

Αριθμ. 101

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ

5/2 2p. 56

ΤΗΣ

1041

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

ΤΟΜΟΣ Γ.

“Καλλίστην παιδείαν ἡγήτεον πρὸς ἀληθινὸν βίον τὴν ἐκ τῆς πραγματικῆς Ἱστορίας περιγυρομένην ἐμπειρίαν· μόνη γὰρ αὕτη χωρὶς βλάβης ἀπὸ παντὸς καιροῦ καὶ περιστάσεως κριτὰς ἀληθινὸς ἀποτελεῖ τοῦ βελτίουτος.”

Ἐκ τῶν τοῦ Πολυβίου.

ΕΝ ΛΟΝΔΙΝῳ·

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ Τῇ ΑΥΓῃ, ΤΟΥ ΕΡΥΘΡΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΤΑΥΤΟΡΟΥ ΚΑΙ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ.

ΑΩΝΣΤ.

Τῷ Ἀνεγνωστῇ
Βερίαιμῃ
ΠΙΝΑΞ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ.

Θάνατος τοῦ Δράμαλη καὶ τὰ τελευταῖα παθήματα τῶν
ἐν τῇ Κορινθίᾳ ἀπομειναρίων τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ.
—Πολιτικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρ-
κίας:—Στάσις τῶν Γενιτσάρων καὶ πτώσις τοῦ Χα-
λέτ-ἐφέντη καὶ τῶν ὁμοφρόνων του.—Τὰ περὶ τοῦ
τουρκοπερσικοῦ πολέμου.—Τὰ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ
Τουρκίας καὶ ἡ περὶ αὐτῶν γνώμη τῶν ἄλλων αὐ-
λῶν.—Διάθεσις τῶν εἰς Βερώνην συνελθόντων ὡς
πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τούρκιαν καὶ ἀποστολὴ
πρὸς αὐτοὺς καὶ τὸν Πάπαν ἐλληνικῆς πρεσβείας.
—Εὐμένεια τῶν χριστιανικῶν λαῶν πρὸς τὸν ἐλλήνι-
κὸν ἀγῶνα.—Μεταβολὴ ἐπὶ τὸ εὐμενέστερον τῆς ἀγ-
γλικῆς πολιτικῆς ὑπουργήσαντος τοῦ Γεωργίου Κάν-
νιγγος, καὶ πολιτικῆ τῶν ἄλλων αὐλῶν 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΒ.

Συγκρότησις τῆς δευτέρας τῶν Ἑλλήνων ἐθνικῆς συνελεύ-
σεως.—Μετάβασις τοῦ νέου βουλευτικοῦ εἰς Τριπο-
λιτσάν.—Νέαι διαιρέσεις.—Ἐκπλους τοῦ ὀθωμανι-
κοῦ στόλου.—Κατορθώματα τῶν Ψαριανῶν κατὰ τὴν
μικρὰν Ἀσίαν.—Εἰσβολὴ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλ-
λάδα ὑπὸ τὸν Ἰσούφπασαν Μπερκόφτσαλην.—Κα-
ταστροφὴ τοῦ κατὰ τὴν Εὐβοίαν καὶ καθ' ὅλην τὴν
Θετταλομαγνησίαν ἐλληνικοῦ ἀγῶνος 34

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΓ.

Μετάβασις τῶν μελῶν τοῦ νομοτελεστικοῦ, τῶν μὲν εἰς Σαλαμίνα τῶν δὲ εἰς Πάτρας.—Τὰ περὶ προεδρίας τοῦ βουλευτικοῦ καὶ μετάβασις αὐτοῦ εἰς Σαλαμίνα.—Εἰσδρομὴ τῶν ἐχθρῶν εἰς Ἀττικὴν καὶ ἀναχώρησις αὐτῶν.—Ἐπάνοδος τοῦ νομοτελεστικοῦ καὶ τοῦ βουλευτικοῦ εἰς Πελοπόννησον 50

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΔ.

Ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν πασὰν τῆς Σκόδρας Μουσταῆν εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα.—Ἀφίξεις τοῦ Κωνσταντίνου Μεταξᾶ εἰς Μεσολόγγι ὡς γενικοῦ ἐπάρχου.—Κατάστασις τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ περὶ συνοικισμοῦ τῶν Σουλιωτῶν ἐν Ζαπαντίῳ.—Ὁ Μάρκος Μπότσαρης σχίζει τὸ δίπλωμα τῆς στρατηγίας του.—Ἀπόβασις ἐχθρῶν εἰς Γαλατὰν καὶ ἀποτυχία αὐτῶν.—Ἐφόρμησις νυκτερινὴ τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ ἐν Καρπενησίῳ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου καὶ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.—Μάχη τῆς Καλιακούδας καὶ θάνατος τοῦ Ζηγούρη Τσαβέλλα καὶ Νικολοῦ Κοντογιάννη.—Πολιορκία τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ λύσις αὐτῆς.—Ἀφίξεις τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς Μεσολόγγι ὡς γενικοῦ διευθυντοῦ.—Παράδοσις τῆς Κορίνθου.—Ἐκστρατεία εἰς Εὐβοίαν ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεά 58

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕ.

Στρατόπεδον τῶν Πατρῶν.—Ῥῆξις νομοτελεστικοῦ καὶ βουλευτικοῦ.—Καθαίρεσις τοῦ ὑπουργοῦ Περούκα καὶ τοῦ μέλους τοῦ νομοτελεστικοῦ Μεταξᾶ.—Ἐμφύλιοι ταρυχαὶ καὶ συγκρούσεις.—Τὸ βουλευτήριον πατεῖται ὑπὸ στρατιωτικῆς δυνάμεως ἐν Ἀργεὶ καὶ οἱ βουλευταὶ μεταβαίνουν εἰς Κρανίδι.—Νέον νομοτελεστικόν.—Τὰ μετὰξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας καθ' ὅλον τὸ ἔτος 74

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΣΤ.

Ανάπλους τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου εἰς Κωνσταντινού-
πολιν.—Ἐκπλους τοῦ Ἑλληνικοῦ.—Ναυμαχία.—Τὰ
περὶ Κρήτης καθ' ὅλην τὴν ἀρμοστείαν τοῦ Τουμ-
πάζη 85

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΖ.

Ἐξωτερικὸν δάνειον.—Γερμανικὸς λεγεὼν εἰς ἀντίληψιν
τῆς Ἑλλάδος.—Φιλελληνικαὶ ἐταιρίαι.—Συνθήκη εἰς
ἀνόρθωσιν τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς
Ἱερουσαλὴμ.—Ἀφιξεις τοῦ λόρδου Βύρωνος καὶ τοῦ
συνταγματάρχου Στάνωπος εἰς Ἑλλάδα.—Διάλυσις
τοῦ ἐν Εὐβοίᾳ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου 100

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΗ.

Τὰ δύο νομοτελεστικά.—Ἐμφύλιος πόλεμος καὶ χαρακτήρ
αὐτοῦ.—Διαγωγὴ τοῦ Βύρωνος ἐν Μεσολογγίῳ καὶ
ἀποβιώσις αὐτοῦ.—Καταδίκη τοῦ Καραϊσκάκη ὡς
ἐπιβούλου.—Τὰ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.—
Παράδοσις τοῦ Ναυπλίου καὶ εἰσοδος τῆς νέας κυβερ-
νήσεως 109

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΘ.

Ἀποστολὴ μέρους τῶν δανείων εἰς Ἑλλάδα.—Ἐκπλους
τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου.—Σχέδια τοῦ σουλτάνου καὶ
τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ.—Ἀλῆ εἰς ἀνα-
δούλωσιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος.—Καταστροφὴ τῆς
Κάσσου καὶ τῶν Ψαρῶν.—Νίκαι κατὰ θάλασσαν
τῶν Ἑλλήνων ἔμπροσθεν τῆς Σάμου καὶ ματαίωσις
τῶν κατ' αὐτῆς κινήματων.—Ἐκστρατεῖαι κατὰ τὴν
στερεὰν Ἑλλάδα.—Πολεμικὰ κινήματα ἐν τῇ Πε-
λοποννήσῳ 131

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν.

Αἰγυπτιακὴ ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν Ἰβραήμπασαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ εὐόδωσις αὐτῆς εἰς Κρήτην.—Αἱ ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ναυμαχίαι.—Φροντὶς τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως περὶ τακτοποιήσεως τῆς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ὑπηρεσίας.—Ἐναρξεις τῆς γ' κυβερνητικῆς περιόδου.—Ἀφιερώματα τοῦ Βαρβάκη.—Φιλανθρωπικὴ Ἐταιρία ἐν Ἑλλάδι . . . 160

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ.

Δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος.—Συνέλευσις τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀνατολικῷ 176

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΒ.

Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα.—Συνδιαλέξεις ἐν Πετροπόλει τῶν ἀντιπροσώπων τῶν πέντε Δυνάμεων περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος, καὶ σχίσμα Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας 188

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΓ.

Σχέδια τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως κατὰ τῶν ἐχθρῶν.—Ἀπόβασις τοῦ Ἰβραήμπασα εἰς Μεθώνην.—Ἐκστρατεία τοῦ Κουντουριώτου προέδρου τοῦ νομοτελεστικοῦ.—Πολεμικὰ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν συμβάντα μέχρι τῆς παραδόσεως τοῦ Νεοκάστρου.—Ἐμπρησμός ἐχθρικῶν πλοίων ἐν Μεθώνῃ.—Ναυμαχία κατὰ τὸν Καφηρέα 195

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΔ.

Ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας τοῦ Κουντουριώτου.—Ἀμνηστία τῶν ἀνταρτῶν.—Κινήματα τοῦ Ἰβραήμπασα εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου.—Ἐπάνοδος αὐτοῦ εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια.—Ἀνταλλαγὴ αἰχμαλώτων.—Ἀπόπειρα δολοφονίας τοῦ Ἰβραήμπασα . . 216

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΕ.

Προδοσία τοῦ Ὀδυσσέως.—Αὐτομόλησις πρὸς τοὺς Ἑλ-
ληνας καὶ θάνατος αὐτοῦ.—Τὸ σπήλαιόν του.—Κινή-
ματα τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.
—Ἀναζωοποιήσις τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὴν Κρήτην.—
Ἀπόπειρα ἐμπρησμοῦ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐχθρικοῦ
στόλου 236

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΣΤ.

Περὶ τοῦ δευτέρου δανείου καὶ τοῦ λόρδου Κοχράνου.
—Περὶ ἀναγορεύσεως βασιλέως.—Διάθεσις τῶν με-
γάλων Δυνάμεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ σύστασις
κομμάτων ὑπὸ ξένην ὀνομασίαν.—Σχίσμα τῶν μελῶν
τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ἐπὶ τῶν ἐν Πετροπόλει δι-
πλωματικῶν συνδιαλέξεων καὶ λύσις τῆς συμμαχίας.
—Περὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας.—Τὰ μεταξὺ Ῥωσ-
σίας καὶ Τουρκίας.—Ἀποβιώσις τοῦ αὐτοκράτορος
Ἀλεξάνδρου.—Σχέσεις τῶν αὐλῶν πρὸς ἀλλήλας
ἐπὶ τῆς ἀποβιώσεώς του 255

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΖ.

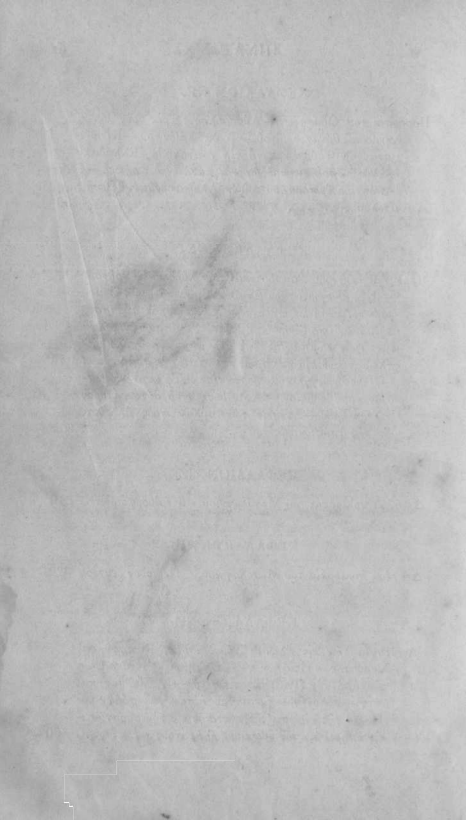
Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Περίοδος πρώτη. 279

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΗ.

Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Περίοδος δευτέρα 322

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΘ.

Ἀποτυχία τῶν εἰς ἄλωσιν Τριπολιτσᾶς, Βυρητοῦ καὶ
Καρύστου κινήματων τῶν Ἑλλήνων.—Ἐκστρατεία
τῶν ὑπὸ τὸν Φαβιέρον τακτικῶν εἰς Εὐβοίαν καὶ
ἀποτυχία αὐτῆς.—Καταστροφή τῶν γενιτσάρων καὶ
εἵσαξις τῆς εὐρωπαϊκῆς τακτικῆς εἰς τὴν στρατιωτι-
κὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. 360

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ (α).

1822-1823.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ.

Θάνατος τοῦ Δράμαλη καὶ τὰ τελευταῖα παθήματα τῶν ἐν τῇ Κορινθίᾳ ἀπομειναρίων τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ.—Πολιτικὴ κατὰστασις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας.—Στάσις τῶν Γενιτσάρων καὶ πτώσις τοῦ Χαλέτ-ἐφέντη καὶ τῶν ὁμοφρόνων του.—Τὰ περὶ τοῦ τουρκοπερσικοῦ πολέμου.—Τὰ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας καὶ ἡ περὶ αὐτῶν γνώμη τῶν ἄλλων αὐλῶν.—Διάθεσις τῶν εἰς Βερῶνην συνελθόντων ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκίαν καὶ ἀποστολὴ πρὸς αὐτοὺς ἐλληνικῆς πρεσβείας.—Εὐμένεια τῶν χριστιανικῶν λαῶν πρὸς τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα.—Μεταβολὴ ἐπὶ τὸ εὐμενέστερον τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ὑπουργήσαντος τοῦ Γεωργίου Κάννινγχο, καὶ πολιτικῇ τῶν ἄλλων αὐλῶν.

ΛΥΘΕΙΣΗΣ δὲ τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα παρεφύλατταν τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ὥστε τὰ ἐν τῇ Κορινθίᾳ ἐχθρικὰ στρατεύματα πάλιν ἐλίμωτταν· ὁ δὲ ἐπικρατῶν λοιμὸς ἐθέριζε δέκα καὶ εἴκοσι καθ' ἡμέραν. Θῦμα τοῦ λοιμοῦ καὶ τῆς βαρείας

(α) Ζήτει τὰς σημειώσεις ἐν τῷ τέλει ἐκάστου τόμου, ὅπου κατεχωρίσθησαν κατὰ κεφάλαιον καὶ κατὰ στοιχείον.

ἴσως λύπης του ἔπεσε περὶ τὰ τέλη νοεμβρίου (α) ὁ ἀτυχὴς Δράμαλης ἀκμαζούσης τῆς ἡλικίας του. Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναυπλίου ἡ περαιτέρω διαμονὴ τοῦ στρατοῦ τούτου ἐν Κορινθίᾳ ἦτον ἀνωφελής. Εἰς ἀποφυγὴν δὲ τῆς κατ' ὀλίγον παντελοῦς φθορᾶς του διὰ τὸν ἐνσκήψαντα πρὸ πολλοῦ λοιμὸν καὶ τὴν ἐπισυμβᾶσαν ἐσχάτως πείναν ἀπεφασίσθη νὰ μεταβῇ εἰς Πάτρας πρὸς εὗρεσιν τροφῶν καὶ ἀλλαγὴν ἀέρος· καὶ οἱ μὲν ἐπιζήσαντες πασάδες ἀφήσαντες τὴν ἀναγκαίαν φρουρὰν ἐν τῇ Ἀκροκορίνθῳ μετέβησαν μετὰ χιλίων στρατιωτῶν διὰ θαλάσσης εἰς Πάτρας, οἱ δὲ λοιποὶ ἕως 3500 ἐπίασαν ἀφόβως καὶ ἀνυπόπτως τὴν 4 ἰανουαρίου τὴν διὰ ξηρᾶς πρὸς τὰς Πάτρας ὁδὸν ἐφ' ἧς δὲν ἦσαν Ἕλληνες εἰς ἐμπόδιον τῆς πορείας των ὡς ἄλλοτε· ἀλλ' ἔπαθαν ἐκ περιστάσεως ὅσα δὲν ἔπαθαν ἐκ προνοίας τῶν ἐχθρῶν.

Ἀντεφέροντο πρό τινος καιροῦ ὁ Σωτήρης Χαραλάμπης καὶ οἱ συμπατριῶταί του ὀπλαρχηγοὶ Πετμεζᾶδες περὶ ἐπαρχιακῶν συμφερόντων καὶ κατήντησαν εἰς φανεράν ῥῆξιν. Ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ὁ Χαραλάμπης ἐξεστράτευσεν μετὰ 500 κατὰ τῶν Πετμεζᾶδων ἐστρατοπεδευμένων κατὰ τὸ τμήμα τῶν Χασῶν. Μαθὼν τοῦτο ὁ Ἀσημάκης Ζαήμης παρέλαβεν ὅσους ἐδυνήθη ἐκ τοῦ προχείρου στρατιώτας καὶ ἔτρεξεν ὅπως προλάβῃ μεσολαβῶν ἐνόπλως τὴν ἀλληλομαχίαν. Διὰ τὸν αὐτὸν ἀξιέπαινον σκοπὸν ἐκινήθησαν καὶ ὁ Σωτήρης Θεοχαρόπουλος καὶ ὁ Νικολὸς Σολιώτης. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν συνῆλθαν τὰ ὑπ' αὐτοὺς στρατεύματα ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου τῶν Καλυβίων τῆς Ἀκράτας ὁροπέδου, συνέπεσε νὰ προχωρῶσι πρὸς τὰ κάτω οἱ ῥηθέντες Τοῦρκοι, οἵτινες φθάσαντες εἰς τὸν ποταμὸν οἱ μὲν ἐπέρασαν οἱ δὲ ἀπέμειναν, μήτε οὔτοι ὑποπτεύοντες ὅτι ἐφίσταντο Ἕλληνες, μήτ' ἐκεῖνοι ὅτι ὑφίσταντο Τοῦρκοι. Πέραν τοῦ ποταμοῦ πρὸς

τὴν Βοστίτσαν ἐπὶ τῆς κάτω ὁδοῦ οἱ Ἕλληνες ἔκτισαν κατὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη τοῖχον, τὸν ὁποῖον οἱ προχωρήσαντες ἕως ἐκεῖ Τούρκοι δὲν ἔκριναν ἀναγκαῖον νὰ καταλάβωσιν ἀγνοοῦντες ὅτι παρεπορεύοντο ἐχθροί· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἰδόντες ἀπροσδοκῆτως αὐτοὺς ἀπεκοίμισαν τὰ πάθη των, ἠνώθησαν, ἔτρεξαν εὐθὺς καὶ κατέλαβαν τὸν τοῖχον, κατέλαβαν συγχρόνως καὶ τὸ ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ παρακειμένου ὄρους μονοπάτι, καὶ ἔφραξαν τὴν στενὴν διόδον ἐπιρρίψαντες κορμούς δένδρων. Οἱ Τούρκοι ὥρμησαν τὴν ἑῖς ἱανουαρίου ν' ἀνοίξωσι τὴν διόδον· ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ τινες αὐτῶν ἐφονεύθησαν· ὥρμησαν καὶ ἐκ δευτέρου, ἀλλ' ἔπαθον καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ὁρμὴν ὅ,τι καὶ κατὰ τὴν πρώτην. Ὅχι δὲ ὀλιγώτερον τῶν ὀπλαρχηγῶν ἐφάνησαν προκινδυνεύοντες οἱ πολιτικοί, ὁ γηραιὸς Ζαήμης καὶ ὁ Χαραλάμπης. Οἱ Τούρκοι δις ἀποτυχόντες ὥπισθοδρόμησαν καὶ ἐκλείσθησαν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ξιανοδοχείου τῆς Ἀκράτας μὴτε πολεμοῦντες μὴτε πολεμούμενοι. Μετὰ δύο δὲ ἡμέρας ἔφθασεν ἐκεῖ ἄλλη ἐλληνικὴ δύναμις ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Ζαήμην, τὸν Λόντον καὶ τὸν Ὀδυσσέα μεταβάοντας ἐκ Μεσολογγίου μετὰ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως ἐκείνης εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ μαθόντας τὰ κατὰ τὴν Ἀκράταν, ἐν ᾧ ὥδεον πρὸς τὸ Ἄστρος· κατέλαβε δὲ ἡ δύναμις αὕτη τὰ νῶτα· οἱ δὲ τρισάθλιοι Τούρκοι μὴτε νὰ πολεμήσωσι πλέον ἐτόλμων μὴτε ὑπόσπονδοι νὰ παραδοθῶσιν ἀσφαλὲς ἐνόμιζαν· ἐπέμειναν δὲ λιμοκτονούμενοι καὶ σφάζοντες τοὺς ἵππους των εἰς τροφήν των· ἀλλὰ καὶ αἱ σάρκες τῶν ἵππων κιατήντησαν μετ' ὀλίγον καὶ αὐταὶ ἄχρηστοι δι' ἐλλειψίν ξύλων εἰς ἔψησιν. Τόσον δὲ ἐπείνων ὥστε οὐ ἐφιστάμενοι Ἕλληνες ἔβλεπαν τοὺς μὲν πίπτοντας κιατὰ γῆς ἐν ᾧ ἐπεριπάτου, τοὺς δὲ ἀνοίγοντας τὰ κρηνία τῶν πιπτόντων καὶ ροφῶντες τὸν μυελόν.

Τοιαύτη ἐλεεινὴ κατάστασις τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἔλθωσιν εἰς λόγους συμβιβασμοῦ μετὰ τῶν πολιορκητῶν ἐπὶ παραδόσει τῶν ὀπλῶν καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος, καὶ ἐπὶ ἀσφαλείᾳ μόνῃς τῆς ζωῆς των (β). Ἀφ' οὗ δ' ἔγεινε γνωστὴ τοῖς ἐν Πάτραις ἡ ἀθλία κατάστασις των, ἀπέπλευσεν ὁ ὑπὸ τὸν Ἰσούφπασαν στολίσκος εἰς παραλαβὴν των, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη νὰ προσεγγίσῃ τὴν δυσπροσόρμιστον παραλίαν ἐκείνην διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν κακοκαιρίαν, καὶ ἐπανέπλευσεν εἰς Πάτρας ἄπρακτος· ἀπέπλευσε καὶ δεύτερον εὐδίας γενομένης συγκεείμενος ἐκ δεκαπέντε πλοίων μικρῶν μεγάλων ἐν οἷς καὶ τρία Εὐρωπαϊκὰ ἐμπορικὰ· ὑπὸ τὴν σφοδρὰν δὲ κανονοβολήν του καὶ ὑπὸ τὸ ἀδιάκοπον πῦρ τῶν Ἑλλήνων παρέλαβε τοὺς ἐπιζήσαντας καθ' ἣν ὥραν ἐσυνθηκολόγουν καὶ τοὺς μετέφερεν εἰς Πάτρας κακῶς ἔχοντας.

Τοιοῦτον τὸ τέλος ὅλης τῆς πολυκρότου ταύτης ἐκστρατείας ἱκανῆς πρὸ ὀλίγου ὑποληφθείσης εἰς ἀναδούλωσιν τῆς Πελοποννήσου.

Ἀλλ' ὅσον ἐνδοξα καὶ εὐτυχῇ ἦσαν τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, τόσον ἀθλία ἦτον ἡ πολιτικὴ κατάστασις των. Πολλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου ἀντεφέροντο καὶ ἀλληλομάχουν πολιτικοὶ καὶ πολεμικοὶ περὶ ἐξουσίας· κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὁ Ὀδυσσεὺς κατέτρεχε μέχρι θανάτου τινὰ τῶν μελῶν τοῦ Ἀρείουπάγου καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς ἀντιπάλους τῆς Ἀρχῆς ἐκείνης νὰ τὴν καταργήσωσι καὶ ν' ἀντικαταστήσωσιν ἄλλην κατὰ παράβασιν ὅσων διέταξεν ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ συνέλευσις καὶ παρὰ γνώμην τῆς κυβερνήσεως· ὥστε τὸ φθινόπωρον ὑπῆρχαν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι δύο Ἀρχαί, ἡ μᾶλλον εἰπεῖν οὐδεμία, κατατρέχουσαι ἀλλήλας, καὶ προσπαθοῦσαι νὰ στηριχθῶσιν ἡ μία ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἄλλης. Ὁ ἀδυσώπητος ἐχθρὸς τοῦ Ἀρείουπάγου Ὀδυσσεὺς ὄχι μό-

νον ἦτο φανερά ἐναντίος τῆς προστατευούσης τὴν Ἀρχὴν ἐκείνην κυβερνήσεως, ἀλλ' ἠγωνίζετο καὶ εἰς τελείαν ἀνατροπὴν της. Ἡ δὲ γερουσία τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος διελύθη καὶ αὕτη μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ὁμέρπασα, καὶ αἱ ἐπικρατοῦσαι διαιρέσεις καὶ ζηλοτυπίαί μεταξὺ τῶν κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἰσχυόντων ἦσαν τόσον δειναί, ὥστε ἔσωσαν αὐταὶ μόναι τὸν ἐχθρικὸν στρατὸν ἀπὸ τοῦ παντελοῦς ὀλέθρου του. Τὰ δὲ μεταξὺ τῆς Πελοποννησιακῆς γερουσίας καὶ τῆς κυβερνήσεως ἦσαν ἀθλιώτερα. Ἡ μὲν κυβέρνησις ἐφοβεῖτο τοὺς ἀντιπάλους της ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ κατέφυγεν εἰς τὰ πλοῖα· ἡ δὲ γερουσία ἰσχυε καὶ ἐνήργει δραστηρίως ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Πελοποννήσου. Ἡ κυβέρνησις αἰσθανομένη τὴν ἐξηυτελισμένην ὑπαρξίν της ἐπροσπάθησε νὰ τὴν καλητερεύσῃ διὰ τινος συμβιβασμοῦ μετὰ τῶν ἀντιπάλων της, ἀρχηγὸς τῶν ὁποίων ἦτον ὁ Κολοκοτρώνης· ἀλλ' οἱ δυνατοὶ ἀντίπαλοί της ἐζήτουν ὡς ἀντίτιμον τοῦ συμβιβασμοῦ τὴν αὐτοχειρίαν της, διότι ἀπῆτουν τὴν ἔξωσιν ἀπὸ τῶν θέσεων μελῶν τινων τοῦ νομοτελεστικοῦ καὶ τινων ὑπουργῶν. Ἐγείναν δὲ καὶ ἀπόπειραι συμβιβασμοῦ μεταξὺ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς πελοποννησιακῆς γερουσίας καὶ ἐπροβλήθη ἐξ αἰτίας τῆς παντοτεινῆς καὶ δεινῆς συγκρούσεως τῶν δύο τούτων Ἀρχῶν, νὰ καταργηθῇ ἡ γερουσία καὶ νὰ συμπαραληφθῶσι τὰ μέλη αὐτῆς ἐν τῇ βουλῇ· καὶ ἡ μὲν κυβέρνησις ὡς ἀδύνατος ἐδέχθη τὴν προβληθεῖσαν συμπαραλαβὴν τῆς ἀντιζήλου της, ἀλλ' αὕτη ὡς δυνατὴ τὴν ἀπεποιήθη ὑποστηρίξουσα τὴν ἀποποίησίν της δι' ὅλων τῶν λόγων τῆς νομιμότητος, τοὺς ὁποίους παρείχαν ὅσα περὶ αὐτῆς ἐνομοθέτησεν ἢ ἐν Ἐπιδαύρῳ συνέλευσις. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀντιπολιτευόμενος τὴν κυβέρνησιν ἐξ ἀρχῆς τῆς συστάσεώς της, ἔλαβεν ἐσχάτως νέαν αἰτίαν σφοδρᾶς ἀποστροφῆς ἔνεκα τῆς ἀρχιστρατηγίας του, τὴν ὁποίαν

ἐνέκρινε μὲν ἡ γερουσία ἀλλὰ δὲν ἐπεκύρωσεν ἡ κυβέρνησις ἵνα μὴ προξενήσῃ νέας ταραχὰς δυσαρ-
στούσα τὸν Πετρόμπεην λαβόντα ἄλλοτε τὴν ἀρχι-
στρατηγίαν καὶ προκαλέσαντα ἤδη διαμαρτυρήσεις
τῆς Μάνης κατὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Κολοκοτρώνη.
Ἐν τοσούτῳ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἐκαλεῖτο καὶ ὑπε-
γράφετο ἀρχιστράτηγος· μνησικακῶν δὲ πρὸς τὴν
κυβέρνησιν διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν διαγωγὴν τῆς τὴν
ἐθεώρησεν ἐπὶ τῆς πτώσεως τοῦ Ναυπλίου ὥς μὴ
ὑπάρχουσιν ἐνεργήσας ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ πάντα καὶ διο-
ρίσας φρούραρχον τὸν Δημήτρην Πλαπούταν συναι-
νέσει μόνης τῆς γερουσίας.

Ἡ δὲ Βουλὴ ἀντεφέρετο καὶ αὕτη δεινῶς πρὸς τὸν
πρόεδρόν της Ὑψηλάντην. Ἐκείνη τὸν ἐκάλει ἐπὶ
τῶν πλοίων, καὶ οὗτος ἐκάλει αὐτὴν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς·
ἠπειθεὶ ὁ Ὑψηλάντης εἰς τὰς διαταγὰς τῆς βουλῆς,
ἀλλ' ὠφέλει μεγάλως ἐν τῇ ἀπειθείᾳ του τὴν πατρίδα
προκινδυνεύων.

Ἡ δὲ κυβέρνησις διέμεινεν ἐν τοῖς πλοίοις ἀπὸ
τῆς 6 ἰουλίου μέχρι τῆς 12 αὐγούστου· ἔκτοτε ἤρχισε
νὰ ἐξέρχεται εἰς τοὺς Μύλους, καὶ μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας
μετέβη εἰς τὰ ἐντὸς τοῦ ἀργολικοῦ κόλπου Καλύβια
τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ὅπου συνήχθησαν καὶ τινα ἄλλα
μέλη τῆς βουλῆς ἀπόντα· ἀνεχώρησε δὲ πάλιν ἐκεῖθεν
τὴν 4 ὀκτωβρίου καὶ μετέβη εἰς Καστρί ἐπὶ τῆς πε-
λοποννησιακῆς παραλίας ἀντικρὺ τῆς Ὑδρας. Δὲν
ἔπαυσε δὲ ἡ βουλευτικὴ ἐπιτροπὴ προσκαλοῦσα τὰ
λοιπὰ ἀπόντα τῆς βουλῆς μέλη καὶ τὸν πρόεδρόν της·
μὴ εἰσακουσμένη δὲ παρ' αὐτοῦ κατήντησεν εἰς φανεράν
ῥῆξιν καὶ διεμαρτυρήθη. Ἐπλησίαζε καὶ τὸ τέλος
τῆς ἐνιαυσίου κυβερνητικῆς περιόδου, καὶ ὅλοι ἐπε-
θύμουν μεταβολήν. Ἐπεθύμει μεταβολὴν καὶ αὕτη
ἡ κυβέρνησις διὰ τὸν ἐξευτελισμὸν εἰς ὃν ὑπέπεσεν·
ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἐξεδόθη νόμος τὴν 9 νοεμβρίου περὶ
ἐκλογῆς ἀντιπροσώπων, καὶ συγκαλέσεως αὐτῶν περὶ

τὰ τέλη τοῦ δεκεμβρίου ὅπου διέτριβεν ἡ κυβέρνησις εἰς ἑναρξιν νέας βουλευτικῆς περιόδου καὶ εἰς ἐγκατάστασιν νέου νομοτελεστικοῦ· ἐπέστη ἡ προθεσμία, ἀλλ' οἱ ἀντιπρόσωποι δὲν συνῆλθαν· ἐξεδόθη ἄλλος νόμος τὴν 12 ἰανουαρίου νομιμοποιῶν τὴν ἐξ ἀνάγκης παράτασιν τῆς ὑπαρχούσης κυβερνήσεως μέχρι τῆς 15 φεβρουαρίου καὶ ἐπιταχύνων τὴν συνάθροισιν τῶν ἀντιπροσώπων. Μετὰ δύο δὲ ἡμέρας ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ νομοτελεστικοῦ, ὁ φιλόπατρις καὶ ἀφιλοκερδὴς Θάανος Κανακάρης μετέβη εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν ἐπὶ ψάθης ἀποθανὼν χάριν τῆς πατρίδος του ὁ πρῶν ἀβροδιαίτως καὶ πολυτελῶς ζῶν· τὸν διεδέχθη δὲ ὡς ἀντιπρόεδρος αὐθημερὸν ὁ Ὁρλάνδος μέλος τοῦ νομοτελεστικοῦ. Τὴν δὲ 18 ἰανουαρίου ἀπεφάσισεν ἡ κυβέρνησις νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ νὰ στήσῃ ἐκεῖ προσωρινῶς τὴν ἑδραν της, καὶ ἐξεδόθη περὶ τούτου νόμος. Τὴν δὲ 22 ὁ Ἄρειοςπάγος, τοῦ ὁποίου αἱ τελευταῖαι ἡμέραι ἦσαν ἡμέραι ὀδύνης καὶ σπαραγμοῦ, ἔστειλε πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἐκ Ξηροχωρίου ὅπου διέτριβε τὴν παραίτησίν του. Πρὶν δὲ ἀναχωρήσῃ ἡ κυβέρνησις εἰς Ναύπλιον, ἐξέδωκεν ἡ βουλευτικὴ ἐπιτροπὴ δύο εὐχαριστήρια ἱγγραφα, τὸ μὲν πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ νομοτελεστικοῦ Μαυροκορδάτον ἐπαινοῦσα τὸν πατριωτισμὸν του, τὰς ἀρετάς του, τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του καὶ ἰδίως τὴν κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα διαγωγὴν του· τὸ δὲ πρὸς τὸν ἀρχιγραμματεῖα Θεόδωρον Νέγγρην ἐπαινοῦσα αὐτὸν ὡς πολλὰ μοχθήσαντα καὶ δείξαντα διακαῇ ζῆλον ὑπὲρ τοῦ κοινού συμφέροντος, καὶ ἀναδειχθέντα διὰ τῶν ὑπηρεσιῶν του ἄξιον τῆς εὐνοίας καὶ ὑπολήψεως τοῦ ἔθνους. Τὸν ἐκήρυξε δὲ καὶ “ ἄξιον τοῦ καρποῦσθαι πάντων “ τῶν δικαιωμάτων τῶν τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος Ἑλλήνων.” Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ κατὰ τὴν δευτέραν προθεσμίαν συνῆλθαν οἱ ἀντιπρόσωποι, παρετάθη καὶ

αὐτοῖς ἐξ ἀνάγκης διὰ νόμου ἢ διάρκεια τῆς κυβερνήσεως. Τὴν δὲ 6 φεβρουαρίου τὰ μέλη τοῦ νομοτελεστικοῦ καὶ τῆς βουλευτικῆς ἐπιτροπῆς ἐπέβησαν εἰς τὸ πλοῖον Πάραλον, καὶ κατέπλευσαν τὴν 9 εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου ὡς προαπεφασίσθη. Ἀλλ' ὁ φρούραρχος Δημήτρης Πλαπούτας δὲν τὰ ἐδέχθη ἐν τῇ πόλει λέγων ὅτι ἡ ἐξουσία των ἔπαυσε, διότι ἔληξεν ἡδὴ ἡ κατὰ τὸν νόμον τῆς Ἐπιδαύρου ἐνιαύσιος κυβερνητικὴ περίοδος. Ἡ κυβέρνησις διέμεινεν ἐπὶ τοῦ πλοίου διαπραγματενομένη τὴν εἰσοδὸν τῆς εἰς τὴν πόλιν· ἀλλ' ἀφ' οὗ ὅλαι αἱ διαπραγματεύσεις τῆς ἀπέβησαν ἀνωφελεῖς ἐμελέτησε νὰ μεταβῇ εἰς Αἴγιναν, ἐκάλεσεν ἐκεῖ τοὺς νέους ἀντιπροσώπους εἰς ἑναρξιν τῆς β^{ας} περιόδου καὶ εἰδοποίησε καὶ τοὺς ἀπόντας βουλευτὰς νὰ συνέλθωσι καὶ οὗτοι ἐκεῖ. Ἀλλὰ μεταβαλοῦσα γνώμην μετέβη τὴν 28 εἰς τὰ Καλύβια τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ὅπου ἔστησε τὴν ἑδραν τῆς ἐκ δευτέρου. * Συνελθόντων ἐπὶ τέλους τῶν ἀπόντων μελῶν τῆς βουλῆς, παρέδωκε τὴν 17 μαρτίου ἡ ἐπιτροπὴ τὰ πρακτικά τῆς κατὰ τὸν ἐν Ἀργεῖ ἐκδοθέντα τὴν 5 ἰουνίου νόμον· καὶ αὕτη μὲν ἔπαυσεν ἐργαζομένη ὡς ἐπιτροπὴ· ἐπανελάβε δὲ ὅλον τὸ βουλευτικὸν σῶμα τὰς βουλευτικὰς ἐργασίας, καὶ ἐκοινοποίησε αὐθημερὸν τῷ νομοτελεστικῷ τὴν ἐπανάληψιν των· τὴν δὲ ἐπιούσαν διεκήρυξε πανδημῶς τὴν ἄκραν τοῦ εὐαρέσκειαν δι' ἣν τὰ μέλη τῆς βουλευτικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῆς νομοτελεστικῆς Ἀρχῆς ἔδειξαν φρόνησιν καὶ καρτερίαν κατὰ τὰς δεινὰς περιστάσεις τῆς πατρίδος, ὡς διασώσαντα τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ κλύδωνος, ὡς ἐμποδίσαντα τὴν ἀναρχίαν, ὡς φροντίσαντα περὶ κατευνασμοῦ τῶν ἐσωτερικῶν θορύβων, ὡς διατηρήσαντα ἀξιοπρεπῶς τὸν ἐθνικὸν χαρακτήρα πρὸς τοὺς ἔξω, ὡς φυλάξαντα τὴν παρακαταθήκην τῶν νόμων ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, καὶ ὡς πιστὰ φανέντα πρὸς τὰς φιλελευθέρους ἀρχὰς τοῦ

συντάγματος. Τὴν δὲ 24 διώρισεν ἐπιτροπὴν συγκεϊμένην ἐκ βουλευτῶν πρὸς ἐξέλεγχιν τῶν πληρεξουσίων ἐγγράφων τῶν νέων ἀντιπροσώπων. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐγένετο καὶ πράξις, δι' ἧς ἐδίδετο ἄδεια νὰ στείλωσιν αἱ ἐξ μεγάλαι ἐπαρχίαι τῆς Καρυνταίνης, τοῦ Μιστρά, τῆς Κορίνθου, τῶν Καλαβρυτῶν, τῆς Γαστούνης καὶ τῆς Ἀρκαδίας ἀνὰ δύο ἀντιπροσώπους ἀνθ' ἑνὸς ὡς ἔστελλαν μέχρι τοῦδε. Πᾶσα δὲ φροντὶς κατεβάλλετο πρὸς ταχείαν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῶν ἀντιπροσώπων.

Καὶ πολλὴν ὑπόληψιν ἐντὸς τοῦ τόπου εἶχαν, καὶ τὴν ἀπαιτουμένην ἱκανότητα ἔδειξαν τὰ πλείστα τῶν συνιστώντων τὴν κυβέρνησιν τῆς α^{ης} περιόδου μελῶν· ἀλλ' ὅ,τι τὴν ἑρρίψεν εἶναι ὅ,τι ρίπτει πᾶσαν κυβέρνησιν ὅσον ἀξία καὶ ἂν εἶναι, ἡ ἀπορία τοῦ ταμείου. Ἄμισθοι καὶ στρατιωτικοὶ καὶ ναυτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἠπείθουν καὶ δὲν τὴν ἐσέβοντο· ἡ δὲ κυβέρνησις μὴ ἀνεχομένη τὰς ἐκ τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων στρατιωτικὰς καταχρήσεις παρώργιζε τοὺς καταχρωμένους· ἐφάνη ὅμως παντὸς ἐπαίνου ἀξία διὰ τὸν θερμὸν πατριωτισμὸν τῆς καὶ τὸν εἰλικρινὴ ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος ζῆλόν τῆς. Ἐγκαταλελειμμένη ἐν μέσῳ κρισίμων περιστάσεων ἀντέταξεν ἄκραν καρτερίαν, διετήρησε τὴν ὑπαρξίν τῆς μέχρι τέλους ἂν καὶ ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι, καὶ ὑπὸ τὴν ἀσθενὴ ἀσπίδα τῆς ἀπέκρυψεν ὅπως οὖν τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀναρχίαν.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἡ δὲ Τουρκία ἐκτὸς τῶν ἐξωτερικῶν πολεμικῶν παθημάτων τῆς ἔπαθε καὶ ἐσωτερικὰ μεγάλα παθήματα.

Ἐμελέτα ἀπὸ τινος καιροῦ ὁ σουλτάνος νὰ διαλύσῃ τὰ τάγματα τῶν γενιτσάρων καὶ νὰ συστήσῃ τακτικὰ στρατεύματα κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν τρόπον. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ σκοποῦ τούτου κατετάραξε τοὺς

γενιτσάρους, τάγματά τινα τῶν ὁποίων ἐστασίασαν περὶ τὰ τέλη τοῦ ῥαμαζανίου καὶ ἔφεραν ἄνω κάτω τὴν βασιλεύουσαν, ἐπάτησαν οἴκους καὶ ἐργαστήρια, ἤρπασαν γυναῖκας καὶ περιουσίας, ἔσφαξαν Χριστιανούς καὶ Ἑβραίους, ἔσφαξαν καὶ Τούρκους ὅσους ὑπώπτευναν ἐναντίους τῶν, καὶ ἐφόβιζαν καὶ αὐτὰς τὰς ὑψηλὰς Ἀρχάς. Ἄν καὶ τ' ἄλλα τάγματα τῶν γενιτσάρων διέμειναν ἡσυχα, ὁ τότε ἀρχιβεζήρης δὲν ἔκρινε συνेतὸν νὰ τὰ μεταχειρισθῇ κατὰ τῶν στασιαστῶν, διότι ὑπώπτευν ὅτι ὅλοι εἶχαν τὰ αὐτὰ φρονήματα, ἂν καὶ δὲν ἐτόλμων τὰ αὐτὰ τολμήματα, ἀλλὰ μετέφερεν ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ ὑπὸ τὸν Ἰβραήμπασαν κατὰ τὸν Βουγιουηδερεν Ἀσιανὰ στρατεύματα· ἄναψε τότε δεινὴ ἀλληλομαχία ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ σουλτάνου τρέμοντος μὴ ὑπερσχύσωσιν οἱ ἀποστάται καὶ κακοπάθῃ καὶ αὐτός· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑπερίσχυσαν οἱ Ἀσιανοὶ καὶ ἐπνιξαν τὴν στάσιν ἐν τῷ αἵματι τῶν στασιαστῶν. Διακόσιοι γενίτσαροι ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν ἀλληλομαχίαν ἐκείνην, πολλοὶ ἀπεκεφαλίσθησαν μετὰ τὴν μάχην, πάμπολλοι ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἄλλοι ἐξωρίσθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ αἱ φυλακαὶ ὅλαι τῆς βασιλευούσης ἐγέμισαν. Ἐκτοτε τὸ σῶμα ὅλον τῶν γενιτσάρων τὸ διαμεῖναν ἀτάραχον ἐπνεεν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν ὑψηλῶν Ἀρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δι' ἣν ἔδειξαν αὐταὶ τοῖς συναδελφοῖς τῶν ὑπέρμετρον σκληρότητα, διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτοὺς δυσπιστίαν, καὶ διὰ τὴν χρῆσιν ἄλλων στρατευμάτων κατὰ τῶν στασιασάντων. Ἐπειδὴ δὲ ὅσα συνέβησαν ἀπεδίδοντο εἰς τὸν ὑπεραγαπητὸν τοῦ σουλτάνου Χαλὲτ-ἐφέντην, ἐψιθύριζαν πολλὰ ἐν πρώτοις κατ' αὐτοῦ οἱ γενίτσαροι καὶ μετ' ὀλίγον κατεβόων καὶ ἀφόβως. Μεσοῦντος δὲ τοῦ ὁκτωβρίου συνῆλθαν οἱ ἐγκριτώτεροι αὐτῶν καὶ ὑπέγραψαν ἀναφορὰν πρὸς τὸν σουλτάνον λέγουσαν ὅτι ὁ Χαλὲτ-ἐφέντης καὶ οἱ

όπαδοί του ἦσαν οἱ αἵτιοι ὅλων τῶν ἀπειλούντων τὴν ὕπαρξιν τῆς αὐτοκρατορίας κακῶν καὶ ἐπεκαλοῦντο τὴν πτώσιν αὐτῶν. Φοβηθεὶς ὁ σουλτάνος εἰσήκουσε τὴν αἴτησίν των, καὶ τὴν 28 ὀκτωβρίου ἐκάθηρε τὸν ἀρχιβεζίρη καὶ τὸν μουφτὴν, ὁμόφρονας τοῦ Χαλέτ-ἐφέντη, καὶ τοὺς ἀντικατέστησεν ὑπὸ φιλογενιτσαρῶν· εὐτάλη δὲ τὴν ἐπαύριον ἐξόριστος καὶ ὁ Χαλέτης εἰς τὴν Προῦσαν· ὁ δὲ ἀρχεκουρεὺς τοῦ σουλτάνου καὶ ἄλλοι τινὲς ἀξιωματικοὶ τοῦ παλατίου ἐξωρίσθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν ὡς χαλετίζοντες. Εὐτυχήσαντες οἱ γενίτσαροι ἐν τῇ πρώτῃ των αἰτήσει ἐθρασύνθησαν ἔτι μᾶλλον, καὶ ἀπήτησαν νὰ παραδεχθῇ ὁ σουλτάνος ἀντιπροσώπους καὶ αὐτῶν ἐν τῷ συμβουλίῳ του· εἰσακουσθέντες καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἀπήτησαν νὰ θανατωθῶσιν οἱ πρωταῖτιοι τῆς μελετωμένης καταστροφῆς τοῦ σώματός των· ἔγινε καὶ τοῦτο, καὶ εἰς ἐξιλέωσίν των ἐστηλώθησαν ἐπὶ τῶν πυλώνων τοῦ παλατίου αἱ κεφαλαὶ τοῦ Χαλέτ-ἐφέντη, τοῦ ἀρχιβεζίρη, τοῦ ἀρχιτελώνου καὶ ἄλλων. Ἡ ἀπλὴ καὶ σύντομος αὕτη διήγησις τῶν συμβάντων ἀρκεῖ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ κατάστασις τῆς Τουρκίας ἦτον ἐπίσης ἀθλία ὡς καὶ ἡ τῆς Ἑλλάδος, ἂν ὅχι καὶ ἀθλιωτέρα.

Διήρκει ὁ τουρκοπερσικὸς πόλεμος, καὶ ἡ Πύλη ἀπέστειλε τὴν παρελθοῦσαν ἄνοιξιν πρὸς τὰ ὅρια στρατεύματα· ἀλλ' οἱ Πέρσαι ἐπρόλαβαν τὴν ἐκστρατείαν της, ἐπάτησαν ἐκ δευτέρου τὰ ὅριά της καὶ ἐκυρίευσαν τὸ Κάρσιον· ὁ δὲ διάδοχος τοῦ θρόνου, ἐξεστράτευσεν ἐκ Ταυρίδος τὴν 19 ἰουνίου, ἐκτύπησε καθ' ὁδὸν τὰ πρὸς τὰ ὅρια ὀδεύοντα Τουρκικὰ στρατεύματα, τὰ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν, ἐπῆρε τὰς σκηνάς των, καὶ ὅλην σχεδὸν τὴν πολεμικὴν ἀποσκευὴν των, καὶ τ' ἀπόθησε πρὸς τὴν Ἐξερὸν· ἐξ αἰτίας δὲ τοῦ ἐπιπεσόντος εἰς τὸ στρατόπεδόν του θανατικοῦ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ταυρίδα. Ἀλλ' ὁ πόλεμος οὗτος ἦτον

ὡς προείπαμεν, μικροῦ λόγου ἄξιος, διότι μόλις ἀπὸ-
σχόλει δέκα ἢ δώδεκα χιλιάδων τουρκικὸν στράτευμα.

Ἐκτὸς δὲ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν τούτων
δυστυχημάτων τῆς Πύλης, ἐπέσκηψαν καὶ ἄλλα.
Συνέβη τὴν 17 φεβρουαρίου φρικτὴ πυρκαϊὰ ἐν
Κωνσταντινουπόλει· δωδεκακισχίλια οἰκίαι, οἱ στρα-
τῶνες, τὰ κανονοχυτεῖα καὶ πολλὰ ζαμιά ἐκάησαν
καὶ χιλιάδες οἰκογενειῶν ἐδυστύχησαν· καὶ ἐπειδὴ ἡ
πυρκαϊὰ περιωρίσθη ἐντὸς τῆς συνοικίας τῶν Τούρκων,
καὶ οὐδεμία ἄλλη φυλὴ ἔπαθεν, οἱ Τοῦρκοι ἐξέλαβαν
τὸ συμβὰν ὡς θεομηνίαν. Ἀνήγγειλε δὲ καὶ τις σέ-
χης ὅτι προσευχόμενος ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Μωάμεθ
εἶδε τὸν προφήτην, καὶ ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ ἐλέγξῃ
πικρῶς ἐξ ὀνόματός του τοὺς πιστοὺς ὡς παραβάτας
τῶν θείων παραγγελμάτων τοῦ κορανίου, καὶ ὡς ἐκ
τούτου δυστυχοῦντας. Τὸ ὄραμα τοῦτο ἔφερε μεγά-
λην ἀθυμίαν, καὶ ἐπειδὴ ὠφέλει πολιτικῶς ἡ γνῶσις
αὐτοῦ, ἡ Πύλη ἐφρόντισε νὰ διαδοθῇ καθ' ὅλην τὴν
ἐπικράτειάν της.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν Τουρκίαν.

Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν δύο συστήματα ἀντε-
μάχοντο ἐν τῇ αὐτῇ τῆς Ῥωσσίας· καὶ τὰ δύο ἤθελαν
τὴν διάλυσιν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ τὸ
μὲν τὴν ἤθελε ταχεῖαν διὰ τοῦ πολέμου, τὸ δὲ βρα-
δεῖαν διὰ τῆς φυσικῆς της ἀγωνίας· καὶ τὸ μὲν φιλο-
πόλεμον ἀντιπροσώπευεν ἐν τῷ συμβουλίῳ ὁ Καπο-
δίστριας, τὸ δὲ φιλειρηνικὸν ὁ Νεσελρόδος. Ἐπὶ τῆς
ἐνάρξεως τῶν Ῥωσσοτουρκικῶν διενέξεων ἄδηλον ἦτο
ποῖον τῶν δύο τούτων συστημάτων θὰ ἐπεκράτει, διότι
ὁ αὐτοκράτωρ ἐταλαντεύετο· ἀλλ' ὁ φόβος μὴ διαλυθῇ
ἡ ἱερὰ συμμαχία καὶ θριαμβεύσῃ τὸ ἐπαναστατικὸν
πνεῦμα ὑπερίσχυσεν ἐπὶ τέλους· καὶ ὁ μὲν φιλοπό-
λεμος Καποδίστριας ἐντίμως πολιτεινόμενος ἀπεμα-
κρύνθη τῶν αὐτοκρατορικῶν συμβουλίων ἐπὶ λόγῳ

πασχούσης υγείας, ἀπαξιῶν νὰ ὑπηρετῇ πρὸς ἐνίσχυσιν πολιτικῆς τὴν ὁποίαν ἀπεδοκίμαζεν· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐζήτει διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν συμμάχων του εἰρηνικὴν ἐξίσασιν τῶν πρὸς τὴν Πύλην διαφορῶν του· ἐπ' αὐτῷ δὲ τῷ σκοπῷ ἐσχεδίασε καὶ πρωτόκολλον ὅπως ἀπαιτήσωσιν αἱ Δυνάμεις ἐκ συμφώνου παρὰ τῆς Πύλης τὴν παντελῇ κένωσιν τῶν ἡγεμονειῶν, τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ἐκεῖ πραγμάτων, τὴν εἰρηνοποίησιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν εἰς τινα ῥωσσικὴν πόλιν ἀποστολὴν πληρεξουσίου Τούρκου πρὸς συνδιάσκεψιν· ἐπρόκειτο δὲ κατὰ τὸ πρωτόκολλον τὸ μὲν βλαχομολδαυικὸν ζήτημα νὰ θεωρηθῇ ὡς ῥωσσοτουρκικόν, τὸ δὲ ἑλληνικὸν ὡς εὐρωπαϊκόν· ὅ,τι δὲ ὠρίζετο περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ν' ἀσφαλισθῇ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν ὅλων τῶν μεγάλων Δυνάμεων, καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ διακόψωσιν αὐταὶ τὰς πρὸς τὴν Πύλιν σχέσεις των ἂν παρηκούοντο, ἢ νὰ κηρύξωσιν ὅτι δίκαιον εἶχεν ἡ Ῥωσσία ν' ἀπαιτήσῃ ἐνόπλως τὴν παραδοχὴν τῶν προτάσεών της· καὶ ἡ μὲν Πρωσσία ὑπέγραψε τὸ πρωτόκολλον τοῦτο ἀνεπιφυλάκτως, τὸ ὑπέγραψε καὶ ἡ Γαλλία ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς προσυπογραφῆς καὶ τῶν ἄλλων· ἡ δὲ Αὐστρία καὶ ἡ Ἀγγλία δὲν προσυπέγραψαν· διέταξαν ὁμῶς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις των νὰ συστήσωσι τῇ Πύλῃ τὰς ῥωσσικὰς προτάσεις. Ἀπασαὶ δὲ αἱ αὐταὶ ἀνεξαιρέτως ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ στείλωσι πληρεξουσίους εἰς τινα ῥωσσικὴν πόλιν πρὸς συνδιάσκεψιν, καὶ νὰ ἐνασχοληθῶσι καὶ εἰς τῆς Ἑλλάδος τὴν εἰρηνοποίησιν περὶ ἧς ἐκοινοποίησε σχέδιόν τι ὁ Μεττερνίχος προθέμενος δι' αὐτοῦ νὰ κατασιγάσῃ τὴν Ῥωσσίαν, καὶ νὰ παρατείνῃ διὰ τῆς ἀναβολῆς τῶν διαπραγματεύσεων τὸν ὀδυνηρὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος εἰς ἀναδούλωσίν της. Ἐστερξεν ὁ Ἀλέξανδρος ὅ,τι ἔπραξαν καὶ ἐβουλεύθησαν οἱ σύμμαχοι ἐπὶ τῷ προτάσεών του, καὶ ἐνέδωκε νὰ συνέλ-

θωσιν οἱ πληρεξούσιοι εἰς Βιέννην, καὶ συμπαραλαβόντες τὸν τῆς Πύλης νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν ῥωσικὴν πόλιν Kamenetz-Podoleky.

Ἐν τούτοις οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις ἠγωνίζοντο κατὰ τὰς διαταγὰς τῶν αὐλῶν νὰ φέρωσι τὴν Πύλην εἰς αἴσθησιν τοῦ μεγάλου κινδύνου τῆς· ἀλλ' αὕτη ὄχι μόνον δὲν ἤθελε νὰ κενώσῃ τὴν Βλαχομολδαυίαν, ἣ νὰ διορίσῃ τοὺς αὐθέντας τῶν ἡγεμονειῶν ἐκείνων, ἣ νὰ μὴ ἐνοχλῇ τὸ ῥωσικὸν ἐμπόριον καὶ νὰ ἐνεργῇ κατὰ τοὺς ὅρους τῶν συνθηκῶν, ἀλλ' ἀπῆτει ἀνενδότως τὴν παράδοσιν τῶν εἰς τὴν Ῥωσσίαν προσφύγων καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἔκτου ἄρθρου τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, καθ' ὃ ὤφειλεν ἡ Ῥωσσία ν' ἀποδώσῃ φρουρίά τινα ἐπὶ τῆς ἐν Ἀσίᾳ ὁροθητικῆς γραμμῆς ἣτινα κατέσχευεν ἐπὶ τοῦ πολέμου καὶ ἐκράτει εἰσέτι· δὲν ἐσυστέλλετο δὲ καὶ νὰ ἐπαινῇ τὴν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν μακροθυμίαν τῆς. Μόλις δὲ τὴν 4^{ην} ἰουλίου ἀνήγγειλεν ἐπισήμως ὅτι, ἐπειδὴ ἦλθεν ἡ ὥρα, διώρισε τοὺς αὐθέντας τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας, ὄχι ὅμως Ἕλληνας ὡς ἄλλοτε ἀλλ' ἐντοπίους, τὸν Ἰωάννην Στούρτζαν τῆς Μολδαυίας, καὶ τὸν Γρηγόριον Γκίκαν τῆς Βλαχίας. Ἡ ἐνεστῶσα πολιτικὴ ἀνάγκη ἀρκούντως ἐδικαιολόγει τὸν τοιοῦτον νεωτερισμόν· ἀλλ' ὁ νεωτερισμὸς ἀντέβαινε πρὸς τὰς μετὰ τῆς Ῥωσσίας συνθήκας, καὶ ὤφειλεν ἡ Πύλη νὰ ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσίν τῆς. Ἀλλὰ μηδὲ καὶ νὰ τὴν προειδοποιήσῃ ἡξίωσεν, ἀπῆτει δὲ δι' οὗ ἀνήγγειλε τὸν διορισμόν ἐγγράφου τῆς πρὸς τοὺς πρέσβεις ὡς καὶ ἄλλοτε, τὴν παράδοσιν τῶν προσφυγόντων εἰς τὴν Ῥωσσίαν Ἑλλήνων, καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν περὶ ὧν ἀνεφέραμεν φρουρίων. Ἄν δὲ καὶ ἔγραψεν ὅτι διέταξε τὴν κένωσιν τῶν ἡγεμονειῶν, μέρος μόνον τῶν στρατευμάτων τῆς ἀνεκάλεσεν, ὥστε ὁ τόπος δὲν ἔπαυσεν ὑποφέρων τὰ πάνδεινα· καὶ οἱ μὲν αὐθένται ἦσαν διόλου ἀνίσχυροι

ἐν ταῖς ἡγεμονείαις των, οἱ δὲ ἐνδιατρίβοντες Τοῦρκοι καὶ οἱ διοικοῦντες τὸ Γιούργεβον, τὴν Σιλιστρίαν καὶ τὴν Βραίλαν πασάδες ἐξουσίαζαν πραγματικῶς αὐτάς. Παρώργισε δὲ ἡ Πύλη τὴν Ῥωσσίαν καὶ διὰ τῆς ἐξῆς πράξεως ἐν ᾧ αἱ Δυνάμεις κατεγίνοντο νὰ τὴν καταπραῦνῳσι.

Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἐπετρέπετο ὁ μεταξὺ τῆς μαύρης καὶ τῆς ἄσπρης θαλάσσης διάπλους παντὸς πλοίου· ἀλλ' ὑπὸ τινας προνομιοῦχους σημαίας διέπλεαν ἀνεξετάστως ὅλων τῶν ἐπικρατειῶν τὰ πλοῖα. Μετὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν ὑποπτεύσασα ἡ Πύλη ὅτι ἐναυτοπόρουν ὑπὸ τὰς προνομιοῦχους σημαίας καὶ ἐλληνικά, διέταξε γενικὴν νηοψίαν εἰς διάκρισιν τῶν ἐχόντων καὶ μὴ ἐχόντων τὸ προνόμιον τοῦ διάπλου· ἐπειδὴ καιρία ἦτον ἡ ἐντεῦθεν βλάβη τοῦ ἐμπορίου τῆς μαύρης θαλάσσης ἀπήτησαν ἐντόνως οἱ πρέσβεις ἐλεύθερον τὸν διάπλου ὥς καὶ πρότερον, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθησαν· δὲν εἰσηκούσθησαν μηδ' αἰτήσαντες τὴν ἀποστολὴν τοῦ πληρεξουσίου εἰς σύσκεψιν· “ Δὲν καταδέχομαι ” εἶπεν ὁ ἀγέρωχος σουλτάνος “ νὰ ὑποβάλλω τὰ μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῶν ραγιαδῶν μου εἰς τὴν συζήτησιν καὶ ἀπόφασιν “ ἄλλων, ἀλλ' οὐδὲ δίδω πληρεξουσιότητα νὰ συμβιβάσῃ ἄλλος τὰς μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας διαφοράς.”

Τοιαύτη ἦτον ἡ διαγωγὴ τῆς Πύλης πρὸς τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὰς ἄλλας αὐτὰς ταῖς ἡμέραις ἐκείναις.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν οἱ ἐν Λαυβάχῃ συνελθόντες σύμμαχοι ἀπεχωρίσθησαν, ἀπεφάσισαν νὰ συνέλθωσι τὸ ἀκόλουθον ἔτος καὶ νὰ θεωρήσωσιν ὅποια ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων τῆς Ἰταλίας, καὶ ἂν ἦτον ἀναγκαία ἡ περαιτέρω διαμονὴ ἐντὸς αὐτῆς ξένων στρατευμάτων πρὸς κατάθλιψιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἄλλα πολιτικὰ συμβάντα παρεμπεσόντα ἦσαν ἄξια ἐπίσης τῆς προσοχῆς

των. Τὰ πράγματα τῆς Ἰσπανίας κατετάρατταν τὴν γείτονα τῆς Γαλλίαν, ἣτις φοβουμένη μὴ τὸ ἐπικρατοῦν ἐκεῖ πνεῦμα διαδοθῇ καὶ εἰς αὐτὴν εἶχε διάθεσιν νὰ τὸ σβύσῃ διὰ τῶν ὀπλων ἐντὸς τῆς Ἰσπανίας. Κατετάρατταν τὰς αὐλὰς καὶ τὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅχι τόσον αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, ὅσον διὰ τὸν πάντοτε ἐξ' αἰτίας αὐτῶν ἐπικείμενον τουρκορρώσικόν πόλεμον, τὸν ὁποῖον αἱ αὐλαὶ κατεγίνοντο σπουδαίως νὰ προλάβωσι· διὰ τοῦτο ἐπρόκειτο νὰ συσκεφθῶσι καὶ περὶ αὐτῶν. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἄνακτες καὶ ὑπουργοὶ ἀπῆρχοντο εἰς τὸν τόπον τῆς συνελεύσεως, ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Λονδονδεῖρρη, ὁ γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα Καστλερῆχος ὁ μέλλων ν' ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν αὐλὴν του ἐν τῇ συνελύσει ἔγεινεν ἀπροσδοκῆτως αὐτόχειρ, καὶ τὸ συμβὰν τοῦτο ἀνέβαλε τὴν ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνελεύσεως μέχρι τῆς 8 ὁκτωβρίου.

Ποτὲ τὰ κινήματα ἔθνους δὲν παρεξηγήθησαν ὑπὸ ἀνάκτων ὅσον τὰ τῆς Ἑλλάδος· ἐθελοκακοῦντες ἢ ἐθελοτυφλώττοντες δὲν ἔπαυαν κηρύττοντες οἱ σύμμαχοι παρρησίᾳ ὅτι αἱ φλόγες τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐκ τῆς αὐτῆς ἐχύθησαν ἐπαναστατικῆς ἐστίας, ἣτις ἐφλόγισε καὶ τὰς ἄλλας δύο εὐρωπαϊκὰς χερσονήσους· ἡ δὲ ἀνακάλυψις ὅτι ἡ φιλικὴ ἐταιρία δὲν εἶχέ τι κοινὸν πρὸς τὸν καρβοναρισμὸν τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἠγνοεῖτο ἐν Ἑλλάδι, τὰ δεινὰ καὶ πολυειδῆ συμβάντα μέχρι τοῦδε, ἡ ἑκτασις τῶν ἱκετηρίων χειρῶν τῆς Ἑλλάδος πρὸς αὐτοὺς ἐν ᾧ αἱ δύο ἐπαναστατήσασαι χερσόνησοι τοὺς ἀπεστρέφοντο, ἡ βεβαιότης ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔδραξε τὰ ὄπλα ὑπὲρ χριστιανικῆς καὶ ἀνεξαρτήτου μόνον ὑπάρξεως, καὶ ὅτι ἂν καὶ δημοκρατουμένη ἔστεργε νὰ ὀργανισθῇ μοναρχικῶς, δὲν ἥλλαξαν ποσῶς τὴν πρὸς αὐτὴν ἀμείλικτον διάθεσιν τῆς ἱερᾶς συμμαχίας. Κωφὴ αὕτη εἰς τὰς ἐλεεινὰς φωνὰς τῆς ἐξυβριζομένης ἐνώπιον τῶν πρέ-

σβεῶν της ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος, ἀφιλότιμος ὡς πρὸς τὴν παρρήσίαν καταπατουμένην τιμὴν τῶν σημαιῶν της, ἀνεκτικὴ ὡς πρὸς τὰ βλαπτόμενα συμφέροντα τῶν ὑπηκόων της, τυφλὴ καὶ ἀπαθὴς ὡς πρὸς τὴν καταστροφὴν τόσων ἀθῶων χριστιανικῶν λαῶν, δὲν ἔπαυσε νὰ θεωρῇ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος ὡς τόλμημα ἀσύνητον καὶ ἀξιόποιον. Ἡ δυστυχὴς Ἑλλὰς αἰσθανομένη πόσον ψευδὴς ἦτον ἡ περὶ τῆς ἐπαναστάσεως της ἰδέα τῆς ἱερᾶς συμμαχίας καὶ θέλουσα ἡ ἀλήθεια νὰ ὑπερσχύσῃ τοῦ ψεύδους, ἔκρινεν ὠφέλιμον μαθοῦσα τὴν συνέλευσιν τῶν ἀνάκτων νὰ στείλῃ πρεσβείαν, ἡ καθὼς ταπεινοφρονοῦσα τὴν ὀνόμαζεν, ἱκεσίαν· παρήγγειλαν δὲ τὴν ἀποστολὴν τῆς πρεσβείας ταύτης καὶ διάσημοι ὁμογενεῖς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀποστολὴ ἀπεφασίσθη, καὶ μετὰ πολλὰς συζητήσεις καὶ λογομαχίας ἔπεσεν ἡ ψῆφος ἐπὶ τὸν Ἀνδρέαν Μεταξᾶν, ὅστις καὶ ἀπέπελευσεν εἰς Ἀγκῶνα τὴν 18 Σεπτεμβρίου φέρων δύο ἐπιστολάς τῆς κυβερνήσεως συντεθείσας παρὰ τοῦ ἐν ὑπηρεσίᾳ τῆς Ῥωσσίας φιλέλληνος Στούρτζα, καὶ ἐπιγεγραμμένας τὴν μὲν πρὸς ὅλους τοὺς συνελθόντας ἀνακτας, τὴν δὲ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον· καὶ ἡ μὲν πρὸς τοὺς ἀνακτας ἔλεγε τὰδε.

“ Δεκαοκτὼ μῆνες παρῆλθαν ἀφ’ οὗ ἡ Ἑλλὰς μάχεται κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος· ὅλαι αἱ δυνάμεις τῶν Μωαμεθανῶν κατευθύνθησαν ἐναντίον της, καὶ ἡ εὐρωπαϊκὴ Τουρκία, ἡ Ἀσία καὶ ἡ Ἀφρικὴ ἐξοπλίζονται ἀμιλλώμεναι πρὸς ἀλλήλας διὰ νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν σιδηρᾶν χεῖρα τὴν καταπιέσασαν τοσούτον χρόνον τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος καὶ τείνουσαν ὅλως εἰς τὸ νὰ τὸ ἐξολοθρεύσῃ. Ἀφ’ ἧς ἤρχισεν ὁ πόλεμος ὕψωσε τὴν φωνὴν ἡ Ἑλλὰς διὰ τῶν νομίμων ἀντιπροσώπων της ἐξαιτουμένη τὴν βοήθειαν, ἡ τοῦλάχιστον

“ τὴν οὐδετερότητα τῶν χριστιανικῶν Δυνάμεων. Τὴν
“ σήμερον δὲ ὅτε συνέρχονται εἰς τὴν ἰταλικὴν χερ-
“ σόνησον οἱ δυνατοὶ διὰ νὰ βάλωσιν εἰς τάξιν τὰ
“ τῆς Εὐρώπης καὶ συμβουλευθῶσι πασιφανῶς διὰ
“ τὰ μεγάλα συμφέροντα τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ὅτε
“ ὅλα τὰ ἔθνη προσμένουσιν ἀπ’ αὐτοὺς τὴν διατή-
“ ρησιν τῆς εἰρήνης, τὴν ἐγγύησιν τοῦ δικαίου τῶν
“ ἐθνῶν, καὶ τὴν διανομὴν τῆς δικαιοσύνης, ἡ ἑλλη-
“ νικὴ κυβέρνησις ἤθελε παραβῇ τὸ χρέος της, ἂν
“ δὲν ἐξέθετε καὶ αὐτὴ εἰς τοὺς αὐγοῦστους συμμά-
“ χους μονάρχας τὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, τὰ
“ δίκαιά της καὶ τὰς νομίμους ἐπιθυμίας της, καθὼς
“ καὶ τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν ὅλων τῶν πολιτῶν της
“ τοῦ νὰ τύχωσι δικαιοσύνης ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνους
“ Δυνάμεις, καθὼς εὗρον χάριν ἐνώπιον τοῦ οὐρα-
“ νίου Βασιλέως τοῦ διέποντος τὰ βασιλεία τοῦ κό-
“ σμου, ἡ ν’ ἀποθάνωσι ὅλοι χριστιανοὶ καὶ ἐλεύ-
“ θεροὶ ἥδη ἐχύθησαν ποταμοὶ αἱμάτων· ἀλλ’ ἡ ση-
“ μαία τοῦ σταυροῦ νικήτρια πανταχοῦ κυματίζει εἰς
“ τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Ἀττικὴν, εἰς τὴν Εὐ-
“ βοϊαν, εἰς τὴν Βοιωτίαν, εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, εἰς τὴν
“ Αἰτωλίαν, εἰς τὸ μεγαλῆτερον μέρος τῆς Θεσσα-
“ λίας καὶ τῆς Ἠπείρου, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὰς
“ νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Τοιαύτας προ-
“ ὀφους ἔκαμε τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος καὶ αὕτη εἶναι ἡ
“ κατάστασις του, ὥστε εἶναι πασιδῆλον εἰς ὅλους
“ τοὺς ἔχοντας γνῶσιν τῆς Τουρκίας, ὅτι οἱ Ἕλληνες
“ δὲν ἡμποροῦσι ν’ ἀφήσωσι τὰ ὅπλα πρὶν κατακτή-
“ σωσιν ἢ πρὶν ἀπολαύσωσι τὰς ἐγγυήσεις ὑπάρξεως
“ χωριστῆς, ἀνεξαρτήτου καὶ ἐθνικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν
“ καὶ μόνην θὰ εὕρωσι τὴν ἀσφάλειαν τῆς λατρείας,
“ τῆς ζωῆς, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς τιμῆς των· καὶ ἂν
“ ἡ Εὐρώπη διὰ νὰ φυλάξῃ τὴν εἰρήνην συγκατα-
“ τεθῇ νὰ διαπραγματευθῇ μὲ τὴν ὀθωμανικὴν
“ Πόρταν ἐπὶ σκοπῶ τοῦ νὰ συμπαραλάβῃ καὶ τὸ

“ ἑλληνικὸν ἔθνος εἰς τὸ αὐτὸ σύστημα τῆς γενικῆς
 “ εἰρηνοποιήσεως, ἢ ἑλληνικὴ κυβέρνησις σπεύδει
 “ νὰ δηλοποιήσῃ ἐπισήμως διὰ τῆς παρούσης, ὅτι
 “ δὲν θέλει στέρξει καμμίαν συνθήκην, ὅσον καὶ ἂν
 “ ἤθελεν εἶναι ὠφέλιμος κατ’ ἐπιφάνειαν, εἰ μὴ ἀφ’ οὗ
 “ γείνωσι δεκτοὶ ἀντιπρόσωποι παρ αὐτοῦ ἀπεσταλ-
 “ μένοι διὰ νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν ὑπόθεσιν του, νὰ
 “ ἐκθέσωσι τὰ δικαιολογήματά του, καὶ νὰ καταδη-
 “ λώσωσι τὰ δίκαιά του, τὰς ἀνάγκας του καὶ τὰ
 “ προσφιλέστερα συμφέροντά του· ἂν δὲ παρὰ πᾶ-
 “ σαν ἐλπίδα ἤθελεν ἀπορρίβθῃ ἢ αἰτησίς του, ἢ
 “ παροῦσα δηλοποιήσις θέλει ἐπέχει τόπον τακτικῆς
 “ διαμαρτυρήσεως, τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς ἰκετεύουσα
 “ ὑποβάλλει σήμερον εἰς τοὺς πόδας τοῦ θρόνου τῆς
 “ οὐρανίου δικαιοσύνης, καὶ τὴν ὁποίαν χριστιανικὸς
 “ λαὸς διευθύνει θαρρύντως εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς
 “ τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῆς χριστιανοσύνης. Ἄν
 “ δ’ ἐγκαταλειφθῶσιν οἱ Ἕλληνες, ὄντες μὲν ἀδύνατοι
 “ θὰ ἐλπίσωσιν εἰς τὸν Θεὸν τῶν δυνάμεων, ἀλλὰ
 “ καταρτιζόμενοι ἀπὸ τὴν παντοδύναμον χεῖρά του
 “ δὲν θέλουσι κλίνει τὸν αὐχένα ἐνώπιον τῆς τυραν-
 “ νίας ὄντες χριστιανοὶ καὶ καταδιωκόμενοι, διότι
 “ ἐμείναμεν πιστοὶ εἰς τὸν Σωτῆρά μας τὸν Βασιλέα
 “ καὶ Κύριόν μας· θέλομεν δὲ ὑπερασπίσει ἕως ἐνὸς
 “ τὴν ἐκκλησίαν του, τὰς ἐστίας μας καὶ τοὺς τάφους
 “ μας· εἶναι δὲ εὐτυχία μας ἢ νὰ καταβῶμεν εἰς αὐ-
 “ τοὺς ἐλεύθεροι καὶ χριστιανοί, ἢ νὰ νικήσωμεν
 “ καθὼς ἄχρι τοῦδε ἐνικήσαμεν διὰ μόνης τῆς θείας
 “ δυνάμεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ
 “ διὰ τῆς θείας του βοηθείας.”

Ἐν Ἀργεὶ τὴν 29 αὐγούστου ἔτους 1822, καὶ 2^{ου} τῆς ἀνεξαρτησίας.

Ἡ δὲ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ἐπιστολὴ εἶχεν οὕτως.

“ Τολμᾷ ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ πλησιάσῃ

“ εἰς τὸν θρόνον τῆς ὑμετέρας αὐτοκρατορικῆς με-
“ γαλειότητος διὰ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὴν τὴν εὐ-
“ γνωμοσύνην τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τὰς εὐερ-
“ γεσίας τῆς· Βασιλεῦ· ἐδώκατε ἄσυλον εἰς τὸ κρά-
“ τος σας πρὸς τοὺς δυστυχεῖς ἀδελφούς μας ἀπει-
“ λουμένους ἀπὸ τὴν ἐξολοθρευτικὴν μάχαιραν τοῦ
“ ἀσεβοῦς· ἡ ἀνεξάντλητος ἀγαθότης τῆς ὑμετέρας
“ μεγαλειότητος, ἀφ’ οὗ τοὺς ἔσωσεν ἀπὸ τὸν θάνα-
“ τον, παρατείνει καὶ διατηρεῖ τὴν ὑπαρξίν των· τὸ
“ ἔνδοξον τοῦτο παράδειγμα ἐμιμήθησαν οἱ ὑπήκοοί
“ τῆς, τοὺς ὁποίους οὐράνιος δεσμὸς συνάπτει μὲ
“ ἡμᾶς. Ὅντες τέκνα τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἔσπευσαν
“ νὰ βοηθήσωσι μὲ ζῆλον ἀδελφικὸν τοὺς συμπα-
“ τριώτας μας, οἵτινες ἐδεκατίσθησαν ἀπὸ τὴν μά-
“ χαιραν, περιπλανῶνται, καταδιώκονται ἀπὸ φοβε-
“ ρὰς ἀναμνήσεις, καὶ ἐφαίνοντο ἐγκαταλελειμμένοι
“ ὥς καὶ ἀπ’ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα· ἀλλ’ ἐκάματε καὶ
“ ἄλλο Βασιλεῦ· ἀπερρίψατε μεγαλοψύχως κατα-
“ φρονήσαντες τὰς ἀξιώσεις τῶν ἐχθρῶν μας, οἵτινες
“ ἀφ’ οὗ ἐμέθυσαν ἀπὸ ἑλληνικὸν αἷμα ἐτόλμησαν
“ ν’ ἀπαιτήσωσιν ὅσα θύματα διέφυγαν τὸν θάνατον·
“ αἱ εὐλογίαι ἐνὸς ὀλοκλήρου ἔθνους, τὸ ὅποιον εἶναι
“ μὲν ἔμπροσθεν τοῦ θανάτου πάντοτε ἀλλ’ εἶναι
“ πιστὸν εἰς τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν, προσφέρονται
“ εἰς τὴν ὑμετέραν μεγαλειότητα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν
“ κυβέρνησιν ἐξ ὀνοματός του. Τὰ αἰσθήματα, τὰ
“ ὅποια ἐνέσπειραν εἰς τοὺς Ἕλληνας αἱ εὐεργεσίαι
“ τῶν αὐγούστων προκατόχων σας, καὶ τὰ ὅποια
“ διεδόθησαν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν κατὰ κληρονο-
“ μίαν, ἔγειναν ζωηρότερα καὶ μᾶς ἐμψυχόνουσιν
“ ὅλους ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ προσώπου τῆς ὑμετέρας με-
“ γαλειότητος· ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους
“ δὲν θὰ παύσῃ εἰ μὴ μετ’ αὐτοῦ. Καταδέχθητε,
“ Βασιλεῦ, νὰ τὸ ἐνθυμηθῇτε εἰς τοιαύτην δεινὴν πε-
“ ρίστασιν· καὶ ἐν ᾧ σκέπτεσθε διὰ τὴν τύχην τῶσων

“ ἔθνων μετὰ τῶν συμμαχῶν σας, ἔχετε καὶ τὴν
 “ Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας εἰσθε τὸ
 “ στήριγμα, ὑπ’ ὧσιν. Ἡ Ἑλλὰς ὀπισθεῖσα ὑπὸ
 “ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ ἔχει δικαίωμα νὰ ἐλπίσῃ
 “ ὅτι ὁ ἀπόγονος τόσων ὀρθοδόξων μοναρχῶν, ὁ
 “ ἐλευθερωτὴς τῶν κατὰ πολὺν καιρὸν καταθλιβομέ-
 “ νων δὲν θὰ θελήσῃ ποτὲ τὴν ἐξόντωσιν καὶ τὴν
 “ ἀτιμίαν της. Παρακαλοῦμεν τὸν θεὸν, Βασιλεῦ,
 “ νὰ φυλάττῃ τὴν ὑμετέραν μεγαλειότητα ὑπὸ τὴν
 “ ἀγίαν του σκέπην διὰ τὴν εὐτυχίαν τῆς Εὐρώπης
 “ καὶ διὰ τὴν δόξαν τῆς ἀγίας ἡμῶν πίστεως.”

Ἐν Ἀργεὶ τῇ 29 αὐγούστου 1822 καὶ 2^{ον} τῆς
 ἀνεξαρτησίας.

Καὶ ταῦτα μὲν ἔγραφεν ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις
 τοῖς μονάρχαῖς· ὁ δὲ φέρων τὰ γράμματα ταῦτα Με-
 ταξᾶς κατευωδῶθη εἰς τὸν Ἀγκῶνα τὴν 12 ὀκτω-
 βρίου· καὶ ἐπειδὴ ἐμελλε νὰ καθαρισθῇ ἡμέρας ἱκανὰς
 καὶ ν’ ἀναμείνῃ ἐκεῖ τὰς τῶν ἀνάκτων διαταγὰς περὶ
 τῆς περαιτέρω πορείας του, τ’ ἀπέστειλεν εἰς τὴν αὐ-
 λὴν τῆς Ῥώμης συστήσας τὴν πρὸς οὓς ἐπεγράφοντο
 διαβίβασιν αὐτῶν. Ἐσπευσεν ὁ ἀξιοσέβαστος Πίος,
 ὁ φιλελεήμων πρὸς τοὺς καταφυγόντας εἰς τὴν ἐπι-
 κράτειάν του δυστυχεῖς Ἑλληνας, καὶ ὁ συμπαθὴς
 πρὸς τὸν χριστιανικὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων νὰ δώσῃ
 χεῖρα βοηθείας εἰς εὐόδωσιν τῶν σκοπῶν τῆς ἐλλη-
 νικῆς πρεσβείας συστήσας τὰ γράμματα τῷ παρὰ
 τῇ συνελεύσει ἀντιπροσώπῳ του καρδινάλῳ Σπίνα.
 Ἄλλ’ ἂν ὁ Πίος εἶχε τὸν χριστιανικὸν ζῆλον τῶν
 ἐπὶ τῶν σταυροφοριῶν προκατόχων του, δὲν εἶχε καὶ
 τὴν ἰσχὺν ἐπὶ τῶν ἡγεμόνων τοῦ καιροῦ του, τὴν
 ὁποίαν οἱ προκατόχοί του εἶχαν ἐπὶ τῶν συγχρόνων
 αὐτῶν· διὸ ἡ μεσιτεία του οὐδαμῶς εἰσηκούσθη, καὶ
 ὁ Μεταξᾶς εἰδοποιήθη ἐν Ἀγκῶνι μετ’ ὀλίγας ἡμέ-
 ρας παρὰ τῆς αὐλῆς τῆς Ῥώμης ὅτι ἀπηγορεύετο ἡ εἰς
 τὸν τόπον τῆς συνελεύσεως διάβασίς του.

Κατόπιν τοῦ Μεταξᾶ ἔφθασαν εἰς τὸν Ἀγκῶνα ὁ παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς καὶ ὁ Γεωργάκης Μαυρομιχάλης κομιστὰι πρὸς τὸν Πάπαν τῆς ἀκολουθου ἐπιστολῆς.

“ Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις μαρτυρεῖ πρὸς τὴν
 “ ὑμετέραν Ἀγιότητα τὴν εὐγνωμοσύνην της διὰ
 “ τὴν ὁποίαν ἐδείξατε ἀγάπην εἰς τὰ τέκνα τῆς Ἑλ-
 “ λάδος. Πολλοὶ συμπατριῶταί μας καταδιωγμένοι
 “ ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν καὶ καταφυγόντες εἰς τὴν ἐπι-
 “ κράτειαν τῆς ὑμετέρας Ἀγιότητος μᾶς ἐβεβαίωσαν
 “ ὅτι ἡξιώσατε νὰ τοὺς ὑποδεχθῆτε μὲν εὐαγγελικὴν
 “ εὐσπλαχνίαν καὶ προστασίαν ὅλως πατρικὴν· αἱ
 “ ἀρεταὶ αὐταὶ τῆς ὑμετέρας Ἀγιότητος εἶναι συνή-
 “ θεις· ὁ ἀποστολικὸς χαρακτήρ τὸν ὁποῖον ἐδείξατε
 “ εἰς τοιαύτην δεινὴν περίστασιν εἶναι γνωστὸς εἰς
 “ ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον· καὶ μὲν ὅλον ὅτι τὰ
 “ ἔθνη τῆς Εὐρώπης διαιροῦνται κατὰ διαφόρους
 “ λατρείας, ὅλα ἠνώθησαν διὰ νὰ θαυμάσωσι καὶ
 “ ἐκθειάσωσι τὰς ἀρετὰς ταύτας, αἱ ὁποῖαι προξενούσι
 “ δόξαν εἰς τὴν θρησκείαν καὶ εἰς τὸν θεῖον αὐτῆς
 “ θεμελιωτήν. Ἐκ τούτων δὲ θαρρύνόμεθα νὰ διευ-
 “ θύνωμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν Ἀγιότητα τὴν ταπει-
 “ νὴν μας ταύτην παράκλησιν. Ἐμάθαμεν ὅτι οἱ
 “ χριστιανοὶ μονάρχαι, ἐξ ὧν οἱ πλείότεροι ὑπάγον-
 “ ται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ὁποίας ἡ ὑμετέρα
 “ Ἀγιότης εἶναι ὁ ἀρχηγός, θὰ συνέλθωσι διὰ νὰ
 “ ἀποφασίσωσι περὶ τῶν συμφερόντων τῆς Εὐρώπης.
 “ Ἀξιώσατε, Ἀγιώτατε πάτερ, νὰ μεσολαβήσητε
 “ ὑπὲρ ἡμῶν διὰ ν’ ἀπαλλαγῶμεν τέλος πάντων ἀπὸ
 “ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς κατε-
 “ βύθησαν οἱ ἐχθροὶ τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος, βοη-
 “ θούμενοι ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς χριστιανοσύνης
 “ ὅτε ἀγωνιζόμεθα ν’ ἀποσείσωμεν τὸν βάρβαρον
 “ καὶ αἰσχροὺς ζυγὸν τοῦ ἀσεβοῦς· ὑπηνέγκαμεν ἤδη
 “ πολὺν καιρὸν τὸ μαρτύριον διὰ τὴν πίστιν τοῦ

“ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τέσσαρας ἤδη αἰῶνας ἐβαπτί-
 “ σθημεν εἰς δάκρυα καὶ εἰς ἀδικίας· ἃς ἐπιλάμψῃ
 “ τέλος καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ ἡμέρα τῆς εὐτυχίας ὑπὸ τὴν
 “ προστασίαν τῆς ὑμετέρας Ἀγιότητος· ἡ ἡμέρα
 “ αὕτη θὰ χαροποιήσῃ οὖλους τοὺς πιστοὺς καὶ θὰ
 “ ἐπισφραγίσῃ τὴν δόξαν τοῦ Πίου. Ἡ εὐαίσθητος
 “ καὶ γενναία ψυχὴ σας, Ἀγιώτατε πάτερ, θὰ σᾶς
 “ ἐμπνεύσῃ φωνὰς πολὺν παραπονετικὰς ὑπὲρ ἡμῶν,
 “ αἱ ὁποῖαι θὰ καταλύξωσι τὰς καρδίας τῶν χρι-
 “ στιανῶν βασιλέων, οἵτινες ἄλλως τε εἶναι διατε-
 “ θειμένοι ν’ ἀνακουφίσωσι τὰ δεινὰ μας.

“ Θαρρόυντες εἰς τὴν ἀγαθότητα καὶ εἰς τὰ
 “ φῶτα τῆς ὑμετέρας Ἀγιότητος σᾶς παρακαλοῦμεν,
 “ Ἀγιώτατε πάτερ, νὰ δεχθῇτε τὸ σέβας μας καὶ τὴν
 “ εὐγνωμοσύνην μας καὶ νὰ μᾶς χαρίσητε τὰς εὐλο-
 “ γίας σας.”

Ἐν Ἀργεὶ τῇ 29 αὐγούστου 1822 καὶ 2^{ον} τῆς
 ἀνεξαρτησίας.

Ἀναγνοὺς δὲ ὁ Πάπας ταύτην τὴν ἐπιστολὴν,
 ἀπεποιήθη νὰ δεχθῇ ἐν τῇ καθέδρᾳ του τοὺς ἀπεσταλ-
 μένους ὅχι ἐκ θελήσεως ἀλλ’ ἐξ αἰτίας τῆς Αὐστρια-
 κῆς ἐπιρροῆς εἰς ἣν ὑπέκειτο. Ἐσκόπευε δὲ ὁ Π. Πα-
 τρῶν ἐπὶ τῆς εἰς τὸν Πάπαν ἀποστολῆς του νὰ παρε-
 νείρῃ κατ’ εἰσήγησίν τινων τῶν ἐν τοῖς πράγμασι,
 πρὸς εὐόδωσιν τοῦ πολιτικοῦ σκοποῦ, τὴν ἔνωσιν
 τῶν Ἐκκλησιῶν· ἀλλ’ ἀπαγορευθείσης τῆς εἰς Ῥώμην
 ἀναβάσεώς του οὐδὲν εἶπε τοιοῦτον οὐδ’ ἐνήργησεν.

Ἐξ αἰτίας δὲ τῆς κακῆς διαγωγῆς τῆς Πύλης πρὸς
 τὴν Ῥωσσίαν ἡ ὑποψία τοῦ μεταξὺ τῶν δύο τούτων
 Δυνάμεων πολέμου ἀνησύχει πάντοτε τὰς ἄλλας.
 Ἐπροσπάθουν αὐταὶ νὰ ἐμβατεύσωσι τοὺς διαλογισ-
 μούς τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν τακτι-
 κῶν συνεδριάσεων τῆς συνελεύσεως. Ὁ Ἀλέξανδρος
 ὅστις ἐθεώρει τὴν διατήρησιν τῶν ἀρχῶν τῆς ἱερᾶς
 συμμαχίας ἀξίαν πάσης πολιτικῆς θυσίας, καὶ ἔξεν-

ρεν ὅτι ὥς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα πολλοὶ δὲν
 τὸν ἐπίστευαν εἰλικρινῇ πρὸς αὐτάς, δὲν ἔκρυπτε
 τοὺς διαλογισμούς του· καὶ διατρίβων ἐν Βιέννῃ ἐπὶ
 τῆς μεταβάσεώς του εἰς τὴν Βερώνην πρὸς συγκρό-
 τησιν τῆς συνελεύσεως εἶπε τῷ πληρεξουσίῳ τῆς
 Γαλλίας τὰ ἑξῆς· “Οὐτ’ ἄλλο ὠφελιμώτερον, οὐτ’ ἄλ-
 “λο καθ’ ὅλην τὴν Ῥωσσίαν ἐπιθυμητότερον εἶναι τοῦ
 “κατὰ τῆς Τουρκίας θρησκευτικοῦ πολέμου. Παρέ-
 “χει τὴν εὐκαιρίαν τοῦ πολέμου τούτου ἢ ἐπανάστα-
 “σις τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ’ ἐνόμισα ὅτι ἐν μέσῳ τῶν
 “ταραχῶν τῆς Πελοποννήσου ἐφαίνετο τὸ ἀνατρε-
 “πτικὸν τῶν κοινωνιῶν σημεῖον, καὶ διὰ τοῦτο πα-
 “ρητήθην. Τί δὲν ἐνήργησάν τινες πρὸς διάλυσιν
 “τῆς συμμαχίας; Ἐπροσπάθησαν νὰ πειράξωσι
 “τὴν φιλοτιμίαν μου· μὲ ὕβρισαν παρῤῥησία· δὲν
 “μ’ ἐγνώριζαν βεβαίως ἂν ὑπέθεταν ὅτι κινεῖμαι ὑπὸ
 “κενοδοξίας ἢ πάθους. Ὅχι· ποτὲ δὲν θ’ ἀποχωρισθῶ
 “τῶν ἀνάκτων μεθ’ ὧν συνεδέθην. Ἄς ἔχωσι καὶ οἱ
 “ἄνακτες τὴν ἄδειαν νὰ συμμαχῶσι φανερά ὑπερ-
 “ασπίζοντες ἑαυτοὺς κατὰ τῶν μυστικῶν ἐταιριῶν.”

Ταῦτα εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος ἐν Βιέννῃ. Ἀλλά, ἂν
 καὶ ἀκριβῇ φύλακα τῶν ὄρων τῆς ἱερᾶς συμμαχίας
 τὸν ἀπεδείκνυν οἱ λόγοι οὗτοι, γνώμη ἐπεκράτει ὅτι
 ἐπρωτίθετο ν’ ἀπαιτήσῃ ἐπὶ τῆς προκειμένης συνελεύ-
 σεως τὴν συνδρομὴν τῶν συμμάχων αὐλῶν παρὰ τῇ
 Πύλῃ εἰς ἡμιαυτόνομον ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος.
 Ἡ δὲ Ἀγγλία θέλουσα νὰ προλάβῃ τὴν πρόθεσιν τῆς
 Ῥωσσίας διέταξε τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν
 τῆς λόρδον Στραγφόρδον νὰ ἐνασχοληθῇ ἐκ νέου εἰς
 εἰρηνοποίησιν τῆς Ἑλλάδος πρὸς καθυσύχασιν τῆς
 Ῥωσσίας. Εἰρηνοποίησιν δὲ τῆς Ἑλλάδος ἐνόουν ἐπὶ
 τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἡ Ἀγγλία καὶ αἱ ἄλλαι αὐλαὶ
 ἀπλῆν ἀμνηστείαν ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν ἢ ἐπίβλεψιν
 αὐτῶν. Ἀπήντησεν ἡ Πύλη ἐπὶ τῇ προτάσει ταύτῃ
 ὅτι δὲν ἔπαυσε διατάττουσα τοὺς ὑπαλλήλους τῆς νᾶ

πολιτεύονται φιλανθρώπως πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὅτι ἐν διαστήματι τριῶν μηνῶν χιλιάδας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Τούρκων ὡς παρηκόων τῆς διαταγῆς ταύτης ἐξώρισε καὶ πεντακοσίους ἐθανάτωσεν, ἀλλὰ κατ' οὐδένα τρόπον καὶ ὑπ' οὐδένα τύπον ἐδέχετο ξένην παρέμβασιν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν ὑπηκόων της· κατέκρινε δὲ εἰς ἐπήκοον τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας τὴν ῥωσικὴν κυβέρνησιν ὡς πρωταίτιον τῶν ταραχῶν, αἵτινες ἀνησύχουν τὴν Εὐρώπην ὅλην. Ἦγανάκτησεν ὁ Ἀλέξανδρος μαθὼν ὅτι δὲν ἔπαυεν ἡ Πύλη ἐνοχοποιουῖσα τὴν κυβέρνησιν του καίτοι δοῦσαν τόσας ἐναργεῖς ἀποδείξεις τῆς ἀπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος ἀποστροφῆς της· ἐμέμφθη δὲ πικρῶς καὶ τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας μεταβάντα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν συνέλευσιν ὡς μὴ ἀποκρούσαντα τὴν φανεράν ταύτην συκοφαντίαν· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἡ μακροθυμία τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐνίκησε τὴν ἀγανάκτησιν του.

Μεταβάντων δὲ τῶν ἀνάκτων καὶ τῶν πληρεξουσίων ἐκ Βιέννης ὅπου πρῶτον συνήχθησαν εἰς Βερῶνην, καὶ ἀρξαμένων ἐκεῖ τῶν τακτικῶν συνεδριάσεων ἐγένετο λόγος περὶ τῶν μεταξὺ Πύλης καὶ Ῥωσσίας διαφορῶν, καὶ τὴν 9 νοεμβρίου ὠρίσθη διὰ πρωτοκόλλου ἡ παντελής καὶ ἀνυπέρθετος ἀπὸ τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων κένωσις τῶν Ἠγεμονειῶν, ἡ κατ' εὐθείαν κοινοποίησις τῆς Πύλης πρὸς τὴν Ῥωσσίαν τοῦ διορισμοῦ τῶν ἡγεμόνων, ὁ μεταξὺ τῶν δύο κυβερνήσεων συμβιβασμὸς πάσης ἐμπορικῆς διαφορᾶς, ὁ ἀκώλυτος πλοῦς παντὸς ὑπὸ πᾶσαν ἐμπορικὴν σημαίαν πλοίου διὰ τοῦ Βοσπόρου, καὶ ἡ διὰ τῆς φιλικῆς μεσολαβήσεως καὶ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν αὐλῶν ἀπλὴ εἰρηνοποίησις τῆς Ἑλλάδος· συναπεφασίσθη δὲ νὰ συνδεθῶσιν ἐκ νέου αἱ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας διπλωματικαὶ σχέσεις πληρωθέντων τῶν ὅρων τούτων· παραβλέψας δὲ καὶ ὁ Ἀλέ-

ξανδρος τὸ πρὸς αὐτὸν πλημμέλημα τοῦ λόρδου Στραγφόρδου τὸν ἐδέχθη εὐμενῶς, καὶ τῷ ἐνεπιστεύθη τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπραγμάτευσιν τῶν διαφορῶν του εἰπὼν αὐτῷ ὅτι τὸν ἐθεώρει ὡς ἓνα τῶν ὑπουργῶν του.

Ἄλλ' ἀρκοῦντα δὲν ἐθεώρει ὁ Ἀλέξανδρος ὅσα ὠρίσθησαν περὶ τῆς ἑλληνοτουρκικῆς διαφορᾶς, καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς λόγοις του πρὸς τὸν λόρδον Στραγφόρδον ἐπανερχόμενον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνεκάλυψε τί διελογίζετο καθ' ἑαυτόν. “Εἶμαι πεπεισμένος (εἶπεν) “ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη τῆς ἀγγλίας θ' ἀναγκάσει τὴν “κυβέρνησιν της νὰ ἐνασχοληθῇ σπουδαίως εἰς τὰ “τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα θὰ “θεωρηθῇ παρὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους ὅπως καὶ τὸ “τῆς ἀνθρωποεμπορίας· ἔνεκα τούτου ἀντὶ νὰ προ- “βάλλω ἐγὼ τοῖς συμμάχοις μου σχέδιον εἰς βελ- “τίωσιν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, “προτιμῶ ν' ἀναμείνω τὸ τῆς ἀγγλικῆς αὐλῆς· χι- “μαιρικὴ εἶναι ἡ περὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος “ιδέα· ὁ ἔσχατος ὅρος τῆς ἐπιθυμίας μου εἶναι “ν' ἀπολαύσῃ ὁ τόπος ἐκεῖνος κυβερνητικὸν σύστημα “ὅποῖον ἐπικρατεῖ ἐν Σερβίᾳ ἢ ἐν Μολδοβλαχίᾳ.”

Ἡ δὲ συνέλευσις τελειώσασα τὰς ἐργασίας της ἐξέδωκε τὴν 2 δεκεμβρίου ἐγκύκλιον περὶ ᾧν ἐβουλεύθη, καὶ μόνας τὰς ἀρχὰς τῆς ἱερᾶς συμμαχίας βλέπουσα παρεμόρφωσεν ὡς πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα τὴν ἀληθινὴ φύσιν τῶν πραγμάτων κηρύξασα τὰ ἐξῆς.

“Μέγα πολιτικὸν συμβὰν ἐξερράγη περὶ τὰ τέλη “τῆς τελευταίας συνελεύσεως (τῆς ἐν Λαυβᾶχῃ). “Ὅ,τι τὸ ἀνατρεπτικὸν τῶν κοινωνιῶν πνεῦμα ἤρχι- “σεν ἐν τῇ δυτικῇ χερσονήσῳ, ὅ,τι ἐδοκίμασε νὰ “πράξῃ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὸ κατώρθωσεν ἐν ταῖς ἀνατο- “λικαῖς ἐσχατιαῖς τῆς Εὐρώπης. Καθ' ἣν ἐποχὴν “κατευνάσθησαν αἱ ἐν τοῖς βασιλείοις τῆς Νεαπό-

“λεως καὶ τῆς Σαρδινίας στρατιωτικαὶ ἐπαναστάσεις
 “διὰ τῆς δυνάμεως, ἐρρίφθη ὁ ἐπαναστατικὸς δαυλὸς
 “ἐν μέσῳ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ σύμ-
 “πτωσις τῶν συμβάντων ἀπέδειξεν ὅτι μία καὶ ἡ
 “αὐτὴ ἦτον ἡ ἀρχὴ τῶν. Τὸ αὐτὸ κακὸν ἀναφαινό-
 “μενον πολλαχοῦ ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς
 “τύπους ἂν καὶ ὑπὸ διάφορα προσχήματα ἐπρόδιδε
 “τὴν κοινὴν ἐστίαν ὅθεν προήχθη. Οἱ διευθύνοντες
 “τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἡλπιζαν νὰ εὕρωσι τὴν εὐκαι-
 “ρίαν νὰ διασπείρωσι τὴν διχόνοιαν εἰς τὰ συμβού-
 “λια τῶν Δυνάμεων, καὶ νὰ οὐδετερώσωσιν αὐτάς
 “τὰς ὁποίας νέοι κίνδυνοι ἐκάλουν πρὸς ἄλλα μέρη
 “τῆς Εὐρώπης, ἀλλ’ ἠπατήθησαν. Οἱ ἄνακτες ἔχον-
 “τες σταθερὰν ἀπόφασιν ν’ ἀπωθήσωσι τὴν ἀρχὴν
 “τῆς ἐπαναστάσεως καθ’ ὅποιον μέρος καὶ ἐν ὁποίᾳ
 “μορφῇ καὶ ἂν ἐφαίνετο, ἔσπευσαν νὰ τὴν καταδι-
 “κάζωσιν ἐκ συμφώνου· ἐνασχολούμενοι δὲ ἀμετα-
 “θέτως εἰς τὸ ἔργον τῆς κοινῆς φροντίδος τῶν ἀντέ-
 “κρουσαν πᾶν ὅ,τι ἐδύνατο νὰ τοὺς παρεκτρέψῃ τῆς
 “ὁδοῦ τῶν. Ἀλλ’ ἀκούοντες ἐν ταυτῷ καὶ τὴν φωνὴν
 “τῆς συνειδήσεώς τῶν καὶ τοῦ ἱεροῦ χρέους τῶν
 “συνηγόρησαν ὑπὲρ τῶν θυμάτων ἀσυνέτου καὶ
 “ἐγκληματικοῦ ἐπιχειρήματος.

“Αἱ πολλαὶ καὶ φιλικαὶ τῶν πέντε αὐλῶν ἀλλη-
 “λοδιακοινώσεις διαρκούσης τῆς ἐποχῆς ταύτης, μιᾶς
 “τῶν σημαντικωτέρων τῆς συμμαχίας τῶν, ἔφεραν
 “εἰς σύμπνοιαν ὅλας ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Ἀνατο-
 “λῆς· ἀπέκειτο δὲ εἰς τὴν ἐν Βερώνῃ συνέλευσιν νὰ
 “καθιερώσῃ καὶ ἐπιβεβαιώσῃ τὰ ὀρισθέντα. Αἱ δὲ
 “σύμμαχοι τῆς Ῥωσσίας αὐλαὶ ἐλπίζουν ὅτι διὰ τῶν
 “κοινῶν προσπαθειῶν τῶν θὰ ἐξομαλυνθοῦν τὰ μέ-
 “χρι τοῦδε ἐμπόδια εἰς εὐόδωσιν τῶν εὐχῶν τῶν.”

Ἐπικρατούσης δὲ τῆς δυσμενεστάτης ταύτης πρὸς
 τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα διαθέσεως τῶν συμμάχων αὐ-
 λῶν μέγιστον εὐτύχημα ἐφάνη ἡ μετὰ τὴν αὐτοχει-

ρίαν τοῦ Λονδονδεῖρρῃ ἀπροσδόκητος ἀνύψωσις τοῦ Γεωργίου Κάννιγγος εἰς τὴν ὑπουργικὴν ἔδραν τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τῆς Ἀγγλίας. Ἡ Ἀγγλία δὲν ἦτο μέλος τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, οὐδ' ἠσπάζετο τὰς ἀρχάς της· ἀλλὰ τὸ ὑπουργεῖόν της καὶ ἰδίως ὁ Λονδονδεῖρρῃς ἐν πολλοῖς συνεταυτίζετο διὰ τῆς πολιτικῆς του. Βροντώδῃ φωνὴν ἀφῆκεν ἐπὶ τοῦ ὑπουργείου τούτου ὁ λόρδος Ἐρσχίνος ἐν τινι ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν Λιβερπούλην ὑπὲρ τῶν δεινοπαθούντων Ἑλλήνων· θερμοὶ συνήγοροί των ἐφάνησαν ταυτοχρόνως καὶ τινες τῶν βουλευτῶν· πολλὰ τῶν ἐφημερίδων ἐφιλελλήνιζαν, ἀλλ' οὐδεὶς οὐδὲν κατῴρθωσε κωφεύόντων τῶν ὑπουργῶν. Ὁ δὲ Κάννιγκ τοῦ ὁποίου τὸ πολιτικὸν δόγμα ἦτο “πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ ὅλων τῶν λαῶν ἐλευθερία,” ἐδήλωσε τὴν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ διορισμοῦ του ὅτι ἐπρότιθετο νὰ τροπολογήσῃ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος του· διότι ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῆς πρώτης συνεντεύξεώς των ἂν ἐσκόπευε νὰ βαδίσῃ τὴν ὁδὸν τοῦ προκατόχου του, ἀπεκρίθη “ὁ προκατόχος μου αὐτοχειρίσθη.” Μόλις ἐφηβος καὶ μαθητὴς τοῦ λυκείου ἐμοιρολόγησε τὴν δούλην Ἑλλάδα· ἡ ᾧ δὲ αὕτη ἐπιγραφομένη “ἡ δουλεία τῆς Ἑλλάδος” ἔδειξεν ἔκτοτε τὸν φιλελληνισμόν του. “ὦ ἔξαι-
“ σία μεταβολὴ (ἔλεγαν οἱ τελευταῖοι στίχοι της), τὰ
“ τέκνα σου, ὦ Ἑλλάς, στενάζουν σήμερον ὑπὸ ἐπο-
“ νείδιστον ζυγόν· οὐδεὶς τὰ παρηγορεῖ μοχθοῦντα,
“ οὐδεὶς τὰ κλαίει ἀποθνήσκοντα· καταναλίσκεται ἡ
“ ἀθλία ζωὴ των ὑπὸ τὰ ἔλκη τῆς βαρείας κωπηλα-
“ σίας, ἡ ἐν τοῖς σκοτεινοῖς λατομείοις· ἡ καταπλη-
“ κτικὴ τυραννία τῶν Μαωμεθανῶν καὶ ἡ φρικώδης
“ πομπὴ ἡ περιστοιχοῦσα τὸν θρόνον αὐτῶν κατέ-
“ θλιψαν διὰ τῆς φρίκης τὰ πνεύματά των· τὰ
“ τέκνα σου, ὦ Ἑλλάς, γονυπετοῦν τρέμοντα ἐνώ-
“ πιον τῶν πτερνίζόντων αὐτά· οἱ κόποι τῆς ἡμέρας,

“ αἱ πικραὶ καὶ αὔπνοι ὥραι τῆς νυκτός, ἡ βαρεῖα
 “ μάστιξ αὐθαιρέτου ἐξουσίας, ἡ αἰμοχαρὴς φρίκη
 “ τῆς ὀξείας μαχαίρας, τὸ βδελυρὸν σουβλίον, ὁ κα-
 “ τασπαράττων τὰς σάρκας τροχός, ὁ βρόχος, τὸ
 “ δηλητήριον, ὅλα ἐξασθενοῦν τὸν νοῦν των καὶ
 “ χαννόνουν τὴν καρδίαν των· φρικτὴ εἰμαρμένη!
 “ Οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν, ὦ Ἑλλάς, εἶναι πάντοτε πλή-
 “ ρεις δακρύων· πικροὶ στεναγμοὶ ἀναβαίνουν πάντοτε
 “ ἐκ βάθους τῶν καρδιῶν ἡμῶν ὅταν ἀνακαλῶμεν τὴν
 “ ἀρχαίαν σου δόξαν καὶ βλέπωμεν τὴν σημερινήν
 “ σου ἀδοξίαν· ὁμοιάσεις, ὦ Ἑλλάς, τὸν ὑπερήφα-
 “ νον βράχον, τοῦ ὁποίου ἡ γυμνὴ κορυφὴ ὑπερ-
 “ υψουμένη τῆς γῆς μυκτηρίζει τὰς καταιγίδας· τὰ
 “ σκυθρωπὰ νέφη χύνουν ἐπὶ τῆς μεγάλης κορυφῆς
 “ τοῦ τὰ ῥαγδαῖα ρεύματά των· βρέμεται ἐπὶ τῶν πο-
 “ δῶν του ὁ παταγώδης ὠκεανός· ὁ γιγαντιαῖος καὶ
 “ ὀγκώδης οὔτος κολοσσὸς ρίπτει γύρω ἐν τῇ δικαίᾳ
 “ ὑπεροψίᾳ του ἡγεμονικὸν βλέμμα καὶ ὀλιγωρεῖ
 “ πᾶσαν καταιγίδα, ἀλλὰ φθείρεται ὑπὸ τοῦ χρόνου,
 “ τὸ δόλιον κῦμα ὑποτρίβει τὴν βάσιν του, καὶ τότε
 “ πίπτει, καὶ πίπτων διαρρήγνυει τὴν κλονουμένην
 “ γῆν καὶ διαχέει πέριξ θύελλαν καταστροφῆς.”

Τοιαῦτα φρονήματα ἐφανέρωσεν ὁ Κάννιγκ περὶ
 Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς νεαρᾶς τοῦ ἡλικίας· ἐπὶ δὲ τῆς
 ὑπουργίας του εἶδεν ὅ,τι δὲν ἤθελαν νὰ ἴδωσιν οἱ
 πολιτικοὶ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας· εἶδεν ὅτι τὸ πα-
 ρακμάζον ὀθωμανικὸν κράτος ἀνίκανον ἦτον ἐξ αὐτῆς
 τοῦ τῆς φύσεως ν’ ἀνορθωθῇ, καὶ ὅτι ἔτρεχεν ἀνεπι-
 στρεπτὶ εἰς τὴν ἀπώλειάν του ἐπὶ βλάβῃ τῆς εὐρω-
 παϊκῆς ἰσορροπίας καὶ ἐπ’ ὠφελείᾳ ἄλλης κραταιᾶς
 Δυνάμεως. Εἶδεν ὅτι εἰς θεραπείαν τῶν δεινῶν τού-
 των ἀνεφύετο προνοητικῶς πῶς ἐκ τῶν κόλπων τοῦ
 πίπτοντος τούτου κράτους νέον κράτος ἄξιον νὰ τὸ
 διαδεχθῇ ἐν καιρῷ διὰ τὰς προγονικὰς του ἀναμνήσεις,
 διὰ τὴν εὐφυΐαν του, διὰ τὴν φιλομάθειάν του καὶ διὰ

τὴν πρὸς τὸν εὐρωπαϊσμόν ῥοπήν του. Εὐτύχημα ἐνόμισεν ὁ Κάννιγκ τὸ συμβᾶν τοῦτο καὶ ἠθέλησε, παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν πολιτικὴν καὶ τὰς κοινὰς προλήψεις τῶν αὐλῶν, νὰ ἐπιβλέψῃ ἰλαρῶς ἐπὶ τὸν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγόμενον τοῦτον λαόν καὶ νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ διὰ τοῦτο καθ' ὃν καιρὸν ἡ ἱερὰ συμμαχία κατηράτο τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα, ἀνεγνώρισεν οὗτος τοὺς θαλασσίους τῆς Ἑλλάδος ἀποκλεισμούς, ὃ ἐστὶν ἀνεγνώρισε τὴν Ἑλλάδα Δύναμιν ἐμπόλεμον. Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἐκήρυξε τὴν 13 μαρτίου τοῦ ἔτους τούτου ὅτι ἀπέκλειεν ὅλους τοὺς τουρκικοὺς λιμένας τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τῆς Κρήτης καὶ τοὺς μεταξὺ Ἐπιδάμνου καὶ Θεσσαλονίκης· ἀλλὰ τὸ κήρυγμά της εἰς οὐδὲν ἐλογίσθη ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὥστε μέχρι τῆς παρούσης ἐπυχῆς ὅσα πλοῖα ὑφ' ὅποιανδήποτε χριστιανικὴν σημαίαν φέροντα τροφὰς καὶ πολεμικοφύδια εἰς τὰ ἀποκλειόμενα φρουρία συνελαμβάνοντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀπελύοντο· ὅσας δὲ οἱ Ἕλληνες ἐλάμβαναν τὰ φορτία των εἰς χρῆσίν των ἀπεζημίοναν πάντοτε τοὺς ἰδιοκτῆτας ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει καὶ πολλάκις ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ τῶν διοικούντων τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει εὐρωπαϊκὰς ναυτικὰς μοίρας. Τοιαῦτα πλοῖα συνελήφθησαν πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ, ἔμπροσθεν τῆς Χαλκίδος, τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἄλλων ἀποκλειομένων φρουρίων καὶ ἐξεφορτώθησαν, ἀλλὰ μέχρι λεπτοῦ ἀπεζημιώθησαν οἱ παθόντες, ἐνίοτε δὲ οἱ συλλαβόντες αὐτὰ ἐτιμωρήθησαν. Ἀπὸ τοῦ νῦν δὲ χάρις εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ Κάννιγγος ἔμελλαν νὰ καταδικάζωνται καὶ νὰ δημεύωνται τὰ ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν συλλαμβανόμενα καὶ τοιοῦτον ἐμπόριον μέτερχόμενα πλοῖα οὔτινος καὶ ἂν ἦσαν ἰδιοκτησία· ἀλλ' ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις εἰς δεῖγμα εὐγνωμοσύνης διέταξε νὰ μὴ δημεύωνται τὰ τοιαῦτα πλοῖα συλλαμβανόμενα, ἀλλὰ μόνον ἡ ἐν

αὐτοῖς ἐχθρικὴ ἰδιοκτησία. Ἴδου δὲ πῶς ὁ Κάννιγκ ἐδικαιολόγει τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα πολιτικὴν του ταύτην. “ Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις (ἔλεγεν) ὥφειλε
 “ νὰ θεωρήσῃ τοὺς ἐξοπλίσαντας τὰ πλοῖα τῶν Ἑλ-
 “ ληνας ἢ ὡς πειρατὰς ἢ ὡς ἐμπολέμους· καὶ ἐπειδὴ
 “ ὁλόκληρον ἔθνος ἐξανιστάμενον κατὰ τῆς Ἀρχῆς
 “ του δὲν ἤμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς πειρατικόν, ἀνάγκη
 “ πᾶσα νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐμπόλεμον ἐφ’ ὅσον φυλάττει
 “ τοὺς κανόνας, καὶ ἐνεργεῖ ἐντὸς τῶν ἐν τοιαύτῃ
 “ περιστάσει παραδεδεγμένων ὅρων.”

Πολιτευόμενος δὲ τοιοῦτοτρόπως πρὸς τὴν Ἑλ-
 λάδα ἡγωνίζετο ταῦτοχρόνως τὴν μὲν εἰς τὸν πόλε-
 μον ῥέπουσαν Ῥωσσίαν νὰ καταπραῦνῃ, τὴν δὲ ἀσύ-
 νετον Πύλην εἰς τὴν ὁδὸν τῆς μετριότητος νὰ ἐπανα-
 φέρῃ, ἀλλ’ ἐν πνεύματι πάντοτε φιλειρηνικῶ καὶ ἐν
 ἀποτροπῇ πάσης ἐνόπλου παρεμβάσεως. Τρία δέ τινα
 ἀπητοῦντο κατ’ αὐτὸν εἰς δικαιολογίαν ἐνόπλου πα-
 ρεμβάσεως. “ νὰ ᾔναι ὁ πόλεμος δίκαιος· νὰ δύναται
 “ ἡ Ἀγγλία ν’ ἀναμιχθῇ εἰς τὸν δίκαιον τοῦτον πό-
 “ λεμον δικαίως· νὰ μὴ βλάβῃ ὁ δίκαιος οὗτος καὶ
 “ δικαίως γινόμενος πόλεμος τὰ συμφέροντα τῆς πα-
 “ τρίδος του.” ὀνειροπόλον δὲ ἀπεκάλει τὸν πολι-
 τικὸν τὸν παραβλέποντα τὸν τελευταῖον τοῦτον ὅρον.
 Ἡρέσκετο δὲ ὁ Κάννιγκ εἰς τὴν εὐόδωσιν τοῦ ἀγῶ-
 νος τῆς Ἑλλάδος, ἃν ὁ ἀγὼν αὐτῆς εὐωδοῦτο διὰ τῶν
 ὅπλων της, καὶ πρόθυμος ἦτο νὰ προσενέγκῃ πᾶσαν
 εἰρηνικὴν συνδρομὴν εἰς εὐόδωσίν του· ἀλλὰ δὲν ἤθε-
 λεν οὐδ’ ἡ πατρίς του οὐδ’ ἄλλη τις Δύναμις ν’ ἀνα-
 μιχθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνόπλως ἐπ’ οὐδενὶ λόγῳ.

Τοιαύτῃ ἦτον ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ὡς πρὸς
 τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα ὑπουργοῦντος τοῦ Κάννιγγος.

Ἡ δὲ τῆς Ῥωσσίας ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς ἦτον
 ὁποία καὶ πρότερον· οὔτε τὸν παντελεῖ θρίαμβον τοῦ
 ἐλληνικοῦ ἀγῶνος ἐπεθύμει, οὔτε τὴν παντελεῖ ἀνεί-
 χετο ὑποδούλωσιν τῶν Ἑλλήνων. Τὴν πολιτικὴν δὲ

ταύτην τῆς Ῥωσσίας παρεδέχοντο καὶ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Πρωσσία· ἀλλ' ὅσον μετρία καὶ ἂν ἦτον ἡ πολιτική των, ἀπραγματοποίητος ἐφαίνετο καὶ αὕτη εἰρηνικῶ τῷ τρόπῳ.

Ἡ δὲ Αὐστρία ἤθελε τὴν παντελῇ ἀναδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος· συντελεστικὴν δὲ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ποθομένου ἐθεώρει τὴν παρατάσιν τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ ἀγῶνος· διότι καὶ οἱ ὀλίγοι πόροι τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς παρατάσεως ἐξηντλοῦντο, καὶ αἱ μικραῖ των δυνάμεις ἐν μέσῳ μεγάλων παθημάτων ἀπενεκροῦντο, καὶ οἱ σκοποὶ τῆς Τουρκίας ἐπὶ τέλους ἐπραγματοποιοῦντο· ἀλλ' ἀναγκαζομένη νὰ οἰκονομῇ τὴν Ῥωσσίαν δὲν ἐφαίνετο ἀποποιουμένη ὅ,τι ἐπρωτείνεται παρ' αὐτῆς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἂν δυνάμενον νὰ φέρῃ ἀναβολὴν δὲν ἐδύνατο νὰ φέρῃ ἀποτέλεσμα.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ τῆς Ἑλλάδος ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς καθ' ὃν καιρὸν συνήρχοντο οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἑλλήνων εἰς Ἄστρος κατὰ τὴν ἐπαναληφθεῖσαν πρόσκλησιν τῆς κυβερνήσεως.

Φθάσαντες ἤδη εἰς τὸ τέλος τῆς πρώτης διοικητικῆς περιόδου ἐρχόμεθα νὰ ἐπιθεωρήσωμεν τροχάδην ὅσα διήλθομεν μέχρι τοῦδε ἐν ἐκτάσει.

Οὔτε στρατεύματα, οὔτε στόλους, οὔτε πολεμικὰς ἢ οἰκονομικὰς προετοιμασίας εἶχεν ἡ Ἑλλὰς ὅτε ἤρχισε τὸν ἀγῶνά της· μία δὲ μεγάλη αὐτοκρατορία, ὡς ἡ ὀθωμανικὴ, κατέχουσα ὅλα τὰ φρούρια τῆς Ἑλλάδος, ἐκίνησε κατ' αὐτῆς ἀναλόγους τοῦ μεγαλείου της δυνάμεις καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης· καὶ ὡς ἂν δὲν ἤρκουν αἱ δυνάμεις αὗται εἰς ἀφανισμόν τῶν Ἑλλήνων, ἔσπευσαν οἱ σύμμαχοι νὰ δώσωσιν ὁμοθυμαδὸν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ταύτῃ πᾶσαν ἠθικὴν ἀντίληψιν καταρῶμενοι καὶ ἀναθεματίζοντες τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα· τινὲς δὲ αὐτῶν δὲν ἐδίστασαν νὰ τῇ δώσωσι καὶ πραγματικὰς βοηθείας· καὶ ὅμως ὁ ἀδύνατος, ὁ ἐγκαταλελειμμένος, ὁ μικρὸς οὗτος λαός, διελθὼν

διὰ πυρὸς καὶ αἵματος, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ παντελοῦς καταστροφῆς καθ' ὅλην τὴν παρελθοῦσαν διετίαν, καὶ στόλους χιλιαρμένους παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν κατήσχυνε, καὶ στρατεύματα πολυάριθμα κατέστρεψε, καὶ φρούρια ἀπόρθητα ἐκυρίευσε, καὶ ἄτρωτος ὑπὸ τῶν κατατοξευθέντων ἰοβόλων βελῶν τῆς ἱερᾶς συμμαχίας διέμεινε, καὶ τὰς βουλὰς αὐτῆς διεσκέδασε· καὶ ταῦτα πάντα ἐν μέσῳ παντελοῦς ἀπορίας, ἀμηχανίας, ἀταξίας, διαιρέσεως καὶ ἀναρχίας.

1823.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΒ.

Συγκρότησις τῆς δευτέρας τῶν Ἑλλήνων ἐθνικῆς συνελεύσεως.—
Μετάβασις τοῦ νέου βουλευτικοῦ εἰς Τριπολιτσάν.—Νέαι
διαιρέσεις.—Ἐκπλους τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου.—Κατορθώ-
ματα τῶν Ψαριανῶν κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν.—Εἰσβολὴ εἰς
τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν Ἰσούφπασαν Μπερκόφτσα-
λην.—Καταστροφὴ τοῦ κατὰ τὴν Εὐβοίαν καὶ καθ' ὅλην τὴν
Θετταλομαγνησίαν ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.

ΚΑΤΑ τὰ ἐν Ἐπιδαύρῳ νομοθετηθέντα καὶ τὴν
πολλάκις ἐπαναληφθεῖσαν τῆς κυβερνήσεως κλήσιν
ἐπρόκειτο νὰ συνέλθωσιν οἱ βουλευταὶ τῶν ἐπαρ-
χιῶν εἰς ἑναρξιν τῆς β^α^s κυβερνητικῆς περιόδου.
Ἄλλ' ἀφ' οὗ συνήλθαν, ἀπεφασίσθη ὁμογνωμόνως
συναινέσει καὶ τῆς κυβερνήσεως νὰ συγκροτηθῇ πρὸ
τῆς ἐναρξεως τῆς β^α^s περιόδου δευτέρα ἐθνικὴ συνέ-
λευσις πρὸς ἐπιθεώρησιν τοῦ συντάγματος καὶ τῶν ἐν
ἐνεργείᾳ νόμων.

Ἀνώμαλα, ἄτακτα καὶ ἐπίφοβα ἦσαν τὰ πάντα ἐν
τῇ παρουσίᾳ συνελεύσει. Προτοῦ νὰ συγκρουσθῶσι
τὰ κόμματα ἐντὸς αὐτῆς συνεκρούσθησαν ἐν ταῖς
ἐπαρχίαις ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν μὴ διατηρηθέντος τοῦ
περὶ αὐτῶν ἐκδοθέντος νόμου. Διπλοῦς βουλευτὰς
ἔστειλαν τὰ ἀντιφερόμενα κόμματα· παρευρέθησαν
καὶ τινες τῶν δυνατῶν ἐν τῇ συνελεύσει ἀντιπρό-
σωποι αὐτοχειροτόνητοι καὶ αὐτονομοποίητοι· ἄλλοι
ἦσαν πληρεξούσιοι ἐπαρχιῶν· πολλοὶ ἀντεπροσώ-

πεναν ὄχι λαοὺς ἀλλ' ὅπλοφοροῦντας (“τ’ ἄρματα”). δεκτοὶ ἐγένοντο καὶ οἱ παύσαντες βουλευταί, δεκτοὶ καὶ οἱ παύσαντες νομοτελεσταί· ὥστε οἱ εἰς συγκρότησιν τῆς δευτέρας ταύτης συνελεύσεως συνελθόντες ἦσαν τριπλάσιοι τῶν εἰς συγκρότησιν τῆς πρώτης. Ψῆφον δὲ εἶχαν μόνοι οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ πληρεξούσιοι τῶν ἐπαρχιῶν ὅσαι δὲν ἔστειλαν βουλευτὰς ὡς ἀντιπροσωπεύοντες αὐτοὺς. Ὅσον δὲ ἦσυχος ἦτον ἡ πρώτη ἐθνοσυνέλευσις τόσον θορυβώδης ἐγένετο ἡ δευτέρα. Πάντη ἀνίσχυρον ἦτον ἐν τῇ πρώτῃ τῶν πολεμικῶν τὸ κόμμα· τὰ μεταξὺ ὁμως ἐκείνης καὶ ταύτης κατορθώματα αὐτῶν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τὸ ἰσχυροποίησαν· ἀλλ’ οἱ πολεμικοὶ δὲν ἦσαν ἐπὶ τῆς παρούσης ἡνωμένοι ὡς οὐδ’ ἐπὶ τῆς πρώτης, διότι οἱ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, οἱ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ἐν γένει τοῦ Μαυροκορδάτου, ἔκλιναν πρὸς τοὺς πολιτικούς, πρὸς τινες τῶν ὁποίων, ὡς τὸν Ζαῆμην καὶ Λόντον, εἶχαν οἱ σημαντικώτεροι αὐτῶν στενὰς σχέσεις· τοῦ κόμματος τῶν πολιτικῶν ἦσαν καὶ τινες πολεμικοὶ τῆς Πελοποννήσου ὡς ὁ Πετμεζᾶς, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, καὶ ὁ Γιατράκος· ἐξάρχοντες δὲ τοῦ πολεμικοῦ κόμματος ἦσαν ἐν μὲν τῇ Πελοποννήσῳ ὁ Κολοκοτρώνης, ἐν δὲ τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ὁ Ὀδυσσεύς· τοῦ κόμματος τούτου ἦτο πάντοτε καὶ ὁ Ὑψηλάντης.

Καὶ οὗτοι μὲν ἀφίχθησαν ἐν πρώτοις εἰς τὸ Νάυπλιον· οἱ δὲ τοῦ κόμματος τῶν πολιτικῶν εἰς τὸ Ἄστρος κατὰ τὴν κλήσιν τῆς κυβερνήσεως. Πολλῶν δὲ λογοτριβῶν γενομένων περὶ τοῦ τόπου τῶν συνεδριάσεων συνῆλθαν ἐπὶ τέλους ὅλοι εἰς τὸ Ἄστρος διὰ τῆς ἰσχυρᾶς μεσολαβήσεως τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ναυτικῶν νήσων κλινόντων πρὸς τοὺς πολιτικούς· ἀλλὰ συνῆλθαν ὡς δύο στρατόπεδα ἐπὶ λόγῳ ἀσφαλείας, διότι ἐθρυλλοῦντο ἐπιβουλαὶ καὶ συνωμοσίαι τοῦ ἐνὸς κόμματος κατὰ τοῦ ἄλλου· ἀλλὰ καὶ ἀφ’ οὗ συνῆλθαν ὅλοι εἰς τὸ Ἄστρος οἱ μὲν πολιτικοὶ προφυλάξεως

χάριν κατέλαβαν τὰ Ἀγιαννίτικα καλύβια, οἱ δὲ πο-
 λεμικοὶ τὰ Μελιγγιώτικα· διεχωρίζοντο δὲ αἱ θέσεις
 αὐταὶ διὰ τινος ῥύακος. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πολιτικοὶ ἦσαν
 καὶ πολυαριθμότεροι καὶ ἰσχυρότεροι, αἱ ἐργασίαι
 τῆς συνελεύσεως ἐγίνοντο πρὸς τὸ μέρος ὅπου οὗτοι
 διέτριβαν, ἐκοινοποιοῦντο δὲ τοῖς ἄλλοις δι' ἐπιτρό-
 πων. Λόγος περὶ πολιτικῶν ἀρχῶν δὲν ἐγένετο
 ἐπὶ τῆς συνελεύσεως ταύτης ὡς οὐδ' ἐπὶ τῆς ἐν Ἐπι-
 δαύρῳ. Λόγος πολὺς ἐγένετο περὶ προσωπικῶν ἢ
 μᾶλλον εἰπεῖν κομματικῶν συμφερόντων. Οἱ πο-
 λιτικοὶ οἱ ἔχοντες ἐπὶ τῶν συμπατριωτῶν
 τῶν ἐστρατολόγουν καὶ ἐζώννυναν τὸ ξίφος· τοῦτο
 δυσηρέσκει τοὺς ὀπλαρχηγούς θεωροῦντας αὐτοὺς
 ἄρπαγας τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν καὶ πλεονέκτας·
 ἐπεθύμουν δὲ ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ συνελεύ-
 σεως νὰ τοὺς περιορίσωσιν εἰς τὰ πολιτικὰ καθή-
 κοντά των καὶ κυρίως εἰς τὸ νὰ τροφοδοτῶσι τὰ
 στρατεύματα διὰ τῶν εἰσοδημάτων τῶν ἐπαρχιῶν·
 ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῶν ἐπαναστάσεων, τουτέστιν ἐπὶ τῶν
 καιρῶν καθ' οὓς δὲν ἰσχύει ὁ νόμος, τὸ ξίφος διαλέ-
 γεται ἄριστα περὶ πάντων, ἤθελαν οἱ πολεμικοὶ ἰδιο-
 ποιούμενοι μόνοι τὸ ξίφος νὰ ἔχωσι τοὺς πολιτικούς
 ὑποχειρίους των. Ἀφ' οὗ δὲ ἅπαντες παρεδέχθησαν
 ἐπὶ τῶν προκαταρκτικῶν συνεδριάσεων ὡς ὀργανικὸν
 νόμον τῆς Ἑλλάδος τὸν τῆς Ἐπιδαύρου καθ' ὅλας
 τὰς θεμελιώδεις ἀρχάς του ὑπὸ τινος μόνου ὅρου ὡς
 πρὸς τὴν πολεμικὴν ὑπηρεσίαν, καὶ ἀφ' οὗ ἐκανόνι-
 σαν τὰ περὶ τῶν συνεδριάσεών των ὡς καὶ ἐν Ἐπι-
 δαύρῳ, ὠρκίσθησαν τὴν 30 μαρτίου ἐνώπιον τοῦ ἐπὶ
 τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχιερέως, καὶ ἀναλαβόντες τὰς
 τακτικὰς τῶν ἐργασίας τῶν θυρῶν κεκλεισμένων κατέ-
 στησαν πρόεδρον τῆς συνελεύσεως τὸν Πετρόμπεην,
 ἀντιπρόεδρον τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης Θεοδώρητον,
 ἀρχιγραμματεὰ τὸν Θεόδωρον Νέγρην, καὶ φρουράρ-
 χον τὸν Γιατράκον, καὶ τοὺς τέσσαρας ἐκ τοῦ κόμ-

ματος τῶν πολιτικῶν· ὥστε ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων ἐφάνη ἡ ὑπεροχὴ τοῦ κόμματός των. Τούτων δὲ γενομένων κατήργησεν ἡ συνέλευσις τὰς κεντρικὰς Ἀρχὰς τῆς Πελοποννήσου, τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος· κατήργησε τὸν τίτλον τῆς ἀρχιστρατηγίας τὸν ὁποῖον ἔφερεν ὁ Κολοκοτρώνης, διώρισεν ἐπιτροπὰς πρὸς ἐπιθεώρησιν τοῦ συντάγματος τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τῶν ἄλλων νόμων, πρὸς σύνταξιν ποινικῶν, καὶ κατάστροφωσιν τοῦ ἐτησίου προϋπολογισμοῦ· διέταξε δὲ καὶ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ παραδώσῃ τὸ Ναύπλιον καὶ τινα ἔγγραφα σταλέντα ἔξωθεν πρὸς τὰς ἑλληνικὰς Ἀρχὰς καὶ κρατούμενα παρ' αὐτοῦ. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀπέστειλε τὰ ἔγγραφα, ἀλλ' ἀπεποιήθη τὴν παράδοσιν τῶν φρουρίων ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἡ συνέλευσις δὲν ἦτο κυβέρνησις, καὶ ὅτι ἐπὶ τῇ προσεχεῖ συστάσει ταύτης τὰ παρέδιδε. Τὴν 11 ἀπριλίου εἰσῆχθη ὁ προϋπολογισμός· τὴν 13 ἐπεκυρώθη τὸ ἐπιθεωρηθὲν σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου γενομένων μικρῶν τινων μεταβολῶν καὶ ἐψηφίσθη αὐτόπως νὰ ἐγκαθιστῶνται οἱ ἑπαρχοὶ ἢ ν' ἀποβάλλωνται κοινῇ γνώμῃ τοῦ βουλευτικοῦ καὶ τοῦ νομοτελεστικοῦ. Τὴν 14 ἐξεδόθη ψήφισμα περὶ ἐκποίησης τῶν ἐθνικῶν κτιρίων· ἐτέθη ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἐκποίησις γῆς ἀλλὰ δὲν ἐνεκρίθη καταθορυβηθέντων τῶν στρατιωτῶν πιστευόντων ὅτι θὰ ἐγένετο ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν δυνατῶν· εἰς πασιφανὲς δὲ δεῖγμα δυσαρεσκείας τινὲς αὐτῶν ἐτουφέκισαν ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἀντιπροσώπων τεμμάχιον χαρτίου ὅπου ἦτο γεγραμμένον “ἐκποίησης γῆς.” Τὴν δὲ 17 ἐκανονίσθη τὸ περὶ ἀποζημιώσεων τῶν ναυτικῶν νήσων, καὶ ὑπεβλήθη ἀπάνθισμα ποινικῶν νόμων, ὅπερ ἀνετέθη εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς βουλῆς· προσανετέθη δὲ καὶ ἡ ἐπιθεώρησις τοῦ περὶ δικαστηρίων νόμου· καὶ οὕτως ἡ συνέλευσις ἔπαυσε τὰς ἐργασίας της τὴν 18 ὀρίσασα νὰ συγκαλεσθῇ τρίτῃ συνέλευσις μετὰ διетίαν

εἰς ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος, εὐφημήσασα τὰ ἐπὶ τριετίας κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων, διασαλπίσασα κατ' ἐπανάληψιν τὴν πολιτικὴν τοῦ ἔθνου ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν σταθεράν του ἀπόφασιν νὰ χαθῇ ἐλεύθερον μᾶλλον ἢ νὰ ζήσῃ δοῦλον, καὶ εὐχαριστήσασα πανδήμως τὸ στρατιωτικόν, τὸ ναυτικόν καὶ τὰ μέλη τῆς παυσίας κυβερνήσεως, τῶν δύο γερουσιῶν, καὶ τοῦ πλανήτου ἀρείου-πάγου. Ἐπαυσε δὲ ὅπως ἤρχισεν, ὃ ἐστὶ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ κόμματος τῶν πολιτικῶν, διὰ τοῦτο καὶ τὰ μέλη τοῦ νέου νομοτελεστικοῦ ἐξελέχθησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ κόμματος, ἡγουν, ὁ Σωτήρης Χαραλάμπης, ὁ Ἀνδρέας Ζαήμης καὶ ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πετρόμπεη, καὶ ἀρχιγραμματεύοντος τοῦ Μαυροκορδάτου, τὸν ὁποῖον τιμῶσα ἡ συνέλευσις διὰ τὴν ἐν Μεσολογγίῳ διαγωγὴν του ὑπήντησε προσερχόμενον· ἡ δὲ ἐκλογὴ τοῦ ἐλλείποντος μέλους εἰς συμπλήρωσιν τοῦ πενταμελοῦς νομοτελεστικοῦ ἀφέθη εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων. Τούτου γενομένου μετέβη ἡ νέα κυβέρνησις εἰς Τριπολιτσάν κατ' ἀπόφασιν τῆς συνελεύσεως.

Δοθείσης ὅλης τῆς ἐξουσίας εἰς τοὺς πολιτικούς ἡγανάκτησαν οἱ ἀποτυχόντες στρατιωτικοὶ καὶ ἐμελέτησαν ἔκτοτε τὴν πτώσιν τῶν ἀντιπάλων των διὰ θεμιτῶν καὶ ἀθεμιτῶν τρόπων. Ὁ χαρακτὴρ τοιαύτης συνελεύσεως παρείχεν οἴκοθεν ἱκανὰς λαβὰς διενέξεων, καὶ ἐντεῦθεν ὀρμώμενοι οἱ ἀποτυχόντες ἐβόων, ὅτι οἱ ὑπερισχύοντες ἐδέχθησαν ὡς μέλη τῆς συνελεύσεως ὅσους δὲν ἔπρεπε νὰ δεχθῶσι, καὶ ἀπέβαλαν ὅσους δὲν ἔπρεπε ν' ἀποβάλωσιν. Ἐμεινε δὲ ἐκτὸς τῶν πραγμάτων παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης, ἂν καὶ ὡς ἀρχιγραμματεὺς τῆς συνελεύσεως συνέπραξε μετὰ τῶν ὑπερισχυσάντων πολιτικῶν. Δὲν ὑπέφερεν ὁ φιλοπράγμων καὶ φιλότιμος οὗτος ἀνὴρ τὴν ἀπραγμοσύνην καὶ ὀλιγώρησιν εἰς ἧς κατε-

δικάσθη ὑπὸ τῶν φίλων του ὑπὲρ ὧν ἐμόχθησεν, ἠνώθη μετὰ τῶν ἀντιπολιτευομένων, ὥργάνισε τακτικώτερον τὴν ἀντιπολίτευσιν ὡς σοφώτερος αὐτῶν, καὶ δὲν ἐσυστάλη νὰ κηρύξῃ ὡς ἄτακτα καὶ ἄνομα ὅσα χθὲς οἰκειοθελῶς ἔγραψε καὶ ὑπέγραψεν ὡς τακτικὰ καὶ ἔννομα. Ὑπὸ τὴν διδασκαλίαν δὲ αὐτοῦ προσδοκῶντος εὐμενεστέραν τύχην παρὰ τῶν ἐχθρῶν του καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Κολοκοτρῶνη συνήλθαν οἱ ἀντιπολιτευόμενοι εἰς τὸ χωρίον Καρυταίνης Σουλίμναν πρὸς συγκρότησιν ἄλλης ἐθνικῆς συνελεύσεως. Παρηκολούθησαν δὲ καὶ πάμπολλοι τῶν συγκροτησάντων τὴν ἐν Ἀστρεὶ συνέλευσιν ψευσθέντες καὶ οὗτοι τῶν ἐλπίδων των. Ἄλλ' ἡ νέα κυβέρνησις, ἐπιδεξιῶς πολιτευθεῖσα, διεσκέδασε τὸ ἐν Σιλίμνῃ νέφος πρὶν φθάσῃ νὰ ἐκραγῇ· κενὴ ἦτον εἰσέτι ἡ πέμπτη θέσις τοῦ νομοτελεστικοῦ· τὴν θέσιν ταύτην ἐπλήρωσεν ἡ κυβέρνησις ἀναδείξασα τὸν Κολοκοτρῶνην μέλος καὶ ἀντιπρόεδρον αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἀφήρπασεν ἐκ μέσου τῶν ἐναντίων τῆς τὸν κομματάρχην των.

Ὀλίγαις δὲ ἡμέραις πρότερον ἐφιλιώθησαν καὶ οἱ μέχρι τοῦδε ἀντιφερόμενοι πρὸς ἀλλήλους Δηληγιάνναι, καὶ Κολοκοτρῶναι καὶ εἰς βεβαίωσιν τῆς φιλιώσεώς των ἐσυγγένευσαν ἀρραβωνίσαντος τοῦ μόλις ἐννεαετοῦς υἱοῦ τοῦ Κολοκοτρῶνη Κωνσταντίνου τὴν ὁμήλικόν του μονογενῇ θυγατέρα τοῦ Κανέλου Δηληγιάννη. Δι' αὐτοῦ τοῦ πολιτικοῦ συνοικεσίου, τὸ ὅποιον διελύθη μετὰ ταῦτα, ὁ μὲν Κολοκοτρῶνης ἐσκόπευε νὰ διαρρήξῃ τὸ ἀρχοντολόγιον τῆς Πελοποννήσου, οἱ δὲ Δηληγιάνναι, νὰ ἐνδυναμωθῶσιν ἐπαμφοτερίζοντες.

Ἐν τούτοις ἡ Πύλη παρεσκευάζετο εἰς καταστροφὴν τῶν Ἑλλήνων. Ἀνεπιτήδεια εἰς μάχην διὰ τὸν στενόχωρον πλοῦν ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς θαλάσσης ἀπέδειξεν ἡ πείρα τὰ ὑπερμεγέθη πλοῖα· διὰ τοῦτο ἡ

Πύλη ἐτοίμασεν εἰς ἑκπλευσιν ὅχι πλέον δίκροτα ἀλλὰ φρεγάδας καὶ ἄλλα μικροτέρου μεγέθους· καθαιρέσασα δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχιναυαρχίας τὸν ἀνάξιον Μεχμέτπασαν ἀντικατέστησεν τὸν Χουσρέφ-Μεχμέτπασαν τὸν καὶ Τοπάλην (Χωλόν)· διέταξε δὲ καὶ πάμπολλα στρατεύματα νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον τὰ μὲν διὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Ἰσούφπασαν Περκόφτσαλην, τὸν ἄλλοτε πασάν τῆς Βραΐλας τὸν κυριεύσαντα τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως τὸ Γαλάτσι καὶ τὸ Ἰάσι, τὰ δὲ διὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Μουσταήνπασαν ἡγεμόνα τῆς Σκόδρας· παρήγγειλε δὲ καὶ τὸν ἐν Πάτραις Ἰσούφπασαν νὰ στρατολογήσῃ καὶ οὗτος ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ, καὶ νὰ μεταφέρῃ τοὺς στρατολογηθησομένους κατ' εὐθείαν διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Πελοπόννησον· τὰ δὲ τῆς Κρήτης ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ-Ἀλὴν.

Καὶ ταῦτα μὲν διέταξεν ἡ Πύλη τὸ ἔτος τοῦτο· ἡ δὲ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε πρὸς ἀποτυχίαν τῶν ἐχθρικῶν τούτων ἐκστρατειῶν νὰ συστήσῃ δύο στρατόπεδα, τὸ μὲν ἐν τῇ Μεγαρίδι πρὸς ἀποκρουσιν ἐνδεχομένης εἰσβολῆς εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ περὶ τὰς Πάτρας εἰς πολιορκίαν τοῦ φρουρίου, εἰς προφύλαξιν τῶν ἀρκτικῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου καὶ εἰς ἀποστολὴν στρατιωτικῆς βοηθείας χρείας τυχούσης εἰς Μεσολόγγι· πρὸς εὐ-όδωσιν δὲ τοῦ σχεδίου ἀπεφάσισε ν' ἀναθέσῃ τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατοπέδων εἰς τοὺς νομοτελεστάς, τοῦ μὲν κατὰ τὴν Μεγαρίδα εἰς τὸν πρόεδρον τὸν ἀντιπρόεδρον καὶ τὸν Σωτήρην Χαραλάμπην συμπα-ραλαμβάνοντας καὶ τὸν γενικὸν γραμματέα εἰς τακτικὴν ἐνέργειαν τῆς νομοτελεστικῆς δυνάμεως, τοῦ δὲ περὶ τὰς Πάτρας εἰς τὸν Ζαήμην καὶ τὸν Ματαξᾶν· νὰ διαμείνωσι δὲ ἐν Τριπολιτσᾷ παρὰ τῷ βουλευτικῷ τὰ ὑπουργεῖα· δύο δὲ μέλη μόνον τοῦ ἐπὶ τῶν πολε-

μικῶν τριμελοῦς ὑπουργείου νὰ παρακολουθήσωσι τὸ μὲν τὴν μίαν ἐκστρατείαν, τὸ δὲ τὴν ἄλλην. Ἐψηφίσθη δὲ καὶ ἔρανος καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν ἐνὸς ἑκατομμυρίου γροσίων εἰς συντήρησιν τῶν στρατοπέδων καὶ εἰς κίνησιν πλοίων. Ἐν ᾧ δὲ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις κατεγίνετο σχεδιάζουσα τὰ τῆς ἐκστρατείας τῆς ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἐκ δεκαπέντε φρεγαδῶν, δεκατριῶν κορβετῶν, δώδεκα βρικήων καὶ σαράντα φορτηγῶν, ἐξέπλευσε τοῦ Ἑλλησπόντου ὑπὸ τὸν Χουσρέφπασαν τὴν 11 μαΐου, καὶ παραλαβὼν ἐν Μοσχονησίοις καὶ Τσεσμέ δεκακισχιλίους περίπου Ἀσιανούς, καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ἀλγερινικοῦ στολίσκου τὸν ὁποῖον συνήνητησε περιφερόμενον ἔξωθεν Χίου καὶ Μιτυλήνης, ἔρριψε τὴν 23 μαΐου ἄγκυραν ἔμπροσθεν τῆς Καρύστου.

Οἱ κάτοικοι τῆς Εὐβοίας χριστιανοί, ἀφ' οὗ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν οἱ Ἀρειοπαγῖται, ἐσύστησαν τοπικὴν διοίκησιν καὶ διετήρουν καὶ δύο στρατόπεδα οἱ μὲν τοῦ βορείου μέρους ὑπὸ τὸν Διαμαντὴν Ὀλύμπιον εἰς πολιορκίαν τῆς Χαλκίδος, οἱ δὲ τοῦ ἀνατολικοῦ ὑπὸ τὸν Κριεζώτην εἰς πολιορκίαν τῆς Καρύστου. Ὁ ὀπλارχηγὸς οὗτος ἐμπόδισε τὰς συχνὰς καὶ ἀκωλύτους τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Καρύστου ἐξόδους, συνήψε τὴν 5 μαΐου μάχην τρεῖς ὥρας μακρὰν αὐτῆς κατὰ τὸ χωρίον Βατίσι καὶ ἐνίκησεν· εἰς σημεῖον δὲ τῆς νίκης ἔστειλε πενήντα κεφαλὰς εἰς Ἀθήνας καὶ τρεῖς αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι λιθοβολοῦντες ἐθανάτωσαν. Ἐκτοτε οἱ ἐχθροὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ πάσχοντες ἔλλειψιν τροφῶν ἐκινδύνευαν νὰ παραδοθῶσιν. Ἀλλ' ὁ φανεὶς στόλος ἀπήλλαξεν αὐτοὺς τῶν δεινῶν καὶ ἑματαίωσε τοὺς ἀγῶνας τοῦ Κριεζώτη· διότι τετρακισχίλιοι πολεμισταὶ ἀποβιβασθέντες διέλυσαν διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ἔδωκαν τοῖς ἐντὸς αὐτοῦ τροφάς, καὶ

τούτου γενομένου οἱ μὲν διεσπάρησαν διὰ ξηρᾶς εἰς τὰ χωρία, οἱ δὲ περιέπλεαν τὰ παράλια καίοντες, φονεύοντες καὶ αἰχμαλωτίζοντες. Ἐστάλησαν δὲ καὶ ἐπὶ δεκατεσσάρων φορτηγῶν πρὸς τοὺς ἐν τῇ Χαλκίδι τροφαὶ καὶ πολεμεφόδια, ἀλλὰ τὸ ὑπὸ τὸν Διαμαντὴν στρατόπεδον διέμεινεν ἀδιάλυτον.

Ὁ δὲ στόλος ἐκτελέσας ὅσα ἐσκόπευε διέπλευσεν ἡσύχως τὸν μεταξὺ Ὑδρας καὶ Πελοποννήσου πορθμόν, ἐστάθη ἔξωθεν τῆς Κορώνης καὶ Μεθώνης, ἐπεσίτισε τὰ φρούρια ἐκεῖνα, καὶ ἀφ' οὗ ἀπεκόπη μία μοῖρα καὶ ἐπλευσε πρὸς τὴν Κρήτην, ὁ λοιπὸς ἐκ σαράντα ἑξ πολεμικῶν καὶ πολλῶν φορτηγῶν ἠγκυροβόλησε τὴν 6 ἰουνίου ἔμπροσθεν τῶν Πατρῶν· καθ' ὅλον δὲ τὸν πλοῦν του δὲν συνήντησε τὸν ἐλληνικόν, διότι οὗτος ἐπὶ ὑποθέσει ὅτι ὁ τουρκικὸς ἐσκόπευε νὰ κτυπήσῃ τὴν Σάμον ἢ τὰ Ψαρὰ ἐπλεε πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη. Μαθὼν δὲ ὅτι ἀφίχθη εἰς Πελοπόννησον ἐπανεπλευσεν εἰς τὰ ἴδια.

Οἱ δὲ Τούρκοι τῶν Πατρῶν λυθείσης τῆς ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην πολιορκίας περιέτρεχαν ὅλην τὴν ἐπαρχίαν ἀφόβως, καὶ ἐπάτουν καὶ τὰς γεινιαζούσας τῶν Καλαβρύτων καὶ τῆς Γαστούνης. Ἦσαν δὲ ἀνενόχλητοι καὶ διὰ θαλάσσης καὶ ἐλάμβαναν ἀνεμποδίστως ἔξωθεν ὅσα ἐχρειάζοντο· διὰ τοῦτο ὁ καταπλεύσας ἐκεῖ στόλος δὲν ἦλθεν εἰς βοήθειαν αὐτῶν ὡς οὐδεμίαν χρεῖαν ἐχόντων βοηθείας, ἀλλ' εἰς διαβίβασιν τῶν στρατευμάτων εἰς Πελοπόννησον, τῶν μὲν ἀπὸ τῆς δυτικῆς τῶν δὲ ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν κατέπλευσεν ὁ στόλος οὗτος εἰς Πάτρας, 3800 ναῦται καὶ στρατιῶται ἐπιβάντες εἰς 110 πλοῖα Ψαριανὰ μικρὰ μεγάλα ἑξ ὧν 15 ἔνοπλα ἀπέβησαν εἰς τὰ ἀντικρὺ τῆς Σάμου παράλια τῆς Ἰωνίας, ἐπάτησαν τὸ Ἀράπη-τσεφτλήκι καὶ τὸ Ἀλήμπεη-τσεφτλήκι, παραθαλάσσια χωρία ἔχοντα

καὶ τὰ δύο 2000 κατοίκους καὶ 1000 στρατιώτας, τὰ διήρπασαν καὶ ἔπλευσαν ἐκείθεν πρὸς τὴν παραλίαν τὴν ἀντικρὺ τῆς δυτικῆς ἄκρας τῆς Μιτυλήνης, ὅπου κεῖται ἡ πόλις τοῦ Σανταρλῆ 4500 περιέχουσα ψυχὰς καὶ 2000 φρουρούς, ἐπάτησαν καὶ αὐτήν, τὴν ἔκαυσαν, ἐσκότωσαν, ἠχμαλώτισαν, ἐλαφυραγώγησαν, ἐκυρίευσαν τὸν ἐν αὐτῇ πύργον ὅπου συνέλαβαν τὴν γυναῖκα τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως Καραοσμανογλοῦ, τὴν ὁποίαν ἐξηγόρασαν μετὰ ταῦτα οἱ συγγενεῖς τῆς δι' ἐννεήντα χιλιάδων γροσίων, ἐπῆραν ἐννέα κανόνια, μετέβησαν εἰς τὰ Μοσχονήσια, ἐπῆραν καὶ ἐκείθεν δύο κανόνια, παρέπλευσαν τὰ παράλια τῆς Μιτυλήνης, ἐκυρίευσαν πέντε τουρκικὰς σακολέβας, ἠγκυροβόλησαν ἔμπροσθεν τῆς Ἑρεσσοῦ, ἀνείλκυσαν ἀγκύρας καὶ ἄλλα τινὰ τοῦ καυθέντος ἐκεῖ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως δικρότου, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπανῆλθαν εἰς τὰ ἴδια. Τόσον δὲ φόβον διέσπειραν εἰς ὅλα ἐκείνα τὰ παράλια, ὥστε οἱ ἐν Σμύρνῃ πρόξενοι τοὺς παρεκάλεσαν ν' ἀπέχωσι πάσης ἐχθροπραξίας ἐντὸς τοῦ κόλπου ἐκείνου χάριν αὐτῶν, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἐνοικούντων χριστιανῶν. “ Ἀφίνομεν τὸν τόπον ἡσυχον ἀλλ' ὑπόφορον ” ἀπεκρίθησαν ὑπερηφάνως οἱ Ψαριανοί· δεκαεπτὰ Ἕλληνες ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἐφονεύθησαν καὶ ἐβδομήντα ἐπληρώθησαν· οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀνίκανοι νὰ παιδεύσωσι τοὺς βλάβαντας αὐτοὺς ἐξεθύμαναν κατὰ τῶν ἀθῶων χριστιανῶν κατοίκων τῆς Μαγνησίας καὶ τῆς Περγάμου ἀνδραποδίζοντες καὶ φονεύοντες.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἐκινεῖτο κατὰ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὁ στόλος τοῦ σουλτάνου, ἐκινοῦντο κατ' αὐτῆς καὶ τὰ διὰ ξηρᾶς στρατεύματά του. Προϋπῆρχεν ὁ ψευδοσυμβιβασμὸς μεταξὺ τοῦ Μεχμέτπασα καὶ τοῦ Ὀδυσσεως, καὶ ἐπὶ τῷ συμβιβασμῷ τούτῳ ἀνακωχή. Ἐλθούσης δὲ τῆς προθεσμίας καὶ μὴ ἐκπληρώσαντος τοῦ

Ὀδυσσέως ὅσα ὑπεσχέθη, ἐξεστράτευσαν 6000 Τοῦρκοι ὑπὸ τὸν Περκόφτσαλην πρὶν φθάσωσιν οἱ Ἕλληνες νὰ ὀργανίσωσι τὰ στρατεύματά των ἐξ αἰτίας τῆς ἐν Ἀστρεὶ συνελεύσεως, ἣτις εἴλκυσεν εἰς τὰ πολιτικά τὴν εἰς τὰ στρατιωτικά ὀφειλομένην προσοχὴν αὐτῶν. Παρηκολούθησε δὲ τὸν Περκόφτσαλην καὶ ὁ Σελήμπασας ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἀδριανουπόλεως μετὰ 4000. Τὰ στρατεύματα δὲ ταῦτα εὐρόντα τὰς ἐπὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος δυσδιαβάτους θέσεις ἀπροφυλάκτους ἐπροχώρησαν τὰ μὲν πρὸς τὰς Θήβας τὰ δὲ πρὸς τὰ Σάλωνα. Τὰ πρὸς τὰ Σάλωνα ἐσκήνωσαν ἐν τῷ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Κηφισσοῦ χωρίῳ Μάνεσι· τὴν δὲ 7 ἰουνίου ἐκίνησαν πρὸς τὸ κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ μοναστήριον τῆς Ἱερουσαλήμ· ἐκεῖ ἦσαν ἕως 150 στρατιῶται τοῦ Ὀδυσσέως ὑπὸ τὸν Γιάννην Κομποταδίτην, τοὺς ὁποίους ἀντισταθέντας κατ' ἀρχὰς ἔτρεψαν ἐπὶ τέλους εἰς φυγὴν, ἐκυρίευσαν τὸ μοναστήριον, τὸ ἔκαυσαν καὶ ἐπανῆλθαν εἰς Μάνεσι. Τὴν δὲ 10 ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Ἀράχωβας, ὅπου ἦσαν ἀντίστασιν, ἀλλ' ὑπερίσχυσαν, ἐξουσίασαν τὸ χωρίον καὶ τὸ ἔκαυσαν. Τὴν ἐπαύριον ἔκαυσαν τὸ Καστρί καὶ τὰ καλύβια τῆς Ἀράχωβας, ἔπесαν καὶ εἰς τὸ Χρυσόν, ἀλλ' ἦσαν ἐκεῖ ἰσχυρὰν ἀντίστασιν, καὶ μόνον δύο τρεῖς οἰκίας ἔκαυσαν· τὴν δὲ 12 κατέβησαν εἰς τὴν Δεσφίναν ἐπὶ τοῦ παραλίου τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, καὶ ἐκεῖθεν ἐπανῆλθαν εἰς Μάνεσι καὶ ἡσύχασαν. Τὸ δὲ ἄλλο τουρκικὸν στράτευμα τὸ εἰς τὴν Βοιωτίαν πεσὸν οὐδ' αὐτὸ ἀπῆντησεν ἐχθρόν. Τὰ τῇδε κακείσε ἑλληνικὰ τάγματα ἀνίκανα διὰ τὴν ὀλιγοτήτά των ν' ἀντισταθῶσιν ὑπεχώρησαν· τινὰ μόνον αὐτῶν ὑπὸ τὸν Παπᾶ Ἀνδρέαν καὶ ἄλλους κατέλαβαν τὰ στενὰ τῆς Φοντάνας εἰς ἐμπόδιον τῆς τῶν ἐν Ζητουνίῳ καὶ Λεβαδείᾳ ἐχθρῶν συγκοινωνίας. Ἐν τοσούτῳ ὅλος ὁ τόπος δι' οὗ διέβαιναν οἱ Τοῦρκοι ἐρημοῦτο, οἱ κάτοικοι

κατέφευγαν οἱ μὲν εἰς τὴν Πελοπόννησον, οἱ δὲ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἄλλοι εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων. Φόβος κατέλαβε καὶ αὐτοὺς τοὺς κατοίκους τῶν Ἀθηνῶν. Ὑποπτεύοντες οὗτοι ὅτι ἤρχετο τὸ στράτευμα εἰς πολιορκίαν τῆς πόλεώς των μετεκόμισαν τὰς οἰκογενείας των καὶ τὰ πράγματά των εἰς Σαλαμίνα καὶ Αἴγιναν. Ὁ δὲ Ὀδυσσεύς, εἰς ὃν ἤλπιζεν ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλάς, εὐρισκόμενος ἐπὶ τῆς ἐχθρικῆς ταύτης εἰσβολῆς ἐν Ἀθήναις ἐξεστράτευσεν εἰς Βοιωτίαν τὴν 11 ἰουνίου, ἀφ' οὗ ἠνάγκασε τοὺς Ἀθηναίους νὰ τῷ πληρώσωσι χάριν τῆς ἐκστρατείας ταύτης πεντακοσίους μισθοὺς· ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσεν οὐδ' αὐτός. Πολυάριθμα στρατεύματα πελοποννησιακὰ διετάχθησαν νὰ ἐκστρατεύσωσιν ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ· ἀλλὰ μόνος ὁ πάντοτε πρόθυμος εἰς τὰς ἐπὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος ἐκστρατείας Νικήτας ἐφάνη πρὸς τὰ Μέγαρα, ἀνίκανος καὶ οὗτος διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν ὀπαδῶν του νὰ τρέξῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

Μετὰ τὴν ἐρήμωσιν τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος τὰ τουρκικὰ στρατεύματα σκοπὸν εἶχαν νὰ πέσωσι διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἰς τὴν Πελοπόννησον συνεργεῖα τοῦ στόλου των παραπλέοντος ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τὰ ἀρκτικά παράλιά της· ἀλλ' ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Καρυστινοῦ Ὁμέρμπεη μεταβάντος εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἀνέβαλεν ὁ Περκόφτσαλης ὅ,τι ἐσκόπευε, καὶ παραλαβὼν τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ στρατεύματός του καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ὁμέρμπεη μετέβη εἰς Εὐβοίαν μεσουῖντος τοῦ ἰουλίου πρὸς τελείαν καθυπόταξιν τῆς νήσου· ἀφῆκε δὲ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ στρατεύματός του περὶ τὰς Θήβας ὑπὸ τὸν Σελήχπασαν.

Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ εἰς πολιορκίαν τῆς Καρύστου ὑπὸ τὸν Κριεζώτην στρατοπέδου διέμεινεν ὡς εἶπαμεν, ἀδιάλυτον τὸ εἰς πολιορκίαν τῆς Χαλκίδος ἐν Βρυσακίοις ὑπὸ τὸν Διαμαντὴν ἐξ ὀκτακοσίων ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν· ἀλλὰ τὸ στρατόπεδον τοῦτο

ἦτο σχεδὸν παραλελυμένον· οἱ πρόην ἔφοροι κατέ-
 τρεχαν τὴν τοπικὴν διοίκησιν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν διε-
 τέλει. Ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἀντιφερόμενος πρὸς τὸν
 Διαμαντὴν καὶ ὑποβλέπων τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑπεκίνει
 μακρόθεν κατ' αὐτοῦ τοὺς ἐντοπίους ὀπλαρχηγούς,
 τὸν Νικολὸν Τομαρᾶν, τὸν Χαλκιᾶν καὶ τὸν Βερού-
 σην. Τόσον δὲ εὐδοκίμησεν ἐν ταῖς ῥαδουργίαις
 του, ὥστε οἱ ὀπλαρχηγοὶ οὗτοι ἔπραξαν ὅ,τι μόνον
 οἱ Τούρκοι ἐδύναντο νὰ πράξωσιν. Ἐπάτησαν ἐχθρι-
 κῶς τὸ Ξηροχώρι ἐπὶ σκοπῶ ν' ἀρπάσωσι τὴν ἐκεῖ
 γυναῖκα τοῦ Διαμαντῆ, τὴν ὁποίαν προλαβὼν οὗτος
 ἔσωσεν.

Ἐν τοσούτῳ οἱ ἀποβάντες Τούρκοι, ἀφ' οὗ ἠνώ-
 θησαν μετὰ τῶν ἐντοπίων, ἄραντες τὴν γέφυραν με-
 τέφεραν πρὸς τὰ Βρυσάκια τὰ πέραν τῆς γεφύρας
 ἑπτὰ τουρκικὰ πλοῖα· ἐπ' αὐτῇ τῇ θεᾷ ἔφυγαν τὰ
 πολιορκοῦντα τὴν Χαλκίδα τρία ἑλληνικά, καὶ ἐπὶ
 τῇ φυγῇ αὐτῶν ἀφῆκε καὶ τὸ στρατόπεδον τὴν θέσιν
 τῶν Βρυσακίων καὶ ἀπεσύρθη πρὸς τὸ ἄνωθεν ὄρος,
 Παγώντα. Οἱ δὲ Τούρκοι βλέποντες τοὺς Ἕλληνας
 φεύγοντας μηδενὸς αὐτοὺς καταδιώκοντος ἔστειλαν
 καὶ ἔκαυσαν τὰ καλύβια τῶν Βρυσακίων, ὥρμησαν
 τὴν 22 πανστρατιᾷ κατὰ τῶν εἰς τὸ ὄρος καταφυγόν-
 των καὶ συνήψαν πολύωρον μάχην. Οἱ Ἕλληνες
 κατέχοντες ὀχυρὰν θέσιν ἐνίκησαν λαμπρὰν νίκην
 τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ἠνάγκασαν τοὺς ἐχθροὺς νὰ
 καταβῶσιν εἰς τὰ Βρυσάκια κατησχυμένοι. Ἀλλὰ
 τὴν νύκτα, ἂν καὶ νικηταί, ἐλειποτάκτησαν ἐξ αἰτίας
 τῶν ἐπικρατουσῶν μεταξὺ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν καὶ
 τῶν ἐντοπίων ὑποπλαρχηγῶν διχονοιῶν, καὶ φεύ-
 γοντες συνῆλθαν τὴν ἐπαύριον εἰς τὸ μέγαλον Δερ-
 βένι τὸ μεταξὺ Παγώντα καὶ Μαντουδίου· ἀπο-
 φασίσαντες δὲ ν' ἀνθέξωσιν ἐτοποθετήθησαν οἱ μὲν
 ἐντὸς τῶν στενῶν, οἱ δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ τινες
 πρὸς τὰ ἀριστερά· ἀλλὰ βλέποντες τοὺς Τούρκους

ἐρχομένους κατ' αὐτῶν καὶ ἐκεῖ διεσκορπίσθησαν τῇδε κακεῖσε· μόνοι οἱ τὰ δεξιὰ τῶν στενῶν κατέχοντες ἀντέστησαν· φονευθέντος δὲ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Λιάκου ὑπεχώρησαν καὶ οὗτοι.

Οἱ δὲ Τούρκοι διαβάντες τὰ στενὰ τὴν ἐσπέραν τῆς 23 διενυκτέρευσαν ἐν Μαντουδίῳ, καὶ ἐπροχώρησαν εἰς Ξηροχώρι μηδενὸς ἐναντιουμένου· ὁ δὲ τρισάθλιος λαός, οἱ στρατιῶται, ὁ ἀρχηγός των, ὅλοι ἀπελπισθέντες καὶ κινδυνεύοντες νὰ πέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, κατέφυγαν εἰς Σκιάθον καὶ εἰς ἄλλα πλησιόχωρα μέρη. Εἰς Σκιάθον κατέφυγε καὶ ὁ πρὸ τριῶν ἡμερῶν φθάσας εἰς Εὐβοίαν νέος ἑπαρχος Κωλέττης· ἔφυγε καὶ ὁ ἐπὶ τῇ τροπῇ ταύτῃ ὡς ἐπιβοηθὸς διαβὰς ἐπὶ τῆς νήσου Ὀδυσσεύς, καὶ ἀνέμνησε μετ' ὀλίγον τὸ ἐν τῇ Δρακοσπηλιᾷ κακούργημά του δι' ἄλλου κακουργήματος· ἐφόνευσε τὸν Ἀλέξανδρον Μιχάλην προεστῶτα τοῦ Ταλαντίου. Καταστραφέντος τοιουτοτρόπως τοῦ ἐν Εὐβοίᾳ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος ἐδουλώθη ἡ νήσος ὅλη. Τὸ δυστύχημα δὲ τοῦτο ἐπέφερεν ἄλλο.

Διηγούμενοι τὰ κατὰ τὴν Θετταλομαγνησίαν εἶπαμεν ὅτι ἡ λαμπὰς τῆς ἐπαναστάσεως ἔκαιεν ἐν μόνῃ τῇ ἀνατολικῇ ἄκρᾳ τῆς Χερσονήσου ἐκείνης. Ἡσυχοὶ καὶ ἀνεπηρέαστοι διέμειναν οἱ φέροντες ἐκεῖ ὅπλα Θετταλομάγνητες ἐν σχεδὸν ἔτος· ἀλλὰ πεισθέντες οἱ Τούρκοι ὅτι ἀτελεσφόρητοι ἦσαν οἱ ἀγῶνές των ἐν ὅσῳ δὲν ἀπεσβύετο ἡ λαμπὰς ἐκείνη ἐξεστράτευσαν ὑπὸ τὸν Κιουταγὴν, τὸν ἐπὶ τῆς μάχης τοῦ Πέτα καὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου διαπρέψαντα, καὶ τὴν 1 μαΐου προσέβαλαν τὴν διαμένουσαν ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Λεχωνίων προφυλακὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἠνάγκασαν νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀλατᾶν ξηρονήσιον πρὸς τὸν μυχὸν τῆς Μλίνης, κατέστρεψαν δὲ μετὰ τὴν μάχην ταύτην τὰ Λεχώνια, τὸν ἅγιον Λαυρέντιον, τὸν ἅγιον Γεώργιον, τὰς Πινα-

κάτας, τὴν Βυζίτσαν, καὶ ἐπροχώρησαν καὶ πρὸς τὰ Τρίκερη. Πρὸ τίνος καιροῦ οἱ Τρικεριώται μετέφεραν ἐπὶ μισθῷ εἰς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος των δισχιλίους Ὀλυμπίους, Κασανδρεῖς καὶ ἄλλους ἄλλων τόπων στρατιώτας ὑπὸ τὸν Καρατάσον, τὸν Γάτσον, τὸν Μπασδέκην, τὸν Λιακόπουλον καὶ τὸν Μπίνον, καὶ ἐδυνάμωσαν τὴν θέσιν τῆς Παναγιάς διὰ τούτων καὶ διὰ τινων ἐντοπίων μεταβάντων ἐκεῖ ἀπὸ Ἀλατᾶ ὅπου κατέφυγαν πρὸ μικροῦ. Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης ἔπεσεν ὁ Κιουταγῆς τὴν 14 καὶ ἐπειδὴ ἐκείθεν ἐκρέματο ἡ ἄλωσις ἢ ἡ σωτηρία τῶν Τρικέρων, ἡ μάχη ἔγεινε σφοδροτάτη· οἱ Τοῦρκοι ἔπαθαν πολλὴν φθοράν, ὥς ὁρμῶντες ἀπροφύλακτοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων μαχομένων ἐντὸς προμαχόνων, καὶ ἀνεχώρησαν· ἔπεσαν καὶ ἐκ δευτέρου μετὰ τινος ἡμέρας ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ δευτέρου ἔφυγαν ἡττημένοι. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν οἱ Τοῦρκοι ἔπαθαν ἄλλο δυστύχημα. Οἱ Ἕλληνες ἐγκατέλειψαν τὸ ξηρονήσιον τοῦ Ἀλατᾶ, καὶ οἱ Τοῦρκοι κυριεύσαντες αὐτὸ ἔβαλαν φρουρὰν 250 στρατιωτῶν· ἀλλ' οἱ ὑπὸ τὸν Γάτσον τὸ ἐπάτησαν, ἠνάγκασαν τοὺς ἐν αὐτῷ πρῶτον μὲν νὰ κλεισθῶσιν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἔπειτα δὲ νὰ παραδοθῶσι δι' ἑλλειψιν τροφῆς ἐπὶ ἀσφαλείᾳ, τῆς ζωῆς των ἀλλὰ παρασπονδήσαντες τοὺς ἐφόνευσαν ὅλους, τοὺς μὲν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς τοὺς δὲ πεσόντας εἰς τὴν θάλασσαν. Τρεῖς μόνους τοὺς σημαντικωτέρους διετήρησαν, τοὺς ὁποίους ἔστειλαν εἰς Σκιάθον ἐπ' ἐλπίδι ἐξαγορᾶς. Νικῶντες οἱ Ἕλληνες καὶ ἐνθαρρυνθέντες ἔπεσαν μετ' ὀλίγας ἡμέρας πρὸς τὸ ἀντικρὺ μέρος τῶν Τρικέρων εἰς θέσιν Γατσιάν κατεχομένην ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἔφεραν καὶ ἐκείθεν δέκα κεφαλᾶς, δύο αἰχμαλώτους καὶ ἓν κανόνι· ἀλλ', ἂν καὶ παντοῦ εὐδοκίμουν, ἔπασχαν παντὸς εἵδους στερήσεις. Ὁ τόπος ὅπου ἐπολέμουν καὶ ἀβοήθητος ἦτον ἄλλοθεν, καὶ δὲν

ἐπὴρκει εἰς τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας τῶν. Δέκα μίλια μακρόθεν μετεκόμιζαν τὰ πλοῖα τὸ εἰς χρήσιν τοῦ στρατοπέδου νερόν· μύλους δὲν εἶχαν· ὑπομίσθιοι ἦσαν οἱ ἀξιώτεροι καὶ οἱ πλείότεροι μαχηταί, καὶ ὁ τόπος δὲν εἶχε πῶς νὰ τοὺς μισθοδοτήσῃ. Πάντα ταῦτα ὑπεφέροντο ἐν ὅσῳ ἀντεῖχεν ἡ Εὐβοία· ἀλλὰ πεσούσης αὐτῆς ἐξέλιπε πᾶσα ἐλπίς τῶν ὑπερασπιστῶν τῶν Τρικέρων. Ἐπρόβαλε καὶ ὁ Κιουταγῆς συμβιβασμόν, καὶ ὑπέσχετο πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐντὸς τριῶν ἐβδομάδων τῶν συγγενῶν τοῦ Καρατάσου. Ἐδέχθησαν τὰ ὑπομίσθια στρατεύματα τὸν συμβιβασμόν καὶ ἀνεχώρησαν. Οἱ δὲ τρισάθλιοι Τρικεριῶται, φορολογηθέντες παρ' αὐτῶν ἐπὶ λόγῳ καθυστερούντων μισθῶν καὶ μείναντες ἀνυπεράσπιστοι ἐπροσκύνησαν. Ἐκτοτε ὅλη ἡ Χερσόνησος τοῦ Πηλίου ὄρους διέμεινεν ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν δεσποτείαν.

1823.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΓ.

Μετάβασις τῶν μελῶν τοῦ νομοτελεστικοῦ, τῶν μὲν εἰς Σαλαμίνα τῶν δὲ εἰς Πάτρας.—Τὰ περὶ προεδρίας τοῦ βουλευτικοῦ καὶ μετάβασις αὐτοῦ εἰς Σαλαμίνα.—Εἰσδρομὴ τῶν ἐχθρῶν εἰς Ἀττικὴν καὶ ἀναχώρησις αὐτῶν.—Ἐπάνοδος τοῦ νομοτελεστικοῦ καὶ τοῦ βουλευτικοῦ εἰς Πελοπόννησον.

ΠΕΡΙ δὲ τὴν 20 ἰουνίου ἀνεχώρησαν ἀπὸ Τριπολιτσᾶς οἱ νομοτελεσταί, ὡς προαπεφασίσθη, οἱ μὲν εἰς Μέγαρα οἱ δὲ εἰς Πάτρας· ἀλλ' ὁ Μεταξᾶς φθάσας εἰς Καλάβρυτα ἠκολούθησε τοὺς εἰς Μέγαρα ἀπερχομένους. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἀνεφύησαν ἔριδες δειναὶ μεταξὺ τῶν προσοδονῶν τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου καὶ τῶν ἐπαρχιωτῶν, καὶ ἔνεκα τούτου ὁδεύοντες πρὸς τὰ Μέγαρα οἱ νομοτελεσταὶ ὑπῆγαν εἰς Κλημεντοκαίσαρι ὅπου διέμειναν ἡμέρας τινάς· καὶ ἐπανορθώσαντες τὰ κακῶς ἔχοντα μετέβησαν εἰς Σοφικόν, διέτριψαν ἐκεῖ μέχρι τινός, καὶ λήγοντος τοῦ ἰουλίου κατήντησαν εἰς Σαλαμίνα καὶ ἐκάθησαν ἐν τῇ μονῇ τῆς Φανερωμένης.

* Ἄν καὶ πολλοὶ Πελοποννήσιοι διετάχθησαν νὰ ἐκστρατεύσωσιν εἰς Μεγαρίδα, δισχίλιοι μόνον ἦσαν οἱ συνελθόντες ἐκεῖ ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ νομοτελεστικοῦ· ἡκροβολίζοντο δ' ἐνίστε μετὰ τῶν ἀπομεινάντων ἐν τῇ Βοιωτίᾳ ὑπὸ τὸν Σελήχπασαν ἐχθρῶν,

ἀλλ' οὐδὲν λόγου ἄξιον διὰ τὴν ὀλιγότητά των ἐπρατταν.

Ἐν τούτοις τρισάθλια ἦσαν τὰ κυβερνητικά. Ἡ σύνθεσις τοῦ νομοτελεστικοῦ ἔδιδε λαβὴν κατακραυγῆς ὡς συγκροτουμένου ἐκ τεσσάρων Πελοποννησίων καὶ ἐνὸς Ἑπτανησίου, ὥστε ἐντὸς αὐτοῦ οὔτε αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου οὔτε ἡ στερεὰ Ἑλλάς ἀντεπροσωπεύοντο. Ἐκτὸς δὲ τῆς γενικῆς ταύτης κατακραυγῆς ὡς πρὸς τὴν σύνθεσίν του, αἱ τρεῖς ναυτικαὶ νῆσοι παρεπονούντο ἰδιαιτέρως διότι ἡ ἐν τῷ νομοτελεστικῷ διατηρηθεῖσα εἰς πλήρωσιν παρὰ νησιώτου κατὰ πρότασιν τῶν νήσων κενὴ θέσις ἐπληρώθη παρὰ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐν ἀγνοίᾳ καὶ παρὰ γνώμην αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ ἀθλιότης τῶν κυβερνητικῶν πραγμάτων ἐκορυφώθη ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ προέδρου τῆς βουλῆς. Εἰς τιμὴν τῶν ναυτικῶν νήσων καὶ συναινέσει αὐτῶν ἐνεκρίθη ν' ἀναδειχθῇ πρόεδρος τῆς βουλῆς ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης ἀποπονηθέντος τὴν θέσιν ταύτην τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λαζάρου· ἀλλὰ μὴδὲ τοῦ Γεωργίου τὴν προσφορὰν ταύτην δεχθέντος ἀνεδείχθη πρόεδρος ὁ γαμβρὸς τῶν Κουντουριωτῶν Ὁρλάνδος. Ἡ ἀνάδειξις αὕτη δυσηρέστησε τὰς Σπέτσας καὶ τὰ Ψαρά, δυσηρέστησε καὶ τὸ ἀντιπολιτευόμενον τοὺς Κουντουριώτας κόμμα τῶν Ὑδραίων, τὸ ὁποῖον αὐτῶν μόνων δὲν διεφιλονείκει τὰ πρωτεῖα· τόσον δὲ ἠΰξησεν ἡ δυσαρέσκεια αὕτη ὥστε ἠναγκάσθη ὁ Ὁρλάνδος μετ' ὀλίγον νὰ παραιτηθῇ. Ἀλλ' ἂν οἱ ἀντίπαλοί του κατῴρθωσαν τὴν πτώσιν του δὲν κατῴρθωσαν καὶ τὴν ἀντικατάστασιν του καθὼς τὴν ἠθέλαν· εἰς ἀποφυγὴν δὲ πάσης ἀντιζηλίας συγκατετέθησαν ἅκοντες νὰ μὴ πληρώσῃ τὴν κενωθείσαν θέσιν πλέον νησιώτης· ἀλλ' ἐντεῦθεν προῆλθεν ἄλλο κακὸν χεῖρον τοῦ πρώτου· ἐθήρευσεν τὴν θέσιν ταύτην ὁ ἐπὶ τῆς πρώτης περιόδου νομοτελεστής καὶ ἐπὶ τῆς ἡδὴ ἀρξαμένης βουλευτῆς

Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς *Δηληγιάννης* εἶχε δὲ συνεργὸν καὶ τὸν νέον συμπένθερόν του Κολοκοτρώνην ἐπανελθόντα πρό τινων ἡμερῶν ἀπὸ Σαλαμῖνος εἰς Τριπολιτσάν πρὸς ἐπίσπευσιν τῆς προαποφασισθείσης ἐκστρατείας τῶν ἐπαρχιῶν, πρὸς σύναξιν τοῦ ἐράνου, καὶ πρὸς παῦσιν δεινῶν τινων καὶ φονικῶν ταραχῶν μεταξὺ Μυστριωτῶν καὶ Ἀρκαδιῶν ἐν Τριπολιτσᾷ ἐπὶ τῆς ἐκεῖθεν εἰς τὰ στρατόπεδα μεταβάσεώς των. Ἄλλ' ἡ βουλὴ ὅλη ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς της εἰς τὸν Μαυροκορδάτον τὸν γενικὸν γραμματέα τοῦ νομοτελεστικοῦ διατρίβοντα εἰσέτι ἐν Τριπολιτσᾷ καὶ ἐτοιμαζόμενον νὰ μεταβῇ εἰς Σαλαμίνα· πολλῶν δὲ λόγων περὶ τῆς ἐκλογῆς ταύτης γενομένων ἐψηφοφορήθησαν τὴν 10 ἰουλίου οἱ δύο οὗτοι ὑποψήφιοι, καὶ ἐξελέχθη διὰ μεγίστης πλειονοψηφίας ὁ Μαυροκορδάτος· ὠργίσθη ὁ Δηληγιάννης ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ του, ἐξώκειλεν εἰς ἀπρεπεῖς λόγους ἐντὸς τῆς βουλῆς, ἐπεπλήχθη αὐστηρῶς παρ' αὐτῆς, ἀνεχώρησε διαρκούσης τῆς συνεδριάσεως παρακολουθούμενος ὑφ' ἐνὸς καὶ μόνου βουλευτοῦ, τοῦ συνεπαρχιώτου του, κατεθορύβησε τὴν πόλιν ὅλην καὶ ἠπέιλησε νὰ κινήσῃ χεῖρα ἔνοπλον εἰς ἀκύρωσιν τῆς ἐκλογῆς· συνέφασκε δὲ καθ' ὅλα καὶ συνέπραττε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μεμφόμενος ἀναφανδὸν ἐν ὀνόματι τοῦ νομοτελεστικοῦ τὸν Μαυροκορδάτον ὡς ὑποκινήσαντα διὰ ῥαδιουργιῶν τὴν μετάθεσιν του, καὶ ὡς μελετῶντα τὴν καταδίωξιν τοῦ νομοτελεστικοῦ διὰ τῆς βουλῆς χάριν τῆς φιλαρχίας του. Ἡρέσκετο ἀναμφιβόλως ὁ Μαυροκορδάτος ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ του, διότι ἀπεμακρύνετο τοῦ νομοτελεστικοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν πολιτικὴν οὐτ' ἐνέκρινεν οὔτε ἠλπίζε νὰ μεταβάλῃ, καὶ διότι ἀνίσχυρος ὡς γραμματεὺς τοῦ νομοτελεστικοῦ καθίστατο ἰσχυρὸς ὡς πρόεδρος τῆς βουλῆς. Ἀλλὰ προεῖδεν ἐν ταῦτῳ ὅτι ἡ ἐκλογή του καὶ τὴν βουλὴν καὶ τὸ νομοτελεστικὸν εἰς φανεράν ῥῆξιν θὰ ἔφερε, καὶ αὐτὸν εἰς μέγαν

κίνδυνον θὰ ἐξέθετε· διὰ τοῦτο τὴν ἀπεποιήθη ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἐβλάπτετο μᾶλλον ἢ ὠφελεῖτο ἡ πατρίς· ἀλλ' ἡ βουλὴ αἰσθανομένη τὴν ἀξιοπρέπειάν της καὶ θέλουσα νὰ δείξῃ ὅτι εἰς οὐδενὸς ὑπέκειτο τὰς ὀρέξεις, ἐπέμενε εἰς ὅ,τι ἐψήφισεν· ἐπέμενε καὶ ὁ Μαυροκορδάτος εἰς τὴν ἀποποιήσιν του καὶ δὲν ὑπήκουσεν εἰ μὴ ἀφ' οὗ ἡ βουλὴ διεμαρτυρήθη ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους κατ' αὐτοῦ ὡς παρηκόου.

Ἐν τοσούτῳ ἡ πολιτικὴ θύελλα, τὴν ὁποίαν προεῖδε καὶ προανήγγειλεν ὁ Μαυροκορδάτος, ἠγέρθη κατὰ τῆς κεφαλῆς του. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἰκοθεν ὀρμώμενος, καὶ ὑπὸ τοῦ ἀποτυχόντος συγγενοῦς του ἐρεθιζόμενος, καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀπόντος νομοτελεστικοῦ ἀποδοκιμάζοντος τὴν ἐκλογὴν ταύτην ἀποφαινόμενος ἐβόα κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου. Ἡ βουλὴ, ἥτις ἤθελε νὰ ταπεινώσῃ τὴν ὀφρὺν τοῦ βοῶντος, μυκτηρίζουσα τὰς ἀπειλάς του τῷ ἀνήγγειλεν ὅτι ἡ ψήφός της, ὅ,τι καὶ ἂν ἐπῆρχετο, ἦτον ἀμετάτρεπτος. Ἀλλ' ὁ Μαυροκορδάτος φοβούμενος μὴ πάθῃ, παρητήθη ἀκούσης τῆς βουλῆς μετὰ δύο ἡμέρας ἀφ' οὗ προέδρευσε, καὶ κατέφυγε νυκτοπορῶν εἰς Ὑδραν.

Ἡ δὲ βουλὴ ἐπιμένουσα εἰς ὅσα ἐψήφισεν ἐθεώρει τὸν Μαυροκορδάτον καὶ παραιτηθέντα πάντοτε ὡς πρόεδρόν της καὶ οὐδὲ τὸν ἀντικατέστησεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπὶ τῇ παραιτήσῃ αὐτοῦ ἔτυχε νὰ λείπῃ ὁ ἀντιπρόεδρος, ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς προεδρικῆς ἑδρας ἐπιτροπικῶς μέχρι τῆς ἐπανόδου τοῦ ἀντιπροέδρου τὸν Πανοῦτσον Νοταρᾶν τὸν πρεσβύτερον τῶν βουλευτῶν. Ἀλλὰ τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον ἠθελεν ὁ Μαυροκορδάτος διὰ τῆς παραιτήσεώς του νὰ θεραπεύσῃ, ἔμεινεν ἀθεράπευτον, καὶ τὰ δύο κυβερνητικὰ σώματα ἀναφανδὸν ἔκτοτε διηρέθησαν. Ἀβουλία, ἐμπάθεια καὶ ἰδιοτελεῖς σκοποὶ παρέφεραν τὸ ἐν Σαλαμῖνι νομοτελεστικὸν καὶ τοὺς ἐν Τριπολιτσᾷ ὁμόφρονάς του εἰς

τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἄτοπα. Τὸ δικαίωμα τῆς βουλῆς νὰ ἐκλέξῃ ὅποιον ἤθελε πρόεδρόν της ἦτο βεβαίως ἱερόν, ἀπαραβίαστον καὶ ἀδιαφιλονείκητον, οἱ δὲ νομοτελεσταὶ ἀσυστόλως τὸ κατεπάτουν ἐπὶ λόγῳ ὅτι παρεξετρέπετο ἡ βουλή τῶν καθηκόντων της θέλουσα ν' ἀφαρπάσῃ ἐκ τῶν κόλπων τοῦ νομοτελεστικοῦ τὸν ὑπάλληλόν του, ὡς ἂν δὲν ἦτον ἐλεύθερος ὁ ὑπάλληλός του νὰ μείνῃ ἢ νὰ μὴ μείνῃ εἰς ἣν ἐκλήθῃ ὑπαλληλίαν. Τοιαύτη διαγωγὴ προσβάλλουσα τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς βουλῆς καὶ καταστρέφουσα τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πολίτου παρώργισε τὸ κοινόν· αἱ δὲ ἀγανακτοῦσαι κατὰ τοῦ νομοτελεστικοῦ ναυτικαὶ νῆσοι ἐξηγγριώθησαν ἐπὶ τῇ διενέξει ταύτῃ, ἐδέχθησαν εὐμενέστατα τὸν εἰς αὐτὰς καταφυγόντα Μαυροκορδάτον, ἀπέστρεψαν τὸ πρόσωπόν των ἀπὸ τοῦ νομοτελεστικοῦ, καὶ ἐθεώρησαν ἔκτοτε μόνον τὸ βουλευτικὸν ἄξιον τῆς ἐμπιστοσύνης των. Ἐπῆλθαν δὲ καὶ ἄλλα κακὰ ἐξ αἰτίας τοῦ συνοικεσίου Κολοκοτρώνη καὶ Δηληγιάννη· οἱ πλείότεροι καὶ οἱ γνωστότεροι τῶν πολιτικῶν φίλων καὶ συγγενῶν τοῦ Κολοκοτρώνη οἱ μισοῦντες τοὺς Δηληγιάννας ἀπεσπάσθησαν αὐτοῦ· ἀντεπολιτεύθησαν δὲ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ πολλοὶ τῶν συνεπαρχιωτῶν του Καρυτινῶν τῶν ὑπὸ τὴν ἐπὶ ῥοὴν τοῦ Πλαπούτα τοῦ ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐπὶ τῷ συνοικεσίῳ ὀργισθέντος, καὶ ἤγειραν ὅπλα κατ' αὐτοῦ προσελθόντος εἰς καθησύχασίν των· ὅπλα ἤγειραν κατὰ τοῦ Δικαίου ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ὁμόφρονος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ οἱ συνεπαρχιωταὶ ἐκείνου Λεονταρίται· δεινὰ ἠπείλουν καὶ αὐτὴν τὴν Τριπολιτῶν διὰ τὴν φονικὴν ἀλληλομαχίαν τῶν Μιστριωτῶν καὶ τῶν Ἀρκαδίων· ἡ δὲ ἐδρεύουσα ἐν αὐτῇ βουλή ἐκινδύνευε καὶ αὕτη νὰ κακοπάθῃ, διότι οἱ ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ Μαυροκορδάτου κατ' αὐτῆς ὀργισθέντες ὑπενήργουν τὴν διάλυσίν της. Ἐκτεθειμένη δὲ τοιουτοτρόπως εἰς τὰς φανεράς καὶ μυστι-

κὰς προσβολὰς τῶν ἐναντίων τῆς, πότε ἐζήτει εἰς ἀσφάλειάν τῆς αὐξῆσιν τῆς φρουρᾶς τῆς, πότε ἐσκέπτετο νὰ μετατοπήσῃ εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Σαλαμίνα παρὰ τῷ νομοτελεστικῷ, καὶ ἐπ' αὐτῷ τῷ σκοπῷ διέκοψε τὴν 28 ἰουλίου τὰς ἐν Τριπολιτσᾷ ἐργασίας τῆς, καὶ τὰς ἐπανελάβεν ἐν Σαλαμῖνι τὴν 24 αὐγούστου.

Τοιαύτῃ ἦτον ἡ κατάστασις τῶν γενικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. Τὸ δὲ νομοτελεστικὸν διὰ τῆς ἀφρονος διαγωγῆς του τὰ ὥθει καθ' ἡμέραν ἐπὶ τὸ χεῖρον.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν μετέβη τὸ νομοτελεστικὸν εἰς Σαλαμίνα τὰ τῶν Ἀθηνῶν εἶχαν οὕτως.

Ἐφρουράρχει ἀπόντος τοῦ Ὀδυσσέως ὁ Γούρας· ζηλότυπος οὗτος τῆς Ἀρχῆς του, τὴν ὁποίαν ἐβλεπεν ὅτι τινὲς ἐντόπιοι ἀντεποιοῦντο, ἐκίνησε χεῖρα βαρεῖαν κατ' αὐτῶν λαβὼν πρόφασιν συμβᾶσάν τινα ταραχὴν ὡς δῆθεν ὑποκινηθεῖσαν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐκακοποίησε πολλούς· τοὺς δὲ δημογέροντας ἐκάθηρε. Καθ' ἃς δὲ ἡμέρας ἐβαιοπράγει ἦλθεν εἰδήσεις ὅτι ὁ ἐν Εὐβοίᾳ Περκόφτσαλης καὶ ὁ Καρυστινὸς Ὀμέρης ὁ ἐσχάτως ἀναδειχθεὶς Πασᾶς ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ οἱ μὲν γέροντες, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά κατέφυγαν ὡς καὶ ἄλλοτε εἰς Σαλαμίνα καὶ Αἴγιναν, οἱ δὲ δυνάμενοι νὰ ὀπλοφορῶσιν ὀκτακόσιοι περίπου ἐναπέμειναν· ἐστάλησαν διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς κυβερνήσεως καὶ διακόσιοι ἐκ Σαλαμίνας ἦσαν καὶ ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως 400 μισθωτοί· ὥστε ὅλοι οἱ ὑπερασπισταὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῆς ἐχθρικῆς ταύτης ἐκστρατείας ἦσαν 1400.

Τὴν δὲ 31 ἰουνίου ἐξεστράτευσεν ὁ Γούρας πρὸς τὰ ὄρια τῆς Ἀττικῆς ἀφήσας ὑποφρούραρχον τῶν

Ἀθηνῶν τὸν ἐξάδελφόν του Μαμούρην, καὶ τὴν 7 ἰουλίου ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ διέταξε τοὺς χωρικοὺς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς οἰκίας των καὶ νὰ καταφύγωσι πρὸς καιρὸν εἰς τὰ ὄρη.

Τὴν δὲ 25 αὐγούστου διεχύθησαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Ἀττικὴν καρπολογοῦντες, λεηλατοῦντες καὶ αἰχμαλωτίζοντες. Πεντακόσιοι δὲ ἰππεῖς ἦλθαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν πλησίον καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως καὶ συνέλαβαν 40 γεωπόνους ἄλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ ὥπισθοδρόμησαν. Ἐπανῆλθαν καὶ τὰς δύο ἀκολουθοὺς ἡμέρας, καὶ τινες αὐτῶν διεσπάρησαν εἰς τὸν ἐλαιῶνα καὶ ἐφονευσαν 12 Ἑλλήνας· ἄλλ' ἔπαθαν ἐπὶ τῆς ἐπανόδου των ἀπαντήσαντες τοὺς περὶ τὸν Λέκκαν. Ἀγνωστος ἦτον ὁ σκοπὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης, καὶ ὁ Γούρας ὑπώπτευσεν ὅτι ἀπέβλεπεν εἰς πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν· διὰ τοῦτο ἀνεβίβασεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν τὰς ἐν τῇ πόλει τροφάς. Οἱ Τοῦρκοι μὴ ἔχοντες ὥς ἐφάνη τοιοῦτον σκοπὸν ἐπανῆλθαν πανστρατιᾷ τὴν 1 Σεπτεμβρίου εἰς Κάλαμον δουλαγωγοῦντες πλῆθος γυναικῶν, διελύθη δὲ καὶ τὸ στρατόπεδόν των διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐπιδημίαν· καὶ οἱ μὲν ὑπὸ τὸν Ὀμερπασᾶν εἰσῆλθαν εἰς Εὐβοίαν, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Περκόφτσαλην ἀσθενοῦντα βαρέως ἀνεχώρησαν εἰς Ζητοῦνι. Ἀνεχώρησαν κατόπιν αὐτῶν καὶ οἱ ἐν τῇ Βοιωτίᾳ στρατοπεδεύοντες ὑπὸ τὸν Σελήχπασαν.

Ἀναχωρησάντων δὲ τῶν ἐχθρῶν ἐπανῆλθαν οἱ εἰς τὰς νήσους καταφυγόντες Ἀθηναῖοι καὶ οἱ λοιποὶ στερεοελλαδίται εἰς τὰ ἴδια. Τοιοῦτον πέρας ἔλαβεν ἡ κατὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἐφετεινὴ ἐκστρατεία.

Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἐχθρῶν ἡ κυβέρνησις διέταξεν ἐκστρατείαν εἰς Εὐβοίαν ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεά ἐλθόντα εἰς Σαλαμίνα πρὸς ἔντευξιν τῶν μελῶν τοῦ

νομοτελεστικοῦ· συλλέξασα δὲ διὰ συνεισφορῶν χρήματά τινα εἰς ἔκπλευσιν τοῦ στόλου ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Πελοπόννησον, διότι ὁ σκοπὸς τῆς μεταβάσεώς της ἐπληρώθη ἐπὶ τῇ εἰς τὰ ἴδια ἐπανάδῳ τῶν ἐχθρῶν· καὶ τὸ μὲν νομοτελεστικὸν ἀνεχώρησεν εἰς Ναύπλιον τὴν 25 Σεπτεμβρίου, τὸ δὲ βουλευτικὸν διέκοψε τὰς ἐργασίας του τὴν 17 ὀκτωβρίου, καὶ μετέβη εἰς Ἄργος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΔ.

Ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν πασῶν τῆς Σκόδρας Μουσταῆν εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα.—Ἀφίξεις τοῦ Κωνσταντίνου Μεταξᾶ εἰς Μεσολόγγι ὡς γενικοῦ ἐπάρχου. Κατάστασις τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ περὶ συνοικισμοῦ τῶν Σουλιωτῶν ἐν Ζαπαντίῳ.—Ὁ Μάρκος Μπότσαρης σχίζει τὸ δίπλωμα τῆς στρατηγίας του.—Ἀπόβασις ἐχθρῶν εἰς Γαλατᾶν καὶ ἀποτυχία αὐτῶν.—Ἐφόρμησις νυκτερινή τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ ἐν Καρπενησίῳ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου καὶ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.—Μάχη τῆς Καλιακούδας καὶ θάνατος τοῦ Ζηγοῦρη Τσαβέλλα καὶ Νικολοῦ Κοντογιάννη.—Πολιορκία τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ λύσις αὐτῆς.—Ἀφίξεις τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς Μεσολόγγι ὡς γενικοῦ διευθυντοῦ.—Παράδοσις τῆς Κορίνθου.—Ἐκστρατεία εἰς Εὐβοίαν ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεά.

ΔΙ' ὃν σκοπὸν κατέπλευσε τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ ὀθωμανικὸς στόλος εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, διὰ τὸν αὐτὸν κατέπλευσε καὶ τὸ ἐνεστῶς, ὃ ἐστὶ, διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἑλλάδος μεταβίβασιν εἰς Πελοπόννησον στρατευμάτων.

Εἶδαμεν ὅτι τὰ πατήσαντα τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα στρατεύματα ὑπὸ τὸν Περκόφτσαλην ἐπανήλθαν ἄπρακτα εἰς τὰ ἴδια· δὲν εὐδοκίμησεν οὐδ' ὁ φρούραρχος τῶν Πατρῶν Ἰσούφπασας ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἠπειρον στρατολογίᾳ του, διότι τὰ στρατεύματά του, ἅφ' οὗ συνήχθησαν εἰς Βόνιτσαν, καὶ ἐν ᾧ ἀνεμένοντο τὰ πλοῖα πρὸς μετακόμισίν των εἰς τὴν Πε-

λοπόννησον, ἀφηνίασαν διὰ τῶν ραδιουργιῶν τοῦ Ὁμέρπασα Βριώνη φθονοῦντος τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κινήματος τούτου, ἐπάτησαν τὴν σκηνὴν τοῦ ἀρχηγοῦ των βοῶντες κατ' αὐτοῦ, ἐπροπληρώθησαν τριμήνους μισθοὺς δι' ἀπειλῶν καὶ ὕβρεων, ἐλειποτάκτησαν ὅλοι καὶ ἐπανήλθαν διὰ τοῦ Μακρυνόρους εἰς τὰ ἴδια μηδαμῶς ἐνοχληθέντες ἐπὶ τῆς διαβάσεώς των ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ματαιωθείσης τῆς στρατολογίας ταύτης ἐπέκειτο μόνῃ ἡ ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν πασᾶν τῆς Σκόδρας Μουσταῖν· ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἦτον ἡ πολυπληθεστέρα καὶ ἡ φοβερωτέρα τῶν ἄλλων, ὡς συγκειμένη ἐκ 16,000, ἐξ ὧν 13,000 ἦσαν Σκοδριανοὶ Γκέγκαι καὶ Μερεδῖται ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ στρατάρχου, οἱ δὲ λοιποὶ Ἀλβανοὶ ὑπὸ τὴν τοῦ Ὁμέρπασα, ὃ ἐστὶν ὅλοι ἐμπειροπόλεμοι. Ἐσκόπευαν δὲ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, οἱ μὲν ἀκολουθοῦντες τὸν στρατάρχην διὰ τῶν Ἀγράφων, οἱ δὲ τὸν Ὁμέρπασαν διὰ τοῦ Καρβασαραῖ, καὶ νὰ ἐνωθῶσιν ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου πολιορκουμένου διὰ θαλάσσης ἀφ' ἧς στιγμῆς κατέπλευσεν ὁ στόλος εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν.

Ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς μετὰ τὴν ἀναχώρισιν τοῦ Μαυροκορδάτου ἐτέλει ὑπὸ τριμελῇ ἐπιτροπῇ, τὴν ὁποίαν οὗτος ἐσύστησε καὶ ἡ κυβέρνησις ἐπεκύρωσεν· ἀλλὰ τὸ νέον νομοτελεστικὸν διὰ τὴν πρὸς τοὺς φίλους τοῦ Μαυροκορδάτου δυσπιστίαν του ἔπαυσε τὴν ἐπιτροπὴν καὶ διώρισε τὴν 5 ἰουνίου γενικὸν ἑπαρχον Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας τὸν Κωνσταντῖνον Μεταξᾶν τὸν τότε ἀρχηγὸν τοῦ τάγματος τῶν Κεφαλλήνων· δι' ἄλλου δὲ διατάγματος τῆς 13 τῷ ἔδωκε καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν καθ' ὅλην τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Διέτριβεν ὁ γενικὸς οὗτος ἑπαρχος τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Πατρῶν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατιωτῶν, καὶ ἡ μετάβασίς του εἰς Μεσολόγγι ἐφαίνετο ἐπικίνδυνος διὰ τὸν ἐπικρατοῦντα

θαλάσσιον ἀποκλεισμόν τῆς πόλεως ἐκείνης. Ἀλλὰ δύο ἔνοπλα πλοιάρια τοῦ Μεσολογγίου διέπλευσαν ἀβλαβῶς εἰς τὴν ἀντικρὺ πελοποννησιακὴν παραλίαν καὶ ἀβλαβῶς ἐπανεπλεύσαν φέροντα τὸν γενικὸν ἑπαρχον ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ἐχθρῶν.

Ἀθλία ἦτον ἡ κατάστασις τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπέκειτο τοιοῦτος κίνδυνος. Τὰ πλείωτερα στρατιωτικὰ τάγματά της περιφερόμενα τῇδε κακείσε ἔζων ἐξ ἀρπαγῆς· τινὰ δὲ ὑπὸ τὸν Μάρκον Μπότσαρην, τοὺς Τσαβέλλας, τὸν Μακρὴν καὶ τὸν Τσόγκαν διέτριβαν ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ τρεφόμενα διὰ τὴν παντελὴ ἔνδειαν τοῦ ταμείου ὑπὸ τῶν πολιτῶν, καὶ ἐκ τούτου προήρχετο μέγας γογγυσμὸς κατ' αὐτῶν, καὶ συνέβαιναν συχναὶ καὶ βαρεῖαι συγκρούσεις. Ἐπεκράτει δὲ καὶ διχόνοια μεταξὺ τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ὅλης σχεδὸν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος· διεφώνουν καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ πρὸς ἀλλήλους· οἱ Σουλιῶται ἐζήτησαν νὰ συνοικισθῶσιν ἐν Ζαπαντίῳ, κώμῃ ἐθνικῇ πλησίον τοῦ Βραχωρίου, ἡ δὲ κυβερνήσις καλῶς ποιούσα διέταξε νὰ τοῖς χαρισθῶσιν ὅλαι τῆς κώμης ἐκείνης αἱ γαῖαι· ἀλλ' οἱ πλείστοι τῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ οἱ κάτοικοί των ἐν γένει δυσηρεστήθησαν καὶ παρήκουσαν τὴν διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως θέλοντες νὰ οἰκειοποιηθῶσι τὰς περὶ ᾧ ὁ λόγος γαίας· μέγα δὲ ἐμπόδιον εἰς πᾶσαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐκστρατείαν ἐφαίνετο ἡ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης λογομαχία. Εἰς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ τούτου καὶ εἰς κίνησιν τῶν στρατευμάτων συνεκάλεσεν ὁ γενικὸς ἑπαρχος ἅμα φθάσας πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν συνέλευσιν εἰς τὰ Κερασοβίτικα καλύβια, ὅπου γενομένου πολλοῦ λόγου περὶ τῆς ἐπικινδύνου καταστάσεως τοῦ τόπου, περὶ τῶν ἐπικρατουσῶν διχονοιῶν, καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς κοινῆς ἐνώσεως ἐπείσθησαν ὅλοι ν' ἀγω-

νισθῶσι πρῶτον εἰς τὸ νὰ διατηρηθῇ ἐλεύθερος ὁ τόπος τὸν ὁποῖον ἡπείλει ἡ ἐπικειμένη ἐχθρική εἰσβολή, καὶ ἔπειτα νὰ λύσωσιν ἐν ἀδελφικῇ ἀγάπῃ τὸ περὶ συνοικισμοῦ ζήτημα (α). Τούτου δὲ γενομένου ἐ συστήθησαν δύο συμβούλια παρὰ τῷ γενικῷ ἐπάρχῳ, τὸ μὲν πολεμικὸν τὸ δὲ πολιτικόν, καὶ κοινῇ γνώμῃ ἀπεφασίσθη οἱ μὲν Σουλιῶται καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην, τὸν Γιολδάσην, τὸν Σαδήμαν, τὸν Γ. Κίτσον καὶ ἄλλους ὅπλαρχηγούς νὰ συγκεντρωθῶσι κατὰ τὸ Καρπενῆσι πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν δι' ἐκείνης τῆς ὁδοῦ ἐρχομένων ἐχθρῶν, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Τσόγκαν, τὸν Μακρῆν καὶ ἄλλους κατὰ τὴν Λάσπην πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν ὑπὸ τὸν Ὁμέρπασαν ἐρχομένων διὰ τοῦ Καρβασαρά.

Ἀφ' οὗ ἐπροσκύνησεν ὁ Βαρνακιώτης διωρίσθη ἀντ' ἐκείνου ὁ Μάρκος Μπότσαρης στρατηγὸς κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Ὁ διορισμὸς οὗτος ἐπλήγωσε τὴν φιλοτιμίαν τῶν ὅπλαρχηγῶν τοῦ μέρους ἐκείνου· οὐδεὶς αὐτῶν διεφιλονείκει τὰ πολεμικὰ προτερήματα τοῦ Μάρκου, ἀλλ' οὐδεὶς ἤθελε νὰ τῷ δώσῃ καὶ τὰ πρωτεῖα· ἡ δὲ κυβέρνησις εἴτε εἰς ταπείνωσιν τοῦ Μάρκου, τὸν ὁποῖον ὑπέβλεπεν ὡς φίλον τοῦ Μαυροκορδάτου, εἴτε εἰς καθησύχασιν τῶν ταραττομένων καὶ ταραττόντων ὅπλαρχηγῶν καὶ ἀντιποιοιμένων τὴν αὐτὴν τιμὴν ἔστειλε πρὸς τινὰς αὐτῶν διπλώματα στρατηγίας. Ὁ Μάρκος ἐξέλαβε τὴν ἀποστολὴν τῶν διπλωμάτων τούτων ὡς ὕβριν του καὶ καταβιβασμόν του, καὶ μὴ καταδεχόμενος νὰ ᾔναι ἴσος τῶν ἄλλων ἔσχισεν ὀργὴν πνέων ἐνώπιον πολλῶν ὅπλαρχηγῶν τὸ δίπλωμά του εἰπὼν ὅτι “ὅποιος εἶναι ἄξιος λαμβάνει δίπλωμα μεθαύριον ἔμπροσθεν τοῦ ἐχθροῦ.” Ταῦτα εἶπε καὶ τὴν ἐπαύριον ἐξεστράτευσεν μετὰ τῶν περὶ αὐτόν. Ἐξεστράτευσαν κατόπιν αὐτοῦ καὶ τὰ λοιπὰ στρατεύματα.

Ὁ δὲ ἐν Πάτραις Χουσερέφπασας βλέπων ὅτι ἡ

ἐπαρχία Μεσολογγίου καὶ Ἀνατολικοῦ ἔμεινε κενὴ στρατευμάτων ἐξέτεινε μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὴν ναυτικὴν του γραμμὴν ἀπὸ Ναυπάκτου εἰς Κανδύλαν, ἔκαυσε τὸ Νεοχώρι καὶ τὸν Γαλατᾶν, καὶ ἀπεβίβασεν ἐπὶ τῆς πλησίον τοῦ Γαλατᾶ παραλίας ἱκανοὺς στρατιώτας καὶ ναύτας καὶ ἔστησεν ἐκεῖ στρατόπεδον· ἀλλ' οἱ ἐντόπιοι Μεσολογγῖται καὶ Ἀνατολικιώται ἐξεστράτευσαν ὑπὸ τὸν ἑπαρχον κατ' αὐτῶν, καὶ μάχης γενομένης ὑπερίσχυσαν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς ἀποβιβασθέντας νὰ ἀναβιβασθῶσιν εἰς τὰ πλοῖά των.

Οἱ δὲ ὑπὸ τὸν πασάν τῆς Σκόδρας ἐκστρατεύσαντες ἐπροχώρησαν λήγοντος τοῦ ἰουλίου διὰ τῶν Ἀγράφων πρὸς τὸ Καρπενῆσι κατερημοῦντες τὸν τόπον· οὐδεὶς δὲ τῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν τοῦ Ἀσπροποτάμου ἢ τῶν Ἀγράφων τοῖς ἠναντιώθη, ἀλλ' οἱ μὲν ἔφευγαν ἀπέμπροσθεν αὐτῶν, οἱ δὲ ἐψευδοπροσκύνουν (β).

Τὴν 5 αὐγούστου ἡ προφυλακὴ τῶν ἐχθρῶν συμποσούμενη εἰς 5000 ὑπὸ τὸν Τσελελενδήμπεην, διοικητὴν τῆς Ὀχριδος, ἔφθασεν εἰς τὴν κωμόπολιν τοῦ Καρπενησιῶν· καὶ οὗτος μὲν ἠυλίσθη πρὸς τὸ Κεφαλόβρυσον, τὸ δὲ στράτευμα κατέλαβε τὰ ἔξωθεν τῆς κωμοπόλεως Λειβάδια καὶ ἄλλα πεδινὰ μέρη. Ἐξ ἡμέρας δὲ πρὶν στρατοπεδεύσῃ ἐκεῖ ὁ ἐχθρὸς, οἱ ἐκστρατεύσαντες ἐκ Μεσολογγίου καὶ ἄλλοι ὑπὸ τὸν Γιολδάσην καὶ Σαδήμαν συνενωθέντες καθ' ὁδὸν ἔφθασαν εἰς Σοβολάκου. Ἐκεῖ συνήντησαν τὸν Καραῖσκάκην, πᾶσχοντα βαρέως καὶ ἀπερχόμενον πρὸς θεραπείαν εἰς Προυσόν· μαθόντες δὲ ποῦ ἐστρατοπέδευσεν ἡ ἐχθρικὴ προφυλακὴ παρεστρατοπέδευσαν καὶ οὗτοι, 1200, οἱ μὲν περὶ τὸν Μάρκον ἐν τῷ Μικρῷ Χωρίῳ, οἱ δὲ περὶ τοὺς Τσαβέλλας καὶ λοιποὺς ὀπλαρχηγούς, ἐν οἷς καὶ ὁ Βέϊκος καὶ ὁ Γ. Κίτσος, ἐν τῷ Μεγάλῳ Χωρίῳ.

Ἀδύνατον ἐθεώρησαν ὁ Μάρκος καὶ οἱ λοιποὶ νὰ

πολεμήσωσιν εὐτυχῶς τόσον ὀλίγοι τόσον πολλοὺς ἐκ τοῦ συστάδην καὶ παρρησίᾳ· τολμηρά τις νυκτερινὴ ἐπίθεσις ἐφαίνετο ἢ μόνη ἐλπίς των. Ἐπ' αὐτῷ τῷ σκοπῷ εἰσέδυσαν τὴν νύκτα τῆς 7 αὐγούστου εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἐπὶ κατασκοπῇ ὁ Ντούσας, ὁ Μπαϊρακτάρης, ὁ Κουτσονίκας καὶ ἄλλοι οἵτινες ἐνδεδυμένοι ὡς οἱ ἐχθροὶ καὶ λαλοῦντες τὴν αὐτὴν γλῶσσαν περιεφέροντο ἀκινδύνως, καὶ παρατηρήσαντες τὰ πάντα ἐπανήλθαν εἰς τὸ Μικρὸν Χωρίον τὴν αὐτὴν νύκτα καὶ ἀνέφεραν ὅσα εἶδαν. Συμβουλίου δὲ γενομένου τὴν ἐπαύριον ἀπεφασίσθη νὰ πέσωσιν ἐπὶ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον τὴν ἐπιούσαν νύκτα, πέμπτην ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, οἱ μὲν ὑπὸ τὸν Μάρκον διὰ τοῦ πεδινοῦ μέρους, οἱ δὲ λοιποὶ διὰ τοῦ ὄρεινοῦ, τοῦ κατὰ τὸν Ἅγιον Θανάσσην· καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Μάρκον, 350, ὅλοι Σουλιῶται, δοθέντος διὰ τῆς σάλπιγγος τοῦ συνθήματος τῆς ἐπιθέσεως, ἐπάτησαν πρῶτοι τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἐν τέταρτον μετὰ τὴν ὀρισθεῖσαν ὥραν, καὶ εὐρόντες τοὺς ἐχθροὺς κοιμωμένους περιεφέροντο φονεύοντες· ἀλλὰ μόνον ὀλίγοι ὑπὸ τὸν Κίτσον Τσαβέλλαν ἐπέπεσαν ἐκ τοῦ ἐτέρου μέρους, τῶν πολλῶν ἀπειθησάντων. Ἐξεπλάγησαν καὶ ἐσκοτίσθησαν κατ' ἀρχὰς οἱ προσβληθέντες διὰ τὸ ἀπροσδόκητον πάθημά των, πολλοὶ δὲ ἀφῆκαν τὰς θέσεις των καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ζητοῦντες ἀσφάλειαν· ἂν δέ τις ἐκίνει τὸ ὄπλον τοῦ ἡγνόει ἂν κατ' ἐχθροῦ ἢ κατὰ φίλου τὸ ἐκίνει. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς ἀλληλομαχίας ταύτης ὁ Μάρκος ἐπληγώθη κατὰ τὸν δεξιὸν βουβῶνα, ἀλλ' ἡ πληγὴ ἦτον ἐλαφρά, τὴν ὀλιγώρησε, καὶ προχωρῶν μετὰ τινων τῶν περὶ αὐτὸν ἔφθασεν εἰς τι χωράφιον τοιχόκλειστον ὅπου ἦσαν πολλοὶ ἐχθροὶ ἐσκηνωμένοι· ἦτο δὲ ὁ τοῖχος ἀνδρομήκης. Ὁ Μάρκος ὕψωσε τὴν κεφαλὴν του ὑπεράνω τοῦ τοίχου πρὸς παρατήρησιν, καὶ σφαιροβληθεὶς ἐν τῷ ᾧμα ἐπὶ τοῦ

μετώπου κατὰ τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν ἔπεσε νεκρός. Ἀπέκρυσαν κατ' ἀρχὰς οἱ περὶ αὐτὸν τὸν θάνατόν του καὶ ἐπέμεναν πολεμοῦντες· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ σαλπικτῆς τοῦ τάγματος ἐπληγώθη καὶ οὗτος βαρέως, ἤγγιζε δὲ καὶ ἡ ἡμέρα, ἀπεφάσισαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐν τάξει. Τότε ἦρεν ὁ Ντούσας τὸ σῶμα τοῦ Μάρκου ἐπὶ τῶν ὤμων του, ἦραν καὶ ἄλλοι τοὺς βαρέως πληγωμένους, ἀπεχωρίσθησαν ὅλοι τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἡσύχως, καὶ μηδαμῶς διωκόμενοι δι' ὅλης τῆς πορείας των ἔφθασαν εἰς τὸ Μικρὸν Χωριον λαφυραγωγήσαντες 690 τουφέκια, 1000 πιστόλας, δύο σημαίας, πολλοὺς ἵππους καὶ ἡμιόνους, καὶ ἄλλα εἶδη· εὐληπτος ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη φθορὰ τῶν ἐχθρῶν· ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων 36 ἐφονεύθησαν, καὶ 20 περίπου ἐπληγώθησαν. Τὴν δὲ 10 αὐγούστου μετεκομίσθη ὁ νεκρὸς τοῦ Μάρκου εἰς Μεσολόγγι ὅπου ἐκηδεύθη λαμπρῶς· μέγα δὲ πένθος καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα διηγείρεν ὁ θάνατός του θεωρηθεὶς δικαίως ἐθνικὸν δυστύχημα.

Ἀποθανόντος τοῦ Μάρκου οἱ ὑπ' αὐτὸν Σουλιῶται ἐτέθησαν αὐθόρμητοι ὑπὸ τὸν ἀδελφόν του Κώσταν· ἐξ αἰτίας δὲ ὅσων ὑπέφεραν ἐπὶ τῆς μάχης κατέβησαν εἰς τὸν Βλωχὸν καὶ ἐσκήνωσαν κατὰ τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλαήμπεη. Οἱ δὲ ἄλλοι οἱ ὑπὸ τοὺς Τσαβέλλας, τὸν Γιολδάσην καὶ τὸν Σαδήμαν διέμειναν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Καρπενησίου, καὶ κατέλαβαν τὴν θέσιν τῆς Καλιακούδας. Ἐν τούτοις συνῆλθεν ὅλον τὸ ὀθωμανικὸν στρατόπεδον εἰς Καρπενῆσι καὶ ἐκρίθη εὐλογον νὰ μὴ προχωρήσῃ πρὶν διαλύσῃ τὸ κατὰ τὴν Καλιακούδαν τῶν Ἑλλήνων· ἔφθασαν ἤδη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦτο καὶ ἄλλοι τριακόσιοι στρατιῶται ὑπὸ τὸν Ῥοδόπουλον σταλέντες παρὰ τοῦ Λόντου, ἔφθασε καὶ ὁ Νικολὸς Κοντογιάννης μετὰ χιλίων στερεοελλαδιτῶν, ὥστε ἦσαν ὅλοι οἱ ἐν Καλιακούδᾳ περίπου δισχίλιοι. Δυσπρόσιτον καὶ κρημνῶδες εἶναι τὸ νότιον μέρος

τῆς θέσεως ἐκείνης· διὰ τοῦτο ἐτοποθετήθησαν ὅλοι κατὰ τὸ βόρειον τὸ καὶ ὁμαλώτερον ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ· μόνον δὲ ἑκατὸν κατέλαβαν τὸ νότειον ὑπὸ τὸν Σαδήμαν.

Τὴν 28 αὐγούστου τετράκις ἐρρίφθη ὁ ἐχθρὸς πανστρατιᾷ ἐπὶ τῶν κατεχόντων τὴν Καλιακούδαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθη καὶ ἐβλάβη· ἐν οὐδεμίᾳ δὲ τῶν προσβολῶν του ἐδυνήθη οὐδ' ἓνα Ἑλληνα νὰ μετατοπίσῃ· ἀλλὰ διαρκούσης τῆς μάχης ἐξεκόπησαν τετρακόσιοι ἐχθροί, καὶ πλήρεις τόλμης κατέλαβαν διὰ τοῦ νοτείου μέρους τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων, ἔτρεψαν φανέντες αἰφνης τοὺς ἐκεῖ εἰς φυγὴν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν θέσιν των· ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν οἱ Ἕλληνες τότε πολεμούμενοι ἐρρίφθησαν εἰς τὸ μέσον ταῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ ἐπ' ἐλπίδι φυγῆς, διότι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη ἔξοδος· 150 ἐφονεύθησαν, ἐν οἷς καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ Ζηγούρης Τσαβέλας καὶ Νικόλαος Κοντογιάννης διακριθέντες διὰ τὰς ἀνδραγαθίας των. Μετὰ δὲ τὴν φθορὰν ταύτην διεσκορπίσθησαν τῇδε κακέισε οἱ ἡττηθέντες· φόβος καὶ τρόμος κατέλαβεν ὅλους τοὺς ἄλλους· στρατόπεδον ἔκτοτε πούποτε δὲν ἐσυστήθη· καὶ τὰ ὑπὸ τὸν πασᾶν τῆς Σκόδρας στρατεύματα κατέβαιναν πρὸς τὸ Μεσολόγγι ἀνεμπόδιστα.

Ἐν τούτοις εἰσεχώρησε καὶ τὸ ὑπὸ τὸν Ὁμέρπασαν στρατεύμα διὰ τῆς Λάσπης καὶ ἐτοποθετήθη κατὰ τὴν Λεπενουὴν μηδενὸς ἀντισταθέντος αὐ καὶ ὀλιγάρημον· οἱ δὲ κάτοικοι τῶν μερῶν δι' ὧν τὰ ἐχθρικά στρατεύματα διήρχοντο οἱ μὲν ἀνέβαιναν τὰ ὄρη, οἱ δὲ ἀνεμοσκορπίζοντο, καὶ ἄλλοι, κυρίως δὲ γυναῖκες καὶ παῖδιά, κατέφευγαν εἰς τὰ ἐν ταῖς λίμναις τοῦ Βραχωρίου καὶ τοῦ Λεσινίου νησιδία, οἱ πλεῖστοι δὲ εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Μεσολόγγι.

Ἐνωθέντες δὲ ὅλοι οἱ ὑπὸ τὸν πασᾶν τῆς Σκόδρας καὶ ὑπὸ τὸν Ὁμέρπασαν ἐχθροὶ καθ' ὁδὸν κατέβησαν πρὸς τὰ παράλια τῆς Αἰτωλίας οὐδενὸς ἐναντιουμένου,

καὶ κατέλαβαν τὴν 20 Σεπτεμβρίου τὴν τρεῖς ὥρας μακρὰν τοῦ Ἀνατολικοῦ Παληοσάλτσεναν ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσαν. Ἡ στρατοπέδευσις αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ὑποπτεύσωσιν οἱ Ἕλληνες ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐσκόπευε νὰ πολιορκήσῃ τὸ Ἀνατολικόν. Τρόντι ἐξ αἰτίας τῆς ἀποτυχίας τῆς περυσινῆς κατὰ τοῦ Μεσολογγίου ἐκστρατείας, καὶ τῆς ἤδη ἐνυπαρχούσης πολυαρίθμου ἐν αὐτῷ φρουρᾶς, διότι τὰ πλεῖστα τῶν φυγόντων ἀπέμπροσθεν τοῦ ἐχθροῦ ταγμάτων συνέρρυσαν ἐκεῖ, ἡ πόλις αὕτη ἐθεωρεῖτο ἀπόρρητος.

Ἡ μικρὰ πόλις τοῦ Ἀνατολικοῦ, καθ' ἧς ἐστράτευεν ὁ ἐχθρὸς, κεῖται ἐπὶ νησιδίου ἐντὸς τῆς λίμνης τοῦ Μεσολογγίου (γ). Ἀλιτενὲς εἶναι τὸ νησίδιον τοῦτο καὶ ἀπέχει τῆς γῆς, μεθ' ἧς ἐκοινώνει τότε διὰ τῶν λεγομένων περαταριῶν, κατὰ μὲν ἀνατολὰς ἐν τέταρτον τοῦ μιλίου, κατὰ δὲ δυσμὰς σχεδὸν ἡμίου, ἀπέχει δὲ καὶ τοῦ Μεσολογγίου ἑξ. Ἡ πόλις ἦτον ἀνοχύρωτος· δισχίλιοι ἦσαν οἱ ἐν αὐτῇ, ἐξ ὧν 500 ἐνοπλοι, ἐν οἷς καὶ 150 στρατιῶται ὑπὸ τὸν Κίτσον Κώσταν καὶ τὸν Ἀποστόλην Κουσουρῆν· ἦτο δὲ πάντῃ ἀνέτοιμος εἰς πολιορκίαν, καὶ οὔτε πηγὴν εἶχεν οὔτε δεξαμενὴν, ἀλλ' ἐλάμβανεν ὅλον τὸ εἰς χρήσιν τῶν κατοίκων τῆς νερὸν ἔξωθεν.

Οἱ Τοῦρκοι ἀφ' οὗ ἐστρατοπέδευσαν κατὰ τὴν Παληοσάλτσεναν κατέλαβαν διὰ νυκτὸς τὰ δύο χωρία Μποχώρι καὶ Γαλατὰν τὰ ἀπέναντι σχεδὸν τῶν Πατρῶν, ἵνα μεταφέρωσιν ἐκεῖθεν τὰ ἀναγκαῖα ὑπὸ στρατιωτικὴν συνοδίαν εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἐν ὅσῳ διέμεναν οἱ Τοῦρκοι ὅπου ἐστρατοπέδευσαν, ἀβέβαιοι ἦσαν αἱ Ἕλληνες ποίαν τῶν δύο πόλεων ἐμελέτων νὰ πολιορκήσωσιν· ἐπιθυμοῦντες δὲ νὰ μάθωσιν ἀκριβῶς τὰ μελετώμενα, καὶ παρατηρήσαντες ὅτι ἤρχοντο ἐχθροὶ καθ' ἡμέραν ἀντικρὺ τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ παρετήρουν τὰς θέσεις, ἀπέβησάν τινες τῶν ἐν τῷ Ἀνατολικῷ τὴν νύκτα τῆς 4 ὁκτω-

βρίου εἰς τὴν ἀντικρὺ παραλίαν καὶ ἐνέδρευσαν. Τὴν ἐπαύριον ἐλθόντες 200 ἵππεις, ἐν οἷς καὶ τινες μηχανικοί, ἔπесαν ἀνυπόπτως εἰς τὴν ἔνεδραν, ἐσκοτώθησαν καὶ ἐπληγώθησάν τινες αὐτῶν, ἐπληγώθη καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Ἀβδουλάχμπεης καὶ ἡ χμαλωτίσθησαν ἑπτὰ ἐπληγώθησαν καὶ τρεῖς Ἕλληνες καὶ ἐσκοτώθη καὶ ὁ ἀξιωματικὸς Βασίλης Σουλιώτης. Οἱ Ἕλληνες μαθόντες παρὰ τῶν αἰχμαλωτισθέντων ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐμελέτων νὰ πολιορκήσωσι τὸ Ἀνατολικὸν ἔσπευσαν ν' ἀνεγείρουν ἐντὸς αὐτοῦ κανονοστάσια ἐπιστάσια τοῦ μηχανικοῦ Ἕλληνο^ς Κοκκίνη καὶ τινος Ἀγγλοῦ πυροβολιστοῦ Μαρτίνου, καὶ νὰ ἐπιθέσωσι ἐξ κανόνια, τὰ ὁποῖα μετέφεραν ἐκ Μεσολογγίου. Ἀνήγειρε καὶ ὁ πολιορκητὴς ἐπὶ τῆς παραλίας τρία κανονοστάσια, ἔθηκεν ἐπὶ μὲν τοῦ ἐνὸς δύο βομβοβόλους, ἐπὶ δὲ τῶν δύο ἄλλων τέσσαρα κανόνια, καὶ τὴν 5 ὀκτωβρίου ἤρχισε νὰ κανονοβολῇ τὴν πόλιν· ἐπειδὴ δὲ ἀνάγκη ἦτο νὰ κόψῃ καὶ τὴν διὰ θαλάσσης κοινωνίαν τοῦ Ἀνατολικοῦ, ἀνήγειρεν ἐπὶ τινος ἀρμοδίας θέσεως τέταρτον κανονοστάσιον ἐπιθέσας δύο κανόνια. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες κανονοβολοῦντες εὐστοχώτερον τῶν Τούρκων τοὺς ἠνάγκασαν μετὰ τρεῖς ἡμέρας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ κανονοστάσιον ἐκεῖνο, καὶ οὕτως ἢ διὰ θαλάσσης κοινωνία δὲν διεκόπη. Μικροῦ μεγέθους ἦσαν ἀρξαμένης τῆς πολιορκίας τὰ κανόνια τῶν Ἑλλήνων δι' ὃ καὶ ὀλιγοβλαβῇ· ἀλλ' ἔλαβαν μετ' ὀλίγον ἐν 48 λιτρῶν σταλὲν παρὰ τοῦ ἐν Πίσσῃ ἀρχιερέως Ἰγνατίου καὶ δι' αὐτοῦ ἀπεμάκρυναν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ παραθαλασίου.

Μετά τινας δὲ ἡμέρας ἐπρόβαλαν οἱ πολιορκηταὶ συμβιβασμόν, ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι τὸν ἀπέρριψαν· βλέποντες δὲ οἱ ἐχθροὶ ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν ἄνευ ναυτικῆς δυνάμεως ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τῶν ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Πατρῶν Ὀθω-

μανικῶν πλοίων· ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῶν ῥηχῶν νερῶν ἔλαβαν ἐκεῖθεν μόνον ὕλην εἰς κατασκευὴν πλοιαρίων· μόλις δὲ κατεσκευάσαν δύο, καὶ ἰδοὺ δέκα ἔνοπλα ἑλληνικὰ κατέμπροσθέν των. Ἐφοβήθησαν οἱ Ἀλβανοὶ ἰδόντες τὸν ἀπροσδόκητον ἑλληνικὸν τοῦτον στολίσκον, ἔκαυσαν τὴν νύκτα τὰ κατασκευασθέντα πλοιαρία των καὶ οὕτως ἐματαιώθη ἡ τοιαύτη ἐπιχείρησις των. Ἐν τοσούτῳ ἡ πολιορκία διήρκει, καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἂν δὲν ἔπασχαν ἑλλειψιν τροφῶν, διότι τοῖς ἐστέλλοντο διὰ θαλάσσης, ἔπασχαν λειψυδρίαν, διότι μετακομιζόμενοι τὸ νερὸν ἔξωθεν ἦτο πάντοτε ὀλίγον· ἀλλ' ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἔπεσεν ἐχθρική βόμβα ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ἔσπασε τὴν σκέπην της, ἐκτύπησε τὸ πλακόστρωτον ἑδαφὸς της καὶ ἀνέβρυσε πόσιμον νερὸν εἰς ἑκπληξιν καὶ χαρὰν τῶν πολιορκουμένων, καὶ εἰς στηριγμὸν τῶν πιστῶν ἐκλαβόντων τὴν ἀνάβρυσιν ὡς θεοσημείαν. Ἐν τούτοις παρατηρήσεως γενομένης ὅτι αἱ εἰς χρήσιν τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου τροφαὶ καὶ πᾶν ἄλλο ἀναγκαῖον ἐστέλλοντο κυρίως ἐκ τῶν Πατρῶν εἰς τὸ Μποχωρί καὶ ἐκεῖθεν μετεκομίζοντο ὑπὸ στρατιωτικὴν συνοδίαν εἰς τὸ στρατόπεδον, τριακόσιοι στρατιῶται καὶ πενήντα ἐντόπιοι ἐξῆλθαν ὑπὸ τὸν Κίτσον Τσαβέλαν τὴν νύκτα τῆς 17 νοεμβρίου καὶ κατέλαβαν τὸ Σκαλὶ εἰς ἀρπαγὴν τῶν μετακομισθησομένων τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τροφῶν, διότι μεταξὺ αὐτοῦ τοῦ λόφου καὶ τόπου τινὸς ἐλώδους διέρχεται ἡ ἄγουσα ἐκ Μποχωρίου εἰς Ἀνατολικόν· ἀλλ' εἰδοποιηθέντες παρὰ τῶν ἐφισταμένων σκοπῶν ὅτι πλῆθος ἱππέων καὶ πεζῶν ἤρχετο ὄχι ἀπὸ τοῦ Μποχωρίου ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς τοῦ Ἀνατολικοῦ στρατοπέδου, ἐστράφησαν πρὸς τὴν ὁδὸν ἐκείνην, διέμειναν ἀφανεῖς, καὶ φθάσαντας τοὺς ἐχθροὺς ἀνυπόπτους καὶ ἀπροσέκτους εἰς τὴν ὑποκειμένην ὁδὸν τοὺς ἐκτύπησαν αἴφνης, ἐφόνευσαν πολλοὺς καὶ δια-

σκορπίσαντες τοὺς λοιποὺς ἐξ ὧν τινες ἔπεςαν εἰς τὸ ἔλος, ἐπανῆλθαν αὐθήμερον εἰς τὴν πόλιν φέροντες ἵππους, λάφυρα, μίαν σημαίαν καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων.

Βλέπων δὲ ὁ πασᾶς ὅτι ἀπῆντα πολλὰ προσκόμματα εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ του καὶ ὅτι ἐπροχώρει καὶ ὁ χειμὼν, ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν· καὶ καύσας τὰς σκηνάς του καὶ ἀποστείλας τὰ κανόνια καὶ τοὺς βομβορρίπτῆράς του εἰς τὰ ἀποκλείοντα τὸν λιμένα τοῦ Μεσολογγίου πλοῖα, ὅθεν ἐστάλησαν ἐπὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας, ἔφυγεν ἐν βίᾳ πανστρατιᾷ τὴν νύκτα τῆς 30 νοεμβρίου, νύκτα βροχεράν καὶ ἀνεμώδη ὡς ἂν ἐφοβεῖτο καταδιώξιν· καὶ οἱ μὲν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Βονίτσης οἱ δὲ διὰ τῶν στενῶν τοῦ Μακρυνόρους ἐπανῆλθαν εἰς τὰ ἴδια, καὶ οὕτως ἠλευθερώθη καὶ τὸ ἐνεστὼς ἔτος ἡ δυτικὴ Ἑλλάς. 2000 ἐχθροὶ περίπου ἀπωλέσθησαν ἐφ' ὅλης τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἐξ ἀσθενειῶν· ἑκατὸν δὲ ἐννενηντα ἠχμαλωτίσθησαν· ἀπωλέσθησαν δὲ καὶ 200 Ἕλληνες ἐξ ὧν οἱ 23 ἐθανατώθησαν ἐπὶ τῆς πολιορκίας, ἠχμαλωτίσθησαν δὲ ἐννέα. Ἡ δὲ πόλις τοῦ Ἀνατολικοῦ ὀλίγον ἐβλάβη ἂν καὶ ἐρρίφθησαν κατ' αὐτῆς 2000 βόμβαι.

Πρὸ τῆς λύσεως δὲ τῆς πολιορκίας ἐζήτησαν οἱ Αἰτωλοακαρνανεὶς τὸν Μαυροκορδάτον ὡς διευθυντήν, καὶ ναυτικὴν δύναμιν εἰς λύσιν τῆς πολιορκίας. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐδέχθη τὴν αἰτησίαν των, καὶ ἡ κυβέρνησις συγκατετέθη· ἀλλ' ἐδυσκολεύετο ὁ ἔκπλους τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, διότι ἐδυσκολεύετο ἡ σύναξις τῶν ἀναγκαίων χρημάτων. Ἐπὶ τέλους ἀπέπλευσαν δεκατέσσαρα πλοῖα τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν· ἀλλὰ δὲν ἔφθασαν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μεσολογγίου εἰ μὴ τὴν 30 νοεμβρίου, ὃ ἐστὶ μετὰ τὸν κίνδυνον. Τὰ πλοῖα ταῦτα ἔφεραν εἰς Μεσολόγγι τὸν νέον διευ-

θунτην Μαυροκορδάτον. Ἐπὶ δὲ τῷ διάπλῳ συνέβη τὸ ἐξῆς.

Μεταξὺ Σκροφῶν καὶ Ἰθάκης ἀπήντησαν τὰ πλοῖα ταῦτα ἐχθρικὸν δικάταρτον πολεμικὸν ἐπαναπλέον ἀπὸ Πρεβέζης εἰς Πάτρας καὶ κομίζον χρήματα εἰς μισθοδοσίαν. Ἐπέπλευσάν τινα ἐξ αὐτῶν, τὸ ἐπολέμησαν καὶ τὸ ἔβλαψαν, ἀλλ' οὔτε νὰ τὸ βυθίσωσιν οὔτε νὰ τὸ συλλάβωσιν ἐδυνήθησαν. Ὁ δὲ κυβερνήτης τοῦ ἀπελπισθεὶς τὸ ἔρριψε ἐπὶ τινος βράχου τῆς Ἰθάκης, καὶ ὅσοι τοῦ πληρώματος ἐπρόφθασαν, ἐρρίφθησαν ἔξω· ἔτρεξαν τότε καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῶν λέμβων εἰς κυρίευσίν του. Ἀλλὰ τινὲς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς διασωθέντων ἐτουφέκισαν τοὺς ἀναβαίνοντας εἰς τὸ πλοῖον, ἐσκότωσαν ἓνα καὶ ἐπλήγωσαν δύο. Τότε ἐπάτησαν οἱ Ἕλληνες τὴν οὐδετέραν γῆν μὴ εἰσακουσθέντων τῶν πλοιάρχων, καὶ κατέκοψαν ὅσους τῶν ἐχθρῶν ἐπρόθασαν φεύγοντας, ἕως οὗ ἐλθούσης ἐπιτοπίου δυνάμεως ἐπανῆλθαν εἰς τὰ πλοῖά των ἀρπάσαντες τὰ ἐν τῷ συντριβέντι πλοῖῳ χρήματα· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐσυμβιβάζοντο περὶ τῆς διανομῆς αὐτῶν, ἔφυγαν αἰφνιδίως τὰ ἔχοντα τὰ χρήματα Ὑδραϊκὰ πλοῖα καὶ κατόπιν ἔφυγαν καὶ τ' ἄλλα, ὥστε ὁ λιμὴν τοῦ Μεσολογγίου ἔμεινε πάλιν ἀπροστάτευτος.

Δύο δὲ ἡμέρας προτοῦ νὰ πατηθῇ ἡ οὐδετέρα γῆ τῆς Ἰθάκης ἐπατήθη καὶ ἡ οὐδετέρα γῆ τῆς Λευκάδος.

Πλοῖον ὑπὸ σημαίαν Ἑλληνικὴν συναντήσαν πλησίον τῆς Λευκάδος ἐχθρικὸν φέρον ἐπιβάτας τὸ κατεδίωξε καὶ ἠνάγκασε τοὺς ἐν αὐτῷ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν ξηρὰν πρὸς ἀσφάλειάν των. Οἱ Ἕλληνες ἀπέβησαν πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, καὶ τοὺς μὲν ἐφόνευσαν τοὺς δὲ ῥηχμαλώτευσαν.

Μετὰ δὲ τὴν ἐν Ἀστρεὶ συνέλευσιν ἐδόθη ἡ

ἀρχηγία τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου καὶ ἡ φροντις τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροκορίνθου τῷ Ἰωάννῃ Νοταρᾷ. Ἀλλ' ἡ δι' ἐχθρικῶν πλοίων τῆς Ἀκροκορίνθου καὶ τῶν Πατρῶν συγκοινωνία δὲν διεκόπη· διὰ τοῦτο οἱ ἐν τῇ Ἀκροπόλει δὲν ἔπασχαν ἔλλειψιν τροφῶν. Μεσουήντος τοῦ ἰουνίου ἔστειλεν ἡ κυβέρνησις εἰς ἐνίσχυσιν τῆς πολιορκίας τὸν Στάϊκον· ἀρχομένου δὲ τοῦ ἰουλίου ἔμαθεν ὅτι ὁ ἐν Πάτραις διατρίβων Χουσρέφ-πάσας ἐμελέτα νὰ στείλῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν πολεμικῶν πλοίων πολλὰ φορτηγὰ φέροντα τροφὰς εἰς προμήθειαν τῆς Ἀκροκορίνθου· καὶ πρὸς ματαίωσιν τοῦ σχεδίου τούτου προσαπέστειλεν εἰς Κόρινθον 450 στρατιώτας ὑπὸ τὸν Γενναῖον, τὸν Χελιώτην καὶ τὸν Χατση-Γιάννην. Οὗτοι κατέλαβαν τὰς ἐν τῷ παρα-θαλασσίῳ ἀποθήκας, καὶ ὠχυρώθησαν εἰς ἐμπόδιον τῆς ἀποβιβάσεως τῶν τροφῶν. Οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Στάϊκον καὶ Νοταρᾶν πολιορκηταὶ τῆς Ἀκροκορίνθου ἕως 800 κατέσχαν τὰς θέσεις Ῥάχιν καὶ Λόγκον εἰς ἐμπόδιον καὶ οὗτοι τῆς ἐξόδου τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ τοῦ φρουρίου. Τὴν 11 ἰουλίου ἦλθαν τὰ προσδοκώμενα πλοῖα, ἦσαν τὸ παράλιον κατεχόμενον καὶ ἤρχισαν νὰ κανονοβολῶσιν, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ μετατοπίσωσι τοὺς φυλάσσοντας αὐτό. Ἐξῆλθαν συγχρόνως καὶ οἱ Τοῦρκοι τοῦ φρουρίου εἰς βοήθειάν των ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀπέτυχαν, διότι οἱ περὶ τὸν Στάϊκον καὶ Νοταρᾶν ὀρμήσαντες τοὺς ἀπώθησαν. Μετὰ διημέρους δὲ ἀνωφελεῖς δοκιμὰς τὰ πλοῖα ἀπέπλευσαν ἐπαναφέροντα τὰ φορτία των. Ματαιωθέντων τοιούτοτρόπως τῶν ἐχθρικῶν σχεδίων, οἱ πολιορκηταὶ ἔλαβαν τόσον θάρρος, ὥστε οὐδεὶς τῶν πολιορκουμένων ἐτόλμα νὰ προκύψῃ τῆς πύλης τοῦ φρουρίου. Τοιούτοτρόπως οἱ ἔγκλειστοι στενοχωρηθέντες, καὶ ἀπὸ πάσης ἔξωθεν βοηθείας ἀπελπισθέντες ἐπρόβαλαν συμβιβασμόν. Εἰδοποιηθεῖσα ἡ κυβέρνησις ἔσπευσε νὰ στείλῃ ἐπιτρόπους τῆς ἐν οἷς καὶ τὸν

Κολοκοτρώνην, ἐσυμβιβάσθη δι' αὐτῶν καὶ παρέλαβε τὸ φρούριον τὴν 26 ὀκτωβρίου ἐπὶ μετακομίσει τῶν πολιορκουμένων εἰς Θεσσαλονίκην φερόντων τὰ ἰδιαίτερα τῶν ὄπλα καὶ τὰ ἐνδύματα τῶν· οἱ ὄροι δὲ οὗτοι πιστῶς ἐτηρήθησαν χάρις εἰς τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν ἀρχηγῶν καὶ τοῦ παρευρεθέντος Νικήτα, ὅστις συνώδευσεν εἰς Καλαμάκι ἀβλαβεῖς τοὺς παραδοθέντας, 300 ἄνδρας καὶ 60 γυναῖκας, οἵτινες ἐπιβιβάσθέντες ἐπὶ δύο ὑπ' Αὐστριακὴν καὶ ἐνὸς ὑπὸ Ἰονικὴν σημαίαν πλοίων ἀπεβιβάσθησαν εἰς Θεσσαλονίκην (δ). Διωρίσθη δὲ προσωρινὸς φρούραρχος τῆς Ἀκροκορίνθου ὁ Χελιώτης.

Ἡ δὲ ἐν Σαλαμῖνι διαταχθεῖσα εἰς Εὐβοίαν ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεά ἀνάγκην εἰς ἐνὸς ὁδοῦ τῆς εἶχε θαλασσίῳ δυνάμει· ἡ ὑπηρεσία αὕτη ἀνετέθη εἰς τοὺς Ψαριανοὺς ἐπὶ συμφωνίᾳ ν' ἀποζημιωθῶσιν διὰ τῶν εἰσοδημάτων τῆς αὐτῆς νήσου, καὶ νὰ τοῖς χαρισθῇ καὶ ἡ περὶ τὴν Ἑρέτριαν ἐθνικὴ γῆ εἰς συνοικισμὸν μετὰ τὴν ἀποβολὴν τῶν ἐχθρῶν. Ἐπαρχος τῆς Εὐβοίας ἐπὶ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκστρατείας ἦτον ὁ Κωλέττης. Οὗτος συνάξας ἑνθεν κακείθεν 500 περίπου στρατιώτας τοὺς ἔφερεν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ παραδοὺς αὐτοὺς εἰς τὸν Ὀδυσσεά μετέβη εἰς Κέα ἐπὶ νέα στρατολογία, καὶ ἐκείθεν εἰς Ψαρὰ πρὸς ἐπίσπευσιν τῆς ἐκπλεύσεως τοῦ στολίσκου. Ἐξ πλοῖα Ψαριανὰ φέροντα τὸν ἑπαρχον καὶ ἕσους οὗτος ἐδυνήθη νὰ στατολογήσῃ κατέπλευσαν τὸν νοέμβριον εἰς τὸν λιμένα τῶν Πρασίων (Πόρτο Ῥάφτη) ὅπου ἀνεμένετο ὁ Ὀδυσσεύς, διότι ἐκεῖ ἔμελλε νὰ συγκεντρωθῇ ἡ στρατιωτικὴ καὶ ἡ ναυτικὴ δύναμις τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκστρατείας. Τὴν 7^{ην} νοεμβρίου κατέπλευσε καὶ ὁ Ὀδυσσεύς ἐκ Πειραιῶς εἰς τὸν αὐτὸν λιμένα φέρων ἐπὶ εἴκοσιν ἐνόπλων πλοιαρίων χιλίους στρατιώτας. Ἦλθαν μετὰ ταῦτα καὶ ἄλλοι στρατιῶται ἐξ Ἀθηνῶν διὰ

ξηρᾶς. Ἐστάλησαν καὶ ἐκ Ναυπλίου εἰς χρήσιν τῆς ἐκστρατείας ὀκτὼ κανόνια, εἰς βομβοῤῥιπτήρ, 150 βόμβαι, κανονόσφαιραι, καὶ ἰκανὴ ποσότης μολύβδου καὶ πυροκόνεως. Τὴν δὲ 16 ἀνήχθη ὁ ἐκεῖ στολίσκος καὶ ἀπεβίβασεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκστρατείας τρισχιλίους στρατιώτας εἰς Ἀλιβέρι μεταξὺ Καρύστου καὶ Χαλκίδος· ἐκεῖ ἦλθαν καὶ 600 Εὐβοεῖς ὑπὸ τὸν περιφερόμενον εἰς τὰ ὄρη Κριεζώτην. Ὁ στρατὸς οὗτος διηρέθη, καὶ οἱ μὲν κατέλαβαν τὰ προάστεια καὶ τοὺς κήπους τῆς Καρύστου, οἱ δὲ τὴν μεταξὺ βράχων καὶ θαλάσσης κακὴν Σκάλαν. Τὴν 23 ἔπесαν κατὰ τῶν κατεχόντων τὴν θέσιν ταύτην 700 Τούρκοι ἐκ τῶν ἐν τῇ Χαλκίδι καὶ ἀπεκρούσθησαν κανονοβολούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν πλοίων· ἔπесαν κατ' αὐτῶν 500 ὑπὸ τὸν Ὁμέρπασαν καὶ τὴν 25, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ οὗτοι μετὰ σφοδρὰν καὶ πολύωρον μάχην· ἐσκοτώθησαν δὲ 40 ἐχθροὶ καὶ ἤχμαλωτίσθησαν 5· ἐσκοτώθησαν καὶ 5 Ἕλληνες καὶ ἐπληγώθησαν 2. Μετὰ δὲ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος μάχην οἱ κατέχοντες τὴν θέσιν ἐκείνην Ἕλληνες μετέβησαν εἰς τὰ Βρυσάκια ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσαν· οἱ δὲ πολιορκοῦντες τὴν Κάρυστον ἀπεκρούσθησαν ὁσάκις ἐφώρμησαν· μετέφερεν ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Ὀδυσσεὺς εἴκοσι ὑπονομεῖς, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν κατώρθωσεν οὐδέν καὶ ἠναγκάσθη νὰ περιορισθῇ εἰς στενὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕ.

Στρατόπεδον τῶν Πατρῶν.—Ῥῆξις νομοτελεστικοῦ καὶ βουλευτικοῦ.—Καθαίρεσις τοῦ ὑπουργοῦ Περούκα καὶ τοῦ μέλους τοῦ νομοτελεστικοῦ Μεταξᾶ.—Ἐμφύλιοι ταραχαὶ καὶ συγκρούσεις.—Τὸ βουλευτήριον πατεῖται ὑπὸ στρατιωτικῆς δυνάμεως ἐν Ἀργεὶ καὶ οἱ βουλευταὶ μεταβαίνουν εἰς Κρανίδι.—Νέον νομοτελεστικόν.—Τὰ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας καθ' ὅλον τὸ ἔτος.

ἌΡΧΗΓΟΣ τῆς κατὰ τῶν Πατρῶν ἐκστρατείας ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τοῦ Ζαήμη διωρίσθη ὁ Π. Γιατράκος, ὅστις ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ὁμπλοῦ. Μικροῦ λόγου ἀξία ἀπέβη ἡ ἐκστρατεία αὕτη περὶ τὰ πολεμικά, ἀλλὰ πολλοῦ δι' ἧς ἔδωκεν ἀφορμὰς εἰς ἀνάφυσιν πολιτικῶν διαιρέσεων. Ἄν καὶ πολλῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου στρατιωτικὰ σώματα διετάχθησαν νὰ συνέλθωσιν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦτο, μόνα τὰ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Ζαήμη, τοῦ Λόντου, τοῦ Γιατράκου, τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ καὶ τινων ἄλλων συνῆλθαν· τὰ δὲ ὑπὸ τὴν τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Δηληγιάννη, τοῦ Σισίνη καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῶν δὲν ἐφάνησαν. Ὁ Κολοκοτρώνης ἤθελεν, ὥς καὶ ἄλλοτε, νὰ διορισθῇ ἀρχηγὸς πληρεξούσιος τῆς ἐκστρατείας ταύτης ὡς ἀντιπολιτευόμενος τὸν Ζαήμη καὶ τὸν Λόντον· καὶ ἐπειδὴ δὲν εἰσηκούετο, ἀντέπραττε φανερᾶ εἰς διά-

λυσιν τοῦ στρατοπέδου. Ἐντεῦθεν ἐκορυφώθησαν τὰ πάθη τῶν δύο πελοποννησιακῶν κομμάτων, καὶ αἱ διαιρέσεις κατήντησαν ἐντὸς τινων ἐπαρχιῶν καὶ εἰς στρατιωτικὰς συγκρούσεις· ἐξ αἰτίας δὲ τῆς ὀλιγότητος τοῦ περὶ τὰς Πάτρας στρατοῦ οἱ κατ' ἐκείνο τὸ μέρος ἐχθροὶ ἔμειναν ἀνενόχλητοι βλάπτοντες μᾶλλον ἢ βλαπτόμενοι, καὶ ἡ ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ πασᾶ τῆς Σκόδρας παθοῦσα δυτικὴ Ἑλλάς, καὶ αἱ κινδυνεύσασαι πόλεις τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ Μεσολογγίου ὑπέστησαν ὅλον τὸν ἀγῶνα ἀβοήθητοι(α). διήρκει μάλιστα ἡ πολιορκία τοῦ Ἀνατολικοῦ ὅτε τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος στρατόπεδον τὸ εἰς βοήθειαν τῶν μερῶν ἐκείνων συστηθὲν διελύθη διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν τῶν ἀντιπολιτευομένων, καὶ ὁ Γιατράκος ἀνεχώρησεν εἰς τὰ ἴδια. Ἀλλὰ, ἂν εὐτύχησεν ὁ Κολοκοτρῶνης νὰ βλάψῃ τοὺς ἐναντίους του, δὲν εὐτύχησε καὶ νὰ ὠφεληθῇ αὐτός. Ἀλλὰ ἐπροσδόκα ἐπὶ τῆς ἀντιπροεδρίας του καὶ ἄλλα ἡῦρεν· ὀλιγόστευσεν ἡ ἐπιρροή του ἀντὶ τῆς αὐξήσεως, διότι ἐπὶ τῇ μεταθέσει του ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς εἰς τὴν πολιτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ οἱ συγγενεῖς του ἐδυσφόρησαν, καὶ οἱ πλείστοι τῶν φίλων του τὸν ἐγκατέλιπαν. Ἰσχυεν ἡ γνώμη του παρὰ τῷ νομοτελεστικῷ, ἀλλ' οὐδαμῶς παρὰ τῷ βουλευτικῷ· καὶ ὅσον ἐκείνο τὸν ἐτίμα, τόσον τοῦτο τὸν ἀπεστρέφετο. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τὸν ἠνάγκασαν νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀντιπροεδρίας.

Ἀλλ' ἀποχωρίζομενος ὁ Κολοκοτρῶνης τοῦ νομοτελεστικοῦ προσωπικῶς δὲν ἀπεχωρίζετο καὶ πολιτικῶς. Ὁμόφρων καὶ συμπράκτωρ αὐτοῦ ἦτον ἐπὶ τῆς ἀντιπροεδρίας του, τοιοῦτος διέμεινε καὶ ἀφ' οὗ παρητήθη· πρὸς μόνον δὲ τὸν συνάδελφόν του Ζαήμην πρὸς ὃν ἀντεφέρετο καὶ πρότερον ἀντεφέρετο καὶ παραιτηθείς, ἀλλ' οὕτως εἶχαν πρὸς αὐτὸν καὶ οἱ λοιποὶ συνάδελφοί του νομοτελεσταί.

Ἡ δὲ βουλὴ μόνον τὸν Ζαήμην ἐκ τῶν νομοτελε-

στῶν ἐτίμα καὶ ὑπεστήριζε. Τοὺς δὲ συνάρχοντάς του ἐθεώρει ὡς φατριαστάς, καὶ ὡς τοιούτους τοὺς ἀπεστρέφετο καὶ τοὺς ὑπώπτευε· διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ἐπανόδου της ἐκ Σαλιμίνοσ δὲν ἔστερξε νὰ ἐδρεύσῃ παρ' αὐτοῖς ἐν Ναυπλίῳ, διότι ἡ πόλις ἐκείνη ἦτον ὑπὸ τὴν ἐπιρροήν των, ἀλλ' ἔστησε τὴν ἔδραν της ἐν Ἀργεὶ εἰς πλήρη διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας της.

Ἐν ᾧ δὲ τοιαύτη ἦτον ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῶν πραγμάτων, συνέπεσαν τὰ ἐξῆς, τὰ ὅποια φέροντα τὰ δύο κυβερνητικὰ σώματα εἰς φανεράν ῥῆξιν προετοίμασαν δυστυχῶς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.

Ὑπούργει ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὁ Χαραλάμπης Περούκας. Οὗτος, ἐν ᾧ ὁ ζ' παράγραφος τοῦ ὀργανικοῦ νόμου δὲν ἐπέτρεπεν ἐπίθεσιν ἢ εἰσπραξίν φόρων ἄνευ προεκδοθέντος νόμου, ἐπέβαλεν ἐν Πελοποννήσῳ δι' ἀπλῆς διαταγῆς τοῦ ἐκδοθείσης τὴν 4 Σεπτεμβρίου μονοπωλεῖον ἁλατος. Ἐπὶ τῇ φανερᾷ δὲ ταύτῃ αὐθαιρεσίᾳ ὀργισθεῖσα ἡ βουλὴ ἐνήργησε τὰ κατὰ νόμον, καὶ τὴν 24 Νοεμβρίου ἐκάθηρε διὰ βουλευμάτος της τὸν ὑπουργόν. Εἰδοποιηθὲν ἐπισήμως τὸ νομοτελεστικὸν ἐθεώρησε παράνομον τὸ βούλευμα ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἡ βουλὴ δὲν ἦτο πλήρης· δὲν ἐπέγραψε δὲ ὡς μέχρι τοῦδε τὰ διαγγέλματά του “πρὸς τὸ βουλευτικόν,” ἀλλὰ “πρὸς τοὺς ἐν Ἀργεὶ βουλευτάς.” Τφόντι οἱ συνεδριάζοντες ἐπ' αὐτῇ τῇ περιστάσει βουλευταὶ δὲν ἀπετέλουν τὰ δύο τρίτα τῶν μελῶν τοῦ βουλευτικοῦ ὅπως ἀπῆτει ὁ κθ' παράγραφος τοῦ συντάγματος πρὸς νομιμοποίησιν βουλευτικῆς συνεδριάσεως· ἦτο δὲ ὁ ἀπαιτούμενος ἀριθμὸς ἐλλειπὴς διὰ τὴν ἐπ' ἀδείᾳ ἀπουσίαν τινῶν βουλευτῶν, καὶ τὴν κατὰ προτροπὴν τοῦ νομοτελεστικοῦ ἀποσκίρτησιν ἕνδεκα ὁδηγὸν ἐχόντων τὸν ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς προεδρίας τῆς βουλῆς ἀποτυχόντα Δηληγιάννην πολλάκις εἰς μάτην

ἀνακληθέντων καὶ ἐπὶ τέλους καθαιρεθέντων. Ἄλλ' ὅσοι βουλευταὶ ἦσαν ἐπὶ τῆς καταδίκης τοῦ ὑπουργοῦ, τόσοι ἦσαν καὶ ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐπανελάβεν ἡ βουλὴ τὰς ἐργασίας της ἐν Ἀργεῖ, τὰς ὁποίας τὸ νομοτελεστικὸν νομίμους ἐθεώρησεν ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ζήτημα, ἡ πράξις τοῦ ὑπουργοῦ ἦτο καὶ παράνομος καὶ ἀδικαιολόγητος.

Ἐν ᾧ δὲ τοιαῦτα ἐπράττοντο ὅπου ἔδρευεν ἡ κυβέρνησις, τὰ ἐμφύλια κακὰ ἐκορυφοῦντο ἐν ταῖς ἐπαρχίαις.

Ὁ Σισίνης ὄχι μόνον ἠπεύθη εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Ζαήμη, ἀλλὰ καὶ φανερᾶ ἀντέπραττε. Διὰ τοῦτο ἐτοιμάσθησαν δισχίλιοι στρατιῶται ἀρχηγούς ἔχοντες τὸν Ζαήμην καὶ τὸν Λόντον εἰς ἐκστρατείαν κατ' αὐτοῦ· εἰδοποιηθὲν τὸ νομοτελεστικὸν ἀπέστειλε δυνάμεις ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Πλαπούταν καὶ ἄλλους εἰς ἀντίκρουσιν, ὥστε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐφαίνετο ἐπικείμενος. Καλῇ τύχῃ πρὶν φθάσωσιν αἱ δυνάμεις αὗται εἰς Γαστούνην, ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν οἱ κατὰ τοῦ Σισίνη κινηθέντες δόντες τόπον τῇ ὀρχῇ, ὁ μὲν Ζαήμης εἰς Καλάβρυτα ὁ δὲ Λόντος Βοστίσαν.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ὤδευεν ὁ Πλαπούτας εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ Σισίνη, συνήλθαν πολλοὶ ἐπαρχιώται τῆς Καρυταίνης εἰς Δημητσάνην πρὸς ἀγορὰν τῶν δημοπραττουμένων της προσόδων· λογομαχίας δὲ γενομένης ἐπιστόλισεν ὁπαδός τις τοῦ Πλαπούτα τὸν Ἀνάστον Δηληγιάννην καὶ τὸν ἐπλήγωσεν· ἐπὶ δὲ τῷ παθήματι τούτῳ οἱ Δηληγιάνναι ἐσκότωσαν τὸν ἔνοχον, ἔκοψαν τὴν κόμην τῆς γυναικὸς του, καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς κυβερνήσεως ἐπολιόρκισαν τὸ χωρίον τοῦ Παλούμπα ὅπου διέμενεν ἡ οἰκογένεια τοῦ Πλαπούτα, ὅστις μαθὼν ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς ὑπεράσπισιν τῶν πασχόντων συγγενῶν του καὶ συνῆψε μάχην μετὰ

τῶν περὶ τὸν Δηληγιάννην ἐν Ἀκόβοις. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἦλθε εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ὅστις συγγενὴς καὶ φίλος παλαιὸς τοῦ Πλαπούτα, συμπένθερος καὶ φίλος νέος τῶν ἄλλων ἐμεσολάβησεν εἰς καθησύχασίν των. Κατεταράχθη τὸ νομοτελεστικὸν μαθὼν τὸ ἐν Ἀκόβοις συμβάν, διότι ἦλθαν εἰς χεῖρας δύο οἰκογένειαι τοῦ κόμματός του, καὶ ἔσπευσε πρὸς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ ν' ἀποστείλῃ τὸν Μεταξᾶν· ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀποστολῇ ταύτῃ ἤμαρτε πολλαχῶς ἀπέστειλε τὸ μέλος αὐτοῦ μὴ ζητηθείσης τῆς ὀφειλομένης συγκαταθέσεως τῆς βουλῆς· μετὰ δὲ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ ἀπέμειναν ἐν Ναυπλίῳ δύο μόνον μέλη τοῦ νομοτελεστικοῦ ἐν ᾧ ὁ νόμος ἀπῆτει τοῦλάχιστον τρία πάντοτε παρόντα· τὰ δ' ἀπομείναντα δύο μέλη ἐνήργουν ὡς καὶ πρότερον ἐν ᾧ πᾶσα ἐνέργεια αὐτῶν ἦτον παράνομος. Ἐντεῦθεν λαβοῦσα δικαίαν αἰτίαν ἢ βουλὴ ἢ φανερά ἀντιπολιτευομένη καὶ ἀποστρεφόμενη τὸ νομοτελεστικόν, ἐνήργησε τὸ τοῦ νόμου ὡς καὶ ἐπὶ τῆς παρανομίας τοῦ ὑπουργοῦ Περούκα, ἐκήρυξε τὴν 25 νοεμβρίου τὸν Μεταξᾶν ἐγκληματίαν καὶ ἀνατροπέα τοῦ ὀργανικοῦ νόμου καὶ τὸν καθήρεσεν ἀντικαταστήσασα τὸν Κωλέττην. Ἐνοχοὶ ἐπίσης ἦσαν καὶ ἄξιοι τῆς αὐτῆς ποινῆς καὶ οἱ δύο ἄλλοι συνάδελφοι τοῦ Μεταξᾶ· ἀλλ' ἢ βουλὴ δὲν τοὺς συνεκάθηρεν. Ἡ μετριοπάθειά της ὅμως αὕτη δὲν ὠφέλησεν. Οἱ μὴ καθαιρεθέντες νομοτελεσταὶ οὐδὲ τὸν Κωλέττην ἐδέχθησαν οὔτε τὸν Μεταξᾶν ἐκπτωτον ἐθεώρησαν. Φοβούμενοι δὲ καὶ τὴν ἑαυτῶν ἐκπτωσιν ἐκήρυτταν ὅτι οἱ ἐν Ἀργεὶ βουλευταὶ ἐνήργουν ἐκτὸς τοῦ νόμου ἐλλείποντος τοῦ ἀπαιτουμένου ἀριθμοῦ· ἀπέστειλαν δὲ τὴν ἐπαύριον εἰς Ἀργὸς τὸν φρούραρχον τοῦ Ναυπλίου Πάνον Κολοκοτρώνην, τὸν Νικήταν καὶ τὸν Τσόκρην ἵνα διαλύσωσι τὴν βουλὴν καὶ συλλάβωσι τοὺς πρωταίτιους ὡς ἐρεθίζοντας κατὰ τοῦ νομοτελεστικοῦ

τούς ἄλλους βουλευτάς. Ὡς πρωταίτιοι δὲ ἐθεωροῦντο ὁ ἀντιπρόεδρος Βρεσθένης, ὁ Ἀσημάκης Φωτίλας καὶ ὁ Ἀναστάσιος Λόντος. Οἱ σταλέντες οὗτοι στρατιωτικοὶ ὑπῆγαν εἰς Ἄργος ἐν συνοδίᾳ διακοσίων στρατιωτῶν, ἐπάτησαν τὸ βουλευτήριον διαρκούσης τῆς συνεδριάσεως, ἤρπασαν τὰ ἀρχεῖα (β) καὶ διεσκορπίσαν τοὺς βουλευτάς ὑβρίζοντες, ἀπειλοῦντες καὶ αἶροντες χεῖρα ἐπὶ τινὰς αὐτῶν. Ἐπάτησαν δὲ διὰ νυκτὸς καὶ οἰκίας βουλευτῶν, καὶ μὴ εὐρόντες τοὺς ἐνοικοῦντας τὰς ἐγύμνωσαν. Ἀλλ' οἱ τόσον ἀσυστόλως ἀσεβήσαντες εἰς τὸν νόμον ὥφειλαν νὰ ἐμποδίσωσι πᾶσαν συγκέντρωσιν τῶν διασκορπισθέντων βουλευτῶν ἐξ ἧς θὰ προήρχετο ἡ πτώσις των· ἀλλ' οὐδὲν ἐνήργησαν, καὶ οἱ παθόντες βουλευταὶ ἀνεχώρησαν κρυφίως καὶ ἀσφαλῶς οἱ μὲν διὰ ξηρᾶς οἱ δὲ διὰ θαλάσσης εἰς Κρανίδι· ἐπροτίμησαν δὲ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὡς ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν οἱ κάτοικοι τῶν ὁποίων ἦσαν τοῦ φρονήματος αὐτῶν. Ἀφ' οὗ δὲ συνῆλθαν ἔνθεν κακεῖθεν εἰς τὴν κωμόπολιν ἐκείνην διεκήρυξαν ἐπισήμως τὴν 3 Σεπτεμβρίου τὰ ἐν Ἀργεὶ συμβάντα καὶ τὰ αἷτια δι' ἃ μετέβησαν εἰς Κρανίδι. Ἀσμένως ἐδέχθησαν τὴν διακήρυξίν των αἱ ναυτικαὶ νῆσοι (γ), καὶ τοὺς ἐνεθάρρυναν νὰ μὴ ἀφήσωσι τὸ ἔργον των ἀτελές, ἀλλὰ νὰ καθαιρέσωσι καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ νομοτελεστικοῦ ὡς παρὰ νόμῳ ἐργαζόμενα καὶ νὰ ἐκλέξωσι νέα. Ἐμφυχωθέντες οἱ βουλευταὶ ὑπὸ τῆς πανδήμους ἐκφρασθείσης ταύτης γνώμης τῶν ἰσχυρῶν νησιωτῶν, καὶ βλέποντες ὅτι πᾶσα ἀπόπειρα συμβιβασμοῦ ἦτο ματαία (δ), καὶ ὅτι πᾶσα ἐλπίς ἐπιστροφῆς τῶν νομοτελεστῶν εἰς τὰ καθήκοντά των ἐξέλιπεν, ἐκάθηραν τὴν 6 ἰανουαρίου 1824 καὶ τὸν πρόεδρον τοῦ νομοτελεστικοῦ Π. Μαυρομιχάλην καὶ τὸ μέλος αὐτοῦ Σωτήρην Χαραλάμπην.

Καθαίρέσασα ἡ βουλὴ τοὺς νομοτελεστάς, καὶ προθεμένη νὰ συστήσῃ κυβέρνησιν ἰσχυρὰν ἐκάλεσεν εἰς τὰ πράγματα τοὺς ἰσχύοντας νησιώτας καὶ ἀνέδειξε πρόεδρον μὲν τοῦ νομοτελεστικοῦ τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην ἀποπονηθέντος τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ Λαζάρου, μέλη δὲ τὸν Παναγιώτην Μπόττη καὶ τὸν Νικόλαον Λόντον, διητήρησε δὲ καὶ τὰ δύο ὁμόφρονά της τὸν Ζαήμην καὶ τὸν Κωλέττην, καὶ οὕτω συμπληρώσασα τὸ πενταμελὲς νομοτελεστικὸν ἐξ ἀνδρῶν τοῦ αὐτοῦ φρονήματος ἐκάλεσε τὰς ἐπαρχίας, τῶν ὁποίων οἱ βουλευταὶ ἀπεχωρίσθησαν καὶ καθηρέθησαν, εἰς ἐκλογὴν καὶ ἀποστολὴν ἄλλων βουλευτῶν. Οἱ δὲ ἐν Ναυπλίῳ νομοτελεσταὶ μαθόντες τὴν καθαίρεσιν των συμπαρέλαβαν τοὺς ἐκεῖ ὁμόφρονάς των βουλευτὰς μετέβησαν εἰς Τριπολιτσάν, καὶ ἐκάλεσαν καὶ οὗτοι τὰς ἐπαρχίας τῶν ἐν Κρανιδίῳ βουλευτῶν εἰς ἐκλογὴν καὶ ἀποστολὴν ἄλλων ἀντ' ἐκείνων ἐπὶ συγκροτήσῃ νέου βουλευτικοῦ· ὥστε ἐσυστήθησαν δύο κυβερνήσεις ἐδρεύουσαι ἡ μὲν ἐν Κρανιδίῳ ἡ δὲ ἐν Τριπολιτσᾷ, καὶ ἀποκαλούμεναι ἀμοιβαίως παράνομοι. Τοιαύτη ἦτον ἡ τότε κατάστασις τοῦ τόπου.

Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ εἰς Βερώνην ἐκείθεν πρὸ ὀλίγου μεταβὰς λόρδος Στραγφόρδος, εἰς ὃν ἀνέθεσεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος τὸν ἐξισασμὸν τῶν διαφορῶν του, ἐνησχολήθη μετὰ πολλοῦ ζήλου εἰς τὰ τῆς ἐντολῆς του, ἀλλ' ἤνυρε τὴν Πύλην κωφεύουσαν καὶ μᾶλλον ἀπαιτοῦσαν ἢ παραχωροῦσαν. Ἡ μακροθυμία τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ ἀποχή τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ἀπὸ πάσης σοβαρᾶς σκέψεως περὶ Ἑλλάδος, ἡ ἀποβολὴ τῶν ἱκετῶν καὶ ἡ ἀπόρριψις τῶν ἱκεσιῶν της ὑπερύψωσαν τὴν ἐπηρμένην ὀφρύν της· ἀλλὰ λέγοντος καὶ ἐπαναλέγοντος τοῦ πρέσβεως ἐξ ὀνόματος τῆς εὐνοϊκῶς πρὸς τὴν Πύλην διακειμένης κυβερνήσεώς του ὅτι

ἡ μακροθυμία τοῦ αὐτοκράτορος δὲν ἦτον ἀνεξάντλητος, ὅτι κίνδυνος πολέμου ἐπέκειτο ἐξ αἰτίας τῆς ἀναβολῆς καὶ παρακοῆς της, ὅτι καιρὸς ἦτο ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς της, καὶ ὅτι οἱ σύμμαχοι διὰ τῶν συμβουλῶν τῶν δὲν εἶχαν ἄλλο συμφέρον εἰμὴ νὰ τὴν ὁδηγήσωσιν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας της, ἤρχισεν ἡ Πύλη νὰ κλίνη τὰ ὦτα εἰς τοὺς λόγους του, καὶ ἀνήγγειλε κατ' εὐθείαν τὴν 23 φεβρουαρίου τῇ κυβερνήσει τῆς Ῥωσσίας τὴν ἀποστολὴν τῶν ἡγεμόνων, ἐξέφρασε τὴν εἰς ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν ἐπιθυμίαν της, καὶ ὑπεσχέθη τὴν ἄνευ περαιτέρω ἀναβολῆς παντελῆ κένωσιν τῶν ἡγεμονειῶν. Πρὸς εὐόδωσιν δὲ τοῦ ῥωσσοτουρκικοῦ ζητήματος καὶ ταχείαν ἐπανάληψιν τῶν προκειμένων διπλωματικῶν σχέσεων παρελείφθη ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς 9 νοεμβρίου περὶ εἰρηνοποιήσεως τῆς Ἑλλάδος ἄρθρον ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς Αὐστρίας συναινοῦντος καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Φιλικώτατον ἦτον τὸ ὕφος τῆς ἐπιστολῆς τῆς Πύλης πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ῥωσσίας· ἀλλ' ὅ,τι καλὸν ἐδύνατο νὰ προέλθῃ ἐντεῦθεν τὸ ἐματαιώσεν αὐτὴ ἡ Πύλη γράψασα συγχρόνως τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώποις Ἀγγλίας καὶ Αὐστρίας, ὅτι ἀπῆτει ἀνευδότως παρὰ τῆς Ῥωσσίας τὴν παράδοσιν τῶν προσφύγων καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐπὶ τῆς ἐν Ἀσίᾳ ὁροθετικῆς γραμμῆς φρουρίων κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου. Τόσον δὲ ἀπότομον καὶ αὐθαδὲς ἦτο τὸ ὕφος τῆς πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τούτους ἐπιστολῆς, ὥστε ὁ τῆς Ἀγγλίας ἀνήγγειλε τῇ Πύλῃ ὅτι ἐθεώρει τὴν ἐπιστολὴν ὡς μὴ σταλεῖσαν· ἀλλ' ἡ αὐλὴ τῆς Ῥωσσίας ἔλαβε γνῶσιν αὐτῆς διὰ τῆς Αὐστριακῆς πρεσβείας, καὶ ὀργισθεῖσα ἀνέβαλε τὴν ἀπάντησίν της. Ἡ Πύλη δὲν ἐσωφρονίσθη· ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνωτέρω φιλικὴν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἐπιστολὴν ἀφήρπασεν ἐκ Βουκουρε-

στίου ὡς καταχραστὴν δι' ἐνεργείας τοῦ πασᾶ τῆς Σουλίστριας καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Αὐθέντου τοῦ τόπου ἓνα τῶν ἐντοπίων εὐγενῶν, τὸν Βηλλαράν, ἐπανελθόντα εἰς τὴν πατρίδα του ἐπὶ τῇ προτροπῇ τῆς Αὐστρίας ὅπου κατέφυγεν· ἐχάρισε δὲ καὶ τῷ ἐμπορικῷ ναυτικῷ της ἐξαιρετικὰ ἐπὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταφορτώσεως προνόμια εἰς ζημίαν τῶν ἄλλων σημαίων καὶ εἰς καιρίαν βλάβην τοῦ Ῥωσσικοῦ ἐμπορίου· ἐκράτησε καὶ τέσσαρα πλοῖα ὑπὸ σημαίαν Ῥωσσικὴν, ὡς ἰδιοκτησίαν ἑλληνικὴν μὴ θελήσασα καὶ νὰ ἐξετάσῃ μετὰ τῆς Δυνάμεως τῆς ὁποίας ἡ σημαία τὰ ἐσκέπαζεν, ἃν ἦσαν ἀληθεῖς αἱ ὑποψίαι της· τόσον δὲ βαρεῖαν ἐξέλαβε τὴν πρὸς τὴν Ῥωσσικὴν σημαίαν ὕβριν ὁ φιλειρηνικὸς πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας, ὥστε ἔγραψε τῇ Πύλῃ, τὴν 13 μαΐου “ ὅτι “ ἂν οἱ ὑπουργοὶ τοῦ σουλτάνου εἶχαν περὶ πολλοῦ “ τὰ συμφέροντα τῶν ἐχθρῶν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας δὲν θὰ ἐδύναντο νὰ πράξωσι συντελεστικώτερόν τι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρ' ὅ,τι “ ἔπραξαν κατὰ τῆς Ῥωσσικῆς ναυτηλίας. Σαράντα “ πλοῖα προστιθέμενα εἰς τὸν στόλον τῶν ἀποστα- “ τῶν θὰ ἔβλαπταν ὀλιγώτερον τ' ἀληθινὰ συμφέ- “ ροντα τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους παρὰ τὴν κράτησιν “ τεσσάρων πλοίων ὑπὸ Ῥωσσικὴν σημαίαν.”

Τοιαῦτα ἐτόλμα ἡ Πύλη κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἐν ᾧ αἱ Δυνάμεις κατεγίνοντο νὰ τὴν ἀποτρέψωσι τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπωλείας της. Μόλις δὲ μεσοῦντος τοῦ ἰουλίου ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἡ ἀπάντησις τῆς Ῥωσσικῆς αὐλῆς γραφεῖσα ἐν πνεύματι ὀργῆς· ἀπῆτει δὲ δι' αὐτῆς ὡς ὅρους τῆς ἐπαναλήψεως τῶν σχέσεων, τὸν ἐλεύθερον πλοῦν τῆς Μαύρης Θαλάσσης, τὴν κατάργησιν παντὸς ἐξαιρετικοῦ προνομίου ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Ὀθωμανικῆς σημαίας, τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Βηλλαρά, καὶ τὴν παντελῆ κένωσιν τῶν ἡγεμονειῶν ἀπὸ τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων. Τὴν

εἰδοποιεῖ δὲ ἐν ταύτῳ ὅτι ὤφειλε νὰ στήσῃ τὴν προσοχήν της καὶ εἰς τὴν εἰρηνοποίησιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπὶ δὲ τῇ παραλαβῇ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης καὶ ἐπὶ τῇ ἐπανειλημμένῃ προτροπῇ τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας ἡ Πύλη δι' ἐπισήμου πράξεώς της, τὴν ὁποίαν συνυπέγραψε καὶ ὁ ῥηθεὶς πρέσβυς ἐξ ὀνόματος τῆς αὐλῆς τῆς Ῥωσσίας, παρεχώρησε μὲν ὅσα ἀπῆτει ἡ Ῥωσσία ὑπὲρ τῆς ναυτηλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου της, ἀλλ' ἀφήκε ἐκκρεμῇ τὰ τρία ἄλλα ζητήματα, τὸ τῆς παντελοῦς κενώσεως τῶν ἡγεμονειῶν, τὸ τῆς ἀπολύσεως τοῦ Βηλλαρά, καὶ τὸ τῆς εἰρηνοποιήσεως τῆς Ἑλλάδος. Τὸ οὐσιωδέστερον τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων ἐπὶ τῆς συνελεύσεως τῆς Βερώνης ἦτον τὸ τοῦ διάπλου· ἐπῆλθε καὶ τὸ ἐπίσης οὐσιῶδες τῆς μεταφορτώσεως. Λυθέντων τῶν δύο τούτων εὐτυχῶς ἔσπενσαν οἱ σύμμαχοι νὰ παρακινήσωσι τὸν Ἀλέξανδρον ὡς ἱκανοποιηθέντα νὰ στείλῃ τὸν πρέσβυν του εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑποσχόμενοι τὴν θερμὴν σύμπραξίν των εἰς λύσιν καὶ τῶν ἄλλων ἐκκρεμῶν. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις διέτριβε τότε ἐν Κερνοβικίῳ ὅπου καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος συνδιαλεγόμενοι περὶ τῶν αὐτῶν διαφορῶν καὶ περὶ εὐρέσεως καταλλήλου τρόπου εἰς εἰρηνοποίησιν τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐνέκρινε νὰ στείλῃ πρέσβυν ἐπὶ λόγῳ ὅτι δὲν ἐξισάσθησαν εἰσέτι πᾶσαι αἱ μετὰ τοῦ σουλτάνου διαφοραὶ του· ἔστειλεν ὁμως τὸν σύμβουλον τοῦ κράτους Μιντσιάκην ὡς ἔφορον τῶν ἐμποροναυτικῶν ὑποθέσεων· ἀλλ' ἡ ἀποστολὴ αὕτη ὑποιοιδήποτε χαρακτηῖρα καὶ ἂν ἔφερεν, ἤρκει νὰ ἐξαλείψῃ τοὺς εἰσέτι ἐπικρατοῦντας περὶ πολέμου φόβους.

Ὁ δὲ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ὁ περὶ τῶν Ὀθωμανικῶν συμφερόντων ἀκαμάτως φροντίζων, πρὶν

ἐξισάσῃ τὰ ῥωσσοτουρκικά, ἐξίσασε τὰ τουρκοπερσικά, καὶ τὴν 16 ἰουλίου ὑπεγράφη διὰ συνεργείας του συνθήκη εἰρήνης εἰς Ἑσερόν· ὥστε ἡ Πύλη ἄφοβος εἰς τὸ ἐξῆς ὡς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν καὶ ἄφροντις ὡς πρὸς τὴν Περσίαν, εἶχε πᾶσαν εὐκαιρίαν νὰ ρίψῃ ὅλας τὰς δυνάμεις της κατὰ τῆς ἐγκαταλελειμμένης Ἑλλάδος.

1823-1824.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΣΤ.

Ἀνάπλους τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου εἰς Κωνσταντινούπολιν.—
Ἐκπλους τοῦ Ἑλληνικοῦ.—Ναυμαχία.—Τὰ περὶ Κρήτης
καθ' ὅλην τὴν ἀρμοστείαν τοῦ Τουμπάζη.

ΟΥΤΕ μαχιμώτερος, οὔτε ἐπιχειρηματικώτερος ἐφάνη
ὁ νέος καπετὰν-πασᾶς τοῦ προκατόχου του. Κατα-
πλεύσας ὁ ὑπ' αὐτὸν στόλος εἰς Πάτρας ἐδυναμώθη
καὶ παρὰ τῶν μετ' ὀλίγον καταπλευσάντων ἐκεῖ στο-
λίσκων τῆς Ἀλγερίας καὶ τοῦ Τουνεζίου, ἀλλ' οὐδὲν
γενναῖον οὔτε κατώρθωσεν οὔτ' ἐπεχείρησεν. Ἀπέ-
τυχεν ὡς εἶδαμεν ἢ εἰς Γαλατᾶν ἀπόβασις, ἀπέτυχεν
ἢ εἰς Κόρινθον ἀποβίβασις τῶν τροφῶν, δις ἐκινήθη
κατὰ τῆς Βοστίτισης καὶ δις ἀπέτυχεν, οὐδεμίαν βοή-
θειαν ἐδυνήθη νὰ δώσῃ τῷ πολιορκοῦντι τὸ Ἀνατο-
λικὸν στρατοπέδῳ ὑπὸ τὸν πασσᾶν τῆς Σκόδρας·
καὶ αὐτὸς δὲ ὁ θαλάσσιος ἀποκλεισμὸς τοῦ Μεσο-
λογγίου ἦτο τοιοῦτος, ὥστε οὔτε ἡ συγκοινωνία τῆς
πόλεως ἐκείνης καὶ τῶν ἄλλων μερῶν διεκόπη, οὔτε
ἡ εἰσκομιδὴ τῶν τροφίμων ἐμποδίσθη. Ὅ,τι δὲ κατὰ
τὰ φαινόμενα εἶχε κυρίως ὑπ' ὄψιν ὁ καπετὰν-πασᾶς
καθήμενος ἐν Πάτραις ἦτο νὰ δίδῃ ἐπὶ ἀδρᾷ τιμῇ
ἀδείας διάπλου ὑπ' οὐδετέραν σημαίαν εἰς ἀγορὰν
καὶ ἐξαγωγὴν τῶν προϊόντων τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.
Μετά δύο δὲ καὶ ἥμισυ μηνῶν ἄχρηστον διατριβὴν

ἐν Πάτραις, καθ' ἣν ἦλθαν εἰς ἐπίσκεψίν του ὁ κατὰ τὴν μεσόγειον ναύαρχος Ἄγγλος καὶ ὁ ἀνθαρμωστὴς τῶν Ἰονίων νήσων, ἀπέπλευσε τὴν 25 αὐγούστου ἀφήσας ὑπὸ τὸν Ἰσουφπασαν, τὸν ἀρχηγὸν τῶν κατὰ θάλασσαν καὶ ξηρὰν Ὀθωμανικῶν δυνάμεων τῶν Πατρῶν, τῆς Ναυπάκτου, τοῦ Ῥίου καὶ Ἀντιρ-ρίου, τρεῖς φρεγάδας καὶ δώδεκα ἄλλα μικρότερα ἑνοπλα πλοῖα.

Τὰ δ' ἐλληνικὰ πλοῖα διέμεναν καθ' ὅλον τὸ ἔαρ καὶ θέρος τοῦ παρόντος ἔτους ἐντὸς τῶν λιμένων δι' ἔλλειψιν χρημάτων εἰς ἔκπλουν. Ἀπέκαμαν οἱ πρόκριτοι τῶν ναυτικῶν νήσων συνεισφέροντες ἐξ ἰδίων. Τὸ δὲ ἐθνικὸν ταμεῖον ἦτο πάντῃ κενόν. Ἡ στερεὰ Ἑλλὰς καταπατουμένη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν δὲν εἶχε τι νὰ συνεισφέρῃ· τὰ εἰσοδήματα τῆς Πελοποννήσου τὰ μὲν ἐχρησίμευαν εἰς διατήρησιν τῶν στρατευμάτων της, τὰ δὲ κατεσπαταλοῦντο ὑπὸ τινῶν τῶν τοπαρχῶν της· τὰ τοῦ Αἰγαίου ἦσαν μικρά· ὁ ψηφισθεὶς εἰς χρῆσιν τοῦ στόλου ἔρανος ἦτο δυσσύνακτος· ἠῤῥησαν οἱ ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς καὶ εἰσαγωγῆς τῶν εἰδῶν δασμοί, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἀβεβαιότητος καὶ τῆς ἐπικρατούσης ἀταξίας ὀλίγη ἢ ὠφέλεια καὶ ἐντεῦθεν· ὅποια δὲ καὶ ἂν ἦτον ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ τόπου, ὅλοι ἠσθάνοντο ὅτι ἡ ἀκίνησὶς τῶν πλοίων ἐπροξένει καιρίαν βλάβην· ἐστάλησαν βραδέως χρήματά τινα παρὰ τῆς κυβερνήσεως εἰς κίνησιν αὐτῶν, καὶ ἀπεφασίσθη νὰ μὴ ἀναβληθῇ περαιτέρω ὁ ἔκπλους. Τὴν α" αὐγούστου ἦλθαν εἰς τὰ νερὰ τῆς Ὑδρας δεκαπέντε πλοῖα Ψαριανά, καὶ μὴ εὐρόντα τ' ἄλλα ἔτοιμα ἔπλευσαν μόνα κατόπιν τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου περιφερομένου εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ἀδύνατοι καὶ ἀπροστάτευτοι αἱ νῆσοι ἐπροσκύνουν ὅπου καὶ ἂν ἐφαίνετο ὁ ἐχθρικός στόλος καὶ ἐφιλοδώρουν τὸν ἀρχηγόν του. Μόνη ἡ Τήνος ἔμπροσθεν τῆς ὁποίας ἐστάθη ἐξ αἰτίας τοῦ

ἐναντίου ἀνέμου ὁλόκληρον ἡμέραν ὄχι μόνον οὐδὲν τοιοῦτον ἔπραξεν ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἥχον τῶν ἐκκλησιαστικῶν κωδῶνων, ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὑπὸ τὸν πυροβολισμὸν κανονίων καὶ τουφεκίων, τὸν ἐκάλεσε εἰς μάχην. Ἀτάραχος ὁ Χουσρέφπασας ἐπὶ τῇ αὐθαδεΐᾳ τῶν Τηνίων, “ παιδιὰ εἶναι καὶ ἂς παίζωσιν ” εἶπε γελῶν πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς του ζητοῦντας ἄδειαν νὰ τοὺς τιμωρήσωσιν. Ὁ στόλος οὗτος εἰσέπλευσε τὴν 23 εἰς τὸ Δρυὸν Λιμένα τῆς Πάρου, ἀλλ' ἀνήχθη τὴν 26 φανέντων ἔξωθεν τῶν δεκαπέντε Ψαριανῶν πλοίων, καὶ κατέπλευσεν εἰς τὴν Μιτυλήνην. Συγχρόνως κατέπλευσαν καὶ τὰ Ψαριανὰ εἰς τὰ Ψαρᾶ, ὅπου ἦλθαν μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ τὰ τῶν ἄλλων νήσων, καὶ τότε ὅλα ὁμοῦ, σαράντα ἔνοπλα καὶ ἕξ πυρπολικά, ἐξέπλευσαν ὑπὸ τὸν Μιαούλην· καὶ τὴν 8^{ην} Σεπτεμβρίου ἤνυραν τὰ ἐχθρικὰ ἐκτὸς τῆς Μιτυλήνης ἀναβαίνοντα πρὸς τὸν Ἑλλησποντον καὶ τὰ παρηκολούθησαν. Τὴν 14 συμβάσης τρικυμίας διεσκορπίσθησαν τὰ Ἑλληνικὰ μεταξὺ Λίμνου καὶ ἀγίου Ὁρους, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν εὑρέθησαν τὰ τοῦ Μιαούλη, Σαχτούρη, Σκούρτη, Καλαφάτη καὶ ἐν πυρπολικὸν ἐν μέσῳ τεσσάρων ἐχθρικῶν φρεγαδῶν, δύο κορβετῶν καὶ ἐνὸς βρικίου, ἐπολέμησαν καὶ ἐβλάβηθησαν, τὸ δὲ τοῦ Σκούρτη ἐκινδύνευσε. Ἀλλ' ἀπηλλάγησαν καὶ τὰ τέσσαρα καέντος τοῦ πυρπολικοῦ εἰς φόβον τοῦ ἐχθροῦ. Περὶ δὲ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας εὑρέθησαν τὰ πλοῖα ταῦτα ἐν μέσῳ ὅλου τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου· ἀλλὰ βοηθοῦντος τοῦ ἀνέμου διήλθαν ἀβλαβῆ· τὸ δὲ ἐσπέρας συνήλθαν ὅλα τὰ ἑλληνικὰ εἰς τὰ νερὰ τῆς Λίμνου καὶ μὴ φανέντων τὴν ἐπαύριον τῶν ἐχθρικῶν ἐπανήλθαν εἰς Ψαρᾶ πρὸς ὕδρευσιν καὶ ἐπισκευήν. Ὁ δὲ μὴ φαινόμενος ὀθωμανικὸς στόλος ἔπλεε πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Βώλου, καὶ τὴν 15 ἐφάνη ἔξωθεν τῆς Σκιάθου. Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ταύτης, οἵτινες

φοβούμενοι τοὺς συρρέυσαντας ἐν αὐτῇ Ὀλυμπίους μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν Τρικκέρων μετεκομίσθησαν ὅλοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς τὸ φρούριον, ἔστειλαν ἀντιπροσώπους τῶν εἰς προσκύνῃσιν τοῦ πασᾶ αἰτούμενοι καὶ τὴν συνδρομὴν του καὶ πολεμεφόδια πρὸς ἀπόπεμψιν τῶν Ὀλυμπίων. Ὁ πασᾶς καὶ πολεμεφόδια προθύμως τοῖς ἔδωκε καὶ τὸν στόλον του αὐθήμερον εἰς τὸν λιμένα τῶν ἔφερε· τὴν δὲ ἐπιούσαν ἤρχισε σφοδρὸν κανονοβολισμόν. Ἐπὶ δὲ τῷ ἐμφανισμῷ τοῦ στόλου πολλοὶ τῶν ἐπὶ τῆς νήσου Ὀλυμπίων ἔτρεξαν εἰς τὴν μονὴν τῆς Εὐαγγελίστρας μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τοῦ φρουρίου πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων τῶν, ὥστε 400 μόνον ἦσαν οἱ ἐπὶ τοῦ παραλίου μαχηταὶ ἐν ᾧ ἐκανονοβόλει ὁ στόλος. Μετὰ μιᾶς δὲ ὥρας ἄσβεστον πῦρ ἐπειράθη ὁ καπητάν-πασᾶς ν' ἀποβιβάσῃ στρατεύματα εἰς τὰς θέσεις μέγαν Ἀμμον καὶ Ἀνεμομύλους. Ἐπειδὴ δ' ἐπεκράτει ἄκρα νηνεμία καὶ δὲν διεσκεδάζετο ὁ πολὺς καὶ παχὺς καπνὸς τοῦ πυρὸς οἱ ἐχθροὶ ἐπλησίασαν ἀφανεῖς καὶ ἀβλαβεῖς ὅπου ἐσκόπευαν ν' ἀποβῶσιν· ἀλλὰ φανέντες ἐπυροβολήθησαν σφοδρῶς, ὀλίγοι ἐπρόφθασαν καὶ ἀπέβησαν, καὶ ὅλοι οἱ ἀποβάντες κατεκόπησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπανήλθαν εἰς τὰ πλοῖα ἄπρακτοι. Μετὰ τὸ περὶ ἀποβάσεως σχεδίου ἀνήχθη ὁ στόλος μετὰ μεσημβρίαν ὅλος καὶ εἰσέπλευσε τὸν κόλπον τοῦ Βώλου. Ἐφάνη τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν αἴφνης καὶ ὁ ἐλληνικὸς ἐντὸς τοῦ κόλπου, προσέβαλε τὴν προφυλακὴν τοῦ ἐχθρικοῦ πρὸς τὸ Ἀρτεμίσιον, καὶ ἔρριψε δύο πυρπολικά κατ' αὐτοῦ ἀλλ' εἰς μάτην. Μετὰ τὴν ἀβλαβὴν δὲ ταύτην σύγκρουσιν ἐξέπλευσε τοῦ κόλπου, ἔρριπεν ἄγκυραν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σκιάθου, καὶ ἐνησχολήθη εἰς ἐτοιμασίαν ἐκ τοῦ προχείρου δύο πυρπολικῶν· ἐξέπλευσε καὶ ὁ ὀθωμανικὸς τὴν ἐπαύριον· ἀλλ' ἀντὶ

νὰ πλεύσῃ τὸν μεταξὺ Σκιάθου καὶ Ποντικονησίου πλατὺν πορθμόν, ἔπλευσε τὸν μεταξὺ Ποντικονησίου καὶ Ἀρτεμισίου στενὸν ἀπομακρυνόμενος τοιουτοτρόπως ὅσον τὸ δυνατόν τοῦ ἑλληνικοῦ, ὡς φοβούμενος ὄχι βεβαίως τὰ μικρὰ ὄπλα του, ἀλλὰ τὰς φλόγας τῶν πυρπολικῶν του. Ἐπανεπλευσε δὲ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ὅπου διαμείνας ὀλόκληρον μῆνα εἰσέπλευσε τὸν Κεράτιον κόλπον μὴ αἰσχυνόμενος νὰ ῥυμουλκῇ ὡς δείγματα τῶν κατὰ θάλασσαν κατορθωμάτων του δεκαπέντε μικρὰ πλοῖα ὅλα φορταγωγὰ τῇδε κακέϊσε συλληφθέντα. Ἐμειναν δὲ καὶ τινὰ τῶν πολεμικῶν παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον. Κατόπιν τοῦ ὀθωμανικοῦ ἀπέπλευσε τῆς Σκιάθου καὶ ὁ ἑλληνικός, ὅστις ἀπήντησε πρὸς τοὺς Ὀραιοὺς ἐξερχόμενα τοῦ κόλπου δέκα ἔνοπλα πλοῖα διατελοῦντα ὑπὸ τὸν πασᾶν τῆς Θεσσαλονίκης, ἐξ ὧν τὸ ἐν ἧτο τρικάταρτον, τὰ ὀκτὼ δικάταρτα καὶ τὸ δέκατον γολέτα, φέροντα ὅλα αἰχμαλώτους ἐκ τῶν συλληφθέντων ἐπὶ τῇ πτώσει τῆς Εὐβοίας. Τὰ πλοῖα ταῦτα ἐξέλαβαν μακρόθεν τὰ ἑλληνικὰ ὡς τουρκικὰ καὶ ἔπλεαν πρὸς αὐτὰ ἀνυπόπτως· ἀλλὰ πλησιάσαντα εἶδαν τὴν ἀπάτην των καὶ ἔπλευσαν πρὸς τὴν ξηρὰν εἰς διάσωσίν των. Οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν ἀμαχητὶ τὸ τρικάταρτον καὶ τὰ τέσσαρα δικάταρτα ἐν οἷς ἦσαν 150 αἰχμαλώτους τοὺς ὁποίους ἠλευθέρωσαν· ἡ δὲ γολέτα ἐκάη αὐτανδρος μὴ θέλουσα νὰ παραδοθῇ. Ἐρρίφθησαν δὲ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς παρὰ τὴν Στηλίδα τ' ἄλλα τέσσαρα. Κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν συνέβη τὸ ἐξῆς περίεργον.

Ὁ αὐστριακὸς μοίραρχος συνέλαβεν 22 Ἕλληνας ὡς πειρατὰς καὶ τοὺς παρέδωκεν εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Σμύρνης, ὅστις τοὺς ἀπέστειλε διὰ ξηρᾶς ὑπὸ φρουρὰν εἰς Μουντανιὰ ὡς διαβιβασθησομένους εἰς Κωνσταντινούπολιν. Δεδεμένοι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἀπὸ τῶν οὐρῶν τῶν ἐφ' ὧν ἐκάθηντο οἱ ἀπάγοντες

αὐτοὺς ἵππων καὶ ἐλκόμενοι ἔφθασαν εἰς τὰ Μουντανιά, ὅπου ἐμβιβασθέντες εἰς τι πλοῖον ἔχον 17 Τούρκους ναύτας ἐρρίφθησαν δέσμιοι εἰς τὰ κοῖλα τοῦ πλοίου· ἀλλ' ἐν ᾧ ὑπνωτταν οἱ πλεῖστοι τοῦ πληρώματος, ἀνέβησαν αἴφνης ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἀλληλολυθέντες, ἤρπασαν τὰ ὅπλα των, καὶ τοὺς μὲν φονεύσαντες τοὺς δὲ ρίψαντες εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ φορέσαντες τὰ ἐνδύματά των διεξέπλευσαν ἀκωλύτως τὸν Ἑλλήσποντον, διεξέφυγαν ἐπιτηδείως τὰ παραλιμενίζοντα ἐχθρικά πλοῖα καὶ κατευωδώθησαν ἀβλαβεῖς εἰς Ψαρᾶ.

Δίμηνον παρήλθεν ἀφ' οὗ οἱ πασάδες τῆς Κρήτης περιορισθέντες ἐν τοῖς φρουρίοις δὲν ἐξεστράτευσαν. Ἀρχομένου δὲ τοῦ ὀκτωβρίου καθ' ὃν καιρὸν κατέπλευσεν εἰς Σοῦδαν ὁ ἐν τῷ ἀργολικῷ κόλπῳ παθὼν ὀθωμανικὸς στόλος ἀπεβιβάσθησαν τρισχίλιοι εἰς Καλύβας πρὸς κυρίευσιν τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἀποκορώνων, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ἐπὶ τῆς ἀποβάσεώς των, ἔπαθαν, καὶ πολλοὶ ἔπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς σωτηρίαν των. Ἀλλ' ἐν ᾧ εὐτύχουν τὰ ὅπλα τῶν χριστιανῶν, ἠῤῥξανε καὶ ἡ διχόνοια μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Ἀφεντούλη. Οὗτος ἐν ὅσῳ ἀπελάμβανε τὴν εὐνοίαν τῶν Σφακιανῶν, διετήρει τὴν ἐξουσίαν· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐμισήθη παρ' αὐτῶν, ἐγκατελείφθη παρὰ πάντων, ἐξυβρίσθη, ἀπεκηρύχθη, καθηρέθη, ἐφυλακίσθη, καὶ ἀπέπλευσε ἀβλαβὴς εἰς Μάλταν. Τούτου δὲ καθαιρεθέντος καὶ τοῦ γενικοῦ γραμματέως Ν. Οἰκονόμου τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου προσωρινῶς ἀναδεχθέντος συνηνώθησαν πεντακισχίλιοι χριστιανοί, καὶ ἀρχομένου τοῦ φεβρουαρίου ἔπεσαν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Κυσάμου καὶ τοῦ Σελίνου, κατετρόπωσαν τοὺς ἐν αὐταῖς Τούρκους, ἀνέτρεψαν διὰ πυρὸς τοὺς πύργους των, ἤρπασαν τὰ κτήνη των καὶ τὰς πολεμικὰς ἀποσκευὰς των, ἐρήμωσαν τὴν γῆν των, καὶ τοὺς μὲν τῆς ἐπαρχίας τῆς Κυσάμου ἀπέκλεισαν

ὅλους ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς, τοὺς δὲ τοῦ Σελίνου περιώρισαν ἐντὸς τοῦ Κανδάνου πολιορκοῦντες καὶ τούτους κ' ἐκείνους.

Μετὰ δὲ τὴν ἐν Ἀστρεὶ ἐθνικὴν συνέλευσιν διωρίσθη παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἄρμοστής τῆς Κρήτης ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ τῶν ἐντοπίων ὁ Μανώλης Τουμπάζης, ἀνὴρ δυνάμενος διὰ τῆς ὑπολήψεώς του, τῆς ἀξιότητός του καὶ τῆς ναυτικῆς ἐπιρρόῃς του νὰ ἐνισχύσῃ τὸν ἀγῶνα· καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἡ κυβέρνησις πῶς νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκστρατείας, συνεισέφεράν τινες τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Κρητῶν, ἐδάνεισε καὶ ὁ ἄρμοστής, ἐστρατολογήθησαν διὰ τῶν χρημάτων τούτων ἐν Ναυπλίῳ 1200 ὅπλοφόροι στερεοελλαδίται, συνεστρατολογήθησαν καὶ τινες Κρανιδιώται ὥς πυροβοληταὶ ὑπὸ τὸν Χάστιγκα καὶ ἀπάραντες ὅλοι μετὰ τοῦ ἄρμοστοῦ ἐπὶ ὀκτὼ πλοίων πολεμικῶν καὶ φορτηγῶν μετεβιβάσθησαν τὴν 22 μαΐου εἰς τὸν λιμένα τῆς Κυσάμου Δραπανίαν πλησίον τοῦ πολιορκουμένου φρουρίου. Καὶ πολιορκηταὶ καὶ πολιορκούμενοι ἐξέλαβαν τὰ ἐλθόντα πλοῖα ὥς ὀθωμανικά, καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἐμψυχωθέντες ἐξώρμησαν, ἔπесαν κατὰ τῶν πολιορκούντων καὶ τοὺς ἀπεμάκρυναν, ἀλλὰ φανείσης τῆς σημαίας ἐγνώσθη ἡ ἀλήθεια, ἐπανῆλθαν οἱ πολιορκούμενοι εἰς τὸ φρούριον, ἐπανῆλθαν καὶ οἱ πολιορκηταὶ εἰς τὴν θέσιν των καὶ ἀπέκλεισαν τοὺς ἐχθροὺς ὥς καὶ πρότερον ἐν τῷ φρουρίῳ. Ἐν τούτοις ἀπέβησαν ἐπὶ τῆς γῆς οἱ περὶ τὸν Τουμπάζην καὶ ἀπεβίβασαν αὐθήμερον καὶ τὸ πυροβολικὸν ἐκ δεκαπέντε κανονίων, ἐξ ὧν τὰ ὀκτὼ ἐστάλησαν παρὰ τοῦ ἐν Ῥωσσίᾳ Καλλέργη· ἐμελέτα δὲ ὁ ἄρμοστής νὰ πέσῃ εὐθὺς ἐπὶ τῶν Χανιωτῶν· ἀλλὰ σκεφθεὶς ὅτι τὸ φρούριον τῆς Κυσάμου ἦτο διὰ συμβιβασμοῦ ἀλωτὸν ἔμεινε καὶ ἐπρότεινε τοῖς ἐν αὐτῷ νὰ παραδοθῶσιν. Εἰσηκούσθη ἡ πρότασις του, καὶ δοὺς καὶ λαβὼν ὁμήρους παρέλαβε

τὸ φρουρίον τὴν τετάρτην ἡμέραν τῆς ἀποβάσεώς του, ὃ ἐστὶ τὴν 25 μαΐου, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὰ Χανιά τοὺς ἐν αὐτῷ χιλίους πεντακοσίους ἐπὶ δύο ὑπὸ Ἴόνιον σημαίαν πλοίων ἀβλαβεῖς, ἀλαφυραγωγῆτους καὶ ὀπλοφοροῦντας· τόσους δὲ ἐθέριζε καθ' ἡμέραν ὁ ἐν τῷ φρουρίῳ λοιμός, ὥστε 50 ἀπέθαναν διαρκούσης τῆς ἐπιβιβάσεως. Συνωμολογήθη δὲ ἐπὶ τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου νὰ ἀπολύσῃσι καὶ οἱ ἐν Χανίοις Τούρκοι οἰκογενείας τινὰς χριστιανικάς· καὶ ἐπειδὴ δὲν τὰς ἀπέλυσαν, ἀπεποιήθησαν καὶ οἱ περὶ τὸν Τουμπάζην ν' ἀπολύσῃσι τοὺς ὀμηρεύοντας παρ' αὐτοῖς Τούρκους. Πολύτιμος ἦτον ἡ κτήσις τοῦ λιμένος τῆς Δραπανιᾶς διότι ἤνοιγε νέαν κοινωνίαν μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, μόνου τοῦ λιμένος τῶν Σφακιῶν χρησιμεύοντος μέχρι τοῦδε εἰς κοινωνίαν.

Διαθέσας δὲ ὁ ἀρμοστής τὰ τῆς Κυσάμου εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Σελίνου πατρίδα τῶν μαχιμωτέρων Τούρκων τῆς Κρήτης ἐπὶ σκοπῷ νὰ πέσῃ ἀπροσδοκῆτως ἐπὶ τοῦ Κανδάνου ὅπου συνέρρευσαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐξ ὧν 1500 ἦσαν ὀπλοφοροῦντες, καὶ μετέφεραν τὰ κτήνη των καὶ πᾶσαν τὴν κινητὴν περιουσίαν των· ἀλλ' οἱ ἐν Κανδάνῳ Τούρκοι προειδοποιήθησαν, ὠχυρώθησαν ἐντὸς ἐνὸς πύργου κειμένου πρὸς δυσμὰς, καὶ δύο κτιστῶν προμαχόνων τοῦ μὲν πρὸς τὸ κέντρον, τοῦ δὲ πρὸς τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν τοῦ χωρίου, καὶ στήσαντες ἔνεδραν καθ' ὁδὸν ἐφόνευσαν καὶ συνέλαβαν τριάντα στερεοελλαδίτας μὴ εἰδότας τὸν τόπον.

Ὁ δὲ ἀρμοστής, στρατοπεδεύσας ἔξωθεν τοῦ χωρίου μετὰ 5500 ἐντοπίων καὶ στερεοελλαδιτῶν καὶ στήσας τέσσαρα κανόνια διέταξε τὴν δι' ἐφόδου ἄλωσιν τῶν δύο προμαχόνων. Χίλιοι πεντακόσιοι ὑπήκουσαν· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἔφθασαν ἐντὸς βολῆς πιστόλας, ἐξώρμησαν οἱ Τούρκοι πρὶν ἐφορμήσωσιν οὗτοι, τοὺς ἔτρεψαν, ἐφόνευσαν ἑκατὸν δέκα καὶ ἐπλή-

γωσαν σχεδὸν ἄλλους τόσους· ἐχάθησαν δὲ καὶ ἐκ τῶν νικητῶν τριάντα. Νικηταὶ ἐφάνησαν οἱ Σελι-
νιώται καὶ κατ' ἄλλας τινὰς ἐξορμήσεις. Ἀλλὰ νι-
κῶντες εἶχαν ἐντὸς τοῦ χωρίου των ἐχθρὸν ἀνίκητον,
τὴν πανώλην θερίζουσαν ἀνελεῶς. Ἡ μάστιξ αὕτη
ἐταπείνωσε τὴν ὀφρύν των, ἃν καὶ τὴν ὑψωσαν αἱ
εὐτυχεῖς ἐκδρομαὶ των· κινδυνεύοντες δὲ ὅλοι καὶ
ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τῆς ἀξιεπαίνου διαγωγῆς τοῦ
ἁρμοστοῦ ἐπὶ τῆς παραδόσεως τῆς Κυσάμου, καθ' ἣν
οἱ παραδοθέντες οὔτε βλάβην προσωπικὴν οὔτε ζη-
μίαν πραγματικὴν ἔπαθαν, ἔστερξαν ἐπὶ τῇ προτάσει
αὐτοῦ ν' ἀναχωρήσωσιν εἰς τὰ Χανιά ἀβλαβεῖς φέ-
ροντες καὶ ὅλα τὰ πράγματά των. Ἀλλ' ἀπήτησαν
εἰς ἀσφάλειάν των ἀνταλλαγὴν ὁμήρων, διότι, καὶ
ἂν δὲν ὑπώπτευαν τὸν ἁρμοστήν, ὑπώπτευαν πάντοτε
τὸ ἐντόπιον στράτευμά του. Τῷόντι καὶ ἐπὶ τῆς
παραδόσεως τοῦ φρουρίου τῆς Κυσάμου καὶ ἐπὶ τῆς
ἐνεστώσης διαπραγματεύσεως τινὲς τῶν ἐντοπίων
ἤθελαν τὸν συμβιβασμὸν ὡς παγίδα μᾶλλον, ἢ ὡς
ἀσφάλειαν τῶν ἐχθρῶν· καὶ ἐπειδὴ δὲν εἰσηκούσθη-
σαν ἐπὶ τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου ἐκείνου, ἀπή-
τουν ἤδη ἐπιμόνως νὰ συμβιβασθῶσι κατ' ἐπιφάνειαν
μόνον μετὰ τῶν ἐν Κανδάνῳ σκοπεύοντες νὰ τοὺς
ἐπιβουλευθῶσι διαβαίνοντας τὰ στενά. Ἐπροφασί-
ζοντο δὲ ὅτι τὸ συμφέρον τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος ἀπῆτει
τὴν θυσίαν τῶν περὶ ᾧ ὁ λόγος Τούρκων διὰ θεμι-
τῶν καὶ ἀθεμίτων τρόπων, διότι ἦσαν οἱ μαχιμώτεροι
καὶ οἱ σκληρότεροι ὅλων τῶν ἄλλων. Ἀπέρριψεν
ἐν ἀγανακτῇσιν ὁ ἁρμοστὴς τὴν στυγεράν ταύτην
ἀπαίτησιν, καὶ οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων ἀνακαλυφθέν-
τος τοῦ δολίου τούτου σκοποῦ ἤθελε νὰ ὁμηρεύσῃ.
Ἐπειδὴ δὲ διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν ἐπληροῦτο ὁ
περὶ ὁμήρων ὅρος, ὁ συμβιβασμὸς ἐδυσκολεύετο.
Συνέβη ἐν τούτοις τυχαῖόν τι ἐξομαλύναν τὴν ἐνυ-
πάρχουσαν δυσκολίαν. Διαρκούσης τῆς περὶ ἧς ὁ

λόγος διαπραγματεύσεως ἐπεκράτει ἀνακωχή, καὶ ἐπὶ τῆς ἀνακωχῆς εἰς τῶν Σελινιωτῶν ἐσκότωσε στρατιώτην Ἑλληνα πειραθέντα ν' ἀρπάσῃ ἀπὸ τῆς ζώνης του τὴν ἀργυρήλατον πιστόλαν του. Συλληφθεὶς ὁ φονεὺς ἐστάλη πρὸς τὸν ἀρμοστὴν ἵνα τιμωρηθῇ, ἀλλ' ἀπελύθη ἐν τῷ ἅμα ἀτιμώρητος ἐπὶ λόγῳ ὅτι ὁ Τοῦρκος δικαίως ἐσκότωσε τὸν Ἑλληνα. Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ ἀρμοστοῦ τόσον τὸν ἐσύστησε παρὰ τοῖς ἐχθροῖς του, ὥστε ἐπαναληφθεῖσῶν τῶν ἐχθροπραξιῶν τὴν ἐπαύριον διὰ τὴν ὑπερανακώχην ἐδέχθησαν οἱ Τοῦρκοι τὸν συμβιβασμὸν ἄνευ ὁμήρων ἐπὶ τῇ ἀπλῇ ὑπογραφῇ τοῦ ἀρμοστοῦ ἐλπίζοντες ἐπὶ τῇ τιμιότητί του. Ἀλλ' οἱ δολιευόμενοι τὸν συμβιβασμὸν ἐντόπιοι μαθόντες τὸ γεγονὸς προκατέλαβαν μὴ εἰσακουσμένου τοῦ ἀρμοστοῦ τὰ στενὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ βδελυροῦ σχεδίου των. Τὴν 3^{ην} ὥραν δὲ μετὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς 2 ἰουνίου ἐξεκίνησαν οἱ Τοῦρκοι συνεπιφέροντες τὰ πράγματά των καὶ τὰ κτήνη των. Ἐκ τινων σημείων ὑπόπτευσαν καθ' ὁδὸν δόλον· ἀλλὰ δὲν ἐδύναντο νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ χωρίον των διότι, ἐν ᾧ τινες τῶν κακὰ βουλευομένων ἔτρεξαν νὰ προκαταλάβωσι τὰ στενά, ἄλλοι ἤρχοντο κατόπιν των· πεσόντες δὲ εἰς τὰ στενά ἔπαθαν τὰ πάνδεινα. Καλῇ τύχῃ προειδοποιήθησαν οἱ Τοῦρκοι τῶν Χανιωτῶν περὶ τῆς μελετωμένης μεταβάσεως τῶν συναδέλφων των, καὶ ἦλθαν ἀπέμπροσθεν εἰς συνάντησιν καὶ ὑπεράσπισίν των. Ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας τὰ παθήματα τῶν Σελινιωτῶν ὅπως οὖν ἐμετριάσθησαν, ἀλλὰ πολλοὶ αὐτῶν ἐφονεύθησαν, πάμπολλαι γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἐξωγρίσθησαν καὶ πολλὰ κτήνη καὶ πράγματά των ἠρπάγησαν. Δὲν ἠρκέσθησαν οἱ κακοπράγμονες ἐπὶ τῇ ἀθεμίτῳ ταύτῃ πράξει, ἀλλ' ἐξώκειλαν καὶ εἰς ἄλλην ἀπανθρωποτέραν· ἐπὶ λόγῳ νὰ μὴ μολυνθῶσιν ἔκαυσαν διακοσίους πανωλοβλήτους κοιτομένους ἐντὸς τοῦ ὡς νοσοκομείου

χρησιμεύοντος ζαμίου τοῦ χωρίου Κανδάνου. Ἡ διαγωγή αὕτη κατέστρεψε τὴν ὁποίαν συνέλαβαν οἱ Τούρκοι κατ' ἀρχὰς καλὴν ἰδέαν περὶ τοῦ ἁρμοστοῦ.

Ἐκείναις δὲ ταῖς ἡμέραις ἐδυναμώθησαν οἱ μέχρι τοῦδε ἀδύνατοι ἐχθροί, διότι ἡ μὲν μοῖρα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου ἡ ἔξωθεν τῶν Μεθωκορώνων ἀποκοπείσα ἔφερεν εἰς τὰ Χανιά τροφὰς καὶ τριακοσίους πυροβολητάς· σαράντα τρία δὲ πλοῖα ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ Ἰσμαήλην Γιβραλτάρην ἀπεβίβασαν μετ' ὀλίγον εἰς τὸ μέγαλον Κάστρον πεντακισχιλίους στρατιώτας.

Κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν παρ' ὀλίγον ν' ἀνάψῃ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν Κρητῶν φοινευθέντων ἐν Μελοποτάμῳ δύο Σφακιανῶν ἀτακτησάντων. Ὁ ἁρμοστής καθησύχασε τοὺς ἀντιφερομένους, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐσυμφιλίωσεν.

Ἀφ' οὗ δὲ αἱ δύο ἐπαρχίαι τῆς Κυσάμου καὶ τοῦ Σελίνου ἡλευθερώθησαν, ἐκρίθη εὖλογον νὰ ὀργανισθῇ ἡ νῆσος ἐκ νέου πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς, καὶ νὰ τακτοποιηθῇ ἡ ὑπηρεσία. Ἐπ' αὐτῷ τῷ σκοπῷ συνήλθαν ἀρχομένου τοῦ ἰουλίου οἱ πληρεξούσιοι τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν ἐπὶ τῇ προσκλήσει τοῦ ἁρμοστοῦ εἰς Ἀρκούδεναν, χωρίον τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἀποκορώνων. Ἀλλ' οἱ Σφακιανοί, ἀντὶ νὰ στείλωσιν ὥς καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Κρήτης πληρεξουσίους, κατέβησαν ἔνοπλοι πληθηδὸν ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἀντιφερόμενοι πρὸς τοὺς Μυλοποταμίτας δὲν ἐπιστεύοντο νὰ στείλωσι μόνον πληρεξουσίους (α).

Ὁπληρχήγουν μέχρι τοῦδε ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης οἱ Σφακιανοί. Περιφρόνησιν ἐθεώρουν τὴν προτίμησιν ταύτην οἱ πρόκριτοι τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν καὶ ἀπήτουν ἐν τῇ συνελεύσει νὰ ἐκστρατεύωσι τοῦ λοιποῦ οἱ ἐπαρχιωταὶ τῶν ὑπὸ ἐντοπίους ἀρχηγούς. Ἡ γνώμη αὕτη ὑπερίσχυσε, καὶ οἱ Σφακιανοὶ πλήρεις ὀργῆς ἀπεχωρίσθησαν

ἐγκοτοῦντες διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ὀπλαρχηγίων· ἀλλ' ἐπὶ τῇ προσκλήσει τοῦ ἄρμοστοῦ ὑποσχεθέντος νὰ τοὺς ἱκανοποιήσῃ, καὶ ἐξορίσαντος πρὸς χάριν των τινὰς τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν ἐπανήλθαν, συνειργάσθησαν, καὶ συννυπέγραψαν τὸν νέον ὀργανισμόν.

Ἐν ᾧ δὲ κατεγίνοντο οἱ Κρήτες ῥυθμίζοντες τὰ τοπικά των, οἱ στερεοελλαδίται διέμεναν ἔμπροσθεν τῶν Χανιῶν ἀκροβολιζόμενοι· τὴν δὲ 12 ἰουλίου καθ' ἣν ὥραν ἐκοιμῶντο οἱ Τούρκοι μεσούσης τῆς ἡμέρας ἔπесαν αἴφνης ἐπὶ τοῦ Δαράτσου χωρίου ἐν τέταρτον ἀπέχοντος τοῦ κάστρου καὶ τὸ ἔκαυσαν.

Ἐπὶ δὲ τῆς συνελεύσεως ἐκρίθη ἀναγκαῖον ν' ἀναζωπυρωθῇ ὁ ἀγὼν ἐν ταῖς ἀνατολικωτέραις τῆς νήσου ἐπαρχίαις, ὅπου ἡ παρουσία 10,000 περίπου ἐχθρῶν τὸν ἀπέσβεσεν. Ἐπ' αὐτῷ τῷ σκοπῷ διετάχθησαν διάφοροι ὀπλαρχηγοὶ νὰ στρατολογήσωσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις των καὶ νὰ συνέλθωσιν ὅλοι εἰς Ἀμουργέλας πέντε ὥρας μακρὰν τοῦ μεγάλου Κάστρου· ἐξεστράτευσεν δὲ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος καὶ ὁ ἄρμοστής μετὰ 500 περίπου στερεοελλαδιτῶν. Ἀλλ' ἂν καὶ ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἠλπίζετο πολυπληθεστέρα τῆς πρώτης, μόλις συνήλθαν 2000 Κρήτες· οἱ Σφακιανοὶ μὴ ἱκανοποιηθέντες ἐφάνησαν ἀπρόθυμοι.

Ἐν ᾧ δὲ κατεγίνετο ὁ ἄρμοστής εἰς τὰ τῆς ἐκστρατείας, κατέπλευσεν ἐκ νέου εἰς Κρήτην ὁ ὑπὸ τὸν Ἰσμαὴλ Γιβραλτάρην αἰγυπτιακὸς στόλος συνοδεύων πενήντα φορτηγὰ μετακομίζοντα στρατεύματα, τροφὰς καὶ πολεμεφόδια.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἀπέθανεν ἐντὸς τοῦ μεγάλου Κάστρου ὁ Χασάνπασας ἐτραχηλισθεὶς τοῦ ἵππου του. Τοῦτον διεδέχθη προσωρινῶς ὁ ἀνεψιὸς του Μουσταφάμπης· ὅστις νέος καὶ φιλότιμος πρὶν ἐκστρατεύσωσιν οἱ ἐν Ἀμουργέλαις ἐχθροὶ του ἀντεξεστράτευσεν αὐτὸς μετὰ πολλοῦ πεζικοῦ καὶ

ἵππικου τοὺς ἔθραυσε, τοὺς κατεσκόρπισε, καὶ μηδενὸς ἐναντιουμένου ἐπλάκωσε τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Μυλοποτάμου. Τῇδε κάκεισε ἐπλανῶντο οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι τοῦ μέρους ἐκείνου εἰς ἀποφυγὴν τῆς σφαγῆς καὶ τῆς αἰχμαλωσίας· πεντακόσιοι δὲ περίπου, γυναῖκες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ παιδία, ἐκρύβησαν ἐντὸς σπηλαίου ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς πετρώδους τινὸς βουνοῦ πρὸς τὸ δυτικοβόρειον μέρος τοῦ Μελιδωνίου, χωρίου τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης· ἀλλ' ὁ Μουσταφάμπεης προσκαλέσας τοὺς ἐν αὐτῷ νὰ παραδοθῶσι καὶ μὴ εἰσηκουσθεῖς διέταξε καὶ ἄναψαν ἐπὶ τῆς ὀπῆς τοῦ σπηλαίου φωτίαν πνεύσαντος ἐπιτηδείου ἀνέμου, ὃ δὲ εἰσθρώσκων καπνὸς ἐπνίξεν ὅλους σχεδὸν τοὺς ἐν αὐτῷ.

Ἡ μάχη τῶν Ἀμίουργελῶν, καθ' ἣν τριακόσιοι Ἕλληνες ἐχάθησαν, κατέστρεψε τὸν ἀγῶνα. Πολλαχοῦ οἱ Τοῦρκοι διασπαρέντες καὶ μηδεμίαν ἀντίστασιν ἐντυχόντες πολλοὺς ἐφόνευσαν καὶ πλείονας ἠνδραπόδισαν· ὅλοι δὲ αἱ ὑπὲρ νέας στρατολογίας προσπάθειαι τοῦ ἀρμοστοῦ ἀπέβησαν μάταιαι.

Ἐν μέσῳ δὲ τῆς ἀθυμίας ταύτης μαθόντες οἱ Ἕλληνες ὅτι τὸ φρούριον τῆς Γραμβούσης εἶχεν ὀλιγάριθμον φρουράν, καὶ αὐτὴν ἀμελῇ, ἐκινήθησαν 200 τὴν 11 δεκεμβρίου ἐν καιρῷ νυκτὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δημήτρη Δράμαλη, ἀνέβησαν τὰ τείχη του ἐπ' ἐλπίδι νὰ τὸ κυριεύσωσιν αἰφνης, εἰσῆλθαν ἀνεμπόδιστοι καὶ ἐφόνευσαν τὸν σκοπὸν κοιμώμενον· ἀλλὰ γενομένης ταραχῆς ἐπὶ τῆς ἐν τῷ φρουρίῳ διασπορᾶς αὐτῶν, τοὺς ἐνόησαν οἱ Τοῦρκοι, ἔδραξαν τὰ ὅπλα, κατέλαβαν τὰς ὀχυρὰς θέσεις, καὶ ἀντεμάχοντο ἀγνοοῦντες διὰ τὸ ἐπικρατοῦν σκότος τίνες οἱ φίλοι των καὶ τίνες οἱ ἐχθροὶ των. Ἐπὶ τῆς νυκτερινῆς δὲ συμπλοκῆς ἐπληγώθησαν ὁ Ἀντώνης Ῥαφαλιᾶς καὶ τινες ἄλλοι καὶ ἐξεβιβάσθησαν τοῦ τείχους. Διαδοθέντος δὲ ψευδοῦς λόγου ὅτι οἱ προ-

πορευθέντες κατεστράφησαν ὅλοι, ὑπερεφοβήθησαν οἱ ὀπισθοχωροῦντες καὶ παθόντες, καὶ οἱ πλείστοι αὐτῶν ἐξεπήδησαν τοῦ τείχους πρὸς σωτηρίαν των. Σαράντα ἐκ τῶν διακοσίων εὐρέθησαν ἐν τῷ φρουρίῳ ἀφ' οὗ ἔφεξε, καὶ δύο μόνον ἐξ αὐτῶν, ὁ Ἀναγνώστης Παναγιώτου καὶ ὁ Χατσῆ-Γιάννης Βαρδικάκης ἐκπηδήσαντες ἐσώθησαν. Ὁ δ' ἐκ Ῥεθύμνης Γεώργης Παπαδάκης σπάσας τοὺς πόδας του ἐπὶ τῆς νυκτερινῆς του καταβάσεως καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τρέξῃ ἐφονεύθη τὴν ἐπαύριον ὑπὸ τῶν ἐξελθόντων τοῦ φρουρίου Τούρκων.

Τὸν δὲ μάρτιον ἦλθεν εἰς Κρήτην ὡς διάδοχος τοῦ ἀποθανόντος Χασάμπασα ὁ Χουσεΐμπεης γαμβρὸς τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ, ἀνὴρ τολμηρὸς καὶ δραστήριος. Οὗτος εὐρὼν τὰ τῶν Ἑλλήνων εἰς κακὴν κατάστασιν καὶ εἰς ἄκραν ἀνωμαλίαν δὲν ἠθέλησε νὰ τοῖς δώσῃ παντελῶς καιρόν, ἀλλὰ περιτρέχων ἔθνε καὶ ἡχμαλώτευσεν. Πατήσας δὲ καὶ ὑποτάξας καὶ αὐτὰ τὰ Σφακιά ἐκάλει καταβὰς ἐκεῖθεν τοὺς λαοὺς εἰς ἀφοπλισμὸν καὶ εἰς μετάνοιαν ἐπὶ πλήρει καὶ τελείᾳ ἀφέσει παντὸς πολιτικοῦ ἁμαρτήματος καὶ ἐπὶ κατοχῇ τῆς ιδιοκτησίας των. Ἦρε δὲ καὶ ὄργανον τῶν βουλῶν του τὸν ἐκεῖ αὐστριακὸν ὑποπρόξενον Δερκούλην, ὅστις περιφερόμενος ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον ἐκάλει τοὺς πάντας εἰς ὑποταγὴν ἐπὶ ἀμνηστία, καὶ ἐξέδωκε τὴν 12 ἀπριλίου καὶ ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς Ἕλληνας, δι' ἧς τοῖς ἔλεγε κομπάζων ὅτι “ ἂν οἱ “ Τούρκοι τὸν ἡπάτουν, θὰ τοὺς ἐστηλίτευσεν καὶ θὰ “ μετεχειρίζετο ὅλην τὴν ἰσχύν του εἰς ἱκανοποίησιν “ τῶν παθόντων.” Ἐν ὅσῳ οἱ Σφακιανοὶ ἀντεῖχαν, ἡλπίζετο ὡς καὶ ἄλλοτε ἡ ἀνόρθωσις τοῦ ἀγῶνος· ἀλλ' οἱ ἰσχυρότεροι τῶν ὀπλαρχηγῶν αὐτῶν ἀπηρνήθησαν ἐπ' αὐτῇ τῇ περιστάσει τὸν ἀγῶνα. Τούτου γνωσθέντος ἀπηλπίσθησαν ὅλοι, καὶ προκειμένης τῆς φυγῆς ἢ τῆς ὑποταγῆς ἐπροτίμησαν τὴν φυγὴν οἱ

δυνάμενοι νὰ φύγωσι· πάμπολλοι δὲ μήτε νὰ φύγωσι
 δυνάμενοι μήτε νὰ προσκυνήσωσι θέλοντες ἀνέβησαν
 τὰ ὄρθια μέρη τῆς Ἰδης ἐπ' ἐλπίδι ἀσφαλούς κατα-
 φυγῆς. Ἦσαν δὲ καὶ τινες ἐπιθυμοῦντες ἐν τῇ γε-
 νικῇ ταύτῃ ἀπελπισία, νὰ θέσωσι τὴν πατρίδα των
 ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν. Ὁ δὲ ἀτυχὴς ἀρμο-
 στὴς καταδιωκόμενος ἔνθεν κακείθεν, καὶ φοβούμενος
 μὴ πιασθῇ καὶ παραδοθῇ εἰς τοὺς ἐχθροὺς παρὰ τῶν
 ἐπιβουλευθέντων τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα κατέφυγεν εἰς
 τὸν λιμένα τῶν Σφακιῶν, καὶ διατάξας τὰ εἰς ὑπο-
 στήριξιν τῶν πολεμικῶν κινήματων τῶν Ἑλλήνων
 καταπλεύσαντα ἐκείναις ταῖς ἡμέραις Ὑδραϊκὰ πλοῖα
 νὰ παραλάβωσιν ὅσους ἐχώρουν καὶ νὰ τοὺς μετακο-
 μίσωσιν εἰς Μονεμβασίαν, ἀνεχώρησεν ἐπὶ τῆς Τερ-
 ψιχώρης τὴν 6 ἀπριλίου.

Ἀφ' οὗ δὲ οἱ Κρήτες κατέθεσαν τὰ ὄπλα, ὁ Χου-
 σεήμπεης ἀντίμειψε τοὺς προσκυνήσαντας ὀπλαρχη-
 γοὺς ὅπως τοῖς ἔπρεπε. Τοὺς ἔφερεν ἐπιτηδείως εἰς
 τὰ Χανιά, καὶ τοὺς ἔρριψεν εἰς σκοτεινὴν φυλακίν.

1823-24.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΖ.

Ἐξωτερικὸν δάνειον.—Γερμανικὸς λεγεὼν εἰς ἀντίληψιν τῆς Ἑλλάδος.—Φιλελληνικαὶ ἑταιρίαι.—Συνθήκη εἰς ἀνόρθωσιν τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλήμ.—Λφίξεις τοῦ λόρδου Βύρωνος καὶ τοῦ συνταγματάρχου Στάνωπος εἰς Ἑλλάδα.—Διάλυσις τοῦ ἐν Εὐβοίᾳ ἐλληνικοῦ στρατοπέδου.

ΤΡΙΕΤΙΑ σχεδὸν παρήλθεν ἀφ' οὗ ἡ Ἑλλὰς ὠπλίσθη κατὰ τῆς καταθλιβούσης αὐτὴν ξένης ἐξουσίας, καὶ ὅλος ὁ τριετὴς οὗτος ἀγὼν διετηρεῖτο καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν διὰ τῶν ὀλίγων προσόδων τῆς καὶ διὰ τῶν συνεισφορῶν τῶν πολιτῶν τῆς. Τὰ στρατεύματα ὡς ἐπαρχιακὰ καὶ ὀλιγοδάπανα δυνατὸν ἦτο νὰ διατηρῶνται καὶ εἰς τὸ ἐξῆς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλ' ὅχι καὶ ὁ στόλος. Ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ἠσθάνοντο οἱ Ἕλληνες τὴν ἀνάγκην εὐρέσεως ἐξωτερικοῦ δανείου, καὶ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐξεδόθη ἐν Κορίνθῳ νόμος περὶ αὐτοῦ· ἀλλ' εἰς εὐρεσίᾳ του ἐχρειάζετο ἀπαραιτήτως νὰ ὑπάρχῃ ἂν ὅχι βεβαιότης τοῦλάχιστον βάσιμος ἐλπίς περὶ τῆς ἀποδόσεώς του· εἰς ὑπαρξιν δὲ τοιαύτης ἐλπίδος ἀπητείτο ἡ πολιτικὴ ὑπαρξίς τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ὅχι μόνον ἀβέβαιος ἀλλὰ καὶ ἀπίθανος ἐφαίνετο τὰ πρῶτα ἔτη ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως· μετὰ τρία ὅμως ἔτη δεινῶν καὶ εὐτυχῶν ἀγώνων αἱ

ἐλπίδες τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος ἐφαίνοντο ὅπως οὖν βάσιμοι, καὶ ἡ εὖρεσις τοῦ δανείου πιθανή. Ἐπ' αὐτῇ τῇ πιθανότητι ἐξεδόθη τὸν μᾶιον τοῦ παρόντος ἔτους ἄλλος νόμος εἰς εὖρεσιν τεσσάρων ἑκατομμυρίων διστήλων.

Ὅσον ἦσαν δυσμενεῖς πρὸς τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα αἱ αὐλαί, τόσον ἐφάνησαν εὐμενεῖς οἱ λαοί. Ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς του μέχρι τέλους δὲν εἶδαν οἱ λαοὶ ἐν αὐτῷ ὥς αἱ αὐλαὶ τὸ καταστρεπτικὸν ἀλλὰ τὸ ἐπανορθωτικὸν σημεῖον τῶν κοινωνιῶν, καὶ ἔσπευσαν νὰ τὸν βοηθήσωσι καθ' ὅσους ἐδύναντο τρόπους.

Πρῶτοι ἦλθαν εἰς ἀντίληψίν του οἱ σοφοὶ τῆς Γερμανίας ἐνασχοληθέντες ἐξάρχοντος τοῦ Θηρσίου εἰς σύστασιν γερμανικοῦ λεγεῶνος καὶ ἀποστολὴν αὐτοῦ εἰς Ἑλλάδα. Κατασταθεῖς δὲ ὁ Ἀρειος πάγος ἀπέστειλεν εἰς Γερμανίαν τὸν Θ. Κεφαλὰν δούς αὐτῷ ἐξουσίαν εἰς εὖρεσιν δανείου πρὸς ταχείαν ἀποστολὴν τοῦ λεγεῶνος τούτου καὶ ἀγορὰν τῶν ἀναγκαίων· ὑπεγράφη δὲ ἐν Ζουρίχῳ τῆς Ἑλουνητίας καὶ σύμβασις περὶ μεταβάσεως ἐξακοσίων μετέβησαν διὰ τῆς Μασσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα τινὲς ἐξ αὐτῶν· ἀλλ' ἡ κατάστασις τοῦ τόπου δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἄρθρων τῆς συμβάσεως, διὰ τοῦτο ἡ μετάβασις τῶν πολλῶν δὲν ἐπραγματοποιήθη, καὶ οἱ μεταβάντες διεσκορπίσθησαν.

Ἡ ἀγιότης τοῦ ἀγῶνος, ἡ ἀνισότης τῆς πάλης, ἡ ὀμότης τῶν Τούρκων, ἡ καρτερία τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς δεινοῖς παθήμασί των, καὶ αἱ προγονικαὶ αὐτῶν ἀναμνήσεις κινήσασαι τὴν βαθεῖαν συμπάθειαν τῶν φιλανθρώπων καὶ φιλελευθέρων ἀνδρῶν παντὸς εὐνομουμένου ἔθνους ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ἐπήνεγκαν τοῦ καιροῦ προϊόντος καὶ τὴν σύστασιν φιλελληνικῶν ἐταιριῶν. Ἐταιρίαι τοιαῦται ἐσυστήθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Ζουρίχῳ καὶ Γενούῃ τῆς Ἑλουνητίας, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ἐν τισι προτευνούσαις

τῆς Γερμανίας. Ἐγκυμονεῖτο τοιαύτη ἑταιρία καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ Βρεττανίᾳ ἀφ' ἧς ἡμέρας κατεστράφη ἡ Χίους, καὶ πρῶτος ὁ Ἐδὶμπουργος συνηγορεύσαντος ἐπὶ ὀμηγιῶ-
 ρεως τοῦ περιφήμου Μακκρίου, McCrie, ἐπρόσφερε
 τὸν ὀβωλὸν του. Οὐχ' ἤττον του Εὐρώπης ἐσυγκινήθη
 καὶ ἡ Ἀμερικὴ σχεδὸν συγχρόνως. Πρῶτος ὁ καὶ
 ὡς πολιτευτὴς καὶ ὡς ἐλληνιστὴς διαπρέπων Εὐερίε-
 τος ὑψωσε φωνὴν ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος,
 καὶ ἡ φωνὴ αὕτη ἀντήχησεν εἰς τὰ ὦτα τῶν ἐλευθέρων
 λαῶν τῆς γῆς ἐκείνης. Ἡ δὲ ἑταιρία τῶν Φίλων καὶ ἐν
 Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Ἀμερικῇ, ἡ αἰετοτε ἀφισταμένη παντὸς
 πολιτικοῦ σκοποῦ καὶ αἰετοτε προῖσταμένη παντὸς
 φιλανθρωπικοῦ δὲν ἔπαυσεν ἀφ' οὗτου ἐγνώσθη ἡ
 καταστροφὴ τῆς Χίου περιθάλλουσα διὰ γενναίων
 συνδρομῶν τὴν ἐκ τῆς τουρκικῆς θηριωδίας δεινοπα-
 θοῦσαν ἀνθρωπότητα. Λήγοντος δὲ τοῦ μαρτίου τοῦ
 1823 ἐσυστήθη ἐν Λονδίνῳ ἡ πρό τινος προσδοκω-
 μένη πολιτικὴ ἑταιρία ἐν ἣ ἐνεγράφησαν πολλοὶ
 ἐπίσημοι ἄνδρες. Ἡ ἑταιρία αὕτη μεγάλως ὠφέλησθε
 διὰ τῆς ἐπὶ ῥόης τῆς ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης, καὶ διὰ
 τῆς ἐπὶ ῥόης τῆς κοινῆς γνώμης ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ
 ὑπουργείου· συνήργησε δὲ τὰ μέγιστα καὶ εἰς εὔρεσιν
 τῶν ζητουμένων δανείων. Περιώδευε πρὸ τῆς ἐποχῆς
 ἐκείνης ὁ Ἀνδρέας Λουριώτης τὴν Εὐρώπην πρὸς τὸν
 σκοπὸν τοῦτον· ἐπισκεφθεὶς δὲ καὶ τὴν Ἀγγλίαν
 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ
 Ἐδουάρδου Βλακίερου. Ὁ Ἀγγλος οὗτος παρατη-
 ρήσας τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος
 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του ἐφ' ἑλληνικοῦ
 πλοίου, τοῦ ὁποίου ἡ πρωτοφανὴς σημαία ἐνθου-
 σίασε τοὺς φιλελευθέρους τῆς Ἀγγλίας. Ἐφερε καὶ
 δέκα παῖδας ἐλλήνων τοὺς ὁποίους διάφοροι φιλέλ-
 ληνες Ἀγγλοι παρέλαβαν εἰς ἀνατροφὴν δι' ἰδίαις
 δαπάνης. Εὐρὼν δὲ συστημένην τὴν φιλελληνικὴν
 ἑταιρίαν προετοίμασε δι' ὧν ἔδωκεν αὐτῇ πληρο-

φοριῶν τὴν ὁδὸν εἰς εὖρεσιν τῶν ζητουμένων δανείων καὶ κατέβη ἐκ δευτέρου εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἐπίσπευσιν ἀποστολῆς ἀνδρῶν ἐχόντων τὴν περὶ δανείων ἀπαιτουμένην πληρεξουσιότητα. Ὡς τοιοῦτοι ἐξελέχθησαν ὁ Ὀρλάνδος, ὁ Ἀνδρέας Λουριώτης καὶ ὁ Γιαννάκης Ζαήμης. Καὶ οἱ μὲν δύο πρῶτοι ἀνεχώρησαν τὸν νοέμβριον, ὁ δὲ τρίτος βραδύτερον. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀποστολῆς ταύτης παρενέπυσαν τὰ ἀκόλουθα.

Ὁ Γάλλος Ἰορδάνης συνώδευσεν εἰς Ἰταλίαν τὸν Μεταξᾶν ἐπὶ τῆς εἰς Βερώνην ἀποστολῆς του. Ἐπὶ δὲ τῇ ἀποτυχίᾳ αὐτῆς διέβη κατ' ἐντολὴν τοῦ Μεταξᾶ εἰς Παρισίους ἐπ' ἐλπίδι εὐρέσεως δανείων διὰ τῆς συνδρομῆς τῆς ἐκεῖ ἐδρευούσης ἐπιτροπῆς τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ ἐν Παρισίοις προϊστάμενοι τοῦ τάγματος τούτου καὶ αὐτὸς ὁ Ἰορδάνης μέλος αὐτοῦ κύριον σκοπὸν εἶχαν τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ τάγματός των διὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ ὅχι τὴν εὐόδωσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος διὰ τοῦ τάγματος, ὑπεκρίθησαν ὅτι ἔτοιμοι ἦσαν νὰ χορηγήσωσιν ἐπὶ λόγῳ βοηθημάτων τῇ ἐλληνικῇ κυβερνήσει τέσσαρα ἑκατομμύρια φράγκων· ἀλλ' ἀπήτησαν εἰς ἀντάλλαγμα τὴν κυριαρχίαν τῶν ἄλλοτε ἐν τῇ κατοχῇ τοῦ τάγματος ἐλληνικῶν νήσων, τῆς Ῥόδου, τῆς Σκαρπαίθου καὶ τῆς Στιπαλαίας· μέχρι δὲ τῆς κυριεύσεως καὶ παραχωρήσεως αὐτῶν ἀπήτησαν τὴν προσωρινὴν κατοχὴν τῆς Σύρας καὶ τινων τῶν ἐπὶ τῆς μεσημβρινοδυτικῆς πλευρᾶς τῆς Πελοποννήσου ἐρημονήσων· καὶ ἐπειδὴ τὸ τάγμα οὔτε δύναμιν στρατιωτικὴν εἶχεν οὔτε δάνεια εὕρισκεν ἐπὶ τῷ ὀνόματί του, ἢ Ἑλλάς ὥφειλε καὶ στράτευμα νὰ δώσῃ ἐκ τοῦ προχείρου εἰς ὑπεράσπισιν τῶν ἀνωτέρω νήσων, καὶ νὰ στέρξῃ ὥστε ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτῆς νὰ δανεισθῇ τὸν τάγμα ὅχι μόνον τὴν ἀνωτέρω ποσότητα εἰς χρή-

σιν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλα ἑκατομμύρια εἰς χρῆσιν αὐτοῦ τοῦ τάγματος· ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀντὶ νὰ βοηθηθῇ ἡ Ἑλλὰς χρηματικῶς ὑπὸ τοῦ τάγματος ὡς ἡλπίζεν, ἔπρεπεν αὕτη νὰ βοηθήσῃ χρηματικῶς τὸ τάγμα καὶ νὰ τὸ παράξῃ καὶ πολιτικῶς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι. Κατὰ τοὺς ἀτόπους δὲ τούτους ὅρους ὁ αὐτοχειροτόνητος πληρεξούσιος τῆς Ἑλλάδος Ἰορδάνης καὶ οἱ πληρεξούσιοι τοῦ τάγματος οἱ συναδέλφοί του συννυέγραψαν ἐν Παρισίοις τὴν 18 ἰουνίου συνθήκην καὶ ἀφίχθη καὶ τις ὡς πρέσβυς τοῦ τάγματος εἰς Ἑλλάδα· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες χλευάζοντες τὰ γενόμενα καὶ τὴν συνθήκην ἀπερρίψαν, καὶ τὸν πρέσβυν ἀπέπεμψαν.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἐπροσπάθει νὰ ἐγερθῇ ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς Ἑλλάδος τὸ τάγμα τοῦτο, ὁ ἀγὼν αὐτῆς ἤνυρε μέγαν ὑπέρμαχον. Διεκρίνετο διὰ τὸν φιλελληνισμόν του ὁ λόρδος Βύρων (α). Ὁ μεγαλοφυὴς οὗτος ποιητής, ὅστις ἔψαλε παθητικώτατα τὴν Ἑλλάδα δούλην, ἐβουλήθη ἀφ' ἧς ὥρας ἀπέσεισε τὸν ζυγόν της νὰ τῇ δώσῃ χεῖρα βοηθείας καὶ εἰς τὴν ἀνόρθωσίν της, καὶ νὰ βάλῃ εἰς κίνδυνον ὑπὲρ αὐτῆς καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του. Ἐνίσχυσε τὸν σκοπὸν τοῦ λόρδου καὶ ἡ ἐν Λονδίῳ σύστασις τῆς φιλελληνικῆς εταιρίας, ἡ ὁποία, μαθοῦσα ὅτι ἐμελέτα ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸν ἀνέδειξεν ἀντιπρόσωπόν της. Ἐπὶ τῆς συστάσεως τῆς εταιρίας ταύτης διέτριβεν ὁ λόρδος εἰς Γενούην· ἐκεῖθεν ἀπέπλευσε τὴν 1^{ην} ἰουλίου καὶ κατευωδώθη ἀρχομένου τοῦ αὐγούστου εἰς Ἀργοστόλι τῆς Κεφαλληνίας· τὸν συνηκολούθουν δὲ ὁ κόμης Γάμβας καὶ ὁ ἰατρὸς Βροῦννος Ἰταλοί, καὶ ὁ Τρελώνης καὶ ὁ Βράων Ἀγγλοι. Ἀνωμαλίας καὶ ἐμφύλιοι ταραχαὶ ἐπεκράτουν ἐν τῇ Ἑλλάδι καθ' ὃν καιρὸν ἔφθασεν ὁ λόρδος εἰς τὴν Κεφαλληνίαν· διὰ τοῦτο ἀπέστειλε τοὺς δύο συνοδοιπόρους του Ἀγγλους εἰς τὴν ἐλληνικὴν κυ-

βέρνησιν ἀναγγέλλων διὰ τῶν πρὸς αὐτὴν γραμμάτων του τοὺς φιλελληνικοὺς σκοποὺς του καὶ τοὺς τῆς ἀγγλικῆς ἐταιρίας· παρήγγειλε δὲ αὐτοῖς νὰ περιοδεύσωσι καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἵνα ἴδωσι τὴν κατάστασίν της· ἀπομείνας δὲ αὐτὸς ἐν Κεφαλληνίᾳ διέτριψεν ἕξ ἑβδομάδας ἐπὶ τοῦ πλοίου· μετὰ ταῦτα ἀπέβη εἰς Μεταξάτα ἑπτὰ μίλια μακρὰν τοῦ Ἀργοστολίου, ἐπὶ σκοπῷ νὰ διαμείνῃ ἐκεῖ ἕως οὗ μάθῃ ἀκριβῶς τὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἴδῃ ποῦ καὶ πῶς νὰ διευθύνῃ τὰ βήματά του.

Συστηθεῖσα ἡ φιλελληνικὴ ἀγγλικὴ ἐταιρία, καὶ πρὶν γνωρίσῃ τοὺς σκοποὺς τοῦ λόρδου ἀπέστειλεν ὡς ἀντιπρόσωπόν της εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν συνταγματάρχην Στάνωπον ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ αὐτοῦ εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ εἰς ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς καταστάσεως τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων. Ὁ εὐγενὴς οὗτος καὶ τὸ γένος καὶ τὴν καρδίαν ἀνὴρ ἐπισκεφθεὶς τὰς φιλελληνικὰς ἐταιρίας τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἑλουηττίας, καὶ συννοηθεὶς εἰς εὐτυχέστεραν ἐπιτυχίαν τῆς φιλελληνικῆς ἀποστολῆς του ἐπεσκέφθη τὸν ἐν Κεφαλληνίᾳ λόρδον ὡς ἀντιπροσωπεύοντα καὶ αὐτὸν τὴν ἀγγλικὴν ἐταιρίαν, καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα φέρων πρὸς τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν ἐπιστολήν του πλήρη συντετῶν παραινέσεων (β).

Ἡ ἔλευσις δὲ τοῦ Βύρωνος καὶ τὰ ἐντεῦθεν προσδοκώμενα βοηθήματα ἔβαλαν εἰς κίνησιν ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἐν ᾧ ἡ κυβέρνησις τὸν ἐκάλει ὅπου ἔδρευεν, οἱ ἀντίπαλοι αὐτῆς καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι Ἕλληνες τὸν ἀπέτρεπαν καὶ ἐπροσπάθουν διὰ γραμμάτων καὶ δι' ἀποστόλων νὰ τὸν ἐλκύσωσι πρὸς ἑαυτοὺς καὶ νὰ τὸν διαθέσωσι κακῶς πρὸς τοὺς ἐναντίους των· ἀλλ' ὁ λόρδος δὲν ἔπαυε καλῶν ὅλους εἰς κατεύνασιν τῶν παθῶν καὶ εἰς ὁμόνοιαν. Ταλαντευόμενος δὲ μέχρι τινὸς ποῦ ν' ἀπέλθῃ, ἀπεφάσισε νὰ

μεταβῆ̃ εἰς Μεσολόγγι μεταβάντος ἐκεῖ τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ ἀποπλεύσας τὴν 15 δεκεμβρίου ἐπὶ τινος λιβυρνίδος ὑπὸ σημαίαν ἰονικὴν ἐπεσκέφθη τὴν Ζάκυνθον εἰς πορισμὸν χρημάτων παρὰ τοῦ ἐκεῖ τραπεζίτου του, ἀνήχθη ἐκεῖθεν τὴν 17, καὶ τὴν ἐπαύριον δύο ὥρας πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου εὐρέθη πλησίον ὀθωμανικῆς τινος φρεγάδας καὶ ἐκινδύνευσεν νὰ πιασθῇ· βοηθηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἀπέφυγε τὸν κίνδυνον διασωθεὶς εἰς τὰς Σκρόφας· ἀλλ' ἐπέσε μετὰ ταῦτα εἰς ἄλλον κίνδυνον. Ἐξ αἰτίας ἐπισυμβάσης τρικυμίας τρία ἡμερόνυκτα ἔθλασσομάχει μετὰ τῶν Ἐχινάδων καὶ τοῦ Δραγαμέστου, ἕως οὗ γνωστῶν γενομένων τῶν παθημάτων του ἐν Μεσολογγίῳ ἐστάλησαν εἰς ἀντίληψίν του ἔνοπλά τινα πλοιάρια καὶ τὸ δικάταρτον ὁ Λεωνίδας, καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς αὐτῶν κατευωδώθη τὴν 24 εἰς Μεσολόγγι, ὅπου ὅλοι τὸν ὑπεδέχθησαν πλήρεις ἀγαλλιᾶσεως, ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐλπίδων.

Ἐπλεε συγχρόνως ἐπὶ τινος βομβάρδας ὑπὸ ἰόνιον σημαίαν καὶ ὁ κόμης Γάμβας καὶ ἄλλοι τινὲς ἀκόλουθοι τοῦ λόρδου. Τὸ πλοῖον τοῦτο εὐρέθη τὰ χαράγματα τῆς 18 πλησίον τῆς αὐτῆς τουρκικῆς φρεγάδας, καὶ ἐκλαβὼν αὐτὴν ὡς αὐστριακὴν δὲν ἀπεμακρύνθη καὶ συνελήφθη· κατεποντίζετο δὲ καὶ αὐτανδρον, διότι οἱ Τούρκοι τὸ ὑπέθεσαν πυρπολικόν, ἂν δὲν ἐπληροφορεῖτο ἐν καιρῷ ὁ Ὀθωμανὸς πλοίαρχος ὅτι ὁ κυβερνήτης αὐτοῦ Βαλσαμάκης ἦτον ὁ διασώσας ποτὲ αὐτὸν κατὰ τὴν Μαύρην Θάλασσαν καὶ ξεναγωγήσας. Μετακομισθεῖσα ἡ βομβάρδα εἰς Πάτρας, καὶ ἐξετασθέντων τῶν ἀποδημητηρίων της καὶ τῶν ἐμπλεόντων ἀπελύθη ἐπὶ λόγῳ ὅτι ὁ ναυλώσας αὐτὴν Γάμβας ἀπῆρχετο εἰς Κάλαμον πρὸς ἔντευξίν τινων Ἀγγλων μεθ' ὧν ἐσκόπευεν νὰ περιέλθῃ τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν. Ἐκτὸς ἄλλων πραγμάτων ἡ βομβάρδα αὕτη ἔφερε καὶ 8000 δίστηλα.

Πρὸ τῆς εἰς Μεσολόγγι δὲ μεταβάσεως τοῦ λόρδου καὶ τῶν περὶ αὐτόν, μετέβη τὴν 30 νοεμβρίου ἐκεῖ ἀπερχόμενος εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ, ὅστις ἐπεμελήθη νὰ συνάξῃ τὰ διεσπαρμένα ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου λείψανα τοῦ γερμανικοῦ λεγεῶνος πρὸς σύστασιν πολεμικοῦ μηχανουργείου ἐν Μεσολογγίῳ καὶ πρὸς αὔξησιν τῶν πολεμικῶν γνώσεων τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῶν κακοπαθειῶν καὶ τῶν ἀσθενειῶν τῶν ἀνδρῶν τοῦ λεγεῶνος τούτου, ὀλίγιστοι εὐρέθησαν ἱκανοὶ νὰ ἐργασθῶσι· προσῆλθαν καὶ τινες Ἕλληνες, καὶ ἐτέθησαν ὅλοι ὑπὸ τὸν μηχανουργὸν Ἀγγλον Πάρην, τὸν ὁποῖον ἔστειλεν πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἡ ἐταιρία εἰς Ἑλλάδα συνεπιστείλασα καὶ δῶρα, πυρόκονιν, σφαίρας, ἓνα βομβοῤῥιπτῆρα, ἑνδεκα ἐλαφρὰ κανόνια μετὰ τῶν εἰς κίνησιν καὶ χρῆσιν αὐτῶν ἀναγκαίων, ἐν εὐκόμιστον σιδηρουργεῖον, καὶ τοὺς ἀναγκαίους τεχνίτας ἐκ συνεισφορῶν τῶν μελῶν της, ἐν αἷς καὶ χίλιαι λίραι τῆς δημαρχίας τοῦ Λονδίνου. Ὁ Στάνωπ ἐνησχολήθη καὶ εἰς σύστασιν γραμματοκομιστηρίου, καὶ διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ συνδρομῆς αὐτοῦ ἐξεδόθησαν κατὰ πρώτην φορὰν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος (γ) ἐφημερίδες· ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν ἐγεννήθησαν ἔριδες μετὰ αὐτοῦ καὶ τοῦ λόρδου Βύρωνος, διότι ὁ μὲν συστητὴς αὐτῶν ἐθεώρει τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τοῦ Βενθάμου ὡς ὀρθὰς καὶ αὐτὰς ἐπροθυμεῖτο διὰ τῶν ἐφημερίδων νὰ διαδώσῃ· ὁ δὲ λόρδος σκοπιμώτατον λογιζόμενος τὴν εὐόδωσιν τοῦ ἀγῶνος καὶ ὅχι εἰσαξιν θεωριῶν ἐχλεύαζε τὰς ἀρχὰς ταύτας ὡς ἀκαταλλήλους. Ἀντιφερόμενος δὲ ὁ Στάνωπ πρὸς τὸν λόρδον ἐμέμφετο ὡς ἀντιδημοκρατικόν καὶ τὸν Μαυροκορδάτον, καὶ ἀνεχώρησε τὴν 9 φεβρουαρίου δυσηρεσθημένος εἰς Ἀθήνας, ἀλλὰ πλήρης πάντοτε εἰλικρινοῦς ζήλου ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους· ὁ δὲ λόρδος ἔμεινεν ἐν

Μεσολογγίῳ ὅπου συνέρρευσαν ὑπὸ τὴν σκέπην του διάφοροι φιλέλληνες τῇδε κακέϊσε τῆς Ἑλλάδος περιφερόμενοι.

Κατεγίνοντο πρό τινος καιροῦ οἱ Ἕλληνες σπουδαίως εἰς ἄλωσιν τοῦ φρουρίου τῆς Κορώνης. Ἐντόπιοί τινες καὶ διακόσιοι ὑπομίσθιοι Βούλγαροι καὶ Στερεοελλαδίται ὑπὸ τὸν Κ. Σέρβον καὶ Θ. Γρίβαν, ὅλοι δὲ ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῶν Μαυρομιχαλῶν Ἀντώνη καὶ Κωνσταντίνου, ἐπεχείρησαν τὴν ἐξ ἐφόδου ἄλωσιν τοῦ φρουρίου τὴν νύκτα τῆς 28 φεβρουαρίου, νύκτα σκοτεινὴν καὶ θυελλώδη. Πενήντα δύο ἐντόπιοι ἐπροπορεύθησαν, ἀνέβησαν τὸ τεῖχος διὰ κλιμάκων, δὲν ἤϋραν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ἐχθρὸν διὰ τὴν κακοκαιρίαν, καὶ ἐρρίφθησαν ἔσω· ἀλλ' οἱ ὑπὸ τὸν Σέρβον καὶ Γρίβαν ἐζήτουν ἐπὶ τῆς κρισίμου ἐκείνης στιγμῆς μισθοὺς. Ἐγκαταλειφθέντες οἱ πενήντα δύο καὶ ἀνίκανοι διὰ τὴν ὀλιγότητά των νὰ ἐκτελέσωσιν ὅ,τι ἐσχεδιάσθη, ἐπεχείρησαν νὰ ἐξέλθωσιν· ἀλλ' οἱ Τούρκοι τοὺς ἐνόησαν καὶ ἔπεσαν κατ' αὐτῶν, ἐξ ὧν τινὲς μὲν κατέβησαν διὰ τῶν κλιμάκων ἀβλαβεῖς, τινὲς δὲ κατεκρημνίσθησαν· δεκαεῖς δὲ κλεισθέντες ἐντὸς ὀχυρᾶς οἰκίας καὶ μὴ θέλοντες νὰ παραδοθῶσιν ἐκάησαν.

Ὁ δὲ ἐν Εὐβοίᾳ Ὀδυσσεὺς μαθὼν τὴν εἰς Ἀθήνας προσδοκωμένην μετάβασιν τοῦ Στάνωπος καὶ μὴ προσδοκῶν ἐκ τῆς ἐκστρατείας του ὅ,τι ἐπροσδόκα κατ' ἀρχάς, ἀνεχώρησεν ἐπὶ ὑποσχέσει νὰ ἐπανέλθῃ μετ' ὀλίγον. Ἐναπέμειναν δὲ τὰ στρατεύματα καὶ τὰ πλοῖα· ἀλλὰ τὴν 24 ἀπριλίου κατέπλευσαν ἀπροσδοκῆτως εἰς Χαλκίδα 24 Ὀθωμανικὰ (δ) φέροντα δισχιλίους γενιτσάρους καὶ τροφάς· τότε ἀπέπλευσαν τὰ Ψαριανά, καὶ ἐπὶ τῇ ἀπόπλῳ αὐτῶν διελύθη κακῶς ἔχον τὸ στρατόπεδον.

1824.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΗ.

Τὰ δύο νομοτελεστικά.—Ἐμφύλιος πόλεμος καὶ χαρακτήρ αὐτοῦ.—Διαγωγὴ τοῦ Βύρωνος ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ἀποβιώσις αὐτοῦ.—Καταδίκη τοῦ Καραϊσκάκη ὡς ἐπιβούλου.—Τὰ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.—Παράδοσις τοῦ Ναυπλίου καὶ εἴσοδος τῆς νέας κυβερνήσεως.

Ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ νέου νομοτελεστικοῦ, συνυπάρχοντος καὶ τοῦ καθαιρεθέντος, ἦτο προαγγελία ἐμφυλίου πολέμου. Ἡ νομιμότης ἦτον ἀναμφιβόλως παρὰ τῷ βουλευτικῷ· ἀλλ' ἡ μέλλουσα νὰ κατισχύσῃ καὶ αὐτοῦ τοῦ νόμου δύναμις ἐφαίνετο ἀμφιρρέπῃς. Ἡ στερεὰ Ἑλλὰς ἀδιαφόρει ὅλη· αἱ ναυτικαὶ νῆσοι ὑπεστήριζαν τὴν νέαν κυβέρνησιν· ἡ δὲ Πελοπόννησος, τὸ πεδίον τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, οὐσα διηρημένη ἐφαίνετο μᾶλλον ὑπὸ τὴν ἐπιδόξον τοῦ κολοκοτρωνικοῦ κόμματος. Τὰ φρούρια ἦσαν καὶ αὐτὰ ἐπίσης ὑποχείρια τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἀποκηρυχθέντος νομοτελεστικοῦ. Ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐμφυλίου ἀμφιρρέπου ἀγῶνος ἐπῆλθεν ἕξωθεν μεγάλη ἐπικουρία, ἡ τῶν δανείων, καὶ ὅστις ἐλάμβανε τὴν ἐπικουρίαν ταύτην θὰ ὑπερίσχυε.

Μικροὶ ἦσαν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων, μικρὰ καὶ τὰ κινοῦντα αἷτια, μικροῦ λόγου καὶ οἱ σκο-

ποί των. Ἡ Ἀρχὴ τὸ μῆλον τῆς ἔριδος ἦτον ἐφήμερος, διότι ἐφήμερα, ὃ ἐστὶν ἐνιαύσια, ἦσαν καὶ τὰ βουλευτικά καὶ τὰ νομοτελεστικά. Τὸ δὲ περὶ οὗ ὁ λόγος νομοτελεστικόν, ὡς ἀναπληρωτικὸν τοῦ ἄλλου, οὐδὲ τετράμηνον διάρκειαν εἶχε· οὐδενὸς δὲ τῶν ἀντιμαχομένων ἢ φίλαρχος ἐπιθυμία ἐπέκεινα τοῦ τέματος τούτου ἢ τῶν ἔρων τῆς καθεστῶσης ἐξουσίας παρεξετείνετο. Πᾶσα ἐφήμερος Ἀρχὴ εἶναι καὶ ἀνίσχυρος ἀλλ' ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος ἦτον ἀνίσχυροτάτη, διότι καὶ βραχύβιος ὡς εἶπαμεν ἦτο, καὶ εἰς πολλοὺς διηρείτο, καὶ ὑπὸ τὸν χαλινὸν καὶ τὴν αὐστηρὰν ἐπίβλεψιν τῆς βουλῆς πάντοτε ἔκειτο· διὰ τοὺς λόγους τούτους οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἐν Ἑλλάδι δὲν ἦσαν οὔτε ὀρμητικοὶ οὔτε πεισματώδεις, ἢ αἵματοχυσία των ἦτον ὀλίγη, τὰ πάθη εὐκατεύναστα, καὶ οἱ σήμερον πολέμοι ἐγίνοντο φίλοι αὔριον. Ἐμίσουν κατὰ τὸ γνωμικὸν ὡς φιλήσοντες, καὶ ἐφίλουν ὡς μισήσοντες.

Ἀπόπειραι συμβιβασμοῦ τῶν δύο κομμάτων ἔγειναν καὶ πρὶν συμβῇ καὶ ἀφ' οὗ συνέβη τὸ σχίσμα, ἀλλὰ δὲν ἐκαρποφόρησαν. Ἦλθεν εἰς τὸ μέσον καὶ ὁ Ὑψηλάντης ὁ πάντοτε ἀποστρεφόμενος τὰς ἐμφυλίους συγκρούσεις, καὶ μετέβη ἀπὸ Τριπολιτσᾶς ὅπου ἐκάθητο πρό τινος καιροῦ μακρὰν τῶν πραγμάτων εἰς Κρανίδι ἐπ' ἐλπίδι νὰ συμβιβάσῃ τὰ δύο κόμματα ἑτοιμα εἰς πόλεμον, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀπέτυχεν.

Οἱ πρώτιστοι δὲ ὑπερασπισταὶ τῆς νέας κυβερνήσεως ἐκ τῶν πελοποννησίων ἦσαν ὁ Ζαήμης, ὁ Λόντος, ὁ Νοταρᾶς, ὁ Γιατράκος, ὁ Μούρτσινος καὶ ὁ Τσανετάκης. Ὁ Ζαήμης, ἡ κεφαλὴ τοῦ κόμματος τούτου τῆς Πελοποννήσου, παρητήθη τοῦ νομοτελεστικοῦ συστηθείσης τῆς νέας κυβερνήσεως ἀν καὶ ὁμόφρων αὐτῆς, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ὠφέλει μᾶλλον ἐκτὸς ἢ ἐντὸς τῆς κυβερνήσεως· τὸν ἀντικατέστησε δὲ ὁ

Ἀναγνώστης Σπηλιωτάκης. Συγχρόνως διορίσθη ἀντιπρόεδρος τοῦ νομοτελεστικοῦ τὸ μέλος αὐτοῦ ὁ Παναγιώτης Μπότσης.

Ἡ δὲ ἀποκηρυχθεῖσα κυβέρνησις ἔστησε τὴν ἔδραν τῆς ἐν Τριπολιτσᾷ, καὶ ἐκεῖθεν ἐξέδιδε τὰς διαταγὰς τῆς τὴν παρηκολούθησαν καὶ οἱ ὑπουργοὶ τῆς ἄλλ' ὁ γνωστότερος, ὁ ἱκανώτερος καὶ ὁ παλιμβουλότερος αὐτῶν, ὁ Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν, ἀπεμακρύνθη μετ' ὀλίγας ἡμέρας διὰ νυκτὸς καὶ ἠνώθη μετὰ τῶν ἐν Κρανιδίῳ. Ἡ αὐτομόλησις αὕτη ἐβλαψε μέγας τὴν ἐν Τριπολιτσᾷ κυβέρνησιν. Οὐδ' οἱ κάτοικοι δὲ τῆς Τριπολιτσᾶς ἦσαν ὅλοι πιστοὶ εἰς αὐτήν, τινὲς δὲ καὶ ἐνόπλως τὴν ἐπεβουλεύθησαν.

Ἐυσστήθη ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς μυστικὴ ἐταιρία εἰς ἀμοιβαίαν δῆθεν ὑπεράσπισιν ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν κακώσεων, ἀλλὰ κυρίως κατὰ τῆς ἐν αὐτῇ ἐδρευούσης κυβερνήσεως ὠνομάζετο δὲ Ἀδελφότης. Τετρακόσιοι ἦσαν οἱ συγκροτοῦντες αὐτὴν ἀρχομένου τοῦ φεβρουαρίου ὅτε ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Μποταΐτης ἀπεφάσισε νὰ τοὺς κινήσῃ ὑπὸ τὸ ἀκόλουθον σύνθημα. Δύο πιστοὶ τοῦ περιφερόμενοι τὰ ἐργαστήρια τῆς πόλεως καὶ βαστῶντες κάνιστρον ἐν ᾧ ἦτον ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἔλεγον “βοήθειά σου ὁ ἅγιος Δημήτριος.” Ὁ λόγος οὗτος ἐδήλοι παρὰ τοῖς ἐταίροις, κλείσε τὸ ἐργαστήριόν σου καὶ ὀπλίσσου. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἐταῖροι εἰδοποιηθέντες ὀπλίσθησαν καὶ ἔτρεξαν νὰ καταλάβωσι τὸ μέγαλον κανονοστάσιον καὶ τὰς παρακειμένας οἰκίας. Καθ' ὁδὸν ἀπῆντησαν τὴν φρουράν, τὴν προσέβαλαν, τὴν διεσκόρπισαν, ἐκυρίευσαν τὸ κανονοστάσιον καὶ διενυκτέρευσαν ἡσυχοὶ ἐντὸς τῶν παρακειμένων οἰκιῶν μὴ φροντίζοντες νὰ καταλάβωσι καὶ τὰς πύλας τῆς πόλεως. Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι ἐρράθύνουν, οἱ ἄλλοι ἔφεραν

μόλις ἔφεξεν εἰς τὴν πόλιν πλῆθος χωρικῶν Τριπολιτσιωτῶν καὶ Καρυτινῶν. Τούτους ἰδόντες οἱ ὑπὸ τὸν Μποταίτην, οἱ πλείστοι τῶν ὁποίων ἦσαν τεχνίται καὶ ἀπειροπόλεμοι, ἐφοβήθησαν· 150 διὰ μιᾶς ἐδραπέτευσαν, οἱ δὲ λοιποὶ ῥίψαντες τὰ ὄπλα ἐπαυήλθαν ἀνενόχλητοι εἰς τὰς συνήθεις ἐργασίας των.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα συνέβαιναν οἱ ἐν Κρανιδίῳ ἐτοιμασθέντες ν' ἀφήσωσι τὴν ἐσχατιὰν ἐκείνην τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ἀργολίδα, ἐκήρυξαν ἔδραν τῆς νέας κυβερνήσεως τὸ Ναύπλιον, καὶ ἐμβάντες εἰς δύο ὑπὸ τὸν Μιαούλην πλοῖα κατέπλευσαν εἰς τοὺς ἐντὸς τοῦ ἀργολικοῦ κόλπου καὶ ἀντικρὺ τοῦ Ναυπλίου μύλους τὴν 6 μαρτίου, ἐσκόρπισαν κανονοβολοῦντες τοὺς κατέχοντας αὐτούς, καὶ τὴν ἐπαύριον διέταξαν τὸν φρούραρχον τοῦ Ναυπλίου Πάνον, υἱὸν τοῦ Κολοκοτρώνη, νὰ ἐτοιμάσῃ τὰ ἀναγκαῖα καταλύματά των· ἠπειθήσεν ὁ φρούραρχος, ὥς οὐδεὶς ἀμφίβαλε, καὶ ἡ κυβέρνησις τὸν ἀπεκήρυξεν ὥς ἀποστάτην καὶ ὥς ἐχθρὸν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους· διέταξε δὲ καὶ τὴν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου. Συγχρόνως ἐκίνησε δυνάμεις καὶ κατ' ἄλλων μερῶν καὶ κυρίως κατὰ τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ τῆς Ἀκροκορίνθου. Ἡ κυρία δύναμις ἀμφοτέρων των κομμάτων ἦσαν οἱ ὑπομίσθιοι στερεοελλαδίται. Ὅστις ἐλάμβανε τὰ δάνεια θὰ εἶχε τὰ εἰς μισθοδοσίαν· οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι θὰ τὰ ἐλάμβανε τὸ νέον νομοτελεστικόν, τὸ ὁποῖον διέθετε καὶ τοὺς στρατιωτικούς βαθμούς, ὥστε καὶ οἱ ἐν ὑπηρεσίᾳ τοῦ παλαιοῦ νομοτελεστικοῦ θὰ ἠῦτομόλουν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ νέου, καὶ τὰ κινήματα τούτου ὅλα θὰ εὐωδοῦντο.

Ἐφρούρει τὴν Ἀκροκορίνθον ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ὁ Χελιώτης ὁμόφρων τοῦ Κολοκοτρώνη. Οὗτος μὴ θέλων ν' ἀπιστήσῃ πρὸς τοὺς ὁμόφρονάς του καὶ μὴ δυνάμενος ν' ἀντισταθῇ πρὸς τοὺς ἐναντίους του,

ἔφυγε κρυφίως μετὰ τινων πιστῶν του, διότι οἱ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀπῆλθον τοὺς καθυστεροῦντας μισθοῦς των καὶ ἠπείλουν νὰ παραδώσωσι καὶ αὐτὸν καὶ τὸ φρούριον εἰς χεῖρας τῶν ἐναντίων του, οἱ δὲ ἐναπομείναντες παρέδωκαν τὸ φρούριον τὴν 21 μαρτίου.

Ἦσαν ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς κατὰ τῆς ὁποίας ἐκίνησε δυνάμεις ἢ νέα κυβέρνησις ὅχι μόνον τὰ μέλη τῆς ἀποκηρυχθείσης κυβερνήσεως, ἀλλὰ καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ υἱὸς του Γενναῖος, ὁ Θ. Γρίβας, ὁ Νικήτας καὶ ὁ Κανέλος Δηληγιάννης· ὅλη δὲ ἡ δύναμις αὐτῶν ἦσαν χίλιοι στρατιῶται. Οὗτοι κατεῖχαν θέσεις ἐντὸς τῆς πόλεως. Μόνοι οἱ περὶ τὸν Γρίβαν καὶ μία ἑκατοστὺς ἄλλων στρατιωτῶν κατεῖχαν οἰκίας τινὰς ἔξωθεν τοῦ τείχους πρὸς τὴν πύλην τοῦ Ναυπλίου. Ἡ δὲ κατ' αὐτῶν ἐλθοῦσα δύναμις συνηριθμεῖτο εἰς τρισχιλίους ὑπὸ τὸν Λόντον, τὸν Γιατράκον, τὸν Νοταρᾶν καὶ τὸν Κεφάλαν. Ἡ δύναμις αὕτη κατέλαβε διαφόρους θέσεις ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ τὴν ἐπολιόρκει. Τὴν νύκτα δὲ τῆς 1^{ης} ἀπριλίου τινὲς τῶν συγκροτούντων τὴν δύναμιν ταύτην ἦλθαν πλησιέστερον καὶ κατέλαβαν τὰ προάστεια Μπασάκου καὶ Σέχου, καὶ τὴν ἐπαύριον ἤρχισεν ὁ τουφεκισμὸς αὐτῶν καὶ τῶν περὶ τὸν Γρίβαν τῶν ἔξωθεν τῆς πύλης τοῦ Ναυπλίου τοποθετημένων. Ἐπλησίασαν μετ' ὀλίγον καὶ τ' ἄλλα στρατεύματα, ἐξῆλθαν τῆς πόλεως καὶ ὁ Γενναῖος καὶ ὁ Νικήτας διὰ τῆς πύλης τοῦ Λεονταρίου, καὶ ἀναψεν ὁ τουφεκισμὸς· συνέπεσε νὰ φθάσωσιν ἐκείνην τὴν ὥραν καὶ 1000 Ἀρκάδιοι καὶ Καρυτινοὶ βοηθοὶ τῶν ἐν Τριπολιτσᾷ ὑπὸ τὸν Παππατσώνην, τὸν Πέτροβαν καὶ Πλαπούταν. Δικαίως ἐφοβοῦντο πολλοὶ ὅτι ἐπὶ τῆς μάχης ἐκείνης θα ἔπιπτε μία ἑκατοστὺς τοῦλάχιστον πολεμιστῶν· ἀλλ' ἡ πολύκροτος ἐκείνη ἡμέρα εἶδε μόνον ἓνα πεσόντα, μηδεμίαν διάθεσιν ἐχόντων

τῶν πολεμούντων νὰ χύσωσιν ἀδελφικὸν αἷμα. Δις ἐξῆλθαν καὶ οἱ ἐντὸς καὶ συνεκρούσθησαν μετὰ τῶν ἐκτὸς ἄλλα καὶ αἱ ἐξοδοὶ αὐτῶν καὶ αἱ συγκρούσεις ἐπὶ ματαίῳ. Ἐπὶ τέλους ἦλθαν εἰς λόγους, καὶ εἰς ἀπαλλαγὴν τοῦ ἐν τῇ πόλει πάσχοντος ἀθῶου λαοῦ ἐσυμβιβάσθησαν ν' ἀναχωρήσωσιν οἱ ἐν τῇ πόλει, οἱ κοινῶς λεγόμενοι ἀντάρται, οἵτινες καὶ ἀνεχώρησαν τὴν 5 ἀπριλίου ἀνενόχλητοι. Ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ἀνεχώρησαν ἐπὶ σκοπῷ νὰ ταραξώσιν ἐκ νέου τὴν ἐπικράτειαν δι' ἄλλου ἀναρχικοῦ πολέμου, διότι Ἀρχὴν δὲν συνίστων πλέον τὰ μέλη τοῦ καθαιρεθέντος νομοτελεστικοῦ ἀφ' οὗ ἐξεληθόντα τῆς Τριπολιτσᾶς διεσκορπίσθησαν τῇδε κάκεισε ἐπὶ στρατολογία.

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας, ὃ ἐστὶν ἀφ' οὗ ἐστρατολογήσαν, οἱ μὲν ἐπανῆλθαν ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην ἔξωθεν τῆς Τριπολιτσᾶς ἵνα ἀποκλείσωσι τοὺς χθὲς ἀποκλείσαντας αὐτοὺς, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Πλαπούταν καὶ τὸν Γενναῖον ἐστράτευσαν εἰς βοήθειαν τοῦ διὰ σπᾶνιν τροφῶν καὶ διὰ τὴν καθ' ἡμέραν λειποταξίαν τῶν ἐν αὐτῷ στρατιωτῶν κινδυνεύοντος Ναυπλίου. Οὗτοι φθάσαντες εἰς Κανδύλαν μετὰ 500 ἡῦραν τοποθετημένους 120 στρατιώτας τοῦ Νοταρᾶ καὶ τοὺς συνέλαβαν ὅλους αἰφνης ἐπιπεσόντες. Προχωρήσαντες δὲ εἰς τὸ χωρίον Μπουγιατί δύο ὥρας μακρὰν τῆς Κανδύλας ἡῦραν τὸν Νικήταν φυλάττοντα τὴν θέσιν ἐκείνην, παρέλαβαν καὶ αὐτόν, καὶ τὸ ἐσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας, 8 μαΐου, ἔφθασαν εἰς τὸ Κουτζοπόδι μίαν ὥραν ἀπέχον τοῦ Ἄργους. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἐκίνησαν οἱ πλείστοι πρὸς τὸ Ναύπλιον. Ἐξωθεν τοῦ Ναυπλίου ἐστρατοπέδευε κατὰ διαταγὴν τοῦ νέου νομοτελεστικοῦ ὁ Χατση-χρήστος ὁ πρὸ μικροῦ ἐγκαταλείψας τοὺς ἀντάρτας μετὰ τοῦ ἐκ Βουλγάρων ἱππικοῦ του. Οὗτος βλέπων τοὺς περὶ τὸν Πλαπούταν ὁδεύοντας πρὸς τὸ Ναύπλιον ἔτρεξεν εἰς συνάντησίν των.

Ἐξῆλθαν τότε καὶ παρηκολούθησαν τούτους καὶ οἱ ἐν Ναυπλίῳ ὑπὸ τὸν Πάνον καὶ Τσόκρην ἐπ' ἐλπίδι νὰ διαλύσωσι τὴν πολιορκίαν βάλλοντες τοὺς πολιορκητάς των εἰς τὸ μέσον· συνεκρούσθησαν κατὰ τὴν Δελαμανάραν καὶ τὸ Κουῦτσι αὐθήμερον· συνεκρούσθησαν καὶ κατὰ τὴν Τύρινθα τὴν ἐπαύριον, καθ' ἣν διαρκούσης τῆς μάχης ἦλθαν εἰς ἐπικουρίαν πρὸς μὲν τοὺς κυβερνητικούς οἱ περὶ τὸν Μακρυγιάννην τὸν πρὸ ὀλίγου αὐτομόλησαντα καὶ αὐτόν, πρὸς δὲ τοὺς ἀντάρτας οἱ περὶ τὸν Νικήταν. Εἴκοσι ἐκ τῶν ἀνταρτῶν καὶ ὀκτὼ ἐκ τῶν κυβερνητικῶν ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν κατὰ τὰς δύο ταύτας συγκρούσεις, ἐπληγώθη κατὰ τὴν τελευταίαν καὶ ὁ Τσόκρης. Μετὰ τὰς συγκρούσεις ταύτας τὰ στρατεύματα διεχωρίσθησαν. Τὸ δὲ ἑσπέρας τῆς 11^{ης} ἐξῆλθεν ἐκ δευτέρου ὁ Πάνος καὶ εἰσῆγαγεν εἰς τὸ φρούριον τὸν ἀδελφόν του Γενναῖον καὶ τοὺς περὶ αὐτόν. Τὴν ἀκόλουθον δὲ ἡμέραν 250 Τσάκωνες τοῦ κόμματος τῶν ἀνταρτῶν, καὶ ὁ Βούλγαρης Χατσῆ-Στεφανῆς μετ' ὀλίγων ἐρχόμενοι ἐκ τῆς ἐπαρχίας τοῦ ἀγίου Πέτρου ἐξημερώθησαν ἔξωθεν τῶν μύλων τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ σκοπῷ νὰ τοὺς πιάσωσιν, αἰφνιδίως ἀφρουρήτους ὄντας. Προειδοποιημένοι περὶ τοῦ ἐρχομοῦ αὐτῶν οἱ ὁμόφρονές των Πλαπούτας καὶ Νικήτας, οἱ μείναντες μετὰ τὰς ἀνωτέρω συγκρούσεις κατὰ τὸ Κουτσοπόδι, ἐκίνησαν καὶ οὗτοι συγχρόνως ἐπὶ σκοπῷ νὰ πατήσωσι τὸ Ἄργος εἰς σύλληψιν τῶν βουλευτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τῆς καταπλεύσεως τῶν πλοίων εἰς τὸν ἀργολικὸν κόλπον, ἀπέβησαν εἰς τὸ Κυβέρι, καὶ μαθόντες ὅτι ἐκενώθη τῶν ἀνταρτῶν ἡ Τριπολιτσά, μετέβησαν εἰς τὸ Ἄργος· ἀλλὰ τὸ διττὸν τοῦτο κίνημα ἀπέβη εἰς καταισχύνην τῶν κινηθέντων. Οἱ Τσάκωνες κανονοβολούμενοι ὑπὸ τῶν ἔμπροσθεν τῶν μύλων ἐλλιμενίζοντων πλοίων ὅχι μόνον δὲν κατώρθωσαν τὸν σκοπὸν των, ἀλλ' ἀπεμακρύνθησαν καὶ

τοῦ παραθαλασσίου, ἀνέβησαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πλησίον ὄρους καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ ἐκεῖ σωζομένου ἐρημοτοίχου. Τοῦτο μαθόντες οἱ ἐν Ἄργει εὐρεθέντες Βούλγαροι καὶ τινες Κρανιδιώται ὑπὸ τὸν Σκούρτην ἐστράτευσαν κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα· καὶ τὸν μὲν Χατση-Στεφανὴν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν συμπαρέλαβαν, τοὺς δὲ Τσάκωνας ἀπέστειλαν εἰς τὰ ἴδια. Πολλὰ ἔπαθαν καὶ οἱ κινηθέντες πρὸς τὸ Ἄργος· ὅλοι οὗτοι φύρδιν μίγδιν στρατολογηθέντες ἦσαν ἀπόλεμοι· κατ' αὐτῶν ἐρχομένων ἐξώρμησαν οἱ ἐν τῇ πόλει διατρίβοντες στερεοελλαδίται ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Νοταρᾶν καὶ τὸν Μακρυγιάννην, τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν αὐτοβοεῖ, ἔτρεξαν κατόπιν των, ἐπῆραν τὰ ὑποζύγια φέροντα τοὺς ἐπενδύτας των, ἐπῆραν καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Νικήτα. Καὶ τὰ μὲν ἀνταρτικὰ σώματα διελύθησαν μετ' αὐτὴν τὴν τροπὴν, τὰ δὲ κυβερνητικὰ ἀνέβησαν εἰς Τριπολιτσάν. Συγκρούσεις ἐγένοντο ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ μεταξὺ τῶν περὶ τὸν Πετρόμπεην, τοῦ ὁποίου ἐπατήθη ἡ ἐν Μαραθωνισίῳ οἰκία, καὶ τῶν κυβερνητικῶν ὑπὸ τὸν Μούρτσινον, ἀλλ' ὀλιγοβλαβεῖς. Προείδεν ὁ Κολοκοτρῶνης ὅτι τὰ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του σώματα θὰ ἐπάθαιναν ὅ,τι ἔπαθαν καὶ τ' ἄλλα κατὰ τὴν Ἀργολίδα, καὶ τὴν 22 διέταξεν ἐγγράφως τὸν υἱὸν τοῦ Πάνου νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν Ζαήμην καὶ τὸν Λόντον συναναβάοντας πρό τινων ἡμερῶν εἰς Τριπολιτσάν τὸ Ναύπλιον ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ πληρώσῃ ἐπὶ τῇ παραδόσει ἡ κυβερνησις διὰ μισθοὺς τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ στρατιωτῶν ἑξκοσι πέντε χιλιάδας γροσίων· καὶ αὐτὸς μὲν ἀνεχώρησεν εἰς Καρύνταιναν, οἱ δὲ Ἀνδρέαι (οὕτως ἐκαλοῦντο κοινῶς ὁ Ζαήμης καὶ ὁ Λόντος) κατέβησαν εἰς Ἄργος πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν συνομολογηθέντων.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἐπεκράτει κατὰ τὴν Πελοπόν-

νησον ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ Μαυροκορδάτος κατε-
γίνετο εἰς τακτοποιήσιν τῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος.

Ἀτακτεῖ ὁ στρατιώτης ὅσάκις δὲν τρέφεται τακτι-
κῶς καὶ δὲν μισθοδοτεῖται. Οἱ στρατιῶται τῆς δυτι-
κῆς Ἑλλάδος οἱ μὲν ἐτέλουν ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς
τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν ἐξοικονομούμενοι διὰ τῶν
προσόδων αὐτῶν, οἱ δὲ ἐστράτευαν ὑπὸ σημαίαν
ὀπλαρχηγῶν μὴ ἐχόντων ἐπαρχίας· τοιοῦτοι ἦσαν οἱ
Σουλιῶται. Ἦσαν δὲ οὗτοι καὶ οἱ πτωχότεροι ὄλων,
διότι καὶ τὴν πατρίδα τῶν ἔχασαν καὶ ὅ,τι εἶχαν
ἐξώδευσαν ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ ὅπου κατέφυγαν μετὰ
τὴν πτῶσιν τῆς πατρίδος τῶν. Μετὰ δὲ τὰς μάχας
τοῦ Καρπενησιῦ καὶ τῆς Καλιακούδας ἦλθαν ἅπαν-
τες οὗτοι εἰς Μεσολογγί, ἐτρέφοντο παρὰ τοῦ λαοῦ,
καὶ ἐζήτουν καθυστεροῦντας μισθοὺς. Ἐντεῦθεν
ἐγεννήθησαν δυσαρέσκειαι, ἀντιπάθειαι, ἐνίοτε δὲ
καὶ συγκρούσεις αὐτῶν καὶ τῶν πολιτῶν· κατοικία
μᾶλλον ἐχθρῶν ἢ ὁμογενῶν ἐφαίνετο ἢ πόλις τοῦ
Μεσολογγίου ἐπὶ τῆς ἐκεῖ ἀφίξεως τοῦ Μαυρο-
κορδάτου. Ἄνω κάτω ἦτο καὶ ὅλη ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς
δι' ἄλλας ἄλλων στρατιωτικῶν καταχρήσεις καὶ διὰ
βαρείας διενέξεις καὶ διαιρέσεις μεταξὺ τῶν ὀπλαρ-
χηγῶν καὶ τῶν προκρίτων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς. Τὰ
αἷτια ταῦτα ἠνάγκασαν τὸν Μαυροκορδάτον νὰ συγ-
καλέσῃ τοὺς προκρίτους καὶ ὀπλαρχηγοὺς τῆς δυτικῆς
Ἑλλάδος ἐν Μεσολογγίῳ καὶ νὰ τοῖς εἴπῃ κατ' αὐτὴν
τὴν ἑναρξιν τῆς συνελεύσεως (23 δεκεμβρίου) ὅσα
τὸ κοινὸν συμφέρον ὅλης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδιαίτερος
τὸ τῆς δυτικῆς ἀπῆτει. Ἐπτάκις συνεδρίασαν οἱ
συγκροτήσαντες τὴν συνέλευσιν, καὶ ὅλοι ὡμολόγη-
σαν ὅτι ἡ κατ' ἔτος εἰσβολὴ τῶν ἐχθρῶν, ὁ ἐντεῦθεν
διασκορπισμὸς καὶ γύμνωσις τῶν κατοίκων, καὶ τὸ
ἀνοικονόμητον τῆς μισθοδοσίας τοῦ στρατιωτικοῦ
ἦσαν ἢ καθ' αὐτὸ αἰτία τῶν ἀταξιῶν καὶ τῶν
καταχρήσεων· ἐπρόβαλαν δὲ ἐκ συμφώνου εἰς διόρ-

θωσιν αὐτῶν διαφόρους τρόπους, καὶ τοὺς συννυπέγραψαν ὅλοι οἱ ὀπλαρχηγοί. Ἔστειλαν δὲ καὶ οἱ πολιτικοὶ ἀναφορὰν πρὸς τὴν κυβέρνησιν εἰς ὑποστήριξιν τῶν ἐν τῇ συνελεύσει ὀρισθέντων, τῶν ὁποίων ὁ κυριώτερος σκοπὸς ἦτον ἡ μίσθωσις τρισχιλίων στρατιωτῶν Σουλιωτῶν καὶ ἄλλων ἐκ τῶν πάντοτε ὀπλοφορούντων· ταῦτα δὲ ἐγράφησαν ὡς καὶ ἄλλοτε, ἀλλὰ δὲν ἐνηργήθησαν. Ἐν τοσοῦτῳ διὰ τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου καὶ κυρίως διὰ τὴν ἡσυχίαν τῆς ἐξ αἰτίας τῶν ἀταξιῶν κινδυνευούσης πόλεως τοῦ Μεσολογγίου ἀναγκαῖον ἦτο νὰ ἐκστρατεύσωσιν οἱ ἐν αὐτῇ Σουλιῶται. Ἄλλ' οὗτοι ἀπήνουν ὡς ὅρον ἀπαράβατον τῆς ἐξόδου των ἐννέα μηνῶν καθυστεροῦντα μισθόν, τὸ δὲ ταμεῖον τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἦτο πάντῃ κενόν, καὶ τὰ ὄμματα ὅλων ἐστράφησαν πρὸς τὸν Βύρωνα. Ὁ γενναῖος οὗτος ἀνὴρ ὁ ἐλθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐξοδεύῃ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος ὅλα τὰ ἐτήσια εἰσοδήματά του ἔδωκεν ἐπὶ λόγῳ δανείων εἴκοσι χιλιάδας διστήλων εἰς πληρωμὴν μέρους τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος μισθῶν καὶ εἰς ἐξοικονόμησιν καὶ ἄλλων πολεμικῶν ἀναγκῶν· παρέλαβε δὲ καὶ ὡς ὑπομισθίους τοῦ 500 Σουλιώτας, τοὺς ὁποίους ἐμελέτα νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν μάχην ὁ ἴδιος αὐτὸς μαινόμενος διὰ πολεμικὴν δόξαν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τοὺς ὠργίσθη διὰ τὰς πολλὰς καὶ βαρεῖας ἀταξίας των, τοὺς ἀπέλυσε τῆς ὑπηρεσίας του, παρέλαβεν ἄλλους συμμίκτους Ἑλληνας καὶ προετοιμάζετο εἰς τὴν ἐξῆς ἐκστρατείαν.

Ἡ φρουρὰ τῆς Ναυπάκτου συνίστατο κυρίως ἐξ Ἀλβανῶν. Φύσει ἀπειθεῖς οὗτοι, φιλοτάραχοι, καὶ μὴ μισθοδοτούμενοι ἐμελέτησαν πρό τινος καιροῦ νὰ παραδώσωσι τὸ φρούριον εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐπὶ ἀπολαβῇ τῶν καθυστερούντων μισθῶν των. Συνενοοῦντο δὲ οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν μετὰ τινων τῶν ἐν Μεσολογγίῳ περὶ τούτου μυστικῶς. Ἄλλ' οὗτοι δὲν

ἦσαν πλουσιώτεροι ἐκείνων, καὶ ἀνεβλήθη ἡ ὑπόθεσις εἰς τὸν ἐρχομὸν τοῦ λόρδου ἀναδεχθέντος καὶ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος χρηματικὴν ποσότητα νὰ πληρώσῃ, καὶ τὴν ἐκστρατείαν αὐτὸς νὰ διευθύνῃ. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐγίνετο φροντὶς περὶ τῆς ἑξῶθεν μεταφορᾶς τῶν χρημάτων καὶ περὶ τῶν ἀναγκαίων πολεμικῶν προετοιμασιῶν, ὁ ἐν Πάτραις Ἰσοῦφπασας, ὁ καὶ φρούραρχος τῆς Ναυπάκτου, ἀνεκάλυψε τὰ μελετώμενα καὶ τὰ διεσκέδασε μεταφέρων εὐσχήμως εἰς τὸ Ῥίον τοὺς ἐνόχους ἀρχηγοὺς τῶν Ἀλβανῶν, καὶ στείλας ἐντὸς τοῦ κινδυνεύοντος ἐκείνου φρουρίου ἄλλους πιστοὺς φύλακας.

Ἀποτυχόντος τοῦ σχεδίου τούτου συνέλαβαν οἱ Ἕλληνες τὸν σκοπὸν νὰ προλάβωσι καὶ ἀνοίξωσι τὸν ἐφετεινὸν πόλεμον πέραν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας εἰς ἀνέγερσιν τῶν πλησιοχώρων χριστιανικῶν λαῶν. Ὅσον ὁ σκοπὸς οὗτος ἦτον ἐπωφελής, τόσον ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφαίνετο καὶ εὐκατόρθωτος, διότι οὔτε ἐντεῦθεν ὑπῆρχεν ἐχθρός, οὔτ' ἐκεῖθεν προετοιμάζετο ἐχθρικὴ ἐκστρατεία. Ἀλλ' ἐν ᾧ πάντες συνηγωνίζοντο εἰς εὐόδωσιν τοῦ σκοποῦ, καὶ ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐνίσχυεν αὐτὸν ὁ λόρδος, ἐπῆλθεν αἰφνης αὐτῷ τὴν 3 φεβρουαρίου ἐπιληψία καὶ μικρά τις νόσος. Ἀναλαβὼν ἐπέμενεν ἐργαζόμενος εἰς τὰ τῆς ἐκστρατείας· ἀλλ' αἱ ἀταξίαι τῶν εἰσέτι ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου διατριβόντων Σουλιωτῶν ἐγκοτούντων διὰ τὴν ἀπόλυσίν των ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ λόρδου καὶ ἀπαιτούντων καὶ τοὺς ὑπολειπομένους μισθοὺς ἔφεραν ἀκαταπαύστως ἄνω κάτω τὴν πόλιν καὶ κατετάρατταν καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ παθόντος λόρδου (α).

Ἡθέλησέ τις τῶν Σουλιωτῶν νὰ ἔμβῃ εἰς τὸ ὅπλοστάσιον, ὅπου ἦτο τὸ σιδηρουργεῖον· καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχεν εἰσιτήριον, ὁ σκοπὸς τὸν ἐμπόδισεν· ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπέμενε καὶ ὕβριζεν. Ἦλθεν εἰς τὸ μέσον ὁ

ἀξιωματικὸς Σάσπος, καὶ λογομαχίας γενομένης ὁ μὲν ἀξιωματικὸς μὴ εἰσακουόμενος ἐγρόνθισε τὸν Σουλιώτην, ὁ δὲ Σουλιώτης πιστολίσας ἐσκότωσε τὸν ἀξιωματικόν καὶ ἐκρατήθη ὡς φονεὺς. Κατεταράχθη ὅλη ἡ πόλις διὰ τὸ συμβᾶν τοῦτο· οἱ Σουλιῶται ἔδραξαν τὰ ὄπλα καὶ ἀπήτουν ν' ἀπολυθῇ ὁ συμπατριώτης των ἀπειλοῦντες, ἂν δὲν εἰσηκούοντο, νὰ πατήσωσι καὶ τὸ οἰκοδόμημα ὅπου ἦτο τὸ σιδηρουργεῖον, καὶ αὐτὴν τὴν κατοικίαν τοῦ λόρδου προστάτου τοῦ καταστήματος. Ὀπλίσθησαν καὶ οἱ ἐναντίοι των εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ ὀπλοστασίου καὶ τῆς κατοικίας τοῦ λόρδου, καὶ ἔστησαν ἐπὶ τῆς εἰσόδου αὐτῶν κανόνια. Ἐπὶ τέλους ἀπελύθη ὁ φονεὺς καὶ ἐπανῆλθεν ἡ ἡσυχία· ἀλλ' ὁ λόρδος τόσον ἡγανάκτησε διὰ τὰ συμβάντα ταῦτα, ὥστε εἶπε παρρησία ὅτι, ἂν δὲν ἀνεχώρουν οἱ Σουλιῶται ἀνεχώρει αὐτὸς εἰς τὴν Ἐπτανήσον· ἀμετάπειστοι οἱ Σουλιῶται ἀπήτουν πάντοτε τοὺς μισθοὺς των· ἔντρομοι τότε οἱ δυστυχεῖς προεστῶτες διὰ τὰ ἐπαπειλοῦντα τὴν πόλιν κακὰ ἐδανείσθησαν παρὰ τοῦ λόρδου τρισχίλια δίστηλα, τοῖς τὰ ἔδωκαν καὶ τοὺς ἀπεμάκρυναν. Ἐξεστράτευσαν μετ' αὐτοὺς καὶ οἱ λοιποὶ ἐν Μεσολογγίῳ στρατιωτικοὶ καὶ συνηνώθησαν ὅλοι εἰς Ξηρόμερον μέχρι δευτέρας διαταγῆς· ἀλλ' ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ῥῆξις ἔφερε καὶ ἄλλο κακόν. Ἐφοβήθησαν οἱ ὑπὸ τὸν Πάρην ἐργαζόμενοι σιδηρουργοί, ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια, καὶ τὸ σιδηρουργεῖον ἔμεινεν ἔκτοτε ἄχρηστον. Τὰ κακὰ ταῦτα ἐπεσφράγισε τὸ μέγιστον πάντων. Ἐν μέσῳ τόσων φροντίδων καὶ δυσारेσκειῶν ὁ λόρδος εἶχε μίαν καὶ μόνην διασκέδασιν τὴν τῆς καθ' ἡμέραν ἵππασίας· ἀλλ' ἡ διασκέδασις αὕτη τὸν ἔφερε κατὰ δυστυχίαν εἰς τὸν τάφον. Ἐν ᾧ ἵππευε τὴν 28 μαρτίου κατεβράχῃ ἐπελθούσης ῥαγδαίας βροχῆς, κατελήφθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ, ἔπεσεν εἰς τὴν κλίνην, δὲν ἠθέλησε νὰ φλεβοτομηθῇ ἐν

καιρῷ, καὶ κορυφωθείσης τῆς φλογώσεως ἐξέπνευσε τὸ ἐσπέρας τῆς 7 ἀπριλίου, ἥτοι τῆς δευτέρας τοῦ πάσχα. “ Πίνω,” εἶπε τῷ ἱατρῷ του ἐπιμένοντι νὰ τὸν φλεβοτομήσῃ, καὶ κατ’ ἀρχὰς μὴ εἰσακουσμένῳ, “ πίνω ὅλα τὰ ἱατρικά σου, ἀλλ’ οὐδὲ μίαν “ σταγόνα τοῦ αἵματός μου χύνω κείμενος ἐπὶ κλίνης· “ πρόθυμος εἶμαι νὰ τὸ χύσω ὅλον ἐν τῷ πεδίῳ τῆς “ μάχης.”

Τὸ μέγα ὄνομα τοῦ ἀνδρός, ἡ μεγαλοδωρία του εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος ἐν μέσῳ ἄκρας ἀπορίας, τὰ κακὰ τὰ ὅποια ὑπέφερε δι’ ἀγάπην τῆς Ἑλλάδος, αἱ λαμπραὶ ἐλπίδες, τὰς ὁποίας ἐφαίνετο ὅτι ἐγγὺς ἦτο νὰ πραγματοποιήσῃ, ἀρκοῦν νὰ δείξωσι τί ἔχασαν οἱ Ἕλληνες καὶ τί ἡσθάνθησαν ἐπὶ τῷ θανάτῳ του· ἕκαστος τῶν Ἑλλήνων δυστύχημα ἴδιον ἐθεώρησε τὸ δυστύχημα τοῦτο τῆς πατρίδος του καὶ ἐκλαυσε κλαυθμὸν μέγαν· “ πένθους ἡμέραι,” εἶπεν ὁ διευθυντὴς διατάττων τὰς ἐπιθανατίους τιμὰς του, “ πένθους ἡμέραι ἔγειναν δι’ ὅλους ἡμᾶς αἱ παροῦσαι “ χαρμόσυναι ἡμέραι τοῦ πάσχα,” καὶ εἶπε τὴν ἀλήθειαν. Ὅλοι ἐλησμόνησαν τὸ πάσχα ἔχοντες ἐμπροσθέν των τὸν θάνατον τοιούτου ἀνδρός.

Τὴν ἐπαύριον δὲ τοῦ θανάτου του, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, τριάντα ἐπτὰ κανονίαι ἰσάριθμοι τῶν ἐτῶν τοῦ ἀποθανόντος ἀνήγγειλαν τὸ μέγα δυστύχημα. Συγχρόνως ἐδόθη διαταγὴ νὰ κλείσωσι τρεῖς ἡμέρας ὅλα τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας τὰ καταστήματα καὶ ὅλα τὰ ἐργαστήρια, νὰ λείψωσιν αἱ διὰ μουσικῆς, χορῶν καὶ πότων συνήθεις κατὰ τὰς τοιαύτας ἡμέρας εὐθυμίαι, νὰ γίνωσι καθ’ ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς πόλεως ἐπικήδαιοι δεήσεις, καὶ νὰ πενθηφορήσωσιν ὅλοι τρεῖς ἐβδομάδας. Ἀφ’ οὗ δὲ ἐταριχεύθη τὸ σῶμα, ἔγεινεν ἡ ἐκφορὰ τὴν 10, καθ’ ἣν ὅλος ὁ κληρος τῆς πόλεως καὶ τῶν χωρίων, ὅλαι αἱ Ἀρχαί, ὅλα τὰ στρατεύματα καὶ ὅλος ὁ λαὸς συνώδευσαν διὰ

μέσου τῆς πόλεως τὸ λείψανον βασταζόμενον ὑπὸ Ἑλλήνων στρατηγῶν καὶ τῶν οἰκείων τοῦ λόρδου, καὶ τὸ ἔφεραν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ τείχους τῆς πόλεως ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὅπου ἐψάλη ἡ συνήθης νεκρώσιμος ἀκολουθία, ἐξεφωνήθη ἐπικήδειος λόγος, καὶ ἐδόθη ὁ τελευταῖος ἀσπασμός. Ἐπρόκειτο νὰ ταφῇ ὅπου ἐτάφησαν ὁ Μάρκος, ὁ Κυριακούλης καὶ ὁ Νορμάννος· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐγνώσθη ὅτι θέλησίς του ἦτο νὰ μετακομισθῇ τὸ λείψανόν του εἰς τὴν πατρίδα του καὶ νὰ ταφῇ ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῶν προγόνων του, διετηρήθη ὁ νεκρὸς ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡμέρας τινάς, καθ' ἃς ἤρχοντο ἔξωθεν οἱ χωρικοὶ καὶ τὸν ἡσπάζοντο· μετὰ δὲ ταῦτα μετεκομίσθη εἰς Ζάκυνθον καὶ ἐκείθεν εἰς Ἀγγλίαν. Αἱ δὲ ἐπικήδειοι τιμαί, αἱ ἀποδοθεῖσαι ὅπου ἀπέθανεν ἐπανελήφθησαν κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν θέλησιν τοῦ κοινοῦ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Εἶχαν ὑπ' ὅψιν οἱ λαοὶ τῆς τὸν διάπυρον τοῦ ἀνδρὸς φιλελληνισμὸν καὶ τὴν ἐντεῦθεν πραγματικὴν καὶ ἠθικὴν πρὸς τὴν πατρίδα των ὠφέλειαν, καὶ δὲν ἤξευραν πῶς νὰ δείξωσι τὴν εὐγνωμοσύνην των. Ὁ λόρδος ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐπάτησε τὴν γῆν τῆς Κεφαλληνίας δὲν ἔπαυσεν εὐεργετῶν τοὺς Ἕλληνας. Πεινῶντας Πατρεῖς καὶ εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην καταφυγόντας ἐπὶ τῆς καταστροφῆς τῆς πατρίδος των ἐχόρτασε, γυμνοὺς ἐνέδυσε καὶ τοὺς ἐκεῖ ἀργοῦντας Σουλιώτας μισθώσας ἀπέστειλεν ἕκτοτε εἰς ἀντίληψιν τοῦ Μεσολογγίου ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ πασᾶ τῆς Σκόδρας. Φύσει δὲ πρὸς πάντας φιλάνθρωπος ἐπροστάτευσεν, ἐπεριποιήθη καὶ ἀπέστειλεν εἰς Πρέβεζαν καὶ Πάτρας τὰς ἐν Μεσολογγίῳ ὑπ' αἰχμαλωσίαν γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν Ὀθωμανῶν κινήσας δι' αὐτῆς του τῆς πράξεως τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τοὺς ὁποίους ἦλθε νὰ πολεμήσῃ. Ἡ δὲ πόλις τοῦ Μεσολογγίου εἰς ἐνδειξὴν τῆς εὐγνωμοσύνης της διὰ τὰς πρὸς αὐτὴν

ἀγαθοεργίας του τὸν ἐπολιτόγραφε, καὶ ἐπὶ τῆς μετακομιδῆς τοῦ λειψάνου του εἰς Ἀγγλίαν ἐκράτησε τὰ σπλάγχνα του καὶ τ' ἀπέθεσεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος. Ἐνθουσιώδης ἦτον ὁ Βύρων ὡς ποιητής, ἀλλ' ὁ ἐνθουσιασμός του ἦτο βαθὺς ὡς ἡ ποίησίς του· βαθεῖα καὶ συνετὴ ἦτο καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι πολιτικὴ του· δὲν ἀεροβάτει ὡς πολλοὶ φιλέλληνες· δὲν ὠνειροπόλει δημοκρατικὰ ἢ ἀντιδημοκρατικὰ συστήματα· παράκαιρον ἐθεώρει καὶ αὐτὴν τὴν ἐφημεριδογραφίαν· οὐσιωδέστατον δὲ πάντων τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς Ἑλλάδος· διὰ τοῦτο ὁμόνοιαν ἐκήρυττε πρὸς ἀλλήλους καὶ σέβας πρὸς τὰς ξένας αὐλὰς. Ἡ τακτοποίησις τῶν στρατευμάτων καὶ ἡ εὔρεσις πόρων εἰς διατήρησίν των ἦσαν ἡ πρωτίστη φροντίς του· φιλόδοξος ἦτον ἀλλ' ὄχι κενόδοξος· ἀπεποιήθη τὴν γενικὴν πολεμικὴν Ἀρχὴν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν καὶ ἡ κυβέρνησις καὶ οἱ κάτοικοι τῷ ἐπρόσφεραν· ἀπεστρέφετο γενικῶς τὰ πολιτικά, καὶ ἀπέφευγε τὰς βουλευτικὰς συζητήσεις καὶ αὐτῆς τῆς πατρίδος του· αἱ Μοῦσαι, ὁ Ἔρως, καὶ ὁ Ἄρης ἦσαν πάντοτε τὰ εἰδωλά του· ἐντρύφημα δὲ πολλάκις τῆς ποιητικῆς του μούσης ἡ Ἑλλάς.

Ζῶντος ἔτι τοῦ Βύρωνος ἡ τοπικὴ διοίκησις τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος συνέλαβε κατὰ τοῦ Καραϊσκάκη σφοδρὰς ὑπονοίας ἐπιβουλῆς.

Παρευρίσκετο ἐν τῇ συνελεύσει τοῦ Μεσολογγίου καὶ ὁ ὀπλάρχηγος οὗτος, ὅστις μετὰ τὴν διάλυσιν αὐτῆς μετέβη εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ἀσθενῶν, καὶ διέμεινεν ἐκεῖ χάριν θεραπείας καὶ ἀφ' οὗ ἐξεστράτευσαν οἱ ἄλλοι ὀπλάρχηγοί. Ἐφαίνετο δὲ δυσηρεστημένος διότι καὶ ὁ προσδιορισθεὶς ἀριθμὸς τῶν ὑπομισθίων στρατιωτῶν του ἦτον ὀλίγος, καὶ συχνάκις ἐπεπλήττετο διὰ τὰς καθημερινὰς ἀταξίας τῶν ὑπ' αὐτόν. Τὴν 19 μαρτίου δύο μονοξυλιάραι Μεσολογγίται, ἀφ' οὗ ἐλογομάχησαν μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ

του ἐπανερχομένου ἐκ Μεσολογγίου εἰς Ἀνατολικόν, τὸν ἐρράπισαν καὶ ἔγειναν ἄφαντοι. Τὴν ἐπαύριον ἔστειλεν ὁ Καραϊσκάκης στρατιώτας εἰς Μεσολόγγι πρὸς εὗρεσιν καὶ σύλληψιν αὐτῶν· μὴ εὐρόντες δὲ αὐτοὺς ἤρπασαν δύο τῶν προκρίτων καὶ τοὺς ἔφεραν εἰς Ἀνατολικόν· ἔστειλε συγχρόνως καὶ ἄλλους τῶν στρατιωτῶν του καὶ κατέλαβαν ἀπροσδοκῆτως τὴν νύκτα τὸ Βασιλάδι, ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου ἐλλιμένιζαν ἑπτὰ ἐχθρικὰ πλοῖα πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐκπλεύσαντα τῶν Πατρῶν. Συγχρόνως ἐξῆλθαν τῆς Ναυπάκτου καὶ ἕως τριακόσιοι Τούρκοι καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τῆς κακῆς Σκάλας· ἤξευρεν ἡ ἀστυνομία ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Βουλπιώτης ὑπῆγεν εἰς Ἰωάννινα συναινέσει τοῦ Καραϊσκάκη πρὸς τὸν ἐκεῖ Ὁμέρπασαν καὶ ἐπέστρεψε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν. Ταῦτα ἔδωκαν σφοδρὰς ὑπονοίας ἐπιβουλῆς, καὶ εἰς ἀποτροπὴν παντὸς ἀπεικταίου διέταξεν ἡ διοίκησις καὶ κατελήφθησαν ἀμέσως τὰ κανονοστάσια τῆς πόλεως ὡς ἐν ὥρᾳ πολέμου, ἐδυναμώθη ἡ φρουρά της, ἐκρατήθησαν οἱ ἐν Μεσολογγίῳ ἄνθρωποι τοῦ ὑπόπτου ὀπλαρχηγοῦ, ἐστάλησαν ἑνοπλα πλοιάρια εἰς πολιορκίαν τοῦ Βασιλαδίου, τὸ ἐν Ξηρομέρῳ στράτευμα ἀνεκλήθη, καὶ διετάχθη ὁ Καραϊσκάκης ν' ἀπολύσῃ τοὺς συλληφθέντας προκρίτους· τοὺς ἀπέλυσε καὶ ἀνεκάλεσε καὶ τοὺς καταλαβόντας ἐν ὀνόματί του τὸ Βασιλάδι· ἀπελύθησαν δὲ καὶ οἱ ἐν Μεσολογγίῳ κρατηθέντες ἄνθρωποί του. Τούτων δὲ γενομένων συνελήφθη ὁ Βουλπιώτης, μετέβησαν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ οἱ ἐν Μεσολογγίῳ ὀπλαρχηγοὶ εἰς Ἀνατολικόν, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν ὅλον τὸ κατὰ τὸ Ξηρόμερον στράτευμα ἐκ 1500 στρατιωτῶν. Ὁ δὲ Καραϊσκάκης ἐτέθη ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ νόμου, καὶ διωρίσθη ἐπιτροπὴ τόπον ἐπέχουσα στρατοδικείου εἰς δίκασιν αὐτοῦ κατηγορουμένου ἐπὶ προδοσίᾳ. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἐξε-

τάσασα ἐξέδωκε τὴν 2 Ἀπριλίου πρᾶξιν καταδικάζουσιν τὸν Καραϊσκάκη ὡς ἐπίβουλον τῆς πατριδος καὶ προδότην (β). Μετὰ τὴν ἔκδοσιν δὲ τῆς πράξεως οἱ μὲν Τσαβέλαι οἱ μόνοι τῶν ὀπλαρχηγῶν οἱ ὑπερασπίζοντες τὸν κατηγορούμενον τὸν ἐγκατέλιπαν· οὗτος δὲ ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀνατολικοῦ ἀσθενῶν, εἰσέβαλεν εἰς τὸ Ἀσπροπόταμον καὶ ἐληλάτησε τινα χωρία. Ἐκεῖθεν ἔστειλέ τινα πρὸς τοὺς Τούρκους ζητῶν καπητανάτον, ἀλλ' ἀπέτυχεν ἐκληφθεὶς ὡς μυστικὸς ἐχθρὸς αὐτῶν· ἀποδιωχθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν ἐκείνου τοῦ μέρους κατὰ διαταγὴν τῆς τουρκικῆς Ἀρχῆς διέβη εἰς Ἀγραφα· ἀποδιωχθεὶς κ' ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς Καρπενήσι καὶ ἐκλείσθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, δύο σχεδὸν ὥρας μακρὰν τῆς πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας κειμένη, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἀπεκλείσθη· ἀπαλλαγεὶς δὲ κἀκεῖθεν καὶ πάντοθεν πολεμούμενος ἔγραψε τῷ Μαυροκορδάτῳ ἀπολογούμενος δι' ὅσα ἔπραξε καὶ αἰτούμενος συγγνώμην. “Δὲν ἤξεύρω,” ἔγραφεν, “ἂν ἦναι ἀπὸ τὰ κρύα τὰ πολλὰ ὅπου ἄρ-
“ ῥώστησα πάλιν, ἢ ἀπὸ τόσους ἀφορισμοὺς ὅπου
“ μοῦ ἐκάματε· καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ συγχωρήσῃ ἢ
“ διοίκησις καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοί, καὶ νὰ μοῦ σταλῇ
“ καὶ μία συγχωρητικὴ εὐχὴ ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα.”
Ἄλλ' ἡ αἴτησίς του δὲν εἰσηκούσθη· ἀποπεμφθεὶς δὲ καὶ ἐκ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπρόστρεξεν εἰς τὸν ὀπλαρχηγὸν τοῦ Βάλτου Ἀνδρέαν Ἴσκον, καὶ ἐπὶ τέλους καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κυβέρνησιν, ἥτις ἔχουσα χρεῖαν τῆς ὑπηρεσίας του διὰ τὰς τότε ἐμφυλίους ταραχὰς τὸν ἐσυγχώρησε καὶ τὸν ἐπεριποιήθη. Ἀπομακρυνθέντος δὲ τοῦ Καραϊσκάκη τοῦ Ἀνατολικοῦ ἐξῆλθαν τὰ εἰς αὐτὸ ἐξ αἰτίας του εἰσελθόντα τάγματα τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος· ἀνεχώρησαν μετὰ ταῦτα καὶ τὰ τῶν Σουλιωτῶν, πληρωθέντων

τῶν καθυστερούντων μισθῶν, τὰ μὲν εἰς Γαστούνην τὰ δὲ εἰς Σάλωνα.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν τὰ κατὰ τὸν Καραϊσκάκην ἀπησχόλουν τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἡ ἀνατολικὴ ἦτο καὶ αὕτη ὅλη εἰς πολιτικὴν κίνησιν. Ὁ Νέγρης, ἀφ' οὗ ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς κυβερνήσεως τῆς β^{ας} περιόδου, καὶ δὲν ἀνηγέρθη ἐπὶ τῶν ἐν Συλῖμνι συμβάντων, ἀνεχώρησεν ἐκ Πελοποννήσου, ἐπρόσπεσε πρὸς τὸν μέχρι θανάτου ἀποστρεφόμενον αὐτὸν Ὀδυσσεά, ἔλαβε τὴν ἄφεσίν του καὶ προσηλώθη ὡς ἰδιαίτερος σύμβουλος του μεθ' ὅλου τοῦ ζήλου ἀνδρὸς μετανοοῦντος. Θέλων δὲ ν' ἀνορθωθῇ καὶ ν' αὐξήσῃ καὶ τὴν δύναμιν καὶ ἐπιρροὴν τοῦ προστάτου του τῷ ἐπρότεινεν ἐπὶ τῆς διαιρέσεως τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ νομοτελεστικοῦ καὶ βουλευτικοῦ νὰ προσπαθῇσιν τὴν ἔνωσιν ὅλης τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος διὰ συγκαλέσεως πληρεξουσίων αὐτῆς, νὰ ἐνισχυθῶσι διὰ τοῦ τρόπου τούτου, καὶ ἐπὶ λόγῳ πάντοτε συνδιαλλαγῆς καὶ ἐθνικῶν συμφερόντων νὰ κατορθώσῃσι τοὺς σκοποὺς των γενόμενοι ἀναγκαῖοι πρὸς τὸ ἐν ἧ τὸ ἄλλο τῶν ἀντιφερομένων κομμάτων. Προθύμως ἡσπᾶσθη ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν γνώμην τοῦ Νέγρη καὶ ἐνησχολήθη εἰς πραγματοποιήσιν της. Καὶ οἱ δύο οὗτοι ἐμίσουν τοὺς πολιτικοὺς τῆς Πελοποννήσου τοὺς ὁποίους ἀπεκάλουν ὀλιγαρχικούς, καὶ ἠγάπων τοὺς ἀντιπάλους των· ἀλλὰ δὲν ἤθελαν νὰ δείξωσι τί ἐπρέσβευαν πρὶν γνωσθῇ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐμελέτων, συνέπεσεν ὁ εἰς Ἑλλάδα ἐρχομὸς τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Στάνωπος. Ἐβαλαν τότε κατὰ νοῦν νὰ ἐλκύσῃσι καὶ τὸν ἓνα καὶ τὸν ἄλλον. Κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν περιώδευε τὴν Ἑλλάδα κατὰ παραγγελίαν τοῦ λόρδου, ὡς εἴρηται, ὁ Τρελώνης. Ἀθλητοῦ σώμα καὶ καρδίαν εἶχεν ὁ Ἀγγλος οὗτος καὶ ἔχαιρεν ἐνδυνόμενος

καὶ διαιτώμενος ὡς τὰ παλληκάρια τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ὀδυσσεύς, ὅστις εἶχε τὸν σκοπὸν του, τὸν ἔθελξε καὶ τὸν ἐνθουσίασε διὰ τοῦ βίου καὶ τοῦ τρόπου του. Μετά τινα δὲ καιρὸν ἐδέχθη ὁ Ὀδυσσεύς καὶ τὸν Στάνωπα ἐν Ἀθήναις. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἠγάπα τὴν εὐταξίαν, τὴν τακτοποίησιν τῆς ὑπηρεσίας, τὴν σύστασιν ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, τὴν στερέωσιν ἐν Ἑλλάδι δημοκρατικῶν θεσμῶν, καὶ τὴν ὑπαρξιν παντελευθέρου ἐφημεριδογραφίας. Ὁ ὀξύδερκὴς καὶ πολυμήχανος Ὀδυσσεύς ἰδὼν τὰς κλίσεις αὐτοῦ τὸν εἵλκυσεν ὑποκρινόμενος τὸν φιλόμουσον, τὸν ὑπερασπιστὴν τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ, τὸν φίλον τῆς ἐλευθεροτυπίας, τὸν ἄσπονδον ἐχθρὸν τῶν μοναρχιῶν, τὸν φιλεύτακτον καὶ τὸν ἀφιλοκερδῆ· ὁ δὲ Στάνωπ ἀγνοῶν καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τοῦ ἀνδρὸς τούτου, καὶ ἔτοιμος νὰ συντείνῃ εἰς ὅ,τι ἐθεωρεῖτο ἐθνωφελές ἔπεισε τὸν Βύρωνα νὰ παρευρεθῇ εἰς τὴν συνέλευσιν ὅπου ἐκλήθησαν καὶ ὁ Μαυροκορδάτος καὶ οἱ δυτικο-ελλαδίται· ἀλλ' ὁ Μαυροκορδάτος εἰδὼς καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ τοῦ Νέγρη πρὸς οὓς δεινῶς ἀντεφέρετο, καὶ ὑφ' ὧν τὴν ἐπιρρῶν συνεκροτεῖτο ἡ συνέλευσις, ἀνέβαλε τὴν προκειμένην μετάβασιν ἐπὶ διαφόροις λόγοις. Ἐν τοσούτῳ τὴν 8 ἀπριλίου ἐγένετο ἡ ἑναρξίς τῆς συνελεύσεως· τὴν δὲ ἐπιούσαν ἀπεστάλησαν τρεῖς εἰς Μεσολόγγι, ἐν οἷς καὶ ὁ Τρελώνης, φέροντες γράμματα πρὸς τὸν Βύρωνα καὶ τὸν Μαυροκορδάτον εἰς ἐπιτάχυνσιν τῆς μεταβάσεώς των· ἀλλ' ὁ μὲν Βύρων ἐκεῖτο νεκρὸς, ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἀπεποιήθη νὰ μετατοπίσῃ ὡς προσηλωμένος εἰς διόρθωσιν τῶν κακῶν, τὰ ὅποια ἐπέφεραν αἰφνης ὁ θάνατος τοῦ λόρδου, τὰ κατὰ τὸν Καραϊσκάκην, καὶ ἡ εἰς Ἀνατολικὸν εἰσοδος τῶν στρατευμάτων. Ἐν τούτοις ἡ κυβέρνησις παντοῦ ὑπερίσχυεν· ἡ βεβαία δὲ αὕτη

καὶ ἐγγὺς κρίσις τῶν κυβερνητικῶν πραγμάτων ἐμα-
ταίωσε τὸν ὑποκρυπτόμενον σκοπὸν τῆς ἐν Σαλώνοις
συνελεύσεως, ἣτις συνεδριαζόντων καὶ δύο τριῶν ἀντι-
προσώπων τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἀπεπεράτωσεν ἡσύ-
χως τὰς ἐργασίας της τὴν 28 ἀπριλίου παραδεχθεῖσα
σχέδιά τινα πολεμικὰ εἰς προφύλαξιν κατὰ τὸ ἐνε-
στὼς ἔτος τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος ἀπὸ ἐχθρικῶν εἰσ-
βολῶν, τακτοποιήσασα ἐπὶ χάρτου τὰ ἐσωτερικὰ
τοῦ τόπου καὶ κυρίως τὰ οἰκονομικὰ καὶ δικαστικά,
ὀρίσασα τὰ καθήκοντα τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτι-
κῶν, ἐκφρασθεῖσα κατὰ τῶν ἀνταρτῶν καὶ τῶν τουρ-
κιζόντων, καὶ κηρυχθεῖσα ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως καὶ
στερεώσεως τῶν νόμων.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἐν Σαλώναις.

Τὴν δὲ 24 ἀπριλίου εἰσέπλευσαν τὸν ἀργολικὸν
κόλπον ὑπὸ γαλλικὴν σημαίαν δύο πολεμικὰ πλοῖα,
τὸ μὲν κορβέτα τὸ δὲ δικάταρτον· καὶ ἡ μὲν κορβέτα
ἠγγυροβολησεν ἔμπροσθεν τῶν Μύλων, τὸ δὲ δικά-
ταρτον ἔπλεε πρὸς τὴν Ἀκροναυπλίαν. Τὸ πλοῖον
τοῦτο ἔφερε τὸν ἐν Μύλῳ ὑποπρόξενον τῆς Γαλλίας
καὶ τινὰ τραπεζίτην Ἀρμένιον. Ἡ ἐν Μύλοις κυβέρ-
νησις ὑπώπτευσε, καὶ ἡ ὑποψία της ἦτο ἀληθής, ὅτι
ἐπρόκειτο νὰ ἐξαγορασθῶσιν ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῆς οἱ δύο
ἐν Ναυπλίῳ αἰχμάλωτοι πασάδες. Ἐξ κανονίας
ἔρριψεν εἰσπλέοντος τοῦ πλοίου τούτου ἡ ἐν Μύλοις
ἐλληνικὴ ναυαρχὸς ἐπὶ σκοπῷ νὰ τὸ ἀποτρέψῃ τοῦ
νὰ παραβιάσῃ τὸν ἀποκλεισμόν, ἀλλὰ τὸ πλοῖον δὲν
ὑπήκουσε, καὶ ἠγκυροβόλησεν ὑπὸ τὴν Ἀκροναυ-
πλίαν· ὁ δὲ πλοίαρχος τῆς κορβέτας παρ' οὗ ἡ κυ-
βέρνησις ἐζήτησε λόγον τῆς παρακοῆς ταύτης ἠθέ-
λησε νὰ δικαιώσῃ τὸν εἰσπλουν ἐπὶ λόγῳ ὅτι σκοπὸν
εἶχεν ὁ πλοίαρχος ν' ἀπαιτήσῃ χρέος τι πρὸς τινὰ
Γάλλον τοῦ πεσόντος νομοτελεστικοῦ τοῦ ἀντιπροσ-
ωπευομένου ἐν Ναυπλίῳ παρὰ τοῦ φρουράρχου
Πάνου Κολοκοτρώνη. Ἡ κυβέρνησις ἀπεδοκίμασεν

ἐγγράφως πᾶσαν συγκοινωνίαν τῶν πολιορκουμένων καὶ τῶν ὑπόπτων πλοίων, ἀπηγόρευσε τὴν ἐπὶ οἰωδῇ-ποτε λόγῳ παραλαβὴν τῶν πασάδων καὶ διεμαρτυρήθη, ἀλλ' οὔτε ἀπάντησις ἐδόθη οὔτε τὸ ὑποπτον πλοῖον μετετόπισεν. Ἡ κυβέρνησις, ἣτις δὲν ἤλπιζεν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς τὸ ποθοῦμενον, ἔσπευσε νὰ στείλῃ εἰς Ναύπλιον πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἀπολύσεως τῶν αἰχμαλώτων τὸν φθάσαντα εἰς Ἄργος κατ' αὐτὰς Ὀδυσσεά· ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ἐλύθη ἀπροσδοκῆτως ἄλλως πως. Ἀπεστάτησαν τὴν ἐπελθούσαν νύκτα οἱ φυλάσσοντες τὸν θαλασσοπύργον Κολοκοτρωνικοί, ἀπέβαλαν τὸν φρούραρχον Καβαδία καὶ τὸ παρέδωκαν εἰς τὴν κυβέρνησιν, κατὰ διαταγὴν τῆς ὁποίας τὸ παρέλαβεν ὁ Ῥόδιος, ὅστις παρήγγειλεν εὐθὺς τῷ Γάλλῳ πλοιάρχῳ ἐπ' ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως ν' ἀποπλεύσῃ ἀμέσως, εἰδὲ θὰ ἐκονοβολεῖτο. Ἀπέπλευσε τὸ πλοῖον, καὶ μετ' ὀλίγον καὶ ἡ κορβέτα χωρὶς νὰ ἐκτελέσωσι τὸ σκοπούμενον· ἀλλὰ καὶ ὁ φρούραρχος Πάνος οὐδαμῶς συνήνεσεν εἰς τὴν παράδοσιν τῶν αἰχμαλώτων.

Μαθὼν δὲ ὅσα ἔπραξεν ὁ πατήρ του περὶ τοῦ φρουρίου τὰ ἐδέχθη προθύμως καὶ τὰ ἐπραγματοποίησεν εἰδὼς ὅτι πᾶσα ἀντίστασις κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἔξωθεν ἔπαυσε, καὶ ὅτι ἔσωθεν εὐρίσκετο ἐν πολλῇ στενοχωρίᾳ ἔνεκα τῆς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν πολιορκίας τῆς πόλεως καὶ τῆς παραδόσεως τοῦ θαλασσοπύργου· καὶ τὴν μὲν 4 ἰουνίου ἐξῆλθαν ἀδεία τῆς κυβερνήσεως οἱ ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως ἐν αὐτῇ διαμείναντες ὁμόφρονες καὶ συμπράκτορές του Ἀνδρέας Μεταξᾶς καὶ Χαραλάμπης Περούκας· τὴν δὲ 7 καὶ αὐτὸς ὁ Πάνος καὶ ὁ ἀδελφός του. Εἰσῆλθε δὲ αὐθήμερον ἐπιτροπὴ τῆς κυβερνήσεως καὶ δύναμις στρατιωτικὴ καὶ παρέλαβαν τὰ φρούρια. Μετέβησαν ἐκεῖ μετὰ τρεῖς ἡμέρας καὶ οἱ ἐν Ἄργει διατρίβοντες βουλευταί. Οἱ δὲ νομοτε-

λεσται οἱ καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα διατρίψαντες ἐν τοῖς πλοίοις εἰσῆλθαν τὴν 12 ἐν συνοδίᾳ 350 στρατιωτῶν καὶ ὑπὸ τὸν πολύκροτον κανονοβολισμὸν τῶν φρουρίων καὶ τῆς ναυαρχίδος. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἀνήγγειλαν πάντοῦ ἐπισήμως τὰ συμβάντα δοξάζοντες τὴν ἐξ ὕψους Πρόνοιαν καὶ κηρύττοντες ὅτι αἱ ταραχαὶ ἔπαυσαν, ὅτι τὰ ἐσωτερικὰ ἐξωμαλύνθησαν, καὶ ὅτι τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν νόμων καὶ τὴν προστασίαν τῆς κυβερνήσεως. Ἐν τούτοις ὅλοι οἱ ἀντάρται κατέθεσαν τὰ ὄπλα καὶ ἀναφοραὶ των ἤρχοντο καθ' ἡμέραν αἰτούντων τὴν ἄφεσίν των. Ἡ δὲ κυβέρνησις ἔδειξεν ἄκραν ἀνοχὴν καὶ εὐμένειαν, ἐδημοσίευσεν τὴν 2 ἰουλίου γενικὴν ἀμνηστείαν, καὶ τὰ πάντα ἐφαίνοντο ἡσυχᾷ καὶ κατὰ τὸ λέγειν τοῦ νομοτελεστικοῦ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν νόμων· ἀλλ' οὔτε οἱ νόμοι ἐκραταιώθησαν, οὔτε ἡ Πελοπόννησος εἰρήνευσεν.

1824.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΘ.

Ἀποστολὴ μέρους τῶν δανείων εἰς Ἑλλάδα.—Ἐκπλους τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου.—Σχέδια τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ-Ἀλῆ εἰς ἀναδούλωσιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος.—Καταστροφὴ τῆς Κάσσου καὶ τῶν Ψαρῶν.—Νίκαι κατὰ θάλασσαν τῶν Ἑλλήνων ἔμπροσθεν τῆς Σάμου καὶ ματαίωσις τῶν κατ' αὐτῆς κινήματων.—Ἐκστρατεῖαι κατὰ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα.—Πολεμικὰ κινήματα ἐν τῇ Πελοποννήσῳ.

Ἡ ΔΕ εἰς Λονδῖνον σταλείσα ἐπιτροπὴ ἐπὶ εὐρέσει δανείων εὐδοκίμησεν. Ὁ Ὁρλάνδος καὶ ὁ Λουριώτης κατευοδωθέντες τὴν 14 ἰανουαρίου ὑπέγραψαν τὴν 9 φεβρουαρίου συμφωνητικὸν μετὰ τῶν τραπεζιτῶν Λογμάνου καὶ Ὀβριένου περὶ 800,000 λιρῶν στερλινῶν πρὸς 59, καὶ ἐπὶ τόκῳ 5 τοῖς $\frac{9}{10}$ λογιζομένῳ ἀπὸ α^νῶ ἰανουαρίου, καὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ ὅλων τῶν ἐθνικῶν γαιῶν καὶ κυρίως τῆς προσόδου τῶν τελωνείων, τῶν ἰχθυοτροφείων καὶ τῶν ἀλικῶν. Ἐπειδὴ δὲ διεδόθησαν μετ' ὀλίγον κακαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος, προσετέθη ὁ ὅρος νὰ στέλλωνται τὰ χρήματα πρὸς τὸν ἐν Ζακύνθῳ Καίσαρα Λογοθέτην ἐντόπιον καὶ τὸν ἔμπορον Ἀγγλον Σαμουήλ Βάρφον, καὶ νὰ μὴ δίδωνται παρ' αὐτῶν τῇ ἐλληνικῇ κυβερνήσει εἰμὴ ἐπὶ τῇ

συναινέσει τοῦ Βύρωνος, τοῦ Στάνωπος καὶ τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου. Τὸ δάνειον δὲ τοῦτο, ἀφ' οὗ ἐκρατήθησαν διετεῖς τόκοι καὶ ἐνὸς ἔτους χρεολύσιον, καὶ ἐπληρώθησαν καὶ τ' ἄλλα ἔξοδα, ἐξεκαθάρισε λίρας στερλίνας 280,000· ἡ πρώτη δὲ δόσις ἐκ 40,000 ἔφθασεν εἰς Ζάκυνθον ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Βλακίερου ἀφικθέντος τὸ τρίτον εἰς Ἑλλάδα τὴν 12 ἀπριλίου. Ἐπὶ τῇ προσκλήσει δὲ αὐτοῦ μετέβη εἰς Ζάκυνθον ὁ Στάνωπ, καὶ κατόπιν αὐτοῦ καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Ξένος καὶ ὁ Νικόλαος Καλλέργης εἰς παραλαβὴν τῶν χρημάτων ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως, φέροντες τὴν ἀπαιτουμένην συναίνεσιν τοῦ ἐπιτρόπου Λαζάρου Κουντουριώτου. Ἀλλ' ἀντέστη ὁ Στάνωπ ἐπὶ λόγῳ ὅτι ὁ λόρδος Βύρων τοῦ ὁποίου ἡ συναίνεσις συναπητεῖτο δὲν ἔζη· διὰ τοῦτο ὁ Λογοθέτης καὶ ὁ Βάρφος δὲν ἔδωκαν τὰ χρήματα καὶ ἐζήτησαν δευτέρας διαταγὰς παρὰ τῶν ἀποστειλάντων αὐτά. Ἐφθασε μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς Ζάκυνθον καὶ ἡ δευτέρα δόσις ἴσης ποσότητος, ἀλλὰ καὶ αὕτη διειρηθήη διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ἀνέπαφος. Ἐν τούτοις ὁ μέγας ἀρμοστής Φριδερίκος Ἀδάμ, ὁ διαδεχθεὶς τὸν Μαιτλάνδον ἀποθανόντα, ἐπειδὴ ἡ ἰόνιος κυβέρνησις ἐπρέσβευεν οὐδετερότητα, ἀντιβαῖνον ἐξέλαβε πρὸς τὰς ἀρχὰς ταύτας νὰ ἐπιτρέψῃ κατάρθεσιν χρημάτων ἐντὸς τῆς ἰονίου πολιτείας ἐπὶ χρήσει ἐνὸς τῶν διαμαχομένων, καὶ ἐξέδωκε τὴν 7 ἰουνίου δόγμα ἀπαγορεῦον αὐστηρῶς τὸ τοιοῦτον ἐπὶ ἀπειλῇ ἐξορίας τῶν παρηκόων καὶ δημεύσεως τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἦλθεν ἐκ Λονδίνου περὶ τὴν εἰκοστὴν ἰουλίου ἡ ζητηθεῖσα ἄδεια ἐστάλησαν εἰς Ναύπλιον ὅλα τὰ ἐν Ζακύνθῳ κατατεθέντα χρήματα μηδενὸς ἐξορισθέντος μηδὲ κτήματός τινος δημευθέντος.

Ἡ Πύλη ἤξευρεν ὅσα ἐνηργοῦντο περὶ εὐρέσεως δανείων ἐν Λονδίῳ, ἔβλεπεν ὅτι ὁ φιλελληνισμὸς

ἐξηπλοῦτο καθ' ἡμέραν, ἐξελάμβανεν ὡς δεῖγμα εὐνοίας τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα τὴν εἰς Ἑλλάδα ἔλευσιν τόσον ἐπισήμου Ἀγγλου ὡς τοῦ Βύρωνος, καὶ τοῦ ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Στάνωπος, καὶ διδαχθεῖσα ὑπὸ τῆς τριετοῦς πείρας ὅτι ἀνίκανος ἦτο μόνη νὰ καταστρέψῃ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ἀπεφάσισε νὰ ταπεινωθῇ ἐνώπιον τοῦ δυνατοῦ σατράπου της Μεχμέτ-Ἀλῆ ἐπικαλουμένη τὴν σύμπραξιν τοῦ ὅχι πλέον εἰς ὑποταγὴν τῆς Κρήτης ἀλλ' ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ σατράπης οὗτος ὁ διὰ μόνης τῆς ἱκανότητός του παραχθεὶς ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, ὁ μορφώσας ἄμορφον τόπον, ὁ πλάσας τακτικὰ στρατεύματα καὶ ναυπηγήσας στόλους, ὁ εὐρὼν πόρους εἰς διατήρησιν καὶ αὐξήσιν αὐτῶν ὑπεσχέθη νὰ κινήσῃ τὰς δυνάμεις του κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κυριάρχου του εἰς ὑποστήριξιν τοῦ κλονιζομένου σκήπτρου του, καὶ νὰ στείλῃ ἀρχηγὸν αὐτῶν τὸν υἱὸν του Ἰβραήμπασαν ἀναδειχθέντα ἐπ' αὐτῷ τῷ λόγῳ ἡγεμόνα τῆς Πελοποννήσου· ἐλέγετο δὲ καὶ ἐπιστεύετο, ὅτι ἐμελέτα νὰ μετοικίσῃ εἰς Αἴγυπτον ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου χριστιανοὺς μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς καὶ νὰ τὴν ἀποικήσῃ ἐξ Ἀράβων. Ἐσχεδιάσθη δὲ παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς Πύλης τὰ μὲν αἰγυπτιακὰ στρατεύματα συνεργοῦντος καὶ τοῦ στόλου νὰ πέσωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον, αἱ δὲ ναυτικαὶ δυνάμεις τῆς Πύλης καὶ τὰ ἄσιανα στρατεύματά της εἰς τὸ Αἰγαῖον· νὰ διαχυθῶσι δὲ τὰ ρουμελιωτικά εἰς τὰ ἐπὶ τῆς στερεᾶς ἐν ἀποστασίᾳ μέρη, ὥστε νὰ εὐρεθῇ ἡ Ἑλλὰς πανταχοῦ ταῦτοχρόνως πολεμουμένη καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης. Ἐν τούτοις ἔπαθεν ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς δεινὸν πάθημα· φλόγες ἀνεφάνησαν αἴφνης τὴν 10 μαρτίου ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς πρωτευούσης τοῦ αἵτινες διαδοθεῖσαι εἰς τινὰς πυροκονοθήκας κατέστρεψαν τὴν ὀπλοθήκην του, τοὺς δὲ πλείστους τῶν

πυροτεχνῶν του, πολλοὺς τῶν σωματοφυλάκων του καὶ ὑπερτρισχίλους ἐνοικοῦντας τοὺς μὲν ἔβλαψαν τοὺς δ' ἐθανάτωσαν· παρ' ὀλίγον δὲ νὰ καταστρέψωσι καὶ αὐτὴν τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὸ πάθημα τοῦτο ἐπενεγκόν, ὥς ἐλέγετο, δέκα ἑκτομμυρίων ἰσπανικῶν ταλήρων ζημίαν οὐδόλως ἐπήρεάσε τὴν ἐκστρατείαν του.

Παρασκευαζόμενος δὲ ὁ Μεχμέτ-'Αλῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἀναγκαῖον ἔκρινε νὰ διατηρήσῃ ἀδιάσειστον τὴν ἐπὶ τῆς Κρήτης ἐξουσίαν του, διότι ἐθεώρει δικαίῳ τῷ λόγῳ τὴν νῆσον ἐκείνην ὥς γέφυραν μεταγούσαν τὰς δυνάμεις του ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλ' ὥς ἐπίβουλον τῆς Κρήτης ἐθεώρει τὴν ὑπὸ τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν γείτονά της Κάσσον, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὴν ὑποτάξῃ· διότι ἡ νῆσος ἐκείνη ἡ φοβίζουσα διὰ τοῦ ναυτικοῦ της ἂν καὶ μικροῦ καὶ βλάπτουσα τοὺς κατέχοντας τὰ φρούρια τῆς Κρήτης Τούρκους ἐδύνατο πάλιν ἐνθαρρύνουσα τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας νὰ κινήσῃ νέας ἐν αὐτῇ ταραχάς.

Διέμενεν ἐν τῷ λιμένι τῆς Σούδας ὁ ὑπὸ τὸν Ἰβραήμ-Γιβραλδάρην στολίσκος τοῦ Μεχμέτ-'Αλῆ· ἦλθαν καὶ ἄλλα πολεμικὰ πλοῖα τὸν μαῖον ἐξ Ἀλεξανδρείας. Δὺς ἐφάνη μέρος τοῦ στολίσκου τὸν μῆνα τοῦτον ἔμπροσθεν τῆς Κάσσου, ἐπολέμησεν, ἐπολεμήθη, καὶ ἐπανέπλευσεν εἰς Κρήτην ἀπρακτος· ἀλλὰ τὴν 6 ἰουλίου ἐφάνησαν ἔμπροσθεν τῆς Κάσσου σαράντα πέντε πλοῖα φέροντα τετρακισχιλίους στρατιώτας ὑπὸ τὸν Χουσεήμπεην.

Ἡ νῆσος αὕτη ἀπέχει 37 μίλια τῆς Κρήτης· ἔχει τέσσαρα χωρία, τὴν ἁγίαν Μαρίναν τὸ καὶ σημαντικώτερον χωρίον, τὸ Ἀρβανιτοχωρί, τὴν Παναγίαν καὶ τὴν Πόλιν. Τὰ χωρία ταῦτα κείμενα πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς νήσου ὀλίγον ἀπέχουν τὸ ἐν τοῦ ἄλλου. Ἡ νῆσος ὅλη εἶχε πεντακισχιλίους κα-

τοίκους ἐξ ὧν πεντακόσιοι περίπου ναῦται καὶ ὄπλοφοροί. Ἐξ αἰτίας δὲ τῆς κρημνώδους φύσεώς της εἶναι μόνον εὐβατος κατὰ τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα βλέπον μέρος τριῶν περίπου μιλίων μήκους. Ἐπ' αὐτῆς δὲ τῆς γραμμῆς ἔκειντο τριάντα κανόνια· διημερονύκτευν δὲ καὶ ἀλλοῦ σκοποί. Ἀλίμενος εἶναι ἡ νῆσος, καὶ τὰ πλοιά της προσωρμίζοντο συνήθως εἰς Σκάρπαθον· ἀλλ' ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἦσαν συσσωρευμένα ἐξ αἰτίας τοῦ καλοκαιρίου εἰς Αὐλάκι. Ἐλθόντα τὰ ὀθωμανικὰ ἠγκυροβόλησαν ἔμπροσθεν τοῦ παρακειμένου νησιδίου τῆς Μακρυᾶς καὶ ἐκανονοβόλουν δύο ἡμέρας ἀνωφελῶς τὴν ἁγίαν Μαρίναν. ἀντεκανονοβολοῦντο δὲ παρὰ τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς κατ' ἐκείνο τὸ μέρος Ἑλλήνων. Τὴν δὲ νύκτα τῆς 7 εἴκοσι τέσσαρες ὀλκάδες φέρουσαι στρατεύματα εἰς ἀπόβασιν ἔπλευσαν πέραν τῆς ἁγίας Μαρίας πρὸς τὴν δύσβατον καὶ κρημνώδη ἄκραν τῆς νήσου τὴν βλέπουσαν πρὸς τὴν Κρήτην. Ταῦτοχρόνως πλοιάτινα τοῦ στόλου καὶ ἄλλαι ὀλκάδες φέρουσαι στρατεύματα ἐκανονοβόλουν καὶ ἐτουφέκιζαν πρὸς τὴν ἄλλην ἄκραν τῆς νήσου εἰς ἔλκυσιν τῆς προσοχῆς τῶν ἐναντίων, καὶ εἰς ἐπιτυχίαν δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς ἐπὶ τῆς ἄλλης ἄκρας μελετωμένης ἀποβάσεως τῶν στρατευμάτων. Ἐπτα μόνον ἦσαν οἱ φυλάσσοντες τὴν θέσιν ταύτην· ἡ ἀπότομος φύσις της ἐφαίνετο αὐτοφύλακτος· ἀλλὰ καὶ οἱ ὀλίγοι οὗτοι ἦσαν ἀμελέστατοι. Τὰ δ' ἐχθρικὰ στρατεύματα οὔσης ἄκρας νηνεμίας ἀπέβησαν τὴν νύκτα εἰς τὴν ξηρὰν ἀφανῇ, καὶ κατέλαβαν καὶ τὰ τέσσαρα χωρία ἀμαχητί, διότι οἱ πολεμισταὶ τῆς νήσου ὄντες ἐπὶ τῆς παραλίας ὅπου ὑπώπτευν ἀπόβασιν δὲν ἔλαβαν γνῶσιν τοῦ συμβάντος εἰμὴ ἀφ' οὗ ἐξημέρωσεν.

Εἰς τῶν πλοιάρχων της Κάσσου ὁ Μάρκος διέπρεπε διὰ τὴν ἀνδρίαν του καὶ ἐδικαίωσε κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην περίστασιν ἣν εἶχεν ὑπόληψιν.

Ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἀπελπισίας διὰ τὸ ἀπροσδόκητον τοῦ συμβάντος συνέλεξέ τινας ἀκούσαντας τὴν πατριωτικὴν φωνὴν τοῦ καὶ παρέστη ἔνοπλος ὑπερασπιστῆς τῆς πατρίδος τοῦ· μεγάλως ἠνδραγάθησε τὴν ἡμέραν ἐκείνην· λέγεται ὅτι τριάντα ἐχθροὺς ἐσκότωσε μόνος αὐτός· ζωγρηθεὶς δὲ καὶ ὀπισθάγκωνα δεθεὶς ἀπήχθη πρὸς τὸν Χουσεήμπεην· ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ ἐπεσφράγισεν ἐνδόξως τὰς ἀνδραγαθίας του· ἔσπασε τὰ δεσμά του, ἤρπασεν ἀπὸ τῆς ζώνης ἐνὸς τῶν περισταμένων τὴν μάχαιράν του, ἐσκότωσε δύο τῶν φυλάκων του, καὶ ἔπεσε καὶ αὐτὸς ὑπὸ τὰ μαχαιροκτυπήματα τῶν ἄλλων.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν χωρίων κατεστράφη ὁ ἀγὼν· πολλοὶ ἐφονεύθησαν, τὰ παῖδιά καὶ αἱ γυναῖκες ἠχμαλωτίσθησαν, τινὲς κατέφυγαν εἰς τὰ ὄρη, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπροσκύνησαν. Ἐκ τῶν ἐντοπίων δὲ πλοίων μόνον ἓν ἐπρόφθασε καὶ ἀνήχθη, καὶ διελθὼν τὸν ἐχθρικὸν στόλον διέσωσέ τινας ἐξ ὧσων δεινῶν ὑπέφεραν οἱ λοιποί. Οἱ Τοῦρκοι ἐλεηλάτησαν τὰ χωρία, ἐπεβίβασαν τὰ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς κανόνια καὶ ὑψωσαν ἐπὶ τῆς νήσου τὴν σημαίαν των. Ὁ δὲ Χουσεήμπεης ἐγκαταστήσας κατ' αἴτησιν τῶν ψευδοπροσκυνησάντων διοικητὴν τῆς νήσου Τοῦρκον ἀπέπλευσεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἔφερε τὰ συλληφθέντα πλοῖα καὶ τοὺς αἰχμαλωτισθέντας· παρέλαβε δὲ καὶ τινας ναύτας εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ στόλου τοῦ προσελθόντος αὐθορμήτως ἐπ' ἐλπίδι λυτρώσεως τῶν αἰχμαλωτισθέντων συγγενῶν των. Μόλις τὴν 17 ἐξέπλευσεν ἡ ὑδραϊκὴ μοῖρα ὑπὸ τὸν Σαχτούρην εἰς βοήθειαν τῆς Κάσσου, δὲν ἔμαθε δὲ τὴν καταστροφὴν τῆς εἰμῇ τὴν 21 καθ' ἣν ἔρριψεν ἄγκυραν ἔμπροσθεν αὐτῆς. Φανέντων τῶν ἐλληνικῶν πλοίων ὁ ἀγὰς κατέφυγεν εἰς Κάρπαθον, οἱ δὲ ψευδοπροσκυνήσαντες Κάσσιοι ἔτρεξαν εἰς τὸ παραθαλάσσιον, καὶ ἀσπαζόμενοι τοὺς Ὑδραίους καὶ διηγούμενοι περιπαθῶς τὴν συμφορὰν

των, καὶ χέοντες θερμὰ δάκρυα ἀνήγειραν ἐπὶ τῆς νήσου των τὴν πεσοῦσαν ἑλληνικὴν σημαίαν, ἀλλὰ δὲν ἀνήγειραν καὶ τὴν πεσοῦσαν πατρίδα των.

Λήγοντος δὲ τοῦ ἀπριλίου ἀπέπλευσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πολυάρμενος στόλος ὑπὸ τὸν Χουσρέφπασαν ἐπιβιβάσας λόχους τινὰς γενιτσάρων· προσεπεβίβασε καὶ ἐν τῷ Θερμαϊκῷ κόλπῳ ἄλλα στρατεύματα συρρέουσанта πολλαχόθεν, καὶ ἀρχομένου τοῦ ἰουνίου κατέπλευσεν εἰς Μιτυλήνην ὅπου παρέλαβε καὶ ἄλλα.

Πολλὰ κακὰ ἔπαθαν, ὥς εἶδαμεν, παρὰ τῶν Ψαριανῶν καὶ τῶν Σαμίων τὸ πρῶτον καὶ δεῦτερον ἔτος τοῦ ἀγῶνος τὰ παράλια τῆς Ἀσίας· τὸ δὲ τρίτον ἔπαθαν ὅχι μόνον ταῦτα ἀλλὰ καὶ αἱ νῆσοι τῆς Μιτυλήνης, τῆς Λίμνου, καὶ τῆς Θάσσου ὅπου ἀποβαίνοντες οἱ Ψαριανοὶ ἤρπαζαν, ἔκαιαν, ἐδουλαγώγουν καὶ ἐφόνευαν. Ἐγόγγυζαν ἐπὶ τοῖς δεινοῖς τούτοις οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν ἐκείνων ὥς ἀπροστάτευτοι, καὶ ἡ Πύλη ἐμελέτησε τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Σάμου.

Ἡ πόλις τῶν Ψαρῶν κεῖται πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τῆς νήσου. Ἐμπροσθεν αὐτῆς εἶναι ὁ λιμὴν· ἄνωθεν δὲ ἐσώζετο παλαιὸν τείχος, καὶ ἐν αὐτῷ ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου· 7500 ἦσαν οἱ ἐντόπιοι κάτοικοι, ἀλλ' οἱ εἰς τὴν νήσον πολλαχόθεν καταφυγόντες ὑπελογίζοντο 25,000, ἐξ ὧν οἱ πλείστοι ἦσαν Κυδωνιεῖς καὶ Χῖοι. Ἦσαν καὶ χίλιοι Θετταλομακεδόνες μισθωτοί. Εἶχε δὲ ἡ νῆσος ὅλη εἰς ὑπεράσπισίν της ἑκατὸν πενήντα κανόνια, ἐξ ὧν 24 ἐπὶ τοῦ τείχους.

Τὴν 18 ἰουνίου ἐφάνησαν ἐξωθεν τοῦ λιμένος τῶν Ψαρῶν πλοῖα τουρκικά, τὰ ὁποῖα αὐθήμερον ἐπανεπλευσαν εἰς τὴν Μιτυλήνην ὅπου διέμενεν ὅλος ὁ στόλος. Οἱ Ψαριανοὶ ἐσυμπέραναν ὅτι τὰ πλοῖα ταῦτα ἦλθαν εἰς προσκοπὴν, καὶ ὅτι ἤγγιζεν ἡ ὥρα

τοῦ κατὰ τῆς πατρίδος των μελετωμένου κινήματος. Συνελθόντες δὲ εἰς συμβούλιον οἱ μὲν ἐγνωμοδότησαν νὰ ἐκπλεύσωσιν εἰς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ μακρὰν τῆς νήσου, οἱ δὲ νὰ τὸν περιμείνωσιν ἐπ' αὐτῆς. Ὑπερίσχυσεν ἡ τελευταία γνώμη· ἀπέβησαν οἱ ναῦται καὶ κατέλαβαν διαφόρους θέσεις εἰς ὑπεράσπισιν τῆς νήσου· ἀφῆκαν δὲ μόνα τὰ πυρπολικά των εἰς περίπλουν ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος των φανταζόμενοι ὅτι ἱκανοὶ ἦσαν νὰ ὑπερασπίσωσιν ὅλην τὴν νήσον, ὃ ἔστι δεκαοκτὼ μιλίων περιφέρειαν, τρισχίλιοι ὅπλο φόροι. Τὴν 19 ἀνήχθη ὁ ἐχθρικὸς στόλος, ἦλθε πρὸ τῆς μεσημβρίας ὀπισθεν τῆς πόλεως τῶν Ψαρῶν κατέμπροσθεν τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Νικολάου καὶ τοῦ Ξηροκάμπου, καὶ ἤρχισε νὰ κανονοβολῇ σφοδρῶς. Ἦσαν δὲ τὰ ἐλθόντα ἐχθρικὰ πλοῖα μικρὰ μεγάλα πολεμικὰ καὶ φορτηγὰ 176, ἐν οἷς ἐν τρίκροτον, δύο δίκροτα, ἕξ φρεγάδαι καὶ δέκα κορβέται· ἔφεραν δὲ δωδεκακισχιλίους εἰς ἀπόβασιν. Οἱ Ἕλληνες ἔχοντες καλῶς ὠχυρωμένον τὸ παραθαλάσσιον ἐκείνο ἀντεῖχαν καὶ ἀντεκανονοβόλουν γενναίως· δι' ὅλης δὲ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ἐπελθούσης νυκτὸς ἐπεκράτησεν ἀμοιβαῖος κανονοβολισμός, καὶ οἱ μαχόμενοι διέμειναν ὅπου ἐτοποθετήθησαν ἀσάλευτοι. Περὶ δὲ τὴν τετάρτην ὥραν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐν μέσῳ τοῦ κανονοβολισμοῦ καὶ ὑπὸ τὸ ἐπικρατοῦν ἐξ αἰτίας τῆς νηνεμίας νέφος τοῦ καπνοῦ ἀπέβησαν ἀόρατοι πεντακόσιοι ἐχθροὶ κατ' ἀρχάς, καὶ κατόπιν καὶ ἄλλοι εἰς θέσιν Πριόνι, πλησίον τῆς ὁποίας ἔκειτο κανονοστάσιον φέρον τρία κανόνια ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Ὀλυμπίου Κώτα καὶ πενήντα ὀπαδῶν του. Κωφοὶ οἱ φυλάττοντες τὸ κανονοστάσιον ἐκείνο εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἀρχηγοῦ των ἐτράπησαν ἰδόντες τοὺς ἐχθροὺς ἐρχομένους κατ' αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῆς τροπῆς συλληφθεῖς ὁ Κώτας ἐφονεύθη. Συγχρόνως ἀπέβησαν καὶ ἄλλοι ἐχθροὶ εἰς Φτελιόν. Ἐκεῖ ἤϋραν

σφοδρὰν ἀντίστασιν καὶ ἐχύθη πολὺ αἷμα· ἀλλ' ὄν-
 τεσ πολυαριθμότεροι ὑπερίσχυσαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν
 θέσιν. Ἐκεῖθεν ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν πόλιν ἀνεμ-
 πόδιστοι, καὶ ἀναβάντες εἰς τὰ ὑπερκείμενα βουνὰ
 ἔστησαν τὰς σημαίας των. Ἰδόντες δὲ οἱ ἐπὶ τῆς νή-
 σου αὐτὰς καὶ τοὺς ἐχθροὺς καταβαίνοντας πληθηδὸν
 πρὸς τὴν πόλιν ἔτρεξαν πρὸς τὸ παραθαλάσσιον εἰς
 καταφυγὴν ἐπὶ τῶν πλοίων· ἀλλὰ τὰ πλοῖα ὅχι μόνον
 ἦσαν ἠγκυρωμένα ἀλλὰ δὲν εἶχαν ἐκτὸς ὀλίγων οὐδὲ
 τὰ πηδάλιά των, διότι ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν ὑπομι-
 σθίων Θετταλομακεδόνων τ' ἀπεβίβασαν ἐπὶ τῆς
 ξηρᾶς τὴν προτεραίαν ἵνα μὴ φύγωσιν οἱ ἐντόπιοι
 ἐλθόντος τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐγκαταλειφθῶσιν εἰς τὴν
 διάκρισίν του οἱ πολεμοῦντες ὑπὲρ αὐτῶν ἑτερόχθονες.
 Τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἐξέθεσε τοὺς πλείστους εἰς
 σφαγὴν καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν· πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῶν
 δεινῶν ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐρρίπτοντο εἰς τὴν θά-
 λασσαν πρὸς διάσωσιν ἐπὶ τῶν πλοίων· μόνοι ὅσοι
 ἐπρόφθασαν καὶ κατέφευγαν εἰς τὰ πηδαλιούχα πλοῖα
 ἢ εἰς πλοιάρια ἀπέφευγαν τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν,
 διότι ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ ἔμπροσθεν
 τοῦ λιμένος, καὶ τὰ πλοῖα ταῦτα ἀπεμακρύνοντο
 ἀσφαλῶς τοῦ τόπου τῆς σφαγῆς καὶ τῆς αἰχμαλω-
 σίας· οἱ δὲ λοιποὶ ἐπνίγοντο ἢ ἠχμαλωτίζοντο· δέκα
 ἐννέα μόνον πλοῖα ἐπρόφθασαν καὶ ἔφυγαν, ὅλα δὲ
 τ' ἄλλα περίπου ἑκατόν, μικρὰ μεγάλα, ἐλθόντος τοῦ
 στόλου συνελήφθησαν. Ἐν δὲ αὐτῶν, τὸ τοῦ Δη-
 μήτρη τῆς Ἀσημήνας, φέρον γυναῖκας καὶ παιδία
 ἐκάη αὐτανδρὸν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν παθημάτων
 τῆς τουρκικῆς αἰχμαλωσίας· τὸ δὲ τοῦ Χατση-
 Ἀγγελῇ ἐλυτρώθη διὰ τοῦ ἀκολουθοῦ στρατηγῆ-
 ματος· Ἰδόντες οἱ ἐν αὐτῷ ὅτι ἐκινδύνευε νὰ συλ-
 ληφθῇ ὡς πεισὸν πλησίον μιᾶς φρεγάδας ἐσκόρ-
 πισαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματός του πυρόκονιν καὶ
 τὴν ἀναψαν· ἡ δὲ φρεγάδα ἐκλαβοῦσα τὸ πλοῖον

ὥς πυρπολικὸν ἀπεμακρύνθη, καὶ τὸ πλοῖον ἐλυ-
τρώθη. Οἱ ἐχθροὶ ἔκαυσαν τὴν πόλιν, καὶ κυριεύ-
σαντες τὴν νῆσον ὅλην ἀπέκλεισαν καὶ προσέβαλαν
τὸ τεῖχος, τὴν μόνην θέσιν τὴν ὁποίαν διετήρησαν οἱ
Ἕλληνες μετὰ τὴν εὐτυχῇ ἀπόβασιν τῶν ἐχθρῶν.
Πολλοὶ ἦσαν οἱ ἔγκλειστοι ἐν οἷς καὶ 600 Θετταλο-
μάγνητες ὑπὸ τὸν Λάμπρον Κασσανδρέα, τὸν Γούλαν
καὶ ἄλλους· συνεκλείσθη καὶ ὁ Σλάβος Ῥάδος, ὁ ἄλ-
λοτε ἐν Εὐβοίᾳ ἀριστεύσας· δύο ἡμερονύκτια ἀντέ-
στησαν γενναίως, ἀλλ' ἐκ τοῦ σφοδροῦ κανονοβο-
λισμοῦ διερράγη ἡ μόνη ἐντὸς τοῦ τείχους δεξαμενῇ,
καὶ ἐξ αἰτίας τῆς στερήσεως τοῦ νεροῦ καὶ τῆς ἀπελ-
πισίας ἀπὸ πάσης ἔξωθεν βοηθείας ἀπεφάσισαν οἱ
ἔγκλειστοι τὴν τρίτην ἡμέραν ν' ἀποθάνωσιν ἐνδό-
ξως· τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπεφάσισαν καὶ οἱ ἐχθροὶ
ν' ἀναβῶσι ξιφῆρεις τὸ τεῖχος. Ἐντὸς αὐτοῦ ἦτο
σπήλαιον, ἢ φοντάνα, χρησιμεῖον ὥς πυροκονοθήκη
καὶ καταφύγιον οἰκογενειῶν. Οἱ ἔγκλειστοι ἐξετέλε-
σαν ἐν πρώτοις ὅσα ἡ θρησκεία παραγγέλλει πρὸ
τοῦ θανάτου, καὶ δράξαντες τὴν στιγμήν καθ' ἣν οἱ
ἐχθροὶ ἀνέβαιναν πληθηδὸν πανταχόθεν, κατεβίβα-
σαν τὴν ἐπὶ τοῦ τείχους ἑλληνικὴν σημαίαν, ὕψωσαν
λευκὴν ἐφ' ἧς ἦσαν ἐγκεχαραγμέναι αἱ λέξεις “Ἐλευ-
θερία ἢ θάνατος,” καὶ ἔβαλαν πῦρ εἰς τὴν πυροκονο-
θήκην· ἐσείσθη ἡ νῆσος ἐπὶ τῇ ἐκρήξει, ἀνετράπησαν
τὰ τεῖχη, καὶ ὑπὸ τὰ ἐρείπια ὅλοι οἱ ἐντὸς ἐκτὸς δύο ἐτά-
φησαν, καὶ συνετάφησαν καὶ οἱ ἐφορμήσαντες ἐχθροὶ
τῶν ὑπερδισχίλιοι. Μικρὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰχμαλωτι-
σθέντων ἐπὶ τῆς καταστροφῆς τῆς νήσου ἀλλὰ ὑπέρ-
μεγας ὁ τῶν φονευθέντων. Ἐκ τῶν 7500 ἐντοπίων,
3500 διεσώθησαν ἐν οἷς καὶ 150 κρυβέντες κατὰ τὸ
μέρος ὅπου ἐγένετο ἡ ἀπόβασις, τοὺς ὁποίους παρέ-
λαβε τὴν ἐπαύριον ἡ παρευρεθείσα ἐπὶ τῇ κατα-
στροφῇ τῶν Ψαρῶν γαλλικὴ φρεγάδα Ἴσις· ὥστε
ἂν κατ' αὐτὴν τὴν ἀναλογίαν λογισθῶσι καὶ οἱ ἐκ

τῶν 25,000 προσφύγων διασωθέντες οἱ μὴ ἔχοντες πρὸς σωτηρίαν ὅσους τρόπους εἶχαν οἱ ἐντόπιοι, ὁ ἀριθμὸς ὅλων τῶν φονευθέντων καὶ αἰχμαλωτισθέντων ὑπερβαίνει τὰς δεκαεπτὰ χιλιάδας.

Καταστρεφομένης δὲ τῆς νήσου οἱ αἰμοχαρεῖς πορθηταί της ἔκοπταν καὶ μετεκόμιζαν εἰς τὴν ναυαρχίδα τὰς κεφαλὰς τῶν ἀθλίων χριστιανῶν. Ὁ δὲ καπητάν-πασᾶς καθήμενος ἐπὶ τῆς λεοντῆς του τὰς ἐδέχετο περιχαρῆς συσσωρευομένας ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ ἐφιλοδώρει τοὺς ἀποκεφαλίστας κατὰ τὴν βδελυρὰν τουρκικὴν συνήθειαν. Ἐλιμένιζε ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἔμπροσθεν τῶν Ψαρῶν τὸ ἀγγλικὸν δικάταρτον Alacrity. Ὁ πλοίαρχος Γιώρκ (α) μαθὼν ὅτι ἀπήγαγαν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ναυαρχίδα ὡς αἰχμάλωτον ἀρχιμανδρίτην τινὰ φίλον του ἀφίχθη εἰς λύτρωσίν του, καὶ ὑποκριθεὶς ὅτι ἐπεθύμει νὰ τὸν ἀποχαιρετήσῃ παρεκάλεσε τὸν πασᾶν νὰ διατάξῃ τὴν προσέλευσίν του· ἐπὶ τῇ παρακλήσει ταύτῃ ἐλάλησεν ὁ πασᾶς πρὸς τινὰ τῶν παρεστώτων κατ' ἰδίαν, καὶ μετ' ὀλίγον προσηνέχθη κεφαλὴ γενειῶσα, τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀποκοπεῖσα, καὶ αἷμα εἰσέτι στάζουσα. Σατανικῶς δὲ ὑπομειδιάσας ὁ πασᾶς ἐπὶ τῷ θεάματι εἶπε τῷ πλοιάρχῳ δακτυλοδεικτῶν τὴν κεφαλὴν “ ἰδοὺ ὁ φίλος σου.” Ὁ πασᾶς οὗτος ἦτον εἰς τῶν συνετωτέρων καὶ ἡμερωτέρων ἀνδρῶν τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν ὑπὸ τὴν πολεμικὴν ἔποψιν δὲν ὁμοιάζει τὴν τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Νιαούσης, τῆς Κασσάνδρας ἢ τῆς Χίου· ἦτο καταστροφή μεγάλου μέρους τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξαφάνισις τῆς προφυλακῆς αὐτῆς· ἦτον ἀπόσβεσις φλογὸς καιούσης κατ' ἔτος τὰ ἐχθρικὰ παράλια τῆς Ἀσίας καὶ πολλάκις λυούσης τὰς ἐκστρατείας της· ζῶν ἐνόμισαν οἱ πλησιόχωροι λαοὶ τῆς Ἀσίας τὸν θάνατον τῶν Ψαρῶν, καὶ ἐδοξολόγησαν τὸν

Θεὸν ἰδόντες πωλουμένας ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῶν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα ἀνδρῶν τῶν ὁποίων ἀκούοντες χθὲς μόνα τὰ ὀνόματα ἐτρόμαζαν. Ἐρρέθη ὅτι ἡ νῆσος ἠλώθη ἐξ ἐπιβουλῆς, καὶ ὅτι τὸ κανονοστάσιον ἐπροδόθη ὑπὸ τοῦ Κώτα· ἀλλ' ἡ κατηγορία αὕτη εἶναι πάντῃ ἀνυπόστατος, καὶ ὁ Κώτας συλληφθεὶς ἐφονεύθη.

Ἐν ᾧ δὲ κατεστρέφοντο τὰ Ψαρά αἱ ναυτικαὶ μοῖραι τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν ἡπράκτουν δι' ἑλλειψιν τῶν εἰς ἐκπλευσιν ἀναγκαίων· πρὸ πολλοῦ ἔφθασαν, ὥς εἶπαμεν, καὶ ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα δόσις τῶν δανείων εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἂν δὲν παρενέπιπταν τὰ περὶ ὧν διελάβαμεν ἐμπόδια εἰς τὴν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἀποστολὴν αὐτῶν ἐπρολαμβάνετο ἴσως διὰ τῆς ἐν καιρῷ ἐκπλεύσεως τοῦ στόλου ἡ πτώσις καὶ τῆς Κάσσου καὶ τῶν Ψαρῶν. Ἐν τοσούτῳ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος καταστροφὴ κατετάραξε τοὺς Ἕλληνας φοβηθέντας μὴ πάθῃ καὶ ἡ Ὑδρα ὅτι ἔπαθαν τὰ Ψαρά, καὶ τότε θὰ κατεστρέφετο ὅλος ὁ ἀγών· διὰ τοῦτο καὶ στρατεύματα ἔξωθεν ἐπ' αὐτῆς τῆς νήσου μετεκομίσθησαν, καὶ πλοῖα μετὰ μεγάλης σπουδῆς καὶ ἐκ τοῦ προχείρου ἐτοιμάσθησαν, καὶ ἐνωθέντα μετὰ τῶν διασωθέντων Ψαριανῶν ἀπέπλευσαν ὑπὸ τὸν Μιαούλην πρὸς τὰ Ψαρά ἐπ' ἐλπίδι νὰ προλάβωσι τὴν πτώσιν τοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον ἐφημίζετο ὅτι ἀντεῖχε· διετάχθη δὲ καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Σαχτούρην πλεύσασα εἰς βοήθειαν τῆς Κάσσου μοῖρα καὶ μὴ φθάσασα ἐκεῖ ἐν καιρῷ νὰ πλεύσῃ καὶ αὕτη πρὸς ἐκείνο τὸ μέρος· πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος ἔπλευσε καὶ ἡ τῶν Σπετσῶν.

Μετὰ δὲ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ τείχους ἐπανεπλευσεν ὁ στόλος καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ ἐχθροῦ εἰς Μιτυλήνην. Δισχίλιοι μόνον στρατιῶται καὶ τριάντα πέντε πλοῖα ἑνοπλα δευτέρας καὶ τρίτης τάξεως, τὰ περισσότερα σαλοῦνται, ἀπέμειναν εἰς μετακόμισιν τῶν ἐπὶ τῆς νήσου κανονίων· ἀπέμειναν καὶ

χίλιοι ἐθελονταὶ εἰς λαφυραγωγίαν· ἐστάλησαν καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς τρόπαια καὶ ἐξετέθησαν ἐπὶ τῶν πυλώνων τοῦ παλατίου τὴν 12 ἰουλίου 500 κεφαλαί, 1200 αὐτία, 35 ἑλληνικαὶ σημαῖαι, καὶ 200 αἰχμάλωτοι.

Τὴν δὲ 3 ἐξημερώθη ἡ ὑπὸ τὸν Μιαούλην μοῖρα ἔξωθεν τῶν Ψαρῶν ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Λιμεναρίου καὶ ἀπεβίβασεν ἕως 300 ναύτας. Ἰδόντες οἱ ἐν τῇ νήσῳ ἐχθροὶ τοὺς Ἑλληνας ἀποβάντας ἀφῆκαν ὅλα τὰ μέρη τῆς νήσου καὶ ἔτρεξαν εἰς τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖά των τόσον ἔντρομοι, ὥστε τινὲς αὐτῶν ἐπνίγησαν· διακόσιοι μόνον περίπου μὴ προφθάσαντες νὰ φύγωσιν ἐκλείσθησαν ἐντὸς τεσσάρων οἰκιῶν. Ἐπίσης ἔντρομα καὶ τὰ πληρώματα τῶν ἐν τῷ λιμένι ἐχθρικῶν πλοίων ἔκοψαν τὰς ἀγκύρας των καὶ ἀνήχθησαν· ἀνήχθησαν καὶ τὰ ἑλληνικὰ εἰς καταδίωξιν αὐτῶν καὶ τὰ ἐκανονοβόλησαν. Ἐπόδισαν τὰ ἐχθρικὰ πρὸς τὴν Χίον καταδιωκόμενα· μία γολέτα παρεδόθη καὶ ἐν ἄλλο πλοῖον ἐκάη. Ἐν τούτοις ἔφθασε καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Σαχτούρην μοῖρα(β)· ἀπηλπίσθησαν τότε οἱ Τοῦρκοι εὐρεθέντες ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρῶν, ἔρριψαν τὰ πλοῖά των ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τὰ ἔκαυσαν· τέσσαρα μόνον διεσώθησαν καὶ ταῦτα κακῶς ἔχοντα.

Μετὰ δὲ τὴν φθορὰν τοῦ ἐχθρικοῦ τούτου στολίσκου καὶ τὸν πολὺν ὀλεθρον τῶν ἐν αὐτῷ ἐπανεπλευσαν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα εἰς τὰ Ψαρὰ καὶ ἐπῆραν πολλὰ τῶν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς τὸν αἰγιαλὸν καταβιβασθέντων καὶ μὴ εἰσέτι ἐπιβιβασθέντων κανονίων. Τὴν δὲ 7 ἰουλίου ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου ἐφάνη ἐν ἐχθρικὸν πλοῖον κατὰ τὴν Χίον· ἀπέπλευσαν εὐθὺς ἐκ Ψαρῶν τρία ἑλληνικὰ εἰς καταδίωξίν του, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον εἰδοποίησαν διὰ σημείων ὅτι ὅλος ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἐφαίνετο· τότε διέταξεν ὁ ναύαρχος τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ναύτας

νὰ ἐπιβιβασθῶσι, καὶ τούτου γενομένου ἀνήχθησαν τὰ πλοῖα· ἦσαν δὲ ὅλα, ὑδραῖκὰ σπετσιωτικά καὶ ψαριανὰ 51, ἀλλὰ μόνον 14 ὑδραῖκὰ ἔπλευσαν πρὸς τὴν Χίον, τὰ δὲ ἄλλα ἐπόδισαν πρὸς τὸν Καφηρέα. Ἐπειδὴ δὲ τόσον ὀλίγα δὲν ἦσαν ἀξιομάχα πρὸς τοιοῦτον στόλον δὲν ἐναυμάχησαν, ἀλλ' ἐλλιμένισαν τὴν 11 ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Σάμου, καὶ ἐκεῖθεν ἐπανεπλευσαν εἰς τὰ ἴδια. Ἐπ' οὐδεμιᾶς δὲ ἄλλης ἐκστρατείας εὐρέθη ὁ ἐλληνικὸς στόλος τόσον ἀπρομήθευτος τῶν ἀναγκαίων. Ἐπληγώθησαν πέντε Ἕλληνες ἐπὶ τῆς ναυμαχίας τῆς 3, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀνδρείος πλοίαρχος Λάζαρος Παναγιώτας πολεμῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς· ἐν ἐλλείψει δὲ ἱατροῦ μετεκομίσθησαν εἰς Ὑδραν. Ἐν τούτοις ὁ ἐχθρικός στόλος μὴ καταδιώξας τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα κατέπλευσεν εἰς Ψαρά, παρέλαβε τοὺς ἐγκλείστους καὶ τὰ ἐναπομείναντα κανόνια, κατεδάφισε τὰς σωζομένας οἰκίας, καὶ χώσας τὸν λιμένα ἐπανεπλευσεν εἰς Μιτυλήνην.

Τοιοιυτρόπως ἀπετελείωσεν ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν. Ἡ δὲ κυβέρνησις περιέθαλψεν ὅπως ἐδύνατο τοὺς διασωθέντας Ψαριανούς καὶ τοῖς ἔδωκεν ἐπὶ τῇ αἰτήσει αὐτῶν εἰς προσωρινὴν κατοικίαν τὴν Μονεμβασίαν καὶ εἰς μόνιμον διὰ ψηφίσματος τὸν Πειραιᾶ, ἀλλὰ τὸ ψήφισμα τοῦτο δὲν ἐπραγματοποιήθη συνοικισθέντων τῶν πλείστων εἰς Αἴγινα.

Τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ἐπρόκειτο κατὰ τὸ σχέδιον τῆς Πύλης νὰ παρακολουθήσῃ ἡ τῆς Σάμου· ἀλλ' ὁ ἀφιλοπόλεμος Χουσρέφπασας ἀντὶ νὰ τὴν προσβάλλῃ ἀμέσως ἀνέτοιμον, ἀπροστάτευτον ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου, καὶ ἀπελπισθεῖσαν ἐπὶ τῇ καταστροφῇ τῶν Ψαρῶν, ἐκάθισεν ὀλόκληρον μῆνα ἀργὸς ἐν Μιτυλήνῃ. Ἀθλιώτατα ἦσαν τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Σάμου τὸν μῆνα ἐκεῖνον. Τέσσαρες ἦσαν αἱ φατρίαι· ἡ μὲν ἐζήτει νὰ φύγῃ, ἡ δὲ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν προστασίαν τῶν Ἀγγλῶν, ἡ τρίτη νὰ συμβι-

βασθῇ, ἡ δὲ τετάρτη ν' ἀντισταθῇ μέχρι θανάτου· καλῇ τύχῃ ὑπερίσχυσεν ἡ τελευταία ἐλθούσης ἐν καιρῷ τῆς εἰδήσεως ὅτι τὰ ἐν Ζακύνθῳ παρακατατεθέντα χρήματα ἐδόθησαν, καὶ ὅτι ἐξ αὐτῶν ἐννενηντα χιλιάδες διστήλων ἐχορηγήθησαν πρὸς ἑκπλευσιν τοῦ στόλου εἰς βοήθειαν τῆς νήσου των. Τῷ 27 ἰουλίου ἐξέπλευσαν 27 ὑδραϊκὰ πλοῖα πολεμικὰ καὶ πυρπολικὰ ἀποτελοῦντα τὴν πρώτην μοῖραν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Σαχτούρην· κατόπιν ἐξέπλευσαν καὶ 8 σπετσιωτικά, ἐτοιμάζετο δὲ μετὰ πολλῆς σπουδῆς νὰ ἐκπλεύσῃ καὶ ἡ δευτέρα ὑδραϊκὴ μοῖρα ὑπὸ τὸν Μιαούλην. Τὴν 30 ἐξημερώθη ἡ πρώτη ἔξωθεν τῆς Ἰκαρίας καὶ εἶδε σαράντα μικρὰ πλοῖα, ἐν οἷς καὶ εἴκοσι σακολέβαι, πλέοντα ὑπὸ τουρκικὴν σημαίαν πρὸς τὴν Σάμον καὶ φέροντα δισχίλους στρατιώτας εἰς ἀποβίβασιν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Καρλοβασίου. Προπλέοντα δὲ τρία πλοῖα τῆς μοῖρας ἔπесαν ἐπὶ τῶν φανέντων ἐχθρικῶν, δύο σακολέβας κατεπόντισαν καὶ δύο συνέλαβαν, τοὺς δὲ ἐν αὐταῖς ἔσφαξαν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἐπλησίασεν ὅλη ἡ μοῖρα, καὶ τότε ὅλα τὰ ἐχθρικὰ πλοιάρια καταδιωκόμενα ἠναγκάσθησαν τὰ μὲν νὰ πέσωσιν εἰς τὴν πλησιεστέραν ξηράν, τὰ δὲ νὰ καταφύγωσιν εἰς ἄλλα παράλια. Ἐπὶ τῆς συγκρούσεως δὲ ταύτης ἐφονεύθησαν ἐκ τῶν Ἑλλήνων πέντε καὶ ἐπληγώθησαν ἐννέα. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἔπλευσεν ἡ ἑλληνικὴ μοῖρα ὑπὸ εὐδιον ἄνεμον πρὸς τὸ παράλιον ὅπου, ὥς εἰδοποιήθη, διάφορα πλοιάρια παρελάμβαναν στρατεύματα· ἀλλ' ἡ εἶδησις δὲν ἦτον ἀληθής. Ἡ μοῖρα προχωρήσασα πρὸς τὴν Μυκάλην εἶδεν ἐπὶ τῶν ἀντικρὺ βουνῶν καὶ τῶν παραλίῳν πλήθη στρατευμάτων· ἐντὸς δὲ δύο λιμενίσκων σωροὺς πλοιαρίων ἐτοιμῶν νὰ μεταβιβάσωσι τὰ στρατεύματα ταῦτα εἰς τὴν Σάμον· ἦσαν ἐν αὐτοῖς καὶ δύο βρίκια, τὰ ὁποῖα ἅμα εἶδαν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐρχόμενα ἔκοψαν

τὰς ἀγκύρας τῶν καὶ ἔτρεξαν ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ μεγάλου στόλου ἐλλιμενίζοντος ὅπισθεν τοῦ κατὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς ἁγίας Μαρίνας ἐρημονησίου. Προχωρήσασα βαθύτερον ἢ ἐλληνικὴ μοῖρα εἶδεν ἄλλα πλοιάρια προσωρμισμένα καὶ ἄλλα στρατεύματα συσσωρευμένα ἐπὶ τῶν παραλίων καὶ τῶν πλησίων λόφων ἑτοιμα εἰς μεταβίβασιν. Ἐπλησίασαν τότε τρία τῶν ἐλληνικῶν πλοίων πρὸς τὴν ξηράν, ἐν αὐτῶν ἔρριψε μίαν κανονίαν, καὶ ἐν τῷ ἅμα ἐτράπησαν εἰς φυγὴν οἱ ἐπὶ τῆς παραλίας ἐχθροὶ καὶ ἀνέβησαν εἰς τοὺς λόφους. Ἐπόδισε μετὰ τοῦτο ἡ μοῖρα καὶ ἔρριπεν ἄγκυραν αὐθήμερον ὅπου καὶ πρότερον. Ἀφ' οὗ δὲ παρετήρησεν ὁ ἐχθρὸς ὅτι, ἐν ὅσῳ τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα κατεῖχαν τὴν θέσιν ἐκείνην, ἡ μετάβασις τῶν στρατευμάτων ἐδυσκολεύετο, δεκαοκτὼ πλοῖα τῆς πρώτης τάξεως ἔπλευσαν περὶ τὴν 4 ὥραν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου κατὰ τῶν ἐλληνικῶν. Ὁ Σαχτούρης διέταξε νὰ ναυμαχήσωσιν οἱ περὶ αὐτὸν ἐπ' ἀγκύρας· ἐναυμάχησαν μετὰ μεσημβρίαν καθ' ὃν τρόπον διέταξε· πολλοὶ ἐκατέρωθεν κανονοβολισμοὶ ἀλλ' ἀποτέλεσμα οὐδέν· πρὸς δὲ τὸ ἑσπέρας ἀφ' οὗ ὥρμησαν δύο πυρπολικά, τὸ τοῦ Ῥομπότση καὶ τὸ τοῦ Τσάπελη, τὸ μὲν ἐπὶ μιᾶς φρεγάδας, τὸ δὲ ἐπὶ μιᾶς κορβέτας, ἐφοβήθησαν οἱ ἐχθροὶ καὶ ἀπεμακρύνθησαν· ἐπανήλθαν καὶ τὴν ἐπαύριον. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐδέχθησαν ἐπ' ἀγκύρας ὡς καὶ τὴν προτεραίαν. Τρεῖς ὥρας ἐναυμάχησαν, καὶ πάλιν πολὺς κονονοβολισμὸς καὶ ἀποτέλεσμα οὐδέν ἕως οὗ ἀνήχθησαν τέσσαρα πυρπολικά, τὰ ὅποια μόλις εἶδαν οἱ ἐχθροὶ ἐπιπλέοντα ἀπεμακρύνθησαν καὶ οὕτως ἔπαυσεν ἡ δευτέρα ναυμαχία. Τὴν δὲ 2 αὐγούστου ἦλθαν εἰς χαιρετισμὸν τοῦ ἀντιναυάρχου ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Σάμου, ὁ Λυκούργος Λογοθέτης καὶ ἄλλοι πρόκριτοι. Τοὺς ἀντεπεσκέφθη καὶ ὁ ἀντιναύαρχος ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ὅπου τὸν ἐδέχθησαν μετὰ μεγίστης τιμῆς. Τὸ δὲ ἑσπέρας τῆς

αὐτῆς ἡμέρας ἦλθαν ὅπου ἦσαν τὰ ὑδραϊκὰ πλοῖα τὰ ὀκτὼ σπετσιωτικὰ καὶ ἐν ψαριανόν. Τὴν 4 ἔπλευσε καὶ τρίτην φορὰν ὁ ἐχθρικός στόλος κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ κανονοβολῶν δὲ αὐτὸν ἔκανονοβόλει συγχρόνως καὶ τὰ κανονοστάσια τὰ ἐπὶ τῆς νήσου καὶ ἀντεκανονοβολεῖτο. Ἐν τούτοις ἀνήχθησαν δεκαεπτὰ τῶν ἐλληνικῶν πολεμικῶν πλοίων καὶ διετάχθησαν καὶ τὰ πυρπολικά νὰ κινηθῶσιν, ἀλλ' οὐδὲν ἐκινήθη· καὶ οἱ μὲν πλοίαρχοί των ἡτιῶντο τὰ πληρώματά των, τὰ δὲ πληρώματα τοὺς πλοιάρχους των· εἰς μάτην δὲ ὁ ἀντιναύαρχος ἔτρεχεν ἀπὸ πυρπολικοῦ εἰς πυρπολικὸν καὶ ἐκάλει τοὺς ἐν αὐτοῖς εἰς ἐξόρμησιν κατὰ τῶν ἐχθρῶν· καλῇ τύχῃ ἔφθασε κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ὁ Κανάρης καὶ ὑπήκουσε μετὰ χαρᾶς εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Σαχτούρη, καὶ τότε τὸ πυρπολικὸν αὐτοῦ καὶ τὰ δεκαεπτὰ πολεμικὰ ὑδραϊκὰ καὶ σπετσιωτικὰ ὥρμησαν εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρικών, καὶ δὲν ἐπόδισαν εἰμὴ ἀφ' οὗ ἠναγκάσθησαν τὰ ἐχθρικά ὅλα ν' ἀπομακρυνθῶσιν. Ἡ τρίτη αὕτη ναυμαχία διήρκεσε πέντε ὥρας. Ἐν τούτοις τὰ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς πολυπληθῆ στρατεύματα τοῦ ἐχθροῦ ἔβλεπαν αὐτοψεῖ τὴν κατασχύνην τοῦ μεγάλου στόλου των καταδιωκομένου καὶ φεύγοντος καὶ ὀλιγοψύχουν. Ὁ ἀτυχὴς στόλος ἐκινήθη καὶ τετάρτην φορὰν κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ τὴν ἐπαύριον, καὶ τὰ μὲν τῶν πλοίων αὐτοῦ ἐπροσπάθουν, πνέοντος ὀλίγου ἀνατολικοῦ ἀνέμου, νὰ ἐπιπέσωσι διὰ τοῦ μεταξὺ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Σάμου (Κολῶνες) (γ), καὶ τῆς ἁγίας Μαρίνας πορθμοῦ, τὸν ὅποιον ἐφύλατταν οἱ Σπετσιῶται, τὰ δὲ διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, ὅπερ ἐφύλατταν οἱ Ὑδραῖοι· καλῇ τύχῃ ἐφιλοτιμήθησαν καὶ οἱ πυρπολισταὶ ὅλοι τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ἐκινήθησαν πρόθυμοι· πρῶτος ὁ Τσάπελης ὥρμησεν ἐπὶ μιᾷς μεγάλης φρεγάδας πλεούσης ἐντὸς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Σάμου καὶ τῆς ἁγίας Μαρίνας. Ὁ γενναῖος

οὗτος πυρπολιτὴς προσέπλευσεν ἐντὸς βολῆς πιστό-
 λας, ἂν καὶ βροχηδὸν ἔπιπταν ἐντὸς τοῦ πυρπολικοῦ
 του οἱ μύδροι καὶ τὰ βόλια τῆς φρεγάδας. Ἄλλ' ἐν
 ᾧ ἐπρόκειτο νὰ τὸ κολλήσῃ τινὲς τῶν ναυτῶν του
 ἰδόντες τοὺς ἐχθροὺς ἐτοιμάζοντας τὰς λέμβους των
 εἰς ῥυμουλκίαν τῆς φρεγάδας, καὶ ὑπολαβόντες ὅτι
 ἤρχοντο εἰς ἀφαρπαγὴν τοῦ ἐφορκίου των ἐδειλία-
 σαν, καὶ ἐμβάντες δρομαῖοι εἰς αὐτὸ ἀφῆκαν ἐπὶ τοῦ
 πυρπολικοῦ τὸν πλοίαρχόν των πηδαλιουχοῦντα ἀπει-
 λούντες ὅτι θὰ ἔκαιαν καὶ τὸ πλοῖον καὶ αὐτὸν ἂν δὲν
 τοὺς ἠκολούθει. Τόσῃ δὲ δειλία παρὰ συνήθειαν
 κατέλαβε τοὺς ναύτας, ὥστε θὰ ἔπιπτε τὸ πλοῖον εἰς
 χεῖρας τῶν ἐχθρῶν ἂν δὲν ἐπρόφθανε νὰ τὸ καύσῃ
 ὁ πλοίαρχος καύσας ἐκ τῆς πολλῆς του βίας καὶ τὸ
 πρόσωπόν του καὶ τὴν χεῖρά του· ἀλλ' ὅ,τι δὲν κα-
 τώρθωσεν ὁ γενναῖος ἀλλ' ἀτυχὴς Τσάπελης, τὸ
 κατώρθωσε μετὰ μίαν ὥραν ὁ ἐπιδεξιώτατος Κανά-
 ρης. Οὗτος, καθ' ἣν ὥραν ἠγωνίζετο ἡ φρεγάδα νὰ
 κάμψῃ τὸ ἀκρωτήριον, ἔστησε τὸ πυρπολικόν του
 ἔμπροσθέν της, ὥστε, ἂν ἡ φρεγάδα ἔτρεχεν ὅπως
 ἔτρεχεν, ἀδύνατον ἦτο νὰ διαφύγῃ τὰς φλόγας του.
 Εἰς ἀποφυγὴν αὐτοῦ τοῦ δεινοῦ ἔστρεψεν ἡ φρεγάδα
 τὴν πρῶραν τῆς πρὸς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, καὶ
 καταδιωκομένη ὑπὸ τοῦ πυρπολικοῦ ἠναγκάσθη νὰ
 τρέξῃ πρὸς τὸν πλησιέστερον κρημνόν· ἀλλὰ πρὶν
 πέσῃ ἔξω, τὴν ἐπρόφθασε τὸ πυρπολικόν καὶ περιε-
 πλέχθη· ἡ φρεγάδα ἦτο πλέον ἀκυβέρνητος, καὶ οἱ
 πλείστοι τῶν ἐν αὐτῇ πεσόντες εἰς τὴν θάλασσαν
 ἐξεκολύμβουν. Ἐν τοσοῦτῳ αἱ φλόγες τοῦ πυρπο-
 λικοῦ διεδόθησαν εἰς αὐτὴν, ἀναψε μετ' ὀλίγον καὶ ἡ
 πυροκονοθήκη της, καὶ τότε κανόνια, κατάρτια, κε-
 ραῖαι, σφαῖραι, ξύλα, σίδηρα ἐτινάχθησαν ὅλα εἰς τὸν
 αἶρα, καὶ πολλὰ αὐτῶν ἔπεσαν ἐν μέσῳ τῶν ἐπὶ τῆς
 ξηρᾶς τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ τοὺς μὲν ἐφό-
 νευσαν, τοὺς δὲ ἐπλήγωσαν. Ἐφονεύθησαν καὶ δύο

ναῦται τοῦ πυρπολικοῦ ὑπὸ τῶν τουφεκιῶν τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἐχθρῶν. Οἱ δὲ ἀπομείναντες ἐν τῇ φρεγάδᾳ οἱ μὲν συνεκάησαν, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν κυμάτων περιφερόμενοι ἐξωγρήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐσφαγήσαν. Ὁ ἐχθρὸς, ἂν καὶ ἐξεθαμβήθη ἐπὶ τοῖς παθήμασί του, δὲν ἀπελπίσθη καὶ ἀνεστράφη πρὸς τὸ φρούριον· ἀλλ' ἀντέστη σφοδρῶς ἢ ἐκ σπετσιωτικῶν πλοίων ἀριστερὰ πτέρυξ τῆς ἐλληνικῆς μοίρας ἐν οἷς διεκρίθη ἡ ὑπὸ τὸν Ἀνάγυρον Λεμπέσσην ναῦς. Τὸ δειλινὸν περιέπλεξε ὁ Βατικιώτης τὸ πυρπολικόν του εἰς δικύταρτον τουνεζινιακὸν εἴκοσι κανονίων καὶ τὸ ἔκαυσεν· συνελλήφθη δὲ καί τις ἐν αὐτῷ πασᾶς τουνεζίνοσ προφθάσας καὶ ριφθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ δύο ὥρας ἄλλος πυρπολιτὴς ὁ Ῥαφαλιᾶς περιέπλεξε τὸ πυρπολικόν του εἰς τινα φρεγάδαν καὶ τὴν ἔκαυσεν. Ἐρρίφθησαν καὶ δύο ἄλλα πυρπολικά μετὰ ταῦτα, ἀλλ' ἐκάησαν μὴ καύσαντα. Ἀπελπισθεὶς ἐπὶ τέλους ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἀπεμακρύνθη περὶ τὴν μίαν ὥραν τῆς νυκτὸς κατὰ τὸ Ἀγαθονῆσι· ἡ δὲ φθορὰ τὴν ὁποίαν ἔπαθε τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ἡ ἐντεῦθεν κατασχύνη του ἐματαίωσαν τὴν ἐπὶ τῆς Σάμου ἀπόβασιν· καὶ τὰ μὲν στρατεύματα διεσκορπίσθησαν, ὁ δὲ στόλος κατέπλευσεν εἰς Πάτμον καὶ Κάρεναν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς Κῶν ὅπου ἀνεμένετο ὁ αἰγυπτιακός (δ).

Ἡ λαμπρὰ αὕτη καὶ σωτηριώδης ναυμαχία ἐνέπλησε θάρρους τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς παρηγόρησε διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κάσσου καὶ τῶν Ψαρῶν. Ἐξ ὧσων δὲ κατώρθωσεν ὁ ἐλληνικὸς στόλος εἰς προφύλαξιν τῆς Σάμου ἐξάγεται, ὅτι δὲν κατεστρέφοντο ἴσως οὐδὲ τὰ Ψαρά, ἂν ὑπερασπίζοντο ἐπὶ τῆς θαλάσσης.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἐκινεῖτο ὁ στόλος κατὰ τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Σάμου, ἐκινοῦντο καὶ στρατεύματα

κατὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὁ φοβερός ὡς ἡγε-
 μών τῆς Μακεδονίας Ἀβδουλαμπούτης δὲν εὐδοκί-
 μησεν ὡς Ῥούμελη-βαλεσῆς καὶ διεκρίθη μόνον διὰ
 τὴν ὡμότητά του. Ὁ σουλτάνος τὸν ἐκάθηρεν ἀρχο-
 μένου τοῦ ἔαρος τοῦ ἔτους τούτου καὶ ἀντικατέστησε
 τὸν Δερβήσπασαν. Τριάντα χιλιάδας διετάχθη οὐ-
 τος νὰ στρατολογήσῃ, ἀλλ' οὔτε τὸν ἥμισυ ἀριθμὸν
 ἐδυνήθη νὰ συνάξῃ. Εἶχε δὲ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του
 δύο ἄλλους πασάδας τὸν Ἰσούφπασαν Μπερκόφτσα-
 λην καὶ τὸν Ἀμπάτπασαν τὸν ἐκ Δίμπρας. Με-
 σοῦντος δὲ τοῦ ἰουνίου ἐστρατοπέδευσε πανστρατιᾷ
 εἰς τὸ Λιανοκλάδι ὑπὸ κακοὺς οἰωνούς. Δύο τρεῖς
 ἡμέρας πρότερον ἔστειλεν ἐκεῖ ὑπὸ φύλαξιν ἐνό-
 πλων τινῶν πολλὰ κιβώτια φυσεκίων εἰς χρῆσιν τοῦ
 στρατοῦ, ἀλλὰ τὴν νύκτα ἔπεσε κεραυνὸς εἰς τὸν
 πύργον, ὅπου τὰ πολεμεφόδια ἐφυλάττοντο, τὰ ἔκαυ-
 σεν ὅλα, καὶ συνέκαυσε καὶ τινες τῶν φυλασσόντων
 αὐτά. Τὰς αὐτὰς δὲ ἡμέρας συνενωθέντες οἱ Τούρκοι
 τοῦ Ῥίου, τοῦ ἀντερρίου, καὶ τῆς Ναυπάκτου, πεντα-
 κόσιοι περίπου, ὥρμησαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Λιδω-
 ρικίου, καὶ εὐρόντες μέρος τοῦ στρατεύματος τῆς
 ἐπαρχίας ταύτης ἐν τῷ χωρίῳ Ὁμέρ-ἐφέντῃ ὑπὸ τὸν
 ὑποπλαρχηγὸν τοῦ Σκαλτσᾶ, Τριαντάφυλλον συνε-
 κρούσθησαν, καὶ μὴ δυνηθέντες νὰ προχωρήσωσιν
 ὠπισθοδρόμησαν. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἑξ ἐφονεύθη-
 σαν καὶ ἑνδεκα ἐπληγώθησαν. Στρατοπεδεύσας δὲ ὁ
 Δερβήσπασας εἰς Λιανοκλάδι ἔστειλε μετὰ τινες
 ἡμέρας εἰς Γραβιὰν ὑπὸ τοὺς δύο ἄλλους πασάδας
 ἑξακισχιλίους πεζοὺς καὶ χιλίους ἵππεῖς ἵνα εἰσβά-
 λωσι δι' ἐκείνης τῆς ὁδοῦ εἰς τὰ Σάλωνα· διέταξε δὲ
 καὶ τὸν Καρυστινὸν Ὁμέρπασαν καὶ τὸν ἐν Πρεβέζῃ
 Βρυώνην νὰ εἰσβάλωσι καὶ οὗτοι συγχρόνως ὁ μὲν
 εἰς τὴν Ἀττικὴν ὁ δὲ εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, συνελ-
 θόντα δὲ ὅλα τὰ στρατεύματα εἰς Ναύπακτον νὰ με-

ταβῶσιν ὅπου τὰ πράγματα τὰ ὠδήγουν. Ἄλλὰ τὰ σχέδια τῶν Τούρκων ἦσαν ὡς καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων, γραπτὰ μᾶλλον ἢ πρακτά.

Γνωστῆς δὲ γενομένης τῆς μελετωμένης εἰς τὰ Σάλωνα εἰσβολῆς ἀνηγέρθησαν διαταγῇ τοῦ Πανουργιᾶ κατὰ τὴν Ἀμπλιανην, μεταξὺ Σαλώνων καὶ Γραβιάς, δέκα δυνατοὶ προμαχώνες· ἀλλ' ὀλιγάριθμον ἦτον ὡς πρὸς τὴν πολεμικὴν ἀνάγκην τὸ τάγμα τοῦ Πανουργιᾶ. Καλῇ τύχῃ συνήλθαν εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην καὶ ἄλλα τάγματα ὑπὸ τὸν Γεωργάκην Δράκον, τὸν Γιώτην Δαγκλῆν, τὸν Διαμαντὴν Ζέρβαν καὶ τὸν Χριστόφορον Περραίβον. Ἔστειλε καὶ ὁ Λόντος ὑπὸ τὸν Παναγιώτην Νοταρᾶν 200 στρατιώτας, καὶ ἐπὶ μισθοδοσίᾳ δέκα χιλιάδων γροσίων ἔπεισε καὶ τοὺς περὶ τὸν Κίτσον Τσαβέλαν ἐρχομένους ἐκ Μεσολογγίου εἰς Πελοπόννησον καὶ διαβαίνοντας τὴν Σεργούλαν νὰ μεταβῶσι καὶ οὗτοι εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην· ἦσαν δὲ ὅλοι οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς ἐννεακόσιοι. Τὴν 8 ἰουλίου μέρος τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ ἐξ Ἀλβανῶν καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἀμπάζπασα ἐπάτησε τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Λιδωρικού ἐπὶ λεηλασίᾳ, ἤρπασεν ὀκτακισχίλια πρόβατα καὶ μίαν ἑκατοστὺν ἵππων, ἠκροβολίσθη μετὰ τοῦ ἐν Μουνίτση ὑπὸ τὸν Σκαλτσᾶν τάγματος ἐνδυνάμωθέντος καὶ παρά τινων Κραββαριτῶν ὑπὸ τὸν Σαφάκαν, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδόν του. Τὴν νύκτα δὲ τὴν μεταξὺ τῆς 13 καὶ 14 ἰουλίου ἐξεστράτευσαν ὅλοι οἱ ἐν Γραβιᾷ σύροντες καὶ δύο κανόνια καὶ ἐξημερώθησαν εἰς τοῦ Σανδάλῃ τὸ μνήμα μίαν ὥραν μακρὰν τῆς Ἀμπλιανης, καὶ τὴν τρίτην ὥραν ἔπесαν ἐπὶ τῶν κατεχόντων τὴν θέσιν ἐκείνην Ἑλλήνων· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν πυροβολοῦντες μετ' ὀλίγον δὲ ξιφῆρεις ἠγωνίζοντο ν' ἀνοίξωσι τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἐπρόλαβαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἔφραξαν ἐνρίψαντας κορμούς δένδρων· γενναίως ὑπεράσπισαν τὰς θέσεις των οἱ Ἕλληνες,

ἀντέκρουσαν τοὺς ἐχθροὺς των καὶ πολλάκις ἐφορμήσαντας τοὺς ἀπώθησαν· ἀλλ' ἀνένδοτοι ἦσαν οἱ ἐχθροὶ καὶ ἀμφιῖρρεπής ἡ μάχη μέχρι τῆς ἑσπέρας, καθ' ἣν ἐλθοῦσα ἐπικουρία τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Χαλμούκην ἔπεσεν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ ἐχθροῦ, τὴν ἔβαλεν εἰς ἀταξίαν, καὶ διὰ τῆς θερμῆς συνεργείας τῶν Σουλιωτῶν πολεμούντων πρὸς ἐκείνο τὸ μέρος τὴν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν. Ἡ τροπὴ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος ἐπέφερε τὴν τοῦ κέντρου· μόνη ἡ δεξιὰ ἀντεῖχε καὶ στενωὺς ἐπολιόρκει τὸν προμαχῶνα ἐν ᾧ ἦτον ὁ Νάκος Πανουργιᾶς· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐνύκτωσεν, ἐτράπη καὶ αὕτη εἰς φυγὴν μὴ δυναμένη μόνη ν' ἀνθέξῃ. Οἱ Ἕλληνες ἔτρεξαν κατόπι τῶν ἐχθρῶν, τοὺς ἐπῆραν τὰ δύο κανόνια, πολλὰ ὄπλα, πολεμefόδια, ἵππους, σημαίας, καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Μπερκόφτσαλη. Τριάντα ἑπτὰ Ἕλληνες καὶ πάμπολλοι Τούρκοι ἐσκοτώθησαν καὶ ἐπληγώθησαν, πολλοὶ δὲ ἔπεσαν κατὰ κρημνῶν ἐπὶ τῆς διὰ τῶν στενοτοπιῶν φυγῆς των ὠθοῦντες καὶ ὠθούμενοι, καὶ προτιμώντες τὸν θάνατον τῆς αἰχμαλωσίας· ἀπόδειξις δὲ τῆς μεγάλης φθορᾶς τῶν ἐχθρῶν εἶναι ὅτι τὰ στρατεύματα ἐπανελθόντα εἰς Γραβιὰν δὲν ἐπεχείρησαν νέαν εἰσβολὴν. Ἐφονεύθη δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ὁ γνωστὸς Μπέης τῆς Θράκης Σουλεϊμάνης.

Καθὼς δὲ προεσχιδιάσθη ἀπέβη κατ' αὐτὰς καὶ ὁ Ὁμέρπασας Καρυστινὸς εἰς Ὠρωπὸν μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ δισχιλίῳν γενιτσάρων καὶ χιλίων ἄλλων καὶ ἐλεηλάτει τὰ περίξ. Ὁ δὲ Γούρας, ὁ πρὸ ἐνὸς μηνὸς διορισθεὶς παρὰ τῆς κυβερνήσεως φρούραρχος τῶν Ἀθηνῶν, ἐξεστράτευσεν κατ' αὐτῶν τὴν 3 ἰουλίου μετὰ 600 καὶ τὴν ἐπαύριον κατέλαβε τὸ ἄνωθεν τῆς πεδιάδος τοῦ Μαραθῶνος παλαιότειχον. Τὴν 5 ὑπῆγαν κατ' αὐτοῦ οἱ ἐχθροὶ καὶ ἠκροβαλίσθησαν, τὴν δὲ 6 ἐπανελήφθη ἡ μάχη καὶ οἱ Τούρκοι ἔρριψαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἕως 50 κανονίας, καὶ

δὲς καὶ τρεῖς ἐφώρμησαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν. Ἦλθεν ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐπικουρία τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Εὐμορφόπουλον καὶ ἄλλους, καὶ τότε ἔπесαν ὅλοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν, καὶ εἰς σημεῖον τῆς νίκης ἔστειλαν εἰς Ἀθήνας τριάντα κεφαλὰς καὶ δύο σημαίας. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην οἱ μὲν Ἕλληνες ἐπανῆλθαν εἰς τὴν πόλιν, οἱ δὲ Τοῦρκοι μετέβησαν εἰς Καπανδρίτι περιφερόμενοι ἐπὶ ἀρπαγῇ καὶ αἰχμαλωσίᾳ. Τὴν δὲ 20 ἰουλίου 600 ἰππεῖς ἦλθαν ἐγγὺς τῆς πόλεως· ἀλλ' ἐξορμήσαντες οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν κανονοβολισμόν τῆς ἀκροπόλεως τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσι διὰ τῆς Κυφησίας. Τὴν 3 αὐγούστου προσήγγισαν αὐθις οἱ ἰππεῖς, ἐξῆλθαν τότε καὶ οἱ Ἕλληνες οἱ μὲν ἔφιπποι οἱ δὲ πεζοί, συνῆψαν μάχην περὶ τὰς στήλας τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ ἀπεδίωξαν πάλιν τοὺς ἐχθρούς. Μετὰ τρεῖς δὲ ἡμέρας ἐξεστράτευσαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ ἀπαντήσαντες αὐτοὺς μεταβαίνοντας εἰς Κάλαμον ἔβαλαν εἰς ἀταξίαν τοὺς πεζοὺς καὶ ἐζώγρησαν καὶ τινα σκευοφόρα ζῶα των, ἀλλ' ἐπιστρεψάντων τῶν ἰππέων ἐτράπησαν οἱ Ἕλληνες, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ ζωγρηθῇ καὶ ὁ Γούρας. Τὴν αὐτὴν νύκτα ἀνεχώρησαν οἱ Τοῦρκοι εἰς Εὐβοίαν κακῶς ἔχοντες διὰ τὴν ἐπισκῆψασαν εἰς τὸ στρατόπεδον δεινὴν δυσεντερίαν ἐκ τῆς χρήσεως τῶν ἁώρων καρπῶν. Τριάντα Ἕλληνες ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἥτις διήρκεσε πέντε ἐβδομάδας. Ὁ δὲ Ὀμέρπασας ἐπανελθὼν εἰς τὰ ἴδια ἀπέπεμψε τοὺς φιλοταράχους γενιτσάρους εἰς Βῶλον.

Ἐν ᾧ δὲ ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλὰς εἶχε θέσιν ἀμυντικὴν ὡς πρὸς τὸν ἐχθρόν, ἡ δυτικὴ ἔλαβεν ἐπιθετικὴν.

Περὶ τὰ τέλη μαΐου συνῆλθαν οἱ πλείστοι τῶν ὀπλάρχηγών τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Βάλτου κατὰ τὴν μεγάλην Φτέρην ὅπου συγ-

κροτήσαντες πολεμικὸν συμβούλιον περὶ τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ἀρτης ἀπεφάσισαν νὰ εἰσβαλῶσιν ἐν πρώτοις εἰς τὸ Ῥαδοβίτσι πρὸς διέγερσιν τῶν πλησιοχώρων χριστιανικῶν λαῶν εἰς τὰ ὄπλα. Μετὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην χίλιοι ἐκλεκτοὶ στρατιῶται ὑπὸ τοὺς στρατηγούς Τσόγκαν καὶ Ῥάγκον καὶ τοὺς χιλιάρχους Ἀναγνώστην Καραγιάννην καὶ Δῆμον Τσέλιον ἦλθαν τὴν 1 ἰουνίου ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης· ὁ δὲ ὀπλαρχηγὸς αὐτῆς Δημήτριος Μπακόλας, υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ περιφήμου Γώγου ἀποθανόντος, ἀνέτοιμος ν' ἀντισταθῇ καὶ ἀπρόθυμος νὰ ἐνωθῇ ἔσπευσε νὰ παρακαλέσῃ τὸν Τσόγκαν νὰ μὴ προχωρήσῃ ἕως οὗ ἀπήλλαττε τῶν χειρῶν τῶν ἐν Πρεβέζῃ Τούρκων τὸν ἀδελφόν του· ὑπέσχετο δὲ νὰ συμπράξῃ τότε. Εἰσήκουσεν ὁ Τσόγκας τὴν δέησίν του ὑποθέσας αὐτὴν εἰλικρινή· ἀλλ' οὗτος ἄλλα γράψας καὶ ἄλλα πράξας, ἀντὶ νὰ λυτρώσῃ τὸν ἀδελφόν του, ἔφερε Τούρκους καὶ κατέλαβαν αἴφνης τὴν Σκουλικαρίαν. Ἰδόντες οἱ περὶ τὸν Τσόγκαν καὶ Ῥάγκον ὅτι ἠπατήθησαν, ἐρρίφθησαν κατ' αὐτῶν τὴν 3 ἰουνίου, ἀπεδίωξαν τοὺς Τούρκους καὶ τὸν Μπακόλαν, καὶ διώρισαν ὀπλαρχηγὸν αὐτῆς τὸν Κώσταν Οἰκονόμου. Διαιρεθέντες δὲ εἰς δύο σώματα ἐπροχώρουν πρὸς τὰ Τσουμέρικα, ὀπλαρχηγὸς τῶν ὁποίων ἦτον ὁ Κουτελίδας, σκοπεύοντες νὰ ἐπαναστατήσωσι τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην· ἀλλ' ἐν ᾧ οὗτοι ἐπροχώρουν, οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Σκουλικαρίαν, ἔξωσαν τὸν νέον ὀπλαρχηγὸν Κώσταν, καὶ τὴν 9 ἐκίνησαν κατὰ τοῦ Τσόγκα εἰς Ξωδάκτυλον, κατέλαβαν τὸν ἀντικρὺ τοῦ στρατοπέδου ἐκείνου λόφον, συνῆψαν μάχην, καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Ἑλλήνας νὰ ἐπανέλθωσιν ὅλοι εἰς τὸν Βάλτον ἄπρακτοι, μήτε τοῦ Ῥαδοβιτισίου μήτε τῶν Τσουμερίκων τοὺς κατοίκους εὐρόντες συμπράκτορας.

Μεσουῆντος δὲ τοῦ ἰουλίου ἦλθεν εἰδήσις, ὅτι οἱ

Τούρκοι συνήρχοντο εἰς Κομπότι ἐπὶ εἰσβολῇ εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν ὑπὸ τὸν Ὁμέρπασαν καθὼς προδιέταξεν ὁ Δερβήσπασας. Εἰς ἀποφυγὴν δὲ τῶν ἐντεῦθεν δεινῶν οἱ περὶ τὸν Μαυροκορδάτον ἐβουλεύθησαν νὰ συγκροτήσωσι γενικὸν στρατόπεδον, νὰ ἐπισκευάσωσι καὶ ἐνδυναμώσωσι τὸ φρούριον τοῦ Μεσολογγίου, νὰ προετοιμάσωσι τόπον εἰς ἀσφάλειαν τῶν γυναικῶν καὶ παιδίων, καὶ νὰ προλάβωσι καὶ πατήσωσι τὰ χῶματα τῶν ἐχθρῶν. Καὶ κατάλληλος μὲν τόπος εἰς στρατοπέδευσιν ἐθεωρήθη τὸ Λιγοβίτσι· τὰ δὲ τοῦ φρουρίου ἀνέθεσαν εἰς τὸν ὀχυροποιὸν Κοκκίνην χορηγήσαντές τῳ τὰ εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἐργασιῶν του ἀναγκαῖα· ὡς τόπος δὲ ἀσφαλείας ἐτοιμάσθη ὑπὸ φρουρὰν Προυσιωτῶν ἡγουμένου τοῦ Δ. Γουβέλη ἢ μεταξὺ τοῦ Ἀποκόρου, τῶν Κραββάρων καὶ τοῦ Καρπενησίου Ἀποκλείστρα δεκακισχιλίας ψυχὰς ἐν καιρῷ ἀνάγκης χωροῦσα, δι' ἀποτόμων ἐξασφαλιζομένη βράχων καὶ μόνην βᾶτην ἔχουσα τὴν βορειοανατολικὴν πλευράν, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ὠχύρωσαν πυλώσαντες καὶ τὴν ἐξάποδον εἰσοδόν της.

Περὶ δὲ τὰς 20 ἰουλίου πεντακισχίλιοι Ἀλβανοὶ ἱππεῖς καὶ πεζοὶ ἀπέβησαν εἰς Καρβασαράν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ὁμέρπασα Βρυώνη καὶ μετέφεραν καὶ δύο κανόνια· ἀλλ' ὁ πάντοτε ἀνελλιπὴς οὗτος καὶ πάντοτε ἀτυχὴς ἐν ταῖς ἐτησίαις ἐκστρατείαις του κατὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος πασᾶς οὔτε δύναμιν οὔτε θέλησιν εἶχε νὰ προχωρήσῃ. Ἐταράττετο δὲ καὶ διὰ τὰ ἐπικρατοῦντα ἐμφύλια κακὰ τῆς πατρίδος του Ἀλβανίας, καὶ ὑπώπτευε μὴ πάθῃ ἐπὶ τῆς ἀπουσίας του ἡ ἡγεμονεία του· δὲν ἐστρατολόγησε δὲ καὶ δὲν ἐξεστράτευσεν εἰμὴ ὅτ' ἐπανειλημμένως καὶ αὐστηρῶς διετάχθη φοβούμενος μὴ κατατρεχθῇ ὡς ἀπειθής.

Οἱ δὲ Ἕλληνες συνειθίσαντες ν' ἀντιπαραττάωνται πρὸς στρατόπεδα ἐχθρῶν πολυαριθμότερα ἔδρα-

μαν πρόθυμοι ὅπου διατάχθησαν, καὶ οἱ μὲν κατέλαβαν τὸ Λιγοβίτσι ὅπου ἦλθε τὴν 31 ἰουλίου καὶ ὁ Μανροκορδάτος, οἱ δὲ τὸ Βέρσουβον, καὶ ἄλλοι ἔπесαν ἐκ νέου εἰς τὸ Ῥαδοβίτσι καὶ τὰ Τσουμέρικα εἰς ἀντιπερισπασμόν. Οὐδὲν ἄξιον λόγου συνέβη μεταξὺ τῶν δύο στρατοπέδων μέχρι τῆς 26 αὐγούστου καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι νυκτοπορήσαντες ἔπесαν αἰφνης εἰς Βραχωρί ὅπου ἤρπασαν ζῶα, ἠχμαλώτευσαν 25 γυναῖκας ἀπεκεφάλισαν 40 ἀόπλους ἄνδρας, καὶ ἐπανελθόντες εἰς τὰ ἴδια ἔστειλαν τὰς κοπέϊσας 40 κεφαλὰς πρὸς τὸν Δερβήσπασαν ὡς κεφαλὰς ἐνόπλων ἐχθρῶν. Τὴν δὲ 23 σεπτεμβρίου οἱ ἐκστρατεύσαντες πρὸς τὸ Ῥαδοβίτσι καὶ τὰ Τσουμέρικα, χίλιοι περίπου, προσέβαλαν τοὺς ἐχθροὺς πλησίον τοῦ Βουλγαρελίου, καὶ τρέψαντες αὐτοὺς τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τοῦ χωρίου φονεύσαντες 20 ἐξ αὐτῶν. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων δύο ἐφονεύθησαν καὶ δύο ἐπληγώθησαν. Ἐν τοσούτῳ ἐπειδὴ τὰ κινήματα τοῦ Δερβήσπασα καὶ τοῦ Καρυστινοῦ Ὁμέρπασα δὲν εὐδοκίμησαν, τὰ ἐμφύλια δὲ κακὰ τῆς Ἀλβανίας ὑπερεπερίσσευσαν καὶ μετεδόθησαν καὶ εἰς τὸ ἐν Καρβασαρῇ στρατόπεδον ὅπου καθ' ἡμέραν συνέβαιναν ἀλληλομαχίαι καὶ λειποταξίαι, ἐπέκειτο δὲ καὶ ὁ χειμὼν, διελύθη τὴν 6 νοεμβρίου τὸ ὑπὸ τὸν Βριώνην στρατόπεδον, καὶ οἱ συγκροτοῦντες αὐτὸ ἐπανῆλθαν διὰ τοῦ Μακρυνόρους εἰς τὰ ἴδια μηδενὸς ἐναντιωθέντος ἐπὶ τῆς διὰ τῶν στενῶν πορείας τῶν.

Οὐδέποτε ἐχθροὶ παραστρατοπεδεύοντες ἐφάνησαν τόσον ἀφιλοπόλεμοι καὶ τόσον ἀδρανεῖς.

Μὴν ὀλόκληρος παρῆλθε μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀμπλιανης, καὶ οὐδεμία σύγκρουσις τῶν δύο στρατοπέδων ἐκείνου τοῦ μέρους ἐγένετο. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἀπραξίας τῶν ἐχθρῶν ἐνθαρρυνθέντες διακόσιοι Ἡπειρώται ὑπὸ τὸν Λάμπρον Βεῖκον καὶ ἄλλους ἐκίνησαν τὴν 12 αὐγούστου ἐπὶ σκοπῷ νὰ πέρσωσιν

αἰφνης ἐπὶ τῶν ἐν Γραβιᾷ χαρακωμάτων αὐτῶν· ἀλλὰ φθάσαντας τοὺς ἐνόησαν οἱ Τοῦρκοι. Φυγόν-
 τες ἄπρακτοι καὶ νυκτοποροῦντες ἐξημερώθησαν ἔξω-
 θεν τοῦ Ζητουνίου πρὸς τὰ Καλύβια ὅπου ἦτο πύρ-
 γος, καὶ ἐν αὐτῷ μία ἑκατοστὺς ὅπλοφόρων Τούρκων
 ὑπερασπιζόντων τοὺς ἐκεῖ θεραπευομένους ἀσθενεῖς
 καὶ πληγωμένους. Ἦτο δὲ ἐντὸς τοῦ χωρίου ἐκείνου
 καὶ πολυάριθμον βουκόλιον. Ἐκρύβησαν οἱ Ἕλληνες
 τὴν ἡμέραν· ἐλθούσης δὲ τῆς νυκτὸς ὁ μὲν Βεῖκος καὶ
 τινες τῶν περὶ αὐτὸν ἐκύκλωσαν τὸν πύργον, οἱ δὲ
 λοιποὶ ἐλαφυραγῶγουν τὸ χωρίον. Ἐδοκίμασαν οἱ
 ἐν τῷ πύργῳ νὰ ἐξέλθωσιν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν
 καὶ ἔπεσαν καὶ τινες αὐτῶν. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ λαφυρα-
 γωγοὶ ἐλαύνοντες τὸ βουκόλιον ἀπεμακρύνθησαν τοῦ
 χωρίου ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ ἴδια, ἀνεχώρησαν πολε-
 μοῦντες καὶ οἱ πολιορκηταὶ τοῦ πύργου ἐξ ὧν ἐφο-
 νεύθησαν τρεῖς καὶ ἐπληγώθησαν ἑνδεκα. Ἐχύθη
 αἷμα ἐχθρικὸν καὶ ἐντὸς τοῦ χωρίου. Τὴν δὲ 14
 σεπτεμβρίου ἐπολέμησαν κατὰ τὴν Πανάσαρην ὄχι
 μακρὰν τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου. Τὸ χωρίον τοῦτο
 καθὼς καὶ ἄλλας τινὰς θέσεις μέχρι τῆς Σκάλας τῆς
 Βάργιανης κατέλαβαν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ σκοπῷ νὰ
 προκαλέσωσι τοὺς ἐχθροὺς εἰς μάχην. Ἦλθαν κατ' αὐ-
 τῶν οἱ προκληθέντες, καὶ πολεμοῦντες ἔβαλαν ἀνελ-
 πίστως τοὺς Ἕλληνας εἰς μέγιστον κίνδυνον, ἐξ οὗ
 τοὺς ἀπήλλαξαν ὁ Βασίλης Δαγκλῆς φονεύσας ἐπὶ
 τῆς μάχης τὸν ἀρχηγόν των, διότι μετ' αὐτὸ τὸ συμ-
 βὰν οἱ πρότερον νικηταὶ ἐπράπησαν καὶ κατεδιώχθη-
 σαν· πέντε ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐσκοτώθησαν καὶ ἐπτὰ
 ἐπληγώθησαν· ἀπέθανε πληγωθεὶς καὶ ὁ χιλιάρχος
 Γκιώκας Χορμοβίτης. Τὴν δὲ 30 σεπτεμβρίου τὸ
 ἐχθρικὸν στρατόπεδον μετετόπισεν ἀπὸ Γραβιᾶς εἰς
 Θερμοπύλας, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας διελύθη. Τὴν
 δὲ ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἀποδόσας ὁ

σουλτάνος εἰς τὴν ἀναξιώτητα τοῦ Δερβήσπασα τὸν ἐκάθηρε καὶ μετὰ ταῦτα τὸν ἐθανάτωσε.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα μέχρι τοῦ τέλους τοῦ παρόντος ἔτους. Τὰ δὲ τῆς Πελοποννήσου εἶχαν οὕτως.

Οἱ Τοῦρκοι τῆς Μεθώνης ἐπάτουν συχνάκις τὰ περίξ εἰς συγκομιδὴν καρπῶν. Σπαρτιαταὶ τινες καὶ Μεσσήνιοι ἐνέδρευσαν τὴν 26 αὐγούστου. Ἐξῆλθαν οἱ Τοῦρκοι τὴν ἐπαύριον ὡς συνήθιζαν ἀνύποπτοι. Οἱ Ἕλληνες ἔπесαν ἐξ ἀπροόπτου κατ' αὐτῶν, οἵτινες πτοηθέντες ἐκλείσθησαν ἐντὸς οἰκίσκου. Ἦλθαν αὐθήμερον εἰς ἀπαλλαγὴν αὐτῶν οἱ ἐν Μεθώνῃ λοιποὶ συνάδελφοί των, ἐπολέμησαν, ἀλλ' ἐπανῆλθαν εἰς τὸ φρούριον νυκτὸς γενομένης ἄπρακτοι. Ἐξῆλθαν καὶ τὴν ἐπαύριον φέροντες δύο κανόνια καὶ ἐπολέμησαν, ἀλλ' οὐδὲ τότε κατώρθωσαν ὅ,τι ἐσκόπευαν, καὶ ἐπανῆλθαν ὡς καὶ τὴν προτεραίαν εἰς τὸ φρούριον. Τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἔβαλαν οἱ Ἕλληνες πῦρ εἰς τὸν οἰκίσκον, καὶ σπάσαντες μέρη τινὰ ἐπολέμουν τοὺς ἐν αὐτῷ, οἵτινες μὴ βλέποντες πλέον βοήθειαν ἔξωθεν καὶ ἀπελπισθέντες ἐξώρμησαν ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς καὶ κατέφυγαν εἰς τὸ φρούριον. Ἐφονεύθησαν πέντε Ἕλληνες καὶ τριπλάσιοι ἐχθροὶ ἐξ ὧν ἐζωγρήθησαν καὶ τρεῖς.

Οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Δελῆ-Ἀχμέτπασαν ἐν Πάτραις Τοῦρκοι ἐξήρχοντο ἄφοβοι καὶ ἐλεηλάτουν ὅχι μόνον τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην ἀλλὰ καὶ τὰ πλησιόχωρα χωρία τῆς Γαστούνης. Τὴν δὲ 12 ἰουλίου τετρακόσιοι ἰππεῖς ἐπάτησαν αἴφνης τὰ Λεχενὰ ὅπου ἐφόνευσαν καὶ ἡχμαλώτευσαν πολλούς· ἀλλ' ἐπιπεσόντων διακοσίων Σουλιωτῶν ὑπὸ τὸν Κώσταν Μπότσαρην καὶ διακοσίων ἐντοπίων ὑπὸ τὸν Χρῦσανθον Σισίνην ἀνεχώρησαν ἀπάγοντες τοὺς αἰχμαλώτους των. Ἐπάτησαν καὶ τὴν 20 Σεπτεμβρίου τὸ Μαρκόπουλον,

ἔτρεψαν τοὺς κατ' αὐτῶν ἐλθόντας, ὀλίγον ἔλειψε νὰ
φονεύσωσι καὶ τὸν Σισίνην, καὶ ἐπανῆλθαν εἰς Πά-
τρας δουλαγωγοῦντες γυναῖκας καὶ παιδία. Τὸν δὲ
νοέμβριον ἐπροχώρησαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν τῆς
Γαστούνης ὅπου ἔθυσαν, ἤχμαλώτευσαν καὶ ἐλεηλά-
τησαν. Ἐν ᾧ δὲ συνέβαιναν ταῦτα ὑπῆρχε στρατό-
πεδον ἑλληνικὸν εἰς πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῶν
Πατρῶν ὑπὸ τὸν Λόντον, καὶ ἐδαπανῶντο εἰς χρήσιν
αὐτοῦ τὰ εἰσοδήματα τῶν γειτωνικῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ
τὸ στρατόπεδον τοῦτο ὑπνωττεν· ἐκηρύχθη δὲ τὴν
14 ὁκτωβρίου καὶ ἀποκλεισμός τοῦ φρουρίου τῶν
Πατρῶν, καὶ ἐστάλησαν καὶ πλοῖα πρὸς διατήρησιν
τοῦ ἀποκλεισμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν.

Αἰγυπτιακὴ ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν Ἰβραήμπασαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ εὐόδωσις αὐτῆς εἰς Κρήτην.—Αἱ ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ναυμαχίαι.—Φροντὶς τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως περὶ τακτοποιήσεως τῆς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ὑπηρεσίας.—Ἐναρξεις τῆς γ' κυβερνητικῆς περιόδου.—Ἀφιερώματα τοῦ Βαρβάκη.—Φιλανθρωπικὴ Ἑταιρία ἐν Ἑλλάδι.

* ἌΝ κατέστρεψε τὸ ἔτος τοῦτο ὁ σουλτάνος τὴν Κάσσον καὶ τὰ Ψαρά, ἀπέτυχαν ὁμως ὅλα τ' ἄλλα κινήματά του κατὰ γῆν καὶ τὰ κατὰ θάλασσαν. Ἄλλ' ἤρχετο ἤδη εἰς τὸ μέσον πρωτοφανῆς δύναμις κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ, δύναμις ἐπιφοβωτέρα τῆς σουλτανικῆς. Ἦρχετο δὲ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ υἱοῦ του Ἰβραήμπασα στρατηγικοῦ, φιλοπολέμου καὶ μεγαλοτόλμου ἀνδρός. Πενήντα τέσσαρα πλοῖα πολεμικά, μικρὰ μεγάλα, καὶ ὑπερτριακόσια φορηγά, ἐξ ὧν 86 ὑπὸ σημαίαν οὐδετέραν, ἦσαν ἔτοιμα λήγοντος τοῦ ἰουνίου ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκστρατείαν. Ἐπεβιάσθησαν δὲ δωδεκακισχίλιοι τακτικοὶ πεζοί, δισχίλιοι ἵππεῖς, δισχίλιοι Ἀλβανοί, πεντακόσιοι πυροβολिताί, διακόσιοι πελεκοφόροι, ἑκατὸν πενήντα πεδινὰ κανόνια καὶ ἄφθονα πολεμεφόδια καὶ τροφαί.

Οἱ τακτικοὶ στρατιῶται ὅλοι γεννήματα τῆς Ἀφρικῆς ἦσαν ἄνθρωποι μικρόσωμοι καὶ ἀνεπίδεικτοι, οἱ πλείστοι δὲ καὶ ὀφθαλμιῶντες· ἀλλὰ καρτερικοί, ὑπ' αὐστηρὰν πειθαρχίαν, καὶ καλῶς ἐξησκημένοι εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ὅπλου καὶ εἰς ἀπλοῦς ἐλιγμούς. Οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτῶν ἦσαν ὅλοι σχεδὸν Τοῦρκοι, οἱ δὲ γυμνασταὶ καὶ ἱατροὶ τῶν Εὐρωπαίων· διέπρεπε δὲ ἐν τῷ στρατῷ ὁ ἀρνησίθρησκος Γάλλος Σένε, μετονομασθεὶς Σουλεημάμπεης, ἅλλοτε ὑπασπιστὴς τοῦ στρατάρχου Νέη, καὶ νῦν ἀρχηγὸς ἐνὸς τῶν τριῶν συνταγμάτων ἐξ ὧν συνίστατο ὁ στρατός. Τὴν 7 ἰουλίου ὅλα τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος πλοῖα πολεμικὰ καὶ φορτηγὰ ἀπέπλευσαν ἐξ Ἀλεξανδρείας, καὶ μόλις ἔφθασαν εἰς Κῶν μεσοῦντος τοῦ αὐγούστου διὰ τοὺς ἐπικρατοῦντας σφοδροὺς ἐτησίους ἀνέμους. Ἐμαθεν ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἐν καιρῷ καὶ ἀκριβῶς τὰ τῆς ἐκστρατείας ταύτης· ἔμαθε καὶ ὅτι ἐπὶ ἀδροῖς ναύλοις ἐμπορικὰ πλοῖα ὑπ' οὐδετέραν σημαίαν ἐναυλώθησαν εἰς χρῆσιν αὐτῆς, καὶ ἐξέδωκε τὴν 27 μαΐου κήρυγμα λέγον ὅτι “Ὅσα εὐρωπαϊκὰ πλοῖα ἐναυλοῦντο εἰς χρῆσιν τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ἑλλάδος δὲν θὰ ἐθεωροῦντο ὡς οὐδέτερα ἀλλ' ὡς ἐχθρικά, καὶ ὡς τοιαῦτα θὰ κατεδιώκοντο, θὰ ἐκαίοντο, καὶ θὰ ἐβυθίζοντο αὐτανδρα.” Ἐσφαλεν ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις θεωρήσασα ταῦτα ἐκτὸς πάσης προστασίας τοῦ νόμου, καὶ δικαίως αἱ Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης ἐταράχθησαν. Ἡ δὲ Ἀγγλία ἀπητήσε ρητῶς διὰ τοῦ μεγάλου ἄρμοστοῦ τὴν ἀκύρωσιν τοῦ κηρύγματος, καὶ μὴ εἰσακουσθεῖσα διέταξε τὰς ἐν τῇ Μεσογείῳ ναυτικὰς δυνάμεις τῆς νὰ συλλαμβάνωσιν ὅποιονδῆποτε ἔνοπλον ἐλληνικὸν πλοῖον ὅπου καὶ ἂν τὸ εὕρισκαν. Τοιαύτη διαταγὴ πραγματοποιουμένη θὰ παρέλυε διὰ μιᾶς ὅλην τὴν πλέουσαν ναυτικὴν δύναμιν τῆς Ἑλλάδος· διὰ τοῦτο ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις θέλουσα

μὴ θέλουσα ἠκύρωσε τὸ πέραν τοῦ δεοντος αὐστηρόν της κήρυγμα.

Εἶπαμεν ὅτι ὁ βυζαντινὸς στόλος καταισχυνθεὶς ἔμπροσθεν τῆς Σάμου ἔπλευσεν εἰς Κῶν. Ἡ δὲ ὑπὸ τὸν Σαχτούρην μοῖρα ἔπλεε πρὸς τὰ παράλια τῆς ἀνατολῆς εἰς ἐπιτήρησιν τῶν κινήματων αὐτοῦ. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ τούτῳ ἐτοιμάσθη καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Μιαούλην μοῖρα, καὶ ἀπάρασα τὴν 10 αὐγούστου ἐξ Ὑδρας ἠγκυροβόλησεν αὐθήμερον ὑπὸ τὸ Σούνιον· συνηνώθησαν τὴν 14 καὶ τὰ πλοῖα τῶν Σπετσῶν, καὶ ὅλα ὁμοῦ ἠγκυροβόλησαν τὴν 21 ὑπὸ τὴν Λιψὸν παρὰ τὴν Πάτμον. Τὴν δὲ 23 συνῆλθαν πρὸς ἐκεῖνα τὰ νερὰ ὅλα τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, ὃ ἐστὶν αἱ δύο ὑδραῖκαὶ μοῖραι, ἡ ὑπὸ τὸν Κολανδρουτσουν τῶν Σπετσῶν, καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Νικολῆν Ἀποστόλη τῶν Ψαρῶν. Τὴν δὲ 24 ἔπλευσεν ὁλόσωμος ὁ στόλος ὑπὸ τὸν ἀρχηγίαν τοῦ Μιαούλη πρὸς τὴν Κῶν καὶ τὸ Μπουδρουῦμι, ὅπου ἐλλιμένιζαν οἱ στόλοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Αἰγύπτου συγκεείμενοι ἐξ ἑνὸς δικρότου, εἰκοσιπέντε φρεγαδῶν, ἄλλων τόσων κορβετῶν καὶ ἕως πενήντα βρικίων καὶ γολετῶν· παρηκολούθουν τοὺς στόλους πάμπολλα φορταγωγὰ ἑνοπλά καὶ ἄοπλά· συνηριθμοῦντο δὲ ὅλα, πολεμικὰ καὶ φορτηγὰ, μικρὰ καὶ μεγάλα, ἑνοπλά καὶ μή, ἕως πεντακόσια· ἐλέγετο δὲ ὅτι ἔφεραν 80,000 ναύτας καὶ στρατιώτας, καὶ εἶχαν ὑπὲρ τὰ 2500 κανόνια. Ἐβδομήντα δὲ πλοῖα μόνον ἦσαν τὰ ἑλληνικὰ φέροντα ἕως πεντακισχιλίους ναύτας καὶ 850 κανόνια.

Ἀφίχθέντος δὲ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ὅπου ἐσκόπευεν, ἐξεχώρισεν ὁ Μιαούλης 24 πλοῖα ἐν οἷς καὶ ἐξ πυρπολικά, καὶ τὰ διέταξε νὰ προχωρήσωσιν ὡς προφυλακίδες· τὰ δὲ λοιπὰ ἔπλεαν κατόπιν αὐτῶν. Μίαν ὥραν δὲ πρὸ τῆς μεσημβρίας προσέβαλεν ἡ προφυλακὴ μίαν φρεγάδαν ἔμπροσθεν τοῦ Μπουδρουμίου καὶ τὴν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν· ἀνήχθησαν

τότε οἱ δύο στόλοι τοῦ ἐχθροῦ, ἐπλησίασεν ὅπου ἠκούσθη ὁ ἀκροβολισμὸς καὶ ὅλος ὁ ἑλληνικὸς, καὶ ἤρχισε γενικὴ ναυμαχία μεταξὺ Κῶ καὶ Μπουδρουμίου· στενὴ ἦτον ἡ παλαίστρα καὶ σφοδρὸς ὁ πνέων ἄνεμος· διὰ τοῦτο σύγχυσις πολλὴ ἐπῆλθεν ἀτάκτως κινουμένων ὅχι μόνον τῶν ἐχθρικῶν πλοίων ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἑλληνικῶν, καὶ συγκρούσεις πλοίων ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ στόλου ἐγένοντο. Ὁ δὲ βυζαντινὸς στόλος ἐφάνη ἀνικανώτερος τοῦ αἰγυπτιακοῦ, καὶ τόση ἦτον ἡ ἀπειρία τῶν ἐν αὐτῷ, ὥστε προσεῖχαν οὗτοι μᾶλλον νὰ μὴ βλάπτωσι τοὺς οἰκείους τῶν ἢ νὰ βλάπτωσι τοὺς ἐχθρούς των. Καὶ αὕτη ἡ ναυαρχίς του ἡ ἔχουσα ἀναμφιβόλως τοὺς ἐπιτηδειοτέρους ναύτας τοῦ στόλου ἔπαθεν ἐν ᾧ ἐλοξοδρόμει διὰ τὴν ἀπειρίαν αὐτῶν· οὐδενὸς δὲ βυζαντινοῦ πλοίου τὸ πλήρωμα ἐδείχθη φιλοπόλεμον ἐκτὸς μιᾶς φρεγάδας, τῆς ὁποίας ἐφονεύθη ἐπὶ τῆς ναυμαχίας ὁ πλοίαρχος καὶ πολλοὶ ναῦται· ἀλλ' ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος διεκρίθη καὶ διὰ τὴν τόλμην καὶ διὰ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ ναυτικοῦ του. Δὺς ὁ Γιβραλτάρης ἐπὶ τῆς φρεγάδας του διῆλθεν ὅλην τὴν γραμμὴν τῶν ἑλληνικῶν πλοίων κανονοβολῶν καὶ κανονοβολούμενος· καὶ αὐτὸς ὁ Ἰβραήμης ἐξετέθη ὑπὲρ πάντα ἄλλον. Ἀλλὰ τόση ἦτον ἡ στενοχωρία ὥστε ἐν πλοῖον ὑδραϊκὸν λοξοδρομοῦν ἔπεσεν ἐφ' ἐνὸς πυρπολικοῦ ψαριανοῦ, ἔσπασε τὸ κατάρτιόν του, καὶ ἠνάγκασε τὸν πλοίαρχόν του νὰ τὸ καύσῃ κινδυνεύον νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ· περὶ δὲ τὴν πρώτην ὥραν τῆς νυκτός, ἐν ᾧ διεχωρίζοντο οἱ στόλοι, μία κανονία πεσοῦσα ἀπὸ τοῦ φρουρίου τῆς Κῶ ἐφ' ἐνὸς ἄλλου πυρπολικοῦ, ἔρριψε τὸ κατάρτιόν του, οἱ δὲ ἐν αὐτῷ ναῦται μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ τὸ κυβερνήσωσιν ἔβαλαν πῦρ καὶ ἔφυγαν· ἀλλὰ τὸ φυτίλιον ἐσβέσθη, καὶ οἱ ἐχθροὶ συνέλαβαν τὸ πυρπολικὸν ἄκαυστον. Ἀπομακρυνθεὶς δὲ ὁ ἑλληνικὸς στόλος

ἐξημερώθη ὑπὸ τὴν Ἀτάλειαν, καὶ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἠγκυροβόλησεν ὑπὸ τὸν Γέροντα. Τὴν δὲ 26 ἐστάλησαν πλοῖα τινὰ αὐτοῦ εἰς κατασκοπὴν τῶν ἐχθρικῶν, καὶ τὴν 28 ἠκούσθησαν κατὰ τὴν Κῶν κρότοι κανονίων, διότι ἐχθρικά τινὰ πλοῖα προσέβαλαν τὰ εἰς κατασκοπὴν σταλέντα, καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ἀκούσματος ἀνήχθησαν ὅλα τὰ ἑλληνικά. Τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐφάνησαν ἐπιπλέοντα καὶ τὰ τουρκοαιγυπτιακά, 97 τὸν ἀριθμόν. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἐξημερώθησαν καὶ οἱ τρεῖς στόλοι πρὸς τὴν Ἀτάλειαν· καὶ ὁ μὲν ἑλληνικὸς ἔπescen εἰς ἄκραν γαλήνην, οἱ δὲ ἄλλοι ἀρμένιζαν ὑπ' ὀλιγανεμίαν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ. Ἦρχισεν ἡ δευτέρα ναυμαχία. Ἐννέα ἑλληνικά πλοῖα ἐν οἷς καὶ ἡ ναυαρχὴς καὶ δύο πυρπολικά εὐρέθησαν ὑπήνεμα καὶ ἔπλεαν πρὸς τὸν Γέροντα. Ἡ θέσις των ἦτο δεινὴ. Εἰς βοήθειαν αὐτῶν ὥρμησαν ἄλλα ἑλληνικά εὐρεθέντα ὑπερήνεμα ἐν οἷς καὶ τὸ πυρπολικὸν τοῦ Δημήτρη Παπανικολῆ. Ὁ πυρπολιτὴς οὗτος περιφέρων τὸ σκάφος του ποτὲ κατὰ τῆς μιᾶς ποτὲ κατὰ τῆς ἄλλης φρεγάδας ἀνέστειλε τὴν ὁρμὴν των φοβίζων αὐτάς· αἱ σφαῖραι ἐν τοσούτῳ καὶ οἱ μύδροι ἐπιπταν ὡς χάλαζα κατὰ τοῦ σκάφους του, τὸ ἐτρύπησαν, καὶ ἐπροξένησαν ἄλλας ζημίας, ἀλλ' οὗτος καὶ τόσα παθὼν δὲν ἐπόδισεν ἕως οὗ τὸ πυρπολικὸν του κατήντησεν ἀκυβέρνητον, καὶ τότε πῦρ ἐμβαλὼν τὸ ἔκαυσε. Περιέπλεαν δὲ συγχρόνως καὶ ἄλλα πυρπολικά ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρικῶν στόλων βοηθούμενα ὑπὸ τῶν πολεμικῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ἔπαυαν κανονοβολοῦντα τὸν ἐχθρόν. Ὁ πυρπολιτὴς Μαδρόζης ἔρριψεν ἐφ' ἐνὸς ἐχθρικοῦ δικατάρτου τὸ πυρπολικὸν του, τὸ ὁποῖον περιπλεχθὲν μετέδωκε τὰς φλόγας του· ἀλλ' οἱ ναῦται τοῦ δικατάρτου καὶ τὸ πυρπολικὸν ἐξεκόλλησαν καὶ τὰς μεταδοθείσας φλόγας ἔσβεσαν. Ἐν ᾧ δὲ τὸ σκάφος τοῦτο ἐκαίετο καὶ τὸ κινδυνεύσαν δικατάρτον

ἔφευγεν, ἴθυνεν ἐπ' αὐτὸ τὸ πυρπολικόν του ὁ Πιπί-
 νος· ἀλλὰ πληγωθέντος αὐτοῦ ἐπικινδύνως ἐδειλία-
 σαν οἱ ναῦται, ἄναψαν τὸ πυρπολικὸν προτοῦ νὰ
 κολλήσῃ καὶ ἔφυγαν. Ὁρμησε κατὰ τοῦ αὐτοῦ δικα-
 τάρτου τρίτον πυρπολικόν, ἀλλ' ἐκάη καὶ αὐτὸ εἰς
 μάτην. Ἡ δὲ ἀποτυχία τριῶν πυρπολικῶν ἐνεθάρρυνε
 τὰ φεύγοντα ἐχθρικὰ πλοῖα νὰ στραφῶσι κατὰ τῶν
 ἐλληνικῶν. Ἐξ αὐτῶν δύο φρεγάδαι, τρεῖς κορβέται
 καὶ πέντε βρίκια ἐκύκλωσαν τὸ πλοῖον τοῦ Σαχτούρη,
 τοῦ ἔσπασαν κεραίας, τοῦ ἔσχισαν πανία καὶ ἐτρύ-
 πησαν καταμεσῆς τὸ μέγαλον του κατάρτιον, ἀλλὰ
 δὲν τὸ ἔρριψαν, τὸ πλοῖον ἐπόδισε, καὶ οὕτως ἀπηλ-
 λάχθη τοῦ μεγάλου κινδύνου. Τὰ αὐτὰ ἐχθρικὰ
 πλοῖα ἐναυμάχησαν μετ' ὀλίγον καὶ μετὰ τῶν παρα-
 πλεόντων ἐννέα ἐλληνικῶν ὑπ' ἄνεμον εὐρεθέντων.
 Ἐπὶ τῆς ναυμαχίας δὲ ταύτης ἔρριψεν ὁ Παππαν-
 τώνης τὸ πυρπολικόν του ἐπὶ μιᾷς τῶν φρεγαδῶν 44
 κανονίων, τὸ περιέπλεξεν εἰς τὰ δεξιὰ ἐξάρτια τοῦ
 ἐμπροσθινοῦ καταρτίου της καὶ μετέδωκε τὰς φλόγας
 του· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πῦρ ἔβασκε βραδέως καὶ ἐνδε-
 χόμενον ἦτο νὰ σβεσθῇ, ἐκόλλησε καὶ ὁ Βατικιώτης
 τὸ πυρπολικόν του ἀριστερόθεν αὐτῆς, καὶ μετὰ ἡμί-
 σειαν ὥραν ἡ φρεγάδα ἐκάη· δύο ναῦται τοῦ πυρπολι-
 κοῦ τοῦ Παππαντῶν ἔσκοτώθησαν καὶ τέσσαρες ἐπλη-
 γώθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ Παππαντῶν· πολλοὶ δὲ τῶν
 ἐν τῇ καιομένῃ φρεγάδᾳ ἔπεναν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐξ
 ὧν οἱ μὲν ἐν τῷ πλοίῳ τοῦ Τσαμαδοῦ ἐζώγρησαν εἰκοσι
 δύο τακτικούς, οἱ δὲ ἐν τῷ τοῦ Ἀντώνη Κριεζῆ δεκα-
 πέντε. Ἐκ τῶν ζωγρηθέντων δὲ τούτων ἐγνώσθη,
 ὅτι ἡ καεῖσα φρεγάδα ἦτον ἡ τοῦ Τουνεζίνου μοιράρ-
 χου (α), ὅτι δύο τῶν ζωγρηθέντων ἦσαν αὐτός
 καὶ τις χιλιάρχος τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ, ὅτι εἶχεν ἡ
 φρεγάδα 500 ναύτας καὶ 800 τακτικούς, καὶ ὅτι ὁ
 σκοπὸς τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἦτο νὰ κατα-
 στρέψωσι τὴν Σάμον. Μετ' αὐτὸ τὸ συμβὰν οἱ μὲν

ἐχθρικοὶ στόλοι ἐπανεπλευσαν εἰς τὴν Κῶν, οἳ δὲ Ἕλληνες διανυκτερεύσαντες ὅπου ἐγένετο ἡ ναυμαχία ἐλλιμένισαν τὸ πρῶν ὑπὸ τὸν Γέροντα.

Διὰ τινος δὲ ἡμέρας οἱ στόλοι δὲν συνεκρούσθησαν οὐδ' ἀντιπαρετάχθησαν. Τὴν δὲ 6 Σεπτεμβρίου ἐφάνησαν οἱ ἐχθρικοὶ ἔμπροσθεν τῆς Ἀταλείας πλέοντες πρὸς τὴν Σάμον. Ἀνήχθη καὶ ὁ ἐλληνικὸς πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος, καὶ προλαβὼν τοὺς ἐχθρικοὺς παρετάχθη κατέμπροσθεν τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ Μαραθοκάμπου μέχρι τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Ἀγίας Μαρίας ἑτοιμος εἰς μάχην· ἐπλησίασαν οἱ ἐχθρικοί, ἀλλ' ἀρχομένης τῆς νυκτὸς ἀπεμακρύνθησαν πρὸς τοὺς Ἀρκιούς. Περὶ δὲ τὴν δευτέραν ὥραν τῆς νυκτὸς ἠκούσθησαν πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος κανονίαι, καὶ μετ' ὀλίγον ἐκρεμάσθησαν φανοὶ ἐπὶ τῶν καταρτίων τῶν ἐχθρικῶν πλοίων· ἠγκυροβόλησαν δὲ καὶ πολλὰ τῶν ἐλληνικῶν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὑπὸ τὸ Ἀκρωτήριον τῆς Σάμου. Καθ' ὅλην δὲ τὴν νύκτα ἠκούοντο φωναὶ ἐπὶ διαφόρων μερῶν τῆς νήσου εἰς ἐγρήγορσιν. Ἐφαίνοντο καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων πυρσοὶ διὰ φόβον νυκτερινῆς ἀποβάσεως· μόλις δὲ ἤρχισε νὰ χαράξῃ καὶ ἐπῆλθε ῥαγδαία βροχὴ καὶ ἀπηλιώτης σφοδρός. Οἱ ἐχθρικοὶ στόλοι διέμειναν περὶ τοὺς Ἀρκιούς μέχρι τῆς 9, καθ' ἣν ἐπλευσαν πρὸς τὴν Ἰκαρίαν. Ἐκεῖ τοὺς παρηκολούθησεν ἡ ὑπὸ τὸν Μιαούλην μοῖρα ὅπου καὶ ἐξημερώθη. Πέντε πλοῖα καὶ ἡ ναυαρχὴς ἐπροπορεύοντο. Ὁρμησαν κατ' αὐτῶν πάμπολλα ἐχθρικά, δύο ὥρας σφοδρῶς τὰ ἐπολέμησαν, ἀλλ' οὔτε τὰ ἐβλάψαν, οὔτε εἰς φυγὴν τὰ ἔτρεψαν. Ἐν τοσούτῳ ἐπλησίασαν καὶ τὰ λοιπὰ ἐλληνικά, καὶ ἰδόντες αὐτὰ οἱ πρὸ ὀλίγου ὀρμήσαντες ὡς λέοντες ἐχθροὶ ἔφυγαν ὡς λαγωοί. Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἐπανεπλευσεν ἡ ἐλληνικὴ μοῖρα εἰς Μαραθοκάμπον ὅπου διέμενεν ἡ ὑπὸ τὸν Σαχτούρην εἰς προφύλαξιν τῆς Σάμου.

Τὴν δὲ 14 ἀπέπλευσεν ἡ ὑπὸ τὸν Μιαούλην εἰδο-
 ποιηθεῖσα ὅτι ὁ βυζαντινὸς στόλος ἀποχωρισθεὶς τοῦ
 αἰγυπτιακοῦ ἔπλεε μεταξύ Νάξου καὶ Μυκῶνου· ἔμαθε
 δὲ καθ' ὁδὸν ὅτι ὁ καπητὰν-πασᾶς ὑπῆγεν εἰς Μύκω-
 νον, ὅπου ἐζήτησε ναύτας καὶ δὲν ἤρρεν, ὅτι οἱ προε-
 στῶτες ὑπῆγαν καὶ τὸν ἐπροσκύνησαν καὶ 150 ἐχθροὶ
 ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν Νάξον ἐπὶ λεηλασία κατεκό-
 πησαν ὅλοι, καὶ ὅτι μία κορβέτα 26 κανονίων ἔπεσεν
 εἰς τὴν ξηρὰν μεταξύ Χίου καὶ Τσεσμέ καὶ ἐναυάγησεν.
 Ἐν τούτοις ὁ βυζαντινὸς στόλος καὶ ὁ αἰγυπτιακὸς
 ἠνώθησαν ἔμπροσθεν τῆς Μιτυλήνης. Ἠνώθησαν τὴν
 21 καὶ αἱ δύο ἑλληνικαὶ μοῖραι ἔμπροσθεν τῆς Βο-
 λισσοῦ. Ὁ δὲ καπητὰν-πασᾶς μὴ κατορθώσας καὶ
 διὰ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου ὅ,τι
 ἐσχεδίαζε κατὰ τῆς Σάμου ἀνεχώρησε μετ' ὀλίγον
 εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφήσας ὑπὸ τὴν διαταγὴν
 τοῦ Ἰβραήμπασα δεκατέσσαρας φρεγάδας καὶ ἄλλα
 πλοῖα τοῦ στόλου του. Ἀναχωρήσαντος τοῦ καπη-
 τὰν-πασᾶ ἀπεχαιρέτησε καὶ ὁ Ἰβραήμπασας τὴν
 Σάμον διὰ παντός, καὶ δὲν ἐφρόντισεν ἕκτοτε εἰμὴ
 πῶς ν' ἀποφύγῃ τὰς φλόγας τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ
 κατευοδωθῇ ἀσφαλῶς εἰς τὴν Κρήτην.

Τὴν δ' ἐσπέραν τῆς 22 ἀπῆραν αἱ δύο ἑλληνικαὶ
 μοῖραι πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ τὸν
 εἶδαν τὴν 24 πρὸ μεσημβρίας πλέοντα κατὰ τὴν
 Μιτυλήνην. Τὸν ἐπλησίασαν τὴν δευτέραν ὥραν τῆς
 νυκτὸς καὶ ἦλθαν εἰς μάχην μεταξύ Χίου, Καραμ-
 παμπᾶ καὶ Μιτυλήνης· προπορευόμενα δὲ τὰ πυρ-
 πολικά ἐπλησίασαν δικάταρτον, δύο ἐξ αὐτῶν τὸ
 ἔβαλαν εἰς τὸ μέσον τὸ μὲν δεξιόθεν τὸ τοῦ Θε-
 οφάνη, τὸ δὲ ἀριστερόθεν τὸ τοῦ Καλογιάννη καὶ
 ἐπέπεσαν τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου· ἀλλὰ τὸ μὲν
 πρῶτον ἀπέτυχε καὶ ἐκάη εἰς μάτην, τὸ δὲ δεύτερον
 ἐπέτυχε, καὶ τὸ δικάταρτον ἀναψε καὶ ἐσκόρπισεν
 ὅλον διαδοθείσης τῆς φλογὸς εἰς τὴν πυροκονοθήκην

του. Συγχρόνως ἐκάη ἀνωφελῶς καὶ τὸ πυρπολικὸν τοῦ Φιλιππέγκου κινδυνεύον νὰ πιασθῇ. Τὴν τρίτην ὥραν δὲ μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥρμησεν ὁ πυρπολιτὴς Νικόδημος ἐπὶ τινος κορβέτας, περιέπλεξεν εὐστόχως τὸ πυρπολικὸν του καὶ τὴν κατέκαυσεν. Ἐρρίψε καὶ ὁ Ῥομπότσης τὸ πυρπολικὸν του τὰ χαράγματα ἐπὶ ἄλλης κορβέτας δεξιόθεν, ἀλλ' ὁ ἄνεμος πνέων ἀριστερόθεν ἐμπόδισε τὰς φλόγας του νὰ μεταδοθῶσι. Πολλοὶ τῶν πληρωμάτων τῶν κατακαέντων ἐχθρικῶν δύο πλοίων συνελήφθησαν πλείοντες· τὸ καὲν δικάταρτον ἦτον 12 κανονίων, ἡ δὲ κορβέτα 20· ἐκτὸς δὲ τῶν ναυτῶν εἶχαν τὸ μὲν 75 τακτικούς, ἡ δὲ 180. Εἰς τῶν συλληφθέντων ἦτο καὶ τις Κίρτσαλης ἄνθρωπος ἀτρόμητος, φέρων δύο αἰμοσταγὴ τραύματα ἐπὶ κεφαλῆς καὶ οὐλὰς παλαιάς· καίτοι δὲ αἰχμάλωτος οὐτ' ἐδειλίασεν οὐτ' ἐκολάκευσεν. Ἐθαύμασαν οἱ Ἕλληνες τὴν γενναϊότητά του καὶ τὴν παρρησίαν του, ἀλλὰ διὰ τὴν πολλὴν του πρὸς αὐτοὺς ὑπεροψίαν θυμωθέντες τὸν ἐκρέμασαν τὴν ἐπαύριον.

Ἀφ' οὗ δ' ἐκάησαν τόσα πυρπολικά, δὲν ἀπέμεινεν εἰς χρῆσιν τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου εἰμὴ ἐν μικρόν· διὰ τοῦτο ὁ στόλος ἀπεμακρύνθη καὶ διηρέθη, καὶ ἄλλα μὲν τῶν πλοίων αὐτοῦ ἔπλευσαν κατὰ τὰ Καραμπουρνὰ ὑπὸ τὸν Μιαούλην, ἄλλα δὲ κατὰ τὰ Ψαρὰ ὑπὸ τὸν Σαχτούρην καὶ ὅλα ἀνέμεναν τὸν ἐχθρόν. Ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς ἴστατο μακρόθεν παρατηρῶν· πρὸς δὲ τὸ ἑσπερας ἀπεμακρύνθησαν ὅλα τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα, καὶ τὴν 27 περὶ τὸ δειλινὸν εἰσέπλευσαν ἐκτὸς ὀλίγων εἰς τὸ Βαθύ. Εἰσέπλευσε καὶ ὁ ἐχθρικός εἰς τὴν Μιτυλήνην καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας κατέπλευσεν εἰς τὴν Κῶν ἐπὶ παραλαβῇ τῶν στρατευμάτων ἀποβάντων ἀφ' ἧς ἡμέρας ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος εἰς Μπουδρούμι πρὸς ἀνάψυξιν.

Ὁ δὲ ἐν Σάμῳ ἑλληνικὸς στόλος, ἂν καὶ δὲν εἶχέ πλεον πυρπολικά, ἀνήχθη εἰς συνάντησιν τοῦ ἐχθρικοῦ. Περιφερόμενος δὲ τῇδε κάκεισε, καὶ μαθὼν τὴν 9 ὀκτωβρίου ὅτι ὁ ἐχθρικός ἐφθασεν εἰς τὸ Μπουδρουῦμι ἐπλευσε κατόπιν του συγκείμενος ἐξ 24 πλοίων· ἀλλ' ἐλλιπὴς παντὸς πυρπολικοῦ ἀπέφυγε πᾶσαν συμπλοκήν. Τὴν δὲ 14 ἀφίχθησαν πέντε ἄλλα πολεμικά ὑδραϊκά καὶ δύο πυρπολικά· ἀφίχθησαν τὴν 19 καὶ δύο ἄλλα πυρπολικά ἐν οἷς καὶ τὸ ὑπὸ τὸν Κανάρην. Ἡνώθησαν τὴν 20 καὶ τὰ σπετσιωτικά καὶ πέντε ψαριανά, καὶ ἐπλευσαν τὴν ἐπιούσαν τὰ μὲν εἰς Λέρον τὰ δὲ εἰς Λειψῶ, ὅπου ἦλθαν τὴν ἐπαύριον ἐπὶ μιᾷς τουρκικῆς λέμβου 13 Κάσσιοι, φυγόντες ἀπὸ τοῦ ἐν Κῶ ἐχθρικοῦ στόλου, ἐν οἷς καὶ Τοῦρκός τις Κρής· διέμεινε δὲ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐντὸς τῶν ρηθέντων δύο λιμένων μέχρι τῆς 28. Ἐν τῷ διαστήματι δὲ τούτῳ ἀνήχθησαν ὅλα τὰ πολεμικά καὶ φορτηγὰ πλοία τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τοῦ Μπουδρουμίου καὶ τῆς Κῶ φέροντα τὰ κατὰ τῆς Πελοποννήσου στρατεύματα καὶ πλέοντα πρὸς τὴν Κρήτην. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν πολεμικῶν ἐπλεαν τὰ φορτηγὰ. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς στόλος ἔμαθεν ἐν καιρῷ τὴν κίνησιν τῆς ἐχθρικῆς ταύτης ἐκστρατείας καὶ παρὰ τῶν καταφυγόντων πρὸς αὐτὸν Κασσίων, καὶ διὰ γραμμάτων στελλομένων ὑπ' οὐδετέραν σημαίαν παρὰ τοῦ Ἰβραήμπασα εἰς Κρήτην καὶ πεσόντων εἰς χεῖρας τοῦ Μιαούλη· συνέκειτο δ' ἐκ 52 πλοίων, κ' ἐξέπλευσε τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐξέπλευσε καὶ ὁ ἐχθρικός. Συνηντήθησαν δὲ οἱ δύο στόλοι μεταξὺ Ἀστυπалаίας καὶ Κεφάλου τὴν 29 καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες συνέλαβαν ἐν φορτηγὸν ὑπὸ σημαίαν ἰσπανικὴν φέρον 24 ἵππους καὶ 38 στρατιώτας· δι' ὅλης δ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας καὶ τῶν δύο ἐφεξῆς οἱ στόλοι ἐβλέποντο μὲν ἀλλὰ δὲν ἐκανονοβολοῦντο διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἄκραν γαλήνην. Μόνον μετὰ

τὸ μεσονύκτιον τῆς 30 οἱ ἐχθροὶ ἐκανονοβόλησαν τὰ πυρπολικά προπορευόμενα τῶν πολεμικῶν ἐπὶ σκοπῶν νὰ τὰ βυθίσωσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν πολλὴν ἀπόστασιν οὐδὲ κἂν τὰ ἔβλαψαν. Τὸ πρῶτὸ δὲ τῆς α^{ης} νοεμβρίου ἐξημερώθησαν οἱ στόλοι ὅπου καὶ τὴν προτεραίαν μετ' ὀλίγον ἐφύσησε νότιος ἄνεμος· οἱ στόλοι ἐτοιμάσθησαν εἰς μάχην καὶ ἠγωνίζοντο τὶς νὰ ὑπερηνεμήσῃ· ὑπερηνέμησεν ὁ ἐλληνικὸς καὶ ὥρμησε κατὰ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος κανονοβολῶν καὶ κανονοβολούμενος δέκα μίλια μακρὰν τοῦ μεγάλου Κάστρου τῆς Κρήτης. Περὶ δὲ τὴν μεσημβρίαν ἰθυνεν ὁ Θεοδωρῆς Βῶκος τὸ πυρπολικόν του ἐπὶ τινὰ αἰγυπτιακὴν φρεγάδαν, ἀλλὰ τουφεκίζοντες καὶ κανονοβολοῦντες οἱ ἐν αὐτῇ τὸ ἔβλαψαν μεγάλως· ἀτρόμητοι οἱ περὶ τὸν Βῶκον ὅχι μόνον δὲν ἐπόδισαν, ἀλλ' ἐπλησίασαν τόσον πρὸς τὴν πρύμνην της ὥστε καὶ κατέβησαν εἰς τὴν λέμβον των ἵνα ἀνάψωσι τὸ πυρπολικόν των καὶ τὸ ρίψωσι ἐπ' αὐτῆς, ἀλλ' ἔπεσαν ἀπροσδοκῆτως πολλοὶ Τοῦρκοι τῶν ἐπὶ τῆς φρεγάδας εἰς αὐτὸ σκοπεύοντες νὰ τὸ κυριεύσωσιν ἄκαυστον· ἔτρεξε συγχρόνως καὶ ἐχθρική τις λέμβος εἰς κυρίευσιν τοῦ ἐφορκίου του. Ταῦτα ἰδόντες οἱ περὶ τὸν Βῶκον ἀνέβησαν ἐπὶ τοῦ σκάφους των, καὶ τοὺς μὲν τῶν ἐμβάντων ἐθανάτωσαν τοὺς δὲ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν· προσβαλόντες δὲ καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς ἐχθρικῆς λέμβου τὰ αὐτὰ καὶ αὐτοῖς ἐπήνεγκαν, τὴν δὲ λέμβον ἐκυρίευσαν· μετὰ τὰ παθήματα ταῦτα ἡ φρεγάδα ἀπεμακρύνθη καὶ τὸ πυρπολικόν ἔμεινεν ἄκαυστον. Ἰθυνε μετὰ δύο ὥρας καὶ ὁ Ῥομπότσης τὸ πυρπολικόν του ἐπὶ τινὰ ἄλλην, ἀλλὰ ἐχθρικὴ σφαῖρα πεσοῦσα ἐπὶ τῆς πυροκονοθήκης του τὸ ἔκαυσε πρὶν περιπλεχθῇ. Μετ' ὀλίγον ὥρμησεν ὁ Κανάρης ἐπὶ τινος ἄλλης, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐπρόφθασε φεύγουσαν. Ἐν τούτοις ἀπεμακρύνθη ἡ δεξιὰ πτέρυξ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ διεκόπη ἡ

ναυμαχία· περὶ δὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἔφθασεν ἡ ἄλλη πτέρυξ ἐν ᾗ καὶ ὁ Ἰβραήμπασας ἤρχισεν αὐθις ναυμαχία, καὶ αἱ δώδεκα φρεγάδαι αἱ συγκροτοῦσαι τὴν πτέρυγα ταύτην ἔπесαν ἐπὶ τῶν ἐλληνικῶν πλοίων τόσον ὀρμητικῶς, ὥς ἂν ἐπρόκειτο νὰ τὰ καταποντίσωσι διὰ μιᾶς αὐτανδρα. Ἀτρόμητοι οἱ Ἕλληνες ἀντιπαρετάχθησαν, καὶ κανονοβολοῦμενοι ἀντεκανονοβόλουν κατέχοντες πάντοτε τὰ ὑπεράνω τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Ἐν τούτοις ἐπῆλθεν ἡ νύξ, καὶ τὰ μὲν τουρκοαιγυπτιακὰ πλοῖα ὕψωσαν φανούς, τὰ δὲ ἐλληνικὰ περιήρχοντο ὑπὸ τὸ σκότος. Μόνον ἡ ἐλληνικὴ ναυαρχὸς εἶχε φῶς εἰς ὁδηγίαν τῶν ἄλλων πλοίων· τόσος δὲ φόβος κατέλαβε τοὺς ἐχθροὺς μὴ ἐμπέσωσιν αἴφνης εἰς τὰ πυρπολικά τῶν Ἑλλήνων, ὥστε ἡ φέρουσα τὸν Ἰβραήμπασαν φρεγάδα κατεβίβασε μετ' ὀλίγον τοὺς φανούς της. Μίαν ὥραν δὲ πρὸ τοῦ μεσονυκτίου ἔπесεν ἐν πυρπολικὸν ἐφ' ἐνὸς βρικίου ἐχθρικοῦ, ἀλλὰ δὲν περιεπλέχθη καὶ ἐκάη εἰς μάτην· ἐρρίφθη καὶ ἄλλο πυρπολικὸν κατὰ τοῦ αὐτοῦ βρικίου, ἐκόλλησεν, ἀλλ' ἐξέκόλλησε καὶ ἐκάη καὶ αὐτὸ ἀνωφελῶς. Ἐν τοσούτῳ αἱ φλόγες τῶν δύο καιομένων καὶ περιφερομένων ὑπὸ σφοδρὸν βορρᾶν ἐν μέσῳ τῆς νυκτὸς πυρπολικῶν, ἂν δὲν ἔβλαψαν, ἐφόβισαν τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου ἡ γραμμὴ τῶν διερράγῃ, καὶ ὁ Ἰβραήμης ὕψωσε σημεῖον τὸ ὁποῖον, ὡς ἐγνώσθη τὴν ἐπαύριον, ἔλεγε τοῖς ὑπ' αὐτὸν νὰ σωθῶσιν ὅπου καὶ ὅπως ἐδύναντο· τότε ἔτρεξαν τὰ πλοῖα τῇδε κάκεισε, καὶ ἄλλα ἔπλευσαν πρὸς τὴν Ῥόδον, ἄλλα πρὸς τὴν Κάρπαθον, ἄλλα πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἄλλα πρὸς τὴν Σπιναλόγκαν τῆς Κρήτης· ἀφ' οὗ δὲ τοιοιυτοτρόπως ὁ πολυάριθμος οὗτος στόλος διεσκορπίσθη, ἔπλευσε καὶ ὁ ἐλληνικὸς πρὸς τὴν Κάσσον. Ἡμέρας δὲ γενομένης τὸ φαινόμενον τὴν προτεραίαν δάσος τῶν πλοίων, ἔγεινεν ὅλον ἄφαντον, πέντε

ἐχθρικὰ πλοῖα ἐφάνησαν μόνον ἀρμενίζοντα κατὰ τὴν Κάρπαθον, τὰ ὅποια καταδιώξαντες οἱ Ἕλληνες ἐπικρατοῦντος δεινοῦ κλύδωνος συνέλαβαν ἐξ αὐτῶν τὰ τέσσαρα φέροντα ἵππους, στρατιώτας καὶ πολεμικὰς ἀποσκευάς. Ἄλλ' ἂν ἔπαθαν τόσα δεινὰ τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα, δὲν ἔμειναν ἀβλαβῇ οὐδὲ τὰ ἑλληνικά, μάλιστα ἡ ὑπὸ τὸν Λεμπέσην ναὺς καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Σαχτούρην ἀντιναυαρχὺς συνεκρούσθησαν ἐπὶ τῆς τρικυμίας καὶ ἐβλάβηθησαν μεγάλως· παρετάθη δὲ καὶ ἡ ἐκστρατεία τῶν Ἑλλήνων πέραν τοῦ συνήθους, ἦσαν καὶ αἱ τροφαὶ των ἐν τῷ τελειοῦσθαι· διὰ τοὺς λόγους τούτους τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐπανεπλευσαν εἰς τὰ ἴδια, τὰ δ' ἐχθρικὰ συνήχθησαν ὀλίγα κατ' ὀλίγα εἰς Ῥόδον καὶ Μαρμάρι, ἀπέπλευσαν τὴν 23 νοεμβρίου, καὶ μὴ συναντήσαντα ἐμπόδιον ἐξ αἰτίας τοῦ ἀνάπλου τῶν ἑλληνικῶν εἰσῆλθαν ἀσφαλῶς εἰς τὸν λιμένα τῆς Σούδας καὶ ἀπεβίβασαν τὰ στρατεύματα ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ἀφ' οὗ ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἐπιπολάζουσα ἀσθένεια ἔφθειραν τὸ τεταρτημόριον. Κατὰ δὲ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ναυμαχίαν, καθ' ἣν τὰ πυρπολικὰ τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἀληθὴς δύναμις των, ἐκάησαν ὅλα εἰς μάτην, διεκρίθη ὑπεράλλοτε ἡ εὐτολμία καὶ ἡ ἐπιδεξιότης των καταισχυνάντων τοιοῦτον στόλον ὑπὸ τοιοῦτον ἄνδρα.

Προσῆλωσε πρό τινος καιροῦ ἡ κυβέρνησις τὴν προσοχὴν τῆς εἰς ἀνοργάνωσιν τακτικοῦ στρατοῦ, ἐξέδωκε τὸν ἰούλιον διάταγμα καλοῦσα ὑπὸ τὰς σημαίας τοὺς στρατιώτας τοῦ διαλυθέντος, ἀπέλυσε κακῶς ποιοῦσα τῆς ὑπηρεσίας τὸν ἐμπειροπόλεμον Ἰταλὸν Γουβερνάτην (β) ἀντικαταστήσασα τὸν Π. Ῥόδιον ἀρχηγόν, ἀπέστειλεν ἐπὶ νεοσυλλεξία ἀξιωματικοὺς εἰς διάφορα μέρη τῆς ἐλλάδος καὶ ἰδίως εἰς τὰς νήσους, παρεδέχθη τὸν ἑλληνικὸν ἱματισμὸν ἀντὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ, καὶ εἰσῆξε τάξιν τινὰ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων. Ἐπειδὴ δὲ

πολλή κατακραυγή ἐγένετο ἐφ' οἷς ὑπέφεραν τὰ ὑπ' οὐδετέραν σημαίαν πλοῖα καταδιωκόμενα καὶ συλλαμβανόμενα ὑπὸ τῶν ἐλληνικῶν, ἡ κυβέρνησις εἰς περιστολὴν τῶν κατὰ θάλασσαν καταχρήσεων ἐρρύθμισε καθ' ὅσον ἐδύνατο καὶ τὰ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης.

Πάσης κυβερνητικῆς περιόδου ἡ διάρκεια ἦτον ἐνιαύσιος, διὰ τοῦτο ἐκλήθησαν ἐν καιρῷ οἱ λαοὶ ἐπανειλημμένως εἰς τὸ νὰ στείλωσι τοὺς ἀντιπροσώπους των πρὸς ἑναρξιν τῆς γ^{τῆς}. ἀλλ', ἂν καὶ τὸ κυβερνητικὸν ἔτος ἔληγε τὸν ἀπριλίον, ὁ ἀπαιτούμενος ἀριθμὸς τῶν ἀντιπροσώπων δὲν συνήλθεν εἰς Ναύπλιον εἰμὴ τὸν Σεπτέμβριον, καὶ δὲν ἤρχισεν ἡ νέα βουλὴ τὰς προκαταρκτικὰς ἐργασίας τῆς εἰμὴ τὴν 1 ὁκτωβρίου. Τὴν παραμονὴν δὲ τῆς ἐνάρξεως, ὅ ἐστι τὴν 29 Σεπτεμβρίου, ἡ βουλὴ τῆς β^{αῆς} περιόδου ἀνήγγειλε τὴν λήξιν αὐτῆς ἐπισήμως, καὶ παρενείρουσα συμβάντα τινὰ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ ἐπήνεσε τὸ φιλόνομον καὶ φιλανεξάρτητον πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, ἀνέπεμψεν ὕμνους πρὸς τὸν Ὑψιστον, εὐχαρίστησε τοὺς κυβερνήσαντας καὶ τοὺς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν γενναίως ἀγωνισθέντας, καὶ εὐχήθη ὑπὲρ τῆς εὐοδώσεως τοῦ ἱεροῦ καὶ δικαίου ἀγῶνος. Ἡ δὲ βουλὴ τῆς γ^{τῆς} περιόδου πρὶν ἐκλέξῃ ὡς ὥφειλε τὸν πρόεδρόν της καὶ τοὺς γραμματεῖς της, ἐξελέξατο τὴν 3 ὁκτωβρίου ὑπὸ τὴν προσωρινὴν προεδρίαν τοῦ γεροντοτέρου τῶν βουλευτῶν τὰ πέντε μέλη τοῦ νομοτελεστικοῦ, τὸν μὲν Γεώργιον Κουντουριώτην καὶ τὸν Παναγιώτην Μπότασην παμφηφὶ ἀναδείξασα τὸν μὲν πρῶτον πρόεδρον τὸν δὲ δευτέρον ἀντιπρόεδρον, τὸν δὲ Ἀσημάκην Φωτίαν, τὸν Ἀναγνώστην Σπηλιωτάκην καὶ τὸν Ἰωάννην Κωλέτην μέλη κατὰ πλειονοψηφίαν· ἐξελέξατο δὲ τὴν 9 ὡς πρόεδρόν της τὸν Πανούτσον Νοταρὰν καὶ ὡς ἀντιπρόεδρόν της τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης. Τούτων

δὲ γενομένων ἐξέδωκεν ἡ παύσασα βουλὴ τὴν 10 ὀκτωβρίου διακήρυξιν γεμουσαν ὑγιῶν ἀρχῶν καὶ πατρικῶν παραινήσεων.

Πρὸ τῆς λήξεως δὲ τῆς β^{ας} περιόδου κατέβη ἐκ Ῥωσσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἰωάννης Βαρβάκης, ὀγδοηκοντούτης ἀνὴρ, ἐν τῇ νήσῳ τῶν Ψαρῶν γεννηθεὶς καὶ ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ μετὰ τὸν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Τουρκίας πόλεμον τοῦ 1769 ὡς ἔμπορος ἐγκατασταθεὶς καὶ ὑπερπλουτήσας. Πολὺ μέρος τῆς καταστάσεώς του ἐδαπάνησε πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως εἰς ὠφέλειαν τῆς ἰδίας πατρίδος του, εἰς διατήρησιν τοῦ σχολείου τῆς Χίου, καὶ εἰς ἀντίληψιν πολλῶν ἐνδεῶν ὁμογενῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς ἰδίας πατρίδος του δι' ἀποστολῆς πολλῆς ὕλης πολεμικῆς ὑπεστήριξε, καὶ πλούσια τὰ ἐλέη του εἰς τοὺς συμπατριώτας του ὅτε κατεστράφη ἡ πατρίς των ἐπεδαψίλευσε, καὶ μεγαλόδωρος πρὸς ὅλον τὸ ἔθνος ἀνεδείχθη ἀφιερώσας εἰς σύστασιν κοινωφελῶν καταστημάτων ἐν ἑκατομμύριον καὶ ἑκατὸν χιλιάδας ρουβλίων. Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἴτε αὐθορμήτως ἐξ αἰτίας τῆς καταστάσεως τῶν κοινῶν πραγμάτων, εἴτε κατὰ παραγγελίαν ὥς τινες ὑπέθεσαν, ἐπρόβαλεν ἐν Ναυπλίῳ τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν ὡς ἐθνάρχην, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη, ἀγγλιζούσης μᾶλλον ἢ ῥωσσιζούσης κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ἡ ἰδέα αὕτη ἐκυφορεῖτο· μεταβὰς δὲ εἰς Ζάκυνθον ἐτελεύτησε τὴν 12 ἰανουαρίου διαρκούσης τῆς καθάρσεώς του· ἡ δὲ πατρίς εὐγνωμονοῦσα ἀνέπεμψε ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ πρὸς Θεὸν πανδήμους εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς του σωτηρίας.

Ἐν μέσῳ δὲ τῶν θορύβων καὶ τῶν πολιτικῶν περισπασμῶν ἐυσυστήθη ἀρχομένου τοῦ αὐγούστου δι' αὐτοπροαιρέτου τῶν πολιτῶν συνεισφορᾶς φιλανθρωπικῇ ἐταιρίᾳ εἰς περίθαλψιν πτωχῶν, ἀσθενῶν, χηρῶν καὶ ὀρφανῶν. Ἡ ἐταιρία αὕτη προώδευσεν

ἐσύστησεν ἐν Ναυπλίῳ νοσοκομεῖον, τὸ μετεσχημάτισεν ἔπειτα εἰς ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον πρὸς διδασκαλίαν ὀρφανῶν καὶ ἀπόρων, καὶ σκοπὸν εἶχε νὰ διαδώσῃ τὰ καλὰ ταῦτα καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος· ἀντέκειντο αἱ δειναὶ περιστάσεις τῆς πατρίδος, ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν διετηρήθη ἡ ἐταιρία αὕτη ὠφελουσα ὑπὲρ τὰ δύο ἡμῖς ἔτη.

1824.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ.

Δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος.—Συνέλευσις τῆς δυτικῆς
Ἑλλάδος ἐν Ἀνατολικῷ.

Ὁ ΠΡΩΤΟΣ ἐμφύλιος πόλεμος ἔρριψεν ἐπὶ τῆς παύσεώς του τὰ σπέρματα τοῦ δευτέρου. Οἱ Ἀνδρέαι καὶ ὁ Κολοκοτρώνης οἱ μαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους ἐφιλιώθησαν καθ' ἣν στιγμήν ὁ πόλεμος ἦτον ἐν τῷ τελειοῦσθαι, καὶ συνενόηθησαν νὰ παραδοθῇ μὲν τὸ Ναύπλιον εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἀλλ' ἡ φρουρὰ νὰ συγκροτηθῇ ἐκ Πελοποννησίων· ἡ ἔνωσις τῶν ἀλληλομαχοῦντων ἔφερε τὴν διαίρεσιν τῶν συμμαχοῦντων. Τὸ νομοτελεστικὸν δὲν συγκατετίθετο εἰς πελοποννησιακὴν φρουραρχίαν· δυσηρεστεῖτο δὲ καὶ διότι οἱ Ἀνδρέαι δὲν ἐφάνησαν πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην ὅσον ἔπρεπεν αὐστηροί· τοὺς ἐμέμφετο καὶ ὡς καταχραστὰς τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἐξουσίας ἂν καὶ καταχρασταὶ δὲν ἦσαν· Οἱ δὲ Ἀνδρέαι νικήσαντες τοὺς ἀντιπάλους τῆς κυβερνήσεως ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀξίους τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς καὶ ἐδυσφόρουν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ πρὸς αὐτοὺς διαγωγῇ τῆς· ἄκοντες δὲ καὶ ἐγκοτοῦντες ἀφῆκαν τὸ φρούριον εἰς χεῖρας τοῦ νομοτελεστικοῦ· ὑπέστησαν καὶ

ἄλλας δυσारेσκείας. Παρεκάλεσαν τοὺς νομοτελε-
 στὰς νὰ μὴ ἀποβάλωσι τὴν συγγενὴ τοῦ Κολοκο-
 τρώνη Μπουμπουλίαν ἀπὸ τινος ἐν Ναυπλίῳ
 ἐθνικῆς οἰκίας ἐν ἣ κατῴκει, ἀλλ' οὐδ' εἰς τοῦτο
 εἰσηκούσθησαν· ἐζήτησαν μικράν τινα ἀποζημίω-
 σιν ἐπὶ λόγῳ δαπάνης ἐπὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου,
 ἀλλ' οὐδ' ὀβολὸν ἔλαβαν· ἔπαθαν καὶ ἄλλο. Τὸ
 νομοτελεστικὸν προθέμενον νὰ τοὺς ἀδυνατήσῃ ἀπέ-
 σπασεν ἀπὸ μὲν τοῦ συγγενοῦς καὶ συμμάχου αὐ-
 τῶν Ἰωάννου Νοταρᾶ τὸν ὑποπλαρχηγὸν αὐτοῦ Μα-
 κρυγιάννην, ἀπὸ δὲ τοῦ Λόντου τὸν Νάσον φωτο-
 μάραν Σουλιώτην, τὸν ὁποῖον καὶ ἀνέδειξε φρού-
 ραρχον τοῦ Παλαμηδίου. Ἐνεκα τούτων ἀνεχώρη-
 σαν οἱ Ἀνδρέαι ἐκ Ναυπλίου πλήρεις ὀργῆς κατὰ
 τοῦ νομοτελεστικοῦ. Ἄλλ' ἐν ᾧ τὸ νομοτελεστι-
 κὸν ἐφέρετο πρὸς αὐτοὺς ἀγνωμόνως, ἡ βουλὴ τοὺς
 ἱκανοποιεῖ θεωροῦσα αὐτοὺς ὡς ἀρίστους πατριώτας,
 ὡς καλῶς καὶ εὐτυχῶς ὑπὲρ τῆς στερεώσεως τῶν
 νόμων ἀγωνισθέντας καὶ ἀξιόους τῆς εὐγνωμοσύνης
 τοῦ ἔθνους (α). Βαδίζον τὸ νομοτελεστικὸν τὴν
 ὁδὸν του, ἀφ' οὗ εἶδε τοὺς περὶ τὸν Κολοκοτρώνην
 ταπεινωθέντας διὰ τοῦ Ζαήμη καὶ Λόντου, ἤθελε νὰ
 ταπεινώσῃ καὶ τούτους δι' ἐκείνου καὶ νὰ τοὺς διαι-
 ρέσῃ· ἐφείλκυσε δὲ ἡ μᾶλλον εἰπεῖν οὐδετέρωσε τὸν
 Πλαπούταν. Ἐμάνθαναν οἱ Ἀνδρέαι ὅσα ὑπενερ-
 γοῦντο κατ' αὐτῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον ὠργίζοντο καὶ
 ἐτοιμάζοντο εἰς νέας ἐμφυλίου ταραχάς. Ἡ πολλὴ
 στρατιωτικὴ δύναμις αὐτῶν ἦτο περὶ τὰς Πάτρας
 ὅπου ἐστρατοπεδάρχει ὁ Λόντος, συνεστρατοπέδευαν
 δὲ καὶ οἱ φίλοι καὶ ὁμόφρονες αὐτοῦ καὶ τοῦ Ζαήμη,
 ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς, οἱ υἱοὶ τοῦ Κολοκοτρώνη
 Πάνος καὶ Γενναῖος, οἱ Δηληγιάνναι καὶ οἱ Πετμε-
 ζάδες· ὅλοι δὲ οὗτοι εἶχαν 2000 στρατιώτας. Ὁ δὲ
 Κολοκοτρώνης καὶ Ζαήμης ἐκάθηντο ἐν ταῖς ἐπαρχί-
 αῖς των ἡσυχοὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀλλ' ὑποπροδια-

θέτοντες τὰς ὑπὸ τὴν ἐπιρρόην των ἐπαρχίας κατὰ τοῦ νομοτελεστικοῦ. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ἀφορμὴ μόνον ἐχρειάζετο εἰς φανεράν ῥῆξιν, καὶ οἱ Ἀρκάδιοι ἔδωκαν πρῶτοι τὴν ἀφορμὴν μὴ θελήσαντες νὰ δώσωσι τὰς προσόδους των καὶ ὑβρίσαντες τὸν διοικητὴν. Ἐπὶ δὲ τῇ διαγωγῇ ταύτῃ τὸ νομοτελεστικὸν ἀπέστειλε κατ' αὐτῶν τὴν 22 ὀκτωβρίου 500 στερεοελλαδίτας ὑπὸ τὸν Δικαῖον τὸν καὶ ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν. Τοῦτο μαθόντες οἱ στρατοπεδεύοντες περὶ τὰς Πάτρας διέλυσαν τὸ στρατόπεδον αὐθαιρέτως ἐπὶ προφάσει ἐλλείψεως τροφῶν, καὶ οἱ μὲν διεσκορπίσθησαν εἰς ἄλλας ἐπαρχίας πρὸς ὑποκίνησιν ταραχῶν, οἱ δὲ περὶ τοὺς Δηληγιάννας καὶ τὸν Κολοκοτρώνην ἐξεστράτευσαν φανερᾷ εἰς ὑπεράσπισιν τῶν ὁμοφρόνων αὐτῶν Ἀρκαδίων. Ἐν τοσοῦτῳ ἐπειδὴ ἐχρειάζετο νὰ δικαιολογηθῇ τὸ κίνημά των ὑπὸ πρόσχημα ἐθνικοῦ συμφέροντος καὶ νομιμότητος, καθὼς ὅλα τὰ παρόμοια δικαιολογοῦνται εἰς ἀπάτην τοῦ ἀναξιοπαθοῦντος κοινου, ἀσεβοῦντες εἰς τοὺς νόμους κατηγοροῦν τὴν κυβέρνησιν ὡς ἀσεβήσασαν· καὶ παρεξηγοῦντες τὸν στί παράγραφον τοῦ 17 νόμου διετείνοντο ὅτι δὲν ἐπετρέπετο ἐκ νέου ἐκλογὴ τῶν αὐτῶν μελῶν τοῦ νομοτελεστικοῦ. Ἐπεκαλοῦντο δὲ τὴν ταχεῖαν συγκρότησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως κατὰ τὰ ἐν Ἀστρεὶ ὀρισθέντα. Ἡ βουλὴ, ἂν καὶ ἐνείχετο εἰς τὴν ἀποδιδομένην εἰς τὴν κυβέρνησιν παρανομίαν ὡς ἐκλέξασα τὰ μέλη τοῦ νομοτελεστικοῦ, ἐπολιτεύθη ἀνεξικάκως κατ' ἀρχὰς πρὸς τοὺς κατηγοροὺς της, καὶ προσπαθοῦσα νὰ καταπραῦνῃ τὸ νομοτελεστικὸν τότε μόνον τοὺς ἐγκατέλιπεν ὅτε τοὺς εἶδεν ἄραντας ὄπλα. Ἐν τούτοις ἔφθασαν οἱ περὶ τὸν Δικαῖον εἰς τοὺς Λάκκους τῆς Μεσσηνίας, κατέλαβαν καὶ οἱ Ἀρκάδιοι τοὺς Κωνσταντίνους καὶ ἐμάχοντο δύο ἡμέρας· ἐλθόντων δὲ τῶν περὶ τοὺς Δηληγιάννας καὶ τὸν Κολοκοτρώνην

ἐτράπησαν τὰ στρατεύματα τῆς κυβερνήσεως εἰς φυγήν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Δικαῖος ἐπανῆλθεν ἄπρακτος εἰς τὸ Ναύπλιον.

Καθ' ἃς δὲ ἡμέρας ἐμάχοντο οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν Μεσσηνίαν ἀπέθανεν ἐν Ναυπλίῳ ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ νομοτελεστικοῦ καὶ ἀγαθὸς πολίτης Παναγιώτης Μπότασης θῦμα γενόμενος τῆς πρὸ πολλοῦ ἐπικρατούσης βαρείας ἐπιδημίας. Θῦμα τῆς αὐτῆς ἐπιδημίας ἐγένετο τὴν 22 νοεμβρίου καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης ιδιωτεύων ἐν Ναυπλίῳ καὶ ὀλιγορούμενος. Ἐπὶ δὲ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀντιπροέδρου διέτριβεν ἐν Ὑδρᾷ ὁ πρόεδρος Κουντουριώτης ἀσθενῶν· διὰ τοῦτο τὸ τρίτον μέλος τοῦ νομοτελεστικοῦ ὁ Ἀσημάκης Φωτίλας ἐκλήθη εἰς τὴν προεδρίαν τοῦ σώματος ἐπιτροπικῶς· ἀλλ' ὥς ὁμόφρων τῶν ἐναντίων τῆς κυβερνήσεως δυσηρεστεῖτο εἰς ὅσα ἐπράττοντο κατ' αὐτῶν· μὴ δυνάμενος δὲ νὰ τὰ ἐμποδίσῃ ἐδραπέτευσε τὴν 8 νοεμβρίου, καὶ τὴν ἐπαύριον ἀνεγνώσθη ἐν τῇ βουλῇ ἔγγραφόν του λέγον, ὅτι παρητεῖτο διότι πολλάκις ἐπρότεινε νὰ μὴ γίνωσι κινήματα παρὰ τῆς κυβερνήσεως τείνοντα εἰς ἐμφύλιον πόλεμον καὶ δὲν εἰσηκούσθη. Ἡ δραπέτευσις τούτου ἀφῆκε τὸ σῶμα ἀτελὲς καὶ ἀνίκανον νὰ ἐργάζεται· εἰς συμπλήρωσιν δὲ τοῦ ἀπαιτουμένου ἀριθμοῦ ἐχρειάζετο ἐκλογὴ νέου μέλους, καὶ τὸ νομοτελεστικὸν εἰς ἐνίσχυσίν του ἤθελε νὰ συμπαραλάβῃ τινὰ Μαυρομιχάλην. Ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ταύτης Πετρόμπεης ἐτέλει πρό τινος καιροῦ ὑπὸ βαρείαν κατηγορίαν ὥς ἔχων ἀλληλογραφίαν μυστικὴν μετὰ τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ· διὰ τοῦτο καὶ ἡ κυβέρνησις καὶ οἱ ἐναντίοι αὐτῆς τὸν ἀπέφευγαν· ἀλλ' ἡ κατηγορία ἐξετασθεῖσα ἀπεδείχθη ψευδής, καὶ τὸ νομοτελεστικὸν ὑπερισχύσαν ἐν τῇ βουλῇ ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου μέλους

συμπαρέλαβε τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην κοινωὺν τῆς Ἀρχῆς.

Ἄν καὶ ἤρχισεν ἤδη ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐξ αἰτίας τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ συμβάντων, ἐστάλησαν εἰρηνοποιοὶ μεσοῦντος τοῦ νοεμβρίου πρὸς τὸν Ζαήμην ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς βουλῆς κινουμένης πάντοτε ὑπὸ πνεύματος συμβιβαστικοῦ, ἀλλ' ἐπανῆλθαν ἄπρακτοι. Μετὰ τὰ Μεσσηνιακὰ τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ἀνταρτῶν ἦτον ἡ Τριπολιτσά. Τὴν πόλιν ταύτην κατεῖχεν ἡ κυβέρνησις, οἱ δὲ ἐναντίοι τῆς ἐπροσπάθησαν νὰ ἐφελκύσωσι τοὺς κατοίκους αὐτῆς καὶ νὰ οὐδετερώσωσι τοὺς φρουροὺς τῆς καὶ τοὺς πέριξ στερεοελλαδίτας, πρὸς οὓς ἔγραψαν ἐπιστολήν, ἐν ᾗ θεωροῦντες τὴν μὲν Πελοπόννησον ἰδίαν καὶ ὄχι κοινὴν ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ἢ τοῦλάχιστον τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων, γῆν, τὸν δὲ ἐμφύλλιον πόλεμον ὡς μόνον τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα αὐτῶν καὶ τὰ τῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως ἀφορῶντα, τοὺς ἀπεκάλουν ξένους, τοὺς ἐσυμβούλευαν ν' ἀπέχωσι τῶν πελοποννησιακῶν πραγμάτων καὶ ἠπείλουν ὅτι ἐπὶ τῇ παρακοῇ των θὰ τοὺς ἐτιμώρουν (β). Ὀλιγωρούμενοι δὲ ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καὶ χλευαζόμενοι ὑπὸ τῶν στερεοελλαδιτῶν ἀπέστειλαν τὸν Νικήταν εἰς Κουτσοπόδι, αὐτοὶ δὲ πλήρεις θυμοῦ ἐκίνησαν ἔνοπλοι εἰς κυρίευσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐγύμνωσαν ἐμπόρους τινὰς ἔξωθεν τῆς πόλεως, καὶ κατέλαβαν παρακειμένας τινὰς θέσεις· ἀλλ' οἱ φρουροῦντες τὴν πόλιν στερεοελλαδίται ἐξῆλθαν κατ' αὐτῶν καὶ συνῆψαν μάχην κατὰ τὸν ἅγιον Σώστην καὶ Καμάρι· καὶ τοὺς μὲν κατὰ τὸν ἅγιον Σώστην ἐνίκησαν κατὰ κράτος συλλαβόντες 60 ἐν οἷς καὶ τὸν Στάϊκον, τοὺς ὁποίους ἔστειλαν εἰς Ναύπλιον· ἔτρεψαν δὲ εἰς φυγὴν τὸν Πάνον Κολοκοτρώνην ἐλθόντα διαρκούσης τῆς μάχης εἰς βοήθειαν

τοῦ Σταΐκου καὶ τὸν ἐφόνευσαν φεύγοντα πρὸς τὸ χωρίον τοῦ Θάνα· διεσκόρπισαν δὲ καὶ τοὺς κατὰ τὸ Καμάρι· διεσκόρπισαν τὴν 22 καὶ τοὺς περὶ τὸν Νικήταν κατὰ τὸ Κουτσοπόδι· τὴν δὲ 28 ἀνέβησαν εἰς Τριπολιτσάν πρὸς βοήθειαν τῶν κυβερνητικῶν ὁ Χατσῆ Χρήστος καὶ ὁ Βάσος, προσέβαλαν τὴν ἐπιούσαν κατὰ τὸ Βρυσάκι τοὺς ἐναντίους, τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν, τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τοῦ Παρθενίου, καὶ δὲν τοὺς ἀφῆκαν νὰ συναχθῶσι πλεον πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος. Λέγεται ὅτι ἐπέκεινα τῶν ἑκατὸν ἐφονεύθησαν ἐν ταῖς ἀθλίαις ταύταις ἀδελφομαχίαις.

Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις, ἂν καὶ ὑπερίσχυσεν, ὑπώπτευεν ὅτι περιοριζομένη εἰς μόνας τὰς τῆς Πελοποννήσου δυνάμεις τῆς ἐκινδύνευεν. Ὁ δεύτερος οὗτος ἐμφύλιος πόλεμος δὲν ὡμοιάζε τὸν πρῶτον καθ' ὃν Πελοποννήσιοι ἐπολέμουν Πελοποννησίους. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ Πελοπόννησος ἦτον ὅλη σχεδὸν τοῦ αὐτοῦ φρονήματος, καὶ ἡ κυβέρνησις δὲν ἐδύνατο νὰ ταπεινώσῃ τοὺς ἐναντίους τῆς εἰμὴ διὰ στρατιωτῶν ἄλλου μέρους. Ἡ κυβέρνησις ἔχουσα χρήματα ἐκ τοῦ δανείου εἶχεν ὅσους ὑπομισθίους στερεοελλαδίτας ἤθελεν· οἱ δὲ ἀντίπαλοί της μὴ ἔχοντες θ' ἀπεστεροῦντο καὶ αὐτῶν τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν των· εἶναι δὲ ἄπορον πῶς ἄνθρωποι, ὡς οἱ Ἀνδρέαι καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ἀνεδέχθησαν τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐν μέσῳ τοιούτων περιστάσεων. Διὰ τοὺς λόγους τούτους μὴ ἐπαναπαυομένη ἡ κυβέρνησις εἰς τὴν κατ' ἐπιφάνειαν ὑπεροχὴν τῆς ἐστοχάσθη ἀναγκαῖον νὰ φέρῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔξωθεν στρατεύματα ἐπὶ μισθῷ καὶ ἐκάλεσε τὰ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι. Ὅλοι ὑπήκουσαν, καὶ δισχίλιοι στρατιῶται ὑπὸ τὸν Γούραν καὶ τὸν Καρατάσον ἀπέβησαν πρὸ τῶν ἄλλων τὴν 22 νοεμβρίου εἰς τὴν Ἰσθμόν. Ἐκτοτε

ἤρχισαν τὰ μεγάλα δυστυχήματα τῶν ἀνταρτῶν καὶ τῆς Πελοποννήσου.

Πρό τινων ἡμερῶν ἐπολιόρκουν τὴν Ἀκροκόρινθον ὁ Λόντος καὶ ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς ἔχοντες 800 ἐκλεκτοὺς στερεοελλαδίτας· ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀποβάσει τῶν ἀνωτέρω ἔφυγαν καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸ Κουτσομάδι ὅπου ἦσαν τὸν ὁμόφρονά των Νικήταν. Ἐν τούτοις ἦλθεν εἰς Κόρινθον ὁ Κωλέττης, μέλος τοῦ νομοτελεστικοῦ, ὡς γενικὸς διευθυντὴς καὶ τὰ παρηκολούθησεν ἀναβαίνοντα εἰς Κουτσομάδι. Ἐκεῖ ἐπολέμησαν, ἐχύθη αἷμα, ὑπερίσχυσαν οἱ κυβερνητικοί, οἱ δὲ ἀντικυβερνητικοί ἔφυγαν κακῶς ἔχοντες· καὶ ὁ μὲν Λόντος ἀπῆλθαν εἰς Ἀχαΐαν ὁ δὲ Νοταρᾶς καὶ ὁ Νικήτας κατέλαβαν τὸν ἅγιον Γεώργιον. Ἐστράτευσαν κατ' αὐτῶν καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ χωρίον οἱ κυβερνητικοί· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τόπος εἶναι δυνατὸς ἀπεκρούσθησαν καὶ ἐφονεύθησαν πενήντα ἐξ αὐτῶν. Παθόντες οἱ κυβερνητικοὶ καὶ ἀποτυχόντες μετέφεραν ἐκ Ναυπλίου τρία κανόνια· τότε ἀπελπίσθησαν οἱ ἀντικυβερνητικοὶ καὶ ἔφυγαν διὰ νυκτός. Ἐτρεξαν τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα κατόπιν αὐτῶν, μετέβησαν εἰς Τρίκαλα ὅπου κατέφυγεν ὁ Νοταρᾶς, τὰ ἐκυρίευσαν ἀναιμωτί, ἐγκατελείφθη καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῶν μισθωτῶν του στρατιωτῶν αὐτομολησάντων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τὰς σημαίας, παρεδόθη, ἐστάλη ὑπὸ φύλαξιν εἰς Ναύπλιον, καὶ ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ θείου του Πανούτσου, προέδρου τῆς βουλῆς, μὴ μεθέξαντος τῆς ἀνταρσίας, ἔμεινε παρ' αὐτῷ ὑπὸ τὴν ἐγγύησίν του. Ἐν ᾧ δὲ ὑπερίσχυναν κατὰ τὴν Κορινθίαν τὰ ὑπὸ τὸν Γούραν καὶ τὸν Καρατάσον στρατεύματα, διέβησαν κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως ἀρχομένου τοῦ δεκεμβρίου εἰς Βοστίτσαν καὶ τὰ ἐν Σαλῶνις ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην, τὸν Τσαβέλλαν καὶ ἄλλους, καὶ ἀνέβησαν εἰς Καλάβρυτα ὅπου ἦλθε καὶ ὁ Κω-

λέττης. Τὴν δὲ 13 ἐκίνησαν κατὰ τῆς Κερπινῆς ὅπου ἦσαν ὁ Ζαήμης, ὁ πατήρ του, ὁ Λόντος, ὁ Νικήτας, καὶ πολέμου γενομένου ὑπερίσχυσαν οἱ κυβερνητικοί, ἐκυρίευσαν τὸ χωρίον, τὸ ἐλεηλάτησαν καὶ πολλὰ ἄλλα κακὰ ἔπραξαν· οἱ δὲ ἐν αὐτῷ ἀντικυβερνητικοὶ κακὴν κακῶς ἔφυγαν. Τὰ αὐτὰ κακὰ ἔπαθαν καὶ οἱ λοιποὶ ὁμόφρονές των παντοῦ, καὶ ὅλοι μηδενὸς ἐξαιρουμένου κατέθεσαν τὰ ὄπλα, ἐπεκαλέσθησαν τὴν μακροθυμίαν τῆς κυβερνήσεως οἱ μὲν δι' ἐνὸς τρόπου οἱ δὲ δι' ἄλλου, καὶ οἱ πλείστοι παρεδόθησαν αὐθορμῆτως εἰς χεῖράς της αὐτομολήσαντες εἰς Ναύπλιον, διότι οὔτε ἀσφαλεῖς ἦσαν ἐντὸς τῶν ἐπαρχιῶν των, τὰς ὁποίας κατεπάτησαν ὅλας τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα, οὔτε δεκτοὶ εἰς τὴν ἐπτάνησον, ὅθεν ὁ Σισίνης καὶ ὁ υἱὸς του Χρῦσανθος, οἱ ἐκεῖ καταφυγόντες, ἀπεπέμφθησαν. Τοιουτοτρόπως συνήχθησαν εἰς Ναύπλιον ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, οἱ Δηληγιάνναι Ἀναγνώστης, Κανέλος, Δημητράκης καὶ Νικόλαος, οἱ Νοταράδες Ἰωάννης καὶ Παναγιώτης, ὁ Θεοδωράκης Γρίβας, ὁ Μῆτρος Ἀναστασόπουλος, ὁ Μητροπέτροβας, ὁ Δ. Παπατσώνης, ὁ Τ. Κρίτσαλης καὶ ὁ Α. Κατσαρὸς περιμένοντες τὴν τύχην των παρὰ τῶν ἐχθρῶν των. Ἡ δὲ κυβέρνησις τοὺς ἀπέστειλεν ὅλους τὴν 6 φεβρουαρίου εἰς Ὑδραν καὶ διέταξε νὰ τοὺς περιορίσωσιν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ προφήτου Ἡλίου τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους μέχρις οὗ δικασθῶσι. Μετὰ τέσσαρας δὲ ἡμέρας ἀπέστειλεν ἐκεῖ καὶ τὸν Σισίνην καὶ τὸν υἱὸν του Χρῦσανθον ἐλθόντας καὶ αὐτοὺς κατόπιν τῶν ἄλλων εἰς Ναύπλιον καὶ προσπεσόντας. Οἱ δὲ Ἀνδρέαι καὶ οἱ ἄλλοι οἱ φυγόντες ἐκ τῆς Κερπινῆς κατέφυγαν ἐν πρώτοις εἰς Δίβρην, ἀλλὰ μαθόντες ὅτι ἤρχοντο εἰς καταδίωξίν των τὰ ὑπὸ τὸν Γούραν κυβερνητικὰ στρατεύματα ἔφυγαν κακεῖθεν (γ) καὶ μὴ βλέποντες

ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου τόπον καταφυγῆς ἀσφαλῆ κατέβησαν εἰς Κουνουπελι, καὶ ἐντυχόντες τρία πλοῖα ὑπὸ σημαίαν ἰονικὴν ἔπλευσαν εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα.

Ὁ δεύτερος οὗτος ἐμφύλιος πόλεμος ἦτο πολὺ δεινότερος καὶ φθοροποιότερος τοῦ πρώτου, ὅστις ἦτο μᾶλλον στάσις· ἀπέβη δὲ καὶ τόσον κακοήθης, ὥστε ἢ εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰσβολὴ τῶν ἔξω τοῦ Ἰσθμοῦ στρατευμάτων δοθέντων εἰς τὴν ἀρπαγὴν καὶ εἰς τὴν ἀκολασίαν ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν μνήμην τῶν παθόντων ὅσα κακὰ ἔπαθαν ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ἀλβανῶν οἱ πατέρες αὐτῶν· ἢ δὲ ἔκβασις αὐτοῦ ἀνύψωσε τὸν Κουντουριώτην καὶ συνανύψωσε καὶ τὸν συνάρχοντα καὶ συμπράκτορα αὐτοῦ Κωλέττην.

Διαρκούσης δὲ τῆς ἐκστρατείας κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἡσθένησεν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ μετεκομίσθη εἰς Ἀνατολικόν. Ἐκλήθη πρό τινος καιροῦ παρὰ τῆς κυβερνήσεως εἰς ἀναδοχὴν τῶν καθηκόντων τοῦ γενικοῦ γραμματέως τοῦ νομοτελεστικοῦ· ἀλλ' αἱ ἀνάγκαι τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἀσθένειά του τὸν ἠνάγκασαν ν' ἀναβάλῃ τὴν εἰς Ναύπλιον μετάβασίν του. Ἀφ' οὗ δὲ ἀνέρρωσε καὶ διελύθη καὶ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἀπεφάσισε ν' ἀναχωρήσῃ, καὶ ἐκάλεσε τοὺς πληρεξουσίους καὶ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς τῶν ἐπαρχιῶν εἰς τοπικὴν συνέλευσιν ἐπὶ σκοπῷ νὰ βάλῃ τάξιν τινὰ ὅπου ἐπεκράτει πλήρης ἀταξία, ὅ ἐστι νὰ εὐτακτῇ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Συνῆλθαν οἱ πληρεξούσιοι εἰς Ἀνατολικόν, καὶ τὴν 17 δεκεμβρίου ἤρχισαν τὰς ἐργασίας των ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ στρατηγοῦ Τσόγκα, τοῦ ἰσχυροτέρου ὀπλαρχηγοῦ τῶν μερῶν ἐκείνων. Ἐλαβαν δὲ ὑπ' ὄψιν ὅσα καὶ ἐπὶ τῆς προλαβούσης τοπικῆς συνελεύσεως καὶ διέταξαν εἰς διόρθωσιν τῶν ἀταξιῶν ὅσα καὶ τότε, ἀλλὰ πραγματικῶς ἔπραξαν

οὐδέν. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπεκράτει ἐν Πελοποννήσῳ ὁ δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος, δέον ἔκριναν νὰ ἐκφράσωσι πανδημῶς τὰ φρονήματά των περὶ τῶν γενικῶν πραγμάτων κατακρίνοντας καὶ καταρῶμενοι πᾶν ἔνοπλον κίνημα κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ὅποιαδῆποτε καὶ ἂν ἦτο τοῦ κινήματος ἡ ἀφορμή, καὶ ὅποιοσδῆποτε ὁ κινούμενος, κηρύττοντες τὴν ἀφοσίωσιν των εἰς τὰ καθεστῶτα καὶ προσφέροντες τὸν βραχίονά των εἰς ὑποστήριξιν αὐτῶν· ἐξέφρασαν δὲ ἐπὶ τῆς συνελεύσεως καὶ τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην των πρὸς τὸν γενικὸν διευθυντὴν καὶ τὴν λύπην των διὰ τὴν ἀποχώρησίν του, καὶ ἐπολιτογράψαν αὐτὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ Γεώργιον Πραιῖδην καὶ Ἀναστάσιον Πολυζωίδην.

Ἐπρόκειτο πρὸ παντὸς ἄλλου ἐπὶ τῆς συνελεύσεως νὰ προσφέρωσί τινες τῶν ὀπλαρχηγῶν, καὶ κυρίως ὁ τοῦ Ζυγοῦ Μακρῆς, πρὸς κοινὴν χρῆσιν τὰ γεννήματα τῶν ἐπαρχιῶν των ἐσοδιαζόμενα εἰς ἰδίαν χρῆσιν· ἀλλ' οὗτοι δὲν ἐπείθοντο. Ἐν ᾧ δὲ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἐξέλεγχιν τῶν προσόδων τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐλογομάχουν περὶ τούτου ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας ὅπου συνεδρίαζαν, συνέβη σεισμὸς τόσον δεινὸς ὥστε ἔπεσαν καὶ τινες οἰκίαι. Γνωστὸν εἶναι πόσον ἐπηρεάζονται τὰ πνεύματα τῶν ἀπλουστέρων ὑπὸ τῶν τοιούτων τῆς φύσεως φαινομένων. Δραξάμενός τις τῶν πληρεξουσίων τὴν εὐκαιρίαν ταύτην ἀνέστη παύσαντος τοῦ σεισμοῦ καὶ ἀφ' οὗ ἐλάλησε περὶ τινων ἄλλων ὑποθέσεων, εἶπε τὰ ἑξῆς.

“ Ἀλλ' ἐβασίλευσε τάχα παρ' ἡμῖν ἡ δικαιοσύνη;
 “ Ἐφάνημεν ἄξιοι τῆς θείας βοηθείας τὴν ὁποίαν
 “ τόσον φανερὰ ἀπολαμβάνομεν; Ὁχι! βεβαίως·
 “ δὲν σὰς τὸ λέγω ἐγώ· σὰς τὸ εἶπε πρὸ ὀλίγου ὁ
 “ Θεὸς διὰ τοῦ σεισμοῦ του. Τὰ σημεῖα ταῦτα
 “ εἶναι ἡ φωνὴ τῆς ὀργῆς του· ἡ ὀργή του βλέπετε

“ ἐσάλευσε καὶ αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς γῆς. Μάθετε,
 “ λέγει ἡ φωνὴ τῆς ὀργῆς του, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπεφά-
 “ σισε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν λαόν του ὅχι μόνον ἀπὸ
 “ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν τῶν
 “ ἀγαπώντων τὴν ἀνομίαν καὶ τὴν ἀδικίαν· ὁ Θεὸς
 “ ὀργίζεται ἐπίσης καθ’ ὅλων τῶν ἀνόμων καὶ ἀδίκων
 “ ὅποια καὶ ἂν ᾖναι ἡ πίστις των. Τρέμετε ὅσοι
 “ εἰσθε ἄνομοι καὶ φιλάδικοι· ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν
 “ εἶναι Θεὸς νόμου καὶ δικαιοσύνης· εἶναι Θεὸς
 “ ἐκδικήσεων. Τρέμετε οἱ ἄνομοι καὶ φιλάδικοι!”

Κλονισθέντες οἱ ὀπλαρχηγοὶ ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ, ἀκούσαντες καὶ τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ ἐπροθυμήθησαν προεξάρχοντος τοῦ Μακρῆ νὰ προσφέρωσιν ὅσα μέχρι τοῦδε δὲν ἔπαυσαν ἰδιοποιούμενοι.

Οἱ δὲ Ἀνδρέαι καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς κατενωδώθησαν εἰς Προκοπάνιστον, νησίδιον τρεῖς ὥρας ἀπέχον τοῦ Μεσολογγίου, τὴν 23 δεκεμβρίου διαρκούσης τῆς συνελεύσεως, καὶ ἔγραψεν ὁ Ζαήμης αὐθήμερον πρὸς τοὺς συγκροτοῦντας αὐτὴν ἐπιστολὴν (δ) λέγουσαν ὅτι ἂν καὶ κατετρέχετο μέχρι θανάτου ὠρκίσθη ν’ ἀποθάνῃ ἐπὶ τῆς φίλης πατρίδος μαχόμενος ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ὅτι ἐζήτει ἄσυλον μέχρι τῆς συγκροτήσεως τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως εἰς ἣν ἔτοιμος ἦτο νὰ δώσῃ λόγον τῶν πράξεών του.

Οἱ Ἀνδρέαι ἦσαν ἀγαπητοὶ παρὰ τοῖς δυτικο-ελλαδίταις. Οὐδέποτε ἐπεκαλέσθησαν οὗτοι εἰς μάτην τὴν ἀντίληψιν ἐκείνων ὡσάκισ ἐκινδύνευεν ἡ πατρίς των· πολλοὶ δὲ τῶν ἐπισημοτέρων αὐτῶν καὶ αὐτὸς ὁ γενικὸς διευθυντὴς Μαυροκορδάτος ἦσαν φίλοι των· διὰ τοῦτο συμπαθεῖς ἐφάνησαν πρὸς τὰ δεινὰ των ὅλοι, ἀλλὰ δὲν ἤθελαν νὰ ἐνοχοποιηθῶσιν ἐνώπιον τῆς ὑπερισχυούσης κυβερνήσεως· διὰ τοῦτο ἀπήντησαν (ε) ὅτι πρόθυμοι ἦσαν καὶ νὰ τοὺς δεχθῶσι καὶ νὰ μεσιτεύσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς τὴν

κυβέρνησιν, ἀλλ' ὅτι τοὺς ἐθεώρουν πάντοτε ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ νόμου. Ἐπὶ τῇ ἀπαντήσῃ δὲ ταύτῃ ἦλθαν οἱ Ἀνδρέαι καὶ λοιποὶ εἰς Ἀνατολικόν, ἐφιλοφρονήθησαν, καὶ μετέβησαν εἰς Κατοχήν, χωρίον τοῦ Ξηρομέρου, ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν στρατηγῶν Τσόγκα, Μακρῇ, Ῥάγκου καὶ Βλαχοπούλου, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἰδιαίτεραν ἐπαγρύπνησιν καὶ περιποίησιν τοῦ Τσόγκα εἰς τὴν ὀπλارχηγίαν τοῦ ὁποίου ὑπέκειτο ἡ Κατοχή.

1824.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΒ.

Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα. — Συνδιαλέξεις ἐν Πέτρουπόλει τῶν ἀντιπροσώπων τῶν πέντε Δυνάμεων περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος, καὶ σχίσμα Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας.

ἌΝ καὶ ἡ Πύλη ἀπηξίωσε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν περὶ Ἑλλάδος πρότασιν τῆς Ῥωσσίας, ἡ Ῥωσσία ὅχι μόνον δὲν παρητεῖτο τοῦ εἰρηνοποιουῦ σκοποῦ της ἀλλ' ἐπροσπάθει νὰ προσηλώσῃ σπουδαιότερον εἰς εὐόδωσιν αὐτοῦ τὴν προσοχὴν τῶν περὶ πολλοῦ ποιουμένων τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης αὐλῶν, καὶ νὰ κερδίσῃ τὴν ἀναγκαίαν σύμπραξιν των· δὲν ἔπαυε δὲ λέγουσα καὶ ἐπαναλέγουσα, ὅτι, καὶ ἂν ἐσυμβιβάζοντο τὰ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, ἐν ὅσῳ διήρκει ὁ ἀγὼν τῆς Ἑλλάδος ἡ εἰρήνη τῆς Εὐρώπης διὰ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ ἐκινδύνευεν. Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους ἐκοινοποίησεν ἐμπιστευτικῶς ταῖς αὐλαῖς εἰς ὑποστήριξιν τῆς προτάσεώς της ὑπόμνημα, ἐν ᾧ ἐξέθετε σαφῶς τοὺς ὅρους τοὺς ὁποίους ἐθεώρει καὶ ὀρθοὺς καὶ ἀναγκαίους εἰς εἰρηνοποίησιν τῆς μαχομένης Ἑλλάδος, προβάλλουσα νὰ συστηθῶσι τρεῖς ὑποτελεῖς τῷ σουλτάνῳ ἡγεμονεῖαι, ἡ μὲν ἐκ τῆς Θεσσαλίας, τῆς Βοιωτίας

καὶ τῆς Ἀττικῆς ἤτοι τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ ἐκ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, ἤτοι τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Κρήτης, ἤτοι τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος· αἱ δὲ νῆσοι νὰ διοικῶνται δημογεροντικῶς ὡς καὶ μέχρι τοῦδε· ὁ δὲ πατριάρχης ἐδρεύων πάντοτε ἐν Κωνσταντινουπόλει νὰ θεωρῆται ὡς ἀντιπροσωπεύων τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος (α).

Εἶπαμεν ἄλλοτε ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Ῥωσσίας ἔτεινεν ἀνέκαθεν εἰς ἐξασθένεωσιν τοῦ γειτονεύοντος ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ εἰς τὴν κατ' ὀλίγον ἀποσύνθεσίν του· δι' ὃν δὲ λόγον ἐπολιτεύετο οὕτως ἡ Δύναμις αὕτη πρὸς αὐτό, διὰ τὸν αὐτὸν δὲν ἀνείχετο τὴν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀνέγερσιν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς βυζαντινοῦ ἤτοι ἰσχυροῦ κράτους κατέχοντος τὰς κλεῖς τῆς μαύρης θαλάσσης, ἐνίσχυε δὲ μόνον τὴν ἀνέγερσιν μικρῶν ἐπικρατειῶν, ὑποτελῶν μὲν τῇ Πύλῃ ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐπιρρόήν της καὶ προστασίαν. Τοιαύτης πολιτικῆς ἀποκύημα ἦτο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σχέδιον, ἀνάξιον τοῦ ἐθνισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ὡς διαρρήγνυον τῆς ἐνότητά των ἐφ' ἧς πᾶσα ὑγιὲς πολιτικὴ ἐπάναγκες νὰ σαλένῃ, καὶ ὡς ἀνατρέπον τὴν ἀναξαρτησίαν των ὑπὲρ ἧς ἡγέρθη ὁ δεινότατος αὐτῶν ἀγών.

Κοινοποιήσασα δὲ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ταῖς αὐλαῖς ἡ Ῥωσσία τὰς ἐκάλεσεν εἰς σύσκεψιν ἐν Πετροπόλει πρὸς πραγματοποιήσιν του. Ὁρθοὺς ἐθεώρησαν αἱ τῆς Γαλλίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσσίας αὐλαὶ τοὺς ὅρους τοῦ ὑπομνήματος ὡς μεταξὺ τῆς τελείας ἀνεξαρτησίας κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ ἐνὸς τῶν διαμαχομένων, καὶ τῆς τελείας ὑποταγῆς κατὰ τὴν τοῦ ἄλλου κειμένων, καὶ τοὺς παρεδέχθησαν προθύμως ἀλλ' ἐν πνεύματι πάντοτε εἰρηνικῶ. Τὴν αὐτὴν γνώμην ἐξέφρασε καὶ ἡ αὐλὴ τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' ἀπήτησεν ὡς ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ νὰ προηγηθῇ

ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστολὴ πρέσβεως Ῥώσου ὡς δείγμα φιλειρηνικὸν πρὸς τὴν Πύλην καὶ νὰ ὀρισθῇ τόπος τῶν συνεδριάσεων ὅχι ἡ Πετρούπολις ἀλλ' ἡ Βιέννη. Ἡ δὲ αὐλὴ τῆς Ῥωσσίας, ἡ θεωρήσασα καὶ αὕτη ἐξ ἀρχῆς ὡς ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ νὰ προηγηθῇ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστολῆς πρέσβεως τῆς ἡ παντελὲς κένωσις τῶν ἡγεμονειῶν, ἀντεῖπεν. Ἐν τούτοις διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπανειλημμένων ἀξιώσεων τῶν αὐλῶν ἐφάνη λύσασα αὐτὴ ἡ Πύλη τὸ ζήτημα τοῦτο ὑποσχεθεῖσα ἐπισήμως λήγοντος τοῦ ἀπριλίου τὴν παντελὴ κένωσιν τῶν ἡγεμονειῶν (β). ἀπέλυσε δὲ καὶ τὸν Βηλλαράν ἐπὶ τῇ παρακλήσει τοῦ παρ' αὐτῇ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας.

Ἀρθέντων τῶν προσκομμάτων τούτων διώρισεν ἡ Ῥωσσία πρέσβυν τῆς παρὰ τῷ σουλτάνῳ τὸν Ῥιβωπιέρρον, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐξαπέστειλεν εὐθύς, καὶ ἀνέδειξεν ἐπιτετραμμένον τὰ τῆς πρεσβείας τὸν ὡς ἔφορον τῶν ῥωσικῶν ἐμποροναυτικῶν ὑποθέσεων ἐδρεύοντα ἤδη ἐν Κωνσταντινουπόλει Μιντσιάκην· μὴ ἐπιμενούσης δὲ καὶ τῆς Ἀγγλίας εἰς ὃν ἐπρότεινε τόπον τῶν συσκέψεων, συνεδρίασαν ἐν Πετροπόλει οἱ ἐκεῖ ἀντιπρόσωποι τῶν αὐλῶν τὴν 5 ἰουνίου κατὰ πρῶτον· καὶ οἱ μὲν τῆς Αὐστρίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Πρωσσίας ἐνέκριναν ἐξ ὀνόματος τῶν αὐλῶν αὐτῶν τὰ ἐν τῷ ὑπομνήματι, ἀναγγείλαντες ὅτι ἔτοιμοι ἦσαν νὰ συστήσωσι τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει συναδέλφοις τῶν ὅ,τι εἰς πραγματοποιήσιν αὐτῶν ὠρίζετο· ὁ δὲ τῆς Ἀγγλίας ἀνήγγειλε ὅτι καὶ ἡ αὐλὴ του, ἂν καὶ διεφώνει κατὰ τι, ἐνέκρινε τὰς βάσεις τοῦ ὑπομνήματος, ἀλλὰ δὲν τῷ ἀπέστειλεν εἰσέτι τὰς ὁδηγίας τῆς περὶ τῶν περαιτέρω. Τφόντι ὁ πρέσβυς οὗτος, Κάρολος Βαγότος, εἰδοποιηθεὶς παρὰ μὲν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει συναδέλφου του ὅτι ὑπεσχέθη ἐπισήμως ἡ Πύλη τὴν παντελὴ κένωσιν τῶν ἡγεμο-

νειῶν, παρὰ δὲ τῆς αὐλῆς τῆς Ῥωσσίας ὅτι διώρισε πρέσβυν της παρὰ τῷ σουλτάνῳ, ἐθεώρησεν ὅτι ἐπληρώθησαν οἱ ἀπαιτούμενοι ὅροι, καὶ συνεδρίασεν ἄνευ ῥητῆς διαταγῆς τῆς αὐλῆς του.

Δευτέρας δὲ συνεδριάσεως γενομένης τὴν 24 ἰουνίου ἐπρόβαλεν ὁ πληρεξούσιος τῆς Ῥωσσίας νὰ διαταχθῶσιν οἱ παρὰ τῷ σουλτάνῳ πρέσβεις τῶν συμμάχων ἵνα δι' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐγγράφου, συνυπογράψοντος καὶ τοῦ ἐπιτετραμμένου τὰ τῆς Ῥωσσίας, προτείνωσι ἐπὶ τῶν ὅρων τοῦ ὑπομνήματος τὴν μεσιτείαν τῶν αὐλῶν καὶ τὴν διακοπὴν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐχθροπραξιῶν, ν' ἀναγγελθῶσι δὲ τὰ αὐτὰ καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας· ἐπὶ δὲ τῇ διακοπῇ νὰ συνέλθωσιν οἱ πρέσβεις τῶν συμμάχων καὶ οἱ πληρεξούσιοι τῶν διαμαχομένων εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς συνδιάσκεψιν περὶ ὀριστικοῦ συμβιβασμοῦ. Γενομένης τῆς προτάσεως ταύτης ἐζήτησαν οἱ συνδιαλεγόμενοι καιρὸν εἰς αἴτησιν νέων ὁδηγιῶν.

Ἐν τούτοις διεταράχθησαν ἀπροσδοκῆτως αἱ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τοῦδε ἐπικρατήσασαι στεναὶ σχέσεις Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας. Ἡ ἐν Λονδίνῳ σύστασις φιλελληνικῆς ἐταιρίας, ἡ χιλιόλιρος συνδρομὴ τῆς δημαρχίας τῆς μεγαλουπόλεως ταύτης ὑπὲρ τῆς πολεμώσης Ἑλλάδος, ἡ εὕρεσις τοῦ δανείου, ἡ εἰς Ἑλλάδα ἀποστολὴ πολεμοεφοδίων καὶ ἄλλων βοηθημάτων, ἡ εἰς συμμεθέξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἀφίξις Ἀγγλων καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ τοῦ λόρδου Βύρωνος ἀντιχήσασα διὰ τὸ λαμπρὸν ὄνομά του ἀπὸ περάτων ἕως περάτων, καὶ ἡ ἐξ αἰτίας τῆς δικαιότερας καὶ φιλελληνικώτερας πολιτικῆς τοῦ Κάννιγγος ἐπὶ τὸ δικαιότερον καὶ φιλελληνικώτερον μεταβολὴ τῆς διαγωγῆς τῶν Ἀρχῶν τοῦ Ἰονίου κράτους παρώργισαν εἰς ἄκρον τὴν Πύλην κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ὁ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς αὐτῆς ὁ τόσην πίστιν καὶ ὑπόληψιν ἄλλοτε ἀπολαμβάνων ὑπεβλέ-

πετο καὶ ἐπεπλήττετο. Εἰς μάτην ἔλεγεν ὁποῖα τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν Ἀγγλῶν. Ἀγνοοῦσα καὶ ὀλιγοροῦσα ἡ Πύλη τὸν τρόπον τοῦ πολιτεύεσθαι τῶν ἐλευθέρων ἐθνῶν δὲν ἤξευρε νὰ διακρίνῃ τὰ μεταξὺ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, καὶ ἐνοχοποιεῖ τοὺς ἄρχοντας διὰ τὰ πρὸς αὐτὴν πταίσματα τῶν ἀρχομένων. Τοιαῦτα φρονοῦσα καὶ ἀδικουμένην ἑαυτὴν θεωροῦσα πικροτάτους ἀπέτεινε πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας λόγους περὶ τῆς διαγωγῆς της (γ).

Μόλις δὲ ἀρχομένου τοῦ αὐγούστου ἔλαβεν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις γνῶσιν τοῦ εἰς λύσιν τῆς ἑλληνοτουρκικῆς διαφορᾶς ῥωσσικοῦ σχεδίου καὶ κατεταράχθη. Οὐδὲν ἦττον κατεταράχθη καὶ ἡ Πύλη· ὠργίσθη δὲ ἔτι μᾶλλον αὕτη διὰ τὴν ἐν αὐτῷ προτεινομένην αὐθόρμητον ἐπέμβασιν τῶν αὐλῶν ἐν ταῖς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν ἐπαναστάντων ῥαγιάδων τῆς διαφοραῖς. Ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς ἐξεδόθη τὸ ῥωσσικὸν σχέδιον καὶ συνέστη ἐν Πιερουπόλει τὸ συμβιβαστικὸν συμβούλιον μηδενὸς τῶν διαμαχομένων ζητοῦντος ἢ δεχομένου ὁποῖον ἐπρότεινε τὸ σχέδιον συμβιβασμόν· ὥστε εἰργάζονται αἱ Δυνάμεις περὶ εἰρηνοποιήσεως Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς Ῥωσσίας παρὰ τὴν θέλησιν καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων.

Προθεμένη δὲ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ ματαιώσῃ τὸ σχέδιον τοῦτο ἀναγκαῖον ἐνόμισε νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐπισήμως· εἰς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς διαμαρτυρήσεώς της δέον ἔκρινε νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν συνδρομὴν τινος τῶν αὐλῶν. Εὐνοϊκωτέρα πασῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἦτο τότε βεβαίως ἡ τῆς Ἀγγλίας, δι' ἣν καὶ πρὸς αὐτὴν ἀπέστειλε τὴν 12 αὐγούστου τὴν διαμαρτύρησίν της (δ') στηλιτεύουσα ὡς αἰσχρὸν τὸν προτεινόμενον συμβιβασμόν, ἐπικαλουμένη τὴν ἀντίληψίν της εἰς ἀνάκτησιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων, παραλ-

ληλίζουσα τὰ δικαιώματα αὐτῶν καὶ τὰ τῶν ἐσχάτως ἀποχωρισθέντων τῆς μητροπόλεως των ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀμερικῇ λαῶν, καὶ διατεινομένη ὅτι τὸ συμφέρον τῆς Εὐρώπης καὶ κυρίως τῆς Ἀγγλίας ἀπῆτει τὴν πολιτικὴν ὑπαρξίν τῆς Ἑλλάδος.

Μόλις ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ ὑπουργὸς τῆς Ἀγγλίας τὴν 11 ὁκτωβρίου καὶ ἀπήντησε τὴν 7 νοεμβρίου λέγων (ε) ὅτι ἐθεώρει τὴν πολιτικὴν τῆς Ῥωσσίας φιλελληνικὴν καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σχέδιον ὡς περιέχον ὀρθοὺς ὅρους, δὲν θὰ ἐναντιοῦτο δὲ ἡ Ἀγγλία εἰς τὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ ἂν ἐπροτείνετο ἐν καιρῷ, καὶ οὐδὲν θ' ἀπεφασίζετο ἄνευ τῆς συναινέσεως τῶν διαμαχομένων· ἂν δέ ποτε ἐνόμιζε συμφέρον ἡ Ἑλλὰς νὰ ζητήσῃ τὴν μεσιτείαν τῆς Ἀγγλίας καὶ ἂν τὴν ἐδεχέτο ἡ Πύλη, οὐδὲν θὰ παρημελεῖτο εἰς καρποφορίαν τῆς· ἐν δὲ τῇ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος δεινῇ πάλῃ ἐπολιτεύθη ἡ Ἀγγλία ὅπως καὶ ἐν τῇ μεταξὺ Ἰσπανίας καὶ τῶν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀμερικῇ ἀποικίων τῆς διατηροῦσα ἄκραν οὐδετερότητα. Περὶ δὲ τῆς ἀντιλήψεως τὴν ὁποίαν ἐπεκαλεῖτο ἡ Ἑλλὰς ἔλεγε τὰ ἐξῆς. “ Οὐτε ἐμμέσως οὔτε ἀμέσως ἡρέθισαν οἱ ὑπουργοὶ τῆς Ἀγγλίας τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἑναρξίν τοῦ ἀγῶνός των, ἀλλ' οὔτε διὰ τινος τρόπου παρενέβαλαν ἐμπόδια εἰς τὴν πρόοδόν του. Οὐδεὶς ἔχει δίκαιον νὰ ὑπολάβῃ ὅτι ἡ Ἀγγλία θεωροῦσα τὰς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Πύλης ὑπαρχούσας φιλικὰς σχέσεις καὶ τὰς διατηρουμένας παλαιὰς συνθήκας ἤμπορεῖ ν' ἀναδεχθῇ πάλιν τὴν ὁποίαν δὲν ὑπεκίνησε καὶ νὰ οἰκειοποιηθῇ διαφορὰν πρὸς αὐτὴν ἀλλοτρίαν.”

Αὕτη εἶναι ἡ μεταξὺ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς ἀγγλικῆς πρώτη ἀλληλογραφία· ἐν αὐτῇ ἡ ἀγγλικὴ προσηγόρευσε τὴν ἑλληνικὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν.

Ἐν τούτοις διαταράχθη παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἡ μεταξὺ τῶν αὐλῶν ἁρμονία. Ἡ Ἀγγλία εἴτε πρὸς ἐκδυσώπησιν τῆς Πύλης δεινολογούσης ἐφ' ᾧ ἐβουλεύοντο αἱ αὐλαὶ ἐν Πετροπόλει, εἴτε ζηλοτύπως φερομένη πρὸς τὴν Ῥωσσίαν κινοῦσαν ὅπως ἤθελεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος τὴν συμμαχίαν ἐν ᾗ Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες ἀπέβλεπαν εἰς μόνην τὴν Ἀγγλίαν, εἴτε ἐπὶ ῥέασθεῖσα ὑπὸ τῆς διαμαρτυρήσεως τῆς Ἑλλάδος ἀπεδοκίμασεν αἴφνης τὴν ἐν Πετροπόλει διαγωγὴν τοῦ πρέσβεως τῆς Βαγώτου ὡς ἄνευ ἀδείας τῆς συνεδριάσαντος καὶ συμπράξαντος· μεταθέσασα δὲ αὐτὸν εἰς ἄλλην πρεσβείαν, καὶ ἀναδείξασα διάδοχόν του τὸν Στρατφόρδον Κάννιγγα διεκοίνωσε ταῖς αὐλαῖς ὅτι προθεμένη ἐξ ἀρχῆς ἐκούσιον συμβιβασμὸν τῶν ἀλληλομαχοῦντων καθῆκόν της ὡς οὐδετέρα Δύναμις ἐθεώρει νὰ μὴ παρέμβῃ ἐν ὧσφ ἀπεποιοῦντο οἱ ἀντιφερόμενοι πάντα συμβιβασμὸν· ἀπεποιεῖτο δὲ τὴν παρέμβασίν της καὶ ἂν ἔστελεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡ Ῥωσσία πρέσβυν. Ἡπόρησε καὶ ὠργίσθη ἡ Ῥωσσία ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκίᾳ ταύτῃ παλινφδία τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, καὶ ἀντιδιεκοίνωσεν ὅτι ἔπαυε τοῦ λοιποῦ πᾶσα συνδιάσκεψις αὐτῆς καὶ τῆς αὐλῆς ἐκείνης καὶ ὡς πρὸς τὰ τουρκοῤῥωσικὰ καὶ ὡς πρὸς τὰ ἑλληνοτουρκικὰ ἐμέμφθησαν δὲ καὶ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις καὶ αὐτὴ ἡ ὑπὲρ τὰς ἄλλας φιλοτουρκίζουσα Αὐστρία τὴν παλινφδίαν τῆς Ἀγγλίας.

1825.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΓ.

Σχέδια τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως κατὰ τῶν ἐχθρῶν.—Ἀπό-
βασις τοῦ Ἰβραήμπασα εἰς Μεθώνην.—Ἐκστρατεία τοῦ
Κουντουριώτου προέδρου τοῦ νομοτελεστικοῦ.—Πολεμικὰ
κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν συμβάντα μέχρι τῆς παραδόσεως
τοῦ Νεοκάστρου.—Ἐμπρησμός ἐχθρικῶν πλοίων ἐν Με-
θώνῃ.—Ναυμαχία κατὰ τὸν Καφηρέα.

ἘΝ ᾧ ὁ δημόσιος πλοῦτος ἐφθείρετο χάριν ἐμφυ-
λίῳ παθῶν καὶ προσωπικῶν μικροφιλοτιμιῶν εἰς
βλάβην τοῦ λαοῦ, καὶ ἐγγὺς ἦτον ἡ μετάβασις τοῦ φο-
βεροῦ ἐχθροῦ τῆς Ἑλλάδος Ἰβραήμπασα ἀπὸ Κρή-
της εἰς Πελοπόννησον, οὐδεμία ἐγίνετο φροντίς περὶ
τῆς ἀναγκαίας προμηθείας καὶ ἀσφαλείας τῶν μερῶν
ἐκείνων. Ὡς καὶ αὐτὸ τὸ φρούριον τοῦ Νεοκάστρου
ἀπρομήθευτον τῶν ἀναγκαίων ἦτο καὶ ἀπρομήθευτον
ἔμεινε μέχρι τέλους, ὥς ἂν προετοιμάζετο νὰ πέσῃ
μᾶλλον ἢ ν' ἀντισταθῇ. Ἀκίνδυνον στρατιωτικὴν
δόξαν ἐθήρευεν ὁ πρόεδρος τοῦ νομοτελεστικοῦ.
Τοιαύτην ἐφαίνετο παρέχουσα ἡ κατάστασις τοῦ
φρουρίου τῶν Πατρῶν.

Τὸ φρούριον ἐκεῖνο ἐπολιορκεῖτο στενῶς πρό τινος
καιροῦ διὰ θαλάσσης, καὶ ἡ πτώσις του ἐφαίνετο

ἐγγίζουσα. Ἄλλα δὲν ἐκίνει τὸν Κουντουριώτην εἰς κτῆσιν τοῦ φρουρίου ἐκείνου ἀφιλοκίνδυνος μόνον φιλοδοξία, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς τοὺς Ἀνδρέας ἀντιζηλία. Εἰς τούτους ἀνετέθη ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ διατήρησις τῆς πολιορκίας καὶ ἡ τύχη τοῦ φρουρίου ἐκείνου· δὲν τοῖς ἔλειψαν δὲ καὶ αἰσιοὶ περιστάσεις εἰς ἄλωσιν αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδὲν γενναῖον ἔπραξαν, καὶ ἀφορμὴν πολλάκις ἔδωκαν εἰς κατηγορίαν ὡς μὴ σπουδάζοντες μᾶλλον ἢ ὡς μὴ δυνάμενοι νὰ τὸ κυριεύσωσιν· ὥστε ἂν ὁ Κουντουριώτης εὐδοκίμει, δικαίως θὰ κατησχύνοντο οἱ δύο οὗτοι ἀντίζηλοί του. Πεινῶντες τφόντι καὶ πάσχοντες οἱ ἐν Πάτραις Τούρκοι διὰ τὴν στενὴν πολιορκίαν των εὐδιάθετοι ἐφαίνοντο νὰ καταλείψωσι τὸ φρούριον, καὶ ἀπήτουν τὴν παρουσίαν τοῦ προέδρου ἐπὶ τῇ πεποιθήσει ὅτι καὶ θέλησιν καὶ δύναμιν εἶχε νὰ διατηρήσῃ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν ὅρους τῆς συνθήκης. Ταῦτα τὰ αἷτια ἐνεθάρρουν τὸν Κουντουριώτην καὶ στενότερον ἀποκλεισμὸν τῶν Πατρῶν διὰ θαλάσσης νὰ διατάξῃ, καὶ πολυάριθμον ἐκστρατείαν νὰ ψηφίσῃ, καὶ ὁ ἴδιος αὐτὸς τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας ν' ἀναλάβῃ. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἡ εὐτυχὴς ἐκβασίς τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου ἐκρέματο ἀπὸ τῆς ταχείας ἐνεργείας του διότι ὁ ἐχθρὸς ἦτον ἐπὶ θύρας, ἡ πρέπουσα σπουδὴ δὲν κατεβάλλετο.

Ἐν ᾧ δὲ εἰς μάτην ἐδαπάνων οἱ Ἕλληνες τὸν πολύτιμον καιρὸν, ὁ ἄοκνος Ἰβραήμης φθάσας εἰς τὸν λιμένα τῆς Σούδας οὐδὲ καὶ νὰ πατήσῃ τὴν ξηρὰν ἠθέλησεν, ἀλλὰ μετὰ δεκαπενθήμερον διατριβὴν ἐντὸς τῶν πλοίων του πρὸς ἀναψυχὴν τοῦ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς στρατεύματός του ἀπέπλευσε μετὰ τοῦ στόλου του εἰς Ῥόδον καὶ Μαρμάρι, παρέλαβεν ἄλλους πεντακισχιλίους στρατιώτας σταλέντας παρὰ τοῦ πατρός του, παρέλαβε καὶ φορτία ὀλόκληρα πολεμεφοδίων καὶ τροφῶν σταλέντα εἰς χρῆσιν τοῦ

στρατοῦ του, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κρήτην, ἐμίσθωσεν ἱκανοὺς ἐντοπίους καὶ ἀπέπλευσεν ἀκμάζοντος τοῦ χειμῶνος.

Κατεγίνετο ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις εἰς τὰς προετοιμασίας τῆς ἐκστρατείας τοῦ προέδρου τῆς κατὰ τῶν Πατρῶν, ὅτε ἔμαθεν ὅτι πενήντα ἐχθρικὰ πλοῖα, τὰ μὲν πολεμικά τὰ δὲ φορτηγά, εἰσέπλευσαν τὴν 11 καὶ 12 τοῦ φεβρουαρίου τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης, καὶ ἀπεβίβασαν τετρακισχιλίους πεζοὺς, τετρακοσίους ἵππεῖς καὶ τὸν Ἰβραήμην, καὶ ὅτι ἐσκήνωσαν τὰ στρατεύματα ταῦτα ἐν τῇ πλησίον τῆς Μεθώνης πεδιάδι. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη οὐδεμίαν ἡὔρεν ἀντίστασιν καθ' ὅλον τὸν πλοῦν τῆς, διότι τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα παθόντα ἐν ταῖς τελευταίαις μάχαις ἐπεσκευάζοντο. Τέσσαρα μόνον ἐξ αὐτῶν ἐτοιμάσθησαν καὶ ἔπλευσαν εἰς τὰ νερὰ τῶν Πατρῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πολιορκίας ἐκείνης.

Ὁ δὲ αἰγυπτιακὸς στόλος ἀποβιβάσας τὰ στρατεύματα ἐпанέπλευσεν εἰς Σούδαν, καὶ τὴν 5 μαρτίου ἐπανῆλθεν εἰς Μεθώνην ἀνεπηρέαστος φέρων ἄλλους ἐπτακισχιλίους στρατιώτας ἐν οἷς καὶ τετρακοσίους ἵππεῖς. Γνωστῆς δὲ γενομένης τῆς δεινῆς καταστάσεως τῶν Πατρῶν διὰ τὴν θαλασσινὴν πολιορκίαν, ἀπέστειλεν ὁ Ἰβραήμης εἰς λύσιν αὐτῆς τρεῖς φρεγάδας δύο κορβέτας καὶ ἕξ βρίκια. Ἡ μοῖρα αὕτη ἡὔρεν ἐν Ζακύνθῳ δέκα πλοῖα τροφοφόρα ὑπ' οὐδετέραν σημαίαν ἔτοιμα νὰ πλεύσωσιν εἰς Πάτρας, τὰ συνώδευσεν ἀσφαλῶς, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὰ φυλάττοντα ἐκεῖ ἐλληνικά, καὶ τοιουτοτρόπως ἀπαλλαγέντων τῶν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ἐχθρῶν ἀπὸ τῶν δεινῶν τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τῆς πείνας, ἐματαιώθησαν τὰ λαμπρὰ σχέδια τῆς ἐτοιμαζομένης ἐλληνικῆς ἐκστρατείας. Μετ' αὐτὰ τὰ συμβάντα ὁ Κουντουριώτης ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ πρὸς τὴν Μεσσηνίαν. Διέτριβαν εἰσέτι ἐντὸς τῆς Πελοπον-

νήσου τὰ στρατεύματα τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος τὰ ὅποια εἰσήγαγεν ἡ κυβέρνησις κατὰ τῶν ἀνταρτῶν. Τὰ στρατεύματα ταῦτα διετάχθησαν νὰ συνενωθῶσιν εἰς Μεσσηνίαν· διετάχθησαν νὰ συνενωθῶσιν ἐκεῖ καὶ τινὰ πελοποννησιακά, καὶ τὴν 16 ἐξεστράτευσεν ὁ πρόεδρος ἐν μεγάλῃ πομπῇ καὶ ὑπὸ τὸν κανονοβολισμὸν τῶν φρουρίων, φέρων τὸν τίτλον “ ἀρχηγοῦ “ τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ “ Μεσσηνιακοῦ κόλπου μέχρι τῶν δυτικῶν παραλίων “ τῆς Πελοποννήσου στρατοπέδων.” Συνωδεύετο δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ πρὸ ὀλίγου ἐκ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος εἰς Ναύπλιον μεταβάντος καὶ τὰ τοῦ γενικοῦ γραμματέως τοῦ νομοτελεστικοῦ καθήκοντα ἀναλαβόντος Μαυροκορδάτου. Ἀπειρος τοῦ ἱππεύειν τριήμερος ἀφίχθη εἰς Τριπολιτσάν, ἐν ᾧ χρεία ἦτο μεγάλης σπουδῆς· μέγα δὲ ἀτόπημα ἔπραξεν ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων τῆς ἐκστρατείας του. Τεσσαρῶν ἢ πέντε χιλιάδων πρᾶγματικὸς στρατὸς συνηνώθη κατὰ τὴν διαταγὴν του ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ καὶ κατέλαβε τὸ χωρίον Κρεμμύδι δύο ὥρας μακρὰν τῆς Μεθώνης. Ὁ Καρατάσος, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Δράκος, ὁ Κ. Μπότσαρης, ὁ Τσαβέλλας, τοῦτέστιν ὅπλαρχηγοὶ ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Ἑλλάδος ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ τούτου· ἀλλ’ ὁ πρόεδρος ἔταξεν ἐπ’ αὐτῶν τὸν φίλον του καὶ συμπολίτην Δημήτρην Σκούρτην, ἀξιότιμον ἄνδρα καὶ ἔμπειρον ναύτην, ἀλλ’ ἄπειρον τῶν κατὰ ξηρὰν πολέμων. Ὁ διορισμὸς οὗτος δυσηρέστησεν εἰς ἄκρον καὶ τοὺς ὅπλαρχηγούς καὶ τοὺς στρατιώτας καὶ ἔθεσεν εἰς κίνδυνον ὅλην τὴν ἐκστρατείαν. Ὁ δὲ Καρατάσος τόσον ὠργίσθη, ὥστε ἀπεποιήθη νὰ στρατοπεδεύσῃ ὅπου ὁ Σκούρτης, καὶ κατέλαβεν αὐτογνωμόνως μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν τὸ χωρίον Σχοινόλακα.

Φθάσας ὁ Κουντουριώτης εἰς Τριπολιτσάν ἡσθένησε καὶ δὲν ἀνεχώρησεν εἰμὴ τὴν 5 ἀπριλίου ἐφελ-

κύσας τὴν μομφὴν καὶ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ κοινου διὰ τὴν τόσῃν βραδυπορίαν του· ἀλλὰ καὶ τότε ἀντὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ ἐν Κρεμμυδίῳ στρατόπεδον πρὸς ἐμψύχωσιν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐπίμονον αἰτησιν τῶν ὀπλارχηγῶν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπηρεσίας, ὑπῆγεν εἰς τὴν Σκάλαν, χωρίον ἐπὶ τοῦ Παμίσου, δέκα περίπου ὥρας μακρὰν τοῦ Κρεμμυδίου καὶ ἔστησεν ἐκεῖ τὸ ἀρχιστρατηγεῖόν του· ἔστειλε δὲ τὸν Μαυροκορδάτον εἰς τὸ στρατόπεδον πρὸς καθυσύχασιν τῶν ὀπλارχηγῶν γογγυζόντων διὰ τὸν μὴ ἐμφανισμόν του.

Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ἀποβάντες εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπάτησαν ἐν πρώτοις τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κορώνης· τὰ δ' ἐμπροσθεν τοῦ φρουρίου ἐκείνου ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀπεχώρησαν εἰς Βουνάρια καὶ Καστέλια ὅπου ἔδρευεν ὁ ἑπαρχος, ἔφυγαν μετ' ὀλίγον καὶ ἐκείθεν, μετέβησαν εἰς Καλαμάταν, καὶ ἐκείθεν οἱ πλείστοι εἰς Μάνην. Οἱ ἐχθροὶ ἐκυρίευσαν τὰ δύο ταῦτα χωρία ἔρημα μέιναντα, τὰ ἔκαυσαν, ἐξηπλώθησαν καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν λεηλατοῦντες καὶ καίοντες καὶ μετὰ ταῦτα ἐπανῆλθαν εἰς τὴν Μεθώνην· ἀνοίξαντες δὲ τοιουτοτρόπως τὴν μεταξὺ Μεθώνης καὶ Κορώνης κοινωνίαν ἐτοποθετήθησαν τὴν 9 μαρτίου ἐμπροσθεν τοῦ Νεοκάστρου καὶ ἠκροβολίσθησαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην κατὰ πρώτην φοράν μετὰ τῶν ἐντός. Πρὸ μικροῦ εἰσῆλθαν καὶ ἄλλοι εἰς τὸ Νεόκαστρον πρὸς ὑπεράσπισίν του ἐν οἷς καὶ ὁ Ἰωάννης Μαυρομιχάλης υἱὸς τοῦ Πετρόμπεη. Ὁ φιλότιμος καὶ φιλοπόλεμος οὗτος νέος περιφερόμενος τὴν 11 ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν Ἑλλήνων καθ' ἣν ὥραν ἠκροβολίζοντο, ἐπληγώθη εἰς τὸν δεξιὸν βραχίονα· μετακομισθεὶς δὲ χάριν θεραπείας εἰς Ἀρκαδίαν ἀπέθανε μετ' ὀλίγας ἡμέρας δι' ἑλλειψιν ἀξίου χειρουργοῦ. Τὴν δὲ 16 ἐν τάγμα Αἰγυπτίων ἔπεσε κατὰ τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Καρατά-

σου. Ἐκλεκτοὶ καὶ ἐμπειροπόλεμοι ἦσαν οἱ ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν τοῦτον Μακεδόνες καὶ ἄξιοι αὐτοῦ καθὼς καὶ οὗτος ἄξιος αὐτῶν· διὸ γενομένης σφοδρᾶς μάχης, ἂν καὶ δὲν ἦλθαν εἰς βοήθειάν των οἱ ἐν Κρεμνυδίῳ, ἐνίκησαν οἱ ὀλίγοι οὗτοι πολεμήσαντες μόνοι, ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἐχθρούς, ἐπήραν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν λογχοφόρα ὄπλα ἐρρίμμένα κατὰ γῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ τὰ ἔστειλαν εἰς τὴν Τριπολιτσάν. Τὴν δὲ 6 ἀπριλίου ἔφθασεν ὁ Μαυροκορδάτος κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ προέδρου εἰς τὸ Κρεμνῦδι ὅπου, συμβουλίου γενομένου, ἀπεφασίσθη νὰ μετατοπίσωσι τὰ στρατεύματα τὴν αὐτὴν νύκτα εἰς ἄλλην θέσιν πρὸς διακοπὴν τῆς κοινωνίας Νεοκάστρου καὶ Μεθώνης· ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ ἐπρόλαβαν καὶ ἐπέπεσαν τὰ ἐξημερώματα περίπου τρισχίλιοι πεζοὶ καὶ τετρακόσιοι ἱππεῖς φέροντες καὶ κανόνια. Τρεῖς θέσεις ἐν εἵδει ἡμικυκλίου κατεῖχε τὸ ἐλληνικὸν στρατόπεδον· καὶ τὸ μὲν ἀριστερὸν κέρασ ὃ ἐστὶ τοὺς πέριξ τοῦ χωρίου λόφους ἐκράτουν οἱ Σουλιῶται καὶ ὁ Χατση-Χρήστος· τὸ δὲ δεξιόν, ἥτοι τὸ χωρίον, οἱ περὶ τὸν Καραῖσκάκη, καὶ Τσαβέλλαν· τὸ δὲ κέντρον, ὃ ἐστὶ μικράν τινα κοιλάδα, ὁ ἀρχηγὸς ὅλων τῶν στρατευμάτων Σκούρτης· καὶ οἱ μὲν ἐν τῷ χωρίῳ καὶ ἐπὶ τῶν λόφων εἶχαν τὰ συνήθη ὀχυρώματά των οἱ δὲ ἐν τῇ κοιλάδι ἦσαν ἀνώχυροι ἔχοντες κατὰ τὸ λέγειν τοῦ ἀρχηγοῦ ὀχυρώματα τὰ στήθη των. Ἐκτὸς τῶν 2500 περίπου Στερεοελλαδιτῶν ἦσαν καὶ 500 Ὑδραῖοι, Σπετσιῶται καὶ Κρανιδιῶται, ἦσαν καὶ 250 Ἀγιοπετρίται ὑπὸ τὸν Παναγιώτην Ζαφειρόπουλον· ὥστε ὅλον τὸ στρατόπεδον τοῦ Κρεμνυδίου, καθ' ἣν ἡμέραν ἐστράτευσαν κατ' αὐτοῦ οἱ 3400 ἐχθροὶ συνίστατο ἐκ 3250. Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι παρατηρήσαντες τὰς θέσεις εἶδαν πόσον ἀδύνατος ἦτον ἡ τῶν περὶ τὸν Σκούρτην, καὶ ἐστράτευσαν πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος. Θέλοντες δὲ νὰ ἐμποδίσωσι τοὺς ἐν τῷ χω-

ρίῳ τοῦ νὰ βοηθήσωσιν ἐκείνους ἐπὶ τῆς μάχης ἔστειλάν τινας κατ' αὐτῶν, ἔστησαν καὶ τὰ κανόνια καὶ τοὺς ἐπολέμουν. Ἄν καὶ βραδέως, εἶδαν οἱ περὶ τὸν Σκούρτην τὸν κίνδυνόν των καὶ ἐζήτησαν βοήθειαν παρὰ τῶν καθημένων ἐπὶ τῶν λόφων· κατέβη κατὰ τὴν αἰτησίαν των ὁ Μπότσαρης ἀκολουθούμενος ὑπὸ περίπου 150 Σουλιωτῶν, καὶ ἐτοποθετήθη κατέμπροσθεν τῶν ἐρχομένων ἐχθρῶν ὀχυρωθεὶς ἐκ τοῦ προχείρου. Ἦρχισε τὴν μάχην τὸ πεζικόν, καὶ οἱ Σουλιῶται ἀντέκρουαν τοὺς ἐχθροὺς γενναίως. Ἀλλὰ διαρκούσης τῆς μάχης τὸ ἱππικὸν τοῦ ἐχθροῦ ἀνέβη δύσβατά τινα μέρη τὰ ὅποια οἱ Ἕλληνες παρημέλησαν θεωρήσαντές τα ἄβατα, ἐπέπεσεν ὀπίσθεν αὐτῶν καὶ τοὺς ἔβαλεν ἐν μέσῳ διττοῦ πυρός. Ἐμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν πολεμούμενοι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν ἄλλην ἐλπίδα σωτηρίας εἰμὴ τὴν φυγὴν. Ἀλλὰ καὶ ἡ φυγὴ δὲν ἦτο κατορθωτὴ εἰμὴ διὰ τοῦ ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ. Ἐχοντες λοιπὸν τὸν θάνατον ἐνώπιόν των ὥρμησαν ἀναμέσον τοῦ ἱππικοῦ καὶ ἔπαθαν δεινὴν θραύσιν· πεντακόσιοι καὶ ἐπέκεινα ἐφονεύθησαν ἐν οἷς καὶ ὁ Μῆτρος Μποταΐτης, ὁ Θύμιος Ξύδης ὁ Βασίλης Χορμόβας καὶ ὁ Κώστας Πετρόπουλος· πολλοὶ δὲ ἠχμαλωτίσθησαν ἐν οἷς καὶ ὁ Παναγιώτης Ζαφειρόπουλος· ὁ δὲ Μπότσαρης ἐκινδύνευσεν νὰ πιασθῇ ὡς βραδύπους καὶ ἐσώθη διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἀφοσιώσεώς τινων τῶν συντρόφων του ἀπομακρυνάντων αὐτὸν χειροβαστακτόν.

Μετὰ τὴν φθορὰν ταύτην τὰ ἐναπολειφθέντα στρατεύματα τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος γογγύζοντα κατὰ τοῦ προέδρου ὡς θέσαντος αὐτὰ ὑπὸ θαλάσσιον ἀρχηγόν, δὲν ἠθέλησαν νὰ διαμείνωσιν ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου καθὼς ἐπεθύμει ἡ κυβέρνησις, καὶ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα.

Ἀφ' οὗ τοιοιυτοτρόπως διελύθη τὸ ἐλληνικὸν τοῦτο στρατόπεδον, τὸ μόνον συγκεκροτημένον ταῖς ἡμέ-

ραις ἐκείναις καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, ὁ Ἰβραήμης προσήλωσεν ὅλην τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ Νεοκάστρου.

Τὸ φρούριον τοῦτο κεῖται ἐπὶ τῆς νοτίου ἀκρας εὐρυχωροτάτου λιμένος. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀντικρὺ κεῖται ἡ Πύλος, ἡ διὰ τὴν ἄλλοτε κατοικήσασαν τὰ μέρη ἐκείνα Σλαβικὴν φυλὴν τῶν Ἀβαρίνων κοινῶς καλουμένη “οἱ παλαοὶ Ναβαρίνοι” εἶναι δὲ οἱ παλαιοὶ Ναβαρίνοι φρούριον ἀνώχυρον καὶ ἀκατοίκητον, τὰ δὲ παραρρέοντα τῆς θαλάσσης νερὰ ῥηχά. Ἐπὶ δὲ τοῦ στομίου τοῦ λιμένος παρατείνεται ἡ μακρὰ καὶ στενὴ νῆσος τῆς Σφακτηρίας. Ὁ λιμὴν ἔχει δύο εἰσπλους τὸν μὲν στενότερον πρὸς τοὺς παλαιοὺς Ναβαρίνους, τὸν δὲ πλατύτερον πρὸς τὸ Νεόκαστρον· ἔχει δὲ τὸ Νεόκαστρον καὶ ἀκρόπολιν. Σαράντα κανόνια ἔκειντο ἐπὶ τῶν τειχῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ὅλα παρημελημένα· ἐν μόνον εἶχεν ὑποστάτην· ὀλίγαι ἦσαν καὶ αἱ κανονόσφαιραι, ὀλίγαι καὶ αἱ τροφαί, καὶ εἰς προμήθειαν αὐτῶν ἔστειλε κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἡ κυβέρνησις τὸν Κωνσταντῖνον Μεταξᾶν εἰς Ζάκυνθον, ὀλίγον ἦτο καὶ τὸ ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς τοῦ φρουρίου νερόν, καὶ δύο πλοιάρια εἰσηκόμιζαν ἀδιακόπως· χίλιοι δὲ πεντακόσιοι περίπου ἦσαν οἱ φρουροὶ τοῦ ὑπὸ τὸν Π. Γιατράκον, τὸν Γεωργάκην Μαυρομιχάλην, τὸν Μακρυγιάννην, τὸν Σταῦρον Σαχίνην καὶ τὸν Δημήτρην Σαχτούρην τὸν καὶ φρούραρχον· ἦσαν καὶ ὀγδοῇντα τακτικοὶ πυροβολισταὶ ὑπὸ τὸν Μανώλην Καλλέργην· ἦσαν καὶ τινες Κεφαλλῆνες πυροβολισταὶ ὑπὸ τὸν Σπύρον Πανᾶν τὸν ἀριστεύσαντα ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Πέτα· εἶχαν συναγωνιστὴν καὶ τὸν Ἰταλὸν Κολλέγιον. Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις καὶ ἡ δύναμις τοῦ φρουρίου.

Εἰς ἄλωσιν δὲ αὐτοῦ ὁ Ἰβραήμης ἔκοψεν ἐν πρώτοις τὸ ὑδραγωγεῖον, ἔστησε δύο τηλεβολοστάσια,

ἐπέθηκε βομβοῤῥιπτήρας καὶ κανόνια, καὶ προσβαλὼν σφοδρῶς τὸ τεῖχος τὸ διέρρηξεν, ἀλλ' οἱ ἔγκλειστοι παρεγέμισαν τὴν διαρρώγην ἐν τῷ ᾧμα. Ὁ ἐχθρὸς παρετήρησεν ὅτι ἡ ἄλωσις τοῦ φρουρίου ἐκρέματο ἀπὸ τῆς τοῦ νησιδίου τῆς Σφακτηρίας· αὕτη δὲ ἀπῆται σύμπραξιν ναυτικῆς δυνάμεως· ἀλλ' ἐντὸς τοῦ λιμένος ἦσαν ἑλληνικὰ πλοῖα, διὰ τοῦτο ἠναγκάζετο ν' ἀναβάλῃ τὰ εἰς κυρίενσιν τῆς Σφακτηρίας μέχρι τοῦ ἐπανάπλου τοῦ εἰς Κρήτην πλεύσαντος στόλου.

Ἐν τούτοις ὁ Μαυροκορδάτος μετὰ τὴν εἰς τὸ διαλυθὲν στρατόπεδον ἀποστολὴν τοῦ ἐπανῆλθεν ὅπου ἦτον ὁ πρόεδρος, καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ νέου τὴν 24 ἀπριλίου ἐπὶ σκοπῷ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Νεόκαστρον πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν ἐν αὐτῷ· τὸν παρηκολούθουν δὲ ὁ Γεωργάκης Καρατσᾶς καὶ ὁ Γάλλος Ἐδουάρδος Γρασέτης. Τὴν ἐπαύριον ἔφθασεν εἰς Γαργαλιάνους, καὶ τὴν μεθαύριον παραλαβὼν διακοσίους περίπου Ἀρκαδίους ᾧδευε πρὸς τοὺς παλαιοὺς Ναβαρίνους. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς ὁδοῦ καθ' ἣν ὥραν ἐμακρύνθησαν ἀπὸ τῶν προπόδων τοῦ παρακειμένου ὄρους ἐφάνη αἴφνης ἡ προφυλακὴ ἀτάκτως ὀπισθοδρομοῦσα καὶ ἠκούσθη φωνὴ λέγουσα, “ὀπίσω, ὀπίσω, ἱππικὸν ἐντὸς τοῦ ἐλαιῶνος,” ὀπίσω ἔστρεψαν τότε ὅλοι καὶ ἔτρεξεν ἕκαστος ὅπως ἐδύνατο ἐπὶ τὸ ὄρος εἰς προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ ἐλεῶνι ἱππικοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἱππικὸν τοῦτο μετεμορφώθη μετ' ὀλίγον εἰς νέφος κοράκων καὶ ἐπέταξε. Χλευάζοντες καὶ χλευαζόμενοι οἱ καταφυγόντες εἰς τὸ ὄρος διὰ τὴν ἀφορμὴν τοῦ πανικοῦ φόβου τῶν ἐπανῆλθαν εἰς τὴν ὁδόν, καὶ πρὸς τὸ ἐσπέρας ἔφθασαν εἰς τοὺς παλαιοὺς Ναβαρίνους τοὺς ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Μεθώνης Γρηγόριον, τὸν Χατσῆ-Χρῆστον, τὸν Δημήτρην Τσόκρην, τὸν Τσανέτον Χρηστόπουλον καὶ τὸν Σωτήρην Χοτσάμάνην.

Τὴν δὲ 13 μαρτίου ἐξέπλευσεν ἡ πρώτη ὑδραϊκὴ μοῖρα ὑπὸ τὸν Μιαούλην, καὶ ζητήσασα εἰς μάτην τὸν ἐχθρὸν κατὰ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου ἐπλευσε πρὸς τὴν Κρήτην. Δεινὴ τρικυμία ἐπῆλθε κατὰ τὸν πλοῦν τῆς, ἐβλάβησαν πολλὰ τῶν πλοίων τῆς, καὶ τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη συγκρούσθην μετὰ τῆς ναυαρχίδος ἐβυθίσθη, ἀλλ' ὅλοι οἱ ἐμπλέοντες ἐκτὸς ἐνὸς ναύτου διεσώθησαν. Τὴν δὲ 30 μαρτίου συνέλαβεν ἡ μοῖρα αὕτη δύο αὐστριακὰ φέροντα τροφὰς εἰς Πρέβεζαν καὶ τὰ ἔστειλεν εἰς Ναύπλιον. Τὴν 2 ἀπριλίου προσωρμίσθη ἐν Νεοκάστρῳ, ἐνδιέμεινε τρεῖς ἡμέρας, καὶ τὴν 5 ἀπέπλευσεν καταλιποῦσα ἐν τῷ λιμένι πέντε πλοῖα ἐν οἷς καὶ τὸν Ἄρην τὸν ὑπὸ τὸν Ἀναστάσην Τσαμαδὸν τὸν καὶ ἀρχηγὸν τῆς πεντάδος ταύτης. Τὴν 7 εἰσέπλευσεν εἰς τὰ Βάτικα καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν μαθοῦσα ὅτι ὁ ἐχθρικός στόλος ἔτοιμος ἦτο ν' ἀποπλεύσῃ, ἀνήχθη εἰς συνάντησίν του, κατέπλευσε τὴν 9 ἐξ αἰτίας ἐναντίων ἀνέμων εἰς τὸν αὐλέμονα τῶν Κυθήρων, ἀπέπλευσε τὴν αὐτὴν νύκτα πρὸς τὴν Σούδαν, καὶ τὴν 11 πρὸ μεσημβρίας ἔφθασεν ἔμπροσθεν αὐτῆς καὶ ἠῦρεν ὅλον τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον ἐντὸς τοῦ λιμένος· ἐν μόνον βρίκι ἐπρόφθασεν ἔξω καὶ τὸ ἔρριψεν εἰς τὴν ξηράν. Ἐντὸς δὲ μιᾶς ὥρας ἀφ' οὗ ἔφθασεν ἡ ἐλληνικὴ μοῖρα ἀνήχθη καὶ ὁ ἐχθρικός στόλος καὶ ἐξῆλθε τοῦ λιμένος ἔτοιμος εἰς μάχην. Ἀλλ' ὁ ἐπικρατῶν ἄνεμος τόσον ἠϋξήσεν, ὥστε ἔσπασε τὸ μέγαλον κατάρτιον μιᾶς φρεγάδας, καὶ ἠνάγκασε τὰ μὲν ἐχθρικὰ πλοῖα νὰ ἐπαναπλεύσωσιν εἰς τὴν Σούδαν, τὰ δὲ ἐλληνικὰ νὰ στρέψωσι τὴν πρῶραν των πρὸς ἄρκτον. Τὰ πλοῖα ταῦτα ἀπήντησαν πλησίον τῆς Καμένης δύο τὸ μὲν ὑπὸ ῥωσικὴν τὸ δὲ ὑπὸ αὐστριακὴν σημαίαν φέροντα τροφὰς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Κορυφούς ὑπὸ πλαστὰ ἔγγραφα κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν πλοιάρχων, καὶ τὰ ἀπέστειλαν εἰς Ναύπλιον.

Τὴν 14 ἡγκυροβόλησαν εἰς Βάτικα, ἀπέπλευσαν τὴν ἐπιούσαν, καὶ τὴν ἐφεξῆς ἐξημερώθησαν ἀντικρὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Σπαθίου· ἦσαν δὲ ἕνδεκα πολεμικά καὶ πέντε πυρπολικά· μετὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν εἶδαν 95 ἐχθρικά, τὰ μὲν πολεμικά τὰ δὲ φορτηγά, πλέοντα πρὸς τὴν Πελοπόννησον ἐξ ὧν δύο δίκροτα, 12 φρεγάδαι καὶ 9 κορβέται. Τὸ πρῶτ' τῆς 17 ἡκροβολίσθησαν, ἐρρίφθησαν καὶ τρία πυρπολικά, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία ἐκάησαν εἰς μάτην. Τὴν 19 κατευωδῶθη ὁ ἐχθρικός στόλος εἰς Μεθώνην καὶ ἀπεβίβασε τετρακισχιλίους στρατιώτας καὶ ἱκανὰ πολεμεφόδια· ἡ δὲ ἑλληνικὴ μοῖρα μὴ δυναμένη διὰ τὴν μικρότητά της νὰ βλάβῃ τὸν ἐχθρὸν παρέπλεε τὰ Μεσσηνιακά φρούρια. Τὴν 26 τὰ ὀγκωδέστερα τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου παρετάχθησαν κατέναντι τῶν ἑλληνικῶν, τὰ δὲ μικρότερα ἔπλεαν πρὸς τὸ στόμα τοῦ λιμένος τοῦ Νεοκάστρου ἐπὶ σκοπῷ ν' ἀποβιβάσωσι στρατεύματα ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐν τάγμα ἐχθρικὸν ἦλθε πλησίον τῶν παλαιῶν Ναβαρίνων διὰ ξηρᾶς, κατέλαβε τὸ Πετροχώρι καὶ ἐπολέμησε. Περὶ δὲ τὴν 9 ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ ἐν Ναβαρίνοῖς Μαυροκορδάτος ἐπέβη ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ λιμένι τοῦ Νεοκάστρου πλοίου τοῦ Τσαμαδοῦ ἐπὶ σκοπῷ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Σφακτηρίαν πρὸς ἐπιθεώρησιν, καὶ νὰ εἰσέλθῃ ἔπειτα εἰς τὸ φρούριον τοῦ Νεοκάστρου πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του. Ὁ Τσαμαδὸς πεπεισμένος ὅτι, ἐν ὅσῳ ἐπεκράτει ὁ πνέων σφοδρὸς ἄνεμος, ὁ ἐχθρὸς δὲν ἐτόλμα νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ὁποῖαν ἐμελέτα ἀπόβασιν ἐπὶ τῆς νήσου, ἔπεισε τὸν Μαυροκορδάτον νὰ μείνῃ καὶ συμπρογευματίσῃ· ἐν ᾧ δὲ συμπροεγευματίζαν, εἰδοποιήθησαν ὅτι τὰ ἐμπροσθινὰ πλοῖα τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἐπλησίαζαν πρὸς τὴν νήσον· ἀφῆκαν τότε τὴν τράπεζαν καὶ ἀπέβησαν εἰς τὴν νήσον πρὸς ἐπιθεώρησιν· συναπέβησαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς νήσου καὶ πολλοὶ

ναῦται· καὶ οὗτοι μὲν ἐτοποθετήθησαν πρὸς τὴν δεξιὰν ἄκραν τῆς νήσου ὅπου ἦσαν πρὸ αὐτῶν τοποθετημένοι οἱ συμπατριῶταί των Σταῦρος Σαχίνης καὶ Δημήτρης Σαχτούρης μετὰ τῶν περὶ αὐτούς· τὴν δὲ ἀριστερὰν ἄκραν τῆς νήσου τὴν πρὸς τοὺς παλαιούς Ναβαρίνους ἐφύλατταν Βούλγαροι ἐκ τῶν περὶ τὸν Χατσῆ-Χρήστον· οἱ δὲ Φαναρίται καὶ Ἀνδρουσανοὶ ἦσαν ἐν τῷ μέσῳ· ὅλοι δὲ οἱ ἐπὶ τῆς νήσου ὀπλοφόροι συνηριθμοῦντο μόλις 800, ἐν ᾧ ἡ κυβέρνησις τοὺς ὑπελόγιζε τετραπλασίους· μόνος ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ ἔχων δεκαοκτὼ σὺν αὐτῷ χωρικούς, εἶχε διαταγὴν νὰ στρατολογήσῃ ἑπτακοσίους. Ἐκείντο δὲ ἐπὶ τῆς νήσου ὀκτὼ κανόνια καὶ εἰς βομβορρίπτῃρ ἐπὶ τριῶν τηλεβολοστασίων. Ὁ δὲ Τσαμαδὸς καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἀποβάντες εἰς τὴν νήσον ὑπῆγαν ἐκεῖνος μὲν πρὸς τὰ δεξιὰ, οὗτος δὲ πρὸς τὰ ἀριστερά. Ἐν ᾧ δὲ παρετήρουν τὰς θέσεις, τὰς παρετήρει καὶ τις ἐχθρικὴ γολέτα παραπλέουσα καὶ κανονοβολοῦσα ἐκ διαλειμμάτων. Ἡ γολέτα αὕτη ἔπλευσε μετὰ ταῦτα πρὸς τὴν ναυαρχίδα· ἡ δὲ ναυαρχὴς ὕψωσέ τι σημεῖον, καὶ ἀμέσως πολυάριθμοι λέμβοι ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐπληρώθησαν ἐν τῷ ᾧμα στρατιωτῶν, καὶ μίαν ὥραν πρὸ τῆς μεσημβρίας, παρακολουθούντων αὐτὰς καὶ κανονοβολούντων καὶ τῶν πλοίων, ἔπλευσαν πρὸς τὴν νήσον αἱ μὲν κατὰ τὰς ἐκ δεξιῶν, αἱ δὲ κατὰ τὰς ἐν τῷ μέσῳ θέσεις· ἐπειδὴ δὲ αἱ ὕφαλοι ἐμπόδιζαν τὴν προσόρμησιν τῶν λέμβων, ἔπесαν οἱ Ἀραβες εἰς τὴν θάλασσαν· Βλέποντες τότε οἱ κατέχοντες τὰς ἐν μέσῳ θέσεις ὅτι οἱ πεσόντες εἰς τὴν θάλασσαν ἤρχοντο πρὸς αὐτούς, τοὺς ἐτουφέκισαν ὅλοι διὰ μιᾶς καὶ ἐτράπησαν ἐν τῷ ᾧμα εἰς φυγὴν. Ἀφ' οὗ τοιουτοτρόπως αἱ θέσεις αὗται ἐκυριεύθησαν παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, κατέλαβε φόβος τοὺς ἐπὶ τῆς νήσου, ἐκενώθησαν ὅλαι αἱ ἄλλαι θέσεις, καὶ δὲν ἐπρόκειτο πλέον

πῶς νὰ νικήσωσιν, ἀλλὰ πῶς νὰ σωθῶσι· καὶ ὅσοι
 μὲν τῶν ναυτῶν ἐπρόλαβαν, ἐπανήλθαν εἰς τὰ πλοῖα
 των, τινὲς ἐπὶ τῶν λέμβων, καὶ τινες κολυμβῶντες·
 οἱ δὲ λοιποὶ οἱ μὲν ἔπεσαν εἰς τὰ ῥήχᾶ πρὸς διαπε-
 ραίωσιν εἰς τὴν ἀντικρὺ ξηράν, οἱ δὲ ἐκρύβησαν ἐν
 ταῖς τρώγλαις τῆς νήσου. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος
 ἔτρεχε πρὸς τὴν θάλασσαν ὅπου ἡ λέμβος τοῦ
 Ἀρεως ἀνέμενεν αὐτὸν καὶ τὸν Τσαμαδόν. Ὁ τόπος
 εἶναι ἀπότομος, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐκινδύνευεν
 ὡς βραδύπους νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν ἐρχο-
 μένων κατόπιν αὐτοῦ. Καλῇ τύχῃ ἀπήντησε δύο
 στρατιώτας του καθ' ὁδὸν καὶ χειροκρατηθεὶς ἔφθασε
 σῶος εἰς τὸ παράλιον, καὶ μετεκομίσθη ἀσφαλῶς εἰς
 τὸ πλοῖον· ἡ δὲ λέμβος ἐπανήλθεν εἰς τὸ παράλιον
 πρὸς μεταβίβασιν τοῦ Τσαμαδοῦ· ἀλλ' ὁ Τσαμαδὸς
 δὲν ἐφαίνετο. Ἐν τοσούτῳ οἱ Ἀραβες περιφερό-
 μενοι τῇδε κάκεισε ἐπλησίασαν καὶ ὅπου ἡ λέμβος
 τουφεκίζοντες. Ἐπικειμένου τότε τοιούτου κινδύνου
 καὶ ἀκουσθείσης φωνῆς ὅτι ὁ Τσαμαδὸς ἐφονεύθη,
 παρέλαβεν ἡ λέμβος ἐκ τῶν συσσωρευθέντων ἐπὶ
 τοῦ παραλίου ὅσους ἐχώρει καὶ τοὺς ἔφερεν εἰς τὸ
 πλοῖον. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ συμ-
 βάντα. Ἐπὶ τῆς τροπῆς δὲ ταύτης ἐφονεύθησαν
 ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων ὁ Τσαμαδός, ὁ τιμώμενος δι-
 καίως διὰ τὸν πατριωτισμὸν του, τὴν ἐμβρίθειάν του
 καὶ τὴν ἀνδρίαν του· ὁ χρηστὸς καὶ φιλότιμος Σταῦ-
 ρος Σαχίνης· ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, εἰς τῶν ἐγκριτωτέρων
 ὀπλαρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου, ὁ καὶ πολλὰ μο-
 χθήσας καὶ κινδυνεύσας ὡς ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς
 Ἑταιρίας· καὶ ὁ Ἰταλὸς κόμης Ρόζας ἐξορισθεὶς
 μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν τελευταίων περὶ πολιτικῆς
 μεταβολῆς τῆς πατρίδος του κινήματων καὶ μεταβὰς
 εἰς Ἑλλάδα, ἀξιώτιμος ἀνὴρ τοῦ ὁποίου τὰ ὑπὲρ
 ἐλευθερίας δεινὰ παθήματα ἐξῆψαν ἔτι μᾶλλον τὸν
 ὑπὲρ αὐτῆς διακαῇ ζῆλόν του· ἡχημαλωτίσθησαν δὲ

ὁ ἀρχηγὸς τῆς σωματοφυλακῆς τοῦ Μαυροκορδάτου Κατσαρὸς σταλὲς εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Τσαμαδοῦ, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ζαφειρόπουλος παρακολουθήσας τὸν Μαυροκορδάτον ἵνα διαπραγματευθῇ δι' αὐτοῦ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀδελφοῦ του ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Κρεμμυδίου αἰχμαλωτισθέντος.

Καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἑλληνικὰ πλοῖα, ἀφ' οὗ παρέλαβαν τοὺς ναύτας των ἔκοψαν τὰς ἄγκύρας των καὶ ἐξέπλευσαν ἀβλαβῇ πρὶν κλεισθῇ στενωὺς τὸ στόμα τοῦ λιμένος· ὁ δὲ Ἄρης ἐπ' ἐλπίδι σωτηρίας τοῦ Τσαμαδοῦ ἐβράδυνε, καὶ ἐν τοσούτῳ τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα ἔκλεισαν τὸ στόμα τοῦ λιμένος διὰ τῆς συμπυκνώσεώς των. Διηρημέναι ἦσαν αἱ γνώμαι τῶν ἐν τῷ Ἄρει ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διεκπλεύσεως· οἱ μὲν ἐγνωμοδοτοῦν νὰ διεκπλεύσωσι παραπλέοντες τὸ παράλιον πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πυρὸς πολλῶν ἐχθρικῶν πλοίων μὴ δυναμένων διὰ τὸν ὄγκον των νὰ πλησιάσωσιν ὅπου τὰ νερὰ ἦσαν ῥηχά· οἱ δέ, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τοῦ πλοίου Δημήτρης Βῶκος καὶ ὁ δευτερεύων Δημήτρης Σαχτούρης, ἤθελαν ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἀπὸ τοῦ παραλίου καὶ νὰ ἰθύνωσι τὸ πλοῖον πρὸς τὸ στόμα μὴ τύχη καὶ παύσῃ ὁ πνέων οὐριος ἄνεμος, καὶ τότε πεσόντες εἰς γαλήνην πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν ἐπὶ τοῦ παραλίου πολυαρίθμων ἐχθρῶν των. Σφοδρᾶς δὲ συζητήσεως γενομένης, ἐνίκησεν ἡ τελευταία γνώμη, ἣτις ἀπεδείχθη καὶ ἡ μόνη σωτήριος, διότι ὁ οὐριος ἄνεμος μετ' ὀλίγον ἐξέπνευσε. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἔκοψαν τὴν ἄγκυραν οἱ ναῦται τοῦ πλοίου, καὶ ἤνοιξαν τὰ πανία εἰς ἔκπλευσιν ἀναμέσον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἀνεβίβασαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ψάλλοντες τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ τὴν ἔθεσαν ἐπὶ τοῦ ἐργάτου· ἱερεὺς δέ τις ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς διασωθεὶς ἐπὶ τοῦ πλοίου ἐψαλλε τὴν παράκλησιν εἰς ἐπήκοον ὄλων· οἱ δὲ ναῦται ἐκύ-

κλωσαν τὴν εἰκόνα, τὴν ἡσπάσθησαν καὶ κατέθεσαν ἕκαστος ὅ,τι προηρεῖτο ἐπὶ σκοπῶ νὰ τὴν χρυσώσωσιν ἀπαλλαττόμενοι τοῦ προφανοῦς κινδύνου. Εἰς δὲ τῶν ναυτῶν προσφέρων καὶ αὐτὸς τὸν ὀβολὸν τοῦ προσήλωσε τοὺς ὀφθαλμούς του εἰς τὴν εἰκόνα καὶ εἶπε μεγαλοφώνως “ Παναγία μου ἂν δὲν μᾶς σώσης θὰ χαθῆς καὶ σύ.” Μετὰ δὲ τὴν παράκλησιν ὁ μὲν ἱερεὺς δὲν ἔπαυσε προσευχόμενος καθ’ ὅλον τὸ διάστημα τοῦ κινδύνου, οἱ δὲ ναῦται ἀσπασθέντες ἀλλήλους τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν, “ καλὴ ἐντάμυσις εἰς τὸν Ἄδην ” εἶπαν, καὶ κατέλαβαν τὰς θέσεις των πλήρεις θάρρους ὑπὸ τὴν συνετὴν ὁδηγίαν τοῦ Βώκου ἱσταμένου ἀφόβως ἐπὶ τῆς κορωνίδος τοῦ πλοίου εἰς ἐμψύχωσιν τοῦ πληρώματος, καὶ ὑπὸ τὴν ὑφοδηγίαν τοῦ γενναίου Σαχτούρη. Ἄλλ’ ὅ,τι ἐφοβοῦντο μὴ πάθωσιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ των ἐκινδύνευσαν νὰ πάθωσιν ὑπὸ φίλου των. Τὸ παιδίον τοῦ πλοίου, ἀπαρηγόρητον διὰ τὸν θάνατον τοῦ πλοίαρχου του, κατέβη ὅπου ἦτο τὸ εἰκονοστάσιον, ἤρπασε τὴν ἔμπροσθεν τῶν εἰκόνων κανδυλίθραν καὶ βαστὸν αὐτὴν ἀναμμένην καὶ φωνάζον, “ τί τὴν θέλομεν τὴν ζῶν ἂφ’ οὗ ἐχάθη ὁ πλοίαρχός μας ” ἔτρεξε δρομαῖον νὰ τὴν ῥίψῃ εἰς τὴν πυροκονοθήκην· ἀλλ’ οἱ ναῦται τὸ συνέλαβαν καὶ τὸ ἔδεσαν ὡς παράφρον. Ἐν τούτοις προχωρῶν ὁ Ἄρης ἔφθασεν εἰς τὸ στόμα τοῦ λιμένος, στόμα δι’ αὐτὸν τοῦ Ἄδου, καὶ ἀμέσως ἐκυκλώθη ὑπὸ μιᾶς φρεγάδας, μιᾶς κορβέτας καὶ τριῶν βρικίων καὶ ἐκανονοβολεῖτο ἔμπροσθεν ὀπισθεν δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν· ἀντεκανονοβόλει καὶ αὐτὸς ἀκαταπαύστως, ὑπερασπίζετο, ἐπροχώρει, καὶ πολλὰ παθὼν ἀπέφυγε τὸν ἐκ τῶν πλοίων τούτων κίνδυνον, ἀλλ’ ἔπεσε μετ’ ὀλίγον εἰς τὸ μέσον πολλῶν ἄλλων. Τρεῖς ὥρας ἐπάλαισεν ἐν μέσῳ τοῦ σμήνους τούτου, καὶ ἡ τρομερὰ αὕτη πάλη τοῦ

ἀφῆρεσεν ὁλόκληρον τὸν ἐπίδρομόν του, κατετρύπησε τὰ πανία του, κατεσύντριψε τὸ πηδάλιον του καὶ κατέκοψε τὰ σχοινία του· οἱ δὲ ναῦται περιφερόμενοι ἐπὶ τοῦ καταστροφώματος ἐπάτουν ἐπὶ τῶν πεπνρωμένων μύδρων καὶ βολίων τῶν ἀδιακόπως ἐκ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων βροχηδὸν ῥιπτομένων καὶ ἐφ' ὅλου τοῦ καταστροφώματος τοῦ Ἄρεος διεσπαρμένων. Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις των, ὅτε ἐν δικάταρτον ἔχον Εὐρωπαίους ναύτας καὶ Αἰγυπτίους στρατιώτας ἐπλησίασε τὸν Ἄρην ἐντὸς βολῆς πιστόλας, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ ἐτοιμάζοντο νὰ τὸν πατήσωσιν. Ἰδόντες τὸν νέον τοῦτον κίνδυνον οἱ ἐν τῷ Ἄρῃ καὶ ὑποπτεύσαντες ὅτι οἱ ἐχθροὶ, ἀπηυδισμένων αὐτῶν, εὐκόλουν ἦτο καὶ νὰ τὸν πατήσωσι καὶ νὰ τὸν κυριεύσωσι, διέταξαν δύο γέροντας ἔχοντας ἐτοιμούς τὰς πιστόλας των νὰ πυροβολήσωσιν εἰς τὴν πυροκονοθήκην ἅμα ἐπατεῖτο τὸ πλοῖον. Ἐμάντευσαν ἴσως οἱ ἐν τῷ ἐχθρικῷ τὴν ἀπόφασιν τῶν Ἑλλήνων, ἰδόντες τὴν κίνησίν των, καὶ ἐπειδὴ τούτου γινομένου θὰ συνεκαίοντο καὶ ἐκεῖνοι ἀπεμακρύνθησαν, καὶ οὕτως ἀπηλλάγη ὁ Ἄρης. Ἐν τοσούτῳ ἐπλησίαζεν ἡ νύξ, καὶ κατὰ περίστασιν κατεφλέχθη ἐν ἐχθρικὸν πλοῖον. Τὸ συμβὰν τοῦτο ἔβαλεν εἰς ταραχὴν τὰ λοιπὰ ἐχθρικά, καὶ ἐκ τοῦ περιστατικοῦ τούτου βοηθούμενος ὁ Ἄρης διεξέπλευσε καὶ ὑπεξέφυγεν ὡς ἐκ θαύματος τὸν κίνδυνον. Δύο τῶν ναυτῶν του μόνον ἐσκοτώθησαν καὶ ἑπτὰ ἐπληγώθησαν ἐν οἷς καὶ ὁ Σαχτούρης.

Τὴν ἄλωσιν τῆς Σφακτηρίας παρηκολούθησεν ἡ πτώσις τῶν παλαιῶν Ναβαρίνων.

Τὴν 29 ἐφώρμησαν οἱ ἐχθροὶ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ συνῆψαν μάχην. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἤλπιζαν ἄλλοθεν βοήθειαν, καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἀπεφάσισαν νὰ φύγωσι τὴν ἐπιούσαν νύκτα διὰ μέσου

τῶν ἐχθρῶν διότι ἄλλος τρόπος φυγῆς δὲν ἦτο, καὶ προειδοποίησαν τοὺς ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Λιγουδίστης διαμένοντας Ἕλληνας παραγγείλαντές τοις νὰ τουφεκίζωσιν ἐπ' ἐλπίδι ἀντιπερισπασμοῦ. Ἐλθούσης τῆς νυκτὸς ἐξῆλθαν, ἀλλ' εἰς οὐδὲν ὠφελήθησαν ἐπὶ τῆς ἐξόδου τῶν ὑπὸ τῶν ἐν Λιγουδίστῃ, μὴ τουφεκισάντων, καὶ πεσόντες ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ ἀπέτυχαν· καὶ οἱ μὲν ὠπισθοδρόμησαν, οἱ δὲ ἐφονεύθησαν, καὶ ἄλλοι ἠχμαλωτίσθησαν ἐν οἷς καὶ ὁ ἐπίσκοπος Μεθώνης (α), ὁ ἀδελφός του, ὁ Χατσῆ-Χρήστος, ὁ Ἀναγνώστης Κανελόπουλος, ὁ Ἀναστάσης Δαριώτης καὶ ὁ Σ. Βάρβογλης. Τὴν δ' ἐπαύριον παρεδόθησαν καὶ οἱ διαμείναντες ἐν τῷ παλαιοφρουρίῳ ὑπὸ συνθήκην καὶ ἀπελύθησαν ὅλοι ἀβλαβεῖς, ἀλλ' ἄοπλοι καὶ ἀχρήματοι· ἦσαν δὲ 786· μόνοι ἐκρατήθησαν οἱ ἐπὶ τῆς ἐξόδου αἰχμαλωτισθέντες ὥς μὴ ὑπὸ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης· ἀλλ' ἦσαν ἐντὸς τοῦ παλαιοφρουρίου καὶ τινες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐκ Σοβολάκου Σωτήρη Χοτσαμάνη, οἱ ὁποῖοι μὴ καταδεχόμενοι νὰ παραδοθῶσιν ἔφυγαν ξιφῆρεις διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν καὶ οἱ πλείότεροι αὐτῶν ἐσώθησαν.

Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν παρεδόθησαν οἱ παλαιοὶ Ναβαρίνοι, ἡ περιφερομένη ἔξωθεν τῶν Μεθωκορώνων ὑπὸ τὸν Μιαούλην μοῖρα μὴ δυναμένη νὰ βλάβῃ τὸν μέγαν ἐχθρικὸν στόλον εἰσέπλευσε πρὸς τὸ ἐσπέρας τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης ὅπου διέμενάν τινα τῶν ἐχθρικῶν πλοίων πολεμικὰ καὶ φορτηγά, ἐπέρριψε πέντε πυρπολικά τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου, καὶ ἔκαυσε μίαν μεγάλην φρεγάδα, τρεῖς κορβέτας, τρία ἄλλα πολεμικά, καὶ τρία φορτηγά. Ἐκάη δὲ καὶ μία τροφαποθήκη.

Μετὰ δὲ τὴν κυρίευσιν τῆς Σφακτηρίας καὶ τῶν παλαιῶν Ναβαρίνων ὁ Ἰβραήμης παρήγγειλε τοῖς ἐν

Νεοκάστρῳ διὰ τοῦ ἐπισκόπου Μεθώνης καὶ τοῦ Χατσῆ-Χρήστου νὰ παραδοθῶσιν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Ἐστειλεν ἐπ' ἐλπίδι συμβιβασμοῦ μετὰ δύο ἡμέρας τρεῖς ἀξιωματικούς του Τούρκους, ἀλλ' οὐδὲ καὶ τότε εἰσηκούσθη. Ἐπὶ τέλους ἤγειρε τέσσαρα κανονοστάσια κατὰ τοῦ φρουρίου, ἔφερε πλησίον αὐτοῦ ἔνδεκα φρεγάδας καὶ κορβέτας καὶ πέντε βρίκια, καὶ τὴν 3 μαΐου ἐπολέμει τὸ φρούριον διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Τρεῖς ἡμέρας ἀκαταπαύστως πολεμούμενοι οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν ὅ,τι ἀπέρριψαν πρότερον, καὶ τὴν 6 μαΐου ὑπέγραψαν ὑπὸ τὴν σκηνὴν τοῦ Ἰβραήμη συνθήκην ἐπὶ παραδόσει τῶν ὅπλων, ἐξαιρουμένων τριάντα ἐνόπλων ἀξιωματικῶν, καὶ ἐπὶ μετακομίσει πάντων ἀνεξόδως ὑπὸ οὐδετέραν σημαίαν εἰς Καλαμάταν. Ἀλλὰ καὶ ἀφ' οὗ ὑπέγραψαν τὴν συνθήκην ὑποπτεύσαντες ἐπιβουλὴν δὲν παρεδίδοντο· ἐν ᾧ δὲ διεπραγματεύετο ἡ παράδοσις τοῦ φρουρίου, εὐτολμός τις τῶν ἐν αὐτῷ Κύπριος, διακολυμβήσας ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν Αἰγυπτίων εἰς τινα ἀγγλικὴν φρεγάδαν ἔξωθεν τοῦ λιμένος φανείσαν, ἐπέδωκε τῷ πλοιάρχῳ γράμμα τῶν πολιορκουμένων αἰτουμένων τὸν κατάπλουν πολεμικοῦ πλοίου καὶ ξένην παρέμβασιν εἰς ἀσφαλῆ ἀπομάκρυνσίν των· ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ δὲ ταύτῃ διαβιβασθείσῃ εἰς Σμύρνην παρὰ τοῦ πλοιάρχου κατέπλευσαν ἡ γαλλικὴ γολέτα Ἀμάραντος, καὶ ἡ Αὐστριακὴ Ἀρεθοῦσα, καὶ ὑπὸ τὴν παρέμβασιν αὐτῶν ἐνηργήθη ἡ συνθήκη, καὶ μετεκομίσθησαν ὅλοι ἀσφαλῶς εἰς Καλαμάταν τὸν ἀριθμὸν 1180. Δύο μόνους ἔξ αὐτῶν ἐκράτησεν ὁ Ἰβραήμης παρὰ τὴν συνθήκην τὸν Γεωργάκην Μαυρομιχάλην καὶ τὸν Π. Γιατράκον ἐπὶ λόγῳ ὅτι παρέβησαν οἱ Ἕλληνες τὴν συνθήκην ἐπὶ τῆς πτώσεως τοῦ Ναυπλίου κρατήσαντες αὐθαιρέτως τοὺς δύο πασάδας. Ἀλλ' ἐκρατήθησαν οἱ πασάδες ὥς μὴ ἔν-

σπονδοι, μὴ θελήσαντες νὰ συνυπογράψωσι τὴν συνθήκην. Δέκα ἡμερῶν βρώσις καὶ τεσσάρων πόσις εὐρέθη ἐν τῷ παραδοθέντι φρουρίῳ. Ἡ δὲ κυρίεσις αὐτοῦ ὠφέλησε τὰ μέγιστα τὸν ἐχθρὸν διὰ τὴν συγκυρίευσιν τοῦ εὐρυχωροτάτου καὶ ἀσφαλεστάτου λιμένος τόσοι χρησίμου εἰς κατάπλουν στόλου καὶ εἰς μεταφορὰν στρατευμάτων καὶ παντὸς ἀναγκαίου ἐξ Αἰγύπτου καὶ Κρήτης.

Πεσόντος τοῦ Νεοκάστρου ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἐπανεπλευσεν ἀβλαβὴς καὶ ἀνενόχλητος εἰς Σουῖδαν.

Τὸ ναυτικὸν τῆς Ἑλλάδος ἐδοξάσθη μετ' ὀλίγον ἔμπροσθεν τοῦ Καφηρέως, ἀκρωτηρίου τῆς Εὐβοίας ἀντικρὺ τῆς Ἀνδρου.

Ἐμαθεν ἐν καιρῷ ἡ κυβέρνησις ὅτι ἐτοιμάζετο εἰς ἔκπλουν ἐκ νέου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τὸν καπητὰν-πασᾶν ἡ βυζαντινὴ μοῖρα· καὶ εἰς ἀντίκρουσιν αὐτῆς ἐξέπλευσεν ἡ δευτέρα ἐλληνικὴ ἐξ 20 πολεμικῶν καὶ 8 πυρπολικῶν ὑπὸ τὸν Σαχτούρην, τὸν Κολανδροῦτσον καὶ τὸν Νικολῆν Ἀποστόλη. Αἱ δύο αὗται μοῖραι συνηνητήθησαν τὴν 16 μαΐου μεταξὺ Τενέδου καὶ Λίμνου καὶ ἡκροβολίσθησαν· συνίστατο δὲ ἡ βυζαντινὴ ἐκ τριῶν φρεγαδῶν, δέκα κορβετῶν καὶ τριάντα ὀκτὼ βρικίων καὶ γολετῶν ἐνόπλων· παρηκολούθουν δὲ καὶ τινα φορτηγά. Μετὰ τὸν μεταξὺ τῆς Τενέδου καὶ τῆς Λίμνου ἀκροβολισμὸν ἀμφότεραι αἱ μοῖραι ἔπλεαν πρὸς δυσμὰς ἀντιπαρατηρούμεναι· τὴν δὲ εἰκοστὴν ἐξημερώθησαν ἔξωθεν τῆς Ἀνδρου, καὶ τὴν τρίτην ὥραν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐνανυμάχησαν μεταξὺ τῆς νήσου ταύτης καὶ τοῦ Καφηρέως. Ἀμφιρρέπῃς ἐφαίνετο ἡ μάχη μέχρι πολλοῦ, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἔβαλαν ἐπὶ τέλους εἰς ἀταξίαν τὴν ἐχθρικὴν μοῖραν διαρρήξαντες τὴν δεξιὰν πτέρυγάν της· ἐπὶ τῆς ἀταξίας δὲ ταύτης παρατηρήσας ὁ Σαχτούρης ὅτι μία φρεγάδα ἔπλεεν ὑπὴνεμος καὶ μακρὰν τῶν λοιπῶν

πλοίων, καὶ ὅτι ἐφαίνοντο ἐσπασμένα τὰ κατάρτια τῆς, ἐπέπλευσε συνοδευόμενος ὑπὸ δύο πυρπολικῶν, τοῦ Ματρώζου καὶ τοῦ Μουσιου. Ἐμπόδια ἦσαν τὰ τρία ταῦτα πλοῖα κατὰ τὸν πλοῦν των ἀπαντήσαντα μίαν φρεγάδαν καὶ μίαν κορβέταν· ἀλλὰ τὰ ὑπερέβησαν, ἐπλησίασαν τὴν παθοῦσαν φρεγάδαν ἐπέπεσαν τὰ δύο πυρπολικά καὶ τὴν ἐφλόγισαν. Ἡ φρεγάδα αὕτη 66 κανονίων καὶ ἡ ὀγκωδέστερα τῆς μοίρας, ἦτον ἡ ναυαρχίς· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παθήματός τῆς εὐρέθη ὁ ναύαρχος ἐπὶ ἄλλου πλοίου· ἔφερε δὲ σχεδίας εἰς ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου, πάμπολλα πολεμεφόδια καὶ τὸ γλωσσόκομον. Μετὰ δέκα δὲ λεπτὰ ἀφ' οὗ ἐφλογίσθη διεσκορπίσθη, καὶ οἱ ἐμπλέοντες 800, ἐν οἷς 150 πυροβοληταί, ἀπώλεσθησαν ὅλοι· ἀπώλεσθησαν καὶ τρεῖς πυρποληταὶ καὶ ἐπληγώθησαν τέσσαρες. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα διέρρηξαν μετ' ὀλίγον καὶ τὴν ἄλλην πτέρυγα τῆς ἐχθρικῆς μοίρας, καὶ ὁ πυρπολητῆς Μπούτης ἰθύνας καὶ αὐτὸς εὐστόχως τὸ πυρπολικόν του ἐπὶ μίαν κορβέταν 34 κανονίων τὴν ἔκαυσεν αὐτανδρον· τότε καὶ τὰ τῆς μιᾶς καὶ τὰ τῆς ἄλλης πτέρυγος πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ διεσκορπίσθησαν τῇδε κακέϊσε, καὶ τίνα μὲν αὐτῶν ἐν οἷς καὶ τὸ φέρον τὸν καπητὰν-πασᾶν διεσώθησαν τὴν 27 εἰς τὴν Σούδαν, εἴκοσι δὲ ἄλλα κατέφυγαν ὑπὸ τὴν Κάρυστον, μία δὲ κορβέτα καταδιωκομένη ὑπὸ δύο ἑλληνικῶν βρικίων ἔπεσεν εἰς τοὺς βράχους τῆς Σύρας καὶ ἐκάη παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ, ὁ δὲ πλοιάρχος καὶ τὸ πλήρωμα περίπου 200, ἐν οἷς καὶ 25 Εὐρωπαῖοι, παρεδόθησαν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Σύρας, οἵτινες φοβούμενοι μᾶλλον ἢ φοβούμενοι τοὺς ἐπ' ἐλπίδι σωτηρίας καταφυγόντας ἐξῆλθαν εἰς προϋπάντησίν των ὑπὸ λευκὴν σημαίαν· Ὁ ὄχλος ἐσκότωσε τοὺς 25 Εὐρωπαίους καὶ ἄλλους τόσους σχεδὸν Τούρκους· οἱ δὲ λοιποὶ μετεκομίσθησαν εἰς Ὑδραν. Συνελήφθησαν δ' ἐπὶ τῆς ναυμαχίας ταύ-

της πέντε φορτηγὰ ὑπὸ αὐστριακὴν σημαίαν φέροντα πυρόκονιν, κανόνια καὶ ἄλλα πολεμικὰ εἶδη εἰς χρῆσιν τῶν πολιορκητῶν τοῦ Μεσολογγίου. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, παρακολουθοῦντα τὰ ἐχθρικὰ ἀπήντησαν τὴν 23 κάτωθεν τῆς Μήλου τὰ ὑπὸ τὸν Μιαούλην, ἠνώθησαν ὅλα, ἐχαιρετήθησαν, καὶ εἰσέπλευσαν αὐθήμερον τὸν λιμένα τῆς Μήλου, 70 τὸν ἀριθμόν. Ἡ κατὰ θάλασσαν αὕτη νίκη ἐπανηγυρίσθη λαμπρῶς τὴν 24 μαΐου ἐν Ναυπλίῳ.

1825.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΔ.

Αποτυχία τῆς ἐκστρατείας τοῦ Κουντουριώτου.— Ἀμνηστία τῶν ἀνταρτῶν.— Κινήματα τοῦ Ἰβραήμπασα εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου.— Ἐπάνοδος αὐτοῦ εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια.— Ἀνταλλαγή αἰχμαλώτων.— Ἀπόπειρα δολοφονίας τοῦ Ἰβραήμπασα.

ΤΑ ἀλλεπάλληλα κατορθώματα τοῦ Ἰβραήμη ἐφόβησαν μεγάλως τοὺς Ἕλληνας. Τὰ στρατεύματα τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος ἀνεχώρησαν ὅλα ἐκ Πελοποννήσου· ἡ Πελοπόννησος δὲν ἐκινεῖτο· αἱ ἐπαρχίαι τῆς ἐζήτουν τοὺς ἐν Ὑδρᾷ φυλακισθέντας ἀρχηγούς των, καὶ οἱ σχετικώτεροι αὐτῶν θεωροῦντες τὴν πρόοδον τοῦ ἐχθροῦ ὡς συντελοῦσαν εἰς τὴν ἀπολύτρωσίν των, δὲν ἀπηρέσκοντο. Ὁ ἐχθρὸς αὐτῶν Κουντουριώτης δὲν εὐδοκίμησεν ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας του, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἦτον, ὡς ἄλλοτε, ἐπίφοβος τοῖς ἀντιπάλοις του, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀσφαλής. Καθήμενος ἐν τῇ Σκάλα ἀνεκάλυψεν ὅτι συγγενεῖς τῶν ἀνταρτῶν ἐμελέτων νὰ τὸν ἀφαρπάσωσι καὶ νὰ μὴ τὸν ἀπολύσωσιν εἰμὴ ἐπὶ τῇ ἀπολύσει τῶν συγγενῶν των· διέφθειραν δ' ἐπ' αὐτῷ τῷ σκοπῷ καὶ τινὰς τῆς φρουρᾶς του. Τόσον δὲ ἐφοβήθη ἀνακαλύψας τὰ μελετώμενα, τὰ ὅποια ἦσαν μὲν ἀψευδῆ ἀλλ' εὐδιασκεδάστα, ὥστε

μετέβη αἴφνης εἰς τὴν Καλαμάταν, καὶ ἐμβὰς εἰς πλοῖον κατέφυγεν εἰς τὸ Ναύπλιον ἀφήσας τὰ πάντα εἰς ταραχὴν καὶ εἰς ἀπελπισίαν. Ἄλλ' ὅσον ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου ἐδυσφόρει διὰ τὴν ἀπουσίαν καὶ τὴν καταδρομὴν τῶν ἀρχηγῶν του, τόσον τὸ νομοτελεσματικὸν κατεγίνετο πῶς νὰ τοὺς ἐξοντώσῃ· διέφυγαν τὰς χεῖράς του οἱ δύο ἐπικινδυνωδέστεροι ἐχθροὶ του, οἱ Ἀνδρέαι, καὶ ἐφρόντιζε πῶς νὰ γενῶσιν ὑποχείριοι πρὶν τιμωρήσῃ τοὺς ἄλλους· διὰ τοῦτο διέταξε τὸν Τσόγκαν, ὑπὸ τὴν φύλαξιν τοῦ ὁποίου παρεδόθησαν παρὰ τῆς συνελεύσεως τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, νὰ τοὺς στείλῃ ὑπ' ἀσφαλὴ συνοδίαν εἰς Ναύπλιον. Ἄλλ' ὁ Τσόγκας διὰ τὰς πρὸς αὐτοὺς σχέσεις του δὲν ὑπήκουσε καὶ τοὺς ἐφυγάδευσε εἰς Κάλαμον προφασισθεὶς, ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ τρέφῃ πλέον αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀκολουθοὺς των ἑκατὸν περίπου. Ὁ λόγος οὗτος, καὶ ἀληθὴς ἂν ἦτο, δὲν ἀπῆλλαττε τῆς εὐθύνης τὸν Τσόγκαν, διότι παραλαβὼν αὐτοὺς ὑπὸ τῷ ὄρφ νὰ τοὺς φυλάξῃ καὶ στείλῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν ἂν ἐζητοῦντο, ὥφειλεν, ἂν δὲν ἐδύνατο νὰ τοὺς τρέφῃ, νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν Ἀρχὴν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἢ νὰ τοὺς παραδώσῃ· ἀλλ' αὐτὸς πεποιθὼς ἐπὶ τὴν μάχαιράν του ἔβαλεν εἰς πρᾶξιν ὅ,τι ἡ καρδιά του τῷ ὑπηγόρευσε παραβὰς τὰ πρὸς τὴν κυβέρνησιν καθήκοντά του. Ἡ κυβέρνησις μαθοῦσα τὸ γεγονός ἐσπευσε νὰ παρακαλέσῃ τὴν ἰόνιον κυβέρνησιν ν' ἀποπέμψῃ τοὺς εἰς τὴν γῆν αὐτῆς καταφυγόντας· ἀπεπέμφθησαν κατὰ τὴν αἰτησίαν της, ἀλλὰ πλήρης θάρρους ἦλθαν αὐτοπροαίρετοι εἰς Πελοπόννησον, καὶ μὴ δηλώσαντες τὸν τόπον τῆς διατριβῆς των, ἔγραψαν τῇ βουλῇ ὅτι ἔτοιμοι ἦσαν νὰ συναγωνισθῶσι κατὰ τοῦ δεινοῦ καὶ εὐτυχοῦς ἐχθροῦ τῆς πατρίδος· παρεμέρισαν δὲ πρὸς καιρὸν ἓν τινι χωρίῳ πλησίον τοῦ Λάλα. Ἐκεῖ γενομένου λόγου περὶ τῆς πρὸ δύο

μηνῶν ἀποβάσεως τοῦ Ἰβραήμη, καὶ περὶ τοῦ ἐπι-
 κειμένου κινδύνου ἐπανελάβεν ὁ Ζαήμης εἰς δικαιο-
 λογίαν τοῦ ἐρχομοῦ του ὅ,τι ἐκήρυξεν ἄλλοτε διὰ τῆς
 πρὸς τὴν συνέλευσιν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπιστο-
 λῆς του, δηλαδή, ὅτι ὠρκίσθη “ ν’ ἀποθάνῃ ἐπὶ τῆς
 φίλης πατρίδος μαχόμενος ὑπὲρ αὐτῆς.” Κατετα-
 ράχθη ἡ κυβέρνησις ἀκούσασα ὅτι οἱ μέχρι θανάτου
 καταδιωκόμενοι ἐχθροὶ τῆς ἐτόλμησαν νὰ πατήσωσι
 τὸ ἔδαφος τῆς Πελοποννήσου, καὶ διέταξε τοὺς ἐν
 ταῖς ἐπαρχίαις ὑπαλλήλους τῆς νὰ τοὺς συλλά-
 βωσιν ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκοντο καὶ στείλωσιν
 ἀσφαλῶς εἰς τὴν κυβέρνησιν· ἀλλὰ τὰ πολεμικὰ
 συμβάντα ὑπερίσχυσαν τῆς διαταγῆς τῆς, καὶ ὅχι
 μόνον δὲν τοὺς συνέλαβαν, ἀλλ’ ὅλοι ἐπὶ τῶν ἄλλε-
 παλλήλων ἀποτυχιῶν τῶν Ἑλλήνων ἐμέμφοντο τοὺς
 κυβερνῶντας ὡς ἀναξίους, ἐθεώρουν τοὺς καταδιωκο-
 μένους ὡς σωτῆράς των, καὶ αὐξανομένου τοῦ κακοῦ
 ὑψώθη φωνὴ ὑπὲρ αὐτῶν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς
 Πελοποννήσου. Ἰσχυσεν ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ παρὰ
 τῇ βουλῇ τῇ πάντοτε ἐπιεικῶς πολιτευομένῃ πρὸς
 τοὺς Ἀνδρέας, ἰσχυσεν ἐπὶ τέλους ἡ ὑπὲρ αὐτῶν
 φωνὴ τῆς βουλῆς καὶ παρὰ τῷ νομοτελεστικῷ, καὶ
 τὴν 18 μαΐου ὑπεγράφη γενικὴ καὶ πλήρης ἀμνη-
 στία, ἀπελύθησαν οἱ ἐν Ὑδρα, καὶ παρόντων αὐτῶν
 καὶ ὄλων τῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως καὶ πλήθους
 λαοῦ ἐψάλη τὴν 19 δοξολογία ἐν Ναυπλίῳ, ἐξεφω-
 νήθη λόγος ὑπὲρ ὁμονοίας, ἀνεγνώσθη τὸ κήρυγμα
 τῆς ἀμνηστίας, ἀνεδείχθη αὐθήμερον ὁ Κολοκοτρῶ-
 νης γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς Πελοποννήσου, παρέλαβεν
 ὅσους ἠῦρεν ἐν Ναυπλίῳ προθύμους νὰ τὸν ἀκολου-
 θήσωσι, καὶ ἐξῆλθε τὴν ἐπαύριον ἐπὶ στρατολογίᾳ
 εἰς τὰς ἐπαρχίας. Τοιοῦτοτρόπως οἱ μὲν πρὸ ὀλίγου
 ἀποκηρυχθέντες καὶ μέχρι θανάτου καταδιωχθέντες
 ὡς ὑλετῆρες τῆς πατρίδος, ἐθεωρήθησαν ὡς σωτῆρες
 αὐτῆς· οἱ δὲ καταδιώκται αὐτῶν νομοτελεσταὶ οἱ διὰ

τῆς σπατάλης τοῦ δημοσίου πλούτου ὑπερισχύσαντες κατησχύνθησαν.

Ἐν τούτοις ὁ Ἰβραήμης πρὸ τοῦ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Νεοκάστρου, ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ μὴ ἀφήσῃ ὀπισθέν του ἐχθρούς· καὶ μαθὼν ὅτι κατὰ τὴν μεταξὺ Ἀρκαδίας καὶ Νεοκάστρου πρὸς ἀνατολὰς θέσιν Μανιάκι ἦσαν τοποθετημένοι πολλοὶ Ἕλληνες ἐστράτευσε κατ' αὐτῶν. Πολλοὶ τφόντι Ἕλληνες ἐκ διαφορῶν μερῶν τῆς Πελοποννήσου συνήχθησαν εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην διὰ προτροπῆς τοῦ Δικαίου· ἀλλ' ἐγγίζοντος τοῦ κινδύνου ἑξακόσιοι μόλις ἀπέμειναν ὑπ' αὐτόν, τὸν Παναγιώτην Κεφάλαν, τὸν Καπητανάκην καὶ τὸν Βοϊδῆν. Τὴν 19 μαΐου τρισχίλιοι Αἰγύπτιοι ἵππεῖς καὶ πεζοὶ ὑπὸ τὸν Ἰβραήμην κατέλαβαν τὴν Σκάρμυγκαν χωρίον πλησίον τοῦ Μανιακίου, τὴν δὲ ἐπαύριον ὥρμησαν ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Ἑλλήνων. Ὡς λέοντες ἐπολέμησαν οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες, ὑπερτριακοσίους ἐχθροὺς κατὰ γῆς ἔρριψαν, ἀλλ' ἠφανίσθησαν κατὰ κράτος καὶ αὐτοί, καὶ ἀπέθαναν καὶ οἱ τέσσαρες ἀρχηγοὶ των. Ἐθαύμασε τὴν ἀνδρίαν τῶν τεσσάρων ἀρχηγῶν καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ Δικαίου ὁ Ἰβραήμης, ὅστις, ὅτε ἔφεραν τὴν κεφαλὴν ἐνώπιόν του εἶπεν, “ἀμαρτία νὰ χαθῇ τοιοῦτος πολέμαρχος.” Ἐν πολλοῖς ὑπενθύμιζεν ὁ πολέμαρχος οὗτος τὸν ἀσυνεπῆ χαρακτῆρα τοῦ Ἀλκιβιάδου ἄλλοτε ἐν τρυφαῖς καὶ ἄλλοτε ἐν κακουχίαις ἡμερονυκτίζων καὶ πάντα μὲν τ' ἄλλα δεύτερα τῆς φιλαυτίας του ὥς ὁ Ἀλκιβιάδης λογιζόμενος, ἀλλ' ὑπὲρ ἐκείνον φιλῶν τὴν πατρίδα του.

Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν τῆς μάχης ἄλλο τάγμα Αἰγυπτίων ἐπάτησε τὴν Ἀρκαδίαν καὶ τὴν ἐλελήθησεν, ἀλλ' ὀλιγώτατοι τῶν κατοίκων τῆς συνελήφθησαν ἢ ἐφονεύθησαν, διότι μαθόντες τὸν ἀφανισμόν τῶν ἐν Μανιακίῳ ἐτράπησαν ὅλοι εἰς φυγὴν

σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, οἱ μὲν διὰ ξηρᾶς οἱ δὲ διὰ θαλάσσης. Καὶ ὁ μὲν ἐχθρικός στρατὸς ἐπανῆλθεν εἰς τὰ φρούρια, ἱππεῖς δέ τινες διεσπάρησαν εἰς τὴν Μεσσηνίαν, καὶ κατήντησαν καίοντες καὶ λεηλατοῦντες καὶ εἰς τὴν Μικρομάνην. Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἐξεστράτευσεν ὁ Ἰβραήμης εἰς Καλαμάταν. Δισχίλιοι ὀπλοφόροι οἱ πλείστοι Μανιάται ἦσαν ἐν αὐτῇ· ὅλοι τὴν ἐγκατέλειψαν καὶ ἔφυγαν. Κυριεύσας ὁ Ἰβραήμης ἀμαχητὶ τὴν πόλιν τὴν 28 μαΐου τὴν ἔκαυσεν, ἐκυρίευσεν καὶ ἔκαυσε καὶ τὸ Νησί, καὶ τὰς Κυτριάς, καὶ τὸν Ἀρμυρόν, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μεθώνην.

Ἐν τούτοις καθ' ἃς ὁ Κολοκοτρώνης ἐξέδωκε διαταγὰς συνήχθησαν λήγοντος τοῦ μαΐου εἰς τὸ Μακρυπλάγι περίπου τρισχίλιοι ὀπλοφόροι· συνήχθησαν καὶ ἕως χίλιοι εἰς Τσαμί, θέσιν μίαν ὥραν ἀπέχουσαν τῶν στενῶν τοῦ Λεονταρίου· σκοπὸς δὲ αὐτῶν ἦτο νὰ ἐμποδίσωσι τοὺς Αἰγυπτίους τοῦ νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὴν Τριπολιτσάν. Ἀφ' οὗ δὲ τοιοῦτοτρόπως ἐδυναμώθησαν αἱ θέσεις αὗται, ἐκίνησεν ὁ Κολοκοτρώνης πρὸς τὴν Πολιανὴν ἐπὶ σκοπῷ νὰ προκαταλάβῃ τὴν δύσβατον καὶ κρημνώδη ὁδὸν τῆς Σορόκας· ἀλλ' οἱ Αἰγύπτιοι ἐπρόλαβαν καὶ διῆλθαν τὴν 4 ἰουνίου, καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Πολιανήν. Τούτου δὲ γενομένου συνῆλθαν ἐπὶ τῇ προσκλήσει τοῦ Κολοκοτρώνη τὰ κατὰ τὸ Μακρυπλάγι στρατεύματα εἰς Ἀκωβον μίαν ὥραν ἀπέχον τῆς Πολιανῆς, κατέλαβαν καὶ τὴν ὀχυρὰν θέσιν τῆς Δραμπάλας καὶ τὸ Διρράχι. Τὴν 6 ἰουνίου ἐστράτευσαν οἱ Αἰγύπτιοι κατὰ τῶν ἐν Δραμπάλα, ἦλθαν ἐπιβοηθοὶ τούτων οἱ ἐν Διρράχῳ καὶ ἐπολέμησαν ὅλην τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐτράπησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰς φυγὴν πληγωθέντος εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ γενναίου αὐτῶν ἀρχηγοῦ Γεωργάκη Γιατράκου· δὲν ἔπαυσαν δὲ πολεμοῦντες ὅλην τὴν νύκτα. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἔστησαν οἱ ἐχθροὶ

κατὰ τῶν Ἑλλήνων κανόνια, ὑπερίσχυσαν, ἐκυρίευσαν τὴν πηγὴν ὅθεν ὑδρεύοντο οἱ Ἕλληνες, καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσωσι τὴν νύκτα οἱ μὲν εἰς Τουρκολέκα, οἱ δὲ εἰς Καρύταιναν. Κατὰ τὴν διήμερον δὲ ταύτην μάχην τριάντα περίπου Ἕλληνες ἐφονεύθησαν καὶ ἐβδομήντα ἐπληγώθησαν· πλειότεροι δὲ ἦσαν οἱ παθόντες Τοῦρκοι ὡς πολεμοῦντες τοὺς ἐντὸς ὀχυρωμάτων ἀνωχύρωτοι. Τὴν δ' ἐπιούσαν ἐπροχώρησαν οἱ Αἰγύπτιοι ἀνεμποδίστως καίοντες καθ' ὁδόν, καὶ τὴν 10 εἰσῆλθαν εἰς τὴν Τριπολιτσὰν ὅπου δὲν ἦσαν ψυχὴν. Ἐπρόκειτο νὰ καύσωσιν οἱ Ἕλληνες τὴν πόλιν, ἀλλ' ἡ αἰφνίδιος εἰσβολὴ δὲν τοῖς ἔδωκε καιρὸν μηδὲ τὰ ἀναγκαιότερα πράγματά των νὰ ἐξαγάγωσιν.

Ἀφ' οὗ δὲ ἀνεπαύθησαν τὰ στρατεύματα, ἐξεστράτευσεν ὁ Ἰβραήμης πρὸς τὸ Ναύπλιον ἀφήσας ἱκανὴν φρουρὰν ἐν τῇ Τριπολιτσᾷ. Κατετάραξεν ἡ ἐκστρατεία αὕτη τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν. Πρὸ τινων ἡμερῶν ἐφημίζετο ὅτι τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου θὰ παρεδίδοτο δι' ἐπιβουλήs· συνελήφθη δὲ καὶ τις Τοῦρκος ὑποκρινόμενος τὸν Ἕλληνα ἐν ᾧ εἰσῆρχετο εἰς Ναύπλιον, καὶ εὐρέθη ἀνεπίγραφος καὶ ἀνυπόγραφος ἐπιστολὴ παρ' αὐτῷ, δι' ἧς ἐζητοῦντο πληροφορίαι περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ φρουρίου· ὑπελήφθησαν δὲ ὡς κατάσκοποι τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ τινὲς τῶν ἐν Σύρᾳ ἐμπόρων καὶ κυρίως ὁ ἐν Ναυπλίῳ Γεώργιος Ὁρφανίδης καὶ ἐφυλακίσθησαν· ἀλλὰ δικασθέντες καὶ ἀναδικασθέντες ἀθωώθησαν. Ἐνοχος ἀδίκως ὑπελήφθη καὶ ὁ Κωλέτης μέλος τοῦ νομοτελεστικοῦ διὰ τὰς πρὸς τὸν Ὁρφανίδην στενὰς σχέσεις του· πλήρης δὲ ὑποψιῶν ἡ βουλὴ ἀνεδέχθη τὰ περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ φρουρίου καὶ διηρέθη εἰς διάφορα τμήματα· καὶ τὰ μὲν τῶν μελῶν τῆς ἐτάχθησαν εἰς προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων τοῦ πολέμου καὶ εἰς ἐπισκευὴν τῶν ἐν κακίστῃ καταστάσει ὑποστατῶν, τὰ

δὲ εἰς εὗρεσιν τροφῶν, καὶ ἄλλα εἰς φύλαξιν τῶν πυλῶν τῆς πόλεως καὶ ἐπαγρύπνησιν τῶν κανονοστασίων· διωρίσθησαν δὲ καὶ τρεῖς βουλευταὶ ἵνα παρευρίσκωνται παρὰ τῷ νομοτελεστικῷ εἰς αὐστηρὰν ἐφορίαν καὶ διεύθυνσιν κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς τῶν ἐργασιῶν του. Ἀνεξικάκως ὑπέστη τὸ νομοτελεστικὸν τὸ δείγμα τοῦτο τῆς πρὸς αὐτὸ δυσπιτίας τῆς βουλῆς, καὶ ἐπὶ τῇ προτάσει τῶν ἐπὶ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας τριῶν βουλευτῶν προθεμένων πρὸ παντὸς ἄλλου τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ Παλαμηδίου ἀνεβιβάσθησαν αὐθήμερον διακόσιοι τακτικοὶ ὑπὸ τὸν Ῥόδιον. Ἀσφαλισθέντων τοιουτοτρόπως ὅπως οὖν τῶν φρουρίων καὶ γενομένης σκέψεως καὶ περὶ τῆς ἐξασφάλσεως τῶν ἐπὶ τῆς Λέρνης Μύλων ὅπου ἦσαν πάμπολλαι τροφαί, ἔτρεξαν αὐθόρμητοι εἰς ὑπεράσπισιν αὐτῶν ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης μέλος τοῦ νομοτελεστικοῦ, ὁ Μακρυγιάννης, καὶ ὁ ἰδιωτεύων πρὸ πολλοῦ καὶ πρόθυμος πάντοτε ἐν τοῖς κινδύνοις Ὑψηλάντης. Οὗτοι παραλαβόντες ἐκ τοῦ προχείρου 300 στρατιώτας ἐτοποθέτησαν τοὺς μὲν ἐν ταῖς ἀποθήκαις, τοὺς δὲ ἐντὸς τοῦ τοίχου τοῦ παρακειμένου κήπου. Ἡ θέσις τῶν Μύλων ἦτον ἀναγκαία εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ Ναυπλίου, διότι ἐκεῖ ἠλέθοντο τὰ εἰς χρῆσιν τῆς πόλεως γεννήματα, καὶ ἐκεῖθεν θὰ μετεκομίζετο τὸ νερὸν ἂν ἐκόπτοντο τὰ ὑδραγωγεῖά της.

Ἐλλιμένιζε ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἔμπροσθεν τῶν Μύλων ἡ γαλλικὴ ναυαρχίς· ὁ ναύαρχος Δεριγνὴς καὶ τινες τῶν ἀξιωματικῶν ἦλθαν εἰς λόγους μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου περὶ τῶν ἐνεστώτων πραγμάτων· εἰπόντος δὲ τινος ὅτι ὁ ἐπικείμενος ἀγὼν ἦτον ἐπικίνδυνος “ἢ θὰ νικήσωμεν σήμερον,” ἀπεκρίθη ὁ γενναῖος Ὑψηλάντης “ἢ θ’ ἀποθάνωμεν.” Ἀλλὰ τόσον ἐπικίνδυνος ὁ ἀγὼν δὲν ἦτο, διότι οἱ Μύλοι ἦσαν παράλιοι καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας ἦσαν ἑλληνικαὶ λιβυρνίδες, αἵτινες καὶ ἐχρησίμευσαν κανονοβολοῦσαι,

ὥστε καὶ νικώμενοι οἱ Ἕλληνες εἶχαν πῶς καὶ ποῦ νὰ σωθῶσιν. Ἐν τούτοις καταβαίνοντες οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ τῆς Τριπολιτσᾶς ἦλθαν ἔμπροσθεν τῶν Μύλων τὴν 13 ἰουνίου περὶ τὴν μεσημβρίαν, καὶ οἱ μὲν ἐπροχώρησαν αὐθήμερον πρὸς τὸ Ἄργος, οἱ δὲ ἀπέμειναν εἰς ἄλωσιν αὐτῶν· καὶ πρῶτον μὲν ἱππεῖς, κατόπιν δὲ πεζοὶ ὥρμησαν κατὰ τῶν φυλασσόντων αὐτοὺς πρόκινδυνεύοντος τοῦ Ἰβραήμη, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν· ἦσαν δὲ ὀλίγοι οἱ ἐφορμήσαντες διότι τὰ παρακείμενα ἄβατα ἔλη ἐμπόδιζαν τὴν ἐφόρμησιν πολλῶν. Διαρκούσης δὲ τῆς μάχης ἔρριψαν οἱ ἐχθροὶ μέρος τοῦ τοίχου τοῦ κήπου καὶ εἰσῆλθαν καὶ τινες εἰς αὐτόν· ἀλλ' ἐν ᾧ ἐτοιμάζοντο νὰ εἰσέλθωσι διὰ τοῦ ρήγματος καὶ ἄλλοι, δεκαπέντε περίπου Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Μακρυγιάννη ρίψαντες κατὰ γῆς τα τουφέκιά των καὶ γυμνώσαντες τὰ ξίφη των ὥρμησαν ἰαχούντες ἐπὶ τῶν προεισελθόντων, τοὺς ἀπεδίωξαν καὶ διετήρησαν τὴν θέσιν ἐκείνην. Διαρκούσης δὲ τῆς μάχης ἦλθαν ἐκ Ναυπλίου εἰς βοήθειάν των ὁ λόχος τῶν εὐζώνων ὑπὸ τὸν Κάρπον καὶ ἄλλοι μὴ τακτικοί, καὶ οὕτως ἔγεινεν ἡ κρίσις τοῦ μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης ἀμφιρρέπους ἀγῶνος· περὶ δὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἔπαυσεν ἡ μάχη, καὶ οἱ ἐχθροὶ ὤδευσαν πρὸς τὸ Ἄργος κατησχυμένοι. Ἔως πενήντα ἐλογίσθησαν οἱ φονευθέντες καὶ πληγωθέντες· ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων τέσσαρες ἐξ ὧν ὁ εἰς φιλέλλην, καὶ τέσσαρες ἢ πέντε ἐπληγώθησαν ἐν οἷς καὶ ὁ Μακρυγιάννης εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα, ὅστις μετακομισθεὶς εἰς τὴν γαλλικὴν ναυαρχίδα ἠῦρε πᾶσαν περιποίησιν. Οἱ ἐχθροὶ διενυκτέρευσαν ἐντὸς τοῦ Ἀργους, τὸ ἔκασαν τὴν ἐπαύριον, ἔκασαν καὶ τὰ πλησίον χωρία καὶ τὴν ἐπιοῦσαν τινὲς τοῦ ἱππικοῦ ἐπροχώρησαν ἐντὸς βολῆς κανονίου πρὸς τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου. Ἀπερίγραπτος ἦτον ἡ ταραχὴ καὶ ἡ ἀμηχανία

τῶν ἐν αὐτῷ. Τόσα πλήθη προσφύγων ἦσαν συσσωρευμένα καὶ τόση σπάνις τροφῆς καὶ ποτοῦ ἐπεκράτει, ὥστε θὰ ἐκυριεύετο τὸ φρούριον ἂν οἱ ἐχθροὶ τὸ ἐπολιόρκουν ὀλίγας ἡμέρας διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Φανέντος τοῦ ἐχθροῦ ἔξωθεν τῶν τειχῶν ἐξῆλθαν εἰς συνάντησίν του ἕως ἐβδομῆντα ἵππεῖς ἀναβάντες τοὺς ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου ἰδιωτικοὺς ἵππους. Συνεξῆλθαν καὶ τινες Κρήτες πεζοὶ καὶ συναντήσαντες τοὺς ἐχθροὺς εἰς Τύρινθα ἠκροβολίσθησαν· ἀλλ' οἱ Αἰγύπτιοι μὴ ὄντες προετοιμασμένοι εἰς πολιορκίαν καὶ καταβάντες ἴσως ἐπ' ἐλπίδι, ὡς ἐλέγετο καὶ ἐπιστεύετο, ἐπιβουλῆς καὶ ἀποτυχόντες ἐπανῆλθαν εἰς τὸ Ἄργος τὴν αὐτὴν ἐσπέραν.

Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν κατέβαινεν ὁ Ἰβραήμης εἰς τὴν Ἀργολίδα ἐδόθη γράμμα τῷ γενικῷ γραμματεῖ τοῦ νομοτελεστικοῦ Μαυροκορδάτῳ ἀνεπίγραφον, φέρον τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Χάμιλτωνος, καὶ λέγον “je viens (ἔρχομαι).” ὁ δὲ ἐγχειρίσας τὸ γράμμα Ἀντώνης Μήλιος ποδότης τοῦ πλοίου εἶπεν, ὅτι πλέων ὁ μοίραρχος Ἀγγλος ἔμπροσθεν τῶν Σπετσῶν ἔμαθε τὰ κατὰ τὴν Ἀργολίδα, καὶ ἐπειδὴ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν νηνεμίαν δὲν ἠμπόρει νὰ φθάσῃ ταχέως ἡ φρεγάδα, ἔστειλε τὸ γράμμα ὡς πρόδρομόν του. Τῶντι μετ' ὀλίγας ὥρας ἔφθασε καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ Κίμβρου ἔχων ἐν τῇ συνοδίᾳ του μίαν ἄλλην φρεγάδαν καὶ μίαν κορβέταν.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐκέρδισεν ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς φιλελληνικῆς διαγωγῆς του· ὀλίγοι ἀλλ' ἐμβριθεῖς ἦσαν πάντοτε οἱ λόγοι του· βαρὺ ἀλλὰ καλοκάγαθον τὸ ἠθὸς του· πλήρης ἀνοχῆς ἢ πρὸς τοὺς Ἕλληνας διαγωγὴ του, καὶ σωτήριοι αἱ συμβουλαί του. Τοιοῦτον φίλον ἰδόντες οἱ Ἕλληνες ἐν μέσῳ αὐτῶν τὴν κρίσιμον ἐκείνην ὥραν ἐχάρησαν. Ἐπεκράτει δὲ καὶ ἰδέα, σφαλερὰ μὲν ἀλλ' ὠφέλιμος, ὅτι εἶχε παραγγελίαν

νὰ ὑψώσῃ ἐπὶ τοῦ Παλαμηδίου τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν ἐν ὥρᾳ κινδύνου. Ὁ Χαμιλτὼν ἔφερε τὰ πλοῖα του εἰς τὸν ἐνδότερον λιμένα τοῦ Ναυπλίου πρὸς ὑπεράσπισιν δῆθεν τῆς πόλεως, ἐξῆλθεν ἐν συνοδίᾳ πολλῶν ἀξιωματικῶν, εἶπε λόγους ἐνθαρρυντικούς καὶ μυστηριώδεις, καὶ ἐβεβαίωσε τὴν κυβέρνησιν ὅτι δὲν ἀνεχώρει ἐν ὅσῳ ἐκινδύνευεν ἡ πόλις· μετὰ ταῦτα ὑπῆγεν εἰς ἔντευξιν τοῦ ἐξώθεν τοῦ Ναυπλίου Ἰβραήμη καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸν λιμένα. Ἡ διαγωγή του αὕτη παρηγόρησε μεγάλως τοὺς Ἕλληνας.

Διανυκτερεύσας δὲ ὁ Ἰβραήμης ἐν Ἀργεὶ ἀνεχώρησε τὴν ἐπαύριον πανστρατιᾷ εἰς Τριπολιτσάν. Προκατέλαβαν οἱ περὶ τὸν Κολοκοτρώνην τὸ Παρθένι καὶ τὸν Γύρον εἰς ἀντίστασιν, ἀλλ' ἰδόντες πλησιάζοντα τὸν ἐχθρὸν ἀνεχώρησαν, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι εἰσῆλθαν τὴν 17 αὐγούστου εἰς Τριπολιτσάν ἀτουφέκιστοι.

Διαρκούσης δὲ τῆς ἐχθρικῆς ταύτης ἐπιδρομῆς παρατηρήσαντες οἱ ἐν Πάτραις Τοῦρκοι ὅτι ἡ εἰς Βοστίτσαν ἄγουσα ἀφέθη ἀφύλακτος ἀπέστειλαν 250 ἰππεῖς πρὸς τὴν πόλιν ταύτην· ἐφάνησαν ταυτοχρόνως πρὸς τὰ παράλια ἐκεῖνα καὶ τινα πλοῖα Τουρκικά. Καταθορυβηθέντες οἱ κάτοικοί της καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ὀλίγοι στρατιῶται ὡς μὴ προειδοποιηθέντες ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ὁδῷ σκοπῶν μὴ ἰδόντων αὐτοὺς ἐτράπησαν ὅσοι ἐπρόφθασαν εἰς φυγὴν. Οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθαν ἀμαχητί, ἐφόνευσάν τινας, ἔκαυσαν οἰκίας, καὶ κλίμαντος τοῦ ἡλίου ἀνεχώρησαν ἀπάγοντες αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα.

Ἐν τοσούτῳ, ἀφ' οὗ οἱ Αἰγύπτιοι ἐπανῆλθαν εἰς τὴν Τριπολιτσάν, οἱ Ἕλληνες συνῆλθαν πανταχόθεν τῆς Πελοποννήσου εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ἐκείνης πρὸς ἀποκλεισμόν των. Οἱ Καρυτινοὶ κατέλαβαν τὸ Χρυσοβίτσι καὶ τὴν Πιάναν, οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Τριπολιτιστῶται τὰ Τσιπιανά, οἱ Καλαβρυτινοὶ οἱ Βο-

στιτσανοί, οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ περὶ τὸν Νικήταν τὸ Λεβίδι, οἱ Ἀνδρουσανοὶ τὸ Μακρυπλάγι, οἱ δὲ Ἀγιοπετρίται οἱ Μονεμβασιῖται καὶ οἱ Λάκωνες διέμειναν ἐν Βερβένοις ὅπου καὶ ὁ Ὑψηλάντης· ἦσαν δὲ ὅλοι περίπου δεκακισχιλιοί. Ἐν ᾧ δὲ κατεῖχαν τὰς θέσεις ταύτας εἰς πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, ἔμαθαν ὅτι νέα ἐχθρικὴ δύναμις ἐτοιμάζετο ν' ἀναβῇ ἐκ τῶν μεσσηνιακῶν φρουρίων εἰς Τριπολιτσάν, καὶ ἀπεφάσισαν ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Κολοκοτρώνη νὰ προσβάλωσι τὴν ἐνεστῶσαν πρὸ τοῦ νὰ φθάσῃ ἐκείνη· καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Ζαήμην, τὸν Λόντον, τὸν Νικήταν, καὶ τὸν Νοταρᾶν παρηγγέλθησαν νὰ τοποθετηθῶσι πρὸς τὴν ἐπάνω Χρέπαν ὅπου καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, οἱ δὲ περὶ τὸν Γενναῖον, Δηληγιάννην, καὶ Παπατσώνην ὅπου τὰ παλαιὰ ὀχυρώματα τῶν Τρικόρφων, οἱ δὲ περὶ τὸν Πλαπούταν καὶ τὸν Κρίτσαλην ἐν Βαλτετσίῳ· εἰδοποιήθησαν δὲ καὶ οἱ ἐν Βερβένοις περὶ τοῦ σχεδίου. Τὴν νύκτα τῆς 23 πρὸς τὴν 24 ἰουνίου ἐκίνησαν ὅλοι πρὸς τὰς θέσεις τῶν. Ὁ Ἰβραήμης ἰδὼν τὴν αὐτὴν νύκτα πολλοὺς πυρσοὺς πρὸς τὴν ἐπάνω Χρέπαν ὑπώπτευσε, καὶ ἔσπευσε νὰ στείλῃ ἐν τάγμα πρῶτας γενομένης ἵνα καταλάβῃ τὰ ὀχυρώματα τῶν Τρικόρφων, ἀλλ' ἐν καὶ μόνον κατέλαβε, διότι οἱ περὶ τὸν Γενναῖον καὶ Παπατσώνην ἐπρόφθασαν καὶ κατέλαβαν τὰ δύο. Ἔστησαν δὲ καὶ ἄλλα ἐπὶ τινῶν ὑψωμάτων ἐκ τοῦ προχείρου, καὶ ἀριστερᾷ μὲν κατετάχθησαν οἱ περὶ τὸν Νοταρᾶν, ὀπισθεν δὲ αὐτῶν οἱ περὶ τοὺς Πετμεζάδας, τὸν Λεχουρίτην καὶ τὸν Σολιώτην.

Ἀρξαμένης δὲ τῆς μάχης ἐπὶ τῶν Τρικόρφων ἐξεστράτευσεν πανστρατιᾷ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰβραήμης πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἔστησεν ἕνα βομβορρίπτῃρα καὶ δύο κανόνια, καὶ προσέβαλλεν ἀδιακόπως τὰ δύο μεγάλα ὀχυρώματα. Γενναίως ἀντεῖχαν οἱ ἐν αὐτοῖς Ἕλληνες ἀναμένοντες βοήθειαν. Ἦλθαν ἀντιλή-

πτορες αὐτῶν οἱ ἐν Βαλτετσίῳ ἀλλ' ἀντεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἐν τοσούτῳ οἱ ἐντὸς τῶν δύο ὀχυρώματων, ἂν καὶ ἀβοήθητοι, ἐπέμεναν πολεμοῦντες καὶ εὐτυχῶς ἀπέκρουαν τὰς κατ' αὐτῶν ὀρμὰς τῶν ἐχθρῶν φονεύοντες πολλοὺς αὐτῶν. Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰβραήμης ὅτι ἀδύνατον νὰ κυριεύσῃ τὰ ὀχυρώματα ταῦτα ἐξ ἐφόδου, παρέλαβε τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ στρατοῦ, ἀνέβη ὀπισθεν αὐτῶν, καὶ ἐξετέθη ἀφόβως ἐν μέσῳ τοῦ πυρὸς τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὀχυρωμάτων κάτωθεν, καὶ τῶν ἄλλων τῶν Καλαβρυτινῶν ἄνωθεν. Τὸ τολμηρὸν τοῦτο καὶ κινδυνῶδες κίνημα τῶν ἐχθρῶν ἐπέτυχεν. Ὁπλαρχηγός τις τῶν Ῥογῶν τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων Γιάννης Ροΐδης ἐτράπη πρῶτος εἰς φυγὴν φοβηθείς. Ἐτράπησαν μετ' αὐτὸν καὶ οἱ λοιποὶ Καλαβρυτινοί. Τοὺς Καλαβρυτινοὺς ἐμιμήθησαν οἱ ὑπὸ τὸν Νοταρὰν καὶ οἱ λοιποὶ οἱ κατέχοντες τὰ ὑψηλότερα ὀχυρώματα, τὰ ὅποια κατέλαβαν οἱ ἐχθροί. Βλέποντες τότε οἱ ὑπὸ τὸν Γενναῖον καὶ τὸν Παπατσώνην ὅτι κυριευθέντων τῶν ἐπάνωθεν αὐτῶν ὀχυρωμάτων ἐκινδύνευαν ὅλοι, ἀπεφάσισαν νὰ φύγῃσι καὶ οὗτοι· ἀλλ' ἡ φυγὴ τῶν ἐξ αἰτίας τῆς κυριεύσεως τῶν ὀχυρωμάτων τούτων δὲν ἦτον ἀσφαλής, διότι ἐκυκλώθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Πρῶτος ὤρμησεν εἰς φυγὴν ὁ Παπασταθόπουλος Λαγκαδινὸς ἀλλ' ἐφονεύθη ἐπὶ τῆς φυγῆς του· κατόπιν αὐτοῦ ἔφυγαν οἱ λοιποὶ ὅλοι. Οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς κατεδίωξαν φεύγοντας· 200 Ἑλληνας ἐφόνευσαν κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐν οἷς καὶ τὸν Παπατσώνην τὸν καὶ πρὸ τῆς φυγῆς πληγωθέντα ἐντὸς τοῦ ὀχυρώματος, τὸν Γεώργιον Δημητρακόπουλον, τὸν Νικολὸν Ταμβακόπουλον καὶ τινες ἄλλους ὑποπλαρχηγούς. Μόλις δὲ διεσώθη ὁ Κολοκοτρώνης καθήσας ἐπὶ τινος ἀχθοφόρου ἡμιόνου εὔρεθέντος καθ' ὁδὸν ἐπὶ τῆς φυγῆς του.

Μετὰ δὲ τὴν φθοροποιὰν ταύτην τροπὴν οἱ μὲν

Αἰγύπτιοι διεχύθησαν εἰς τὰ περίξ τῆς πόλεως, ὠχύρωσαν τοὺς μύλους τῆς Δαβιάς, τῆς Πιάνας καὶ τῆς Ζαράκοβας, καὶ ἐτοποθέτησαν στρατεύματα καὶ ὅπου ἄλλου ἔπρεπε πρὸς διατήρησιν τῶν μύλων καὶ τῆς ἐλευθέρας κοινωνίας αὐτῶν καὶ τῆς πόλεως. Οἱ δὲ ἐχθροὶ τῶν συνῆλθαν εἰς Ἀλωνίσταιναν, ὅπου ἀφήσαντες περίπου 500 ὡς προφυλακὴν, διέβησαν εἰς Διμιτσάνην, καὶ ἐκείθεν εἰς Μαγούλιανα ὅπου καὶ ὠχυρώθησαν.

Ἐν τῷ μεταξύ δὲ τούτῳ οἱ περὶ τὸν Ὑψηλάντην παρατηρήσαντες ὅτι οἱ ἐχθροὶ περιήρχοντο τὴν πεδιάδα ἀφόβως, κατέλαβαν τὴν νύκτα τῆς 7 ἰουλίου τὰς Ῥίζας καὶ τὴν Πιαλὴν, καὶ παρεφύλατταν. Ἐξῆλθαν οἱ ἐχθροὶ κατὰ τὴν συνήθειάν των τὴν ἐπιούσαν, καὶ πεσόντες ἀπροφύλακτοι εἰς τοὺς ἐνεδρεύοντας ἔπαθαν. Τριάντα ἐζωγρήθησαν καὶ ἰσάριθμοι σχεδὸν ἐφονεύθησαν. ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων οἱ ὀπλαρχηγοὶ Γεώργης Γκέγκας καὶ Πολυχρόνης. Μετὰ δύο δὲ ἡμέρας διακόσιοι περίπου Αἰγύπτιοι περιφερόμενοι ἐπὶ λεηλασίᾳ ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Ἀλωνίσταιναν ἀγνοοῦντες ὅτι ἐκεῖ ἦσαν Ἕλληνες, ἔπесαν αἰφνιδίως εἰς τὸ μεσον αὐτῶν, ἐφονεύθησάν τινες καὶ ἐζωγρήθησαν τέσσαρες. Τὴν δὲ 15 ἰουλίου ἐξεστράτευσεν ὁ Ἰβραήμης ἐπὶ τῶν κατεχόντων τὴν Ἀλωνίσταιναν καὶ τὰ Μαγούλιανα Ἑλλήνων, καὶ τοὺς ἔτρεψεν ὅλους μόνον ἀκοσθεῖς· ἐκινδύνευσεν δὲ νὰ συλληφθῇ καὶ ὁ Γενναῖος. Ὁ Ἰβραήμης ἔβαλε πῦρ εἰς τὰ χωρία ἐκεῖνα καὶ εἰς τιν' ἄλλα ἐν οἷς καὶ τὰ Λαγκάδια, διήρπασεν ἀγέλας ζώων, ἠχμαλώτευσεν ὡς χιλίας ψυχάς, ἐπανῆλθεν εἰς Τριπολιτσάν, καὶ ἀπέστειλε πολυάριθμον ἄλλο σῶμα εἰς συγκομιδὴν τῶν γεννημάτων τῆς ἐπαρχίας Καρυταίνης καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν. Τὸ σῶμα τοῦτο ἐπροχώρησεν εἰς τὰ ὀρεινὰ χωρία τοῦ Δραγομάνου, τῶν Καρυῶν καὶ τοῦ Κρομποβοῦ, ἀλλ' ἀπεκρούσθη καὶ

ἔπαθεν, ἐπάτησε καὶ τὸ Ἰσαρι· ἑκατὸν περίπου τῶν ἐν αὐτῷ κλεισθέντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπολέμησαν ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ὠρμήσαντες ξιφῆρεις μεσούσης τῆς νυκτὸς διεσώθησαν ἐκτὸς ἐνὸς φονευθέντος καὶ ἐνὸς πληγωθέντος. Οἱ ἐχθροὶ ἔκανσαν τὸ χωρίον τὴν ἐπαύριον καὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Καρυταίνης ἀρπάζοντες καὶ φθείροντες.

Τὴν δὲ 27 ἐξεστράτευσεν ὁ Ἰβραήμης κατὰ τῶν ἐν Βερβένοις, διέλυσε καὶ αὐτοὺς διὰ τοῦ ἤχου τῶν σαλπίγγων του, ἐπανῆλθεν αὐθήμερον εἰς Τριπολιτσάν, καὶ ἀφήσας ἐκεῖ ἱκανὴν φρουρὰν ὑπὸ τὸν Χουσεήμπεην, τὸν ἀπὸ Κρήτης πρὸ ὀλίγου μετακομίσαντα εἰς τὰ μεσσηνιακὰ φρούρια καὶ ἐκείθεν εἰς Τριπολιτσάν νέα στρατεύματα, ἀνεχώρησε τὴν 1 αὐγούστου εἰς Μεσσηνίαν λεηλατῶν καθ' ὁδὸν καὶ καταστρέφων. Διερχόμενος δὲ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Λεονταρίου ἀφῆκε τρισχιλίους ὡς σκοπιὰν κατὰ τὸ χωρίον Ἰσαρι.

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας τῆς εἰς Μεσσηνίαν καταβάσεώς του, ἐπιστάντος τοῦ τρύγου τῶν σύκων, ὑπερτρισχίλιοι Ἕλληνες φύρδιν μίγδιν συναχθέντες ἔπесαν εἰς τὸ Νησι ὅπου ἐστάθμευαν τρεῖς λόχοι ἐχθρῶν, ἐφόνευσαν ὅλους σχεδόν, φονευθέντων καὶ ἕως πενήντα ἐξ αὐτῶν, καὶ συγκομίσαντες τὰ σῦκα ἐπανῆλθαν εἰς τὰ ἴδια.

Αἱ ἐπανειλημμέναι ἀποτυχίαι τῶν ἀτάκτων στρατιωτῶν ἀντιπαραταττομένων πρὸς τακτικούς ἀπέδειξαν πασιφανῶς ὅτι ἀδύνατον νὰ εὐδοκιμήσωσιν οἱ Ἕλληνες ὅχι μόνον διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῶν λογχοφορούντων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εὐπείθειάν των, τὴν εὐταξίαν των καὶ τὴν οἰκονομίαν των. Τόσον δὲ ἡ ἀπείθεια, ἡ ἀταξία καὶ ἡ κατάχρησις τοῦ ἐλληνικοῦ στρατιωτικοῦ ἐκορυφώθησαν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἐξ αἰτίας τῶν ἐμφυλίων πολέμων παρασυρόντων τοὺς

ἐνεχομένους εἰς πᾶν εἶδος ἀκολασίας ὥστε τὸ νομοτε-
λεστικὸν τὸ ἀπεκάλει λυμεῶνα τῆς πατρίδος (α).

Τοιαύτης οὐσῆς τῆς καταστάσεως τοῦ στρατιωτι-
κοῦ τῆς Ἑλλάδος ἔστρεψε σπουδαίως ἡ κυβέρνησις
τὴν προσοχήν της εἰς εἰσαγωγὴν ξένου ὑπομισθίου
τακτικοῦ, καὶ ἔδωκε τῇ ἐν Λονδίῳ ἐπιτροπῇ διαταγὰς
πρὸς εὗρεσιν εἰδικοῦ δανείου πεντακοσίων χιλιάδων
λίρων στερλινῶν εἰς ταχεῖαν ἀποστολὴν εἰς Ἑλλάδα
τετρακισχιλίων ἁλλοδαπῶν τακτικῶν, εἰς προμήθειαν
τῶν ἀναγκαίων, καὶ εἰς μίσθωσιν καὶ διατήρησιν
των. Ἄλλ' ὁ κίνδυνος ἦτον ἐπὶ θύρας, ἡ δὲ βοήθεια
αὕτη καὶ βραδεῖα καὶ ἀβέβαιος· διὰ ἐπεμελήθη ὑπερ-
ἄλλοτε ν' αὐξήσῃ τὸ ἐν Ἑλλάδι τακτικόν της, τὸ
ὁποῖον διὰ τὰς ἀντενεργείας τινῶν τῶν ἀτάκτων οὔτε
προώδευεν οὔτε ὡς ἔπρεπε διετηρεῖτο· ἀλλὰ τὰ πα-
θήματα ἔγειναν μαθήματα, καὶ οἱ ἀποασπρεφόμενοι
ἄλλοτε αὐτὸ ἐφάνησαν ἤδη ὑπερασπισταί του.

Διέτριβε πρὸ πολλοῦ ἐν Ἑλλάδι ὁ Γάλλος συν-
ταγματάρχης Κάρολος Φαβιέρος ἐπὶ Ναπολέοντος
ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μαρμόντην ἐντίμως ὑπηρετήσας·
ἄγνωστος καὶ ὑπ' ἄλλο ὄνομα ἐπεσκέπτετο κατ' ἀρ-
χὰς ὁ ἀνὴρ οὗτος τὰ ἐλληνικὰ στρατόπεδα ἀναμιγνυό-
μενος ὡς ἰδιώτης καὶ ἐθελοντῆς πρὸς γνῶσιν τῶν
ἡθῶν καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀνθρώπων μεθ' ὧν διε-
νοεῖτο νὰ ταλαιπωρηθῇ καὶ νὰ κινδυνεύσῃ ἀφιλοκερ-
δῶς μέχρι τέλους· ἐπεχείρησε δὲ πολιορκουμένης τῆς
Κορώνης, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς, νὰ βλάβῃ τὸ τεῖχος ἐν
ἐλλείψει πυροβολικοῦ διὰ πυροτεχνημάτων τῆς ἐπι-
νοίας του. Τὸν ἄνδρα τοῦτον ἀνέδειξεν ἡ ἐλληνικὴ κυ-
βέρνησις λήγοντος τοῦ ἰουνίου ἀρχηγὸν τοῦ τακτικοῦ,
καὶ ἐκανόνισε τὰ τῆς ὑπηρεσίας κατὰ τὴν πρότασιν
αὐτοῦ, ἀναδείξασα ἱππαρχον μὲν τὸν Regnault de St.
Jean d' Angely, διαπρέποντα διὰ τὰς στρατιωτικὰς
ἀρετάς του, γενικὸν δὲ ἐπιμελητὴν τὸν ἐκ Μεδιολά-

νων κόμητα Πόρρον ἀξιότιμον διὰ τὰς γνώσεις του καὶ τὰ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ξενοκρατουμένης πατρίδος του παθήματά του ἔδωκε δὲ τῷ ἀρχηγῷ ἐξουσίαν νὰ προβιβάζῃ τοὺς ἀξίους, νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ τακτικὸν κατὰ τὴν ἰδίαν κρίσιν του, καὶ νὰ τὸ μεταφέρῃ εἰς ἐξάσκησίν του ὅπου ἐβούλετο, καὶ ἐξέδωκε τὴν 11 Σεπτεμβρίου περὶ ἀπογραφῆς νόμον ἕκτοτε τὸ τακτικὸν ἐπρόκοψεν.

Ἀναχωρήσαντος δὲ τοῦ Ἰβραήμη ἐκ Τριπολιτσᾶς οἱ Πελοποννήσιοι βουλὴν ἔβαλαν νὰ περιορίσωσι τοὺς ἐναπολειφθέντας Αἰγυπτίους ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἐπ' αὐτῷ συνήλθαν ἐκ νέου οἱ μὲν εἰς Βέρβενα, ὅπου ἔστειλεν ἡ κυβέρνησις τριμελὴ ἐπιτροπὴν ἐπὶ προμηθείᾳ τῶν ἀναγκαίων καὶ πληρωμῇ τῶν μισθωτῶν στρατιωτῶν, οἱ δὲ εἰς Ἀλωνίσταιναν, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν ἐπάνω Χρέπαν. Τὴν ἐσπέραν τῆς 12 αὐγούστου ἐκ συνθήματος τοῦ ἐν Ἀλωνισταίῃ Κολοκοτρώνη ἐκίνησαν οἱ μὲν ἐν Βερβένοις, ἐν οἷς καὶ 30 ἵππεις ὑπὸ τὸν Χατση-Μιχάλην, πρὸς τὰ Τρίκορφα κατεχόμενα καὶ αὐτὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀφ' οὗ ἀπεδιώξαν τοὺς Ἕλληνας, οἱ δὲ ἐν Ἀλωνισταίῃ πρὸς τὴν Πιάναν. Οὗτοι πεσόντες αἰφνης ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων τῶν ἐχθρῶν ἐφόνευσάν τινας, ἔκαυσαν ἓνα μύλον καὶ ἐπανήλθαν εἰς τὴν Ἀλωνίσταιναν. Οἱ δὲ ἄλλοι προπορευομένου τοῦ ὀλιγαρίθμου ἱππικοῦ τοῦ Χατση-Μιχάλη καὶ ἐκληφθέντος ὡς Τουρκικοῦ ἐπροσιμίασαν τὴν μάχην συλλαβόντες καὶ φονεύσαντες πέντε ἐχθρούς. Ἔστησαν δὲ ἐκ τοῦ προχείρου τρία ὀχυρώματα πλησίον ἀλλήλων ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρικῶν καὶ τοὺς ἐπολέμουν. Ἀρξαμένης δὲ τῆς μάχης ἦλθαν εἰς βοήθειαν τῶν πολεμούντων Αἰγυπτίων τινὲς τῶν ἐν τῇ Τριπολιτσᾷ, κατέβησαν καὶ οἱ κατέχοντες τὴν ἐπάνω Χρέπαν Ἕλληνες εἰς βοήθειαν τῶν συστρατιωτῶν των, καὶ τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ἀναψεν ὁ πόλεμος πανταχόθεν. Οἱ Ἕλληνες ὑπερί-

σχυσαν, ἔτρεψαν τοὺς ἐχθροὺς των, ἐσκότωσαν καὶ ἐξώγησαν ἱκανοὺς, καὶ ἐσπέρας γενομένης οἱ μὲν ὑπῆγαν εἰς Βαλτέσι, οἱ δὲ ἐπανῆλθαν εἰς τὰ Βέρβενα. Τὴν δ' ἐπαύριον ὑπῆγαν εἰς Ζαράχωβαν καὶ ἔκασαν τοὺς ἐκεῖ μύλους. Ἀνωθεν τῶν μύλων τούτων σώζεται παλαιὸν τεῖχος. Ἐντὸς αὐτοῦ ἐκλείσθησαν οἱ Αἰγύπτιοι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν μύλων καὶ ἀντεμάχοντο. Εἰς βοήθειαν αὐτῶν ἔτρεξε τὸ ἰππικὸν των διὰ τῆς Πιάνας, καὶ βλέπον ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπεμακρύνθησαν τῆς πεδιάδος, ὥρμησε θαρρῶλαιότερον, ἀλλ' ἐπιπεσόντων τῶν περὶ τὸν Χατση-Μιχάλην ὀρμητικῶς ἡγουμένου τοῦ ἀρχηγοῦ ξιφήρους ἐτράπησαν εἰς φυγὴν· ἐκινδύνευσεν δὲ νὰ συλληφθῇ καὶ ὁ Χατση-Μιχάλης πεσόντος τοῦ ἵππου του ἐν ᾧ ἐμάχετο. Τραπέντος δὲ τοῦ ἐχθρικοῦ τούτου ἰππικοῦ ἀπεδίωξαν οἱ Ἕλληνες τοὺς κατέχοντας τὸ παλαιὸν τεῖχος, ἐφόνευσαν ἱκανοὺς, ἐπῆραν ὀκτὼ τύμπανα, καὶ κυριεύσαντες τὸ τεῖχος ἤνυραν ἐν αὐτῷ πολλὰ ζῶα καὶ διάφορα πράγματα, τὰ ὅποια ἐπὶ τῆς ταχείας φυγῆς των οἱ Αἰγύπτιοι ἐγκατέλειψαν. Ἐν ᾧ δ' ἐμάχοντο πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἐμάχοντο καὶ πρὸς τὸ τῆς Πιάνας καὶ τῆς Δαβιάς ὅπου ἠρίστευσαν ἐπίσης οἱ Ἕλληνες καύσαντες ὅλους τοὺς μύλους τῆς Δαβιάς καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς Πιάνας. Οἱ δὲ φυλάσσοντες αὐτοὺς Αἰγύπτιοι ἐκλείσθησαν ἐντὸς ἄλλου παλαιοῦ φρουρίου κειμένου ἀπέναντι τῶν μύλων τῆς Δαβιάς, καὶ δὲν ἔπαθαν ὡς οἱ ἄλλοι, διότι κλίναντος τοῦ ἡλίου ἦλθεν εἶδησις ὅτι ὁ Ἰβραήμης ἐπανερχόμενος εἰς Τριπολιτῶν ἐφθασεν εἰς Σινάνου πέντε ὥρας μακρὰν τῆς Δαβιάς, καὶ ἐπ' αὐτῇ τῇ εἰδήσει ἔπαυσαν οἱ Ἕλληνες πολεμοῦντες, ἐξημερώθησαν εἰς Βέρβενα, καὶ μετέβησαν εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον ὡς εἰς θέσιν ὀχυρωτέραν δύο ὥρας ἀπέχουσαν τῶν Βερβένων. Τὴν ἡμέραν δ' ἐκείνην, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν ἱκανοὶ ἐχθροί, ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν 15

Ἕλληνες πεζοὶ καὶ τέσσαρες ἵππεις. Μεγάλως δὲ ἠρίστευσε τὸ μικρὸν ἑλληνικὸν ἱππικὸν καὶ θαυμασμοῦ ἄξιος ἐδείχθη ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ Χατση-Μιχάλης διὰ τὴν εὐτολμίαν του.

Τὴν δὲ 15 αὐγούστου εἰσῆλθεν ὁ Ἰβραήμης εἰς Τριπολιτσάν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Μιστρά, ἐπάτησε τὴν τοῦ Ἑλούς καίων καθ' ὁδόν, λεηλατῶν καὶ αἰχμαλωτίζων, καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Μαραθονῆσι· ἔγειναν δὲ καθ' ὁδὸν ἀσήμεντοί τινες ἀκροβολισμοί. Τὴν δὲ 23 αὐγούστου εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μονεμβασίας, ἠχμαλώτευσεν ἐν Κυπαρισίῳ περίπου 800 ψυχὰς ἐντὸς σπηλαίου, καὶ ἐφόνευσέ τινας τῶν ἀνδρῶν. Οἱ δὲ κατὰ τὸν ἅγιον Πέτρον Ἕλληνες μὴ τολμῶντες νὰ πολεμήσωσι τοὺς ἐχθροὺς κατὰ πρόσωπον, καὶ διαιρεθέντες εἰς διάφορα ἀποσπάσματα τοὺς παρηκολούθουν καὶ τοὺς ἐβλαπταν κλεπτοπολεμοῦντες.

Ἐπανερχόμενος δὲ ὁ Ἰβραήμης εἰς τὴν Τριπολιτσάν ἀπέκλεισεν ἐντὸς τινος πύργου τῶν Τρινήσων ἕως 70 ὑπὸ τὸν Κώσταν Σουλιώτην, ἐκυρίευσεν τὸν πύργον διὰ συνθήκης καὶ ἀπέλυσε τοὺς ἐν αὐτῷ ἀφοπλίσας καὶ λαφυραγωγήσας αὐτοὺς παρὰ τὴν συνθήκην. Συγχρόνως ἀπέκλεισε καὶ τοὺς εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ χωρίου Βρονταμὰ καταφυγόντας, τοὺς ὁποίους μὴ θέλοντας νὰ παραδοθῶσιν, ἀνοίξας ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ σπηλαίου ὀπήν καὶ ἐνρίψας πυρόκονιν καὶ ἄλλας καυστικὰς ὕλας ἔκαυσε σχεδὸν ὅλους.

Καθ' ἃς δὲ ἡμέρας περιώδευεν ὁ Ἰβραήμης, ἐπειδὴ ἡ ἐν Τριπολιτσᾷ ἀπολειφθεῖσα φρουρὰ ἦτον ὀλίγη, ἔκριναν οἱ ἐπὶ τῶν Τρικόρφων στρατοπεδεύοντες τότε περὶ τὸν Λόντον ἀρμοδίαν τὴν περίστασιν εἰς ἄλωσιν τῆς πόλεως δι' ἐφόδου, καὶ ἐζήτησαν ἐπ' αὐτῷ τὴν συνδρομὴν τοῦ ἐν Ναυπλίῳ διημερεύ-

οντος τακτικοῦ. Τὴν 5 Σεπτεμβρίου παραλαβὼν ὁ Φαβιερος 400 λογχοφόρους καὶ δύο ὀρεινὰ κανόνια ἔφθασε τὴν νύκτα εἰς Τρίκορφα, συννεοήθη μετὰ τῶν ἐκεῖ περὶ τοῦ μελετωμένου κινήματος, καὶ τὴν ἀκόλουθον νύκτα ὑπῆγεν ἀφανῶς ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως πρὸς τὸ ἀρκτικὸν μέρος ἀναμένων τὴν ὀρίσθεισαν ὥραν καθ' ἣν προέθεντο οἱ περὶ τὸν Λόντον νὰ προσποιηθῶσιν ἔφοδον πρὸς τὸ μεσημβρινὸν ἐπὶ σκοπῶ νὰ ἐλκύσωσι πρὸς ἑαυτοὺς τὴν προσοχὴν τῶν ἐχθρῶν, ὥστε νὰ εὕρωσιν εὐκαιρίαν οἱ τακτικοὶ νὰ ριφθῶσιν ἔσω. Ἀλλ' ἐλθούσης καὶ παρελθούσης τῆς ὀρισμένης ὥρας οὐτ' ἐφάνησαν οὐδ' ἠκούσθησαν ἀπειθήσαντες εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχηγοῦ των, ὥστε οἱ τακτικοὶ ἠναγκάσθησαν ν' ἀναχωρήσωσιν ἄπρακτοι. Τὴν δὲ 19 Σεπτεμβρίου ἐπανῆλθεν ὁ Ἰβραήμης εἰς Τριπολιτσὰν ἀπὸ τῆς καταστρεπτικῆς περιοδείας του, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐξεστράτευσεν ἐκ νέου πρὸς τὴν Μεσσηνίαν, καὶ βλάπτων καθ' ὁδὸν καὶ μὴ βλαπτόμενος εἰσῆλθε τὴν 14 εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀρκαδίας, ἔκαυσε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τινὰς οἰκίας, ἤχμαλώτευσεν τὸν Ἀναστάσην Κατσαρόν, ἔβαλε πῦρ εἰς τὰ Φιλιατρά, τοὺς Γαργαλιάνους καὶ τὴν Λυγουνδίστην, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ μεσσηνιακὰ φρούρια. Ἀρχομένου δὲ τοῦ ὀκτωβρίου ἀπέστειλεν εἰς Τριπολιτσὰν ὑπὸ πολυἀριθμον φρουρὰν ὀκτακόσια φορτώματα πολεμεφοδίων καὶ τροφῶν· ἴλαι δὲ τινες ἐπάτησαν τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Πύργου καὶ τινὰ χωρία τῆς Γαστούνης, ἐφόνευσαν καὶ ἠνδραπόδισάν τινὰς καὶ ἐπανῆλθαν ἀπρόσβλητοι εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον. Ἐκτοτε ἔπαυσαν αἱ περαιτέρω ἐπιδρομαὶ καὶ ἐκστρατεῖαι τῶν περὶ τὸν Ἰβραήμπασαν.

Λήγοντος δὲ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀντηλλάχθησαν τῇ μεσιτείᾳ τοῦ Χαμιλτῶνος οἱ δύο ἐν Ναυπλίῳ αἰχμαλωτισθέντες πασάδες, καὶ ὁ Γεωργάκης Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Π. Γιατράκος οἱ ἐπὶ τῆς παραδό-

σεως τοῦ Νεοκάστρου κρατηθέντες· ἀντηλλάχθησαν καὶ ἄλλοι αἰχμάλωτοι· ἀπέλυσε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς παρ' αὐτῷ δύο υἱοὺς τοῦ Σιέχ-Νεντσήπη καὶ ἄλλους τινὰς συγγενεῖς του ἐπὶ τιμῇ πενήντα χιλιάδων γροσίων.

Μεγάλας ἐλπίδας ὑποταγῆς τῆς Μάνης καὶ ὅλης τῆς Πελοποννήσου ἔδωκεν ὁ Γ. Μαυρομιχάλης τῷ Ἰβραήμῃ ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας του ἐξαγοραζόμενος τὸν καιρὸν, καὶ ἐπιστεύθη. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀπολυτρώσεώς του ἀνακαλύψας πρὸς τὴν ἐλληνικὴν κυβερνησιν τὰς ἐντεῦθεν πρὸς τὸν Ἰβραήμῃ σχέσεις του καὶ λαβὼν τὴν ἄδειαν νὰ μὴ τὰς διακόψῃ ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς κινδυνευούσης πατρίδος ἐμελέτησε τὸν ἐξ ἐπιβουλῆς φόνον του καὶ ιδιολογήθη πρὸς ἐκτέλεσίν του μετὰ τοῦ Παναγιώτη Χρυσανθοπούλου τοῦ καὶ Κακλαμάνου· εὐρὼν δὲ αὐτὸν πρόθυμον ἐπὶ μόνῃ διατροφῇ τῆς οἰκογενείας του μετὰ τὸν θάνατόν του δημοσίᾳ δαπάνῃ, τὸν ἐφωδίασε διὰ γράμματός του πρὸς τὸν Ἰβραήμην ἀναγγέλλων τὴν ὑποταγὴν τῆς Μάνης καὶ τὴν ὅσον οὐπω ὅλης τῆς Πελοποννήσου, καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς Μεθώνην. Ἐσκόπευε δὲ ὁ Κακλαμάνος νὰ φονεύσῃ τὸν Ἰβραήμην ἐγχειρίζων τὸ γράμμα· ἀλλὰ μὴ λαβὼν ἄδειαν νὰ φέρῃ ὅπλα ἐνώπιόν του τῷ ἐνεχείρισεν ἀπλῶς τὸ γράμμα καὶ ἐπανῆλθεν ἄπρακτος· αὐτὸ τοῦτο ἐμελέτησαν καὶ ἄλλοι πλὴν καὶ αὐτῶν τὰ σχέδια ἐματαιώθησαν. Ἄλλ' ἐπιτρέπεται ἡ δολοφονία τοῦ ἐχθροῦ τῆς πατρίδος; Παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐπετρέπετο καὶ ἡ τοῦ ἐχθροῦ τῆς πατρίδος καὶ ἡ τοῦ παρὰ τοὺς κειμένους νόμους κυβερνῶντος τὴν πατρίδα ἦτοι τοῦ τυράννου. Ἀλλὰ δικαίως θεωρεῖται σήμερον οἰαδήποτε τοιαύτη πράξις ἀνοσιουργία.

1825.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΕ.

Προδοσία τοῦ Ὀδυσσέως.—Αὐτομόλησις πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ θάνατος αὐτοῦ.—Τὸ σπῆλαιόν του.—Κινήματα τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.—Ἀναζωοποίησις τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὴν Κρήτην.—Ἀπόπειρα ἐμπρησμοῦ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐχθρικοῦ στόλου.

Ἡ ΕΦΕΤΕΙΝΗ ἐκστρατεία τῶν Τούρκων εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα παριστάνει νεοφανὴ χαρακτῆρα. Ἐχει θερμὸν ὑπερασπιστὴν καὶ ὁδηγὸν τῆς τὸν ἄλλοτε δεινὸν ἀντίπαλόν τῆς Ὀδυσσείας. Μικροῦ λόγου ἄξια ἦσαν τὰ μεταποιήσαντα τὸν λαμπρὸν ἀθλητὴν τῆς Γραβιάς αἷτια εἰς παραβάτην τοῦ ὅρκου του καὶ εἰς ἀπαρνητὴν τοῦ ἐθνισμοῦ του· καὶ ταῦτα δὲ ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς διαγωγῆς του· ἀλλ' ὅστις ἀνέγνωσε προσεκτικῶς ὅσα περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου διηγήθημεν μέχρι τοῦδε παρετήρησεν ὅτι κανόνα τῆς πολιτικῆς του εἶχε πάντοτε τὰ συμφέροντά του· ἐστερήθη τοῦ φρουρίου τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὁποῖον τοῦ ἀφῆρπασεν ὁ οἰκειὸς του Γούρας· δὲν εὐδοκίμησαν τὰ πολεμικὰ σχέδιά του ἐπὶ τῆς Εὐβοίας ὅπου ἤλπιζε νὰ ἡγεμονεύσῃ· δὲν ἐμισθοδοτοῦντο ἀπὸ τινος καιροῦ οἱ ὑπ' αὐτὸν ὡς οἱ ὑπ' ἄλλους

ὄπλαρχηγούς στρατιῶται· δὲν ἐκλήθη ὡς οἱ ἄλλοι κατὰ τῶν ἀνταρτῶν, διότι ἡ κυβέρνησις τὸν ὑπώπτευεν ὡς συνένοχον· ἰδοὺ οἱ λόγοι δι' οὓς ἐμελέτησε νὰ προδώσῃ τὴν μὴ πταίσασαν πατρίδα του· ἀλλ' ἤξευρεν ὅτι κηρυττόμενος κατ' αὐτῆς ὀλίγους θὰ εἶχεν ὁπαδούς, διὰ τοῦτο ὀρκισθεὶς μυστικῶς πίστιν τῷ σουλτάνῳ ἐπὶ ὑποσχέσει νὰ τῷ δοθῇ ἐν καιρῷ ἡ γενικὴ ὄπλαρχηγία τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ὑπεκρίνετο πρὸς τοὺς Ἕλληνας τὸν Ἕλληνα ἐν γνώσει τῶν Τούρκων πρὸς οὓς ἔλεγεν ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου θὰ εὐδοκίμουν τὰ ὑπὲρ αὐτῶν σχέδιά του· ἀρμόδιον δὲ καιρὸν εἰς ἐνέργειαν αὐτῶν ἐνόμισε τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἦσαν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ κατὰ τῶν ἀνταρτῶν, πρόφασιν δὲ τοῦ ἐπιβούλου κινήματός του ἤυρε τὸ ἀκόλουθον περιστατικόν. Ἀπήτησεν ἀπὸ τοῦ κοινου τῶν Ἀθηνῶν ὡς καὶ ἄλλοτε δεκαπέντε χιλιάδας γροσίων ἐπὶ λόγῳ ὅτι τὰ ἐξώδευσεν εἰς προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων τοῦ φρουρίου· ἀπήτησε καὶ τὴν ἀπόλυσιν ἐμπειρικοῦ τινος χειρουργοῦ Τούρκου εὐρισκομένου ἐν Ἀθήναις, καὶ ἠπείλησε νὰ καύσῃ τὰς ἐλαίας καὶ τὰ σπαρτὰ τῶν Ἀθηναίων ἂν δὲν εἰσηκούετο. Οἱ Ἀθηναῖοι τῷ εἶπαν καὶ ἄλλοτε καὶ μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς κυβερνήσεως ὅ,τι ἐζήτει παρ' αὐτῶν, διότι καὶ τὸ φρούριον ἦτο τῆς κυβερνήσεως, καὶ ὁ ζητούμενος Τούρκος ἰατρὸς τῆς φρουρᾶς καὶ ὄχι τῆς πόλεως. Τοιαύτην ἀπόκρισιν λαβὼν ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπεφάσισε νὰ πατήσῃ ὡς ἐχθρὸς τὴν Ἀττικὴν· καὶ τοῖς μὲν Δερβενοχωρίταις, τοὺς ὁποίους ἤθελε νὰ οὐδετερώσῃ, ἔγραψεν ὅτι ἐκίνει κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, τοῖς δὲ ὁπαδοῖς του εἶπεν ὅτι ἐκίνει κατὰ δύο ἢ τριῶν κατοίκων τῶν Ἀθηνῶν· καὶ οὕτω προετοιμάσας τὰ πνεύματα τῶν περὶ αὐτὸν ἔστειλε τὴν νύκτα τῆς 2 μαρτίου σύμμικτον τάγμα ἐκ τριακοσίων χριστια-

νῶν καὶ Τούρκων, καὶ ἔβλαψε τὰ ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας χωρία. Ὁ δὲ Γούρας, ὅστις εὕρισκετο εἰσέτι ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, μαθὼν ταῦτα ἔτρεξε ὁρομαῖος εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ ἐπανειλημμένη προσκλήσει τῶν Ἀθηναίων, ἐξεστράτευσε τὴν 11 κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τὴν 14 ἔφθασεν εἰς Λεβαδίαν· ἀνεδείχθη δὲ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς ἐξόδου του γενικὸς ὀπλαρχηγὸς τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐστρατοπέδευε τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐν Χαιρωνείᾳ ἔχων ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του 600 χριστιανούς καὶ ὡς συμμάχους 400 Τούρκους· τὴν δὲ ἀκόλουθον, καθ' ἣν ἔμελλαν νὰ ἔλθωσιν οἱ ἀντιφερόμενοι εἰς μάχην, ὁ Ὀδυσσεὺς ἔφυγε διὰ νυκτὸς μετὰ τῶν περὶ αὐτόν καὶ κατέλαβε τὰς Λιβανάτας, παραθαλάσσιον χωρίον τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ταλαντίου καὶ τόπον τῆς γεννήσεώς του.

Ἐν τούτοις συνέρρυσαν καὶ ἄλλα στρατεύματα τῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν Κριεζώτην, τὸν Ρούκην καὶ ἄλλους ὀπλαρχηγούς, καὶ ἐστράτευσαν ὅλα τὴν 27 κατὰ τῶν περὶ τὸν Ὀδυσσεά· καὶ οἱ μὲν κατέλαβαν τὴν θέσιν τοῦ προφήτου Ἡλίου, οἱ δὲ τὸν ὑπερκείμενον τοῦ μοναστηρίου Βελιβοῦ λόφον ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχοντα τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου. Ἐν τῷ μοναστηρίῳ τούτῳ ἐκλείσθησαν ἱκανοὶ Τοῦρκοι καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς, καὶ τὴν 1 ἀπριλίου προσεβλήθησαν· ἰδόντες οἱ ἐν Λιβανάταις ἐχθροὶ ὅτι οἱ ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐκινδύνευαν, ὥρμησαν κατὰ τῶν προσβαλλόντων αὐτό, τοὺς ἀπεδίωξαν καὶ ἐξήγαγαν τὸν Ὀδυσσεά· βλέποντες δὲ τοὺς περὶ τὸν Κριεζώτην ἐπερχομένους ἐπανῆλθαν εἰς τὸ χωρίον συνακολουθοῦντος καὶ τοῦ Ὀδυσσεώς. Ἀφ' οὗ δὲ ἐμακρύνθησαν οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου, τὸ ἀπέκλεισαν οἱ Ἕλληνες ἐκ δευτέρου· ἐναπέμειναν δὲ ἐπὶ τῆς ἐξόδου τῶν ἄλλων ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ὀδυσσέως Γιαννάκης καὶ 70 στρατιῶται. Οὗτοι δι' ἑλλειψιν τροφῶν παρεδόθησαν τὴν

ἐπαύριον· ὁ δὲ Γιαννάκης ἀπεστάλη εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον ἐπ' ἐλπίδι νὰ φέρῃ τὸν ἀδελφὸν του εἰς μετάνοιαν δι' ὧν ἐδύνατο λόγων. Οἱ Ἕλληνες κυριεύσαντες τὸ μοναστήριον ἐπολιόρκησαν τὰς Λιβανάτας.

Πρὸ τῆς ἐν τῷ μοναστηρίῳ δὲ μάχης ὁ Ὀδυσσεὺς ἔγραψε τοῖς ἐν Ζητουνίῳ ἐχθροῖς, Ἀμπάζπασα καὶ Μουστάμπεη, ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ μετὰ τὴν μάχην ἐμελέτησε ν' ἀποχωρισθῇ εἴτε διότι τοὺς ὑπώπτευνεν, εἴτε διότι οἱ γνωστότεροι καὶ οἰκειότεροί του ἰδόντες αὐτὸν ἄραυτα ὅπλα κατὰ τῆς πατρίδος του τὸν ἐγκατέλιπαν. Ἦλπιζε δὲ ἀναμφιβόλως καὶ εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Γούρα πεποιθὼς ἐπὶ τὰς παλαιὰς σχέσεις των καὶ ἐφ' ᾧ τῷ εἶπεν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ὁ ἐπὶ τούτῳ πρὸς αὐτὸν σταλεὶς ἀδελφός του· διὰ τοὺς λόγους τούτους παρέλαβε τὴν 7 ἀπριλίου τοὺς περὶ αὐτὸν χριστιανούς, καὶ προσποιεθεὶς ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ παρατηρήσῃ θέσεις τινας, ἀπεχωρίσθη καὶ παρεδόθη εἰς τὸν Γούραν. Οἱ δὲ ἐν Λιβανάταις Τούρκοι βεβαιωθέντες περὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀπιστίας τοῦ Ὀδυσσεὺς ἐθανάτωσαν τοὺς παρ' αὐτοῖς ὀλίγους χριστιανούς.

Ὑποπτος ὁ Ὀδυσσεὺς ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἐφρόντισεν ἐν ᾧ ἐξουσίασε τὸ φρούριον τῶν Ἀθηνῶν περὶ τινος ἀσφαλούς καταφυγίου ἐν καιρῷ ἀνάγκης, καὶ ἐξελέξατο τὸ ἐπὶ τοῦ Παρνασοῦ Κωρύκιον (α), σπήλαιον εὐρυχωρότατον καὶ καταλληλότατον, ἔστησεν ἄνωθεν αὐτοῦ κανόνια, εἰσέφερε τροφάς, πολεμεφόδια καὶ πᾶν ἄλλο ἀναγκαῖον, κατέθεσε τὰ πράγματά του, ἐναπέθεσεν ἐξ ὅτου ἐμελέτησε τὴν προδοσίαν τὴν οἰκογένειάν του καὶ τὸ παρέδωκεν ἐπὶ τῆς ἀπουσίας του εἰς τὸν Τρελώνην νυμφευθέντα τὴν νεωτέραν ἀδελφήν του. Ἐπιθυμῶν δὲ ὁ διάδοχος τοῦ Ὀδυσσεὺς Γούρας νὰ διαδεχθῇ καὶ τὸ σπήλαιόν του, ἔφε-

ρεν αὐτὸν ἐκεῖ ἵνα δώσῃ τὴν περὶ τῆς παραδόσεως αὐτοῦ διαταγὴν του· ἀλλ' ὁ Τρελώνης δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπακούσῃ, προφασιζόμενος ὅτι ὤφειλε νὰ τὸ παραδώσῃ εἰς ὅντινα διέταπτεν ἡ κυβέρνησις, καὶ διανοούμενος νὰ τὸ κρατήσῃ αὐτός.

Ὁ δὲ Ὀδυσσεύς, ἀφ' οὗ διέμεινε μέχρι τινὸς ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Γούρα ἀνενόχλητος, ἐστάλη εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Ἑλικῶνος μοναστήριον τοῦ Δομποῦ, μετεκομίσθη ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ἐφυλακίσθη ἐντὸς τοῦ ἐκεῖ πύργου, ἐβασανίσθη πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς περιουσίας του, καὶ τὴν νυκτα τῆς 4 ἰουλίου ἐπνίγη καὶ ἐρρίφθη νεκρὸς ἄνωθεν τοῦ πύργου· εὔρέθη δὲ τὸ πτώμά του τὴν ἐπιούσαν ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου ἐδάφους τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Ἀλλ' ἐχρειάζετο ἡ μαιφονία νὰ περικαλυφθῇ· διὸ παραμορφώσαντες οἱ ἔνοχοι τὴν ἀλήθειαν διέδωκαν ὅτι ἐκόπη τὸ σχοινίον δι' οὗ ἐδέθη αὐθόρμητος ὁ Ὀδυσσεύς ἐπὶ σκοπῷ νὰ δραπετεύσῃ κοιμωμένων τῶν φυλασσόντων αὐτόν, καὶ ὅτι πεσὼν κατὰ γῆς ἀπέθανεν· ἠθέλησαν δὲ νὰ δικαιώσωσι τοὺς λόγους των καὶ δι' ἱατρικῆς νεκροψίας, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν οὐδὲν ἐξήχθη εἰς περικάλυψιν τῆς μαιφονίας.

Ζῶντος τοῦ Ὀδυσσεύς ἐπροσπάθησεν ἡ κυβέρνησις νὰ λάβῃ ὑπεξούσιον τὸ σπήλαιόν του· ἀλλ' ἰδιαιτέραν κατέβαλεν εἰς τοῦτο φροντίδα ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, διότι ὁ κάτοχος αὐτοῦ Τρελώνης ὅχι μόνον ἠπείθησε κληθεῖς νὰ τὸ παραδώσῃ ἀλλ' ἐκατηγορεῖτο καὶ ὡς ἐπιβούλους σχέσεις ἔχων πρὸς τοὺς Τούρκους. Διέτριβεν ἐν Ἑλλάδι Σκῳτός τις Φέντων, ὅστις ὑπεσχέθη νὰ τὸ ἀφαρπάσῃ καὶ νὰ τὸ παραδώσῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν ἐπὶ χρηματικῇ ἀμοιβῇ διὰ παντὸς θεμιτοῦ ἢ ἀθεμιτοῦ τρόπου· ἐκλινεν ἀξιοκατακρίτως ἡ κυβέρνησις τὸ οὖς της, καὶ ὁ πονηρὰ βουλευόμενος εἰσῆλθεν ὑπὸ πρόσχημα φιλίας πρὸς τὸν Τρελῶνην εἰς τὸ σπήλαιον, παρέσυρεν εἰς

τοὺς δολοφόνους σκοποὺς του εὐαπάτητόν τινα νέον Ἄγγλον Βιτκόμβον ἐξ ἀγαθῶν γονέων, ὅστις ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καθ' ἣν καὶ οἱ τρεῖς ὥπλασκούντο διὰ πυροβόλων μεθύσας ἐπυροβόλησε κατὰ προτροπὴν τοῦ δολίου Φέντωνος τὸν Τρελώνην ὅπισθεν αὐτοῦ ἱστάμενος, καὶ τὸν ἔρριψε κατὰ γῆς. Εἰς τότε τῶν παρόντων ἀλλογενῶν στρατιωτῶν τοῦ Τρελώνη μὴ ἰδὼν τὸν πυροβολήσαντα ἀντεπυροβόλησε τὸν Φέντωνα ὑποθέσας αὐτὸν φονέα καὶ τὸν ἐθανάτωσεν. Ὁ Βιτκόμβος ἔφυγεν, ἀλλὰ συλληφθεὶς ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου εἰσεκομίσθη, ἐδεσμεύθη καὶ ὠμολόγησε τὰ πάντα. Ὁ Τρελώνης παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἰάθη, καὶ γενναιότητι φερόμενος ἀπέλυσε τὸν δέσμιόν του ὡς γενόμενον ἀπλοῦν ὄργανον τῆς ἐπιβουλῆς ἄλλου· παραλαβὼν δὲ τὴν γυναῖκά του ἐξῆλθε τοῦ σπηλαίου ἀνενόχλητος τῇ μεσιτείᾳ τοῦ μοιράρχου Χαμιλτῶνος, καὶ ἀπεδήμησεν εἰς Κεφαλληνίαν. Μετ' αὐτὰ τὰ συμβάντα παρέλαβεν ἡ κυβέρνησις τὸ σπήλαιον καὶ ἀπέλυσε ἀνεπηρεάστους τοὺς ἐν αὐτῷ οἰκείους τοῦ Ὀδυσσέως.

Ἐν τούτοις οἱ περὶ τὸν Ἀμπάζπασαν καὶ Μουστάμπεην ἐν Ζητουνίῳ Τούρκοι ἤκουσαν πρόθυμοι τὴν πρὸ τῆς πρὸς τοὺς Ἑλλήνας αὐτομολήσεως τοῦ Ὀδυσσέως πρόσκλησίν του καὶ ἐπέρασαν τὴν 5 ἀπριλίου τὸν Σπερχιόν. Ἦσαν δὲ δισχίλιοι περίπου πεζοὶ καὶ ἱππεῖς σύροντες καὶ δύο κανόνια. Μαθόντες δὲ τὸν ἐρχομὸν αὐτῶν οἱ καὶ μετὰ τὴν αὐτομόλησιν τοῦ Ὀδυσσέως πολιορκοῦντες τὰς Λιβανάτας Ἑλληνες, ἀφῆκαν ὀλίγους ἐπὶ τῆς πολιορκίας, καὶ οἱ πολλοὶ ἐστράτευσαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Γούρα ἐπ' αὐτοὺς καὶ συνῆψαν δύο μάχας, τὴν μὲν κατὰ τὴν Δαύλιαν τὴν 7, τὴν δὲ κατὰ τὸ Τουρκοχώρι τὴν 11, καθ' ἧς ὑπερίσχυσαν καὶ τοὺς ἐμπόδισαν νὰ προχωρήσωσιν, ὡς ἐμελέτων, εἰς τὰ Σάλωνα. Ἐπ' αὐτῷ τῷ σκοπῷ προκατέλαβαν οἱ Ἑλληνες τὴν

Ἀμπλιανην, καὶ ἠνάγκασαν τοὺς ἐχθροὺς τῶν νὰ ὀχυρωθῶσιν ἐντὸς τοῦ Παληοχωρίου ὅπου καὶ διέμειναν μέχρι πολλοῦ. Ἐν τῷ διαστήματι δὲ τούτῳ ἐλύθη ἡ πολιορκία τῶν Λιβανάτων, διότι οἱ ἐκεῖ Τούρκοι ἰδόντες ὅτι οἱ ἐναπολειφθέντες εἰς πολιορκίαν Ἕλληνες ἦσαν ὀλίγοι καὶ ἀδύνατοι, ἐξώρμησαν καὶ ἔφυγαν διὰ μέσου αὐτῶν ἀβλαβεῖς.

Ἐν ᾧ δὲ συνέβαιναν ταῦτα πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἄλλοι Τούρκοι ἀρχηγὸν ἔχοντες τὸν κεχαγιάμπεην τοῦ Ρούμελη-βαλεσῆ, ἔπесαν αἰφνιδίως ἀπὸ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Σεργούλαν χωρίον τοῦ Μαλανδρίνου μηδενὸς ὑποπτεύοντος τοιαύτην ἐπιδρομήν. Προεστὼς τοῦ χωρίου ἐκείνου ἦτον ὁ Παπᾶ Γεώργιος Πολίτης. Ἐξ αἰτίας τῆς συχνῆς θαλασσινῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου πολλάκις αἱ Ἀρχαὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ κυβέρνησις δι' αὐτοῦ ἀνταπεκρίνοντο καὶ δι' αὐτοῦ ἐστέλλοντο εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα πολεμεφόδια καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα. Εἰς ἀρπαγὴν τοιούτων εἰδῶν καὶ εἰς γνῶσιν τῶν ἐγγράφων ἔπесαν ὥς ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὸ χωρίον ἐκεῖνο οἱ ἐχθροὶ τὴν 17, ἐπάτησαν τὸν πύργον τοῦ Παπαπολίτη, τὸν ἐγύμνωσαν, τὸν ἔκαυσαν, ἠχμαλώτευσάν τινας, ἀνέβησαν ἔπειτα κατὰ τὰ Κράββαρα, προσεβλήθησαν τὴν 22 ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Σαφάκαν κατὰ τὴν Παπαδιάν, ὑπερίσχυσαν, ἐπανῆλθαν εἰς τοῦ Μαλανδρίνου καὶ ἔκαυσαν τὴν Βιτρινίτσαν. Ἐν τούτοις ἦλθαν πρὸς αὐτοὺς καὶ οἱ πλείστοι τῆς φρουρᾶς τῆς Ναυπάκτου, καὶ ὅλοι πεζοὶ καὶ ἵππεῖς ἕως τρισχίλιοι ἐξεστράτευσαν τὴν 4 μαΐου εἰς κυρίευσιν τῶν Σαλώνων. Μαθόντες οἱ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὴν αἰφνίδιον ἐπάνοδον τοῦ ἐχθροῦ εἰς Βιτρινίτσαν καὶ ὑποπτεύσαντες τὴν μελετωμένην εἰς τὰ Σάλωνα ἀνάβασίν των ἔτρεξαν νὰ προκαταλάβωσι τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ χωρίου τῆς Πεντῶρης (τῶν πέντε Ὀρνέων) τρεῖς

ὥρας ἀπέχον τῶν Σαλῶνων, ἀλλὰ πρὶν τοποθετηθῶσι καὶ ὀχυρωθῶσιν ὥς ἔπρεπεν ἐπέπεσαν οἱ Τοῦρκοι, τοὺς ἔτρεψαν καὶ καιρίως τοὺς ἔβλαψαν. Ἐκατὸν ἐξήντα ἐφονεύθησαν, ἐπληγώθησαν καὶ ἡχμαλωτίσθησαν. Μετὰ τὰ παθήματα ταῦτα τῶν Ἑλλήνων οἱ Τοῦρκοι ἐπροχώρησαν ἀνεμπόδιστοι, καὶ εἰσῆλθαν εἰς τὰ Σά-
λωνα. Οἱ δὲ δυστυχεῖς κάτοικοί των μηδὲν τοιοῦτον ὑποπτεύοντες καὶ καταγινόμενοι εἰς τὰς συνήθεις ἐρ-
γασίας των ἐξεπλάγησαν ἰδόντες τοὺς ἐχθρούς· καὶ οἱ μὲν γονεῖς ζητοῦντες τὰ τέκνα των, τὰ δὲ τέκνα τοὺς γονεῖς των, καὶ ὅλοι καταλείποντες τὰ πράγματά των ἔτρεχαν δρομαῖοι οἱ μὲν πρὸς τὰ ὄρη, οἱ δὲ πρὸς τὰ παραθαλάσσια εἰς ἀποφυγὴν τῆς σφαγῆς ἢ τῆς αἰχμαλωσίας, οἱ πλείστοι δὲ αὐτῶν πρὸς τὸ Λουτράκι ὅπου κατέφυγε καὶ ἡ πρό τινος καιροῦ σταλεῖσα παρὰ τῆς κυβερνήσεως εἰς διοίκησιν τῆς ἀνατολικῆς Ἑλ-
λάδος καὶ ἐδρεύουσα ἐν Σαλῶνοις ἐπιτροπή. Ἐκα-
τὸν πενήντα ἐσκοτώθησαν, τριακόσiai γυναῖκες καὶ παιδία ἡχμαλωτίσθησαν, καὶ τὰ ἐν τῇ πόλει διηρπά-
γησαν.

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας τῆς κυριεύσεως τῶν Σα-
λῶνων, οἱ Τοῦρκοι ἐξεστράτευσαν εἰς τὴν ἐπαρ-
χίαν τοῦ Λιδωρικίου· ἐκίνησαν συγχρόνως καὶ οἱ ἐν τῷ Παληοχωρίῳ ἐστρατοπεδευμένοι ὑπὸ τὸν Ἀμπάζ-
πασαν καὶ Μουστάμπεην πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος, ἡχμα-
λώτευσαν καθ' ὁδὸν ἑκατὸν πενήντα γυναῖκας καὶ παιδία τῶν Μαυρολιθαριτῶν, ἔκαυσαν καὶ τὴν πρω-
τεύουσαν τῆς ἐπαρχίας, καὶ τούτων γενομένων οἱ μὲν ἀπὸ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ναυπάκτου πε-
σόντες εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια· οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Ἀμπάζπασαν καὶ Μουστάμ-
πεην πατήσαντες τὸ χωρίον Λευκαδίτι πρὸς αἰχμα-
λωσίαν τῶν ἐκεῖ καταφυγόντων καὶ εὐρόντες σφο-
δρὰν ἀντίστασιν καὶ παθόντες ἐπανῆλθαν τὴν 17 εἰς τὰ Σάλωνα ὅπου καὶ διέμειναν.

Ἡ δὲ κυρίευσις τῶν Σαλῶνων κατετρόμασε τοὺς κατοίκους τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἐξ ὧν οἱ μὲν κατέφευγαν εἰς ὄρη, εἰς σπήλαια καὶ εἰς ὅπας τῆς γῆς, οἱ δὲ εἰς τὰς παρακειμένας νήσους. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ διασπαρέντος πανικοῦ τούτου φόβου ἡ ἔξοδος ὀλίγων Τούρκων ἐκ τῆς Εὐβοίας ἐπὶ τῶν ἀντικρὺ παραλίῳ τῆς Ἀττικῆς εἰς λεηλασίαν ἔβαλε τοὺς Ἀθηναίους ἄνω κάτω. Αἱ γυναῖκές των, τὰ τέκνα των καὶ οἱ ἀπόλεμοι τῶν ἀνδρῶν κατέφυγαν εἰς τὴν Σαλαμίνα, τὸ παλαιὸν των καταφύγιον. Ἡ δὲ κυβέρνησις ἐνασχολουμένου τοῦ Γούρα κατὰ τῶν ἐν Σαλῶνοις Τούρκων, διέταξε χιλίους στρατιώτας ὑπὸ τὸν Βάσον εἰς φύλαξιν τῆς πόλεως.

Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἐκαίετο ἡ Βιτρινίτσα οἱ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ Στερεοελλαδίται οἱ μετὰ τὴν τροπὴν των ἐν Κρεμμυδίῳ ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα ἐφθασαν εἰς τὴν Βοστίτσαν, καὶ μὴ εὐρίσκοντες πλοιάρια εἰς διαπόρθμευσιν ὥδευαν τὴν εἰς Κόρινθον παραλίαν ὁδόν, καὶ φθάσαντες εἰς Λουτράκι διεπορθμεύθησαν εἰς Δίστομον τὴν 9 πρὸ μεσημβρίας. Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν χίλιοι τῶν ἐν Σαλῶνοις Τούρκων ἐξῆλθαν εἰς καταστροφὴν τῶν πλησιοχώρων μερῶν καὶ εἰς λεηλασίαν· ἔκανσαν τὴν Κεσφίναν, καὶ ἐπροχώρησαν εἰς Δίστομον ὅπου ἰδόντες παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τὰ Στερεοελλαδικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ὑπέθεταν εἰσέτι ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου, ἐξεπλάγησαν. Οὐδὲν ἦττον ἐξεπλάγησαν καὶ ἐκεῖνα ἰδόντα ἄνευ παραμικρᾶς προειδοποιήσεως ἐχθροὺς ἐνώπιόν των. Ἀκίνητοι ἔμειναν μέχρι τινὸς καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τούρκοι σκεπτόμενοι περὶ τοῦ πρακτέου. Οἱ Ἕλληνες βλέποντες μετ' ὀλίγον τοὺς Τούρκους ἐτοιμαζομένους νὰ ὀχυρωθῶσιν ἐπέπεσαν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσι πρὸς τὴν Κεσφίναν· ἀλλὰ παρακολουθούτων τῶν Ἑλλήνων δὲν διέμειναν οὐδ' ἐκεῖ καὶ ἐπα-

νῆλθαν εἰς Σάλωνα. Ἐσκοτώθησαν ἐπὶ τῆς καταδιώξεώς των καὶ ἐπληρώθησαν καὶ δύο Ἕλληνες. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ νεωστὶ ἐλθόντες ὀπλαρχηγοὶ καὶ οἱ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος συνῆλθαν καὶ ἐσκέφθησαν περὶ τοῦ πρακτέου, οἱ μὲν περὶ τὸν Κριεζώτην καὶ τὸν Βάσον μετέβησαν εἰς τὴν Ἀττικὴν πρὸς φύλαξιν τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ἐν Εὐβοίᾳ Τούρκων· οἱ δὲ περὶ τὸν Καραϊσκάκην καὶ τὸν Τσαβέλλαν μετέβησαν εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα· ἀπέμειναν δὲ οἱ λοιποὶ ὅλοι περὶ τὰ Σάλωνα ὅπου ἦσαν οἱ ἐχθροί· καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Γούραν ἐτοποθετήθησαν ἐν τῇ ἐπάνωθεν τῆς πόλεως μονῇ τοῦ προφήτου Ἡλίου, οἱ δὲ Σουλιῶται ἐν τῷ μετοχίῳ τῆς μονῆς καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου τῆς μονῆς ὄρους πρὸς ἐπιτήρησιν καὶ ὅπως οὖν περιορισμὸν τοῦ ἐχθροῦ.

Ὑπερδύμνηνον παρῆλθε μετὰ τὰ κατὰ τὸ Δίστομον συμβάντα καθ' ὃ χριστιανοὶ καὶ Τούρκοι δὲν συνεκρούσθησαν· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐγνώσθη ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν ἡλαττώθη ἀποσπασθέντων τῶν περὶ Καραϊσκάκην, Τσαβέλλαν, Βάσον καὶ Κριεζώτην, καὶ ὅτι πολλοὶ τῶν ἀπομεινάντων περιεφέροντο ἀπροφύλακτοι εἰς τὰ πλησίον χωρία ἐπὶ συλλογῇ τροφίμων διὰ τὴν ὀλιγότητα αὐτῶν, οἱ ἐν Σαλώνοις Τούρκοι ἐβουλεύθησαν νὰ πέσωσι ἐπὶ τὰ ὀχυρώματα τῶν χριστιανῶν αἵφνης πανστρατιᾷ· καὶ διαιρεθέντες εἰς τρία σώματα, διότι τρεῖς ἦσαν καὶ αἱ θέσεις τὰς ὁποίας κατεῖχαν οἱ ἐναντίοι των, ἐξεστράτευσαν πρὶν ἐξημερώσῃ ἡ 17 ἰουλίου, οἱ μὲν κατὰ τῶν ἐν τῇ μονῇ, οἱ δὲ κατὰ τῶν ὑπεράνω τῆς μονῆς, καὶ τινες κατὰ τῶν ἐν τῷ μετοχίῳ. Ἐκ τῶν τελευταίων δὲ τούτων ἐξεκόπησάν τινες καθ' ὁδὸν καὶ ὑπήγαν τὴν νύκτα εἰς τὸ χωρίον τῶν Κωλοβάτων ἐπὶ συλλογῇ καρπῶν· διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὑπήγαν τὴν αὐτὴν νύκτα εἰς τὸ χωρίον τοῦτο καὶ οἱ πλείστοι τῶν κατεχόντων τὸ μετόχιον καὶ τὰ ὑπεράνω τῆς μονῆς ὀχυ-

ρώματα Ἑλλήνων μηδαμῶς ὑποπτεύοντες τὴν ἐκκδρομὴν τῶν Τούρκων. Ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας συνηντητήθησαν ἀπροσδοκῆτως Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι εἰς τὸ χωρίον καὶ συνεκρούσθησαν· ὁ δὲ πυροβολιασμός εἰδοποίησε τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἐγγύς, καὶ τοὺς ἄλλους Τούρκους ὅτι ἡ μυστικὴ τῶν ἐπιδρομῇ ἀνεκαλύφθη.

Ἐν τούτοις οἱ ἀπόντες τοῦ μετοχίου Ἕλληνες ἐπανῆλθαν εἰς αὐτὸ ἐν καιρῷ, καὶ πρὶν ριφθῶσιν οἱ Τοῦρκοι κατ' αὐτῶν, ἐρρίφθησαν οὗτοι κατ' ἐκείνων, τοὺς ἐπολέμησαν καὶ τοὺς ἀπεμάκρυναν. Τριακᾶσιοι ἦσαν οἱ φυλάττοντες συνήθως τὰ ἐπάνωθεν τῆς μονῆς ὀχυρώματα, ἀλλὰ τὴν ὥραν καθ' ἣν ἐπέεσσαν οἱ Τοῦρκοι, ἦσαν μόνον 70, διότι οἱ προεξελθόντες εἰς συλλογὴν καρπῶν δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ἐπανέλθωσι· διὰ τοῦτο ἐκυριεύθησαν εὐκόλως ὑπὸ τῶν Τούρκων τὰ ὀχυρώματά των, ἐφονεύθησαν ἑνδεκα Ἕλληνες καὶ ἐζωγρήθησαν τρεῖς, ἐν οἷς καὶ ὁ Γεώργιος Κοσμάς, οἱ δὲ λοιποὶ ἐσώθησαν ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ πυρὸς τῶν ἐν τῇ μονῇ συναδέλφων. Ἀδιάκεπος δὲ καὶ βαρὺς ἦτον ὁ πόλεμος πρὸς τὴν θέσιν τῆς μονῆς· οἱ πλείότεροι τῶν Τούρκων ἔπεσαν κατ' αὐτῆς, καὶ τόσον ἐπλησίασαν, ὥστε ἐκυρίευσαν τὴν ἔμπροσθέν της τοιχόκλειστον ἄμπελον, καὶ ἐπτολέμουν τοὺς ἐχθροὺς των ἐκείθεν στήσαντες ἔμπροσθεν αὐτῶν τὰς σημαίας των· ἀλλ' ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς ἐξεκόπησαν 170 Σουλιῶται ἐκ τῶν ἐν τῷ μετοχίῳ, ἔτρεξαν εἰς βοήθειαν τῶν πασχόντων ἐν τῇ μονῇ, καὶ φθάσαντες πλησίον τῶν ἐχθρῶν καθημένων ἐέντὸς τῶν ἐν τῇ ἀμπέλῳ ὀχυρωμάτων ἐφώναξαν “Σίηκωθῆτε σεῖς νὰ καθήσωμεν ἡμεῖς.” Οἱ Τοῦρκοι τοὺς ὕβρισαν, οἱ Σουλιῶται ἠρεθίσθησαν, ἐπυροβόλησαν, καὶ ἐρρίφθησαν ἐπ' αὐτῶν προηγουμένου τοῦ ἀξιῶν τοιούτων πολεμιστῶν ἀρχηγοῦ Δράκου· ἀπεκρύπτετο δὲ ἡ μικρότης τοῦ ἀριθμοῦ των ὑπὸ τὸ σκότος τῆς

νυκτὸς καὶ ὑπὸ τοὺς περὶ τὸ νυκτοπολεμεῖν ἐπιδε-
 ξίους τρόπους τῶν Σουλιωτῶν. Ἐκφοβηθέντες οἱ
 Τοῦρκοι ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκίᾳ ταύτῃ καὶ ἀκαθέκτῳ
 ὀρμῇ ἤρπασαν τὰς σημαίας των, ἀνεχώρησαν ἂν
 καὶ ἀσυνγκρίτως πολυαριθμότεροι, καὶ ἀνέβησαν πρὸς
 τὰ ἄνωθεν τῆς μονῆς ὄχυράματα. Οἱ δὲ Σουλιῶται
 ἤνοιξξαν τοιοιυτοτρόπως τὴν ἀποκλεισθεῖσαν μονὴν καὶ
 ἀπήλλαξαν τοὺς συναδέλφους των τοῦ ἐπικειμένου
 κινδύνου. Τούτου δὲ γενομένου σαράντα τῶν Σου-
 λιωτῶν ὑπὸ τὸν Δράκον ἐπρόβαλαν νὰ πέσωσι τὴν
 αὐτὴν νύκτα ἐπὶ τινων ἄλλων ἐχθρικῶν ὄχυρωμάτων
 κάτωθεν τῆς μονῆς ἂν ἤθελαν καὶ ἄλλοι νὰ συναγω-
 νισθῶσιν. Ἐκατὸν πενήντα τῶν ἐντὸς τῆς μονῆς, ἐν
 οἷς καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Γούρας, ἐφιλοτιμήθησαν νὰ
 τοὺς συνοδεύσωσιν. Ἄλλ' ἰδόντες τὸ μέγεθος τοῦ
 κινδύνου ἐκ τοῦ πλησίου παρητήθησαν. Μόνοι δὲ οἱ
 ὑπὸ τὸν Δράκον σαράντα Σουλιῶται πλήρεις τόλμης
 ἐπέπεσαν, πέντε ἐχθρικὰ ὄχυράματα τὸ ἐν κατόπιν
 τοῦ ἑαυτοῦ ἐπάτησαν, καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς ἐχθροὺς
 ἔτρεψαν· ἀλλ' οἱ ἐν τῷ ἑκτῷ παρατηρήσαντες ὅτι οἱ
 ἐπελθόντες ἦσαν τόσον ὀλίγοι, ἀντέστησαν καὶ πο-
 λεμοῦντες καὶ ἐλέγχοντες μεγαλοφώνως τοὺς συνα-
 δέλφους των φεύγοντας ἀπέμπροσθεν τῶν ὀλίγων,
 τοὺς ἐνεθάρρουναν, ἐπανεφέρον πολλοὺς αὐτῶν εἰς τὰς
 θέσεις των, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῇ ἐπαναστροφῇ των
 ἀνεσττάλησαν. Τὴν αὐτὴν νύκτα οἱ Τοῦρκοι ἐπα-
 νήλθαν εἰς Σάλωνα· καὶ οἱ μὲν ἐντὸς τῆς μονῆς Ἕλ-
 ληνες ἀφῆκαν τὴν θέσιν ἐκείνην, ὥς ἐπικίνδυνον, οἱ
 δὲ Σουλιῶται καὶ τινες ἄλλοι, ὅλοι περίπου 1200,
 διετήρησαν τὴν τοῦ μετοχίου. Ἐπὶ δὲ τῶν συμπλο-
 κῶν τῆς 17 ἔπесαν τριανταπέντε Ἕλληνες καὶ τρεῖς
 ἔζωγρρήθησαν, οἵτινες ἐδραπέτευσαν μετ' ὀλίγας ἡμέ-
 ρας λλύσαντες τὰ δεσμά των καὶ διεσώθησαν εἰς τὸ ἐν
 τῷ μιμετοχίῳ στρατόπεδον. Μετὰ τὰ κατὰ τὴν 17
 συμββάντα οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐκινήθησαν κατὰ τῶν Ἕλ-

λήνων· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἐκάθησαν ἀργοί, καὶ ἐνεδρεύοντες ἔβλαπταν τοὺς ἐχθρούς. Ἀποσιωπῶντες συντομίας χάριν τὰς ὀλιγωτέρου λόγου ἀξίας ἄλλας ἐνέδρας τῶν ἀναφέρομεν τὴν ἐξῆς. Οἱ Τοῦρκοι διετήρουν καὶ ἄλλας θέσεις καὶ τὴν τῆς Τοπόλιας. Ἐπιφωσκούσης τῆς ἡμέρας τοῦ μπαϊραμίου, καθ' ἣν ἐμελλεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς ἐκείνης νὰ ὑπάγῃ εἰς Σάλωνα πρὸς χαιρετισμὸν τοῦ πασᾶ, ὁ Θανάσης Ντούσας παραλαβὼν ὀλίγους συμπατριώτας του κατέβη εἰς τὴν μεταξὺ τῆς Τοπόλιας καὶ τῶν Σαλώνων πεδιάδα πρὸς τὸ μέρος ὅπου ὑψοῦνται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ δύο βράχοι, καὶ κατέλαβε τὸ ἐκεῖ σωζόμενον ἐρείπιον τοῦ μύλου καὶ ἐν ἄλλο ἀντικρὺ αὐτοῦ πρὸς τὴν Τοπόλιαν. Τὸ πρῶτον ὅλος ἀργυροστόλιστος ὁ ἀρχηγὸς τῆς ρηθείσης φρουρᾶς καὶ ἐν λαμπρᾷ συνοδίᾳ διαβαίνων ἔπεσεν εἰς τὴν ἐνεδραν, ἐφονεύθη καὶ ἐσκυλεύθη. Μαθοῦσα ἡ ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Τοπόλιας φρουρὰ τὸ γεγονὸς ἐκίνησε κατὰ τῶν φονέων τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς· ἀλλ' οὗτοι, πρὶν φθάσωσιν ἐκεῖνοι, ἐπανῆλθαν ἀβλαβεῖς εἰς τὸ μετόχιον. Μεσούντος δὲ τοῦ ὁκτωβρίου μαθόντες οἱ ἐν μετοχίῳ ὅτι οἱ ἐν Σαλώνοις ἐπροσδόκουν τροφὰς ἐκ Ζητουνίου, προκατέλαβαν τὴν Σκάλαν· ἀλλ' ἀντὶ φορτηγῶν ζώων ἐφάνησαν ἐρχόμενοι τὴν 23 διακόσιοι Τοῦρκοι ἐκ τῶν φυλαττόντων τὴν Ἀμπλιανὴν ἐπὶ σκοπῷ νὰ διαβῶσιν εἰς Σάλωνα. Οὗτοι πεσόντες αἰφνης ἐπὶ τῆς προφυλακῆς τῶν Ἑλλήνων ἐφόνευσαν τὸν ἀξιωματικὸν Κολοκύθαν καὶ ἔτρεψαν τοὺς ἄλλους· ἀλλὰ προχωροῦντες ἀπήντησαν ἀνυπέρβλητον ἀντίστασιν καὶ ὠπισθοδρόμησαν εἰς Ἀμπλιανὴν· ἐπανῆλθαν δὲ μετὰ τὴν συνάντησιν ταύτην εἰς τὸ μετόχιον καὶ οἱ προκαταλαβόντες τὴν Σκάλαν. Οἱ Τοῦρκοι καθ' ὅλας τὰς μέχρι τοῦδε ἐκστρατείας τῶν συνείθιζαν ν' ἀναχωρῶσιν εἰς τὰ ἴδια ἐπὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ ἀγίου Δημητρίου, καὶ τὸ ἀπολυτίκιον τοῦ ἀγίου “Μέγαν εὐρατο ἐν τοῖς κινδύνοις” ἐψαλ-

λετο καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐν ἀγαλλιάσει ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ὥς τὸ ἀποδημητήριον τῶν ἐχθρῶν, καθὼς ἐψάλλετο ἐν κατηφείᾳ τὸ τοῦ ἀγίου Γεωργίου, διότι τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐκινοῦντο αἱ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν δὲ ταύτην συνήθειαν ἀνεχώρησαν καὶ οἱ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι Τοῦρκοι καὶ τὸ ἔτος τοῦτο τὴν 25 ὀκτωβρίου, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ βίᾳ ἐξ αἰτίας ψευδῶν τινων ἐπιφόβων εἰδήσεων, ὥστε ἀφῆκαν ἐν Σαλώνοις ἐπὶ τῷ ἀναχωρισμῷ των δύο κανόνια καὶ μέρος τῶν ἀποσκευῶν των· δὲν ἐπρόφθασαν δὲ νὰ προειδοποιήσωσιν ἐν καιρῷ μηδὲ τοὺς ἀλλαχοῦ συναδέλφους των· διὰ τοῦτο πενήντα ἐξ ἀποπλεύσαντες τῆς Ναυπάκτου ἀπέβησαν πάντῃ ἀνύποπτοι τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς 25 εἰς τὸν λιμένα τῶν Σαλώνων, ἐξ ὧν τέσσαρες ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐζωγρήθησαν ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων.

Οὐδαμῶς ἐδικαίωσεν ὁ Γούρας τὰς προσδοκίας τοῦ κοινοῦ ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Ὡς ἀρχηγὸς τῶν ὀπλῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀνεδέχθη νὰ στρατολογήσῃ ἑξακισχιλίους στρατιώτας καὶ νὰ προφυλάξῃ δι' αὐτῶν τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ πάσης προσβολῆς τῶν ἐχθρῶν· ἀλλ' ἡ εὐτυχὴς ἔκβασις τῆς ἐκστρατείας ὀφείλεται τοῖς Σουλιώταις.

Ἐν ᾧ δὲ ἐπασχεν ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἔχουσα τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς, οἱ Κρήτες ἐπεχείρησαν ν' ἀναζωπυρήσωσι τὴν πρὸ διετίας καθ' ὅλην τὴν Κρήτην σβεσθεῖσαν ἐπανάστασιν, καὶ λήγοντος τοῦ ἰουλίου ἑξακόσιοι περίπου στρατολογηθέντες ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δ. Καλλέργη διεβιβάσθησαν ἐκ Ναυπλίου εἰς Μονεμβασίαν, ὅπου συμπληρωθέντες εἰς 1300 συναπέπλευσαν ἐφωδιασμένοι τῶν ἀναγκαίων ἐπὶ δεκαοκτὼ πλοιαρίων καὶ τῆς γολέτας Τερψιχόρης ἵν' ἀποβῶσιν αἴφνης ἐπὶ τῶν βορειοανατολικῶν παραλίῶν τῆς Κρήτης εἰς ἄλω-

σιν τῶν φρουρίων τῆς Γραμβούσης καὶ τῆς Κυσάμου· ἀλλ' ἐπελθούσης θυέλλης διεσκορπίσθησαν τὰ πλοιαρία, καὶ δύο ἡμερονύκτια ἐθαλασσομάχουν.

Μηχαὴλ τις Ἀρετᾶς Κρῆς μετεκόμιζε συνήθως ἐκ Πελοποννήσου τροφίμα εἰς τὰ βορειοανατολικά τῆς Κρήτης μέρη πρὸς πώλησιν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἦτο γνώριμος τῷ φρουράρχῳ τῆς Γραμβούσης. Μαθόντες τινὲς τῶν εἰς τὰ Κύθηρα καταφυγόντων Κρητῶν τὰς σχέσεις ταύτας τοῦ συμπατριώτου των τὸν ἔπεισαν νὰ τοῖς χρησιμεύσῃ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος ὡς κατάσκοπος, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐμάνθαναν τὰ τῆς Γραμβούσης. Κατέπλευσεν ὁ Ἀρετᾶς μὴ τῶν ἡμερῶν εἰς τὰ παράλια ἐκεῖνα καταβεβρεγμένος καὶ κακῶς ἔχων ἐπελθούσης ἐπὶ τοῦ διάπλου του τρικυμίας, καὶ ἐφιλοξενήθη καὶ διενυκτέρευσε παρὰ τῷ γνωστῷ του φρουράρχῳ. Παρατηρήσας δὲ ὅτι ὀλίγιστοι ἦσαν οἱ φρουροί, ἠρώτησε τὴν αἰτίαν· ἦτο δὲ ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ μηνός. Ἀνύποπτος ὁ φρούραρχος τῷ εἶπεν ὅτι 60 ἦσαν ὅλοι οἱ φρουροὶ καὶ ἀντηλλάσσοντο κατὰ μῆνα· ἀλλ' οὔτε ἤρχοντο εἰς τὸ φρούριον οὔτε ἀνεχώρουν ὅλοι ὁμοῦ· ὅτι καθ' ὅσον μὲν ἠϋξάνεν ἡ σελήνη, ἠϋξανε καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν φρουρῶν· καθ' ὅσον δὲ ὠλιγόστευεν αὕτη, ὠλιγόστευε καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, καὶ κατήντα εἰς πεντε ἢ ἑξ πρὸ τῆς νεομηνίας. Μαθόντες ταῦτα οἱ ἐν Κυθήροις καὶ ἰδόντες τὴν 31 ἰουλίου τὰ ἐλληνικὰ πλοιαρία θαλασσοποροῦντα πρὸς τὴν Κρήτην ἀπέπλευσαν αὐθήμερον, ὅλοι δεκαεπτὰ, ἡγουμένου τοῦ Ἀναγνώστη Παναγιώτου, ἐξημερώθησαν εἰς τι παράλιον τῆς Κρήτης, καὶ διέμειναν ἐκεῖ ἀφανεῖς ὅλην τὴν ἡμέραν. Βασιλεύοντος δὲ τοῦ ἡλίου ἀνήχθησαν, καὶ μίαν ὥραν πρὶν φέξῃ κατευωδώθησαν εἰς ἅγιον Σοῦζον ἀντικρὺ τῆς Γραμβούσης· ἡμέρας δὲ γενομένης ἀποβάντες εἰς τὴν ξηρὰν εἶδαν ἐμπροσθέν των ἄνθρωπον, καὶ παρέκει σκηνήν. “Τίς σύ,” ἠρώτησαν τὸν ἄνθρωπον

οἱ ἀποβάαντες· “καὶ τίς ἡ σκηνή;” “ἐγὼ εἶμαι,” ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος, “χριστιανός, ὑπηρετῆς τοῦ φρουράρχου, καὶ ἐπειδὴ ἐφάνησαν χθὲς πλοιάρια, καὶ το φρούριον δὲν ἔχει φύλακας, ἐφοβήθη ὁ φρούραρχος, ἀπεβίβασε τὴν γυναῖκά του ὑπὸ τὴν σκηνὴν ἐκείνην, καὶ διέταξε κ’ ἐμὲ νὰ μένω παρ’ αὐτῇ εἰς ὑπηρεσίαν της.” “Καὶ διατὶ δὲν ἔχει φύλακας τὸ φρούριον;” ἠρώτησαν ἐκ νέου οἱ ἀποβάαντες· “διότι,” ἀπήντησεν ὁ ὑπηρετῆς, “λήξαντος τοῦ μηνὸς οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ἀνεχώρησαν κατὰ τὴν συνήθειαν καὶ οἱ διάδοχοί των ὥρα τῇ ὥρα περιμένονται.” Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ ἀποβάαντες ὑπῆγαν εἰς τὴν σκηνήν, καὶ σταθέντες ἔξωθεν ἐκαλημέρισαν τὴν ἐν αὐτῇ γυναῖκα καὶ ἀντεκαλημερίθησαν. “Ποῦ εἶναι ὁ μπέης;” τὴν ἠρώτησαν. “Ἀντίπε-
 “ραν,” ἀπήντησεν, “ἐν τῇ Γραμβούσῃ καὶ μοὶ πα-
 “ρήγγειλεν, ἅμα ἔλθετε (τοὺς ἐξέλαβε δὲ ὡς τοὺς
 “περιμενομένους φρουροὺς) νὰ σᾶς εἶπω νὰ πυρο-
 “βολήσετε δὶς, καὶ ἔρχεται καὶ σᾶς παραλαμβάνει.”
 Ἐπυροβόλησαν δὶς καὶ ὁ φρούραρχος ἐμβὰς εἰς τὸ πλοιάριόν του καὶ πηδαλιουχῶν ἤρχετο νὰ τοὺς παραλάβῃ. Πλησιάσας δὲ καὶ παρατηρήσας οὐδένα ἐγνώρισε τῶν ἐλθόντων καὶ ἵρχισε νὰ ὑποπτεύῃ καὶ νὰ τοὺς ἐρωτᾷ, “ποῖοι ἦσαν.” “Δὲν μᾶς γνωρίζεις;” ἀπεκρίθησαν οἱ ἐρωτηθέντες· “ἡξεύρεις ὅτι ὁ
 “πασᾶς στέλλει νέους φρουροὺς κατὰ μῆνα, τί ἐρω-
 “τᾷς;” ὁ φρούραρχος ἦλθε πλησιέστερον, καὶ πάλιν διστάζων εἶπε, “μὴν εἰσθε Ῥωμαῖοι;” “ὦ τῆς
 “βλασφημίας!” ἐφώναζάν τινες αὐτῶν τουρκιστὶ καὶ ὠργισμένοι, “μᾶς ἔκαμες καὶ Ῥωμαίους· φέρε τὸ
 “πλοιάριον συμά.” οἱ Κρήτες οὗτοι ἦσαν ἐνδεδυ-
 μένοι καὶ ἐξωπλισμένοι ὡς Τούρκοι, καὶ ἐκαλοῦντο ὁ μὲν Ἀλῆς, ὁ δὲ Χασάνης εἰς ἐπήκοον τοῦ φρουράρχου. Ὁ φρούραρχος ἐλθὼν πλησιέστερον εἶπε, “δὲν
 σᾶς γνωρίζω καὶ δὲν σᾶς πιστεύω· προσευχηθῆτε ὡς

Τούρκοι καὶ τότε σὰς πιστεύω.” Τότε εἰς ἐξ αὐτῶν, ὁ Ἀνδρούλης Παχὺς, εἰδήμων ὅπως οὖν τῆς τουρκικῆς γλώσσης καὶ ἐτοιμόλογος, ἤρχισε νὰ τουρκολογῇ θυμοῦ πλήρης ὡς ὑβρίζομένης δῆθεν τῆς μωαμεθανῆς πίστεώς του. Ἀπατηθεὶς ὁ φρούραρχος ἀπεφάσισε νὰ τοὺς παραλάβῃ· ἐν ᾧ δὲ ἔμβαιναν εἰς τὸ πλοιάριον, εἰς ἐξ αὐτῶν παρεπάτησε, καὶ τὸ πλοιάριον ἔκλινε· “ἔχε τὸν νοῦν σου Γιάννη” τῷ εἶπε τότε ἄλλος ἐξ ἀπροσεξίας. Ἀκούσας εἰς τῶν ἐν τῷ πλοιαρίῳ κωπηλατούντων δύο Τούρκων τὸν νομιζόμενον Ἀχμέτην καλούμενον Γιάννην, ἔδραξε τὴν πιστόλαν του. “Σ’ ἔφαγα ἂν σεισθῆς,” τῷ εἶπεν ὁ Γιάννης Ῥούκουνας ἐκτείνας πρὸς αὐτὸν τὴν μάχαιράν του, καὶ οὕτως ὁ κωπηλάτης δὲν ἐσείσθη. Ἐτρόμασεν ὁ δειλὸς φρούραρχος ἰδὼν τὸ γεγονός. “Κάθου ἡσυχος μπέη,” τῷ εἶπαν οἱ χριστιανοί, “κυβέρνα καὶ μὴ “φοβῆσαι.” ἀφ’ οὗ δὲ ἔφθασε τὸ πλοιάριον εἰς τὸ νησίον τῆς Γραμβούσης, κατέβησαν οἱ ἀπομείναντες ἐν τῷ φρουρίῳ ἐξ Τούρκοι εἰς τὸ παράλιον πρὸς ὑποδοχὴν τῶν συναδέλφων· ἀλλ’ ἀποβάντες οὗτοι τοὺς συνέλαβαν αἴφνης ὅλους. Ἐφώναξε τότε ὁ φρούραρχος. “Χριστιανοί, μὴ μᾶς θανατόνετε καὶ σὰς παραδίδομεν τὰ κλειδιά.” Οἱ χριστιανοὶ ἀφώπλισαν τοὺς Τούρκους, παρέδωκεν ὁ φρούραρχος τὰ κλειδιά τοῦ φρουρίου, καὶ ἐν τῇ μουσουλμανικῇ του ἀπαθείᾳ καὶ ἀφοσιώσει εἰς τὴν εἰμαρμένην “χαρῆτέ το” εἶπεν ἀταράχως ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς χριστιανούς “αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.” Οἱ Ἕλληνες παρέλαβαν τὸ φρούριον καὶ οὐδένα τῶν φρουρῶν ἐθανάτωσαν. Ἐφθασαν ἐν τούτοις αὐθήμερον καὶ τινα πλοιάρια τῆς ἐκστρατείας καὶ τὴν ἐπαύριον τὰ λοιπά. Τὸ δράμα τοῦτο διεδραματίσθη τὴν 2 αὐγούστου. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐκυρίευσαν οἱ Ἕλληνες καὶ τὸ ὅλως παρημελημένον καὶ ἀνεφοδιάστω τῶν ἀναγκαίων φρούριον τῆς Κυσσάμου δραπετευ-

σάντων τῶν φυλασσόντων αὐτό· ἔκτοτε ἀνεζωογονήθη ὁ ἐπὶ τῆς Κρήτης ἀγών. Μαθὼν δὲ ὁ Μουσταφάπασας τὰ γενόμενα καὶ φοβηθεὶς μὴ ἀποστατήσωσιν ἐκ νέου τὰ Σφακιά ἐξεστράτευσεν, συνήψεν μάχην κατὰ τὸ χωρίον Καλυβάκι, καὶ ἀνέκτησε τὸ φρούριον τῆς Κυσσάμου ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τῶν πρὸ μικροῦ καταλαβόντων αὐτό· ἐπιστάντος δὲ τοῦ χειμῶνος ἐπανῆλθεν εἰς Χανιά.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν συνέβαιναν ταῦτα ἐν Κρήτῃ ἐπεχείρησαν οἱ θαλασσινοὶ μέγα καὶ τολμηρὸν ἐπιχείρημα· τὴν πυρπόλησιν τοῦ ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἀλεξανδρείας στόλου τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ. Τὴν 23 ἰουλίου ἀπέπλευσαν ἐξ Ὑδρας δύο πολεμικά, τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Μανώλην Τουμπάζην, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Ἀντώνην Κριεζῆν, καὶ τρία πυρπολικά ὑπὸ τὸν Κανάρην, τὸν Ἀντώνην Θ. Βώκου καὶ τὸν Μανόλην Μπούτην· τὴν δὲ 29 περὶ τὴν 5 ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ἔφθασαν ἔξω τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας· καὶ τὰ μὲν πυρπολικά εἰσέπλευσαν ὑπ' οὐδετέραν σημαίαν προπλέοντος τοῦ ὑπὸ τὸν Κανάρην ὡς ταχυπλωτέρου, ἐπὶ παραγγελίᾳ νὰ προσέξωσι μὴ βλάψωσι πλοῖον ὑπ' οὐδετέραν σημαίαν, τὰ δὲ πολεμικά περιέπλεαν ἔξωθεν ἵνα παραλάβωσιν ἐν καιρῷ τοὺς ναύτας τῶν πυρπολικῶν. Ὁ Κανάρης ἐκράτησεν ἐπὶ τοῦ πλοίου του τὸν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἐλθόντα ὡς ποδότην, καὶ ἰστιοδρόμει ὑπὸ οὐριον ἄνεμον ὅπου κείται τὸ παλάτιον τοῦ σατράπου, ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου ἐλλιμένιζαν τέσσαρες φρεγάδαι καὶ ἡ ναυαρχίς· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐπλησίασεν, ἤρχισε νὰ φυσᾷ ἐναντίος ἄνεμος. Ὁ Κανάρης ἠναγκάσθη τότε νὰ στρέψῃ τὴν πρῶραν τοῦ πυρπολικοῦ του πρὸς ἄλλον σωρὸν πλοίων, τὸ ἄναψε περὶ τὴν ἕκτην καὶ ἡμίσειαν ὥραν καὶ ἀπεμακρύνθη μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ναυτῶν ἐπὶ τοῦ ἐφολκίου του· ἀλλὰ τὸ πυρπολικὸν ἀφεθὲν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἀνέμου ἐκάη εἰς μάτην· τὰ δύο δὲ ἄλλα δὲν ἐκάησαν,

ἀλλ' ὑψώσαντα τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἐξέπλευσεν·
 ἐξέπλευσαν καὶ οἱ περὶ τὸν Κανάρην ἐπὶ τοῦ ἐφαλ-
 κίου τῶν κανονοβολουμένοι καὶ ἄλλοθεν καὶ παρά-
 τινος πολεμικοῦ γαλλικοῦ βρικίου (β) εὐρεθέντος
 ἐν τῷ λιμένι, καὶ διεσώθησαν ἐπὶ τῶν δύο πολεμι-
 κῶν ἑλληνικῶν πλοίων. Ἄλλος ἐξ ἄλλου ἔγεινεν
 ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς ἰδὼν τὸ γεγονός, καὶ ἀπέστειλεν
 ἐν τῷ ἅμα φρεγάδας τινὰς εἰς καταδίωξιν τῶν
 Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες πλέοντες πρὸς τὴν Ὑδραν
 ἀπήντησαν τὴν ἐπαύριον πέντε ἐχθρικὰ πολεμικὰ
 συνοδεύοντα ἐξ Ἀταλείας εἰς Ἀλεξανδρείαν 45
 φορτηγά, ἔκαυσαν κανονοβολοῦντες ἐν τῶν πολε-
 μικῶν 16 κονονίων, διότι ἀναψεν ἡ πυροκονοθήκη
 του, καὶ συνέλαβαν ἐπὶ τῶν κυμάτων πλεόντας 45
 ναύτας καὶ 36 στρατιώτας. Ἐξεμάνη ὁ Μεχμέτ-
 Ἀλῆς ὡς ὑβρισθεὶς καὶ ἐκ δευτέρου, καὶ ἐκπλεύσας
 ἐπὶ μιᾶς κορβέτας πρὸς τιμωρίαν τῶν ὑβριστῶν του
 ἤνρε περιφερομένας ἔξωθεν τῆς Ἀλεξανδρείας τὰς
 φρεγάδας του, ἀλλὰ δὲν συνήντησε τοὺς Ἕλληνας
 καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν καθέδραν του τὴν μεθαύριον.
 Ἐν τούτοις πλέοντα τὰ ἑλληνικὰ πρὸς τὴν Ὑδραν
 ἀπήντησαν ἔξωθεν τῆς Ἀταλείας ἐχθρικὴν λεύκαν
 φέρουσαν ξύλα καὶ ἔχουσαν 190 ναύτας καὶ στρατιώ-
 τας, καὶ τὴν ἐκυρίευσαν· ἀπέλυσαν δὲ ὄχι μόνον τοὺς
 ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ καὶ τοὺς διασωθέντας ἀπὸ τοῦ καέντος
 πλοίου καὶ τὸν συλληφθέντα ποδότην, καὶ τοὺς ἀπε-
 βίβασαν σφόους εἰς τὰ Κάκαβα, τὴν δὲ 13 αὐγούστου
 κατευωδωθησαν εἰς Ὑδραν. Καθ' ὅλην δὲ ταύτην
 τὴν ἐκστρατείαν δύο τῶν συντρόφων των ἐφονεύθη-
 σαν καὶ τέσσαρες ἐπληγώθησαν. Ἐξ ὧτων διηγή-
 θημεν ἀποδεικνύεται ὅτι, ἂν ἀπέτυχε τὸ μέγα τοῦτο
 θαλάσσιον τόλμημα τῶν Ἑλλήνων, οὔτε δι' ἀδεξιό-
 τητα οὔτε δι' ἀτολμίαν ἀπέτυχεν.

1825.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΣΤ.

Περὶ τοῦ δευτέρου δανείου καὶ τοῦ λόρδου Κοχράνου.—Περὶ ἀναγορεύσεως βασιλέως.—Διάθεσις τῶν μεγάλων Δυνάμεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ σύστασις κομμάτων ὑπὸ ξένην ὀνομασίαν.—Σχίσμα τῶν μελῶν τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ἐπὶ τῶν ἐν Πετροπόλει διπλωματικῶν συνδιαλέξεων καὶ λύσις τῆς συμμαχίας.—Περὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας.—Τὰ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας.—Ἀποβιώσις τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.—Σχέσεις τῶν αὐλῶν πρὸς ἀλλήλας ἐπὶ τῆς ἀποβιώσεώς του.

Ἡ ΕΠΙΤΥΧΙΑ τοῦ πρώτου δανείου ἐνεθάρρυνε τὴν ἐν Λονδίῳ ἐπιτροπὴν νὰ ζητήσῃ ἄδειαν πρὸς διαπραγματεύσιν καὶ δευτέρου· εἶδε καὶ ἡ κυβέρνησις ὅτι ἡ διαπραγματευθεῖσα ποσότης ἦτο μικρά, αἱ δὲ ἀνάγκαι τῆς πατρίδος μεγάλαι, καὶ ἐψηφίσθη τὴν 31 ἰουλίου 1824 νέον δάνειον δεκαπέντε ἑκατομμυρίων ἰσπανικῶν διστηλῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων καὶ ἐπὶ τόκῳ 5 τοῖς 100· διέταξε δὲ ἡ κυβέρνησις τὴν ἐπιτροπὴν νὰ ἐκδώσῃ τὸ ὅλον πρὸς 60 ἑκατοστὰ ἂν εὔρισκε ταύτην τὴν τιμὴν· εἰ δὲ μή, τὰ δύο τρίτα πρὸς 55· ἢ τὸ τρίτον μόνον πρὸς 50. Ἡ ἐπιτροπὴ θέλουσα νὰ φέρῃ εἰς συναγωνισμόν τοὺς τραπεζίτας τῶν δύο μεγαλοπόλεων τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων ἐφρόντισεν ἐν ἀμφοτέραις περὶ εὐρέσεως τοῦ

δανείου. Ἐπὶ τέλους ἐσυμφώνησε τὴν 26 ἰανουαρίου 1825 μετὰ τῶν ἐν Λονδίῳ Ῥικάρδων ἐπὶ τῷ ὀρισθέντι τόκῳ περὶ δύο ἑκατομμυρίων λιρῶν πρὸς 55½, πληρωτέων ἀναλόγως κατὰ μῆνα ἐντὸς ἐνὸς ἔτους. Ἐπετρέπετο δὲ τοῖς δανεισταῖς νὰ λύσωσι τὸ συμφωνητικὸν μετὰ τὴν τρίτην δόσιν ζημιούμενοι ὅσα προκατέβαλαν. Τινὲς τῶν Ἑλλήνων ἐνθαρρυνόμενοι ἐπὶ τῇ εὐρέσει τῶν ἐθνικῶν δανείων ἐζήτησαν τοπικὰ δάνεια εἰς ἐπανάστασιν οἱ μὲν τῆς Ἡπείρου, οἱ δὲ τῆς Κύπρου ἐπὶ ὑποθήκῃ γῆς κειμένης ὅλης ὑπὸ τὴν πλήρη κυριότητα τοῦ σουλτάνου, παρ' ὀλίγον δὲ καὶ νὰ τὰ εὕρωσι. Τόσον ἐπιρρέπεις πρὸς τὸ δανεῖζειν ἦσαν οἱ τραπεζίται τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, καὶ τόσον ἐπισφαλῇ ἐθεωροῦντο τὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Δοῦσα ἡ κυβέρνησις ἄδειαν τῇ ἐπιτροπῇ εἰς εὕρεσιν δευτέρου δανείου διέταξε συγχρόνως τὴν ἀγορὰν καὶ ταχεῖαν εἰς Ἑλλάδα ἀποστολὴν φρεγαδῶν μετρίου μεγέθους· ἐπανελάβε δὲ καὶ τὴν ἄλλοτε δοθεῖσαν διαταγὴν περὶ εἰδικοῦ δανείου καὶ ἀποστολῆς ξένου στρατοῦ. Πολλὰ προσκόμματα ἀπήντησεν ἡ ἐπιτροπὴ εἰς τὴν πραγματοποιήσειν τῆς στρατοπομπῆς καὶ ἐπὶ τέλους παρητήθη.

Ἐνησχολήθη δὲ συγχρόνως καὶ εἰς ἀγορὰν φρεγαδῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀλλὰ δὲν ἤρρεν ὁποίας ἤθελε· καὶ ἐπειδὴ διὰ τὴν πολλὴν τότε ἀσχολίαν τῶν ναυπηγείων οὐδεὶς ἀνεδέχετο τὴν κατασκευὴν νέων ἐν βραχεὶ διαστήματι, καὶ τοῦτο ἀπῆτει ἡ ἐπικίνδυνος στάσις τῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος, ἀπεφάσισεν ἡ ἐπιτροπὴ νὰ κατασκευάσῃ ἢ ἀγοράσῃ δύο ἐτοιμοὺς ἐν τῇ ἀρκτῷ Ἀμερικῇ, ὅπου, ὥς ἔμαθε, κατεσκευάζοντο ταχέως τοιαῦτα πλοῖα πρὸς χρῆσιν τῶν νέων ἐπικρατειῶν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Καταλληλότερον δὲ μέρος ἐνεκρίθη τὸ Νεοβόρακον καὶ ἐστάλη ἐπὶ ἀδρᾷ ἀντιμισθία εἰς ἀγορὰν ἢ κατασκευὴν αὐτῶν ὁ στρατηγὸς Παλλεμάνδος, ὥς ἄλλοτε

ἐκεῖ χρηματίσας καὶ φίλος πολλῶν τῶν ἐν τοῖς πράγμασι, ἀλλ' ἀνεπιτήδειος πρὸς τὸ ἔργον· ἐδόθη δὲ πρὸς κτῆσιν αὐτῶν ἡ ποσότης 155,000 λιρῶν ἐκ τοῦ δευτέρου δανείου.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1854 ἀνεχώρησεν εἰς Ἀγγλίαν μετὰ διετῇ ἀξιέπαινον ἐν Ἑλλάδι ὑπηρεσίαν ὁ Χάστιγξ, καὶ ἐπὶ τῇ συστάσει αὐτοῦ διέταξεν ἡ κυβέρνησις τὴν κατασκευὴν ἐνὸς ἀτμόπλου πολεμικοῦ. Συνομολογηθέντος δὲ τοῦ δευτέρου δανείου ἔσπευσεν ἡ ἐπιτροπὴ νὰ ἐκτελέσῃ ὅσα περὶ τούτου διετάχθη, καὶ προπληρώσασα δεκακισχιλίας λίρας ἀνέθεσε τοῦ μὲν σκάφους τὴν κατασκευὴν εἰς τὸν ναυπηγὸν Βράντην, τῶν δὲ ἀτμομηχανῶν εἰς τὸν μηχανοποιὸν Γαλοβαῖην ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐτοιμασθῶσι τὰ πάντα ἐντὸς τριῶν ἐβδομάδων.

Τὸν δὲ ἰούλιον τοῦ 1825 ἐπανήλθεν εἰς Ἀγγλίαν ἐκ τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς ὁ λόρδος Κοχράνης, ἀνὴρ ἔχων ὑπόληψιν τολμηροῦ καὶ στρατηγηματικοῦ θαλασσομάχου καὶ διαπρέψας ἐν ταῖς ὑπὲρ Βρασιλίας καὶ ἄλλων νέων ἐπικρατειῶν ναυμαχίαις του. Οἱ Ῥικάρδοι καὶ τινες φιλέλληνες ἐνόμισαν σωτηριῶδες διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπρόβαλαν πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν αὐξήσιν διὰ δαπάνης μέρους τοῦ δευτέρου δανείου τῆς περὶ ἧς προανεφέραμεν ναυτικῆς δυνάμεως ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κοχράνου· προθύμως συγκατετέθη ἡ ἐπιτροπὴ, παρέλαβε τὸν λόρδον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἑλλάδος μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος ἐπὶ τιμῇ 57,000 λιρῶν στερλινῶν, ἐξ ὧν προκατέβαλε 37,000, καὶ παρακατέθεσε 113,000 εἰς ἀγορὰν ἡ κατασκευὴν πέντε ἄλλων ἀτμοπλόων ἐπὶ ῥητῇ συμφωνίᾳ ν' ἀποπλεύσῃ ὁ λόρδος ἐντὸς δύο ἡμισυ μηνῶν μετὰ τοῦ στολίσκου τούτου. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐγένετο φροντίς περὶ εὐρέσεως ἐτοιμῶν ἀτμοπλόων εἰς ταχυτέραν χρῆσιν αὐτῶν, αἴφνης εἰδοποιήθη ἡ ἐπιτροπὴ ὅτι οἱ Ῥικάρδοι διέταξαν ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῆς τὴν κατασκευὴν νέων

κατεταράχθη δὲ ἔτι μᾶλλον μαθοῦσα, ὅτι ἡ κατασκευὴ τὸν ἀτμομηχανῶν ἀνετέθη εἰς τὸν Γαλοβαῖν, ὅστις κατὰ παράβασιν τῆς γραπτῆς ὑποσχέσεώς του οὐδὲ τὴν ἀτμομηχανὴν τοῦ πρώτου ἀτμόπλου, τῆς Καρτερίας, ἐτοίμασεν ἐντὸς τῆς ῥητῆς προθεσμίας· πολλὴ ἐγένετο λογομαχία μεταξὺ τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῶν Ῥικάρδων περὶ ὧν οὗτοι αὐθαιρέτως ἔπραξαν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀπεφασίσθη νὰ μὴ ἐμποδισθῇ ἡ ἀρξαμένη ἤδη κατασκευὴ ἐπὶ ἐπανειλημμένη ὑποσχέσει τῆς ταχείας ἀποπερατώσεως τῶν πλοίων των. Ἀλλ' ὁ Γαλοβαῖνς ὁ ἀναδεχθεὶς νὰ ἐργασθῇ διὰ τὴν Ἑλλάδα εἰργάζετο καὶ διὰ τὸν Μεχμέτ-Ἀλὴν καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς του διέτριβε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐντεῦθεν ἀνεφύοντο καθ' ἡμέραν δυσκολίαι καὶ ὑπόνοιαι, καὶ ἐπὶ μιᾷ ἡ ἄλλη προφάσει τὰ ἔργα ἀνεβάλλοντο ἀπὸ ἐβδομάδος εἰς ἐβδομάδα, καὶ ἀπὸ μηνὸς εἰς μῆνα· οἱ δὲ Ῥικάρδοι οὐδὲ πρόστιμον κἂν ἐφρόντισαν νὰ ὀρίσωσιν ἐπὶ τῇ παραβάσει τῶν ὄρων· καὶ ἐν ᾧ κατὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν συμφωνίαν ἔπρεπεν ὅλος ὁ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐτοιμαζόμενος στολίσκος νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 1825, μόλις τὸ πρῶτον ἀτμόπλου ἐφθασε τὸν σεπτέμβριον τοῦ 1826, τὸ δεύτερον μετὰ ἓν ἔτος ἀφ' οὗ ἐφθασε τὸ πρῶτον, καὶ τὸ τρίτον μετὰ ἓν ἔτος ἀφ' οὗ ἐφθασε τὸ δεύτερον· τὰ δὲ λοιπὰ τρία ἐφθάρησαν ἐν τοῖς νεωρίοις τοῦ Λονδίνου δι' ἑλλειψιν τῶν εἰς ἀπαρτισμὸν χρημάτων. Ἐν τοσούτῳ οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες ἐστήριζαν ὅλας τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν ναυτικὴν ταύτην δύναμιν καὶ τὴν ἐπροσδόκων ὡς θαυματοργόν· ὡς θαυματοργὸν τὴν παρίστα καὶ ὁ Κοχράνης, διότι ἔγραφεν ὅτι καὶ ἂν δὲν ἀπέμενεν ἐπὶ τῆς εἰς Ἑλλάδα ἀφίξεώς του ἄλλο τι ὑπὸ τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν εἰμὴ ἡ γῆ ἐφ' ἧς θὰ ἐπάτει, ἦτον ἱκανὸς ν' ἀνακτήσῃ τὴν ὑπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἐλληνικὴν χώραν· θαυματοργὸν τὴν ἐξελάμβαναν καὶ

μέλη τινὰ τῆς ἑλληνικῆς ἑταιρίας βεβαιοῦντα, ὅτι ἐντὸς ὀλίγων ἐβδομάδων ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς καὶ τοὺς τουρκικοὺς στόλους ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Κωνσταντινουπόλεως θὰ ἔκαιε, καὶ τὴν Ἑλλάδα ὅλην τῶν ἐχθρῶν της θ' ἀπήλλαττεν. Ὑπὸ τοιαύτας ἀπατηλὰς διαβεβαίωσεως καὶ ἀναιδεῖς κομπορρήμοσύνας κατεσπαταλεύθη ἐν Ἀγγλίᾳ τόση ποσότης χρημάτων· ἐθορυβήθη τὸ κοινὸν τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τῇ κακῇ αὐτῶν χρήσει, ἀντήχησαν αἱ ἐφημερίδες της, καὶ συνελθόντες οἱ δανεισταὶ τῆς Ἑλλάδος διέταξαν τὴν ἐξέτασιν τῶν λογαριασμῶν καὶ τῶν αἰτιῶν τῆς ἀργοπορίας τῶν ἀτμοπλόων· ἀλλ' οὔτε ἡ Ἑλλὰς οὔτε οἱ ἀθῶοι δανεισταὶ της ἱκανοποιήθησαν.

Τὰ δὲ περὶ τῆς ἐν Ἀμερικῇ κατασκευῆς τῶν δύο φρεγαδῶν ἀπέβησαν οὐχ' ἥττον σκανδαλώδη. Ἐκατὸν πενήνταπέντε χιλιάδες λιρῶν ἐστάλησαν, ὡς εἴπαμεν, εἰς κατασκευὴν καὶ ἀπαρτισμὸν αὐτῶν· ἀλλὰ δὲν ἐξήρκεσαν, καὶ ἐζητήθησαν ἔτι πενήντα χιλιάδες. Ἡ δὲ ἐπιτροπὴ στερουμένη παντὸς πόρου καὶ βλέπουσα τὸ ὑπέρογκον τῆς δαπάνης ἔσπευσε νὰ στείλῃ τὸν Α. Κοντόσταυλον εἰς Ἀμερικὴν ἀναθέτουσα αὐτῷ τὰ πάντα. Φθάσας οὗτος εἰς Νεοβόρακον, καὶ ἰδὼν ὅτι ἀμφοτέραι αἱ φρεγάδαι ἐκινδύνευαν νὰ χαθῶσι διὰ τὴν κακὴν διαχείρισιν τῶν ἐντολοδόχων καὶ δι' ἑλλειψιν χρημάτων πρὸς ἀπαρτισμὸν των, μετέβη εἰς τὴν πρωτεύουσαν, καὶ ὑπερβὰς πολλὰς δυσκολίας κατώρθωσε διὰ τῶν παρὰ τοῖς ἐν ἰσχύϊ καὶ ἐν τοῖς πράγμασι θερμῶν προσπαθειῶν του νὰ σώσῃ ἐκ χειρὸς ἀρπάγων καὶ ἀπαρτίσῃ τὴν μίαν διὰ τῆς ἐξαργυρώσεως τῆς ἄλλης, τὴν ὁποίαν ἠγόρασεν ἡ κυβέρνησις τῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν διὰ ψηφίσματος τῆς βουλῆς καὶ τῆς γερουσίας περὶ πολλοῦ ποιουμένων τὰ τῆς ἀγωνιζομένης καὶ ἀδικουμένης Ἑλλάδος.

Ἐν τούτοις ὅσον ἐπερίσσευαν τὰ δεινὰ τῶν Ἑλλήνων τόσον ἐπεκτείνετο καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτῶν συμπά-

θεια τῶν λαῶν· φιλελληνικαὶ ἐταιρίαι παρ' ὅσας ἄλλας ἀνεφέραμεν ἐσυστήθησαν ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ καὶ εἰς ἄλλα μέρη· ἔρανοι ἐγένοντο ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἰνδίαῖς· καὶ τινες παρευρισκόμενοι ἐν Καλκούττῃ Σῖναι συνεισέφεραν καὶ αὐτοὶ κινηθέντες εἰς συμπάθειαν ἐξ ὧν ἤκουαν· ἐκάλεσε καὶ ὁ ἐν Βεστφαλίᾳ Ῥαβίνος Ἑλβίγγος τοὺς ὁμοθρήσκους τοῦ εἰς συνεισφοράν. Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἔτους 1825 ἐσυστήθη φιλελληνικὴ ἐταιρία ἐν Παρισίοις· μέλη δὲ αὐτῆς ἦσαν πολλοὶ τῶν ἐπισημοτέρων ἀνδρῶν τῆς μεγαλοπόλεως ἐκείνης, ἐν οἷς καὶ ὁ δούξ τῆς Αὐρηλίας, καὶ ὁ μεγαλόφρων καὶ χρυσορρήμων Σατωβριάνης. Τὸ εὐγενὲς παράδειγμα τῆς μητροπόλεως ἐμιμήθησαν ἀριζήλως αἱ ἐπαρχίαι γενναίως συνεισφέρουσαι ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Εἰς ὠφελιμωτέραν δὲ χρήσιν τῶν βοηθημάτων συνεδέθησαν ὅλαι τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης αἱ ἐταιρίαι, καὶ καταθέσασαι τὰς γενναίας συνεισφοράς των εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ταμεῖον ἀνέθεσαν τὴν χρήσιν αὐτῶν εἰς τὸν ἔνθερμον καὶ ἀκάματον ζήλωτὴν τῶν ἐλληνικῶν συμφερόντων τὸν ἐξ Ἑλουητίας Εὐνάρδον. Ἡ δὲ ἐταιρία τῶν Παρισίων, ἡ πρωτοστάτις τῶν ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Εὐρώπῃ σκοποῦσα νὰ γένη ὅσον ἐδύνατο ὠφελιμωτέρα, ἔστειλε μετὰ τὴν σύστασίν της τὸν στρατηγὸν Ῥόσχην εἰς Ἑλλάδα καὶ τὸν διέταξε νὰ παρατηρήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, ν' ἀναφέρῃ περὶ αὐτῶν, νὰ συνδράμῃ τὴν κυβέρνησιν διὰ τῶν φώτων του, τῆς πείρας του καὶ τοῦ βραχίονός του, ν' ἀποστείλῃ εἰς Παρισίους ὀκτὼ νέους, υἱοὺς πρωταγωνιστῶν τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἐκπαιδευθῶσι δαπάνῃ τῆς ἐταιρίας, καὶ πρὸ πάντων ν' ἀπέχῃ τῶν πολιτικῶν. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὅστις ἔφθασεν εἰς Ναύπλιον μεσοῦντος τοῦ ἀπριλίου, ἐβάδισεν ὁδὸν ἐναντίαν τῆς τελευταίας ταύτης ἐντολῆς του.

Ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ἡ Ἑλλάς, ὡς εἴρηται, ἐβασίλειζεν ὅλη, καὶ πολλάκις ἐνησχολήθη εἰς ἐκλογὴν βασιλέως· ὡς τοιοῦτοι ἐσυστήθησαν ἐν πρώτοις ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Πορτουγαλλίας Μηχαήλ, καὶ ὁ Ἱερώνυμος Βοναπάρτης· ἐγένετο δὲ λόγος νὰ σταλῶσι καὶ τινες εἰς Εὐρώπην πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ἐσχεδιάσθη καὶ σύνταγμα εἰς ὑπογραφὴν τοῦ βασιλέως· ἀλλ' οὐδὲν ἐνηργήθη. Μεσοῦντος δὲ τοῦ 1824 ἦλθεν εἰς Μεσολόγγι, ὅπου διέτριβε τότε ὁ Μαυροκορδάτος ὡς διευθυντὴς τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ὁ Γεώργης Βιτάλης φέρων πρὸς αὐτὸν γράμματα τοῦ βουλευτοῦ τῆς Γαλλίας Βιλεβέκου καὶ τοῦ συνταγματάρχου Ῥουμινῆ ὑπασπιστοῦ καὶ ἐξ ἀπορρήτων τοῦ δουκὸς τῆς Αὐρηλίας ἀποδεικνύοντα τὴν ἀνάγκην νὰ βασιλευθῇ ἡ Ἑλλάς, προβάλλοντα ὡς βασιλέα τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ δουκὸς καὶ αἰτιολογοῦντα ὡς σωτήριον καὶ μεγάλων ἀγαθῶν παραίτιον τὴν ἐκλογὴν ταύτην. Ὁμολογήσας ὁ Μαυροκορδάτος ἐν τῇ ἀπαντήσει του καὶ τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν ἐπιθυμίαν του ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ βασιλευθῇ εἶπεν ὅτι ἂν δὲν ἔβλεπε δυσκολίας ἐσωτερικάς, ἔβλεπεν ἐξωτερικάς καὶ κυρίως γαλλικάς διὰ τὴν γνωστὴν ἀπέχθειαν τοῦ βασιλεύοντος κλάδου τῶν Βουρβόνων πρὸς τοὺς Αὐρηλιανούς, καὶ ὅτι ἐνόμιζεν ἐπάναγκες ν' ἀρθῇ ἡ δυσκολία αὕτη. Ὁ συνταγματάρχης Ῥουμινῆς ἀνταπήντησεν ὅτι τοιαύτη δυσκολία δὲν ὑπῆρχε, καὶ εἰς ἀπόδειξιν τῶν λόγων του διεβίβασε πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον πρωτόκολλον συνεντεύξεως τοῦ δουκὸς τῆς Αὐρηλίας καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ Βιλλέλου περὶ τούτου. Ὁ Μαυροκορδάτος ἔστειλε τὴν ἀνταπόκρισίν του πρὸς τὸν τότε πρόεδρον τῆς κυβερνήσεως Κουντουριώτην, ὅστις τὴν ἐγνωστοποίησε πρὸς τινὰς τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Ἑλλάδος μηδὲν ἄλλο μὴδ' αὐτὸς ἐνεργήσας. Ἐλθὼν δὲ ὁ στρατηγὸς Ῥόσχης εἰς Ἑλλάδα εἶπεν ὑπὸ ἐμπιστοσύνην πρὸς

τὸν Κουντουριώτην, τὸν Μαυροκορδάτον καὶ δύο ἢ τρεῖς φίλους αὐτῶν ὅτι εἶχε μυστικὴν ἐντολὴν νὰ ἐνισχύσῃ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σχέδιον, καὶ ὅτι εἰς πραγματοποίησιν αὐτοῦ ἔβλεπε κατ'ἀλλήλου τὴν ὥραν ἐκείνην, καθ' ἣν αἱ εὐτυχεῖς πρόοδοι τοῦ Ἰβραήμη μετὰ τὴν ἦτταν τῶν ἐν Κρεμμυδίῳ καὶ τὴν πτώσιν τῶν Ναβαρίνων, τῆς Σφακτηρίας καὶ τοῦ Νεοκάστρου, ἔρριψαν τοὺς Ἑλληνας εἰς πλήρη ἀθυμίαν καὶ ἀπελπισίαν· ἐπειδὴ δὲ ὁ προβαλλόμενος ὡς βασιλεὺς, τοῦ ὁποίου ἔφερε τὴν εἰκόνα ἐν ἱματισμῷ ἑλληνικῷ, ἦτον ἀνῆλιξ, ἐβεβαίονεν ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ πρόθυμος ἦτο νὰ τὸν ἐπιτροπεύσῃ ἂν ἤθελαν οἱ Ἕλληνες· ὑπέσχετο δὲ καὶ στρατιωτικὴν ἐπικουρίαν καὶ ἀνάλογον τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἑλλάδος χρηματικὴν ἐπιχορήγησιν. Τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων ἦσαν προδιατεθειμένα εἰς μεταβολὴν τῆς δημοκρατικῆς κυβερνήσεως εἰς βασιλικήν, καὶ ἐπειδὴ τὸ ἐν ἐνεργείᾳ σύνταγμα ἀπηγόρευεν ὑπὸ αὐστηροτάτην ποινὴν τὴν κατάργησιν τοῦ ἐνυπάρχοντος συστήματος, αἱ βουλευταὶ καὶ οἱ νομοτελεσταὶ πρὸς διεκφυγὴν δῆθεν τῆς εὐθύνης συνήρχοντο ἰδιαιτέρως καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τούτου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ βουλευτηρίου τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ὅχι ὡς βουλευταὶ ἀλλ' ὡς ἀπλοῖ πολῖται· ἔφερε δ' ἕκαστος τῶν βουλευτῶν πληρεξουσιότητα τῶν ἐπαρχιωτῶν τοῦ ἵνα ἐνεργήσῃ ἐν καιρῷ τὰ δέοντα. Ἀλλ' ἂν καὶ θερμὴ καὶ εἰλικρινὴς ἦτον ἡ ἐπιθυμία ὅλων ὑπὲρ ἀναγορεύσεως βασιλείας, ἐδυσκολεύοντο πολλοὶ νὰ δεχθῶσι τὴν πρότασιν τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ διὰ τὴν ἀβεβαιότητα τῆς ὑπερασπίσεως τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, καὶ διὰ τὸν ἐπικρατοῦντα πάντοτε φόβον μήπως παροργίσωσι τὴν ἀγγλικήν· ὁ δὲ ἰσχύων τότε Κουντουριώτης παρηγγέλθη ῥητῶς παρὰ τοῦ ὑπερισχύοντος ἀδελφοῦ του Λαζάρου νὰ προσέξῃ μὴ ἀπατηθῇ καὶ ἐνδώσῃ εἰς τοιοῦτον σχέδιον. Ὁ Ῥόσχης ἰδὼν ὅτι ὁ Κουν-

τουριώτης, ὁ Μαυροκορδάτος καὶ οἱ φίλοι αὐτῶν δὲν παρεδέχοντο τὴν πρότασιν τοῦ ἂν δὲν ἐβεβαιουῖντο περὶ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Ἀγγλίας ἢ περὶ τῆς φανεράς καὶ πραγματικῆς ὑπερασπίσεως τῆς Γαλλίας, ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς ἄλλους Ἑλληνας προτρέπων αὐτοὺς νὰ συνέλθωσιν εἰς τὴν ἐν Ναυπλίῳ πλατείαν τοῦ Πλατάνου πρὸς ἀναγόρευσιν τοῦ βασιλέως· ἔφερε δὲ καὶ πολυειδῆ δῶρα ἐξ ὧν διένειμε καὶ εἰς τινας. Ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς καταστάσεως τῆς πατρίδος τὸ πρᾶγμα κατήντησε σπουδαῖον καὶ ἐπικίνδυνον, ἔφερε διαίρεσιν εἰς τοὺς ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ ἀνεφύη κατὰ πρώτην φοράν κόμμα γαλλικὸν ἐν Ἑλλάδι. Πολλῶν δὲ συνεντευξέων περὶ τούτου γενομένων παρευρισκομένου καὶ τοῦ στρατηγοῦ Ῥόσχη καὶ βεβαιουντος ἀλλὰ μὴ πείθοντος ὅτι καθ' ἃς εἶχε πληροφορίας ὁ Κάννιγκ ἐνέκρινε τὴν ἐκλογὴν ταύτην ἀπεφασίσθη νὰ σταλῇ τις πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν εἰς ἐξέτασιν.

Εἶδαμεν ὅτι κατ' ἀρχὰς ὅλαι αἱ Εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἀνεξαιρέτως κατέτρεχαν τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα, αἱ μὲν ἀναθεματίζουσιν αὐτόν, αἱ δὲ ἀντιπράττουσαι. Ἡ ῥωσικὴ αὐτὴ ἡγάπα καὶ ἐπεριποιεῖτο τοὺς εἰς τὴν ἐπικράτειάν της καταφυγόντας Ἑλληνας, ἀλλ' ἀπεστρέφετο καὶ κατέκρινε τὸν ἀγῶνά των, ὡς ἀπεδείξαμεν· ἐντὸς δὲ τῆς Ἑλλάδος ἐτήρει παρρησίαν καὶ μυστικῶς εἰλικρινῇ οὐδετερότητα· καὶ ἐν ᾧ πολεμικαὶ μοῖραι γαλλικαὶ ἀγγλικαὶ καὶ αὐστριακαὶ περιέπλεαν τὴν ἐλληνικὴν θάλασσαν, καὶ οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἐφρόντιζαν νὰ ἐπιρρεάξωσι τοὺς Ἑλληνας καὶ τὴν κυβέρνησιν αὐτῶν, οὔτε ῥωσικὴ σημαία ἐφάνη δι' ὅλης ἐξαιτίας, οὔτε ἐπιρρεάζε τις ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς της· διὰ τοῦτο οὔτε κόμμα ῥωσικὸν ὑπῆρχε τότε ἐν τῇ Ἑλλάδι.

Διαφόρων φυλῶν καὶ γλωσσῶν λαοὺς ἔχει ὑποχειρίους ἡ Αὐστρία κυβερνῶσα αὐτοὺς δεσποτικῶς·

ολέθριον δὲ παράδειγμα πρὸς αὐτοὺς θεωρεῖ τὴν ἀνόρθωσιν παντὸς ἄλλου ὑπὸ ξένην πεπτοκότος ἐξουσίαν λαοῦ. Τοιαύτην πρεσβεύουσα ἀρχὴν μισέλλην ἀνέκαθεν ἀνεδείχθη καὶ παρέδωκεν εἰς χεῖρας δημίων, καὶ δημίων Τούρκων, τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος τοῦ ἐνθουσιῶντα καὶ διὰ τῶν ἐθνεγερτηρίων τοῦ ἀσμάτων τοὺς ὁμογενεῖς τοῦ ἐνθουσιάζοντα περιώνυμον Ῥήγαν. Εἰς τοὺς αὐτοὺς παρέδωκε δημίους καὶ ὅσους συνέλαβεν ὁπαδούς του. Τὴν αὐτὴν μισελληνικὴν πολιτικὴν περὶ πολλοῦ εἶχε καὶ ἐπὶ τοῦ τωρινοῦ ἀγῶνος· ῥαγιάδας καὶ ἀποστάτας ἀπεκάλει τοὺς Ἕλληνας, τὸν δὲ Σουλτάνον ἐθεώρει νόμιμον κύριόν των· τοιουτοτρόπως πολιτευομένη θεμιτὸν ἐθεώρει πᾶν ὅ,τι ὑπὸ τὸ κράτος τῆς δικαιοσύνης, τῆς οὐδετερότητος, τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος καὶ τῆς φιλάνθρωπίας ἦτον ἀθέμιτον· οἱ Ἕλληνες ὑβρίζοντο, ἡ σημαία των ἐξουθενεῖτο, οἱ ἀποκλεισμοὶ των παρεβιάζοντο, καὶ ὁ ἀγὼν πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ἐπεβουλεύετο καὶ κατεδιώκετο. Τὸν ἰούνιον τοῦ 1822 ὁ Βουρατοβίκης, κυβερνήτης πολεμικοῦ αὐστριακοῦ πλοίου, συνώδευσεν ἐμπορικὸν αὐστριακὸν φέρον ζωοτροφίας εἰς τὸν κορινθιακὸν κόλπον πολιορκούμενον ὑπ' ὀκτὼ ἐλληνικῶν πλοίων. Περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Ἀρμένης, κυβερνήτης αὐστριακῆς φρεγάδας, συνώδευσεν εἰς τὸν αὐτὸν κόλπον τρικάρταρον αὐστριακὸν φέρον ναυτικὰς ἀπυσκευὰς εἰς χρῆσιν τῶν ἐν αὐτῷ εὐρισκομένων τουρκικῶν πλοίων· τὸ τρικάρταρον τοῦτο συνέλαβε καὶ ἔφερεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μεσολογγίου ἢ ἀποκλείουσα τὸν κόλπον ἐκείνον ἐλληνικὴ μοῖρα· ἀλλ' ἐπὶ τῇ διαταγῇ τοῦ διευθύνοντος τότε τὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος Μαυροκορδάτου τὸ παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀρμένην δόντα λόγον τιμῆς νὰ τὸ ἀπομακρύνῃ τοῦ κόλπου· ἀλλ' ὅχι μόνον δὲν τὸ ἀπεμάκρυνεν, ἀλλὰ καὶ τὸ συνώδευσε· τὸσον δὲ ἡ ἀναιδὴς αὕτη καὶ ἀναξία διαγωγὴ παρώργισε

τὸν Μαυροκορδάτον, ὥστε τὸν ἠνάγκασε νὰ τὸν ὀστιγματίσῃ ἐγγράφως ὡς παραβάτην τοῦ λόγου τῆς τιμῆς του. Ὁ αὐτὸς Ἀρμένης ἔλυσε βία τὸν ἀποκλεισμόν τῆς Χαλκίδος τὸ αὐτὸ ἔτος, καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὸν λιμένα της τροφοφόρα πλοῖα καθ' ἃς ἡμέρας τὸ φρούριον ἔμελλε νὰ παραδοθῇ δι' ἔλλειψιν τροφῶν· δὲν ἔπαναν δὲ καὶ πλοῖα πολεμικὰ μετακομίζοντα ἐκ Σμύρνης καὶ ἄλλοθεν διάφορα εἶδη εἰς χρήσιν τῶν ἐν τοῖς μεσσηνιακοῖς φρουρίοις ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος. Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ 1824, ὃ ἐστὶν ἀφ' οὗ ἡ θαλασσοκρατοῦσα Ἀγγλία ἀνεγνώρισε τοὺς ἑλληνικοὺς ἀποκλεισμούς, διέταξε καὶ αὕτη ἄκουσα τὰ αὐτὰ ὑπὸ βαρεῖς ὅμως ὅρους· ἀλλ' ἡ διαγωγὴ τοῦ κατὰ τὴν Ἑλλάδα ναυτικοῦ της ἐφάνη καὶ τότε ψευδῆς καὶ αἰσχυρά· δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος ὅλος ἐμίσει τὴν Αὐστροίαν.

Ἄλλα ἐφρόνει ὁ λαὸς τῆς Γαλλίας περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ ἄλλα ἡ κυβέρνησις του. Εὐμενὴς καὶ βοηθὸς ἐδείχθη ὁ λαὸς ἐξ ἀρχῆς τῆς ἑλληνικῆς πάλης, ἐνθουσιᾶσθη δὲ μετὰ τὴν σύστασιν τῆς ἐν Παρισίοις φιλελληνικῆς ἐταιρίας· ἀλλ' ἡ κυβέρνησις της ἦτο μὲν φιλάνθρωπος διὰ τῶν προξένων της καὶ τῶν κατὰ θάλασσαν ἀξιωματικῶν της πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ καταδιωκομένους Ἕλληνας, ἀλλὰ τόσον δυσμενὴς πρὸς τὸν ἀγῶνά των ὥστε βουλευταὶ τῆς Γαλλίας πολλάκις τὴν ἐπέπληξαν παρρησίᾳ διὰ τὸν φιλοτουρκισμόν της καὶ ἐκείνη δὲν τὸν ἡρνήθη. Ὁ στρατηγὸς Σεβαστιάνης, ὁ καὶ μέλος τῆς φιλελληνικῆς ἐταιρίας, κεραυνὸν εὐγλωττίας ἐρρίψε κατὰ τοῦ ὑπουργείου τοῦ Βιλλέλου ἐν μιᾷ τῶν βουλευτικῶν συνεδριάσεων. “Ὁ Θεός,” εἶπεν, “ἤκουσε τὰς κραυγὰς “ μυριάδων χριστιανῶν σφαζομένων ἐν τῇ ἀνατολῇ, “ καὶ οἱ λογισμοὶ ἀσεβοῦς πολιτικῆς μυκτηρίζονται “ ἐνώπιον ἀτρομήτου λαοῦ φλεγομένου ὑπὸ τοῦ διτ- “ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ γεννῶντος τοὺς μάρτυρας

“ καὶ τοὺς ἥρωας. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν πατρίδα,
 “ καὶ ἀγωνίζονται νὰ τὴν ἀνακτήσωσι, διότι πατρίς δὲν
 “ εἶναι ὁ τόπος ὅπου ἡ κυβέρνησις δὲν ἐξασφαλίζει
 “ τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, τὴν τιμὴν καὶ τὴν
 “ ἰδιοκτησίαν. Τινὲς τῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης
 “ φοβούμεναι ἐπέκτασιν τῆς Ῥωσσίας καὶ τὴν εἰς
 “ Κωνσταντινούπολιν ἄφιξίν της, πρὸς τὴν ὁποίαν
 “ ἀνοίγει τὰς πύλας ἡ ἀκατάληπτος ἐγκατάλειψις
 “ τῶν Ἑλλήνων, ματαίως ἐνοῦνται εἰς ὑποστήριξιν
 “ τοῦ κλονιζομένου καὶ πίπτοντος ἤδη ὀθωμανικοῦ
 “ κράτους. Ἐὰν μεγαλοφυεῖς ἄνδρες ἐκυβέρνηων τὴν
 “ πολιτικὴν τῶν μεγάλων Δυνάμεων, μεγάλη καὶ
 “ ἀνεξάρτητος ἐπικράτεια θὰ κατηρτίζετο κατὰ τὴν
 “ εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν ὅχι ὑπὸ παρακμασάντων
 “ Μωαμεθανῶν, ἀλλὰ ὑπὸ νέου χριστιανικοῦ λαοῦ,
 “ καὶ τοιοῦτοτρόπως θὰ ἐτίθεντο ὅρια καὶ κατὰ τῆς
 “ βαρβαρότητος καὶ κατὰ τοῦ Ῥωσσικοῦ κολοσσοῦ
 “ καὶ θὰ ἡσφαλίζετο διὰ παντὸς ἡ νῦν κινδυνεύουσα
 “ ἡσυχία τῆς Εὐρώπης. Ἄλλ’ ἀντὶ τῶν μεγάλων
 “ τούτων σχεδίων ποῖα εἶναι τὰ σχέδια τῶν ὑπουργ-
 “ γῶν τῆς Γαλλίας; ποταπαὶ σχέσεις πρὸς πασᾶν
 “ τοῦ ὁποίου ἡ ἐφήμερος ὑπαρξίς ὁμοιάζει τὴν περι-
 “ κυκλοῦσαν αὐτὸν ἄστατον ἄμμον τῆς ἐρήμου.”

Ἐν ἄλλῃ δὲ συνεδριάσει ἐρωτήσαντος τοῦ αὐτοῦ
 ῥήτορος ἂν ἀλήθευεν ὅτι πλοῖον πολεμικὸν ὑπὸ
 γαλλικὴν σημαίαν μετέφερεν ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς
 Νεόκαστρον τὸ ταμεῖον τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ,
 καὶ ἂν ἐν τῷ λιμένι τῆς Μασσαλίας ἐναυπηγοῦντο
 φρεγάδαι καὶ κορβέται εἰς χρῆσιν τοῦ Μεχμέτ-Ἀλή,
 ὁ ὑπουργὸς Βιλλέλος οὐδὲν τούτων ἡρνήθη. Τοιαύ-
 της οὔσης τῆς διαγωγῆς ἐπὶ τοῦ Βιλλέλου τῆς γαλ-
 λικῆς κυβερνήσεως, διαγωγῆς ἐναντίας τῆς κοινῆς
 ἐπιθυμίας τῶν Γάλλων, οἱ Ἕλληνες ἀπέστρεφαν
 δικαίως τὸ πρόσωπόν των.

Φιλελευθερώτερος καὶ αὐτῶν τῶν φιλελευθέρων

πολιτευτῶν του αείποτε ἐδείχθη ὁ βρεττανικὸς λαός, συμπαθέστατος δὲ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Δυσμενὴς πρὸς αὐτὸν ἦτον ἐπὶ Καστλερίχου ἢ κυβερνήσις του, δυσμενεστάτη δὲ ἡ διαγωγή τοῦ ἀρμοστοῦ τῶν Ἰονίων νήσων Μαιτλάνδου καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀγωνιζομένους· ἀλλ' ὑπουργήσαντος τοῦ Κάννιγγος ἡ πολιτικὴ μετεποiehth ἐπὶ τὸ εὐμενέστερον προοιμιάσασα διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἑλληνικῶν ἀποκλεισμῶν. Ἐκτοτε ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, πλήρης θάρρους καὶ πίστεως εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην ἔσπευσε μεσοῦντος τοῦ 1823 νὰ καλέσῃ τὴν ἐν Λονδίνῳ ἐπὶ τοῦ δανείου ἐπιτροπὴν εἰς σύνδεσιν πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ἀγγλίας· συνέτρεξαν δ' ἔτι μᾶλλον εἰς τοῦτο ἡ ἐν τῇ μητροπόλει αὐτῆς πρῶϊμος σύστασις τῆς φιλελληνικῆς ἐταιρίας, ἡ ἐμφρων καὶ εὐμενὴς διαγωγή τοῦ Χαμιλτῶνος ἀρχηγοῦ τῆς κατὰ τὸ Αἰγαῖον ἀγγλικῆς μοίρας, ἡ εἰς τὸν ἀγῶνα γενναῖα ἀφοσίωσις τοῦ Βύρωνος, καὶ ἡ πρὸς τοὺς Ἑλληνας δυσμένεια τῶν ἄλλων κυβερνήσεων. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ Ἑλλάς, μέχρις οὗ ἀνεφύη κατὰ πρῶτον γαλλικὸν κόμμα ἐπὶ τοῦ στρατηγοῦ Ῥόσχη, ἄγγλιζεν ὅλη. Προκειμένης δὲ ἤδη ἐκλογῆς βασιλέως ἔστρεψεν ὥς καὶ ἄλλοτε πρὸς αὐτὴν τὴν κυβέρνησιν τὰ ὅμματά της, καὶ τὴν 11 ἰουνίου 1825 ἀπέστειλεν εἰς Λονδίνον τὸν Σπανιολάκην ὡς μέλος μὲν συμπληρωτικὸν τῆς ἐπιτροπῆς, ἀνακληθέντος τοῦ μέλους αὐτῆς Ἰωάννου Ζαήμη διὰ τὴν εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐνοχλήν τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀλλὰ κυρίως ἵνα ἐκθέσῃ πρὸς τὸν Κάννιγγα τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου, τὴν ἀφευκτον ἀνάγκην νὰ μοναρχηθῇ συνταγματικῶς, καὶ τὴν προθυμίαν του εἰς τὸ νὰ δεχθῇ ὄντινα ἐπρότεινεν ἡ Ἀγγλία ὡς μονάρχην του· παρηγγέλθη δὲ ἰδιαίτέρως νὰ παρενείρῃ ὡς τοιοῦτον τὸν Λεοπόλδον δούκα τῆς Σαξωκοβούργης, ἀλλὰ κατ' οὐδὲν εἰσηκούσθη, ἐπιμένοντος

τοῦ Κάννιγγος ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ
 ἑλληνοτουρκικῇ πάλῃ ἦτον ἡ οὐδετερότης, ὅτι θὰ
 ἐπέφερε δεινὰ ἢ ἄλλως πως παρέμβασίς της, καὶ ὅτι
 ἑλληνωφελῇ νομίζουσα εἰρηνικόν τινα συμβιβασ-
 μὸν ἐτοίμη ἦτο νὰ συνεργήσῃ ἂν ἡ Ἑλλὰς ἐπε-
 καλεῖτο τὴν κατὰ τοῦτο συνέργειάν της. Καὶ ταῦτα
 μὲν ἀπήντησεν ἡ Ἀγγλία πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἀπο-
 χωρισθεῖσα δὲ τοῦ ἐν Πετροπόλει ἐπ' εἰρηνοποιήσει
 τῆς Ἑλλάδος διπλωματικοῦ συμβουλίου καθ' ὃν
 τρόπον καὶ δι' ὃν λόγον ἐξεθέσαμεν ἄλλοῦ ἐπειράθη
 νὰ τὸ διαλυσῇ ἀποσπῶσα τὴν Αὐστρίαν, ἀλλ' ἀπέ-
 τυχε· διότι, ὡς ἄλλοτε παρετηρήσαμεν, ἡ Δύναμις
 ἐκείνη διὰ τοὺς φιλοτουρκικοὺς σκοποὺς της περὶ
 πολλοῦ εἶχε συνδιαλέξεις ἀτελεσφορήτους, καὶ ἀπε-
 δοκίμασε τὴν ἀποχώρησιν τῆς Ἀγγλίας. Ἀπομο-
 νωθείσης δὲ ταύτης καὶ δυσφορούσης, συνῆλθαν ἐκ
 νέου τὸν φεβρουάριον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν λοιπῶν
 συμμάχων εἰς συνδιάσκεψιν· ἐπὶ τῆς συνδιασκέψεως
 δὲ ταύτης ἠτήσατο ἡ Ῥωσσία νὰ προτείνωσιν οἱ
 τέσσαρες σύμμαχοι ἐκ συμφώνου τοῖς διαμαχομένοις
 τετράμηνον ἀνακωχὴν εἰς διάπραξιν εἰρήνης ἐπὶ τῇ
 βάσει ἐσωτερικῆς αὐτονομίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπο-
 τελείας πρὸς τὸν σουλτάνον· ἐπειδὴ δὲ πιθανὴν ἐπί-
 στευεν, ἐξ ὧν ἐλάμβανεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως
 εἰδήσεων, τὴν ἀπόρριψιν τῆς προτάσεως τῶν συμμά-
 χων ἤθελεν εἰς εὐόδωσιν τοῦ σκοποῦ των καὶ εἰς
 ἱκανοποίησιν τῆς τιμῆς των νὰ ἐνεργήσωσιν ἐπὶ τῇ
 παρακοῇ τῆς Πύλης, καὶ ἐπρόβαλε νὰ προειδοποιηθῇ
 αὕτη ὅτι οἱ σύμμαχοι ἐμελέτων, ἂν ἀπερρίπτετο ἡ
 εἰρηνικὴ πρότασις των, καὶ τοὺς παρ' αὐτῇ πρέσβεις
 των ν' ἀνακαλέσωσι, καὶ δι' ἄλλων πειθαναγκαστι-
 κῶν τρόπων τὴν πρότασίν των νὰ ὑποστηρίξωσιν.
 Εἰς πόλεμον τείνουσαν τὴν γνώμην ταύτην ἐθεώρη-
 σαν τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου, δὲν τὴν παρεδέχθη-
 σαν, καὶ ἐπέμεναν νὰ ἐνεργηθῶσι μόνον ὅσα ἄλλοτε

ὠρίσθησαν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἄνευ ἀπειλῆς. Ἄκων
 καὶ δυσφορῶν συγκατετέθη ὁ Ἀλέξανδρος, ἐγένετο ἡ
 πρότασις ὡς ἠθέλησαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμά-
 χων του, καὶ ἡ Τουρκία, ὡς προεῖδε καὶ προεῖπεν ὁ
 αὐτοκράτωρ, τὴν ἀπέρριψε περιφρονητικῶ τῷ τρόπῳ.
 Ὑβριν δυσφόρητον ἐθεώρησε τὴν ἀπόρριψιν ὁ αὐτο-
 κράτωρ, ὠνείδισε τοὺς συμμάχους του ὡς παρακού-
 σαντάς τον, καὶ τοὺς ἐμέμφθη διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν
 διαγωγὴν των ὡς μὴ ὑποστηρίζοντας αὐτὸν ἰσχυρῶς
 ἐν ταῖς μετὰ τῆς Πύλης διαφοραῖς του, καὶ μὴ ἐπι-
 τρέποντας αὐτῷ νὰ πράξῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐν Τουρκίᾳ
 ὅ,τι αὐτὸς ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ πράξωσιν ὑπὲρ
 ἑαυτῶν ἐν Νεαπόλει καὶ Ἰσπανίᾳ. Προτείνας δὲ
 ἐκ νέου ν' ἀναγκάσωσι τὴν παρήκοον Πύλην καὶ
 μηδὲ τότε εἰσακουσθεῖς διέλυσε τὸ συμβούλιον καὶ
 ἀνήγγειλε δυσανασχετῶν ὅτι ὥφειλαν οἱ συγκρο-
 τοῦντες αὐτὸ νὰ συλλογισθῶσιν ὅτι δὲν διήρει μόνον
 τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Τουρ-
 κίαν· καὶ ἂν τὸ Ῥωσσικὸν μέχρι τοῦδε παρημελήθη, ἡ
 ἀποτυχία τοῦ ἐλληνικοῦ ἔδιδε νέαν ἀφορμὴν νὰ ἐπι-
 μείνῃ ἔτι σφοδρότερον ἡ Ῥωσσία εἰς τὴν λύσιν
 ἐκείνου διὰ παντὸς τρόπου· τοῖς εἶπε δ' ἐπὶ τέλους
 ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θὰ ἐσυμβουλευέτο ἐν ταῖς μετὰ
 τῆς Πύλης διαφοραῖς του εἰμὴ τὰ ἰδιαίτερα συμφέ-
 ροντα τῆς αὐτοκρατορίας του καὶ τὴν τιμὴν τοῦ
 στέμματός του· τὰ αὐτὰ διεκοίνωσε μετὰ ταῦτα διὰ
 τῶν πρέσβεῶν της καὶ πρὸς τὰς αὐλὰς των. Οἱ βα-
 ρεῖς οὗτοι λόγοι, ἂν καὶ ἀπετείνοντο πρὸς ὅλας, ἀπέ-
 βλεπαν κυρίως τὴν τῆς Αὐστρίας ὡς τὴν ὑπὲρ πᾶσαν
 ἄλλην ἀγωνιζομένην δι' ὧν ἐδύνατο τρόπων εἰς ἀνα-
 τροπὴν τῶν Ῥωσσικῶν σχεδίων. Παρωργίσθη δ' ἔτι
 μᾶλλον ὁ Ἀλέξανδρος κατ' αὐτῆς μαθὼν ἐν ἐκείναις
 ταῖς ἡμέραις ὅτι δὲν ἐσυστέλλετο ὁ Μεττερνίχος καυχώ-
 μενος ὅτι διεπαιδαγώγει τὸν Ἀλέξανδρον διὰ τῆς
 ἐπιτηδείας πολιτικῆς του.

Ἐν ᾧ δὲ συνδιελέγοντο οἱ πληρεξούσιοι τῶν τεσσάρων αὐλῶν ἐν Πιτρουνπόλει, ἀφίχθη ὁ Στρατφόρδος Κάννιγκ ὡς πρέσβυς παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ· ἀλλ' οὐδεμιᾶς ἔτυχεν ἀκροάσεως περὶ τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ ζητήματος, εἰπόντος τοῦ Νεσελρόδου ὅτι τῷ ἀπηγορεύετο πᾶσα περὶ τούτου συνδιάλεξις. Ἐνδόντος δὲ μετὰ ταῦτα τοῦ αὐτοκράτορος ἐξέθεσεν ὁ πρέσβυς τοὺς λόγους δι' οὓς δὲν ἐνέκρινεν ἡ κυβέρνησις του νὰ μεθέξῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος τῶν προκειμένων συνδιαλέξεων θεωροῦσα αὐτὰς ἀνωφελεῖς, ὥς μήτε τῶν Ἑλλήνων μήτε τῶν Τούρκων συνευδοκούντων. Ἀνῆγγειλε δὲ ὅτι πρόθυμος ἦτο καὶ αὕτη νὰ συνεργήσῃ εἰς τὴν εἰρηνοποίησιν, ἂν οἱ διαμαχόμενοι ἐζήτουν ἢ ἐδέχοντο τὴν μεσιτείαν τινὸς τῶν αὐλῶν· ἀλλ' ἀπαράβατον ὅρον ἐθεώρει τὴν ἀποχὴν πάσης βίας. Μὴ παραδεχομένου δὲ τοῦ Νεσελρόδου τὸν τελευταῖον τοῦτον ὅρον ἀνεχώρησεν ὁ Κάννιγκ συμβιβάσας ἄλλας τινὰς ἐπὶ τῆς ἀρктоδυτικῆς παραλίας τῆς Ἀμερικῆς διαφυρὰς τῶν δύο κυβερνήσεων.

Μαθοῦσα δὲ ἡ Αὐστρία τοὺς πρὸς τοὺς πληρεξουσίους ἀπειλητικούς καὶ φιλοπολέμους λόγους τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ θέλουσα νὰ τὸν δυσωπήσῃ ἐπρότεινε ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος καὶ μὴ θελούσης τῆς Τουρκίας, καθὼς πρό τινων μηνῶν ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας μὴ θελούσης τῆς Ἰσπανίας ἢ τῶν ἰσπανικῶν ἐν Ἀμερικῇ ἀποικίων. Δολία καὶ στρατηγηματικὴ ἐπίνοια ἐκρίθη ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη πρότασις τῆς Αὐστρίας. Ἡ Αὐστρία ἤξευρεν, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος χίμαιραν ἀπεκάλει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι δὲν τὴν ἐδέχετο ὥς ἀνατρέπουσαν τὰς βάσεις τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, ὥς καταψεύδουσαν ὅλην τὴν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς μέχρι τοῦδε διαγωγὴν του, καὶ ὥς καταστρέφουσαν τὴν πολιτικὴν τῆς Ῥωσσίας ἀποβλέπουσαν αἰείποτε εἰς ἀνέγερσιν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ τῆς Τουρκίας ὑπο-

φόρων καὶ ἀσθενῶν ἀλλ' ὅχι καὶ ἀνεξαρτήτων ἐπι-
κρατειῶν· πασίγνωστος δὲ καὶ ἡ πρὸς τοὺς Ἑλληνας
ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους διαγωγή τῆς Αὐστρίας ἀγω-
νιζομένης ἀδιαλείπτως ν' ἀνατρέψῃ ἐκ βάθρων τὴν
νέαν πολιτείαν. Ὅ,τι ἐπεθύμει καὶ ὅ,τι ἐπροσπάθει
ἡ αὐτὴ ἐκείνη ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ἦτον ἡ κατά-
θλιψις τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως διὰ παντὸς θεμι-
τοῦ καὶ ἀθεμίτου τρόπου· ἐπὶ δὲ τῆς αἰγυπτιακῆς ἐκ-
στρατείας κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἤλπιζε τὴν καθυπόταξιν
τῆς ὑπεράλλοτε, καὶ ἀνήσυχος ὁ Μεττερνίχος διὰ τὸ
καθ' ἐκάστην κρατυνόμενον φιλελληνικὸν πνεῦμα
ἐν Γαλλίᾳ ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους πρὸς παράτασιν
τῆς καθεστῶσης ἀδρανοῦς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς.
Ὅ,τι δὲ ἐδύνατο νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἐν τῇ δεινῇ
ἐκείνῃ περιστάσει ἦτο μόνος ὁ ῥωσσικὸς πόλεμος·
τὸν πόλεμον δὲ τοῦτον προθεμένη ἡ Αὐστρία διὰ
πάσης θυσίας καὶ διὰ παντὸς τρόπον νὰ ἐμποδίσῃ
ὅπως δώσῃ καιρὸν τῷ Ἰβραημπασᾷ εἰς κατόρθωσιν τοῦ
μεγάλου σκοποῦ, δὲν ἐδυσκολεύετο ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν
ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος συλλογιζομένη ὅτι δὲν
θα ἔσωζε τὴν ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ κινδύνου ἀπροστάτευ-
τον ἐλληνικὴν πολιτείαν ἢ κενὴ καὶ κούφῃ ἀναγνώ-
ρισίς τῆς, ἐν ᾗ θα τὴν ἔσωζε βεβαίως ὁ ῥωσσικὸς
πόλεμος· δὲν ἐυστάλη δὲ νὰ φέρῃ εἰς παράδειγμα
τὰ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, ἐν ᾗ ἔνηχος ἦτον εἰσέτι
ἡ βαρεῖα φωνή τῆς κατὰ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας,
τὴν ὁποίαν ἐμέμφετο πρὸ ὀλίγου παρῤῥησίᾳ καὶ κατε-
μήνυε πρὸς τὰς ἄλλας Δυνάμεις ὡς καταπατήσασαν
διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν νέων
ἐκείνων πολιτειῶν τὰς σωτηρίους ἀρχὰς τοῦ θείου
δικαίου καὶ τῆς νομιμότητος, καὶ ὡς ἐνθαρρύνουσιν
τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον διὰ τούτων θυ-
σιῶν καὶ κινδύνων ἡ ἱερὰ συμμαχία κατέθλιψε· δι' αὐ-
τοὺς τοὺς λόγους οὐδεμιᾶς σκέψεως ἀξία ἐθεωρήθη ἡ
μηδὲν ὑγιὲς κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους ἔχουσα πρό-

τασις τοῦ Μεττερνίχου, ὅστις καὶ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ δὲν ἔπαυε λέγων τοῖς πᾶσιν ὅτι ἐθεώρει τοὺς Ἕλληνας ἀξίους παντελοῦς καταστροφῆς εἰς σωτηρίαν τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς στερέωσιν τῶν ἀρχῶν τῆς ἱερᾶς συμμαχίας. Ἀλλὰ τὸ ἀναφανέν τοῦτο σχίσμα Αὐστρίας καὶ Ῥωσσίας ἐπέφερε μέγιστον ἀποτέλεσμα· διέρρηξε τὸν ἐπὶ καταπιέσει τῶν λαῶν χαλκευθέντα ζυγὸν τῆς ἱερᾶς συμμαχίας· ἡ σκηνὴ δὲ εἰς ἣν παριστάμεθα εἶναι ἡ τελευταία τοῦ βίου τῆς συμμαχίας ταύτης.

Ἐν τούτοις ἔπεσεν ἀπροσδοκῆτως ἐν μέσῳ τῶν Ἑλλήνων ἔγγραφον λέγον μετὰ τινας διεξοδικὰς παρατηρήσεις τὰ ἑξῆς. “Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δυνάμει
 “τῆς παρούσης πράξεως θέτει ἐκουσίως τὴν ἱερὰν
 “παρακαταθήκην τῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας, ἐθνικῆς ἀνε-
 “ξαρτησίας, καὶ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως εἰς
 “τὴν μοναδικὴν ὑπεράσπισιν τῆς μεγάλης Βρεταν-
 “νίας”(α).

Τὸ ἀναφανέν ἔγγραφον τοῦτο τὸ ἐν ξένη γλώσσῃ συνταχθὲν καὶ κακῶς ἐξελληνισθὲν ἐξέπληξε τοὺς πλείστους τῶν ἐν τοῖς πράγμασι ἀγνοοῦντας πόθεν καὶ πρὸς τίνα σκοπὸν ἀνεφάνη.

Ἀφ’ οὗ μετεβλήθη ἐπὶ τὸ φιλελληνικώτερον ἢ ἀγγλικὴ πολιτικὴ, οἱ φιλογενεῖς Ζακύνθιοι, Ῥώμας, Στέφανος καὶ Δραγόνας ἐσύστησαν ἐν Ζακύνθῳ ἐπιτροπὴν καὶ εἰργάζοντο ὅπως ἐδύναντο εἰς ὠφέλειαν τῆς κινδυνευούσης Ἑλλάδος. Ὅστις γνωρίζει πῶς διοικεῖται ἡ Ἐπτάννησος δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ πεισθῇ ὅτι τοιαύτη ἐπιτροπὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συστηθῇ ἄνευ τῆς πλήρους συγκαταθέσεως τοῦ μεγάλου ἁρμοστοῦ, οὔτε ἡμπορεῖ ν’ ἀμφιβάλλῃ ὅτι ὁ μέγας ἁρμοστὴς καὶ ἐπέβλεπε πάντοτε καὶ διεύθυνε πολλάκις τὰς πράξεις τῆς ἐπιτροπῆς. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐφάνη ὅτι οἰκοθεν συνέταξε τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔγγραφον, καὶ λήγοντος τοῦ ἰουνίου τοῦ 1825 ἐξαπέστειλε δύο πα-

ρόμοια, τὸ μὲν εἰς Πελοπόννησον διὰ τοῦ Χρήστου Ζαχαριάδου, τὸ δὲ εἰς Ὑδραν διὰ τοῦ Παναγιώτου Λεωνταρίτη ἐπὶ ῥητῇ ἐντολῇ νὰ τὰ ὑπογράψωσιν οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν προεδρίαν τὸ μὲν τοῦ Μιαούλη τὸ δὲ τοῦ Κολοκοτρώνη ἄνευ παραμικρᾶς προσθαφαιρέσεως ὥς τὰ μόνα σωτήρια· δὲν ἐκρίθη δ' εὐλογον νὰ σταλῶσι κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν κυβέρνησιν, διότι ὥς κυβέρνησις δὲν ἐδύνατο δι' οὓς εἶπαμεν συνταγματικούς λόγους νὰ τὰ δεχθῇ. Δὲν συνίστα δὲ τὰ ἔγγραφα ταῦτα τόσον ἢ ῥητῇ παραγγελίᾳ τῆς ἐν Ζακύνθῳ ἐπιτροπῆς, ὅσον ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος τῆς πατρίδος. Ἄλλ' ἂν καὶ πολὺς ἦτον ὁ κίνδυνος οὗτος, οἱ μὲν τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου, τοὺς ὁποίους ἠῦρεν ὁ Ζαχαριάδης κατὰ τὴν Ἀλωνίτσαιναν, ἤθελαν, οἱ δὲ δὲν ἤθελαν νὰ ὑπογράψωσι τὴν πρᾶξιν ὅπως ἦτο συντεταγμένη· ἀφ' οὗ ὅμως ὁ Ἰβραήμης τοὺς ἀνεμοσκόρπισε καὶ κατὰ τὴν Ἀλωνίτσαιναν καὶ κατὰ τὰ Μαγούλιανα, ὅλοι ἀπηλπίσθησαν, καὶ συνελθόντες οἱ πλείστοι αὐτῶν εἰς τὰ Λαγκάδια μετὰ τὴν τροπὴν τῶν ἐδέχθησαν τὴν πρᾶξιν ὥς ἀναγκαῖον κακόν, τὴν ὑπέγραψαν, καὶ προσυπέγραψαν καὶ ὀνόματα ἀπόντων. Ὁμόφωνοι ὑπέγραψαν τὴν πρᾶξιν ταύτην καὶ οἱ Ὑδραῖοι, καὶ οἱ λοιποὶ νησιῶται, καὶ οἱ στερεοελλαδίται, καὶ τὰ μέλη τοῦ βουλευτικοῦ καὶ τοῦ νομοτελεστικοῦ, καὶ ὅλος ὁ ἀνώτατος κλῆρος, καὶ ἀπαξάπαντες οἱ γνωστοὶ Ἕλληνες ἐκτὸς τοῦ Ὑψηλάντου, τοῦ Κωλέττου (β), τοῦ Κουντουριώτου, τοῦ Γούρα καὶ δύο τριῶν βουλευτῶν. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα φέροντα τὸ ἔτος 24 ἰουλίου 1825 ἐστάλησαν κατὰ τὴν παραγγελίαν τῆς ἐν Ζακύνθῳ ἐπιτροπῆς εἰς Λονδῖνον διὰ τοῦ Κίμωνος τοῦ ὑπὸ τὴν πλοιαρχίαν τοῦ Δημήτρη Μιαούλη υἱοῦ τοῦ ναυάρχου. Τόσῃ δὲ ἦτο κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἡ ἀμηχανία τῶν Ἑλλήνων, καὶ τόσῃ καὶ αὐτοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ ἡ ἀθυμία, ὥστε ἐζήτησε συγχρόνως ἡ κυβέρνησις, ἂν καὶ ἐπὶ

ματαίω, τὴν ἄδειαν τῶν Ἀρχῶν τῆς Μάλτας καὶ τῆς Ἑπτανήσου εἰς στρατολογίαν ἐκ τοῦ προχείρου ἐντὸς τῶν τόπων ἐκείνων, καὶ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἔξοδον τοῦ ἐμπειροπολέμου Ἀγγλου Ναπιέρου διοικητοῦ τῆς Κεφαλληνίας εἰς ἐμψύχωσιν τοῦ στρατιωτικοῦ της. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα παρώργισαν τὸν στρατηγὸν Ῥόσχην, διότι ἐματαίωσαν ὅλα τὰ σχέδιά του. Οὗτος καὶ Ἀμερικανὸς τις Τουνσένδος Βάσιγκτων αὐτοχειροτόνητος ἐπίτροπος τῶν φιλελληνικῶν ἐταιριῶν τῆς Ἀμερικῆς τόσον ἐθρασύνθησαν ὥστε ἔστειλαν τὴν 16 ἰουλίου πρὸς τὰ μέλη τοῦ νομοτελεστικοῦ ἀπρεπῇ καὶ μωρὰν διαμαρτύρησιν· ἀλλ' ἡ φιλελληνικὴ ἐταιρία τῶν Παρισίων κατέκρινεν ἐπισήμως τὴν διαγωγὴν τοῦ ἐπιτρόπου της Ῥόσχη παραβάντος τὰς ὁδηγίας της. Ἀξιοπαρατήρητον δὲ εἶναι ὅτι, ἐν ᾧ ὁ ἐπίτροπος οὗτος ἠγωνίζετο εἰς ἀνατροπὴν τοῦ ἐνυπάρχοντος πολιτικοῦ συστήματος τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς ἀναγορεύσεως βασιλέως, ἤλεγχε τοὺς ἄλλους ὡς παραβάτας αὐτοῦ· ὠργίσθησαν ἐπὶ τῇ πράξει τῆς ἀγγλικῆς προστασίας καὶ οἱ τὸ αὐρηλιανὸν σχέδιον ἀσπαζόμενοι Ἕλληνες, καὶ ἐπροσπάθησαν δι' ἀποστολῶν καὶ ἀναφορῶν εἰς Παρισίους ἐν μέσῳ καταδιώξεων φυλακίσεων καὶ ἐξοριῶν τὸ μὲν σχέδιόν των νὰ πραγματοποιήσωσι, τὴν δὲ πράξιν τῆς προστασίας νὰ ματαιώσωσι. Τῆς πολιτικῆς ταύτης ἦτο καὶ ὁ Ὑψηλάντης.

Ἡ δὲ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἅμα ἔλαβε τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος πράξιν ὡμολόγησε χάριτας δι' ἣν ἔδειξαν οἱ Ἕλληνες πρὸς αὐτὴν πίστιν, τὴν ἀπέρριψεν ὁμως παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τῶν Ἑλλήνων εἰποῦσα ὅτι ἡ παραδοχὴ της θὰ ἐπέφερε πόλεμον αὐτῆς καὶ τῆς Τουρκίας πάντῃ ἀδικοιολόγητον· ἐπρόσφερε δὲ ὡς καὶ ἄλλοτε τὴν φιλικὴν της μεσολάβησιν εἰς συμβιβασμόν. Εἰς τί ἄρα ἡ ὑποκίνησις πράξεως ἀπορρίφθεις;

Διττὴν προέθετο ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις πρόθεσιν ῥίψασα εἰς τὸ μέσον τῶν Ἑλλήνων διὰ τοῦ μεγάλου ἀρμοστοῦ τὴν πρᾶξιν ταύτην· τὴν ἀνατροπὴν τοῦ σχεδίου ὑπὲρ τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ δουκὸς τῆς Αὐρηλίας, καὶ τὴν ἀποτροπὴν παντὸς παρὰ γνώμην αὐτῆς κινήματος τῆς Ῥωσσίας ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος. Εἶδαμεν ὅτι ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ἡ Ἀγγλία ἐφοβεῖτο τὴν μοναδικὴν καὶ ἔνοπλον παρέμβασιν τῆς Ῥωσσικῆς αὐλῆς εἰς τὴν ἑλληνοτουρκικὴν πάλην· ἂν δὲ καὶ ἐφαίνετο ἔχουσα πεποιθήσιν εἰς τοὺς εἰρηνικοὺς σκοποὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐφοβεῖτο πάντοτε τὴν εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον ῥοπὴν ὅλης τῆς Ῥωσσίας ὑπὲρ τῶν πασχόντων ὁμοθρήσκων της· ἀνησύχαζε δὲ καὶ διὰ τὴν πρὸ ὀλίγου ἐπελθοῦσαν δεινὴν διαφωνίαν αὐτῆς καὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ τῶν ἐν Πιερπολίει συνδιαλέξεων, καὶ διὰ τὴν διακοπὴν πάσης εἰς τὸ ἐξῆς τῶν δύο κυβερνήσεων συνδιασκέψεως περὶ τοῦ τουρκοελληνικοῦ ζητήματος. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐδέχθησαν τὴν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ τοῦ δουκὸς τῆς Αὐρηλίας πρότασιν, καὶ ἐζήτησαν τὰς συμβουλὰς τοῦ Κάννιγγος, ἀλλ' ὅτε ὑπεκινεῖτο ἡ πρᾶξις αὕτη, ἡγνόει ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις τὴν ἀπόρριψιν τῆς προτάσεως ταύτης καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Σπανιωλάκη. Ἦγνόει καὶ ὁ μοίραρχος Ἀγγλος ὁ ὑπενεργήσας τὴν ἀποστολὴν τοῦ Σπανιωλάκη τὴν πρᾶξιν τῆς προστασίας.

Ἀλλ' ἔπραξε καλῶς ἢ κακῶς αἰτήσασα ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν; Τὰ πράγματα ἀπέδειξαν ὅτι ἔπραξε καλῶς. Φόβος κατέλαβε πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων μήπως ἡ Ἀγγλία ἐκυρίευσεν δυνάμει αὐτῆς τῆς πράξεως τὴν Ἑλλάδα, καὶ κατεστρέφετο τοιοῦτοτρόπως ἡ ἀνεξαρτησία της· ἀλλ' ὁ ἄλογος οὗτος φόβος οὐδαμῶς κατέλαβε τοὺς ὀξυδερκεστέρους τῶν Ἑλλήνων βλέποντας ὅτι, ἂν ἔπραττε τοιοῦτόν τι

ἡ Ἀγγλία, ἐπροκάλει καθ' ἑαυτῆς δικαίως τὴν ἀγανάκτησιν, ἴσως καὶ τὸν πόλεμον τῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, καὶ τὸ μῖσος ὅλων τῶν λαῶν· ἐμέμφθησάν τινες τοὺς Ἕλληνας ὅτι ἀναγκασθέντες νὰ ἐπικαλεσθῶσι ξένην ὑπεράσπισιν δὲν ἐπεκαλέσθησαν τὴν τῆς Εὐρώπης ὅλης· μήπως δὲν ἔστειλαν πρὸς τοὺς εἰς Βερώνην συνελθόντας ἄνακτας ἱκέτας τοὺς ὁποίους οὗτοι οὐδὲ τῆς παρουσίας των ἠξίωσαν; μήπως δὲν ἐπεκαλέσθησαν τὴν μεσολάβησιν τῆς αὐλῆς τῆς Ῥώμης πρὸς τὰς ἄλλας χριστιανικὰς αὐλὰς καὶ δὲν εἰσηκούσθησαν; ἀνάγκη ἄρα πολιτικὴ ἦτο νὰ προτιμήσωσι τὴν εὐμενέστερον πρὸς αὐτοὺς διακειμένην καὶ τοιαύτη ἦτον ὡς ἀπεδείξαμεν ἡ ἀγγλικὴ κυβερνησις. Κινήσαντες οἱ Ἕλληνες τὸ φιλότιμον τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἐκίνησαν συγχρόνως καὶ τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἀντιζήλων της, καὶ οὕτως ἡ Ἑλλὰς ὅχι μόνον δὲν ἔπαθεν αἰτησαμένη τὸν ὑπεράσπισιν μιᾶς καὶ μόνης, ἀλλ' ὠφελήθη τὰ μέγιστα διὰ τῶν ἐνεργειῶν καὶ αὐτῆς καὶ τῶν ἄλλων.

Ἡ δὲ Ἀγγλία θέλουσα νὰ καταπραῦνῃ τὴν ἐφ' οἷς ἐνηργοῦντο ὑπεροργισθεῖσαν κατ' αὐτῆς Πύλην ἐξέδωκεν τὴν 18 Σεπτεμβρίου εἰς νέαν ἔνδειξιν τῆς οὐδετερότητός της διάταγμα ἀπαγορεῦον πᾶσαν ἐπὶ ξένη ὑπηρεσίᾳ στρατολογίαν (τὴν τοῦ Κοχράνου) καὶ πᾶσαν ἐπὶ ἐξαμηνία ἐξαγωγὴν πολεμικῆς ὕλης εἰς χρῆσιν τῶν διαμαχομένων (τῶν Ἑλλήνων)· ἀλλὰ τὸ διάταγμα τοῦτο οὔτε τοὺς Ἕλληνας ὡς μὴ ἐνεργηθὲν ἔβλαψεν, οὔτε τὴν Πύλην βλέπουσαν ὅτι ὅσα ἐπράττοντο δὲν ἦσαν ὅσα ἐλέγοντο κατεπραῦνεν.

Παύσασα δὲ ἡ Πύλη ἐπὶ τῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφίξει τοῦ Μιντσιάκη νὰ φοβῇται τὴν Ῥωσσίαν ὡς φιλοπόλεμον, ἤρχισε νὰ τὴν καταφρονῇ ὡς φιλειρηνικὴν· τόσον δὲ ἐθρασύνθη ὥστε λαβοῦσα σφοδρὸν ἔγγραφον τοῦ ἐπιτετραμμένου τούτου εἰς ταχὺν συμβιβασμὸν τῶν εἰσέτι ἀσυμβιβάστων Ῥωσ-

σοτουρκικῶν διαφορῶν οὐδὲ καὶ ν' ἀπαντήσῃ ἡξίωσεν. Ἐδυσφόρησεν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τῇ σιωπῇ ταύτῃ, ἐμέμφθη αὐτὸς ἑαυτὸν διὰ τὴν πολλὴν του μακροθυμίαν, ἔδειξε διάθεσιν νὰ μεταβάλλῃ τὴν πολιτικὴν του ἐπὶ τὸ πολεμικώτερον, παρήγγειλε τοῖς ἐν Λονδίνῳ, Παρισίοις, Βιέννῃ καὶ Βερολίνῳ πρέσβεσί του νὰ ἐξετάσωσι τὰς πρὸς τοῦτο διαθέσεις τῶν αὐλῶν παρ' αἷς ἔδρευαν, καὶ διέταξε τὸν Μιντσιάκην νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς διαγωγῆς τῆς Πύλης. Διεμαρτυρήθη ὁ Μιντσιάκης ἀλλὰ καὶ ἡ διαμαρτύρησις αὕτη ἔμεινεν ἀναπάντητος. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ὀργισθεὶς ἐπὶ τῇ περιφρονήσει ταύτῃ καὶ κατὰ τῆς συμμαχίας ἣτις δὲν τὸν ὑπεστήριζε, καὶ κατὰ τῆς Πύλης ἣτις τὸν παρήκουε, καὶ πεισθεὶς ἐξ αὐτῆς του τῆς πείρας ὅτι ἀνωφελῶς ἠγωνίζετο διαπραγματευόμενος, ἐξῆλθε τῆς Πετροπόλεως πρὸς ἐπιθεώρησιν τοῦ ὑπερεπιθυμοῦντος τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον πολυαριθμὸν στρατοῦ του, καὶ πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν του, αἱ ὁποῖαι ἕνεκα τῆς πρὸς τὴν ναυτηλίαν καὶ τὸ ἐμπόριόν των δυσμενοῦς διαγωγῆς τῆς Πύλης ἔπαθαν ὑπὲρ τὰς ἄλλας τῆς αὐτοκρατορίας του· ἐξέλαβαν δὲ τὴν περιοδείαν ταύτην καὶ αὐλαὶ καὶ λαοὶ δικαίως ὥς προαναγγέλλουσιν τὸν πόλεμον. Ἀλλ' ἀσθενήσας ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τῆς περιοδείας του ταύτης ἐν Ταγανρόκῳ ἀπεβίωσε τὴν 19 νοεμβρίου.

Οὐδέποτε ἴσως ἄλλοτε αἱ τῶν αὐλῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεις ἦσαν τόσον ἀνώμαλοι ὅσον ἐπὶ τῶν παραμονῶν τοῦ μεγάλου τούτου συμβάντος. Τὰ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ὥς πομφόλυγες ὥς εἶδαμεν διερράγησαν, καὶ τὰ μέλη αὐτῆς δὲν συνεννοοῦντο ὥς ἄλλοτε· ὁ φιλειρηνικὸς Ἀλέξανδρος παρωργισμένος διὰ τὴν πρὸς ἃ ἐβουλεύετο δυσμενῇ διάθεσιν τῶν ἄλλων ἀνάκτων ἐφιλοπολέμει καὶ διέταττε τοὺς πρέσβεις του νὰ μὴ πολιτικολογῶσιν ἐν ταῖς διπλωματικαῖς

συντυχίαις των. Ἀνήσυχος ἡ Αὐστρία ἐμεθοδεύετο πῶς νὰ καταπραῦνῃ τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ πῶς νὰ παρατείνῃ πρὸς βλάβην τῶν Ἑλλήνων τὸν ἀγῶνά των, τὸν ὁποῖον ἤθελεν ὁ Ἀλέξανδρος νὰ παύσῃ· ἐπ' αὐτῷ δὲ τῷ σκοπῷ ἐπρότεινε νέας, ἀνωφελεῖς καὶ ἀπαραδέκτους συνδιαπραγματεύσεις. Ἡ Γαλλία κατεγίνετο νὰ συνάψῃ τὰ διεστῶτα. Ἡ Πρωσσία μόνῃ ἐρρώσιζε καὶ ἐμέμφετο τὰς ἄλλας αὐλὰς ὡς προκαλούσας μᾶλλον διὰ τῆς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν διαγωγῆς των ἢ ἐμποδίζουσας τὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ αὕτη δὲν συνεμάχει. Ἡ δὲ Ἀγγλία ἐδυσφόρει ἀπομεμονωμένη· ἐταράττετο δὲ ὑπέρποτε διότι ἔβλεπε τὴν Ῥωσσίαν ἐτοιμὴν εἰς πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἤθελε νὰ ἐμποδίσῃ παντοίοις τρόποις, καὶ ἐπεθύμει ἀξιοπρεπῇ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς μεμονωμένης θέσεώς της διὰ τινος συνεννοήσεως μετὰ τῆς Ῥωσσίας μεθ' ἧς καὶ μόνῃς διενόεῖτο νὰ ἐργασθῇ εἰς λύσιν τοῦ ἐλληνοτουρκικοῦ ζητήματος, πεπεισμένη ὅτι αἱ ἄλλαι αὐλαὶ ἢ θὰ παρηκολούθουν ἢ δὲν θ' ἀντέπρατταν. Προθύμως ἐκλινεν ὁ ἐν Λονδίνῳ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας τὸ οὖς εἰς τοὺς διαλλακτικοὺς λόγους τοῦ Κάννιγγος, αἱ δύο αὐλαὶ διηλλάγησαν, καὶ ὁ ἐν ὑπολήψει παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ Στραγφόρδος ὁ ἐπ' ἀδείᾳ μεταβὰς πρό τινος καιροῦ ἐκ Κωνσταντινούπολεως εἰς Λονδῖνον ἀπεστάλη πρέσβυς παρ' αὐτῷ εἰς πασιφανὲς δεῖγμα διαλλαγῆς τῶν ἀντιζήλων δύο τούτων αὐλῶν.

1825.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΖ.

Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.
Περίοδος πρώτη.

ΑΠΟΔΙΔΟΥΣΑ ἡ Πύλη τὰς μέχρι τοῦδε ἐπανει-
λημμένας πολεμικὰς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἀποτυχίας
τῆς εἰς τὴν ἀνικανότητα τῶν πολεμάρχων τῆς ἀνέ-
δειξε τὸ ἔτος τοῦτο Ῥούμελη-βαλεσῆν τὸν Ῥεσῆτ-
Μεχμέτπασαν, τὸν παρονομαζόμενον Κιουταγῆν.
Διεκρίθη ὁ ἀνὴρ οὗτος ὡς δραστήριος καὶ φιλοκίνδυ-
νος καὶ ἐπὶ τῆς μάχης τοῦ Πέτα, καὶ ἐπὶ τῆς πρώτης
πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου καθ' ἣν ἂν εἰσηκούετο
ἡ πόλις ἔπιπτεν. Ἡ Πύλη τῷ ἔδωκεν ἐπὶ τῆς ἐκστρα-
τείας ταύτης πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ ἀφθόνους πόρους,
μετέθεσε τὸν ἀντίζηλόν του Ὁμέρπασαν Βριώνην ἀπὸ
τῆς σατραπείας τοῦ Μπερατίου εἰς τὴν τῆς Θεσσα-
λονίκης, καὶ τῷ εἶπεν ἐπὶ τῷ διορισμῷ του, “ ἡ τὸ
Μεσολόγγι ἢ τὴν κεφαλὴν σου.” Ὁ νέος δὲ
οὗτος ἀρχιστράτηγος κατέβη εἰς Λάρισσαν τὸν ἱανου-
άριον καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου
κατεγίνετο νὰ παύσῃ τὰς ταραχὰς τῆς Ἀλβανίας καὶ
νὰ στρατολογήσῃ ἐπὶ ἀδρῶ καὶ τακτῶ μισθῶ.

Διηγούμενοι τὰ τῆς πρώτης πολιορκίας τοῦ Μεσο-
λογγίου ἐπεριγράψαμεν τὸ τεῖχός του (α). Ἐκτοτε

τὸ τεῖχος τοῦτο ἐδυναμώθη καὶ ἔλαβε νέαν μορφήν ὑπὸ τὴν ἀκάματον φροντίδα τοῦ Μιχαὴλ Κοκκίνη· ἐκαθαρίσθη δέ, ἐπλατύνθη, καὶ ἐβαθύνθη καὶ ἡ τάφρος. Ἐπαιρόμενος ὁ τειχοποιὸς Κοκκίνης ἐπὶ τοῖς ἔργοις του εἰδοποιεῖ ἐπισήμως τὸν διευθυντὴν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος Μαυροκορδάτον, ὅτι “ τὸ ὀχύρωμα “ τοῦτο ἱκανὸν ἦτο ν’ ἀνθέξῃ εἰς πᾶσαν ἐχθρικὴν “ προσβολήν, καὶ ὅτι ἐπισκεφθέντες αὐτὸ Ἀγγλοὶ “ τὸ ἐθαύμασαν καὶ ἐξεπλάγησαν.” Οὐδὲν εἶχε βεβαίως τὸ ὀχύρωμα τοῦτο ἱκανὸν νὰ κινήσῃ εἰς θαυμασμὸν ἢ νὰ φέρῃ εἰς ἐκπληξιν τὸν ἐπισκεπτόμενον αὐτὸ εἰδήμονα, διότι οὐδ’ εὐκτιστον καὶ ἦτο τὸ τεῖχος· καὶ ἂν μεθ’ ὅλης τῆς ἀτελείας του ἡ πόλις δὲν ἠλώθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰ μὴ καθ’ ἣν ἡμέραν ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν προμάχων της, ἃς ἐνθυμηθῶμεν ὅτι “ ἄνδρες ἡ πόλις οὐ τεῖχη.”

Τὸ τεῖχος εἶχεν ἐπὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας ταύτης σχῆμα ἐπτάγωνον. Πρὸς τὸ κέντρον αὐτοῦ, τὸ πρὸς ἄρκτον βλέπον, ἔκειτο τὸ προτείχισμα τοῦ Μπότσαρη· καὶ πρὸς μὲν δυσμὰς τοῦ κέντρου ἔκειντο κατὰ σειρὰν τὸ πύργωμα τοῦ Κοραῆ, τὸ προτείχισμα τοῦ Φραγκλίνου, τὸ κανονοστάσιον τοῦ Βύρωνος, τὰ πυργώματα τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου καὶ τοῦ Κοτσιούκου, καὶ τὸ κανονοστάσιον τοῦ Κυριακούλη. Ἐκειτο δὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς σειρᾶς ἀλλ’ ἐπὶ τοῦ παρακειμένου νησιδίου τῆς Μαρμαροῦς καὶ τὸ κανονοστάσιον τοῦ Σαχτούρη· πρὸς ἀνατολὰς δὲ τοῦ κέντρου ἔκειτο τὸ προτείχισμα τοῦ Μακρῆ, τὸ μηνοειδὲς πρόφραγμα τοῦ Γουλιέλμου τῆς Ὁραγγίας (β), τὰ κανονοστάσια τοῦ Ῥήγα καὶ τοῦ Ἀντωνίου Κοκκίνη, τὸ καρκινοειδὲς πρόφραγμα τοῦ Μονταλεμβέρτου καὶ τὰ κανονοστάσια τοῦ Σιεφέλδου, τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Σκενδέρμπεη. Ἐφ’ ὅλου δὲ τοῦ τεύχους ἔκειντο σαράντα ὀκτὼ κανόνια σιδηρᾶ χωρητικὰ σφαιρῶν διαφόρου ὀλκῆς μέχρι 48 λιτρῶν, καὶ τέσσαρες βομβορ-

ρίπτῃρες, ἐξ ὧν οἱ δύο εἶχαν διάμετρον 10 δακτύλων, ὁ εἰς 5, καὶ ὁ τέταρτος $4\frac{2}{5}$.

Ἐφρόντισεν ἡ τοπικὴ διοίκησις νὰ διατάξῃ ἐν καιρῷ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Νότην Μπότσαρην, τὸν Τσόγκαν καὶ ἄλλους πρὸς φρούρησιν τοῦ Καρβασαρᾶ, τῆς Βονίτσης καὶ τῶν στενῶν τοῦ Μακρυνόρους, καὶ τὰ στρατεύματα ταῦτα ὑπήκουσαν. Ἀλλὰ στρατευσάντων τῶν ἐχθρῶν πρὸς τὸ Μακρυνόρος, ἐλειποτάκτησαν οἱ φυλάσσοντες τὰς θέσεις ἐκείνας, ἐγκατέλειψαν καὶ οἱ ἄλλοι τὰς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὁχθῆς τοῦ Ἀχελώου, ὥστε οἱ ἐχθροὶ διέβησαν τὴν 23 μαρτίου ἀνεμπόδιστοι διὰ τοῦ Μακρυνόρους, καὶ ἔπесαν μηδενὸς ἐναντιουμένου εἰς Βάλτον καὶ Ξηρόμερον· οἱ δὲ τρισάθλιοι κάτοικοι τῶν μερῶν ἐκείνων διεσκορπίσθησαν ὡς καὶ ἄλλοτε τῇδε κάκεισε· ἀλλ' ἠῦραν ταύτην τὴν φορὰν καταφύγιον ἔτοιμον καὶ ἀσφαλές, τὸ ὑπὸ τὴν Ἐπτάνησον πολιτείαν νησίδιον τοῦ Καλάμου. Οἱ ἐχθροὶ οὔτε ἐπὶ τῆς ποταμοπορείας τοῦ Ἀχελώου οὔτε πέραν αὐτοῦ ἠῦραν ἀντίστασιν, διότι ὅσον οὔτοι ἐπροχώρουν, τόσον οἱ Ἕλληνες ὑπεχώρουν πρὸς τὰς πόλεις Μεσολογγίου καὶ Ἀνατολικοῦ, καὶ τοιουτοτρόπως ἔφθασαν τὴν 11 ἀπριλίου ἀτουφέκιστοι ἀπέναντι τοῦ Ἀνατολικοῦ· τὴν δὲ 15 ἐφάνησαν ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου· δὲν εἰσέβαλαν δὲ εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ὅλοι διὰ μιᾶς, ἀλλ' ἐκ διαλειμμάτων· ἡ δὲ ὀπισθοφυλακὴ αὐτῶν ἐν ᾗ καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος δὲν ἔφθασεν ἔξω τοῦ Μεσολογγίου εἰμὴ τὴν 23· ἀλλὰ καὶ οἱ εἰσβαλόντες δὲν συνήλθαν ὅλοι ἔξω τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλὰ πολλοὶ αὐτῶν κατέλαβαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἄλλας θέσεις. Ἀδελος ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς τῶν εἰσβαλόντων· ἀλλ' ἐξ ὅσων διενέμοντο σιτηρεσιῶν ὑπελογίζοντο εἴκοσι χιλιάδες, ἐν αἷς καὶ τρισχίλιοι σκάπται καὶ ἐργάται χριστιανοὶ ἐκ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας. Συνεξεστράτευαν δὲ ὑπὸ τὸν Κιουνταγῆν ὁ Ἰσμαήλ-

πασας Πλιάπας, ὁ Ὁμέρπασας υἱὸς τοῦ Ἰβραήμπασα ἡγεμόνος ἄλλοτε τοῦ Μπερατίου, καὶ οἱ γνωστοὶ ἀρχηγοὶ τῆς Ἀλβανίας Ἀγος Βασιάρης, Ταχὴρ Ἀμπάζης, Σουλτσακόρτσας, καὶ Πανούσης Σέβρανης. Τοσαύτη καὶ τοιαύτη ἦτον ὡς ἔγγιστα ἡ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐντὸς τῶν δύο πόλεων ἀρξαμένης τῆς πολιορκίας ἦτο περίπου τρισχίλιοι ὀπλοφόροι ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς Στουρνάρην, Μακρῆν, Νότην Μπότσαρην, Τσόγκαν, Δεληγεωργόπουλον, Κότσικαν, Ἰσκον, Λιακατᾶν, Σούκαν καὶ ἄλλους. Εὐρέθη ἐπὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου καὶ διέμεινεν ἐν αὐτῇ μέχρι τέλους τοῦ ἰουλίου καὶ ὁ Νικήτας.

Ἀκουσθείσης δὲ τῆς ἐχθρικῆς ταύτης ἐκστρατείας ἡ κυβέρνησις ἔσπευσε νὰ στείλῃ εἰς διοίκησιν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος τριμελῆ ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν βουλευτῶν Γιαννάκη Παππαδιαμαντοπούλου, Γεωργάκη Καναβοῦ καὶ Δημήτρη Θέμελη. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἔφθασεν εἰς Μεσολόγγι τὴν 12 ἀπριλίου καὶ ἐνησχολήθη σπουδαίως εἰς τακτοποίησιν τῆς ὑπηρεσίας. Ἡ πόλις ἦτον εἰς κατάστασιν ὑπερασπίσιμον καὶ τρόφιμα καὶ πολεμεφόδια καὶ στρατεύματα ἐμπειροπόλεμα καὶ πλήρη ζήλου εἶχεν ἱκανά· εἶχε καὶ τὴν θάλασσαν ἀνοικτὴν καὶ δι' αὐτῆς ἐλάμβανεν ἔξωθεν ὅ,τι ἐχρειάζετο. Ἀνοικτὴν εἶχε τὴν κοινωνίαν καὶ ὁ Κιουταγῆς μετὰ τῆς Ναυπάκτου καὶ τῶν Πατρῶν καὶ ἐλάμβανε καὶ αὐτὸς ἐκεῖθεν ὅ,τι ἐχρειάζετο.

Ἐλθούσης δὲ τῆς προφυλακῆς τῶν ἐχθρῶν εἰς τοὺς ἐλαιῶνας τοῦ Μεσολογγίου, ἐξῆλθαν αὐθήμερον τινὲς τῶν ἐντὸς, ἠκροβολίσθησαν καὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὴν πόλιν. Ἐξῆλθαν καὶ τὴν ἐπιοῦσαν καὶ ἠκροβολίσθησαν ὡς καὶ τὴν προτεραίαν. Ἐφονεύθησαν δὲ τὰς δύο ταύτας ἡμέρας δύο σημαιοφόροι, ὁ εἰς Ἑλληνα, ὁ δὲ ἕτερος Τούρκος· ἐπληγώθησαν καὶ ὀκτὼ Ἑλληνες καὶ ἄλλοι τόσοι ἐχθροί. Ἐνεδρεύσαντες

οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸ Κεφαλόβρυσον ἐσκότωσαν τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἕξ ἐκ τῶν διαπορευομένων ἐχθρῶν.

Διηγούμενοι τὰ περὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀνατολικοῦ ἐπὶ τοῦ 1823, εἶπαμεν ὅτι τὸ νησίδιον ἐκεῖνο δὲν εἶχε γλυκὺ νερόν, καὶ ὅτι οἱ κάτοικοι ἠρύοντο εἰς χρῆσιν τῶν ἀπὸ τινος πηγῆς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς πρὸς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς πόλεως. Ἡ πηγὴ αὕτη ἐφρουρεῖτο ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν ἐχθρῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· ἀλλὰ τὴν 17 ἐγκατελείφθη καὶ ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἕκτοτε ἡ ἔλλειψις τοῦ νεροῦ ἐγένετο λίαν ἐπαισθητὴ ἐν τῇ πόλει. Τὴν δὲ 18 εἰς τῶν στρατιωτῶν κατοικῶν παράλιον οἰκίαν ἔπεσεν εἰς τὴν ἔμπροσθεν αὐτῆς θάλασσαν ἵνα κολυμβήσῃ· κατὰ τύχην ἔπιεν ὀλίγον νερόν καὶ τὸ ἡῦρε παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν γλυκὺ· ἀνήγγειλε τοῦτο τοῖς ἐν τῇ πόλει, ἔτρεξαν τὰ πλήθη εἰς τὸν αἰγιαλόν, ἐγεύθησαν τὸ θαλάσσιον νερόν καὶ εὐρόντες το καὶ αὐτοὶ γλυκὺ ἐγέμισαν ὅλα τὰ ἀγγεῖά των· γλυκὺ διέμεινε τὸ νερόν τῆς θαλάσσης καὶ τὰς δύο ἀκολουθούς ἡμέρας· καὶ οἱ μὲν ἐξηγοῦντες τὸ πρᾶγμα φυσικῶς εἶπαν ὅτι τὸ γλυκὺ νερόν κατέρρρευσε ἐκ τῶν πλησίον ὑψωμάτων καὶ ἴστατο ἐπὶ τοῦ ἀλμυροῦ ὡς ἐλαφρότερον, οἱ δὲ εὐλαβέστεροι ἐπίστευσαν ὅτι ἦτον ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου, τοῦ μεταποιήσαντος ἐπὶ Μωϋσέως τὸ πικρὸν ὕδωρ εἰς γλυκὺ καὶ κορέσαντος τὸν λαὸν αὐτοῦ διψῶντα.

Μετὰ δὲ τὴν κατὰ τὸ Κεφαλόβρυσον ἔνεδραν οἱ μὲν ἐν Μεσολογγίῳ Ἕλληνες περιωρίσθησαν ἐντὸς τῆς πόλεως, οἱ δὲ ἐχθροὶ των ἤρχισαν νὰ ἐργάζωνται ἔμπροσθεν τοῦ προτειχίσματος τοῦ Μπότσαρη· ἐπὶ σκοπῷ δὲ νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ τῶν προσβολῶν τῶν ἐντὸς τοῦ τείχους ἤνοιξαν τάφρον ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ καρκινοειδοῦς προφράγματος, τελευτῶσαν εἰς τὸ κανονοστάσιον τοῦ Κυριακούλη καὶ ἀπέχουσαν τοῦ τείχους τριακοσίας ὀργυιάς, καὶ τὴν 25 ἐμβῆκαν

εἰς αὐτὴν καὶ ἔστησαν ἄνωθεν σημαίας. Ἄλλ' ἡ τάφρος δὲν ἐσκάφη ὅσον ἔπρεπε βαθεῖα, διὰ τοῦτο τινὲς αὐτῶν ἐφονεύθησαν κανονοβολησάντων τῶν ἐντός, καὶ πολλοὶ ἀπεμακρύνθησαν. Τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας 36 περίπου τῶν ἐν τῷ Ἀνατολικῷ Σουλιωτῶν ὑπὸ τὸν Κίτσον Πάσχον καὶ Γιάννην Μπέκαν ἐξῆλθαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ προφήτου Ἑλίου ἔχοντες βοηθὸν καὶ μίαν κανονοφόρον, καὶ ἐνεδρεύσαντες τοὺς ἐχθροὺς ἐφόνευσαν καὶ ἐπλήγωσαν ἕξ, καὶ ἀπέστειλαν εἰς Μεσολόγγι μίαν ἐχθρικὴν κεφαλὴν. Τὴν δὲ 26 κατεσκεύασαν οἱ Τοῦρκοι διὰ νυκτὸς δύο τετραγωνικὰς τάφρους ἕως 250 ὀργυιᾶς μακρὰν τοῦ τείχους τοῦ Μεσολογγίου πρὸς τὸ μέρος τῆς κατηδαφισμένης ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐπὶ σκοπῷ νὰ προσβάλωσιν ἐκεῖθεν τὸ προτείχισμα τοῦ Φραγκλίνου, τὰ πυργώματα τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου καὶ τοῦ Κοτσιούκου καὶ τὸ κανονοστάσιον τοῦ Κυριακούλη. Τὴν αὐτὴν νύκτα κατεσκεύασαν καὶ ἐν κανονοστάσιον πολλὰ πλατείας ἔχον κανονοθυρίδας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ἄλλης κατηδαφισμένης ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, καὶ ἐν ἀντιχαράκωμα κατὰ μέτωπον τοῦ καρκινοειδοῦς προφράγματος. Τὴν ἀκόλουθον νύκτα ἤγειραν καταντικρὺ τοῦ κανονοστάσιον τοῦ Ῥήγα πρόχωμα ὀπισθεν τῆς τάφρου. Τὴν 28 μετὰ τὴν μεσημβρίαν ἔστησαν ἀντικρὺ τοῦ μηνοειδοῦς προφράγματος ἓνα βομβορρίπτῃρα καὶ ἔρριψαν κατὰ πρώτην φορὰν πέντε βόμβας, ἀλλ' οὐδεμίαν ἐπροξένησαν ζημίαν. Τὴν νύκτα ἤρχισεν ἐσωτερικὸς καὶ ἐξωτερικὸς κανονοβολισμὸς διαρκέσας ἀπὸ τῆς β^{ας} ὥρας τῆς νυκτὸς μεχρι τῆς η^{ης}, ἀλλὰ καὶ τότε οὐδεμίαν βλάβην ἔπαθαν οἱ ἐν τῇ πόλει. Ὁ κανονοπόλεμος ἐπανελήφθη καὶ τὴν ἐπιούσαν νύκτα ἀπὸ τῆς β^{ας} ὥρας μέχρι τῆς στ^{ης} ἀλλ' ἐπίσης καὶ τότε ἀβλαβής· ἐπανελήφθη καὶ τὴν 30 πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καθ' ἣν ἐχύθη κατὰ

πρώτην φοραν αἷμα ἐντὸς τῆς πόλεως σκοτωθέντος ἐνὸς καὶ πληγωθέντων πέντε· τὸ ἐσπέρας ἐρρίφθησαν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πέντε βόμβαι· ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν ἠντομόλησαν ὁ παρὰ τῷ ἐχθρικῷ στρατῷ Μητρος Βάγιας καὶ ὁκτὼ στρατιῶται. Κανονοβολοῦντες οἱ ἐχθροὶ τὴν 1 μαΐου ἔβλαψαν τὰ πυργώματα τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου καὶ τοῦ Κοτσιούκου. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν κατεσκεύασαν μεταξὺ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Μακρῆ καὶ τοῦ κανονοστασίου τοῦ Ῥήγα ἄλλην τετραγωνικὴν τάφρον ἔχουσιν καὶ αὐτὴν κανονοθυρίδας, τὴν δὲ νύκτα ἐρρίψαν τέσσαρας βόμβας εἰς τὴν πόλιν· ἐρρίψαν καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει πλειοτέρας κατ' αὐτῶν· μέχρι δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οἱ ἐχθροὶ εἶχαν εἰς χρήσιν τρία μόνον κανόνια καὶ ἓνα 6 δακτύλων βομβορρίπτῃρα, ὥστε ἡ πυρομαχία των ἦτον ἐλαφρά· δὲν ἔπαιαν δὲ καὶ νὰ ἐργάζωνται πᾶσαν νύκτα, καὶ ποτὲ ἐξημερόνοντο ἔμπροσθεν τοῦ τείχους τάφροι, ποτὲ ἀντιχαρακώματα, καὶ ποτὲ προμαχῶνες. Ἐντεῦθεν ἐφαίνετο ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐτοιμάζοντο εἰς στενὴν πολιορκίαν, οἱ δὲ μετὰ πολλῆς φειδοῦς βομβολισμοὶ καὶ κανονοβολισμοὶ των ἐπρόδιδαν ἔλλειψιν εἰσέτι τῶν εἰς πυροβολὴν ἀναγκαίων. Τὴν 3 ἤρχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ κατασκευάζωσι μεσότειχα εἰς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν ρίπτομένων κατ' αὐτῶν βομβίδων (γρεναδῶν). Οἱ δὲ σημαντικώτεροι τῶν ἐχθρῶν μετέφεραν τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὰς σκηνὰς των πέραν τῶν ἐλαιῶν πρὸς τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν εἰς ἀποφυγὴν τοῦ ἐλληνικοῦ πυρός. Ἐργαζόμενοι, ὡς εἶπαμεν, οἱ ἐχθροὶ ἀδιακόπως ἐπροχώρησαν τὴν ἐπαύριον 40 ὀργυιάς πλησίον τοῦ μηνοειδοῦς προφράγματος διὰ μέσου τριγώνου τάφρου τὴν ὁποίαν κατεσκεύασαν διὰ νυκτός· μετὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν ἤρχισε πάλιν ὁ κανονοβολισμὸς καθ' ὃν ἐφονεύθη μία γυνή.

* Ἀν καὶ ὁ λιμὴν τοῦ Μεσολογγίου ἦτον ἀνοικτός,

συχνάκις ἐξέπλεαν τῶν Πατρῶν τέσσαρα πολεμικά πλοῖα, δηλαδή δύο βρίκια, ἐν σαμπέκον καὶ ἐν μύστικον ὑπὸ τὸν μοίραρχον Μαχμούτην καὶ ἡνόχλουν τὰ πλοῖα τῶν Μεσολογγιτῶν. Τὰ πλοῖα ταῦτα ἐξέπλευσαν καὶ πρὸ ὀλίγου, ὑπῆγαν μέχρι τοῦ Καλάμου εἰς καταδίωξιν τῶν ὑπὸ ἐλληνικὴν σημαίαν πλοιαρίων καὶ ἐπανελθόντα ἐλλιμένισαν τὴν 4 ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου· ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ὥρας ἀπεμακρύνθησαν. Τὴν 5 ἔφερεν ὁ ἐχθρὸς ἄλλον βομβοῤῥίπτῃρα μικρότερον τοῦ πρώτου, καὶ ἄλλο μέγαλον κανόνι· κατεσκεύασε δὲ καὶ ἄλλας τριγῶνους τάφρους καὶ ἦλθε πλησιέστερον τοῦ τείχους· κανονοβολῶν δὲ τὴν νύκτα τῆς 7 εὐστοχώτερον διέρρηξε μέρος τι τοῦ μεγάλου προτειχίσματος· ἀνῆγειρε τὴν αὐτὴν νύκτα καὶ ἄλλους προμαχῶνας καὶ προχώματα. Τὴν αὐτὴν νύκτα ἐξῆλθαν ὀλίγοι Ἕλληνες εἰς κατασκόπευσιν τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου ἐν οἷς καὶ ὁ Μεσολογγίτης Ρούτσος ὅστις ἐξωγρήθη· Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἔβαλαν οἱ Ἕλληνες εἰς χρῆσιν ἐν ἄλλο κανονοστάσιον κατασκευασθὲν μεταξὺ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου καὶ τοῦ πυργώματος τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου ὀνομάσαντές το Τοκέλη. Τὴν 11 ἐξημερώθησαν νέα περιταφρέματα καὶ προμαχῶνες πλησιέστερον τοῦ τείχους, καὶ οἱ ἐχθροὶ κανονοβολοῦντες ἐπιδεξίως τὸ προτείχισμα τοῦ Φραγκλίνου ἔρριψαν μέρος τῆς κανονοθυρίδος του, καὶ ἐπλησίασαν πρὸς τὸ τεῖχος κατ' ἐκείνο τὸ μέρος ἐντὸς 80 ὀργυῶν· κατεσκεύασαν ἐν τούτοις καὶ οἱ Ἕλληνες ἄλλο κανονοστάσιον μεταξὺ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου καὶ τοῦ πυργώματος τοῦ Κοραῆ ἐπ' ὀνόματι τοῦ στρατηγοῦ Νορμάννου. Τὴν νύκτα πρὸ τῆς 17 οἱ ἐχθροὶ ἐπάτησαν τὴν Πλωστειναν, νησιδίον μεταξὺ Μεσολογγίου καὶ ἀνατολικοῦ, καὶ ἐπῆραν ἵππους τινάς. Τὴν αὐτὴν νύκτα κατεσκευάσθη ἄλλο περιτάφρευμα ἐχθρικὸν ἀντικρὺ

τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου ὅπου διενοεῖτο ὁ ἐχθρὸς νὰ τοποθετήσῃ τοὺς σκοπούς του. Τὴν 19 προσωρμίσθη ἐν τῷ λιμένι τοῦ Μεσολογγίου τὸ ἑλληνικὸν πλοῖον ὁ Λεωνίδας φέρον τοῖς πολιορκουμένοις τροφὰς καὶ πολεμεφόδια. Τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ἐπάτησαν οἱ ἐχθροὶ ἐρημονήσιόν τι, καὶ ἐπῆραν τὰ ἐκεῖ βόσκοντα πρόβατα φονεύσαντες καὶ τοὺς φυλάσσοντας αὐτὰ δύο ποιμένας, ἐπροχώρησαν δ' ἐκείθεν καὶ πρὸς τὴν Κλείσοβαν· ἀλλὰ δύο ἑλληνικὰ πλοιάρια εὗρεθέντα ἐκεῖ τοὺς ἀπεδίωξαν. Τὴν δὲ 21 κανονοβολοῦντες ἔρριψαν κάτω μέρος τοῦ προτειχίσματος τοῦ Μπότσαρη· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες κατεσκεύασαν διὰ νυκτὸς ἕσωθεν ἄλλο περίφραγμα καὶ παρεγέμισαν καὶ τὸ πεσὸν μέρος. Κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν ἐχθρική σφαῖρα κατέθραυσε τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀρχιπυροβολιστοῦ τοῦ προτειχίσματος καὶ χρηστοῦ πολίτου Δημήτρη Σιδέρη. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐξέπλευσαν πάλιν τῶν Πατρῶν τὰ τέσσαρα πολεμικὰ ἐχθρικὰ πλοῖα καὶ ἐφάνησαν πρὸς τὰ παράλια τοῦ Μεσολογγίου. Ἀνήχθη καὶ τὸ ἐν τῷ λιμένι ἑλληνικὸν πλοῖον ὁ Λεωνίδας ἀλλὰ δὲν ἐναυμάχησαν ἐπικρατούσης γαλήνης. Τὴν 23 κατεσκεύασεν ὁ ἐχθρὸς ἀντικρὺ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου ἕτερον περιτάφρευμα δεκαπέντε ὀργυιὰς μόλις ἀπέχον τοῦ τείχους. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐξημερώθησαν πάλιν πλησίον τοῦ λιμένος τὰ τέσσαρα ἐχθρικὰ πλοῖα. Ἐπέπλευσεν ὁ Λεωνίδας καὶ τὰ ἠνάγκασε νὰ πλεύσωσι πρὸς τὴν ἀντικρὺ πελοποννησιακὴν παραλίαν· ἐναυμάχησαν καὶ τὴν ἐπαύριον, καὶ τόσον ἐβλάβησαν τὰ ἐχθρικά ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπαναπλεύσωσιν εἰς Πάτρας καὶ νὰ μὴ ἐκπλεύσωσι πλέον. Τὴν δὲ 25 τὰ κανόνια τῶν ἐχθρῶν ἐπετροβόλουν δι' ἑλλειψιν σφαιρῶν· μέχρι δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οἱ ἐχθροὶ εἶχαν ἐν χρήσει ὀκτὼ κανόνια καὶ πέντε βομβοῤῥιπτῆρας. Τὴν δὲ 28 κατεσκευάσθη νέον

ἐχθρικὸν κανονοστάσιον ἀντικρὺ τοῦ κανονοστασίου τοῦ Νορμάννου καὶ ἀπέχον 80 ὀργυιάς. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐλλιμένισεν ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου ἡ ἀγγλικὴ κορβέτα Ῥόζα. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην οἱ ἐν τῇ πόλει ἰδόντες ἐπτά ἑλληνικὰ πλοῖα ὑπὸ τὸν Γεώργην Δημητρίου Νέγκαν ἐντολὴν ἔχοντα νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπεσκέφθη ὁ πλοίαρχος τῆς ἀγγλικῆς κορβέτας τὸ τεῖχος καὶ ὑπεδέχθη φιλικῶς καὶ ἐντίμως. Τὴν 31 ἐξῆλθαν εἴκοσι Ἕλληνες εἰς σύλληψιν ταύρων πλησίον τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ τεύχους, ἀλλ' ἐπανῆλθαν ἄπρακτοι. Τὴν δὲ 3 ἰουνίου ἐώρτασαν ἐν τῇ πόλει τὴν ναυμαχίαν τοῦ Καφηρέως, καὶ τὴν ἐπαύριον ἀπετελείωσαν νέον κανονοστάσιον ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ τεύχους ἐπ' ὀνόματι τοῦ Μιαούλη· τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπετελείωσαν καὶ οἱ ἐχθροὶ ἄλλο, 200 ὀργυιάς ἀπέχον τοῦ κανονοστασίου τοῦ Ῥήγα.

Ἀφ' ὅτου ἔστησαν οἱ ἐχθροὶ τὴν πολιορκίαν, κατεγίνοντο ἀλλ' εἰς μάτην εἰς εὔρεσιν τοῦ εἰσρέοντος νεροῦ. Ἀφ' οὗ δὲ συνέλαβαν τὸν Ῥούτσον, ὅστις ὡς ἐντόπιος ἐγνώριζε πόθεν διέρρεε, τὸν διέταξαν ἐπὶ ἀπειλῇ θανάτου νὰ πλησιάσῃ τὴν ἡμέραν τῆς 6 πρὸς τὸ τεῖχος ὡς δῆθεν θέλων νὰ συνομιλήσῃ μετὰ τῶν ἐντὸς ὑπὲρ τῆς λυτρώσεώς του, καὶ νὰ σταθῇ ἐπὶ τοῦ ὑδραγωγείου. Οὕτως ἔγεινε, καὶ οἱ Τοῦρκοι σκάψαντες τὴν ἐπελθοῦσαν νύκτα ἤνραν τὸ ὑδραγωγεῖον καὶ τὸ ἔκοψαν. Ἀλλ' οἱ ἐν τῇ πόλει ἀνεπλήρωσαν τὴν ἔλλειψιν τοῦ ρέοντος νεροῦ ἀνοίξαντες πολλὰ πηγὰδια ὀλιγοβαθῇ ἀναβλύζοντα πόσιμον νερόν. Τὴν δὲ 7 περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἔπεσεν ἐχθρικὴ βομβὶς εἰς τὸ κανονοστάσιον τοῦ Νορμάννου, διῆλθε τὴν κανονοθυρίδα, ἐξῆψε τὸ ἐπικείμενον κανόνι, καὶ ἔπεσαν τὰ περίξ τῆς κανονοθυρίδος. Τὴν 8 δύο ὥρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἠκούσθησαν πατήματα

ἐπὶ τοῦ ῥήχου παραθαλασσίῳ πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ τείχους. Ἐνόησαν οἱ φυλάσσοντες τὰ κανονοστάσια τοῦ Κυριακούλη καὶ τοῦ Σαχτούρη ὅτι τὰ πατήματα ἦσαν ἐχθρικὰ καὶ ἔδραξαν τὰ ὄπλα. Τφόντι 300 Τοῦρκοι πεζοὶ πεσόντες εἰς τὴν θάλασσαν ἤρχοντο πρὸς τὰ ῥηθέντα κανονοστάσια. Ἀλλὰ φθάσαντες ἐντὸς βολῆς τουφεκίου ἀνενόχλητοι τόσον ἐπιδεξίως προσεβλήθησαν καὶ ὑπὸ τῶν κανονοστασίων καὶ ὑπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ νησιδίου τῆς Μαρμαροῦς φρουρᾶς, ὥστε ἔστρεψαν τὰ νῶτα κακῶς ἔχοντες. Πρωΐας δὲ γενομένης ἐξῆλθάν τινες τῶν ἐπὶ τῶν κανονοστασίων τοῦ Κυριακούλη καὶ τοῦ Σαχτούρη εἰς τὴν ἀντικρὺ ξηρὰν, καὶ ἤϋραν ὄπλα καὶ ἄλλα εἶδη, τὰ ὅποια φεύγοντες οἱ ἐχθροὶ ἔρριψαν κατὰ γῆς. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦλθαν εἰς τὴν πόλιν ὁ ἀρχιπυροβολιστὴς Στιλτσιμβέρκος, ἀξιωματικὸς τις τοῦ ἱππικοῦ Πολλωνός, ὁ Ἀλεξάκης Βλαχόπουλος καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ Μῆτσος Κοντογιάννης καὶ Γιαννάκης Ῥάγκος· ἦλθε τὴν ἐπαύριον καὶ ὁ Λάμπρος Βεΐκος. Οἱ δὲ ἐχθροὶ σκοπεύοντες νὰ ἐμποδίσωσιν εἰς τὸ ἐξῆς πᾶσαν ἐκδρομὴν τῶν φυλασσόντων τὸ νησίδιον τῆς Μαρμαροῦς καὶ τὸ κανονοστάσιον τοῦ Κυριακούλη ἀνῆγειραν τὴν 17 ἀντικρὺ αὐτῶν κανονοστάσιον.

Ἐνισχυθέντες δὲ οἱ τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ἔξωθεν εἰσελθόντων μαχητῶν ἀπεφάσισαν νὰ πέσωσιν ἐπὶ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον· καὶ ἀνάψαντες ὑπόνομον, τὴν ὁποίαν πρό τινων ἡμερῶν ὑπέσκαψαν μέχρι τῶν ἐμπροσθίων τοῦ ἐχθροῦ ὀχυρωμάτων, ἐξώρμησαν τὴν εἰκοστὴν καὶ ἐκ τοῦ κέντρου καὶ ἐκ τῶν δύο πλευρῶν ταῦτοχρόνως μυδροβολούντων ἀδιακόπως τῶν κανονίων· ἑκατὸν ἐκ τῶν φυλασσόντων τὰ χαρακώματα ἐκεῖνα ἐχθρῶν ἐφονεύθησαν, πέντε ἐζωγρήθησαν, οἱ λοιποὶ διεσκορπίσθησαν, ἐπτα σημαῖαι ἠρπάγησαν, καὶ πολλὰ ὄπλα καὶ σκεύη

ἐλαφυραγωγήθησαν· ἐφονεύθησαν δὲ καὶ τρεῖς Ἑλληνες, καὶ ἐπληρώθησαν ἀκινδύνως τέσσαρες.

Καὶ μέχρι μὲν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ ἐλικοειδὲς καὶ λαβυρινθῶδες σχῆμα τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐχθροῦ ἀπέκρυπτε πρὸς ποῖον μέρος τοῦ τείχους ἐμελέτων νὰ ὀρμήσωσιν οὗτοι ἐν καιρῷ· ἀλλ' ἔκτοτε ἐφάνησαν διευθύνοντες κυρίως τὰς ἐργασίας των πρὸς τὸ μέτωπον τοῦ τείχους τὸ μεταξὺ τοῦ κανονοστασίου τοῦ Ῥήγα καὶ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου· διὰ τοῦτο ἐνησχολοῦντο καὶ οἱ Ἕλληνες εἰς ἐνδυνάμωσιν τοῦ ἐπαπειλουμένου ἐκείνου μετώπου. Οἱ ἐχθροὶ συσσωρεύσαντες ἐν διαστήματι πολλῶν ἡμερῶν πρὸς ἐκείνο τὸ μέρος χώματα τὰ ἐκύλισαν τόσον πλησίον τοῦ χείλους τῆς τάφρου, ὥστε καὶ ἐντεῦθεν ἐφάνη καὶ ἔκτινων αὐτομόλων ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐμελέτα νὰ παραγεμίσῃ δι' αὐτῶν τὸ μέρος ἐκείνο τῆς τάφρου ἐπὶ σκοπῷ ἐφόδου. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἦλθαν εἰς ἐνδυνάμωσιν τῆς φρουρᾶς ἐκ Πελοποννήσου οἱ ὀπλαρχηγοὶ Γεωργάκης Κίτσος καὶ Γεώργης Βάγιας· συνεπληρώθη δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐντὸς τῆς πόλεως ὀπλοφόρων λήγοντος τοῦ ἰουνίου εἰς τετρακισχιλίους καὶ πεντακοσίους. Ὁ δὲ Κιουταγῆς ἐκανονοβόλει καὶ ἐβομβοβόλει καθ' ἡμέραν ἐκ διαλεγμαμάτων, ἀλλ' οὐδὲν ἄξιον λόγου ἐδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ διὰ τὴν σπάνιν τῶν εἰς πολιορκίαν καὶ τῶν εἰς ἐφοδὸν ἀναγκαίων· ἐμελλε δὲ νὰ εὐπορήσῃ τούτων μετὰ τὴν ἄφικξιν τοῦ βυζαντινοῦ στόλου. Ὀλίγην βλάβην ἐπροξένησαν αἱ ἐξ ἀρχῆς τῆς πολιορκίας μέχρι τέλους τοῦ ἰουνίου ριφθεῖσαι κατὰ τῆς πόλεως σφαῖραι καὶ βόμβαι· σαράντα μόλις ἦσαν οἱ φονευθέντες καὶ ἄλλοι τόσοι σχεδὸν οἱ πληγωθέντες καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ἐντὸς τῆς πόλεως· ἔπαθαν δὲ τόσον ὀλίγοι, διότι αἱ βόμβαι πίπτουσαι ἐπὶ τῆς ἀπαλῆς γῆς τῆς πόλεως σπανίως ἔσπων· βαρυτέραν ζημίαν ὑπέφεραν οἱ Τούρκοι, καὶ μόνη ἡ ἑλληνικὴ ἐφόρμησις τῆς 20^{ης}

ἔφθειρε ὑπερδιπλασίους τῶν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο φθαρέντων Ἑλλήνων. Ἄλλ' οἱ παθόντες ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἦσαν οἱ δυστυχεῖς ταφρορύχοι χριστιανοὶ ὡς μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐκτεθειμένοι, ἃν καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς πόλεως ἐπροσπάθουν ὅσον ἐδύναντο διὰ τὸ ὁμογενὲς καὶ ὁμόθρησκον νὰ μὴ τοὺς βλάβπτωσιν.

Ὁ δὲ Βυζαντινὸς στόλος κατέπλευσεν, ὡς προείπαμεν, εἰς Σούδαν, ὅπου προκατέπλευσε καὶ ὁ αἰγυπτιακός. Μαθόντες δὲ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐν τῷ λιμένι τῆς Μήλου ἐλληνικῶν μοιρῶν παρὰ τοῦ εἰς κατασκοπὴν σταλέντος πλοιάρχου Ζάκα ὅτι ὅλα τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα ἔκειντο ἐν τῷ ἐσωτερικῷ λιμένι τῆς Σούδας ἀτάκτως καὶ ἀπροφυλάκτως, βουλὴν ἔβαλαν νὰ τὰ καύσωσιν ἐντὸς τοῦ λιμένος, καὶ ἐπ' αὐτῷ τῷ σκοπῷ ἀπέπλευσαν τὴν 29 μαΐου αἱ δύο ἐλληνικαὶ μοῖραι. Συνέπλεε δὲ καὶ ὁ συναγωνιστὴς τῶν Ἑλλήνων Ἀγγλος Ἰάκωβος Ἐμερσών. Τὴν ἐσπέραν τῆς 31 ἔφθασαν αἱ δύο μοῖραι ἔξωθεν τῆς Σούδας ὅπου ἀπῆντησαν δεκαπέντε ἐχθρικὰς προφυλακίδας, τὰς προσέβαλαν, καὶ τὰς ἠνάγκασαν νὰ καταφύγωσιν ἐντὸς τοῦ λιμένος· ἀλλ' ἀντὶ νὰ εὕρωσι τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα συσσωρευμένα ἀτάκτως ὀπισθεν τοῦ φρουρίου κειμένου ἐπὶ τοῦ νησιδίου τοῦ ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ λιμένος, ὡς τοὺς ἐπληροφόρησεν ὁ Ζάκας, τὰ ἤϋραν ἐν τάξει εἰς τέσσαρας μοῖρας διηρημένα, ἐξ ὧν ἡ μία ἐσάλευεν ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ ἐσωθεν τοῦ φρουρίου λιμένος, αἱ δύο ἐπὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης εἰσόδου τοῦ νησιδίου δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, ἡ δὲ τετάρτη ἐν τῷ ἔξωθεν τοῦ νησιδίου λιμένι. Ἠπόρησαν οἱ Ἕλληνες ἰδόντες ἀπροσδοκῆτως τὴν τάξιν καὶ μετατόπισιν τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, καὶ τὴν ἀπέδωκαν εἰς τὴν ἐξῆς μυστηριώδη αἰτίαν.

Καθ' ὃν καιρὸν κατέπλευσεν ὁ ἐλληνικὸς στόλος εἰς τὴν Μήλον, εὐρέθη ἐκεῖ ἡ γαλλικὴ γολέτα ὁ Ἀμά-

ραντος. Ὁ πλοίαρχος αὐτῆς ἐπισκεφθεὶς τὸν ναύ-
 αρχον Μιαούλην τῷ εἶπεν ὅτι ἠγκυροβόλησεν εἰς
 ὕδρευσιν, καὶ ὅτι ἐσκόπευε νὰ πλεύσῃ εἰς Ὑδραν ἢ
 εἰς Ναύπλιον. Ἀνήχθη τῶντι ἡ γολέτα καθ' ἣν
 ἡμέραν ἀνήχθη καὶ ὁ ἐλληνικὸς στόλος· ἀλλ' ἀντὶ
 νὰ πλεύσῃ εἰς Ὑδραν ἢ εἰς Ναύπλιον, εὐρέθη παρὰ
 πᾶσαν προσδοκίαν ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Σούδας ὅτε
 ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ ἐλληνικὸς στόλος. Ἐντεῦθεν ἐδόθη
 ἀφορμὴ σφοδρᾶς ὑποψίας ὅτι ὁ πλοίαρχός της ἀνα-
 καλύψας τὰ σχέδια τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου ἔσπευσε
 νὰ τὰ κοινώσῃ τῷ καπητᾶν-πασᾷ. Ἐγείνε δὲ περὶ
 τούτου πολὺς λόγος ἐν Ἑλλάδι· ἐνοχὸν ἐθεώρησε
 τὸν πλοίαρχον καὶ ἡ κυβέρνησις, ἥτις ὁμολογοῦσα
 πάντοτε τὴν πρὸς τὸ γαλλικὸν ἔθνος εὐγνωμοσύνην
 τῆς παρεκάλεσε τὴν οὐδετέραν κυβέρνησίν του νὰ
 ἐμποδίσῃ εἰς τὸ ἐξῆς τὰς τοιαύτας παρεκτροπὰς(γ).

Οἱ δ' Ἕλληνες, ἂν καὶ ἤσαν τοὺς ἐχθροὺς των προ-
 παρασκευασμένους, εἰσῆλθαν τὴν 2 ἰουνίου εἰς τὸν
 ἔξω λιμένα τῆς Σούδας, ὅπου ἦσαν σαράντα περίπου
 ἐχθρικὰ πλοῖα καὶ ἐναυμάχησαν· διαρκούσης δὲ τῆς
 ναυμαχίας ἔρριψαν τρία πυρπολικά τὸ ἐν κατόπιν
 τοῦ ἄλλου ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κορβέτας, καὶ τὸ
 μὲν πρῶτον ἀπέτυχε, τὰ δὲ ἄλλα δύο ἐκόλλησαν καὶ
 ἔκαυσαν τὴν κορβέταν· ἔρριψε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ
 Γεώργης Πολίτης τὸ πυρπολικόν του ἐπὶ ἄλλης κορ-
 βέτας οὔσης ὑπὸ τὸ φρούριον, ἀλλ' ἀπέτυχε καὶ
 οὗτος. Ἐν ᾧ δὲ οἱ εἰς τὸ ἐφόλκιον ἐμβάντες πυρ-
 ποληταὶ ἠγωνίζοντο νὰ ἐκπλεύσωσι, τριάντα ἐχθρικὰ
 λέμβοι ἔπесαν διὰ μιᾶς κατ' αὐτοῦ καὶ τὸ ἐκύκλωσαν.
 Ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν ἀνδρίαν καὶ ἐμπειρίαν τοῦ Πο-
 λίτη μίᾳ αὐτῶν ἐβυθίσθη, αἱ ἄλλαι ἀπεμακρύνθησαν,
 καὶ ὅλοι οἱ σὺν αὐτῷ ἀπέφυγαν τὸν κίνδυνον καὶ
 ἐσώθησαν ὑπὸ τῶν ἐν τῷ πλοίῳ τοῦ Σαχίνη ἐκτεθέν-
 των χάριν αὐτῶν ὑπὸ τὸ ἄσβεστον πῦρ τοῦ φρου-
 ρίου. Μετὰ δὲ τὸ συμβᾶν τοῦτο τὰ μὲν ἐχθρικὰ

πλοῖα ἔπλευσαν εἰς τὸν ἐνδότερον λιμένα, τὰ δὲ ἑλληνικὰ πρὸς τὸ ἀκρωτήριον Μελάχι ὅπου διέμειναν ὅλην τὴν νύκτα. Ἡ δὲ καεῖσα κορβέτα εἶχεν 24 κανόνια καὶ 200 ναῦτας ἐξ ὧν τρεῖς μόνοι ἐσώθησαν· οἱ δὲ λοιποί, οἱ μὲν ἐπνίγησαν ἢ ἐκάησαν, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν κυμάτων ἐφονεύθησαν. Ἐφονεύθησαν δὲ καὶ δέκα Ἕλληνες, καὶ ἄλλοι τόσοι σχεδὸν ἐπληγώθησαν. Τὴν ἐπαύριον ἐπανῆλθαν τὰ ἐχθρικά εἰς τὸν ἔξω τῆς Σούδας λιμένα· ἀλλ' ἰδόντα τὰ ἑλληνικὰ πάλιν ἐφορμοῦντα εἰσέπλευσαν μετὰ μικρὸν κανονοβολισμὸν καθ' ὃν ἔπεσεν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἐν ἐχθρικὸν βρίκι. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν καὶ τὴν ἐφεξῆς ἐφύσησεν ἄνεμος τόσον σφοδρὸς ὥστε τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα διεσκορπίσθησαν, καὶ μόλις τὴν 9 συνῆλθαν δεκαοκτὼ εἰς τὰ Βάτικα ὑπὸ τὸν Μιαούλην. Τὴν δὲ 12 ἀναψεν ἐξαίφνης ἡ πυροκονοθήκη τοῦ ὑπὸ τὸν Θανάσην Δ. Κριεζῆν Ὑδραῖον πλοίου, ἐκάη τὸ πλοῖον, καὶ ἀπωλέσθησαν ὁ πλοίαρχος, ὁ ἀδελφός του καὶ ἐξήντα δύο ναῦται, ὃ ἐστὶν ὅλοι οἱ ἐν αὐτῷ παρὰ δύο πεσόντας εἰς τὴν θάλασσαν. Εἰς δὲ τῶν διασωθέντων τούτων ἀνέφερεν ὅτι ὁ πλοίαρχος εἶχεν ὡς ὑπηρέτην του αἰχμάλωτόν τινα νεανίαν Τοῦρκον, ὅστις ἀγανακτήσας διότι ἐρράπισθη τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὡς παρήκοος, ἔρριψε πῦρ εἰς τὴν πυροκονοθήκην τοῦ πλοίου. Ἡ εἶδησις τοῦ συμβάντος τούτου ἔφθασεν εἰς Ὑδραν τὴν 13. Ἐξεμάνη τὸ πλῆθος διότι πολλοὶ ἀπώλεσαν συγγενεῖς καὶ φίλους, ἤνοιξαν τὰς ἐν τῷ μοναστηρίῳ φυλακὰς ὅπου ἐφυλάττοντο οἱ νεωστὶ ἐν Σύρα συλληφθέντες Τοῦρκοι, καὶ ὡς ἂν ἦσαν ἐκεῖνοι ἔνοχοι τοῦ δυστυχήματος ἐσφάγησαν ὅλοι, μὴ δυνηθέντων τῶν προκρίτων καὶ τῶν φρονίμων νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἀπάνθρωπον καὶ ἀνόσιον ταύτην πράξιν. Ἀνεπαρκοῦς δὲ φανέντος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν φυλακαῖς συνήθροισεν ὁ λαὸς εἰς τὸν τόπον τῆς σφαγῆς ὅσους ἄλλους αἰχμαλώτους ἤρεν εἰς ὑπηρεσίαν οἰκῶν ἢ

πλοίων· διακοσίους δυστυχεῖς ἔσφαξεν ἐπ' αὐτῇ τῇ περιπτώσει, δηλαδὴ ὅλους ὅσους εἶχεν ὑποχειρίους του· ἔκρυσσε δὲ ὀλίγους ἢ φιλανθρωπία τινῶν καὶ τοὺς παρέδωκε μετ' οὐ πολὺ εἰς τὸ ἀγγλικὸν πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἔστειλεν ἐπὶ σωτηρίᾳ αὐτῶν ὁ Χαμιλτῶν. Φοβηθέντες καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν Σπετσῶν μὴ συμβῇ τοιοῦτόν τι καὶ ἐν τῇ νήσῳ των παρέδωκαν καὶ οὗτοι αὐθόρμητοι εἰς τὸ αὐτὸ πλοῖον ὅλους τοὺς ἐν αὐτῇ αἰχμαλώτους. Κατακρίνοντας ἐν δικαίᾳ ἀγανακτήσει τὰς ὀχλικὰς ἀθεμιτουργίας ὀφείλομεν νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἀλγοῦσα ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἐπροσπάθει πάντοτε νὰ διαθέσῃ τὸ κοινὸν ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους ὅχι μόνον διὰ τῶν διαταγῶν καὶ τῶν νουθεσιῶν της ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἀξιοζήλων παραδειγμάτων της, διότι τοὺς μὲν τῶν αἰχμαλώτων Ἀράβων ἔδιδεν ὡς ὑπηρέτας, τοὺς δὲ ἐνησχόλει εἰς ἐργασίας τοῦ δημοσίου ἀνέτους ἐπιτρέπουσα αὐτοῖς νὰ καταγίνωνται καὶ εἰς στρατιωτικὰς ἐξασκήσεις πρὸς διάχυσιν τοῦ κοινου· ἀλλ' οἱ ἐν τοῖς Μεσσηνιακοῖς φρουρίοις Αἰγύπτιοι, ἐπιδοκιμάζοντος τοῦ Ἰβραήμπασα, ἄλλως πως ἐπολιτεύοντο πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ τοὺς μὲν ὠνητοὺς νέους καὶ νέας ἐδημοπράτουν πληθούσης ἀγορᾶς ὡς κτήνη, τοὺς δὲ λοιποὺς, ἐξαιρουμένων τῶν ἐπὶ ἀνταλλαγῇ ἢ ἐξαγορᾷ κρατουμένων, κατεῖχαν σιδηροδεσμίους ὑπὸ σκληροὺς καὶ φονικούς ἐργοδιώκτας καθ' ἡμέραν μοχθοῦντας, καὶ ἐν σκοτεινοῖς καὶ καθύγροις ὑπογείοις νυκτικὴν ἀνεσιν ζητοῦντας, ἕως οὗ ἀποκομιζόμενοι εἰς Αἴγυπτον ἐρρίπτοντο ἐπὶ ζωῆς των εἰς τὰ κάτεργα.

Ὁ δὲ ἐν Κρήτῃ ἐχθρικός στόλος παρέλαβε τετρακισχιλίους πεζούς, ἑξακοσίους ἱππεῖς καὶ χιλίους διακοσίους σκάπτας καὶ ἐργάτας ὑπὸ τὸν Χουσεῖμπεην, καὶ ἀνήχθη τὴν 13 πρὸς ἀποβίβασιν αὐτῶν εἰς Νεόκαστρον· συνίστατο δὲ ὁ στόλος οὗτος ἐξ ὀγδοῇντα πλοίων διαφόρου μεγέθους Βιζαντινῶν,

Αιγύπτιακῶν καὶ Ἀλγερινικῶν. Ἀνήχθησαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ τὰ δεκαοκτὼ ἑλληνικὰ πλοῖα, καὶ ἐξημερώθησαν τὴν ἐπιούσαν ἔξωθεν τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέα. Ἰδόντα δὲ τὸν ἐχθρὸν προχωροῦντα ἐτοιμάσθησαν εἰς πόλεμον ἂν καὶ τόσον ὀλίγα πρὸς τόσον πολλά, ἐναυμάχησαν τὸ δειλινόν, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐβλάβηθησαν καὶ δὲν ἔβλαψαν. Ὁρμησεν ὁ πυρπολητὴς Μ. Μπουντούρης ἐπὶ μιᾷς ἐχθρικῆς κορβέτας, ἀλλ' ἀναψεν αἴφνης ἢ ἐν τῷ ἐφολκίῳ του πυρόκονις καὶ ἐκάησαν ὅλοι οἱ ναῦταί του· ἔφερε καὶ ὁ Ματρόζος τὸ πυρπολικόν του πλησίον ἄλλου ἐχθρικοῦ πλοίου· ἀλλ' ἐν ᾧ ἐβάστα τὸ φυτίλιον παραφυλάττων τὴν ἀρμοδίαν ὥραν νὰ τὸ ἀνάψῃ, ἐτουφεκίσθη ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος νεκρός, ἔπεσε καὶ τὸ φυτίλιον ἀπὸ τῶν νεκρωθεισῶν χειρῶν του εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος πυρόκονιν, καὶ ἐκάη τοιουτοτρόπως εἰς μάτην καὶ τὸ πυρπολικόν του. Ἐβλάβηθησαν ἐπὶ τῆς ναυμαχίας ταύτης καὶ πολεμικάτινα πλοῖα τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὑπὲρ πάν ἄλλο τὸ τοῦ Σαχίνη, τοῦ ὁποίου ὀλίγον ἔλειψε νὰ πέσῃ καὶ τὸ μεσαῖον κατάρτιον. Τὸ ἐσπέρας ἔπαυσεν ἡ ναυμαχία, καὶ τὰ μὲν ἑλληνικά, ὥς μὴ ἔχοντα ἄλλα πυρπολικά τὰ ὁποῖα ἦσαν πάντοτε ἡ κυρία δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἔπλευσαν εἰς Κύθηρα, ὁ δὲ ἐχθρικὸς στόλος κατευωδώθη ἀβλαβὴς εἰς Νεόκαστρον καὶ ἀπεβίβασε τὰ στρατεύματα. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόβασιν πενήντα πέντε πλοῖα ἐν οἷς καὶ ὀκτὼ φρεγάδαι ἀνήχθησαν, καὶ τὴν 28 ἐφάνησαν ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἠνάγκασαν τὰ ἀποκλείοντα τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν ἑλληνικὰ ν' ἀποπλεύσωσιν εἰς τὰ ἴδια· ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἐνίσχυσε τὴν πολιορκίαν ἀποβιβάσας εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον ἀφθόνους τροφάς, παντὸς εἶδους πολεμεφόδια, καὶ τριακοσίους ἀξιόους ναυμάχους μαυροθαλασσίτας. Οἱ πολιορκούμενοι δὲν ἀπεθάρρυνθησαν, ἀλλὰ καθ' ἣν

ἡμέραν ἐφάνη ὁ στόλος οὗτος ἔξωθεν τοῦ Μεσολογίου· ἔβαλαν πῦρ εἰς μικρὰν ὑπόνομον, καὶ παραφυλάττοντες τὴν στιγμήν καθ' ἣν οἱ Τούρκοι ἀκούσαντες τὴν ἔκρηξιν ἐτεινάζοντο ἐκτὸς τῶν ὀχυρωμάτων, τοὺς ἐτουφέκισαν, τοὺς ἐμυδροβόλησαν καὶ ἐσκότωσαν ἱκανούς. Ὁ δὲ Κιουταγῆς λυσσῶν διὰ τὸ πάθημα τοῦτο ἐκανονοβόλησε καὶ αὐτὸς καὶ ἐβομβόλησε τὴν πόλιν ὑπὲρ τὸ σύννηθες ἀφ' ἐσπέρας μέχρι τοῦ μεσονυκτίου.

Μετὰ δὲ τὸν ἐρχομὸν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἡ πολιορκία ἔλαβε σοβαρώτερον χαρακτῆρα. Πολιορκηταὶ καὶ πολιορκούμενοι ἐδιπλασίασαν ἕκτοτε τὰς συνήθεις ἐργασίας των, οἱ μὲν εἰς ἔφοδον οἱ δὲ εἰς ματαίωσιν αὐτῆς. Ὑψωσεν ὁ ἐχθρὸς ἀπέναντι τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ τείχους ἐν κανονοστάσιον, τὸ ὥπλισε διὰ κανονίων 60 λιτρῶν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπροχώρησε πλησιέστερον τοῦ τείχους ὅπου ἔκειτο τὸ προτειχίσμα τοῦ Φραγκλίνου· ὁ δὲ ἀνυψούμενος ὄχθος τῶν χωμάτων ἐκυλίσθη ἐντὸς δέκα ὀργυῶν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἤρχισεν ὁ ἐχθρὸς νὰ ρίπτῃ χῶμα καὶ κλάδους ἐλαιῶν εἰς τὴν πρόταφρόν του ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ ὄχθου· δὲν εἰργάσθησαν δὲ ὀλιγώτερον καὶ οἱ ἐντὸς τοῦ τείχους εἰς ὑπεράσπισίν των ἐγείραντες νέον κανονοστάσιον, τὸ ὁποῖον ρίπτον ἐπὶ τοῦ παραπετάσματος τῶν πλησιεστέρων ἐχθρικῶν χαρακωμάτων τῆς ἐμπροσθίου γραμμῆς πεφυρωμένας σφαίρας καὶ μύδρους κατέστρεψεν αὐτό, διεσκόρπισε καὶ ἔκαυσε τοὺς φρακτῆρας, καὶ ἠνάγκασε τὸν ἐχθρὸν νὰ ὀπισθοδρομήσῃ εἰς τὴν δευτέραν τῶν χαρακωμάτων του παράλληλον. Τὸ κανονοστάσιον τοῦτο δι' ἃ κατωρθώθησαν δι' αὐτοῦ ἐπωνομάσθη “ὁ Κεραυνοφόρος.”

Οἱ δὲ ἐχθροὶ ἐτοιμαζόμενοι εἰς τὴν ἔφοδον καὶ προθέμενοι νὰ παραγεμίσωσι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἐμπροσθεν τοῦ προτειχίσματος τοῦ Μπότσαρη

τάφρον, ἀνέτρεψαν τὸ δειλινὸν τῆς 2 ἰουλίου δι' ὑπονόμου τὸ ἀντικρὺ τοῦ προτειχίσματος αὐτοῦ ἔδαφος, καὶ ἔπεσεν ἐντὸς τῆς τάφρου ἐξ αἰτίας τῆς ἀνατροπῆς ταύτης πολλὴ ὕλη. Τὴν ἔκρηξιν ταύτην παρηκολούθησαν πολεμικαὶ κραυγαὶ καὶ βαρὺς πυροβολισμοὶ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν ὡς ἂν ἐπρόκειτο ἔφοδος, καὶ μετὰ τὸν πυροβολισμὸν ἤρχισε πετροπόλεμος, πετροβολούντων καὶ αὐτῶν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδίων.

Πολεμοῦντες οἱ Τούρκοι τὴν πόλιν διὰ ξηρᾶς ἐπεχείρησαν ἐλθόντος τοῦ στόλου νὰ τὴν πολεμήσωσι καὶ διὰ θαλάσσης. Ἐκτὸς τοῦ εἰς τὴν λίμνην τοῦ Μεσολογγίου συνήθους εἰσπλου διὰ τοῦ Βασιλαδίου, ὑπάρχει ῥηχότερός τις καὶ ἀσυνήθης κατὰ τὸν Προκοπάνιστον, νησίδιον κείμενον δυτικώτερον τοῦ Βασιλαδίου. Οἱ Τούρκοι, ἀφ' οὗ δις καὶ τρίς ἐπειράθησαν νὰ κυριεύσωσι τὸ Βασιλάδι καὶ ἀπέτυχαν, ἀφ' οὗ ἀπεκρούσθησαν ἐπίσης κινηθέντες κατὰ τοῦ Προκοπανίστου ὅπου ἐστάθμευεν ἑλληνικὴ φρουρά, ἀπεβίβασαν ἐργάτας καὶ ὕλας χρησίμους εἰς κατασκευὴν κανονοστασίου ἐπὶ τοῦ νησιδίου τοῦ Ἀἰσώστη (ἀγίου Σώζοντος) μεταξὺ τοῦ Βασιλαδίου καὶ τοῦ Προκοπανίστου· ἄραντες δ' ἐπὶ τῶν ὤμων τὴν 8 ἐλαφρά τινα πλοίαρια καὶ θαλασσοποροῦντες τὰ μετέφεραν διὰ τοῦ κόμματος τοῦ Βασιλαδίου εἰς τὴν λίμνην. Ἀνόχυροι καὶ ἀπρομήθευτοι οἱ ἐπὶ τοῦ Προκοπανίστου Ἕλληνες καὶ φοβηθέντες μὴ διὰ τῆς μετακομίσεως ἐντὸς τῆς λίμνης τῶν ἐχθρικῶν τούτων πλοιαρίων διακοπῇ ἢ κοινωνίᾳ αὐτῶν καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει ὅθεν ἐλάμβαναν τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἔφυγαν αὐθήμερον, καὶ οἱ ἐχθροὶ κυριεύσαντες τὴν θέσιν ἐκείνην εἰσεβίβασαν διὰ τοῦ κατ' ἐκείνο τὸ μέρος εἰσπλου καὶ ἄλλα ὀγκωδέστερα πλοίαρια ἐν οἷς καὶ σαλούπας καὶ μύστικα. Ἡριθμοῦντο δὲ ὅλα τὰ ἐντὸς τῆς λίμνης ἐχθρικὰ πλοίαρια εἰς τριανταεξ ἑνοπλα, ἐν οἷς καὶ τινα φέροντα βομβορρίπτῆρας· ἦσαν δὲ ὑπὸ τὴν

ὁδηγίαν τοῦ μοιράρχου Μαχμούτη. Ἰδόντες οἱ ἐν τῇ πόλει ὅτι ἡ λίμνη των ἐπατήθη τοιουτοτρόπως, κατεσκεύασαν ἐν τάχει ἐπὶ διαφόρων μερῶν τῆς πόλεως πρὸς τὴν θάλασσαν ἑπτὰ κανονοστάσια, καὶ ἔβαλαν εἰς κίνησιν καὶ ἐξ κανονοφόρα πλοιάρια τὰ ὅποια δις καὶ τρίς ἐναυμάχησαν, ἃν καὶ δυσανάλογος ὁ ἀριθμός των. Ἀφ' οὗ δὲ ἔξωσαν οἱ Τούρκοι τοιουτοτρόπως τὴν πόλιν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἔστειλαν πρὸς τοὺς πολιορκουμένους πρεσβευτὰς ἐν οἷς καὶ τὸν Ταχῆρ-Ἀμπάζην, λέγοντας ὅτι, ἐπειδὴ τὰ πάντα ἦσαν ἑτοιμα εἰς ἔφοδον καὶ ἡ ἄλωσις τῆς πόλεως καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν ἐν αὐτῇ βεβαία, ὥρμηθησαν ὑπὸ τῆς παλαιᾶς πρὸς αὐτοὺς φιλίας καὶ ἔπεισαν τὸν ἀρχιστράτηγον νὰ κλίνη εἰς συμβιβασμόν, ἐλπίζοντες ὅτι καὶ οὗτοι λυπούμενοι τοῦλάχιστον τὰ ἐν τῇ πόλει ἀδύνατα μέλη δὲν θὰ παρήκουαν. Τοῖς ἐπρόβαλαν δὲ αἰσχροὺς ὅρους συμβιβασμοῦ· ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι ἀπορρίψαντες ἐξ ἑνὸς στόματος τοὺς ὅρους αὐτοὺς ἄνευ οὐδεμιᾶς συζητήσεως ἀντεπρόβαλαν “ πόλεμον.” Μετὰ δύο ἡμέρας ἐπανελάβεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐχθρικοῦ στολίσκου τὴν περὶ συμβιβασμοῦ πρότασίν του. “ Ὁ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων συμβιβασμός,” ἀπεκρίθη καὶ τότε ἡ φρουρά, “ εἶναι τὰ ὅπλα.” Οἱ Τούρκοι ἀφ' οὗ δις ἀπέτυχαν ἀπεφάσισαν νὰ ἐφορμήσωσιν. Εἶχαν ἤδη χάσει τὴν ἔμπροσθεν τοῦ προτειχίσματος τοῦ Μπότσαρη τάφρον, καὶ προετοιμάσαντες ὑπ' αὐτὴν ὑπόνομον τὴν ἀναψαν τὴν 16 μετὰ τὴν μεσημβρίαν ἐσείσθη τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως, ἐξῆλθε καταχθόνιος βοή, διερράγη τὸ προτείχισμα τοῦ Μπότσαρη καὶ ἀνετράπη τὸ πλεῖστον μέρος αὐτοῦ. Τούτου γενομένου ὥρμησαν οἱ Τούρκοι πολλαχόθεν ἐπὶ τοῦ τείχους ἀλαλάζοντες, εἰσεπήδησαν διὰ τῆς διαρράγῃς καὶ ἔστησαν ἐπὶ τοῦ τείχους σημαίας. Ἀκλόνητοι οἱ φυλάσσοντες τὴν θέσιν ἐκείνην Ἕλληνες ἐπὶ τῇ

ὁρμῇ τῶν ἐχθρῶν ἀντεστάθησαν γενναίως καὶ τοὺς ἀντέκρουσαν, ἔρριψαν τὰς σημαίας των, ἐσώρυσαν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν νεκρούς, καὶ ἔκλεισαν ἐκ τοῦ προχείρου τὴν διαρῥαγὴν διὰ στρωμάτων καὶ προσκεφαλαίων. Διακόσιοι ἐχθροὶ ἐφονεύθησαν ἐπὶ τῆς ἐφόδου ταύτης καὶ ὅχι ὀλιγώτεροι ἐπληγώθησαν. Ἐφονεύθησαν δὲ καὶ πέντε Ἕλληνες ἐξ ὧν οἱ τρεῖς ἦσαν ἐργάται σκάπτοντες εἰς εὗρεσιν τῆς ἐχθρικῆς ὑπονόμου καὶ πλακωθέντες ἐπὶ τῆς ἀνατροπῆς αὐτῆς. Ἐπληγώθησαν δὲ καὶ ὁ Γιώτης Γκιόνης καὶ ὁ Δῆμος Ῥινιάσας, ὅστις καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Οἱ Τοῦρκοι μὴ δειλιάσαντες διὰ τὴν ἀποτυχίαν καὶ φθοράν των ἐφώρμησαν τὴν ἐπιούσαν κατὰ τοῦ αὐτοῦ μέρους καὶ ἐπέστησαν ὡς καὶ τὴν προτεραίαν σημαίας, ἀλλὰ καὶ τότε ἀντεκρούσθησαν καὶ ἔπαθαν· ἔβαλαν πῦρ εἰς τὰ στρώματα καὶ εἰς τὰ προσκεφάλαια θέλοντες νὰ ἀνοίξωσι τὴν δι' αὐτῶν ἐκ τοῦ προχείρου κλεισθεῖσαν διαρῥαγὴν ἀλλ' οὐδὲ καὶ κατὰ τοῦτο εὐδοκίμησαν, διότι οἱ Ἕλληνες ἔσβεσαν ἀμέσως τὴν φλόγα ρίψαντες χῶμα καὶ νερόν. Ἐφονεύθη δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ στρατηγὸς Γιάννης Σούκας. Ἡττηθεὶς ὁ Κιουταγῆς δις ἐπρόβαλε τὴν 18 ἐκ νέου συνθήκην ὑπὸ μετριωτέρους ὅρους. Ἐπανάλαβε τὴν πρότασίν του καὶ τὴν ἐφεξῆς περιορίσας τὰς ἀπαιτήσεις του εἰς μόνην τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως· καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἀνέβαλαν τὴν ἀπάντησίν των εἰς τὴν αὔριον, ὑπέλαβεν ὅτι συγκατετίθοντο, καὶ τοῖς ἔγραψε περὶ τὸ μεσονύκτιον νὰ τῷ παραδώσωσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος δύο κανονοστάσια, καὶ μίαν τῶν πυλῶν τοῦ τείχους, ἕως οὗ ὑπογραφῶσιν αἱ συνθήκαι· ἀλλ' εἰς ἀπάντησιν ἤκουσεν ὅτι οὔτε τὸ Μεσολόγγι ἀπεκτάτο, οὔτε κανονοστάσια καὶ πύλαι ἀναιμωτὶ ἐκυριεύοντο· τῇ συγκαταθέσει δὲ τῆς φρουρᾶς ἀπέστειλε καὶ ὁ Λάμπρος Βεῖκος πρὸς τὸν Ταῆρ-Ἀμπάζην συμβουλευόντα φιλικῶς τὴν παρά-

δοσίν των ἐπιστολὴν λέγουσαν, ὅτι καὶ ὁ Θεὸς θὰ τοὺς ὠργίζετο, καὶ ὁ κόσμος ὅλος θὰ τοὺς κατέκρινε, καὶ αὐτὸς ὡς φίλος των θὰ τοὺς ἐμέμφετο, ἂν παρέδιδαν φρούριον ἐφωδιασμένον παντὸς ἀναγκαίου· τὸν παρεκίνει δὲ καὶ αὐτὸς νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγόν του ὅτι τὸ Μεσολόγγι δὲν ἐκυρίευτο εἰμὴ διὰ τοῦ ξίφους, καὶ τῷ ἔστειλε καὶ ποτὰ εἰς χρῆσιν τῶν σημαιοφόρων ἐπὶ τῆς ἐφορμῆς των· ὠργίσθησαν οἱ Τοῦρκοι λαβόντες τὴν ἀπάντησιν τῆς φρουρᾶς καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Λάμπρου· ἀλλ' ἀφ' οὗ εἶδαν καὶ τὰ εἰς ἔφοδον ἐνθαρρύντικα ποτὰ ἐξεμάνησαν ὡς χλευαζόμενοι, καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης ὅσον οὐδέποτε. Περὶ δὲ τὸ δειλινὸν ἤρχισαν νὰ φέρωσι πολλὰς κλίμακας εἰς τὰς προφυλακάς των καὶ ἐφαίνοντο προετοιμαζόμενοι εἰς ἔφοδον. Ἐγρηγόρησεν εὐθυμος δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἡ φρουρά· καθ' ἣν δὲ ὥραν ἤρχισε νὰ φέγγῃ, οἱ ἐπὶ τῶν προτειχισμάτων τοῦ Φραγκλίνου, τοῦ Μπότσαρη καὶ τοῦ Μακρῆ, καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ καρκινοειδοῦς προφράγματος εἶδαν τοὺς ἐχθροὺς κινουμένους καὶ εἰς ἔφοδον προπαρασκευαζομένους, καὶ ἐτοιμάσθησαν ἡκούσης τῆς σάλπιγγος τὸ πολεμιστήριον. Ἀφ' οὗ δὲ ἐξημέρωσεν, οἱ ὑπὸ τὸ προτείχισμα τοῦ Φραγκλίνου ἐχθροὶ ἔβαλαν πῦρ εἰς προετοιμασθείσαν ὑπόνομον, καὶ μετὰ τὴν ἐκπυρσοκρότησίν της ἀνέβησαν ἀλαλάζοντες οἱ σημαιοφόροι, οἱ μὲν ἐπὶ τοῦ προτειχίσματος ἐκείνου, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν τοῦ Μπότσαρη καὶ τοῦ Μακρῆ καὶ τοῦ καρκινοειδοῦς προφράγματος καὶ ἔστησαν τὰς σημαίας των. Ἡ θεὰ τόσων ἐχθρικῶν σημαιῶν ἐπὶ τοῦ τείχους ἐδείκνυνε ὅτι ἡ πόλις ἐκυριεύθη, καὶ δὲν ἠκούετο καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τοῦ περιτειχίσματος ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν εἰμὴ βαρὺς κανονοβολισμός, βομβολισμός καὶ τουφεκισμός.

Μετὰ δὲ τὴν ἀνύψωσιν τῶν σημαιῶν ἠγωνίζοντο

οἱ ἐχθροὶ νὰ κρατήσωσι τὰς θέσεις ἐφ' ὧν τὰς ἀνύψωσαν. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες οἱ ὑποπτεύοντες τὸ γεγονὸς καὶ ἀνεγείραντες ἔσωθεν ἄλλους ἀντιπρομαχῶνας ἐπολέμησαν καρτερικώτατα ὅπισθεν αὐτῶν καὶ ἄνωθεν τοῦ τείχους ἐκ τῶν πλαγίων τῶν κινδυνευόντων μερῶν· δύο καὶ ἥμισυ ὥρας ἡ μάχη ἐφαίνετο ἀμφιῤ-ρέπῃς, ἀλλ' ἐπὶ τέλους οἱ ἐχθροὶ ἐνέδωκαν, καὶ αἱ ἐπὶ τοῦ τείχους ὑψωθείσαι σημαῖαι ἠφανίσθησαν. Πεντακόσια ἐχθρικά πτώματα ἐρρίφθησαν εἰς τὴν τάφρον καὶ ἀλλαχοῦ, γόοι τῶν πληγωθέντων καὶ ἀποθνησκόντων ἐν τῷ ἐχθρικῷ στρατοπέδῳ ἠκούοντο, καὶ ἄφωνα ἔμειναν δι' ὅλης ἐκείνης τῆς ἡμέρας ὅλα τὰ κανονοστάσια τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀκίνητα ὅλα τὰ στρατεύματά του. Ὁ δὲ Κιουταγῆς γενόμενος ἔξω φρενῶν διὰ τὴν ἀποτυχίαν του ἀπεκεφάλισε τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὸν Ῥοῦτσον καὶ τινὰς ἄλλους αἰχμαλώτους μὴδὲν πταίσαντας.

Ἐν ᾧ δὲ διήρκει ἡ κατὰ ξηρὰν μάχη, ὥρμησεν ὁ ἐχθρικὸς στολίσκος κατὰ τῆς πόλεως· ἐπροπορεύετο δὲ αὐτοῦ πλοιάριον καίόμενον καὶ καπνίζον ἵνα προχωρῇ ὁ στολίσκος πρὸς τὴν πόλιν ὑπὸ τὸν καπνὸν ἀόρατος. Ἄλλ' ὁ καπνὸς ἦτον ὀλίγος, τὰ δὲ πλοιάρια πολλά, ὥστε δὲν ἀπεκρύβησαν καὶ ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τοῦ πυροβολισμοῦ τῶν παραθαλασσίων κανονοστασίων ν' ἀπομακρυνθῶσι τῆς πόλεως ἀφ' οὗ ἐπλησίασαν ἐντὸς δέκα ὀργυῶν. Εἵκοσι ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν ἐκ τῆς φρουρᾶς τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Καὶ κατ' αὐτὴν καὶ κατ' ἄλλας προτέρας περιστάσεις ἀπέδειξεν ἡ φρουρὰ ἐμπράκτως, ὅτι οὔτε τὸν ἀριθμὸν οὔτε τὴν ἀνδρίαν τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐφοβεῖτο· ἐφοβεῖτο μόνον τὴν ἑλλειψιν τῶν ἀναγκαίων· ἡ ἑλλειψις δὲ ὑπῆρχε καὶ δὲν ἐθεραπεύετο εἰμὴ διὰ θαλάσσης. Καλῇ τύχῃ τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος νίκην σαράντα ἑλληνικὰ πλοῖα ὑπὸ

τὸν Μιαούλην, τὸν Σαχτούρην, τὸν Κολανδρουῦτσον καὶ τὸν Ἀποστόλην ἐφάνησαν ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου. Τέσσαρα δὲ μικρὰ τουρκικὰ ἐν τῷ λιμένι ἅμα εἶδαν τὴν ἐλληνικὴν προφυλακὴν ἀνήχθησαν καὶ ἔτρεξαν πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἐτρεξε κατόπιν των καὶ ἡ ἐλληνικὴ προφυλακὴ· δύο ἐκ τῶν τεσσάρων ἐπρόφθασαν καὶ ἐφυλάχθησαν ὑπὸ τὴν Ναύπακτον, τὸ τρίτον ἀπέφυγε καὶ αὐτὸ τὸν κίνδυνον, ἀλλὰ τὸ τέταρτον ἐγγὺς νὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν του ἐρρίφθη ἐπὶ τῆς ξηρᾶς· οἱ δὲ ἐν αὐτῷ ἐμβάντες εἰς τὰς λέμβους των κατέφυγαν εἰς τὸ μὴ κινδυνεῦον τρίτον πλοῖον. Ἐνδεκα μόνοι ἔμειναν ἐπὶ τοῦ ριφθέντος ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, διότι αἱ λέμβοι δὲν ἐχώρησαν ὅλους. Οὗτοι, ἀφ' οὗ ἐπλησίασαν οἱ Ἕλληνες, κατεβίβασαν τὴν ὀθωμανικὴν σημαίαν, παρεδόθησαν καὶ δὲν ἔπαθαν. Κυριεύσαντες οἱ Ἕλληνες τὸ πλοῖον τὸ ἐγύμνωσαν ὥς μὴ δυνάμενοι νὰ τὸ ἀνελκύσωσι, τὸ ἔκαυσαν, καὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὰ νερὰ τοῦ Μεσολογγίου ὅπου ἦσαν καὶ τ' ἄλλα ἐλληνικὰ πλοῖα. Τὴν ἡμέραν δ' ἐκείνην ἔπλεεν ὅλος ὁ ἐχθρικός στόλος ἔξωθεν τῆς Κεφαλληνίας, τὴν δὲ ἐπιούσαν ἐκινήθη κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ, καὶ ἡλίου μεσουρανοῦντος ἐπλησίασε προετοιμασμένος εἰς μάχην. Δώδεκα κορβέται ὑπὸ τὸν Ῥιαλέμπεην συνίστων τὴν δεξιὰν πτέρυγάν του, τὰ δικάταρτα τὴν ἀριστεράν, ἐννέα δὲ φρεγάδαι καὶ τινες γολέται τὸ κέντρον ὅπου ἴτο καὶ ὁ καπητὰν-πασᾶς. Οἱ Ἕλληνες βλέποντες τοὺς ἐχθροὺς ἐπερχομένους, ἐφώρμησαν πλήρεις τόλμης καὶ οὗτοι, ἐναυμάχησαν μετὰ τὸν Μεσολογγίου καὶ Πάππα καὶ ἐρρίψαν κατὰ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος τρία πυρπολικά· ἐδειλίασεν ὁ Τοπάλης, ἔστρεψε τὴν πῶραν του πρὸς νότον, καὶ ἐτράπη ὅλος ὁ στόλος του εἰς αἰσχυρὰν φυγὴν θεωρῶν τὸν ἀρχηγόν του φεύγοντα. Μία κορβέτα, τέσσαρα βρίκια, τέσσαρες γολέται καὶ πέντε φορτηγὰ κατέφυγαν εἰς τὸν κόλ-

πον. Ὅλα δὲ τὰ ἄλλα ἠκολούθησαν τὸν φυγόμα-
χον καπητὰν-πασᾶν καταδιωκόμενα αἰσχυρῶς μέχρι
τῆς Κεφαλληνίας. Οὐδέποτε κατὰ τὴν μαρτυρίαν
τῶν Ἑλλήνων πλοιάρχων οἱ διὰ παντὸς δειλοὶ καὶ
ἀνίκανοι κατὰ θάλασσαν Τούρκοι ἐφάνησαν ἐνώπιον
τῶν ἐχθρῶν των τόσον ἀνίκανοι καὶ τόσον δειλοί.

Διαρκούσης δὲ τῆς καταδιώξεως πέντε πλοῖα ὑπὸ
τὸν ἀντιναύαρχον Σαχτούρην ἀπεκόπησαν τοῦ λοι-
ποῦ στόλου, ἠγκυροβόλησαν πρὸς τὸ ἐσπέρας ἔμ-
προσθεν τῆς πολιορκουμένης πόλεως, καὶ ἀπεβίβα-
σαν τὰ ὅποια ἔφεραν εἰς χρῆσιν τῆς φρουρᾶς τρό-
φιμα καὶ πολεμεφόδια· τὴν δὲ ἐπαύριον ἐπανῆλθεν
ὅλος ὁ στόλος εἰς τὸν λιμένα καὶ εἰσήγαγεν εἴκοσι
πλοῖα ἑνοπλα εἰς τὴν λίμνην διὰ τοῦ Βασιλαδίου
πρὸς καταστροφὴν τοῦ ἐχθρικοῦ στολίσκου συνεργείᾳ
καὶ τῶν ἐντοπίων πλοιαρίων. Ὁ στολίσκος οὗτος,
ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐφάνη ὁ ἐλληνικὸς στόλος, ἐπλησίασε
πρὸς τὴν ξηρὰν κατὰ τὸ μέρος ὅπου ἦσαν οἱ ἐχθροὶ
ἐστρατοπεδευμένοι. Τὴν ἡμέραν δὲ τοῦ κινδύνου
ἦλθαν ἐπὶ τοῦ παραλίου ἐκείνου χίλιοι περίπου ἱππεῖς
καὶ πεζοὶ πρὸς ὑπεράσπισίν του· ἀλλὰ τὰ ἐλληνικὰ
πλοῖα ἔπесαν τόσον ὀρμητικῶς κατ' αὐτῶν ὥστε
ἐντὸς ἐνὸς τετάρτου τῆς ὥρας ἐκυρίευσαν ἐπτά, τὰ δὲ
λοιπὰ ἀπέφυγαν τὸν κίνδυνον καταφυγόντα ὑπὸ τὴν
σκέπην τοῦ ἐπὶ τῆς ἀντικρὺ ξηρᾶς ἐχθρικοῦ κανονο-
στασίου. Κατ' αὐτὴν τὴν πλοιαριομαχίαν ἐφονεύθη-
σαν ἐπτά Ἕλληνες καὶ ἐπληγώθησαν τέσσαρες.
Ἐπληγώθη θανατηφόρως θλασθέντος τοῦ ποδὸς ὑπὸ
κανονοβολῆς καὶ ἀπέθανε τὴν ἐπαύριον καὶ ὁ δεκα-
οκτωετὴς Μάνθος Τρικούπης συναγωνιστὴν ἔχων ἐπὶ
τοῦ αὐτοῦ πλοιαρίου τὸν ἔτι νεώτερον αὐτοῦ ἀδελφὸν
Θεμιστοκλῆν. Μετὰ δύο ἡμέρας ἐπεσκέφθη ὁ Μια-
ούλης τὴν φρουράν καὶ τὴν ἐπαύριον ἀπέπλευσεν
ἀφήσας ὀκτὼ πλοῖα εἰς διατήρησιν τῆς πολιορκίας

τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τοῦ Ἀμβρακικοῦ, καὶ τῆς Θεσπρωτικῆς παραλίας μέχρι τῶν Συβώτων.

Ἡ ἐπανελημένη ἀποτυχία τῶν κατὰ τοῦ τείχους ἐφορμήσεων τοῦ ἐχθροῦ ἐθάρρυνε τοὺς πολιορκουμένους νὰ ὀρμήσωσι κατ' ἐκείνων. Πρὸ τινων ἡμερῶν περιεφέροντο ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου εἰς ἐνόχλησιν τοῦ ἐχθροῦ οἱ μετὰ τὴν ἐν Διστόμῳ μάχην κατὰ τὴν 9 ἰουνίου ἀποσπασθέντες τοῦ στρατοπέδου τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ μεταβάντες εἰς τὴν δυτικὴν ὀπλαρχηγοί, Καραϊσκάκης, Τσαβέλλας καὶ ἄλλοι. Μετ' αὐτῶν συννεοήθησαν οἱ ἐν τῇ πόλει πότε νὰ πέσωσιν οἱ μὲν ἔσωθεν οἱ δὲ ἔξωθεν ἐπὶ τῶν πολιορκητῶν, καὶ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν κατεστράφη ὁ ἐχθρικὸς στολίσκος περὶ τὴν τρίτην ὥραν τῆς νυκτὸς δοθέντος τοῦ σημείου ἔπесαν περίπου 500 ἐπὶ τῶν ἐν ταῖς ὑπωρείαις τοῦ Ζυγοῦ ἐσκηνομένων ἐχθρῶν· ἐξώρμησαν μετ' ὀλίγον καὶ χίλιοι ἐκλεκτοὶ τῆς φρουρᾶς οἱ μὲν ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς οἱ δὲ ἐκ τοῦ κέντρου, καὶ ἡ προφυλακὴ αὐτῶν μὴ ἔχουσα ἄλλο ὄπλον εἰμὴ τὸ ξίφος ἔπесεν αἰφνηδίως ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν χαρακωμάτων· οἱ δὲ ὀπισθεν τῆς προφυλακῆς ἐρχόμενοι, δις κενώσαντες τὰ τουφέκιά των, ὥρμησαν καὶ ἐκείνοι ξιφῆρεις, ἐκυρίευσαν τέσσαρα κανονοστάσια καὶ τινα τῶν ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς χαρακωμάτων. Πτοηθέντες οἱ ἐχθροὶ ἐγκατέλειψαν τοὺς προμαχῶνας τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς καὶ συνεσωματώθησαν πρὸς τὴν δυτικὴν καὶ τὴν βόρειον· οἱ δὲ Ἕλληνες περιφερόμενοι ἐν μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου ἐξιφοκτόνουν, ἐπῆραν πολλὰς σημαίας καὶ πολλὰ ὄπλα, καὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὴν πόλιν ἀπάγοντες καὶ τινας τῶν ἐργαζομένων παρὰ τοῖς Τούρκοις χριστιανῶν. Ὑπερτριακόσιοι ἐλογίσθησαν οἱ φονευθέντες καὶ πληγωθέντες ἐχθροί· ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων δεκαεπτὰ καὶ ἐπληγώθησαν δεκατρεῖς·

Μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην μετέφεραν οἱ Τούρκοι τὰς ἐν ταῖς ὑπωρείαις σκηνάς των ἐπὶ τῆς πεδιάδος πλησιέστερον τοῦ τείχους καὶ τὰς ἔστησαν γύρωθεν τῆς σκηνῆς τοῦ Κιουταγῆ, ἥτις διεκρίνετο τῶν ἄλλων ὡς ἡ μόνη πρασινόχρους.

Αἱ ἀλλεπάλληλοι ἦτται καὶ ζημίαι δὲν κατεδάμασαν τὸν καρτερόψυχον τοῦτον ἄνδρα. Ὁ ἀριθμὸς τοῦ στρατοῦ του καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν ἐργατῶν του ὀλιγόστευσε μεγάλως· ἐν ᾧ ἐπὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας ἐμοιράζοντο εἰκοσακισχίλια σιτηρέσια, μόνον δωδεκακισχίλια ἐμοιράζοντο ἀρχομένου τοῦ αὐγούστου· ἀλλ' ἡ προθυμία τοῦ ἀρχηγοῦ του δὲν ὀλιγόστευσεν· ἀποτυχὼν οὗτος καθ' ὅλα τὰ ἐπιχειρήματά του προσήλωσεν ὅλην τὴν προσοχήν του καὶ περιώρισε σχεδὸν ὅλας τὰς πολεμικάς του ἐργασίας εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πρὸς τὸ κέντρον τοῦ τείχους ὄχθου.

Τὸ χειροποίητον τοῦτο καὶ ἀλλόκοτον ἔργον, τὸ ὅποιον ἐν εἵδει προχώματος δὲν ἔπαυεν ὁ Κιουταγῆς μηχανῶν πλατύνων καὶ δι' ὧν ἐπέθετε χωματοφόρων σακκίων καὶ καλαθίων ἀνυψόνων, κατήντησε νὰ ἔχη ὀγδοῇντα ὀργυιῶν μῆκος, καὶ ἀλλοῦ τριῶν, ἀλλοῦ τεσσάρων, καὶ ἀλλοῦ πέντε καὶ ἡμισυ πλάτος· καταμεσῆς δὲ προεῖχε γωνία 120 περίπου μοιρῶν ἀντικρὺ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου. Εἰς μάτην ἠγωνίσθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ καταστρέψωσι τὸ ἔργον τοῦτο, σφαιροβολοῦντες καὶ μυδροβολοῦντες ἐκ τῶν πυργωμάτων τοῦ Κοτσιούκου καὶ τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου τοὺς ἐργαζομένους· εἰς μάτην ὥρμησαν τὴν 27 ἐπ' ἐλπίδι νὰ τρέψωσιν αὐτοὺς εἰς φυγὴν οἱ φυλάσσοντες τὸ προτείχισμα τοῦ Φραγκλίνου ἐξ ὧν ἐφονεύθησαν ἐπτὰ καὶ ἐπληγώθησαν ἐννέα· ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Κιουταγῆ ὑπερίσχυσεν ὅλων τῶν προσκομμάτων, καὶ τὴν 29 τὸ τεχνητὸν τοῦτο ὄρος ὑψώθη ὑπεράνω καὶ αὐτοῦ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου, ἀνα-

μιμνήσκον τὸ τοῦ Ἀρχιδάμου ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῶν Πλαταιῶν, καὶ τὸ εἰς ἄλωσιν τῆς Τύρου ἐπὶ Ἀλεξάνδρου. Ὑψώθησαν δ' ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ ἐπὶ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ παραπετάσματα, δι' ὧν κυριεύσας ὁ ἐχθρὸς τὴν 11 αὐγούστου τὸ προτείχισμα τοῦ Φραγκλίνου, ἤλπιζε νὰ πατήσῃ τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐψεύσθη τῶν ἐλπίδων του. Οἱ Ἕλληνες ἀφ' ἧς ὥρας ὑπόπτευσαν ὅτι πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἀνεγείρετο τὸ ὄρος τοῦτο, τὸ ὁποῖον καλοῦμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ ἐξῆς κατὰ τὸν τειχοποιὸν Ὑψωμα τῆς ἐνώσεως, ἀπέκοψαν τὸ κινδυνεῦον ἐκεῖνο μέρος ἐξορυξαντες ἄλλην τάφρον ὑπὲρ τὰ διακόσια βήματα ἐνδότερον, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἐκτεινομένην παραλλήλως πρὸς τὴν παλαιὰν τάφρον, καὶ συνενουμένην πλησίον τοῦ μηνοειδοῦς προφράγματος. Ὅπισθεν δὲ τῆς νέας ταύτης τάφρου κατεσκευάσαν νέον ἀντιτειχίσμα καὶ ἔστησαν ἐπ' αὐτοῦ εἰς ὑπεράσπισίν των ἄλλα κανονοστάσια, ὥστε ὁ ἐχθρὸς ἀντὶ νὰ εὐρεθῇ μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος προτειχίσματος ἐντὸς τῆς πόλεως ὡς ἤλπιζεν, εὐρέθη ἐκτὸς αὐτῆς ὡς καὶ πρότερον καὶ πολιορκούμενος μᾶλλον ἢ πολιορκῶν, ὡς τεθεῖς ἐν μέσῳ τοῦ πυρὸς τῶν ἐπὶ τοῦ ἀντιτειχίσματος καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐκ πλαγίου τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου κειμένων κανονίων. Ὅσον δὲ ἀνυψοῦτο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τὸ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψώματος τῆς ἐνώσεως παραπέτασμά των, τόσον ἀνυψοῦτο καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ τοῦ ἀντιτειχίσματος των καὶ δὲν ἐπετρέπετο τοῖς ἐχθροῖς των νὰ ὑπερανυψωθῶσιν. Ἀλλ' ὁ ἐπίμονος καὶ ἀκάματος Κιουταγῆς ἰδὼν ὅτι δὲν κατώρθωσεν ὅ,τι ἤλπιζεν, ἐπεχείρησε ν' ἀνυψώσῃ καὶ ἔσωθεν τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου ἄλλο ὕψωμα ἐνώσεως ὅμοιον τοῦ ἐξω εἰς κυρίευσιν τοῦ ἀντιτειχίσματος. Ἐπ' αὐτῷ τῷ σκοπῷ ἤνοιξεν ὑπὸ τὸ προτείχισμά του τρεῖς

λάκκους καὶ τρεῖς θυρίδας, καὶ δι' αὐτῶν εἰσεκόμιζε χώματα· ἐκύλιε δὲ τὰ χώματα πρὸς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ ἐσωτερικοῦ περιταφρεύματος, διότι αὐτὴν ἐσκόπευε νὰ χώσῃ· καταγινόμενος δὲ εἰς τὰς ἐργασίας ταύτας κατεσκεύασε καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ ὑψώματος τῆς ἐνώσεως κανονοστάσιον ἐπιθέσας δύο κανόνια εἰς προσβολὴν τοῦ πυργώματος τοῦ Κοραῆ τοῦ εἰς ἄκρον ἐνοχλοῦντος καὶ βλάπτοντος τοὺς εἰς τὴν μετακόμισιν τῶν χωμάτων ἐργαζομένους· ἀλλ' αἱ ἐσωτερικαὶ του ἐργασίαι δὲν προώδευαν ὥς προώδευσαν ἄλλοτε αἱ ἐξωτερικαί, διότι οἱ ἐργαζόμενοι εἰς ἀνύψωσιν τοῦ νέου προχώματος ἔκειντο ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ἐκ πλαγίου ἐλληνικῶν κανονοστασίων. Εἰς καταστροφὴν δὲ τῶν ἐργασιῶν του ὤρμησαν τριάντα τῆς φρουρᾶς τοῦ ἀντιτειχίσματος ἐπὶ τῶν προμαχόνων τοῦ ὑψώματος τῆς ἐνώσεως, ἔρριψαν μέρος αὐτῶν, ἐσκόρπισαν τὸν σωρὸν τῶν χωμάτων τὰ ὅποια μετέφερεν ὁ ἐχθρὸς διὰ τῶν ὑπογείων λάκκων, καὶ καταπλήξαντες τοὺς φυλάσσοντας αὐτὰ διὰ τῆς τόλμης των τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν· ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ κρατήσωσι τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν θέσιν, καὶ μετὰ ἡμισείας ὥρας πετροπόλεμον οὗτοι μὲν ἐπανῆλθαν εἰς τὰς θέσεις των, οἱ δὲ Τούρκοι ἀνέκτησαν τοὺς προμαχῶνας των, καὶ ἔρχισαν πάλιν κυλίωντες τὰ χώματα. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθησαν τέσσαρες ἐκ τῶν ἐξορμησάντων, ἐν οἷς καὶ ὁ Σπῦρος Κοντογιάννης καὶ ὁ Φιλέλλην 'Ροσνέρος· ἐπληγώθησαν δὲ ἕξ.

Οὐχ' ἦττον τῶν Τούρκων εἰργάζοντο καὶ οἱ Ἕλληνες εἰς τελειοποίησιν τῶν ἐσωτερικῶν χαρακωμάτων, καὶ ἔστησαν καὶ κανονοστάσιον ἀφανὲς πρὸς τὰ Κουτσονεῖκα ἐπιθέσαντες τρία κανόνια καὶ ἓνα βομβοῤῥιπτῆρα· εἰργάζοντο δὲ καὶ οἱ ἔσωθεν καὶ οἱ ἔξωθεν ὑπὸ ἀδιάκοπον πυροβολισμόν καθ' ὃν ἐφονεύθη ὁ Παντολέων Πλατύκας. Ἰδόντες δὲ οἱ Ἕλ-

ληνες ὅτι κυλίοντες οἱ ἐχθροὶ τὰ χῶματα ἔφθασαν
 εἰς τὸ χεῖλος τῆς τάφρου, ἐφεῦραν τρόπον καὶ ὑπέ-
 κλεπταν τὸ χῶμα, ὥστε οἱ ἐχθροί, ὅσον καὶ ἂν εἰργά-
 ζοντο, ἦντλουν εἰς τετριμμένον πῖθον. Ὑφέλκοντες
 οἱ Ἕλληνες τὸ χῶμα ἐτοίμασαν ὑπόνομον ὑπὸ τὴν
 ὁδηγίαν τοῦ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδειοτάτου Πα-
 ναγιώτου Σωτηροπούλου καὶ ἐνέθεσαν τρεῖς ὀγκώδεις
 βόμβας· ἐνήψαν δὲ τὴν ὑπόνομον περὶ τὴν με-
 σημβρίαν τῆς 19, καὶ ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ κατεστρά-
 φησαν αἱ πολυήμεροι ἐκεῖναι ἐργασίαι, ἀπεμακρύνθη-
 σαν οἱ ἐχθροὶ ἔντρομοι, καὶ καταφυγόντες εἰς τὰ ἀπο-
 τέρω χαρακώματά των ἔρριπταν ἐκεῖθεν ὡς χάλαζαν
 κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐξορμησάντων μετὰ τὴν ἐκραγὴν
 τῆς ὑπονόμου σιδηρᾶς καὶ ὑαλίνους βομβίδας. Οἱ
 Ἕλληνες ἐν τοσούτῳ ἐγένοντο κύριοι ὅλων τῶν ἔσω
 τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου ἐχθρικῶν χαρα-
 κωμάτων, καὶ ἠγωνίζοντο νὰ κυριεύσωσι καὶ αὐτὸ τὸ
 προτείχισμα. Τοῦτο ἰδὼν ὁ Κιουταγῆς καὶ φοβηθεὶς
 μήπως οἱ Ἕλληνες εὐδοκιμήσαντες ματαιώσωσι διὰ
 μιᾶς ὅλα τὰ πολύμοχθα ἔργα του, ἔτρεξεν ἐπὶ τοῦ
 ὑψώματος τῆς ἐνώσεως εἰς ἐμψύχωσιν τῶν μαχητῶν
 του, καὶ εἰς ἐνδειξιν τῆς παρουσίας του ἔστησεν ἐπ' αὐ-
 τοῦ τὴν σατραπικὴν του σημαίαν ἀλλ' ὑπὸ κακοὺς
 οἰωνοὺς· διότι μόλις ὑψώθη, καὶ ἑλληνικὴ τουφεκο-
 βολὴ ἔρριψε τὴν ἐπὶ τοῦ σφαιριδίου ἐξέχουσαν τοῦ
 σημαιοφόρου ξύλου ἀκωκὴν. Τόσον δὲ ἐγγὺς ἀλλή-
 λων ἦσαν Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι, ὥστ' ἐμάχοντο καὶ
 διὰ πετρῶν καὶ ξύλων, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐχειροβόλουν
 καὶ ὑαλίνους βομβίδας τὰς ὁποίας ἤρπαζαν οἱ Ἕλ-
 ληνες καὶ ἔσπων κατὰ γῆς πρὸ τῆς ἐκραγῆς των.
 Ἐν τοσούτῳ οἱ Ἕλληνες ἀπώθησαν τοὺς ἐχθροὺς καὶ
 ἀπὸ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου· καὶ κατα-
 στρέψαντες τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἐργασίας των καὶ ἐπιπε-
 δώσαντές το ὥρμησαν καὶ ἐπάτησαν τὸ ἄκρον τοῦ
 ἰδίου ὑψώματος τῆς ἐνώσεως. Οἱ Τοῦρκοι ἐκλεί-

σθησαν τότε ἐντὸς τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἀπωτέρω προμαχώνων, καὶ κρύπτοντες τὰς κεφαλὰς των ἐκίνουν ὑπὲρ αὐτῶν γυμνὰς τὰς μαχαίρας των ἀπειλοῦντες ἀλλὰ μὴ βλάπτουντες. Οἱ δὲ Ἕλληνες μὴ βλέποντές τους ἐπὲρρίπταν πέτρας καὶ ξύλα· τοὺς ἐπετροβόλουν δὲ καὶ αὐτὰ τὰ παιδιά. Διήρκεσεν ἡ μάχη μέχρι τοῦ μεσονυκτίου καθ' ἣν ὥραν οἱ μὲν Τοῦρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν ὀπισθεν τοῦ ὑψώματος τῆς ἐνώσεως, οἱ δὲ Ἕλληνες ἔμειναν κύριοι ἀδιαφιλονείκητοι τοῦ προτειχίσματος καὶ τῆς ἄκρας τοῦ ὑψώματος τῆς ἐνώσεως τῆς συνδεούσης αὐτὸ μετὰ τοῦ προτειχίσματος. Εἴκοσι Ἕλληνες ἐφονεύθησαν, καὶ σαρανταπέντε ἐπληγώθησαν ἐν οἷς καὶ ὁ Γεώργης Τσαβέλας, ὁ Ντάγκας, καὶ ὁ Γιαννάκης Ῥαζοκότσικας, ὁκτὼ δ' ἐκ τῶν φονευθέντων καὶ δεκατέσσαρες ἐκ τῶν πληγωθέντων ἦσαν Μεσολογγῖται· ἑκατὸν δὲ ζῶα ἐφόρτωσαν οἱ Τοῦρκοι πτωμάτων καὶ μετεκόμισαν καὶ ἄλλα πτώματα ἐπὶ τῶν ὤμων. Εἰς τῶν πληγωθέντων ἦτο καὶ ὁ Ἅγιος Βασιάρης.

Πληγὴν θανάσιμον ἐθεώρησεν ὁ Κιουταγῆς τὴν στέρησιν τοῦ προτειχίσματος εἰς κυρίευσιν τοῦ ὁποίου τόσον ἐμόχθησεν. Ἡ κατήφεια ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν του, καὶ ὁ θυμὸς ἐξηγρίωσε τὴν καρδίαν του· ἐφοβεῖτο δὲ καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ σουλτάνου, πρὸς ὃν ὑπεσχέθη νὰ ὑποτάξῃ τὸ Μεσολόγγι πρὸ τοῦ μπαϊραμίου, ταῦτέστι πρὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· ὁ λόγος τοῦ σουλτάνου ἐπὶ τοῦ διορισμοῦ του “τὸ Μεσολόγγι ἢ τὴν κεφαλὴν σου” ἦτον ἔναυλος ἐν ταῖς ἀκοαῖς του· ἐσυλλογίζετο πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι καὶ τὰ πολεμεφόνδια του ὠλιγόστευσαν, καὶ ὁ χειμὼν ἐπλησίαζεν· ἀνησύχει δὲ μανθάνων ὅτι ἀποσπάσματα Ἑλλήνων περιφερόμενα εἰς Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν ἤρπαζαν συχνάκις τὰς στελλομένας εἰς χρήσιν τοῦ στρατοῦ του τροφάς, καὶ ἐφοβεῖτο μὴ

ἀπεκλείετο διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης· δὲν ἔπαυαν δὲ καὶ οἱ στρατιῶταί του καθ' ἡμέραν λειποτακτοῦντες καὶ γογγύζοντες ὅτι καὶ μισθοὺς δὲν ἐλάμβαναν καὶ κρίθινον ψωμίον ἀντὶ σιτίου ἔτρωγαν· ἐν ἐνὶ λόγῳ τὰ πάντα προεμήνυναν ὅτι καὶ τὸ στρατόπεδον ἦτον ἐν τῷ διαλύεσθαι, καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀρχηγοῦ του ἐκινδύνευεν. Ἐν ᾧ δὲ τὰ τοιαῦτα ἐτάρατταν καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ Κιουταγῆ, ἔπεσαν δύο βόμβαι πλησίον τῆς σκηνῆς του· καὶ ἡ μὲν ἐκραγείσα ἔρριψε τὸ ἀκροσκήνιον καὶ ἔσχισε καὶ τὸν ἐπενδύτην ἐνὸς τῶν περὶ αὐτόν· ἡ δὲ δὲν ἐξερράγη, καὶ ἰδὼν ὁ Κιουταγῆς ὅτι ἦτον ἐκ τοῦ χυτείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως “ χάρις,” ἐκραύγασεν, “ εἰς τὸν “ Τοπάλην μὲ πολεμοῦν οἱ ἄπιστοι διὰ τῶν πυρο- “ βόλων τὰ ὅποια μ' ἔστειλεν ἡ ὑψηλὴ Πύλη ἵνα “ πολεμήσω ἐγὼ αὐτούς.” Ἡ βόμβα ἦτον ἐξ ὅσων ἐπῆρεν ἡ ὑπὸ τὸν Σαχτούρην μοῖρα ἐπὶ τῆς ναυμαχίας τοῦ Καφηρέως, πολλαὶ τῶν ὁποίων ἐστάλησαν εἰς τοὺς πολιορκοῦντας τὴν πόλιν.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην ὁ μὲν Κιουταγῆς ἠγωνίζετο νὰ ὀχυρωθῇ πάλιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὑψώματος τῆς ἐνώσεως σαράντα ὀργυιάς μακρὰν τοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κρατουμένου μέρους, καὶ νὰ ἐγείρῃ καὶ κανονοστάσιον 150 ὀργυιάς ἀπέχον τοῦ ἀντιτειχίσματος κατέμπροσθεν τοῦ φράγματος τοῦ μεταξὺ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου καὶ τοῦ πυργώματος τοῦ Κοραῆ, οἱ δὲ Ἕλληνες πολεμοῦντες καὶ ἐργαζόμενοι οἱ αὐτοὶ ἐτοίμασαν ὑπὸ τὸ ὕψωμα τῆς ἐνώσεως ἄλλην ὑπόνομον, τὴν ἐνήψαν τὴν νύκτα τῆς 22 πρὸς τὴν 23, κατέστρεψαν τὰ ἐμπροσθινὰ χαρακώματα τῶν ἐχθρῶν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν ἐκτεθέντας τοιοιτοτρόπως ὑπὸ τὸ πῦρ αὐτῶν νὰ ὀχυρωθῶσιν ἀπώτερον· διακόσιοι ἐλογίσθησαν οἱ φονευθέντες καὶ πληγωθέντες ἐπὶ τῆς ἐκρήξεως τῆς ὑπονόμου· ἦσαν δὲ οὗτοι

ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους ἔφε-
ρεν ἐκεῖ ὁ Κιουταγῆς εἰς ἀνάκτησιν τοῦ προτειχί-
σματος.

Μεγάλην βλάβην ἐπροξένει τὸ κατὰ τὰ Κουτσο-
νείκα ἀφανὲς κανονοστάσιον διὰ τῶν ἐπ' αὐτῷ τριῶν
κανονίων καὶ τοῦ βομβορρίπτῆρος. Τὸ πᾶν ἔβαλεν ὁ
Κιουταγῆς εἰς χρήσιν ἵνα τὸ κατασιγάσῃ, καὶ ἀφ' οὗ
εἶδεν ὅτι εἰς μάτην ἐκοπίαζε καὶ ὅτι αἱ ἐκεῖθεν ριπτό-
μεναι βόμβαι ἔπιπταν πολλάκις καὶ εἰς αὐτό του τὸ
στρατόπεδον, μετέφερε πάλιν τὰς πλείστας τῶν
σκηνῶν του εἰς τὰς ὑπωρείας.

Οἱ δὲ περιφερόμενοι ὀπλαρχηγοὶ τῆς δυτικῆς Ἑλ-
λάδος, ἀφ' οὗ ἠνάγκασαν τοὺς ὑπὸ τὸν Ἄγον Βα-
σιάρην ἐν Πετροχωρίῳ ἐστρατοπεδευμένους ἐχθροὺς
μόνον φανέντες νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ γενικόν των
στρατόπεδον, μετέβησαν εἰς Ἀκαρνανίαν. Τὴν δὲ
2 Σεπτεμβρίου ἔλαβεν ἡ διευθύνουσα τὰ τῆς δυτικῆς
Ἑλλάδος ἐπιτροπὴ ἐπιστολὴν αὐτῶν λέγουσαν ὅτι
τὴν 28 ἔφθασαν εἰς Μαχαλᾶν, προσέβαλαν τοὺς
ἐκεῖ ἐχθροὺς, ἐφόνευσαν καὶ ἐζώγρησαν πολλοὺς,
ἐπῆραν πολλὰ λάφυρα, καὶ οἱ ἐναπομείναντες ἐπὶ
τῆς ἐχθρικῆς εἰσβολῆς κάτοικοι τῆς Ἀκαρνανίας καὶ
τοῦ Βάλτου ἠνώθησαν μετ' αὐτῶν. Λαβοῦσα τὴν χα-
ροποιὰν ταύτην εἶδῃσιν ἡ ἐπιτροπὴ, καὶ σπεύδουσα
νὰ ἐνισχύσῃ καὶ αὐξήσῃ τὸ ἀρτιγενὲς τοῦτο στρατό-
πεδον, ἔστειλεν εἰς Δραγαμέστον τροφάς, πολεμε-
φόδια καὶ θαλάσσιον δύναμιν, καὶ ἐξέδωκεν ἐγκύ-
κλιον πρὸς ὅλους τοὺς δυτικοελλαδίτας τοὺς εἰς ξένην
γῆν καταφυγόντας, προτρέπουσα αὐτοὺς νὰ ἐπανέλ-
θωσιν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ νὰ συναγωνισθῶσι
κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ ὥς καὶ πρότερον.

Ἐκείναις δὲ ταῖς ἡμέραις διώρισεν ἡ κυβέρνησις
ἀρχηγὸν τῶν κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα δυνάμεών
τῆς τὸν Καραϊσκάκην. Μαθοῦσα ἡ ἐν Μεσολογγίῳ
ἐπιτροπὴ τὸν διορισμὸν τοῦτον ἔσπευσε νὰ τὸν

ἀναγγείλῃ τοῖς δυτικοελλαδίταις ἀναμμνήσκουσα τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντά των, καλοῦσα ἐκ νέου τοὺς ἀπαρνηθέντας τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα εἰς μετάνοιαν, ἐνθαρρύνουσα τοὺς περὶ τὸν Καραϊσκάκην εἰς νέους κινδύνους, καὶ ἀποδίδουσα τὸν ὀφειλόμενον ἔπαινον εἰς τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως.

Ὁ δὲ Κιουταγῆς αἰσθανόμενος ὅτι τῶν μὲν Ἑλλήνων ἡ κατάστασις καθ' ἡμέραν ἐβελτιοῦτο, τῶν δὲ Τούρκων ἐχειροτέρευεν, ἔβαλε κατὰ νοῦν νὰ δοκιμάσῃ νέαν ἔφοδον. Ἀλλὰ τόσον ἀπρόθυμος ἦτον ὁ στρατός του, ὥστε μόλις εὐρέθησαν εὐδιάθετοι δισχίλιοι. Εἰδοποιήθησαν ἐν καιρῷ οἱ Ἕλληνες περὶ τῶν μελετωμένων σχεδίων τοῦ ἐχθροῦ των καὶ πλήρεις χαρᾶς ἀνέμεναν τὴν πραγματοποιήσιν αὐτῶν· βλέποντες δὲ ὅτι παρήρχοντο αἱ ἡμέραι, καὶ πάντοτε μὲν ἐτοιμάζοντο οἱ ἐχθροὶ εἰς τὴν ἔφοδον ἀλλὰ δὲν ἐκινοῦντο, τοῖς εἶπαν χλευαστικῇ τῇ φωνῇ ἄνωθεν τῶν ἐπάλξεων νὰ παύσωσιν ἐργαζόμενοι ἀνωφελῶς καὶ νὰ ἐφορμήσωσιν ὅσον τάχιον· κωφευόντων δὲ τῶν Τούρκων ἀπεφάσισαν οἱ Ἕλληνες νὰ ἐπισπεύσωσιν ἄλλως πως τὴν μελετωμένην ἔφοδον.

Πρὸ τινων ἡμερῶν ἔσκαψαν μεγάλην ὑπόνομον ὑπὸ τὸ πρόχωμα τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου παρατεινομένην καὶ ὑπὸ τὸ ὕψωμα τῆς ἐνώσεως· ἔσκαψαν πρὸ ὀλίγου καὶ ἄλλην μικροτέραν δι' ἧς ἐσκόπευαν νὰ προσιμιάσωσι τὴν μάχην ἀναγκάζοντες τοὺς Τούρκους νὰ συσσωρευθῶσιν ἐπὶ τοῦ προχώματος. Τὸ δειλινὸν τῆς 9 Σεπτεμβρίου ἐξερράγη ἡ μικρὰ ὑπόνομος· βαρὺς κανονοβολισμὸς καὶ τουφεκισμὸς ἤρχισεν ἐν τῷ ᾧ κατ' ὅλην τὴν μεταξὺ τοῦ πυργώματος τοῦ Κοτσιούκου καὶ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Μπότσαρη γραμμὴν τοῦ τείχους· ἀνταπεκρίθησαν μανιωδῶς οἱ Τούρκοι ἔξωθεν· σμήνη Ἀλβανῶν καὶ Ἀσιανῶν ἐξῆλθαν διὰ μιᾶς ἐκ τῶν ἐν ταῖς ὑπωρεΐαις σκηνωμάτων καὶ ὠθοῦντο πρὸς τὰ

κάτω ὑπὸ τὴν μᾶστιγα τῶν ἱππέων· καὶ αὐτὸς ὁ
Κιουταγῆς ἀφήσας τὴν σκηνὴν του καὶ παρακολου-
θούμενος ὑπὸ τῆς φρουρᾶς του κατέβη εἰς τι τῶν
πλησιεστέρων τοῦ τείχους κανονοστασίων. Ἄναψεν
ἡ μάχη ὑπὸ τοὺς ἰδίους ὀφθαλμούς του, καὶ ἐν τῇ
ἀκμῇ τῆς μάχης ἐφώρμησαν οἱ ἐκλεχθέντες Ἀλ-
βανοὶ καὶ Γκέγκαι ἐπὶ τὸ τεῖχος, ἀλλὰ πολλὰ πα-
θόντες ἀπεκρούσθησαν. Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν
ἐφορμησάντων ἔπαυσεν ἔσωθεν ὁ πυροβολισμὸς ἐπὶ
τοῦ μετώπου τοῦ τείχους πλὴν τοῦ ἐπὶ τοῦ προτει-
χίσματος τοῦ Φραγκλίνου, καὶ οὐδεὶς ἐφαίνετο οὐδ' ἡ-
κούετο κατ' ἐκείνο τὸ μέρος. Ὁ Κιουταγῆς ὑποθέσας
ὅτι ὅλη ἡ φρουρὰ συνέρρευσεν εἰς τὸ προτείχισμα
ἐκείνο καὶ ἀφῆκε τὰς ἄλλας θέσεις κενὰς διέταξε
τὰ ἔμπροσθεν τοῦ προτειχίσματος τοῦ Μακρῆ, τοῦ
κανονοστασίου τοῦ Ῥήγα καὶ τοῦ καρκινοειδοῦς προ-
φράγματος στρατεύματά του ν' ἀναβῶσι τὰ τεῖχη.
Ἐπήκουσαν ταῦτα τὴν διαταγὴν του. Ἄλλ' οἱ Ἑλ-
ληνες οἱ ἐξ ἐπίτηδες καθήμενοι ἀφανεῖς καὶ σιωπηλοὶ
ὀπισθεν τοῦ τείχους ἐκείνου τοῦ μέρους, ἀφ' οὗ τοὺς
ἀφῆκαν καὶ ἐπλησίασαν, ἀνηγέρθησαν διὰ μιᾶς ὅλοι,
τοὺς κατέπληξαν φανέντες αἰφνηδίως, τοὺς ἀντέκρου-
σαν τολμηρῶς, καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὀπισθοδρομή-
σωσι καὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰ χαρακώματά των.
Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἀκατάπανστος διητηρεῖτο ὁ
πυροβολισμὸς ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τοῦ προτειχίσματος
τοῦ Φραγκλίνου, καὶ πάμπολλοι Τοῦρκοι ἰστάμενοι ἐπὶ
τοῦ ὑψώματος τῆς ἐνώσεως ὑφ' ὃ παρετείνεται ἡ μεγάλη
ὑπόνομος ἐμάχοντο. Ἀνάπτει ἐν τούτοις ἡ μεγάλη
αὕτη ὑπόνομος, σείεται αἴφνης τὸ ἔδαφος, διαρρή-
γνυται ἡ γῆ, ἐκθρώσκει ζοφῶδες νέφος ἐκ τῶν κόλ-
πων αὐτῆς κατασκοτίζον τὴν ἀτμοσφαῖραν, πίπτουν
μετ' ὀλίγον ἄνωθεν πέτραι χόματα κεφαλὰί σκέλη
χεῖρες πόδες, καταβαίνει τὸ ζοφῶδες ἐκείνο νέφος,
σκεπάζει καὶ πνίγει ὅσους ἡ ὑπόνομος ἐπὶ τῆς ἐκρή-

ξέως της δὲν διεμέλισεν, οἱ μύδροι αἱ κανονόσφαιραι καὶ αἱ τουφεκόσφαιραι διαχέονται τῇδε κάκεισε, διασκορπίζονται οἱ Τούρκοι κακὴν κακῶς, τὸ ξίφος τῶν Ἑλλήνων τοὺς καταδιώκει καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀνατετραμμένα χαρακώματά των, καὶ μόνα ὅσα χάσματα ἤνοιξεν ἡ ἐκπυρσοκρότησις καὶ μόνα ὅσα χώματα αὕτη συνεσώρευσεν ἀναχαιτίζουν τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω ὁρμὴν τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Τούρκοι πολλὰ παθόντες ἐπανῆλθαν εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ ὑψώματος τῆς ἐνώσεως ἐγκαταλειφθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκίνουν γυμνὰ τὰ ξίφη των κομπορρήμονοῦντες καὶ ἀπειλοῦντες τοὺς μακρὰν ἱσταμένους νικητάς των. Ἐγέλων οὗτοι ἐπὶ τῇ κομπορρήμοσύνῃ των καὶ μὴ θέλοντες νὰ τοὺς τουφεκίζωσιν ἐλεοῦντες δῆθεν αὐτοὺς ὡς δειλοὺς καὶ ἀπειροπολέμους ἔρριπταν κατ' αὐτῶν μόνον ξύλα πέτρας βώλους, καὶ κατεγίνοντο λαφυραγωγοῦντες· ἀφ' οὗ δὲ ἔπαυσεν ἡ λαφυραγωγία, κατέβησαν οἱ ἐργάται εἰς τὴν ὑπόνομον καὶ κυλίωντες τὰ χώματα πρὸς ἐπιπέδωσιν τῶν χασμάτων καὶ τῶν ὑψωμάτων, ἐξώρυξαν μεταξὺ πολλῶν νεκρῶν δύο ζῶντας χριστιανούς ἐργάτας στενάζοντας ὑπὸ τὰ ἐρείπια. Πεντακόσιοι καὶ ἐπέκεινα ἐθανατώθησαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐν οἷς καὶ πολλοὶ ἀξιωματικοί ὡς εἰκάζετο ἐκ τῶν ὅπλων καὶ τῶν φορεμάτων ἅτινα ἐπῆραν οἱ Ἕλληνες· συνηριθμοῦντο δὲ τοῖς τραυματίαις, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἦτον ἄγνωστος, ὁ Μπανούσης Σέβρανῃς καὶ ὁ Ἀσλάμπης· ἐθανατώθησαν καὶ 15 ἐκ τῆς φρουρᾶς καὶ ἐπληγώθησαν 35 ἐν οἷς καὶ ὁ Κωσταντῆς Τσαβέλας, ὁ Θανύσης Ζέρβας καὶ ὁ Ἀντώνης Μπάκας 14 ἐτῶν νέος, ὅστις ἠρίστευσε καὶ κατὰ τὴν ἔφοδον τῆς 21 ἰουλίου ἀφαρπάσας δύο τουφέκια ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐχθρῶν.

Τὰ μεγάλα παθήματα τῶν Τούρκων κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐθεωρήθησαν ὡς ἡ καταστροφή ὅλης τῆς ἐκστρατείας, διὰ τοῦτο ἔπαυσαν οἱ συνήθεις ἀλα-

λαγμοὶ τῶν ἐχθρῶν, ὑπερεπερίσσειεν ἡ λειποταξία καὶ ἡ ἀθυμία τοῦ στρατοπέδου, οἱ πλείστοι τῶν φυλαττόντων τὰ περίξ τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀχελώου καὶ τινες τῶν ἐκτὸς τοῦ Μεσολογγίου ἔκαυσαν τὰς καλύβας των καὶ ἀνεχώρησαν, οἱ δὲ ἐναπομείναντες οὔτε προχώματα ἐφρόντιζαν νὰ ὑψώσωσιν, οὔτε κανονοστάσια νὰ ἐγείρωσιν· ἀποστρεφόμενοι δὲ παντὸς εἶδους κίνημα κατὰ τοῦ τείχους κατέπαυσαν διὰ μιᾶς ὅλας τὰς πρὸς βλάβην αὐτοῦ ἐργασίας των καὶ κατεγίνοντο μόνον εἰς τὰς πρὸς ἰδίαν αὐτῶν ὑπεράσπισιν· ἐπ' αὐτῷ τῷ σκοπῷ ἐπεχείρησαν νὰ μετασχηματίσωσιν εἰς μικρὸν φρούριον τὸ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κανονοστάσιον· ἦσαν δὲ καὶ αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμεφόδια αὐτῶν ἐν τῷ τελειοῦσθαι· αἱ Πάτραι καὶ ἡ Ναύπακτος ὅθεν ἄλλοτε ἐπρομηθεύοντο ἔπασχαν ἑλλειψιν αὐτῶν διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν θαλάσσιον πολιορκίαν, αἱ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς δίοδοι δι' ὧν τοῖς ἐστέλλοντο ἐκ Πρεβέζης καὶ ἄλλοθεν οὐδ' αὐταὶ ἦσαν ἀσφαλεῖς· ἐστήριζαν δὲ οἱ πολιορκηταὶ ὅλας τὰς ἐλπίδας των ἐπὶ τῇ συνδρομῇ τοῦ στόλου· ἀλλ' ὁ στόλος δὲν ἐφαίνετο· τὴν δὲ ἐκ τῶν ἐπανελημμένων ἀποτυχιῶν καὶ τῆς ὀλίγης καὶ κακῆς τροφῆς ἀθυμίαν τοῦ στρατοπέδου ἠΰξανεν ἐτι μᾶλλον ἡ ἐπικρατοῦσα νόσος καὶ ἡ ταλαιπωρία.

Ἐν ᾧ δὲ τὰ τῶν Τούρκων ἦσαν τοιαῦτα, τὰ τῆς ἐλληνικῆς φρουρᾶς εἶχαν καλῶς. Τὴν 7 αὐγούστου μετεβιβάσθησαν ἐκ Κρυονερίου διὰ θαλάσσης εἰς τὴν πολιορκουμένην πόλιν ὁ Κίτσος Τσαβέλας, ὁ Γεωργάκης Βαλτινὸς καὶ ὁ Κώστας Φωτομάρας μετὰ τῶν περὶ αὐτοὺς πρὸς ἐνδυνάμωσιν τῆς φρουρᾶς· ἦλθαν τὴν 13 Σεπτεμβρίου καὶ οἱ περὶ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Σαδῆμαν, Βασίλην Πάτσην, Χριστόδουλον Χ. Πέτρον καὶ Γιαννάκην Στράτον, ὥστε ἡ ἐξ αἰτίας τῶν φόνων, τῶν ἀσθενειῶν, τῶν ταλαιπωριῶν καὶ τῶν φυσικῶν θανάτων ἐντὸς τῆς πόλεως λειψανδρία,

ἀνεπληρώθη. Ἡ δὲ θάλασσα ἀνεωγμένη ἐπρομήθευε τὴν φρουρὰν παντὸς ἀναγκαίου. Τὴν 21 αὐγούστου ἔφθασεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μεσολογγίου τὸ πλοῖον τοῦ Μπρούσκου, τὴν 25 Σεπτεμβρίου τὸ τοῦ Λαλεχοῦ, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὸ τοῦ Μεσιγιάννη, φέροντα καὶ τὰ τρία τρόφιμα καὶ πολεμεφόδια εἰς χρῆσιν τῆς φρουρᾶς· ἡ δὲ ἐνώπιον αὐτῆς τροπὴ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου ἐπὶ τῷ ἐμφανισμῷ τοῦ ἐλληνικοῦ τοὺς ἐλπιδοποίει ὅτι, καὶ ἂν ἐφαίνετο ἐκ δευτέρου ὁ ἐχθρικός στόλος, καὶ ἐκ δευτέρου θ' ἀπεπέμπετο ἄπρακτος.

Ἄλλ' ὅσον κακὴ καὶ ἂν ἦτον ἡ θέσις τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ, ὅστις δὲν ὁμοίαζε τὸν προκάτοχόν του Ὁμερπασὰν Βριώνην, τὸν ἄλλοτε πολιορκήσαντα τὸ Μεσολόγγι, ἠγωνίζετο πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάλυσίν του, καὶ ἐπειδὴ ὅχι μόνον ἀνωφελῇ ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνον ἐθεώρει τὴν διατήρησιν τῶν πλησίων τοῦ τείχους θέσεών του, διανοήθη νὰ μετεφέρῃ τὸ στρατόπεδόν του μακρὰν τοῦ τείχους πρὸς τὰς ὑπωρείας, καὶ νὰ ἐπαναλάβῃ τοὺς εἰς βλάβην τῆς φρουρᾶς ἀγῶνάς του φανέντος τοῦ στόλου. Οἱ Ἕλληνες ἔμαθαν ὅτι ἐμελέτα ὁ ἐχθρὸς, καὶ τὴν 19 συνήλθαν οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως πολιτικοὶ καὶ πολεμικοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος πρὸς σύσκεψιν περὶ τοῦ πρακτέου, ἂν ἐπέμενεν ὁ Κιουταγῆς εἰς τὴν πολιορκίαν διαρκούντος τοῦ χειμῶνος· ὅλοι δὲ ὁμοθυμαδὸν ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιμείνωσι μέχρι τέλους. Τὰ πράγματα ἀπέδειξαν ὅτι δὲν εἶχαν νὰ φοβηθῶσιν εἰμὴ τὴν πείναν· ἀλλ' ὁ ἐπίφοβος οὗτος ἐχθρὸς ἠπείλει τὴν ὥραν ἐκείνην τοὺς ἐχθρούς των μᾶλλον ἢ αὐτούς.

Τὴν δὲ 21 ἐρρίφθη ἔξωθεν ἐπιστολὴ εἰς τὸ καρκινοειδὲς πρόφραγμα δι' ἧς ἐζήτουν οἱ Τούρκοι συνομιλίαν. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀντερρίφθη εἰς τὰ ἐχθρικά

χαρακώματα καὶ ἐρρέθη εἰς ἀπάντησιν ὅτι “οἱ Ἑλ-
 ληνες δὲν εἶχαν ἄλλην συνομιλίαν μετὰ τῶν Τούρ-
 κων, εἰμὴ τὴν διὰ τῶν ὅπλων.” Τὴν τρίτην δὲ
 ἡμέραν μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἐνήψαν οἱ Ἑλ-
 ληνες ὑπόνομον ἀρχομένην ἀπὸ τῆς διαρρύωγῆς τοῦ
 προτειχίσματος τοῦ Μπότσαρη καὶ παρατεινομένην
 μέχρι τῶν ἐχθρικῶν ὀχυρωμάτων, τὴν ὁποίαν ὁ Πα-
 ναγιώτης Σωτηρόπουλος προπαρεσκεύασε· κατέστρε-
 ψεν ἡ ὑπόνομος αὕτη τὰ ὀχυρώματα καὶ τοὺς φυλάτ-
 τουντας αὐτά, καὶ ἐφονεύθησαν καὶ ὅχι ὀλίγοι ἐκ τῶν
 ἐντὸς τῶν πέριξ τῆς ὑπονόμου ἐχθρικῶν χαρακωμάτων
 μετὰ τὴν ἔκρηξιν αὐτῆς μυδροβολοῦμενοι καὶ τουφε-
 κιζόμενοι. Οἱ δὲ Τούρκοι ἔχοντες ὑπ’ ὄψιν τὸ ἐπὶ
 τῆς προτέρας μάχης τέχνασμα τῶν Ἑλλήνων, καὶ
 φοβούμενοι μὴ πάθωσιν ὅ,τι τότε ἔπαθαν, ὠπισθο-
 δρόμησαν φονεύσαντες δύο Ἑλληνας καὶ πληγώ-
 σαντες τρεῖς.

Τὰ κατορθώματα τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου
 ἐφιλοτιμήθη νὰ μιμηθῇ ἐν μέρει καὶ τὸ νεοσύστα-
 τον στρατόπεδον τῆς Ἀκαρνανίας, τὸ ὁποῖον ἡμέρα
 τῇ ἡμέρᾳ ἠϋξανε. Ἐκτὸς μικρῶν τινων ἄλλων εὐ-
 τυχῶν ἐπιδρομῶν ἔπесαν οἱ συγκροτοῦντες αὐτὸ τὴν
 28 αἴφνης ἐπὶ τῶν ἐν Καρβασαρά ἐστρατοπεδευμέ-
 νων Τούρκων, καὶ κατὰ τὴν πρὸς τὴν φρουρὰν τοῦ
 Μεσολογγίου ἐπιστολὴν των τριακόσιοι ἐχθροὶ ἐφο-
 νεύθησαν, οἱ δὲ διασωθέντες ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θά-
 λασσαν ἐξ ὧν καὶ τινες ἐπνίγησαν· 200 κάμηλοι
 ἦσαν ἐν τῷ ἐχθρικῷ ἐκείνῳ στρατοπέδῳ εἰς μεταβί-
 βασιν τῶν ἐκ Πρεβέζης καὶ Ἀρτης στελλομένων
 τροφῶν, ἐξ αὐτῶν 70 ἐσκοτώθησαν, αἱ δὲ λοιπαὶ
 καὶ 80 σκευοφόροι ἡμίονοι καὶ ἵπποι καὶ τριάντα
 κέλῃτες ἔπесαν εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν.

Ἡ δὲ ἀκάματος φρουρὰ ἐτοίμασεν ἄλλην ὑπόνο-
 μον ὑπὸ τὸ ἐναπομείναν μέρος τοῦ περιφήμου ὑψώ-
 ματος τῆς ἐνώσεως διὰ τῶν ἐντέχνων ἐργασιῶν τοῦ

γνωστοῦ ὑπονομοποιοῦ Κώστα ἐλθόντος πρό των ἡμερῶν εἰς τὴν πόλιν. Τὴν 1^{ην} ὀκτωβρίου καθ' ἣν ὥραν ἐλυκοχάραζεν, ἤρχισεν ἡ φρουρὰ νὰ τουφεκίσῃ καὶ νὰ κανονοβολῇ καθ' ὅλην τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ περιτειχίσματος· ἀπέβλεπε δὲ ὁ πυροβολισμὸς οὗτος εἰς τὸ νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὰς θέσεις των. Μετ' ὀλίγον ἐπαυσεν ὁ πυροβολισμὸς, καὶ ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου ἐνῆψαν οἱ Ἕλληνες τὴν ὑπόνομον· μικρὸν κρότον ἐπροξένησεν ἡ ἔκρηξις τῆς διότι τὰ ἐπ' αὐτῆς χώματα ἦσαν φερτά, ἀλλ' ἐπέφερε μεγάλην βλάβην, διότι τὸ σχῆμά της ἦτον ἐπίμηκες, καὶ παρετείνετο μέχρι τουρκικοῦ τινος καφφενείου· ἡ ἡμίσεια ἐξ ἀριστερῶν πλευρὰ τοῦ ὑψώματος ἡ μόνη ἣτις ἐσώζετο ἀνετράπη, διεμελίσθησαν οἱ ἐπ' αὐτῆς, καὶ πολλοὶ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τὴν ἀνυψωθείσαν καὶ καταπεσοῦσαν τοῦ πηλοῦ νεφέλην. Μετὰ δὲ τὴν ἔκρηξιν οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ κανονοβολῶσι, νὰ βομβοβολῶσι καὶ νὰ τουφεκίσωσιν· ἰδόντες δὲ ὅτι οἱ Τούρκοι ἐγκατέλιπαν τὰ χαρακώματά των καὶ ἔτρεχαν εἰς τὰ ἄνω, ἐξεπήδησαν τοῦ τείχους, τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τριακοσίων ὀργυιῶν καὶ ἐπανῆλθαν φέροντες κεφαλὰς, ὅπλα, φορέματα καὶ σημαίας. Τρεῖς Ἕλληνες ἐφονεύθησαν καὶ δεκαῆξ ἐπληγώθησαν· ἐφονεύθησαν καὶ τέσσαρες γυναῖκες ἐν τῇ πόλει πεσοῦσης σφαίρας 60 λιτρῶν. Τὴν δὲ νύκτα τῆς 5 πρὸς τὴν 6 ὀκτωβρίου, καθ' ἣν ῥαγδαία βροχὴ ἐπιπτε καὶ βαθεῖα σιωπὴ ἐπεκράτει καθ' ὅλον τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, ἐρρίφθησαν ἔσωθεν ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν προμαχόνων βομβίδες· καὶ κατὰ μὲν τὴν ἔκρηξιν τῆς πρώτης ἠκούσθησάν τινες κραυγαί, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης οὐδεμία. Ἀποροῦντες οἱ Ἕλληνες διὰ τὴν ἀσυνήθη σιγὴν ἐπήδησαν ἔξω, ἠῦραν τὰ ἐχθρικὰ χαρακώματα παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν κενά, ἔκαυσαν τὰ ξύλινα παραπετάσματα, κατέστρεψαν

τοὺς προμαχώνας καὶ εἰσέφεραν τὴν εὐρεθείσαν ξυλινον ὕλην.

Φαίνεται ὅτι διὰ τὰ κατὰ τὴν 1^{ην} ὁκτωβρίου σύμβάντα ἀπηλπίσθησαν οἱ ἐχθροί, διὰ τοῦτο κατέλιπαν τὴν νύκτα ἐκείνην τοὺς προμαχώνας των, τὰ χαρακώματά των καὶ τὰ δύο κανονοστάσια τὰ ἀπέναντι τῶν δύο ἄκρων τοῦ προτειχίσματος, καὶ μετεστρατοπέδευσαν ἐν ταῖς ὑπωρείαις· ὀλίγοι δέ, προφυλακὴ τοῦ στρατοπέδου, ἔμειναν φρουροὶ τῶν ἀφισταμένων 300 ἕως 400 ὀργυιάς τοῦ περιτειχίσματος κανονοστασίων. Τοιουτοτρόπως ἤρθη ἡ στενὴ ἐξάμηνος πολιορκία, καὶ οἱ Ἕλληνες, περιφερόμενοι ἔκτοτε ἐλευθέρως ἔξω τοῦ τείχους ἔβοσκαν τὰ κτήνη των ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀλαζόνος Κιουταγῆ, κατηδάφιζαν τὰ ἔργα του, ἀνώρυτταν τὴν τάφρον των, καὶ ἐπεσκεύαζαν τὸ τεῖχος. Ἀθλία ἦτον ἡ κατάστασις τοῦ τείχους ἐπὶ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου. Ἴδου τι ἀνέφερε ταῦτολεξεὶ ὁ ὕχυρωματοποιὸς Κοκκίνης περὶ αὐτοῦ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τῆς φυγῆς τῶν Τούρκων πρὸς τὴν διευθύνουσαν τὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπιτροπὴν.

“ Ἐξῆλθον σήμερον κατὰ τὸ ἀπαραίτητον χρέος
 “ μου διὰ νὰ ἐξετάσω τὴν κατάστασιν τοῦ προ-
 “ τειχίσματος καὶ νὰ δώσω ὀρθὴν καὶ ἀκριβῆ ἰδέαν
 “ τῶν μηχανημάτων, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἐχθρὸς κατα-
 “ φρονῶν πᾶσαν ἀντίστασιν ἔκαμε τοσάκισ ἀπόπει-
 “ ραν τοῦ νὰ κυριεύσῃ δι’ ἐφόδου τὸ τεῖχός μας. Εἰς
 “ τὸ περιτείχισμα λοιπὸν τοῦ Μπότσαρη ἐπροξένη-
 “ σεν ὁ ἐχθρὸς χαλάστραν βατὴν (brèche prac-
 “ ticable). Εἰς τὴν αὐτὴν εὐρίσκονται κατηγορίαν
 “ καὶ τὰ περιενδεδυμένα κανονοστάσια τοῦ Κοραῆ,
 “ τοῦ Ἰγνατίου, τοῦ Κοκκίνῃ καὶ τοῦ Μακρῇ· τὸ
 “ μεταξὺ τῶν κανονοστασίων φράγμα (courtine)
 “ ὑπέφερεν ὡσαύτως ἄκραν φθοράν, ἐξ οὗ ἐναργῶς
 “ φαίνεται ὅτι τὸ μέτωπον τοῦ περιτειχίσματος ἔπαθε

“ τὴν μεγαλειτέραν βλάβην· ἀπὸ δὲ τῆς δυτικῆς
 “ πλευρᾶς ὅλα τῶν ἐχθρῶν τὰ κινήματα διενθύνθη-
 “ σαν κατὰ τοῦ κανονοστασίου τοῦ Φραγκλίνου,
 “ ἐπονομαζομένου κεραυνοβόλος, διὰ τοῦ κολοσ-
 “ σαίου ἐκείνου ἔργου τοῦ ὑψώματος τῆς ἐνώσεως.
 “ Ὅμοίως καὶ ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἡ δίοδος
 “ τῆς γενικῆς ἐφόδου (la descente) κατεσκευάσθη
 “ διὰ τοῦ πληρώματος τῶν τάφρων ἔμπροσθεν τῶν
 “ κανονοστασίων τοῦ Μακρῆ, Ῥήγα καὶ Μονταλε-
 “ μπέρτου.”

Ἴδον καὶ ὅσα ὁ ἴδιος ὀχυροποιὸς ἀνέφερε περὶ
 τῶν ἔργων τῶν Τούρκων ἀφ’ οὗ τὰ ἐπεσκέφθη.

“ Καθ’ ὅσον ἡμπορεῖ κάθε εἰδήμων νὰ παρα-
 “ τηρήσῃ, τὰ χαρακώματα τῶν Τούρκων δὲν ἔχουν
 “ οὐδεμίαν κανονικὴν τάξιν, (ἐννοῶ πάντοτε τὴν
 “ τάξιν τοῦ προσβάλλειν τὰ τεῖχη κατὰ τὰς νεωτέρας
 “ ἐφευρέσεις τῶν μηχανικῶν). Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ
 “ ἐχθρὸς μετεχειρίσθη τὰς ἐλικοειδεῖς γραμμάς, τὰς
 “ παραλλήλους, τὰς πλευρικὰς τῶν κανονοστασίων,
 “ ἀλλὰ τὰ πάντα ἦσαν σχεδιασμένα χωρὶς τὴν πα-
 “ ραμικρὰν ἀναλογίαν· δὲν εἶναι ἄλλο τι τὸ σύμπαν
 “ τῶν γιγαντιαίων ἔργων εἰμὴ ἓνας λαβύρινθος
 “ τουρκικός, ἐργασίαι πολυχρόνιοι, προσθῆκαι, πα-
 “ ραπροσθῆκαι, προχαρακώματα, ἀντιχαρακώματα,
 “ πράξεις χωρὶς ἁρμονίαν, κατασκευαὶ χωρὶς λόγον,
 “ καὶ ἐν συντόμῳ τὰ πάντα εἶναι μία σύγχυσις καὶ
 “ ἓνας κυκεὼν καθ’ ὅλους τοὺς λόγους.

“ Ὅσον περὶ τοῦ ὑψώματος τοῦ ὀχυρώματος (la
 “ digue d’union) βλέπει τις ἐκ τοῦ ἔσωθεν ἀφ’ ἐνὸς
 “ μέρους τριῶν ὀργυῶν πλάτος καὶ ἀφ’ ἐτέρου τεσ-
 “ σάρων καὶ πέντε ἡμισυ. Εἰς ὀγδοήκοντα ὀργυῶν
 “ ἀπόστασιν διακόπτεται ἐν τῷ μέσῳ ἀπὸ μίαν γω-
 “ νίαν 120 περίπου βαθμῶν καὶ πρὸς τὸ πρόχωμα
 “ (saillant) τοῦ κανονοστασίου εἶναι ὀχυρωμένη ἡ
 “ δεξιὰ γραμμὴ καὶ ἀπὸ μεσότειχα (traverses).

“Τοῦτο δὲ μόνον τὸ ἔργον εἶναι ἄξιον προσοχῆς
“τινος, καθότι διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἄλλο δὲν
“ἔκαμαν παρὰ ἔσκαψαν τρεῖς περίπου πόδας, καὶ
“ὅλα τὰ ἀναγκαῖα χρώματα διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ
“τοιούτου εἴδους ὑπογείων παραπετασμένων μετε-
“φέρθησαν ἀλλαχόθεν. Εἶναι τῶνόντι παράδοξον τὸ
“ἔργον τοῦτο, εἶναι ὅμως Τούρκων.”

Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις τῶν ὀχυρωμάτων καὶ
τῶν πολιορκητῶν καὶ τῶν πολιορκουμένων καθ’ ὃν
καιρὸν ἐτελείωσεν ἡ πρώτη περίοδος τῆς πολιορκίας.

1825-26.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΗ.

Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.
Περίοδος δευτέρα.

Ὁ δὲ ὀθωμανικὸς στόλος ἀφ' οὗ ἔγεινεν ἄφαντος τὸν ἰούλιον ἀπέμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου, ἔπλευσε κατ' εὐθείαν εἰς Ἀλεξανδρείαν ὅπου ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς ἐτοιμάζε νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὠργάνιζε πρό τινος καιροῦ καὶ ἄλλα τακτικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν Γάλλων στρατηγῶν Βογέρου καὶ Λιβρόνου. Λόγος δὲ διεδόθη ὅτι ἡ νέα αὕτη ἐκστρατεία ἐτοιμάζετο κατὰ τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Ὑδρας· διὰ τοῦτο οἱ πρόκριτοι τῶν δύο νήσων κατέβαλαν, πᾶσαν φροντίδα πρὸς ἐξασφάλισιν αὐτῶν μεταφέροντες ἔξωθεν στρατεύματα· ἀλλ' ὁ διαδοθεὶς λόγος ἦτο ψευδής.

Ἀφ' οὗ δὲ τὰ πάντα παρεσκευάσθησαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀπέπλευσαν τὴν 5, 6 καὶ 7 ὀκτωβρίου 135 πλοῖα ὑπὸ τὸν καπητὰν-πασᾶν. Ἐξ αὐτῶν τὰ 79 ἦσαν πολεμικά· βυζαντινὰ μὲν ἐννέα φρεγάδαι, ἐννέα κορβέται, δέκα βρίκια, καὶ τρεῖς γολέτται· ἀλγερινὰ δὲ δύο φρεγάδαι, δύο κορβέται καὶ μία γολέττα· μία δὲ κορβέτα, ἐν βρίκιον, καὶ δύο γολέτται τριπολινά·

ἦσαν καὶ αἰγυπτιακὰ δύο φρεγάδαι, μία κορβέτα, δεκαεὺς βρίκια, ἐννέα γολέται, ἐν ἀτμόπλουν φέρον τρία κανόνια, καὶ δέκα πυρπολικά· τὰ δὲ λοιπὰ ἦσαν φορτηγά, ὅ ἐστι 36 αἰγυπτιακὰ καὶ 30 ὑπὸ σημαίας χριστιανικάς. Τὰ πλοῖα ταῦτα παρέλαβαν δεκακισχιλίους στρατιώτας, ἐξ ὧν ὀκτακισχίλιοι ἦσαν νεοσύλλεκτοι τακτικοὶ Ἀραβες, ὀκτακόσιοι ἄτακτοι Τούρκοι καὶ χίλιοι διακόσιοι ἵππεῖς. Ἐφεραν δὲ πολλὰς τροφὰς καὶ πολλὰ πολεμεφόδια. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη κατευωδῶθη ἀνενόχλητος τὴν 24 ὀκτωβρίου εἰς τὸν λιμένα τοῦ Νεοκάστρου.

Ἡ ἔλευσις τῆς νέας ταύτης ἐχθρικῆς δυνάμεως ἐνεθάρρυνε τὸν φιλόδοξον, τὸν πολεμομανῆ καὶ τὸν ἐπὶ τῇ εὐτυχείᾳ ἐκβάσει τῶν κατὰ τὴν Πελοπόννησον πολεμικῶν ἐπιχειρημάτων του ἐπαιρόμενον Ἰβραήμην εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ χειμῶνος ὅ,τι δὲν ἐδυνήθη νὰ κατορθώσῃ ἐπὶ τοῦ καλοκαιρίου ὁ ἀξιώτερος ἀρχιστράτηγος τοῦ σουλτάνου, τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου· ἀφήσας δὲ φρουρὰν ἱκανὴν ἐν τῇ Τριπολιτσᾷ καὶ ἐν τοῖς Μεσσηνιακοῖς φρουρίοις ἔβαλεν εἰς κίνησιν τὰ λοιπὰ στρατεύματά του πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ ἄλλα μὲν αὐτῶν καθὼς καὶ τὸ πυροβολικόν του ἔστειλε διὰ θαλάσσης ὑπὸ τὴν συνοδίαν τοῦ στόλου, ἄλλα δὲ παρέλαβεν αὐτὸς διὰ ξηρᾶς· καὶ ὁ μὲν στόλος ἀπάρας τὴν 3 καὶ 4 νοεμβρίου ἐκ Νεοκάστρου ἐφάνη τὴν 6 ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου· αὐτὸς δὲ ὁ Ἰβραήμης διέβη ἀνενόχλητος τὸ Κλειδί, καὶ τὴν 8 νοεμβρίου ἔφθασεν εἰς Ἀγουλινίτσαν, ὅπου μαθὼν ὅτι κατέφυγαν εἰς τὰ ἐν τῇ λίμνῃ αὐτῆς νησιδία πάμπολλοι κάτοικοι τῶν πλησιοχώρων μερῶν, διέταξε τὴν κυρίευσιν τῶν νησιδίων αὐτῶν· καὶ πρῶτος αὐτὸς ἔφιππος καὶ παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ἵππικου του εἰσήλασεν εἰς τὴν λίμνην ἐξ ἐνὸς μέρους, τὸ δὲ πεζικόν του εἰσέδυσεν ἐξ ἄλλου. Βλέποντες δὲ οἱ ἐπὶ τῶν νησιδίων Ἕλληνες τὰ

γινόμενα, ἐμβάντες εἰς πολλὰ μονόξυλα, ἀντέκρουσαν καὶ τοὺς ἵππεῖς καὶ τοὺς πεζοὺς γενναίως καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἐθανάτωσαν· διήρκεσεν ἡ μάχη δι' ὅλης σχεδὸν τῆς ἡμέρας· οἱ ἵππεῖς ὑπέφεραν ὑπὲρ τοὺς λοιπούς, διότι ἐκόλλησαν οἱ ἵπποι των εἰς τὴν βορβορώδη λίμνην καὶ ἐβιάσθησαν νὰ καταβῶσιν· ἐξετραχηλίσθη καὶ ὁ Ἰβραήμης καὶ διεσώθη διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν δορυφόρων του· 127 ἐχθρικὰ πτώματα καὶ 80 ἵπποι εὐρέθησαν μετὰ τὴν μάχην ἐν τῇ λίμνῃ· ἔλειψαν δὲ καὶ 140 Ἕλληνες, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἐφονεύθησαν πολεμοῦντες, οἱ δὲ ἡχμαλωτίσθησαν, καὶ πολλαὶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἔπεσαν εἰς τὴν λίμνην αὐθόρμητοι καὶ ἐπνίγησαν εἰς ἀποφυγὴν τῆς ἀτιμίας καὶ τῆς ἀλλαξοθησκείας. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ἐπέρασαν οἱ ἐχθροὶ τὸν Ἀλφειὸν καὶ ἔκαυσαν τὸν Πύργον. Ἐξεστράτευσαν συγχρόνως καὶ οἱ περὶ τὸν ἐν Πάτραις Ἰσούφπασαν, ἔπεσαν αὐθήμερον οἱ μὲν ἐντεῦθεν οἱ δὲ ἐκείθεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Γαστούνης, τὴν ἡὔραν ἔρημον κατοίκων, τὴν ἔκαυσαν καὶ διεσπάρησαν εἰς τὴν λοιπὴν ἐπαρχίαν καίοντες, λεηλατοῦντες, φονεύοντες καὶ αἰχμαλωτίζοντες. Ἡὔραν ὅμως ἐντὸς τινων χωρίων ἀντίστασιν, πρὸ πάντων δὲ ἐντὸς τοῦ Βαρβολομίου, ὅπου οἱ ἐπιπεσόντες ἐχθροὶ ὀλίγοι ὄντες ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. Οἱ χωρικοὶ οὗτοι δράξαντες ἐπὶ τῆς ἀποκρούσεως τὴν εὐκαιρίαν μετεκόμισαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των εἰς Χλουμουῖσι, καὶ τινες μὲν αὐτῶν ἐνδιέμειναν· ἄλλοι δὲ πλήρεις θάρρους διὰ τὴν ἐπιτυχίαν των ἐπέστρεψαν τὴν αὐτὴν ἐσπέραν εἰς τὸ χωρίον εἰς προφύλαξιν αὐτοῦ, ἂν ἤρχοντο ἐκ δευτέρου οἱ ἐχθροί. Τὴν ἐπαύριον ἦλθαν τῶν οἱ ἐχθροὶ πολυπληθέστεροι, ἀπέκλεισαν ἐν αὐτῷ τοὺς ἐπανελθόντας χωρικοὺς καὶ τοὺς ἐπολέμουν. Μαθόντες οἱ ἐν Χλουμουτσῷ τὰ γινόμενα ἔστειλαν ἀμέσως 150 ἐκλεκτοὺς εἰς ἀντίληψιν τῶν κινδυνευόντων ἀδελφῶν

των, ἀλλ' οὗτοι φθάσαντες εἰς τοὺς ἀμπελῶνας τοῦ χωρίου ἐκυκλώθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ πολεμοῦντες γενναίως ὅλοι σχεδὸν ἀπωλέσθησαν· ἀπωλέσθησαν καὶ 56 ἐκ τῶν ἐντὸς τοῦ χωρίου δι' ὅλης τῆς ἡμέρας πολεμησάντων· ἔπαθαν δὲ καὶ οἱ ἐχθροὶ βαρεῖαν ζημίαν. Προχωροῦντες οἱ περὶ τὸν Ἰβραήμην ἔφθασαν τὴν 17 εἰς τὸ μεταξὺ Ῥίου καὶ Ἀντιρρίου στόμιον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ὅπου καὶ ἐσκήνωσαν· καὶ οὗτος μὲν ἐπέρασεν εἰς Ναύπακτον πρὸς ἔντευξιν τοῦ καπητὰν-πασᾶ καὶ τοῦ Κιουταγῆ προσμενόντων αὐτὸν ἐκεῖ· διέταξε δὲ τὸν Χουσεϊμπεην νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Γαστούνης, νὰ καλέσῃ τοὺς κατοίκους εἰς ὑποταγὴν καὶ νὰ κυριεύσῃ διὰ τῆς πειθοῦς ἢ τῆς βίας τὰς ἐπὶ τῆς παραλίας κρατουμένας ὑπ' αὐτῶν εἰσέτι θέσεις. Ὁ δὲ Ἰσούφπασας ὁ δι' ὅλης τετραετίας εὐτυχῶς ὑπερασπίσας τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν ἀπεχαιρέτησε ταῖς ἡμέραις ἐκείναις τὴν Πελοπόννησον κληθεὶς εἰς τὴν σατραπείαν τῆς Μαγνησίας.

Μεθ' ἡμέρας δ' ἑπτὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου ἐφάνη καὶ ὁ ἐλληνικὸς ὑπὸ τὸν Μιαούλην πλέοντα ἐπὶ τοῦ Θεμιστοκλέως, διότι τὸ πλοῖόν του συγκρουσθὲν πρό τινων ἡμερῶν μετὰ τινος ἄλλου καὶ βλαφθὲν ἐστάλη εἰς Ὑδραν πρὸς ἐπισκευήν. Ἀλλ' ἐν ᾧ τὰ ὀθωμανικὰ πολεμικὰ πλοῖα ἦσαν 90 ἐν οἷς πολλὰ φρεγάδαι καὶ κορβέται, τὰ ἐλληνικὰ ἦσαν μόνον 27, ὃ ἐστὶ δύο κορβέται καὶ 25 βρίκια καὶ γολέτται. Ἦσαν δὲ ὅλα ὑδραϊκά, καὶ ἀνεμένοντο ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ καὶ τὰ τῶν ἄλλων νήσων. Ἀλλ' ἂν καὶ τόσον δυσανάλογος ὁ ἀριθμὸς, τὰ ἐλληνικὰ ὥρμησαν τὴν 13 κατὰ τῶν ὀθωμανικῶν πλεόντων ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Πάπα καὶ ἐναυμάχησαν. Κατ' αὐτὴν τὴν ναυμαχίαν ἔσπασεν ἐν τῶν κανονίων τοῦ Θεμιστοκλέως, καὶ ἐσκότωσε καὶ ἐπλήγωσεν ἑνδεκα ναύτας. Τὴν δὲ ἐφεξῆς νύκτα

ἐκάθησε πρὸς τὰς Σκρόφας τὸ πλοῖον τοῦ Ζάκα, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀντιλήψεως τῶν λέμβων τοῦ στόλου ἐξεκάθησε. Ἐπανελήφθη ἡ ναυμαχία καὶ τὴν ἐπαύριον καθ' ἣν ὁ Μπούης ἴθυνε τὸ πυρπολικόν του εἰς τινα κορβέταν, ἀλλὰ πρὶν τὸ ἐνάψῃ, οἱ ἐχθροὶ κανονοβολοῦντες τοῦ ἔρριψαν κάτω τὰ κατάρτια. Ἀπέτυχε καὶ ὁ πυρπολιτῆς Α. Θ. Βῶκος, διότι ὁ ἐχθρὸς διὰ τῆς εὐτυχούς βολῆς φλογώδους σφαίρας ἔκαυσε τὸ πυρπολικόν του ἰθυνόμενον εἰς μίαν φρεγάδαν. Τὴν δὲ 15 μαθὼν ὁ Μιαούλης ὅτι οἱ καταφυγόντες εἰς Χλουμουῦτσι ἐπὶ τῆς διαβάσεως τοῦ Ἰβραήμη κατεστενοχωροῦντο, ἔστειλε τὸ πλοῖον τοῦ Μπελεμπίνη πρὸς μετακόμισιν αὐτῶν εἰς Κάλαμον. Ἐμαθε δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὅτι ἡ φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου ἐστερείτο τροφῶν· καὶ ἀγοράσας διὰ συνεισφορᾶς αὐτοῦ καὶ τῶν πλοιάρχων ἠγωνίζετο νὰ τὰς ἀποστείλῃ εἰς τὴν πόλιν· ἀλλ' ἠγωνίζοντο καὶ οἱ ἐχθροὶ εἰς ματαίωσιν τοῦ σκοποῦ του κατέχοντες τοὺς εἰσπλους τῆς λίμνης· ὥρμησαν δὲ καὶ τὴν 17 κατὰ τῶν Ἑλλήνων πλεόντων ὑπὸ τὰς Σκρόφας καὶ ἐναυμάχησαν ὑπὸ οὐριον ἄνεμον, ἀλλ' ἀπεμακρύνθησαν ἄπρακτοι· ἐναυμάχησαν καὶ τὴν ἐπιούσαν πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος· ἀλλὰ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀπεμακρύνθησαν ἐπίσης ἄπρακτοι· ἐκάη κατὰ λάθος ἀνωφελῶς τὴν αὐτὴν νύκτα τὸ πυρπολικόν τοῦ Δημαμά. Τὴν δὲ 20 εἰσεβιβάσθησαν αἱ ἀγορασθεῖσαι τροφαὶ εἰς Μεσολόγγι ἐπὶ τῶν λέμβων τῶν διαφόρων ἐλληνικῶν πλοίων διὰ τοῦ Πεταλά. Τὸ πρῶτὴ τῆς 21 ἔπλεαν τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα παρὰ τὰ νησίδια τοῦ Δραγαμέστου· εὐρὼν ὁ ἐχθρικὸς στόλος οὐριον ἄνεμον ἔπλευσε κατ' αὐτῶν μετὰ μεσημβρίαν προπορευομένων τῶν πυρπολικῶν του· ἤρχισεν ἡ ναυμαχία· ἡ θέσις ἦτο στενὴ καὶ διάφορα πλοῖα ἐλληνικὰ ἠναγκάσθησαν νὰ διαπλεύσωσι τὰ νησίδια εἰς ἀντιπαράταξιν. Ἐν δὲ τῶν ἐχθρικῶν πυρπολικῶν ἔπλεεν ἐπὶ τὸ πλοῖον τοῦ Λα-

λεχοῦ· ἔτρεξαν αἱ λέμβοι τῶν ἑλληνικῶν πλοίων κατ' αὐτοῦ, οἱ δὲ δειλοὶ καὶ ἀνεπιτήδειοι ναῦται του ἰδόντες τὸν κίνδυνον τὸ ἐγκατέλειψαν ἄκαυστον καὶ ἔφυγαν ἐμβάντες εἰς τὴν λέμβον των, αὐτὸ δὲ ἔπεσεν ἐφ' ἑνὸς τῶν νησιδίων ὅπου οἱ Ἕλληνες τὸ ἔκαυσαν, ὃ δὲ ἐχθρὸς μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ πυρπολικοῦ του ἀπεμακρύνθη. Ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ταύτῃ ἐσκοτώθησαν δύο πλοίαρχοι τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ἐπληρώθησαν καὶ διάφοροι Ἕλληνες ναῦται, καὶ ὁ πλοίαρχος Λάζαρος Πινότσης εἰς τὸν μῆρόν. Τὴν 23 εἰσεβιβάσθησαν πάλιν ὀλίγαι τροφαὶ εἰς Μεσολόγγι διὰ τοῦ Πεταλᾶ. Τὴν δὲ 25 ἠκούσθησαν πολλοὶ τουφεκισμοὶ κατὰ τὴν Γλαρέντσαν. Ἐπλησίασεν ὁ Μιαούλης, καὶ μαθὼν ὅτι πολλοὶ τῶν ἐπὶ τῆς παραλίας κατοίκων τῆς ἐπαρχίας Γαστούνης θέλοντες νὰ περάσωσι χάριν ἀσφαλείας εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐκινδύνευαν νὰ αἰχμαλωτισθῶσιν, ἔστειλε τὰς λέμβους τῶν πλοίων τοῦ στόλου καὶ ἔσωσε πολλοὺς αὐτῶν. Ἐν ᾧ δὲ οἱ ναῦται του ἐτοιμάζοντο ν' ἀποβῶσιν εἰς τὴν ξηρὰν πρὸς καταδίωξιν τῶν καταδιωκτῶν αὐτῶν, ἐφάνη ὁ ἐχθρικός στόλος· ἀνεκλήθησαν τότε οἱ ναῦται καὶ ἤρχισε περὶ τὴν ἐσπέραν ναυμαχία, καθ' ἣν εἰς τῶν ἀρίστων πυρπολιτῶν, ὁ Θεοδωράκης Θ. Βώκου, βαστῶν τὴν πυρφόρον ἐσχάραν ἐντὸς τοῦ ἐφορκίου του ὑπὸ τὴν πρύμνην τοῦ πυρπολικοῦ του πλησίον ἐχθρικῆς φρεγάδας ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγη ἀποκοπείσων τῶν δύο χειρῶν του ὑπὸ κανονοβολῆς· ἔπεσε δὲ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν συγχρόνως καὶ τὸ πυρπολικόν του, κοπέντος δι' ἄλλης κανονοβολῆς τοῦ σχοινίου δι' οὗ ἐρυμουλκεῖτο, ἀλλ' οἱ ναῦται ὅλοι ἐσώθησαν. Τὴν νύκτα διεχωρίσθησαν οἱ στόλοι ἐπελθούσης τρικυμίας. Ὅσον δὲ μικρὸς καὶ ἂν ἦτον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑλληνικῶν πλοίων, ὅσον ὀλίγη καὶ ἂν ἦτον ἡ δύνα-

μῖς των, ἡ εὐτολμία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἐφάνη ἀξιοθαύμαστος. Ὅχι μόνον τὰ πλοῖα ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πλοιάρια τόσον κατεφρόνουν τὸν ἐπὶ τῷ πλήθει καὶ τῷ μεγέθει τῶν πλοίων του ἀλαζονευόμενον ἐχθρὸν ὥστε ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν 22 ναυμαχίας ἡ παρευρεθείσα ἑλληνικὴ πάσσαρα τοῦ μοιράρχου Κωνσταντίνου Τρικούπη (α) πλησιάσασα τὴν ἐχθρικὴν ναυαρχίδα ἤρχισε κ' ἐκείνη, νὰ κανονοβολῇ τὴν πρύμνην αὐτῆς ἐν συνοδίᾳ τινῶν ἑλληνικῶν πλοίων. Ἐν τούτοις οὔτε τροφὰς οὔτε πολεμεφόδια ἡ ὑδραϊκὴ αὕτη μοῖρα διὰ τὰς ἐπικρατούσας κακοκαιρίας ἐλάμβανεν ἂν καὶ ἐν καιρῷ ἐξ Ὑδρας ἐστάλησαν, οὔτε τὰ τῶν Σπετσῶν πλοῖα διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐφαίνοντο ἂν καὶ ἐξεπλευσαν· ὥστε ὁ Μιαούλης ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναπλεύσῃ εἰς τὰ ἴδια καὶ ν' ἀφήσῃ τὴν πόλιν τοῦ Μεσολογγίου ὑπὸ στενότατον ἀποκλεισμόν. Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἀπέπλευσεν εἰς τὰ ἴδια καὶ ἡ ἐν Πάτραις ὑπὸ τὸν καπητὰν-πασὰν ἀλγερινικὴ μοῖρα καὶ παρ' ὀλίγον νὰ καταποντισθῶσιν ἔμπροσθεν τοῦ Πάπα δύο τῆς κορβέται ἐπελθούσης δεινῆς τρικυμίας.

Ἐν τούτοις ὁ Χουσεήμπεης βαστῶν, καθ' ἃς ἔλαβε διαταγὰς παρὰ τοῦ Ἰβραήμπασα, διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸ ξίφος καὶ διὰ τῆς ἄλλης τὰ προσκυνοχάρτια περιέτρεχε τὴν ἐπαρχίαν τῆς Γαστούνης· ἀλλὰ τὰ προσκυνοχάρτιά του δὲν ἴσχυαν, καὶ τὸ ξίφος του ἐφαίνετο ἡ μόνη ἰσχὺς του. Ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τῆς διαβάσεως τοῦ Ἰβραήμη καταφυγόντων εἰς Χλουμούτσι, τινὲς κατέλαβαν καὶ τὴν Σκαφιδιὰν ὑπὸ τὸν Γεώργην Μίτσου. Τὴν 3 δεκεμβρίου ὑπῆγαν ἐχθροὶ κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἐπολέμησαν, ἀλλ' ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω βλαφθέντες μᾶλλον ἢ βλάψαντες. Ἐκεῖθεν ἄλλοι ὑπῆγαν εἰς τὸ φραγκοπήδημα καὶ ἔτρεψαν τοὺς ἐκεῖ Ἑλληνας εἰς φυγὴν, ἄλλοι δὲ εἰς

τὸ Πυργὶ ὅπου ἔκαυσαν ἐν Ζακύνθιον πλοιάριον καὶ ἐφόνευσαν καὶ τοὺς ναύτας του ὡς συμπολεμιστὰς τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ δὲ Ἰβραήμης συλλαλήσας μετὰ τοῦ καπητάν-
πασᾶ καὶ τοῦ Κιουταγῇ ἐν Ναυπάκτῳ εἰσέπλευσε
τὸν κορινθιακὸν κόλπον μέχρι τοῦ Γαλαξειδίου καὶ
τῶν Σαλῶνων συνοδευόμενος ὑπὸ μιᾶς μοίρας τοῦ
στόλου του, κατέστρεψεν ἕως 30 πλοιάρια, ἀπέβη εἰς
τὴν ξηράν, δὲν ἐπροχώρησεν εἰς τὰ ἐνδότερα, ἐπα-
νῆλθεν εἰς Πάτρας τὴν 27 νοεμβρίου καὶ ἔστειλε τὸ
πλεῖστον μέρος τοῦ πεζικοῦ στρατεύματός του εἰς
Κρυονέρι, τὸ δὲ πλεῖστον τοῦ ἱππικοῦ του ἐξεχείμα-
ζεν ἐν Πάτραις καὶ Γαστούνη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ
ὀδηγήσαντος τὸ 1823 τὰ λείψανα τοῦ ὑπὸ τὸν Δρά-
μαλην στρατεύματος ἀπὸ Κορίνθου εἰς τὴν Ἀκράταν
καὶ διαμείναντος ἕκτοτε ἐν Πάτραις ὑπὸ τὸν Ἰσούφ-
πασαν Δελῆ-Ἀχμέτπασα, ὅστις ἠφάνισε διαρκούν-
τος τοῦ χειμῶνος τὰς ἐπαρχίας Γαστούνης καὶ
Πύργου, καὶ ἐπάτησε καὶ τὴν ἐπαρχίαν Καρυ-
ταίνης. Ὁ δὲ Ἰβραήμης διεβιβάσθη τὴν 12 δε-
κεμβρίου εἰς Κρυονέρι, ὅπου ἔστησε τὸ στρατο-
πεδαρχεῖόν του. Τὴν δὲ ἐπιούσαν πρὸς τὸ ἐσπέρας
ἐφάνησαν οἱ Ἀραβες κατὰ πρώτην φοράν ἔξωθεν
τοῦ Μεσολογγίου ὑπὸ τὸν ἦχον τῆς μουσικῆς καὶ
τῶν τυμπάνων, προπορευομένου τοῦ πυροβολικοῦ,
ἀκολουθοῦντος τοῦ πεζικοῦ καὶ παρακολουθοῦντος
τοῦ ἱππικοῦ. Ἐσκήνωσαν δὲ χωριστὰ τῶν ἄλλων
καὶ κατεγίνοντο δύο περίπου ἐβδομάδας εἰς ὄπλα-
σκίας. Τὴν δὲ 26 ἀφίχθη καὶ ὁ Ἰβραήμης καὶ
ἔστησε τὴν σκηνὴν του πλησίον τοῦ Κιουταγῇ ἀφή-
σας μέρος τοῦ στρατοῦ του κατὰ τὸ Κρυονέρι ὑπὸ
τὸν γενικὸν φροντιστὴν Βιλάλαγαν εἰς φύλαξιν τῶν
τροφῶν του· δυσηρέστησεν εἰς ἄκρον ἢ ἔλευσις τῆς
νέας ταύτης δυνάμεως τὸν Κιουταγῇ καὶ δικαίως,
διότι ὅλη ἡ δόξα θ' ἀπεδίδετο εἰς τὸν Ἰβραήμην ἂν

εὐδοκῆμαι τοῦ λοιποῦ ἢ πολιορκία· αὐτὸς δὲ θὰ κατεκρίνετο ὡς ἀνάξιος. Τὸν δυσηρέσκει δὲ καὶ ὁ πρὸς αὐτὸν ἀγέρωχος ἐκείνου τρόπος, διότι γαυριῶν διὰ τὰ κατὰ τὴν Πελοπόννησον πρόσφατα κατορθώματά του τῷ εἶπεν ἐπὶ τῆς πρώτης του συνεντεύξεως, ὅτι ἠπόρει πῶς διὰ τόσων στρατευμάτων, καὶ ἐν διαστήματι ὀκτὼ μηνῶν δὲν ἐδυνήθη νὰ κυριεύσῃ τὴν φράκτην ἐκείνην, δεικνύων τὸ Μεσολόγγι, ἐν ᾧ ἐκεῖνος ἐκυρίευσεν φρούριον ὀχυρόν, τὸ τοῦ Νεοκάστρου, ἐν ὀλίγαις ἡμέραις. Λογοτριβῆς δὲ μεταξὺ αὐτῶν σφοδρᾶς γινομένης τῷ ἐπρόβαλεν ὁ Ἰβραήμης νὰ ἐκλέξῃ ἐν ἐκ τῶν δύο, ἢ ν' ἀναδεχθῇ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ἄνευ τῆς συνδρομῆς του ἐντὸς ἐνὸς μηνός, ἢ νὰ παραιτηθῇ, καὶ τὴν ἀνεδέχετο αὐτὸς ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν. Ἐξεμάνη ὁ φιλότιμος Κιουταγῆς ἐπὶ τῇ θρασυστομίᾳ τοῦ ἀντιζήλου του, ἐζήτησε καιρὸν νὰ σκεφθῇ, καὶ συγκαλέσας τοὺς γνωστοτέρους τῶν ὀπλάρχῃων του εἰς συμβούλιον τοῖς ἐκονοποίησε βαρυθυμῶν ὅσα ἤκουσε, καὶ τοὺς ἐξώρκισε νὰ μὴ καταισχυρθῶσι, καὶ νὰ μὴ καταισχύνωσι καὶ αὐτὸν ἐπιτρέποντες ν' ἀφαρπάσῃ ἄλλος τὴν δόξαν των. “Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀράβων” ἀπεκρίθη ὁ Ταχήρ-Ἀμπάσης ἐκ στόματος ὄλων, “φρονεῖ ὅτι πολεμοῦμεν ἀνθρώπους ὁμοίους ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἐπολέμησεν ἐν Πελοποννήσῳ. Ἡμεῖς ἐδοκιμάσαμεν τοὺς ἐν Μεσολογγίῳ, ἐγνώρισamen τὴν ἀξίαν των, καὶ δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ τοὺς δοκιμάσωμεν ἐκ νέου· ἄς τοὺς δοκιμάσῃ, ἂν ἀγαπᾷ, ἢ Ὑψηλότης του, καὶ τότε θὰ κρίνει περὶ αὐτῶν ὀρθότερον.” Τὴν γνώμην ταύτην ἀκούσας ὁ Ἰβραήμης διὰ τοῦ Κιουταγῆ ἀνεδέχθη προθύμως αὐτὸς μόνος τὸν ἀγῶνα, ἀλλ' ἀπήτησε ν' ἀπομακρύνῃ ὁ Κιουταγῆς τὰ στρατεύματά του καὶ ν' ἀπομακρυνθῇ καὶ αὐτός· συγκατέτεθῃ ὁ Κιουταγῆς ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ πάσης εὐθύνης πρὸς τὸν σουλτάνον. Ἔστερξεν

ὁ Ἰβραήμης, καὶ ἀπέστειλε τὰς περὶ τούτου ἀναγκαίας ἀναφορὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Οὐδὲν ἄξιον ἱστορικοῦ λόγου συνέβη καθ' ὅλον τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τῆς ἀναστρατοπεδεύσεως τοῦ Κιουταγῆ καὶ τῆς ἀφίξεως τῶν Ἀράβων. Κρότοι κανονίων ἠκούοντο συχνάκις, καὶ ἀκροβολισμός τις ἐγένετο κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐξορμησάντων τινῶν τῶν ἐν τῇ πόλει ὑπὸ τὸν Βέϊκον· ἀλλ' ἐφωράθη ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ὑπεράλλοτε ἢ ὁμότης τοῦ θηριώδους Κιουταγῆ· συνέλαβε χριστιανούς τινας ἀόπλους κατὰ τὸ Βενέτικον, ἐξ ὧν ἐσούβλισε τὴν 8 δεκεμβρίου καὶ ἀνεστήλωσεν ἔμπροσθεν τῶν κανονοστασίων του εἰς τὸ θεαθῆναι ἓνα ἱερέα καὶ δύο γυναῖκας· ἐσούβλισε καὶ ἀνήλικά τινα παιδιά πρὸς τιμωρίαν τῶν πατέρων των.

Μετὰ δὲ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Κιουταγῆ κατεβίβασεν ὁ Ἰβραήμης δύο λόχους ὅπου ἦσαν τὰ κανονοστάσια, καὶ ἔλαβεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του αὐθήμερον τὰ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς· ἀλλ' ἐδοκίμασεν εὐθύς τὴν τόλμην τῶν φρουρούντων τὴν φράκτην, διότι ἐν ᾧ ἐξεφόρτοναν οἱ Ἀραβες τὰ σκεύη των, ἐξεληθόντες τῆς πόλεως τινες ἤρπασαν ὀκτὼ καμήλους ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ὑπὸ τὸν τουφεκισμόν αὐτῶν. Τὴν 29 παρέλαβαν οἱ Ἀραβες ὅλα τ' ἄλλα κανονοστάσια.

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως δὲ τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἦτοι τὴν 1 ἰανουαρίου, ἐπρότεινεν ὁ Ἰβραήμης τῇ φρουρᾷ νὰ στείλῃ τινὰς πρὸς αὐτὸν ἐπὶ συμβιβασμῷ λαλοῦντας καὶ ἄλλας γλώσσας παρὰ τὴν ἐλληνικὴν· ὑπέσχετο δὲ ἀνταποστολὴν οἰκείων του πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ζητουμένων. “Ἡμεῖς,” ἀπήντησεν ἡ φρουρά, “εἴμεθα ἀγράμματοι, γλώσσας δὲν ἐμάθαμεν, ἐμάθαμεν μόνον νὰ πολεμῶμεν.” Μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἤρχισεν ὁ πρῶτος κανονοβολισμός.

Ὁ δὲ καπητὰν-πασᾶς ὁ καὶ τὸν παρελθόντα ἰού-

λιον προτείνας συμβιβασμὸν τῇ φρουρᾷ τοῦ Μεσολογγίου διὰ τοῦ διοικητοῦ τῆς αὐστριακῆς φρεγάδας Ἑβης καὶ μὴ εἰσακουσθεῖς, ἠθέλησε νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ αὐτὰ καὶ μετὰ τὸν ἐμφανισμόν τῶν Ἀράβων. Ἐπ' αὐτῷ τῷ σκοπῷ ὁ διοικητὴς τῆς βρεττανικῆς κορβέτας Ῥόδου ἔστειλε τὴν 15 ἰανουαρίου πρὸς τὴν φρουρὰν ἐπιστολὴν λέγουσαν, ὅτι ὁ καπητὰν-πασᾶς τῷ ἔπρωταλε νὰ εἰδοποιήσῃ τὰς ἐν Μεσολογγίῳ Ἀρχὰς ὅτι ὅλαι αἱ προπαρασκευαὶ εἰς ἔφοδον ἀπεπερατοῦντο ἐν διαστήματι ὀκτὼ ἡμερῶν· ἀλλ' ὅτι ἐπεθύμει εἰς ἀποφυγὴν αἱματοχυσίας νὰ μάθῃ ἂν ἡ φρουρὰ συγκατετίθετο νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ ὑπὸ ποίους ὅρους· προσειδοποιεῖ δὲ ὁ πλοίαρχος ὅτι γνώμην αὐτὸς περὶ τούτου δὲν ἔδιδεν, οὐδ' ἐγγυητὴς τῆς προβαλλομένης συνθήκης ἐγίνετο. Λαβοῦσα ἡ φρουρὰ τὴν ἐπιστολὴν ἀπήντησεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀκαταλογίστους ζημίας ὑπέφεραν, αἷμα ἀφειδῶς ἔχυσαν, οἱ τόποι τῶν ἐρημώθησαν, καὶ οὐδὲν ἄλλο τοὺς ἱκανοποιεῖ παρὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῶν· εἶχαν δὲ κυβέρνησιν εἰς ἣν καὶ μόνην ἀπέκειτο νὰ διαπραγματευθῇ εἰρήνην ἢ πόλεμον, καὶ εἰς ἣν ὑπακούοντες χρέος εἶχαν νὰ πολεμήσωσι καὶ ν' ἀποθάνωσιν.

Ἐν ᾧ δὲ ἡ ὑδραϊκὴ μοῖρα ἐπανεπλεεν εἰς τὰ ἴδια, ἡ τῶν Σπετσῶν ἔπλεε πρὸς τὸ Μεσολόγγι καὶ φθάσασα κατὰ τὰς Σκρόφας περιέπλεε περιμένουσα τὰς ἄλλας, ἠναγκασμένη ἐξ αἰτίας τῆς ὀλίγης δυνάμεώς της ν' ἀφήσῃ τοὺς διάπλους τῆς λίμνης τοῦ Μεσολογγίου εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Ἀνυπόμονος ἦτον ὁ Μιαούλης νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν ἀγῶνα· οἱ ναῦται δὲν ἐζήτουν μισθοὺς, ἀλλὰ τοῖς ἔλειπαν τροφαὶ καὶ πολεμεφόδια· τὸ δὲ ταμεῖον ἦτο κενόν, καὶ μόνῃ ἐλπίς ἐφαίνετο ἡ προαιρετικὴ συνεισφορά· ἡ ἐλπίς αὕτη ἐπληρώθη. Πρῶτοι οἱ βουλευταί, οἱ νομοτελεσταὶ καὶ οἱ ὑπουργοὶ ἔδωκαν τὸ ἀξιέπαινον παράδειγμα

συνεισφέροντες ἑκατὸν σαράντα τέσσαρας χιλιάδας γροσίων. Τὸ παράδειγμα τούτων ἐμιμήθησαν καὶ οἱ ἐν Σύρᾳ ἔμποροι συνεισφέροντες καὶ αὐτοὶ τριάντα, συνεισέφεραν καὶ ἄλλοι πολῖται, καὶ τοιουτοτρόπως ἡ ὑδραϊκὴ μοῖρα ἐξ εἴκοσι πλοίων ἐξέπλευσεν ὑπὸ τὸν Μιαούλην τὴν 19 δεκεμβρίου. Συνεξέπλευσαν καὶ τέσσαρα ψαριανά· ἠλπίζετο δὲ νὰ εὐρεθῶσιν ἐκεῖ καὶ τὰ σπετσιωτικά, ἀλλὰ ταῦτα ἀνεχώρησαν. Τρία μόνον ἐξ αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀπήντησεν ὁ Μιαούλης κατὰ τὸν διάπλουν, ἐπέστρεψαν προθύμως. Μεγάλη τρικυμία ἐπῆλθε τὴν νύκτα τῆς 5 ἰανουαρίου πλέοντος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐξῶθεν τῆς Ζακύνθου, καὶ ἐβυθίσθη τὸ πυρπολικὸν τοῦ Πιπίνου, ἀλλ' ὅλοι οἱ ἐν αὐτῷ διεσώθησαν. Ἐχάρη χαρὰν μεγάλην ἡ φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου λαβοῦσα γράμμα τοῦ Μιαούλη λέγον ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔφθασεν εἰς Σκρόφας, καὶ ὅτι ἔφερε τροφὰς καὶ πολεμεφόδια εἰς χρῆσιν αὐτῆς. Ἐπασχαν δὲ οἱ τῆς φρουρᾶς κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας τόσῃν ἑλλειψιν τροφῶν, ὥστε ἀφ' οὗ ἔφαγαν ὅλα τὰ ἐντὸς τῆς πόλεως ζῶα καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα, ἐμοίραζαν τὸ καθημερινὸν ψωμίον πρὸς 50 καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς 30 δράμια τὸν ἄνθρωπον. Τὴν 9 ἰανουαρίου ἠγκυροβόλησεν ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐν τῷ λιμένι τοῦ Μεσολογγίου· ἀλλ' ἐν ᾧ κατεγίνετο εἰς τὴν ἀποβίβασιν τῶν τροφῶν καὶ τῶν πολεμεφοδίων, καὶ τὰ πλοῖα ἐσάλευαν ἐπὶ δύο ἀγκυρῶν ἐξ αἰτίας τῆς διαρκούσης δεινῆς τρικυμίας, ἐφάνησαν ἐξερχόμεναι τοῦ κόλπου καὶ ἰστιοδρομοῦσαι κατὰ τῶν ἐν τῷ λιμένι τοῦ Μεσολογγίου πλοίων ὑπὸ οὐριον ἄνεμον δεκατέσσαρες φρεγάδαι καὶ κορβέται καὶ δύο βρίκια. Ὁ Μιαούλης συλλογισθεὶς ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐπροσπάθει ν' ἀπομακρύνῃ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν τροφῶν, ἀπεφάσισε νὰ ναυμαχήσῃ ἐπ' ἀγκύρας. Δύο ἐχθρικαὶ φρεγάδαι ἐπλησίασαν περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς

10 τὴν μικρὰν ἑλληνικὴν ναυαρχίδα μέχρι βολῆς πιστόλας, ἔρριψαν κατ' αὐτῆς τοὺς κεραυνούς των, καὶ οἱ ναῦται τῆς φοβηθέντες ἔκοψαν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ναυάρχου τὰς δύο ἀγκύρας· κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἔκοψαν καὶ τῶν ἄλλων πλοίων τὰς ἀγκύρας οἱ ἄλλοι ναῦται, καὶ οὕτως ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀνῆχθη ὅλος, διέρρηξε τὴν ἐχθρικὴν γραμμὴν ὑπὸ τὸν σφοδρὸν αὐτῆς κανονοβολισμὸν καὶ ἔπλευσε πρὸς τὰς Σκρόφας φεύγων· διάφορα ἑλληνικὰ πλοῖα ἐβλάφθησαν κατὰ τὴν ναυμαχίαν ἐκείνην, ἐνὸς δὲ ἔσπασε καὶ τὸ κατάρτιον. Ἀφ' οὗ δὲ ἀπεμακρύνθησαν, ἔμαθεν ὁ Μιαούλης ὅτι ἐκάθησεν εἰς τὰ ῥήχὰ τοῦ Προκοπανίστου μία βυζαντινὴ κορβέτα 26 κανονιῶν· ἔπλευσε πρὸς ἐκεῖνα τὰ νερά, καὶ τὴν νύκτα τῆς 15 ὁ πυρπολιτὴς Πολίτης τὴν ἔκαυσεν, οἱ δὲ ἐν αὐτῇ περὶ 300 Τούρκοι, καὶ 30 Χριστιανοὶ ναυτολογηθέντες κατὰ τὸ σύννηθες διὰ τῆς βίας, οἱ μὲν ἐκάησαν οἱ δ' ἐπνίγησαν, τινὲς δὲ ἐμβάντες εἰς τὰς λέμβους των διεπέρασαν ὥς ἀπηλπισμένοι ἀναμέσον τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, καὶ ἐξ αὐτῶν ὀλίγοι διεσώθησαν. Ἡ θέα ἐν τοσούτῳ τῆς πυρκαϊᾶς καὶ ἡ βροντὴ τῆς ἐκραγῆς τόσον ἐφόβησαν τὸν ἐχθρόν, ὥστε εἴκοσι πλοῖα ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Πάπα πλέοντα ἀντὶ νὰ δράμωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐτράπησαν εἰς αἰσχρὰν φυγὴν ἐντὸς τοῦ κόλπου. Τὴν δὲ 16 τὸ πρῶτ' ἐξῆντα πλοῖα τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἀπέπλευσαν ἐκ νέου ἐκ Πατρῶν καὶ Κρυονερίου. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος πλέων ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου ἐπ' ἐλπίδι νὰ εὕρῃ εὐκαιρίαν εἰς εἰσαγωγὴν τῶν τροφῶν, ἔδραμεν εἰς συνάντησίν των, καὶ μεσουρανοῦντος τοῦ ἡλίου ἐκανονοβολήθησαν· δύο ἐχθρικὰ πυρπολικά ἐπλησίασαν τὸν ἑλληνικὸν στόλον, ἔδραμαν κατ' αὐτῶν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῶν λέμβων, ἔντρομοι οἱ ναῦται τοῦ ἐνὸς τὸ παρήτησαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων σῶον καὶ ἔφυγον, τὸ δὲ ἄλλο ἐλυτρώθη φεύγον. Τὸ

δειλινὸν διεχωρίσθησαν οἱ στόλοι, καὶ ὁ μὲν τουρκικὸς ἐπανεπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῶν Πατρῶν, ὁ δὲ ἑλληνικὸς εἰς τὸν τοῦ Μεσολογγίου, ἀνείλκυσε τὰς ἀγκύρας του καὶ ἔστειλεν εἰς τὴν πόλιν ὅσα ἔφερεν εἰς χρῆσιν τῆς φρουρᾶς τρόφιμα καὶ πολεμεφόδια καὶ ἑπτακισχίλια κοιλὰ ἀραβοσίτου, ἅτινα παρέλαβεν ἐν τῷ νησιδίῳ τοῦ Πεταλᾶ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπρομηθεύθη ἡ φρουρὰ μόλις διμήνου τροφῆς. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἕτοιμος ἦτον ὁ ἑλληνικὸς στόλος νὰ ἐπαναπλεύσῃ εἰς τὰ ἴδια ὡς ἀποπερατώσας εὐτυχῶς τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς του, ὃ ἐστὶ τὴν 23, ἐξέπλευσε κατ' αὐτοῦ ὁ τουρκοαιγυπτιακός. Ἀνήχθη καὶ ὁ ἑλληνικὸς καὶ ἀντιπαρετάχθη. Ὀλίγον διήρκεσεν ἡ ναυμαχία, οἱ στόλοι διεχωρίσθησαν, καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἐπανεπλευσεν εἰς Ὑδραν, ὡς ἐσκόπευε, φέρων τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Ἀνδρέαν Ἰσκον, Λάμπρον Βεΐκον, Νικόλαον Ζέρβαν, Σπύρον Μήλιον καὶ Ἀποστόλην Κουσουρήν, ἀποστελλομένους πρὸς τὴν κυβέρνησιν παρὰ τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου διὰ τὰς χρείας αὐτῆς καὶ τοῦ τόπου. Πέντε Ἕλληνες ἐφονεύθησαν καὶ δεκατέσσαρες ἐπληγώθησαν ἐν ταῖς ἐπὶ τῆς ναυτικῆς ταύτης ἐκστρατείας μάχαις. Οἱ τέσσαρες δὲ ἐκ τῶν φονευθέντων καὶ οἱ ἐννέα ἐκ τῶν πληγωθέντων ἦσαν ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς κορβέτας Θεμιστοκλέως παθόντες ἐκ τῆς ἐκραγῆς ἐνὸς τῶν κανονίων του διαρκούσης τῆς μάχης. Τὴν δὲ 30 ἀνεχώρησαν ἐκ Πατρῶν σαρανταπέντε ἐχθρικὰ πλοία εἰς Μεθώνην καὶ ἀπεβίβασαν ἐκεῖ ἀσθενεῖς τινες καὶ πληγωμένους.

Ὁ δὲ Ἰβραήμπασας ἐνησχολήθη ἐπὶ τὰς ἐβδομάδας εἰς ἀνέγερσιν πυροβολοστασίων, εἰς ἐπισκευὴν καὶ κατασκευὴν πλοιαρίων, καὶ εἰς μετακόμισιν πολεμεφοδίων· ἐν ἑλλείψει δὲ ἀμαξῶν καὶ ἀμαξωτῶν ὁδῶν οἱ Ἀραβες μετεκόμιζαν ἐκ Κρυονερίου ἐπὶ τῶν χειρῶν τὰς σφαίρας· καὶ ἐπειδὴ διεπέρων τὸν Φίδα-

ρην καὶ ὥδευαν ὁδὸν ἄλλου μὲν πετρώδη ἄλλου δὲ βαλτώδη, ἦτο δὲ καὶ ὁ καιρὸς βροχερὸς καὶ ἡ ἀπόστασις δώδεκα μιλίων, οἱ δυστυχεῖς μετακομισταὶ κοπιῶντες καὶ κακοπαθοῦντες ἡρρώστουν καὶ τινες ἀπέθνησκαν· ἐγίνοντο δὲ αἵτιοι ἀκουσίως καὶ συχνῶν πυρκαϊῶν ἐν τῇ στρατοπέδῳ ἀνάπτοντες εἰς θέρμανσίν των πολλὰς καὶ μεγάλας φωτίας. Ἐν τούτοις ἐργαζόμενοι οἱ περὶ τὸν Ἰβραήμην ἀδιακόπως ὕψωσαν τὴν 6 φεβρουαρίου ἐντὸς 400 βημάτων ἀπὸ τοῦ τείχους τρία κανονοστάσια ἀντικρὺ τὸ μὲν τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς, τὸ δὲ τῆς ἀριστερᾶς, τὸ δὲ ἔμπροσθεν τῶν μετώπου τοῦ τείχους. Ἐπτά κανονοθυρίδας εἶχεν ἕκαστον κανονοστάσιον· μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἀνηγέρθησαν προμαχώνες. Τούτων δὲ τελειωθέντων κατεσκευάσθη κυκλοειδὲς τι ὀχύρωμα χωμάτινον ὀπισθεν τοῦ κανονοστασίου τοῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου 600 ὀργυιᾶς μακρὰν τοῦ προτειχίσματος τοῦ Μπότσαρη εἰς χρήσιν τῶν βομβορρίπτῆρων· καὶ ἐπειδὴ διὰ τῶν νέων τούτων πυροβολοστασίων καὶ προμαχόνων οἱ ἐχθροὶ ἦλθαν πολλὰ πλησίον τοῦ τείχους, συνέβαιναν συχνοὶ ἀλλὰ μικροῦ λόγου ἄξιοι ἀκροβολισμοί. Οἱ ἐχθροὶ κατεσκευάσαν μετὰ ταῦτα καὶ ἄλλο κανονοστάσιον πρὸς τὰ παράλια τῆς ἄσπρης Ἀλικῆς ἀντικρὺ τοῦ νησιδίου τῆς Σκύλας πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ στολίσκου τὸν ὁποῖον ἐτοίμαζαν· κατεσκευάσαν δὲ τὰ ἀνωτέρω κανονοστάσια ὀγκώδη ὥστε νὰ μὴ τὰ διαπερῶσιν αἱ μικραὶ σφαῖραι τῶν Ἑλλήνων. Ἀφ' οὗ δὲ τὰ ὥπλισαν, ἤρχισεν ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου τῆς 13 βαρὺς τυροβολισμὸς κατὰ τοῦ τείχους καὶ τῆς πόλεως, καὶ διήρκεσε μέχρι τῆς 15 ἀκατάπανστος καὶ σφοδρότατος ἡμέραν καὶ νύκτα. Σαράντα κανόνια καὶ βομβοβόλοι ἦσαν ἐν χρήσει τὴν 14 καὶ ὀκτακισχίλιαι τερίπου σφαῖραι, βόμβαι καὶ βομβίδες ἐρρίφθησιν· 60 λιτρῶν ἦσαν αἱ σφαῖραι, καὶ ὑπερμεγέθεις αἱ βόμβαι καὶ βομβίδες· προσεβάλετο δὲ συγχρόως

καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ νησιδίου τῆς Μαρμαροῦς κανονοστάσιον. Ἀπτόητοι καὶ καρτερικοὶ οἱ τῆς φρουρᾶς ἀπέδειξαν κανονοβολοῦντες καὶ τουφεκίζοντες ἀδιακόπως, ὅτι δὲν ἐφοβοῦντο τοὺς νέους πολιορκητάς των, ἂν καὶ οἱ κανονοβολισταὶ των ἦσαν ἐπιδεξιώτεροι τῶν ἄλλων καὶ ἐπροξένουν μεγάλην φθορὰν ὅχι ὅμως καὶ μεγάλην αἵματοχυσίαν, διότι οἱ ἔγκλειστοι ἔμαθαν ἐξ ὧν ἔπαθαν νὰ προφυλάττωνται. Τὴν δὲ 15 ἐμετρίασαν οἱ ἐχθροὶ τὸν πυροβολισμόν καὶ ἡσυχολήθησαν εἰς ἀνέγερσιν προμαχώνων πλησιέστερον τοῦ τείχους μεταξὺ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Φραγκλίνου καὶ τοῦ μνηοειδοῦς προφράγματος. Τόσον δὲ ἐπλησίασαν ὥστε πρὸς τινα μέρη ἔστησάν τινας εἴκοσι μόνον βήματα μακρὰν τοῦ τείχους· ἀφ' οὗ δὲ τοιουτοτρόπως ἐτοιμάσθησαν, ἐπεχείρησαν τὴν ὁποίαν ἐμελέτων ἔφοδον.

Δύο ὥρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 16, διαρκούντος σφοδροῦ κανονοβολισμοῦ καὶ τουφεκισμοῦ, καὶ ἀσελήνου οὐσῆς τῆς νυκτός, οἱ πλησιέστεροι ἐχθροὶ ὥρμησαν ἐπὶ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Μπότσαρη ρίπτοντες βομβίδας διὰ χειρὸς ἔσω τοῦ τείχους· κατέλαβαν δὲ καὶ τὸ ὡς προφυλακτήριον αὐτοῦ ὑψωθὲν πρόχωμα καὶ ἤρχισαν ἐκεῖθεν μανιωδῶς νὰ τουφεκίζωσιν· ἦτο δὲ καὶ τὸ πῦρ τῶν κανονοστασίων ἀκοίμητον. ἤρχισε τότε καὶ ἔσωθεν ἐπίσης σφοδρὸς κανονοβολισμὸς καὶ τουφεκισμὸς, καὶ ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτός καὶ τὸ μέγα καὶ παχὺ νέφος τοῦ καπνοῦ τῆς πυροκόνεως δὲν διεκρίνετο εἰμὴ ἄσβεστος λάμψις πυροβόλων ριπτομένων, καὶ βομβῶν καὶ βομβίδων ἐκρηγνυομένων. Διαρκούσης δὲ τῆς μάχης ὅκτῳ λόχοι Ἀράβων ἦλθαν εἰς βοήθειαν τῶν ἐπὶ τοῦ προχώματος μαχομένων, καὶ ὁ πόλεμος διήρκεσεν ὅλην τὴν νύκτα· ἀνατείλαντος δὲ τοῦ ἡλίου ἥλλαξεν ἡ θέσις τῶν μαχομένων. Ἐνθουσιῶσα ἡ φρουρὰ ἐξῆλθε τοῦ φρουρίου, ἔπεσε ξιφήρης ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν προ-

μαχώνων καὶ τῶν ὀπισθεν τοῦ προχώματος συσσωρευμένων ἐχθρῶν, ἐσκέπασε τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐχθρικῶν πτωμάτων, ἐξώγησέ τινας, ἐπῆρε σημαίας, ἄπειρα ὀχυρωτικὰ ἐργαλεῖα, πάμπολλα ὄπλα καὶ ἄλλα εἶδη, ἀπεμάκρυνεν ὅλους τοὺς ἐχθροὺς, ἐκυρίευσεν τὸ πρόχωμα καὶ ἐπέστρεψε τροπαιοῦχος καὶ λαφυροφόρος. Ὁ δὲ Ἰβραήμης ἰδὼν τὰ γινόμενα ἀφῆκε τὴν πρὸς τὰς ὑπωρείας σκηνὴν του καὶ κατέβη εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἐνθαρρύνων τὰ δειλιάσαντα στρατεύματά του νὰ ὁρμήσωσιν ἐπὶ τὸ τεῖχος καὶ ἐκ δευτέρου ὥρμησαν καὶ κατέλαβαν τὸ πρόχωμα· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐνήψαν μικρὰν ὑπόνομον προπαρεσκευασμένην ὑπὸ τὸ πρόχωμα καὶ ἔφθειραν πολλοὺς, οἱ δὲ διασωθέντες ἐπτοήθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἀλλ' ἡ φρουρὰ τοῦ σατράπου ὄχι μόνον τοὺς φεύγοντας ἠνάγκασε διὰ τῆς μάστιγος νὰ ἐπιστρέψωσιν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἄλλοθεν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἔφερεν. Τοιουτοτρόπως ἐπεσωρεύθησαν καὶ ἐκ τρίτου οἱ ἐχθροὶ ἐπὶ τοῦ προχώματος· ἀλλὰ δύσαντος τοῦ ἡλίου ἐξώρμησαν πάλιν οἱ Ἕλληνες, καὶ ἔπесαν εἰς τὸν σωρὸν θύοντες, διασκορπίζοντες, καὶ καταδιώκοντες τοὺς ἐχθροὺς μέχρι τῶν ὀχυρωμάτων αὐτῶν· καὶ ἄλλοι μὲν ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς συνῆλθαν ἐπὶ τῆς δευτέρας παραλλήλου τουφεκίζοντες, ἄλλοι δὲ ἀνέτρεπαν τὰ πλησιέστερα τοῦ φρουρίου ἔργα τῶν ἐχθρῶν· συνάξαντες δὲ καὶ πάλιν πολλὰ λογχοφόρα ὄπλα καὶ πολεμεφόδια καὶ ἄλλα πολυειδῆ λάφυρα ἐπανῆλθαν εἰς τὴν πόλιν. Ἐντρομος ὁ ἐχθρὸς δι' ὅσα ἔπαθεν, ἔπαυσε κανονοβολῶν, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας τὰ ἐλληνικὰ κανονοστάσια ἐκανονοβόλουν δι' ὅλης τῆς νυκτός. Οἱ Ἀραβες, ὡς δοῦλοι καὶ ὡς τακτικοί, ἔδειξαν ἄκραν ὑπακοὴν πρὸς τοὺς ἀρχηγούς των, ἀλλὰ πολεμοῦντες ἐφάνησαν ἀνανδρότατοι· πολλάκις πτοούμενοι ἐκ μόνων τῶν κραυγῶν τῶν Ἑλλήνων ἐπιπιπτόντων παρέδιδαν τὰ λογ-

χοφόρα ὅπλα τῶν φωνάζοντες Ἀμὰν καπητάν. Ἄδελος ἀλλὰ πολὺς ὁ ἀριθμὸς τῶν παθόντων ἐχθρῶν. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων δεκαεπτὰ ἐφονεύθησαν καὶ ἑνδεκα ἐπληγώθησαν ἐν οἷς καὶ ὁ ὅπλαρχηγὸς Γιαννάκης Σουλτάνης.

Τελειωθείσης δὲ τῆς μάχης ὁ Κιουταγῆς, ὅστις μακρόθεν ἱστάμενος ἐθεώρει ἐν ἀγαλλιάσει τὰ γενόμενα, ὑπῆγε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Ἰβραήμην. “φρονεῖς,” τῷ εἶπε, “καὶ σήμερον ὅ,τι χθές ἐφρόνεις περὶ τῆς φράκτης;” “Σήμερον ἔμαθα,” ἀπεκρίθη ὁ Ἰβραήμης “ὅτι ὅσα εἶπες ἦσαν ἀληθῆ, καὶ εὐχομαι νὰ δυνηθῶμεν ἠνωμένοι νὰ κατορθώσωμεν ὅ,τι οὔτε σὺ χωρὶς ἐμοῦ, οὔτ’ ἐγὼ χωρὶς σοῦ δυνάμεθα. “Ἐτοιμος εἶμαι νὰ συμπράξω, ἐπανέλαβεν ὁ Κιουταγῆς, ἂν γράψης εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅτι ἀνάγκην εἶχες τῆς συμπράξεώς μου.” Ὑπήκουσε προθύμως ὁ Ἰβραήμης καὶ ἔκτοτε τὰ δύο στρατόπεδα συνέπραξαν εἰς ἄλωσιν τῆς πόλεως.

Ἐν τοσούτῳ ἡ ἀποτυχία τῶν κατὰ ξηρὰν πολεμικῶν κινήματων ἠνάγκασε τὸν Ἰβραήμην νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ὅλην πρὸς τὴν λίμνην εἰς κυρίευσιν τῆς πόλεως. ἐπ’ αὐτῷ τῷ σκοπῷ ἐρρίφθησαν τὴν 17 φεβρουαρίου ἐντὸς αὐτῆς τριανταδύο πολύκωπα πλοιάρια ἐλαφρᾶς ὅλα κατασκευῆς καὶ ἄνευ ἰστίων ἕνεκα τῶν ἀβαθῶν νερῶν τῆς λίμνης, καὶ ὁ στολίσκος οὗτος ὠρμίσθη παρὰ τὸ νησίδιον Σκύλλαν προστατευόμενον ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀντικρυνῆς ξηρᾶς ἀνεγερθέντος ἄλλοτε κανονοστασίου. Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν τὰ εἰς Μεθώνην ἀποπλεύσαντα πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν σαρανταπέντε πλοῖα ἐπανέπλευσαν εἰς Πάτρας φέροντα στρατεύματα καὶ τροφάς. Τὴν δὲ 19 ἐπλευσεν ὁ ἐν τῷ λιμένι στολίσκος κατὰ τὸν Προκοπάνιστον καὶ ἐπανῆλθεν αὐθήμερον εἰς Σκύλλαν. Τὴν δ’ ἐπαύριον τὰ μὲν τῶν πλοιαρίων ἐκανονοβόλησαν τὸ Βασιλάδι, τὰ δὲ ἐβόλησαν τὰ νερὰ τῆς Κλείσοβας. Τὴν δὲ 22

ἐξέπλευσε τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν τὸ ἀτμόπλουν τοῦ ἐχθροῦ, σύρον κατόπιν του σχεδίας καὶ Λανσόνια, καὶ τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐμβῆκαν διὰ τοῦ κόμματος τοῦ Προκοπανίστου πέντε σχεδιαὶ καὶ ἄλλα ἐννέα Λανσόνια. Εἰσέπλευσαν τὴν ἐπιούσαν καὶ ἄλλαι τρεῖς σχεδιαὶ καὶ ἐννέα Λανσόνια, καὶ δι' αὐτῶν ἀπεκλείσθησαν στενωῶς ὅλα τὰ περάματα τῆς λίμνης· διέμενε δ' ἐν τῷ λιμένι καὶ ἀπέκλειε τὴν πόλιν ὁ ἐχθρικός στόλος.

Ἀφ' οὗ δὲ ὁ Ἰβραήμης διέθεσε τοιουτοτρόπως τὰ κατὰ θάλασσαν, διέταξε τὸν πρὸ ὀλίγου ἐλθόντα εἰς τὸ ἐκτὸς τοῦ Μεσολογγίου ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἐκ τῆς ἐπαρχίας τῆς Γαστούνης Χουσεΐμπεην νὰ κινηθῇ εἰς ἄλωσιν τοῦ Βασιλαδίου. Ἐπ' αὐτοῦ ἔκειντο δεκατέσσαρα κανόνια ἐξ ὧν τὰ δύο ὀλκῆς 18 λιτρῶν, τὰ δὲ λοιπὰ 12· ὀγδοῇντα ἦσαν οἱ ὑπερασπισταὶ του, οἱ μὲν ἐξῆντα τουφεκοφόροι ὑπὸ τὸν Σπύρον Πεταλούδην, οἱ δὲ εἴκοσι κανονοβολισταὶ ὑπὸ τὸν Ἀναστάσην Παππαλουκᾶν καὶ τὸν Ἰταλὸν Γιακουμούτσην. Τὴν 25 σαράντα περίπου πλοιάρια παρέλαβαν διὰ νυκτὸς κατὰ τὴν ἄσπρην Ἀλικὴν στρατεύματα καὶ ἐξημερώθησαν ἔμπροσθεν τοῦ Βασιλαδίου συνοδευόμενα ὑπὸ δύο σχεδιῶν· καὶ ἕκαστον μὲν τῶν πλοιαρίων τούτων ἔφερεν ἐν κανόνι ἐλαφρὸν καὶ τριάντα μαχητὰς Ἀραβας, ἐκάστη δὲ τῶν σχεδιῶν ἓνα βομβοῤῥιπτῆρα· συγχρόνως ἐπλευσαν πρὸς τὸ Βασιλάδι καὶ ἔξωθεν τῆς λίμνης δεκαοκτὼ λέμβοι τοῦ στόλου καὶ μία σαλοῦπα φέρουσα ἓνα βομβοῤῥιπτῆρα. Ἦρχισεν ἡ μάχη καὶ διήρκεσε μέχρι τῆς ἐσπέρας, καθ' ἣν πεσοῦσης μιᾶς βόμβας ἐπὶ τοῦ Βασιλαδίου, ἀναψεν ὁ σάκκος τῶν κανονοφυσεκίων. Κατεταράχθη ἡ φρουρὰ ἐκ τοῦ παριστατικοῦ τούτου, καὶ οἱ Ἀραβες εὐρόντες καιρὸν καὶ ὠθούμενοι ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν ἐπάτησαν σωρηδὸν τὸ νησίδιον, καὶ οἱ φρουροὺντες αὐτὸ οἱ μὲν ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασ-

σαν, τέσσαρες δὲ ἡχμαλωτίσθησαν· ἐφονεύθησαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι.

Μετὰ τὴν κυρίευσιν τοῦ Βασιλαδίου ὁ ἐχθρὸς ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὸ Ἀνατολικόν. Ἡ πόλις αὕτη ἐπολεμεῖτο συχνάκις διαρκούσης τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, καὶ εἶχεν ἱκανὴν φρουρὰν εἰς ὑπεράσπισίν της· ἀφ' οὗ δὲ ἀπεφάσισεν ὁ ἐχθρὸς νὰ κυριεύσῃ τὴν λίμνην, ὁ πόλεμος κατὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ ἐγένετο σφοδρότερος, καὶ στρατεύματα ἐχθρικὰ κατέλαβαν διαφόρους θέσεις περὶξ αὐτοῦ. Τὴν δὲ 28 ἐκίνησεν ὁ ἐχθρὸς διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης εἰς κυρίευσιν τοῦ ἔμπροσθεν τοῦ Ἀνατολικοῦ πρὸς μεσημβρίαν νησιδίου Ντολμᾶ. Ἀντικρὺ αὐτοῦ κατ' ἀνατολὰς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς πρὸς τὴν θέσιν τῆς Φοινικιάς ὕψωσαν οἱ ἐχθροὶ τρία κανονοστάσια καὶ ἐπέστησαν δεκαοκτὼ κανόνια καὶ βομβοῤῥιπτῆρας δι' ὧν ἐκανονοβολεῖτο καὶ ἐβομβολεῖτο ὁ Ντολμᾶς. Συνῆλθαν ἐπὶ τῆς θέσεως ἐκείνης δισχίλιοι εἰς ἀπόβασιν ἐπὶ τοῦ νησιδίου, διότι καὶ ἡ ἀπόστασις εἶναι μικρὰ καὶ τὰ νερὰ ῥηχά. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ντολμᾶ ἦτο μόνον ἐν κανονοστάσιον καὶ διακόσιοι περίπου μαχηταὶ ὑπὸ τὸν Διακατὰν· ἐν ᾧ δ' ἐπολεμεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν Φοινικίᾳ ἐκανονοβολεῖτο καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρικών πλοιαρίων. Μεγάλην καρτερίαν καὶ γενναιότητα ἔδειξαν οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ Ντολμᾶ πολεμοῦντες δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ ἀποκρούοντες τὰς κατὰ θάλασσαν καὶ ξηρὰν προσβολὰς τῶν ἐχθρῶν· τριακόσιοι ἐλογίσθησαν οἱ φονευθέντες καὶ πληγωθέντες ἐχθροί· ἐφονεύθη καὶ ὁ γνωστὸς Μπανούσης Σέβρανης. Ἀλλ' οἱ ἐπὶ τοῦ νησιδίου Ἕλληνες ὅλοι σχεδὸν ἐφονεύθησαν πολεμοῦντες, καὶ οἱ ἐχθροὶ ἐκυρίευσαν τὸ νησίδιον τὴν νύκτα. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἐπολεμεῖτο ὁ Ντολμᾶς ἐξώρμησαν 500 περίπου τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου ὑπὸ τὸν Τσαβέλλαν εἰς ἀντιπερισπασμόν (β), ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὴν πόλιν

φέροντες τὰς κεφαλὰς ἐνὸς Εὐρωπαίου ἀρχιπυροβολιστοῦ καὶ ἐνὸς χιλιάρχου Τούρκου.

Πεσόντος τοῦ Ντολμᾶ δὲν ἀπέμενε ἐλπίς σωτηρίας τοῦ Ἀνατολικοῦ. Καλῇ τύχῃ οἱ ἐχθροὶ ἐνόμιζαν ὅτι ἡ πόλις αὕτη εἶχεν ὥς ἄλλοτε ἱκανὴν φρουρὰν ἐν ᾧ εἶχεν ὀλίγην. Ἐμβάντων δὲ τῶν πλοιαρίων ἔσωθεν τοῦ Ντολμᾶ οἱ ἐχθροὶ ἐκινήθησαν τὴν ἐπαύριον πρὸς τὸ Ἀνατολικόν, οἱ μὲν διὰ ξηρᾶς οἱ δὲ διὰ θαλάσσης. Ἐν ᾧ δὲ ἐπλησίαζαν, εἶδαν πλέοντας πρὸς αὐτοὺς ἐκ τῆς πόλεως Ἑλληνας τινὰς φέροντας λευκὴν σημαίαν, καὶ μαθόντες ὅτι ἤρχοντο ἐπὶ συμβιβασμῷ τοὺς ὠδήγησαν εἰς τὴν ξηρὰν πρὸς τὸν Ἰβραήμην καὶ δὲν ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν πόλιν. Ὁ Ἰβραήμης κατ' ἀρχὰς ὑπεσχέθη μόνον ἀσφάλειαν ζωῆς καὶ τιμῆς ἐκάστου ἐκτὸς ἐνὸς χωρὶς νὰ τὸν ὀνομάσῃ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους συγκατετέθη νὰ διατηρήσῃ ἕκαστος ἐκ τῆς περιουσίας του ἑκατὸν γρόσια, καὶ νὰ κρατήσῃ καὶ τὴν πολυτιμωτέραν ἐνδυμασίαν του. Ἐπεκύρωσε καὶ ὁ Κιουταγῆς τοὺς ὅρους τούτους συναινέσας νὰ μεταβῶσιν οἱ ἐν τῷ Ἀνατολικῷ εἰς Ἄρταν καὶ ὑποσχεθεὶς νὰ τοὺς θρέψῃ ἕνα μῆνα. Ὑπ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους, οἱ ὅποιοι καὶ διετηρήθησαν, παρεδόθη τὸ Ἀνατολικόν. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐξόδου τῶν ὑποσπόνδων οἱ ἐχθροὶ κατέχοντες τὴν ἀποβάθραν ἐψηλάφουν τοὺς μεταβιβαζομένους καὶ τοὺς ἀφήρουν ὅ,τι ἐπέκεινα τῶν συμφωνηθέντων ἔφεραν. Ἐν ᾧ δὲ ἐξήρχοντο ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀνεπηρέαστοι, ὅλοι περίπου τρισχίλιοι, περιεκαλύφθη αἴφνης ὥραία τις νεάνις καθ' ἣν στιγμὴν ἐμελλε νὰ ἐξέλθῃ, καὶ μετεκομίσθη εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἰβραήμη. Ἡ νεάνις αὕτη ἦτον ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐξαιρεθεὶς τοῦ συμβιβασμοῦ. Ἐκράτησε δὲ παρ' αὐτῷ καὶ ὁ Κιουταγῆς τινὰς τῶν προεστώτων τῶν μερῶν ἐκείνων περιποιούμενος αὐτούς.

Ἡ πτώσις τοῦ Βασιλαδίου, τὸ ὅποιον δι' ὅλης τῆς

ἐπαναστάσεως ἀντέστη εὐτυχῶς, ἐπρομήνυε τὸ θλιβερὸν μέλλον τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ καπητὰν-πασᾶς ἐζήτησεν ἄλλοτε, ὡς εἶδαμεν, τὴν μεσιτείαν πλοιάρχου Ἀγγλου πρὸς τὴν φρουρὰν τοῦ Μεσολογγίου ἐπὶ συμβιβασμῷ. Ὑποθέτων ὁ μέγας-ἄρμοστής τῶν Ἰονίων νήσων Ἀδάμ, ὅτι ὁ καπητὰν-πασᾶς εἶχε καὶ τότε τὴν αὐτὴν διάθεσιν, καὶ βέβαιος ὅτι πᾶσα ἐλπίς εὐτυχοῦς ἀντιστάσεως τῆς φρουρᾶς ἦτον εἰς τὸ ἐξῆς ματαία, καὶ ὅτι ἐντιμὸς τις συμβιβασμὸς ἦτον ὁ μόνος τρόπος τῆς σωτηρίας της, κατέπλευσεν αὐθόρμητος εἰς τὸ Κρυονέρι μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ, ἀλλὰ δὲν ἤυρε τὸν καπητὰν-πασᾶν ὡς ἄλλοτε εὐδιάθετον, διότι ἐβλεπεν οὗτος ὅτι διακοπείσης πάσης κοινωνίας τῆς λίμνης καὶ τῆς θαλάσσης ἡ πτώσις τῆς πόλεως ἦτον ἐγγύς. Ἀναχωρήσαντος δὲ ἀπράκτου τοῦ μεγάλου ἄρμοστοῦ, ὁ Κιουταγῆς καὶ ὁ Ἰβραήμης, οἱ πᾶσαν συνέντευξιν μετ' αὐτοῦ ἀποφυγόντες, ἔστειλεν ἄνθρωπον πρὸς τοὺς πολιορκουμένους προτρέποντες αὐτοὺς διὰ λόγου νὰ προσκυνήσωσιν. “Ἀποθνήσκομεν ἀλλὰ δὲν προσκυνοῦμεν,” ἀπήντησαν οὗτοι. Λαβόντες οἱ πασάδες προφορικὴν τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῖς ἐπρότειναν ἐκ νέου ἐγγράφως τὴν 21 μαρτίου νὰ παραδώσωσι τὸ φρούριον, καὶ ἢ ν' ἀναχωρήσωσιν ὅλοι ἄοπλοι, ἢ νὰ μείνωσιν οἱ ἐντόπιοι, ἂν ἤθελαν, κατέχοντες καὶ τὴν περιουσίαν των. “Ὁκτακισχίλια αἵματωμένα ὅπλα δὲν παραδίδονται” ἀπεκρίθησαν καὶ τότε ἐγγράφως οἱ πολιορκούμενοι (γ).

Πεσόντος τοῦ Ἀνατολικοῦ, ἔστρεψαν οἱ ἐχθροὶ τὰς δυνάμεις των κατὰ τῆς Κλείσοβας.

Τὸ νησιδίον τοῦτο ἀπέχει ἐν μίλιον τοῦ Μεσολογγίου ἀνατολικομεσημβρινῶς. Ἡ περιφέρειά του εἶναι 1200 πηχῶν· ἔχει καὶ ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος· γύρωθεν τῆς σκέπης τῆς ἐκκλησίας ἀνήγειραν οἱ Ἕλληνες προμαχῶνας, ὕψωσαν ἐπὶ τοῦ νησιδίου πρόχωμα καὶ ἐπέθηκαν τέσσαρα

κανόνια. Ἐκατὸν τουφεκοβολισταὶ καὶ εἴκοσι κανονοβολισταὶ ἦσαν οἱ ὑπερασπισταὶ του καὶ καθήκοντα ἀρχηγοῦ φρουρᾶς ἐτέλει ὁ Παναγιώτης Σωτηρόπουλος(δ). ὑπεράσπιζε δὲ τὸ νησιδίον καὶ τις πάσαρὰ ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Τρικούπην. Ἀφ' οὗ δὲ συνωμίλησαν οἱ δύο πασάδες περὶ τοῦ μελετωμένου κινήματος κατὰ τῆς Κλείσοβας, ἀνεδέχθη τὸν ἀγῶνα ὁ Κιουταγῆς, καὶ τὴν 25 μαρτίου πρῶτῃ ἔφερεν αὐτοπροσώπως ἐπὶ λέμβων ἔμπροσθεν τοῦ νησιδίου τούτου δισχιλίους Τούρκους καὶ Ἀλβανούς. Πρὶν δὲ φθάσωσιν οὗτοι ἐπρόφθασεν ὁ Κίτσος Τσαβέλλας μετὰ ἔνδεκα στρατιωτῶν ὥστε ὅλοι οἱ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ὑπερασπισταὶ τῆς Κλείσοβας διαρκούσης τῆς μάχης ἦσαν 131, οἱ δὲ διὰ θαλάσσης, τὸ πλήρωμα μόνον τῆς πάσαρας τοῦ Κ. Τρικούπη. Μετὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Τσαβέλλα ἐκόπη πᾶσα κοινωνία τῆς πόλεως καὶ τοῦ νησιδίου· ἀλλ' ἡ τόλμη τῶν ὀλίγων ὑπερασπιστῶν αὐτοῦ ἀνεπλήρυνε τὴν ὀλιγότητα τοῦ ἀριθμοῦ των. Οἱ ἐχθροὶ ἀφ' οὗ ἐπλησίασαν ὅπου τὰ ῥήχ' αὐτῶν ἦσαν πλευστά, ἔπесαν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ προφυλαττόμενοι ὅπισθεν τῶν πλοιαρίων τὰ ὤθουν εἰς τὰ ἔμπροσθεν κανονοβολούμενοι καὶ τουφεκίζόμενοι. Τοιοῦτοτρόπως ἐπάτησαν τὸ νησιδίον καὶ ἠνάγκασαν τοὺς ἐπὶ τοῦ προχώματος νὰ τὸ ἐγκαταλείψωσι καὶ νὰ συγκεντρωθῶσι καὶ οὗτοι ἐντὸς καὶ ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τῆς ἐκκλησίας ὅθεν ὁ τουφεκισμὸς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἦτο τόσο φθοροποιὸς ὥστε ἐβιάσθησαν οἱ ἀποβάντες καὶ τὸ ὑπὸ τὸ πῦρ τῆς ὀροφῆς τῆς ἐκκλησίας πρόχωμα νὰ ἐγκαταλείψωσι, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν νὰ πέσωσιν. Εἰς μάτην ἐπροσπάθουν οἱ ἀξιωματικοὶ νὰ πειθαναγκάσωσι τοὺς στρατιώτας εἰς ἐγκαρτέρησιν καὶ εἰς ἐπάνοδον ἐπὶ τοῦ νησιδίου· ῥίψοκινδυνεύων καὶ ὁ φιλότιμος Κιουταγῆς πρὸς ἐμψύχωσιν αὐτῶν ἐπληγώθη εἰς τὸν πόδα· ἀλλ' οἱ στρατιωταὶ τον κωφοὶ εἰς τὴν φωνὴν καὶ τυφλοὶ εἰς

τὸ παράδειγμά του ἐμβῆκαν εἰς τὰ πλοιάριά των, ἀπεμακρύνθησαν καὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὸ στρατόπεδον. Πλήρης χαρᾶς ὁ Ἰβραήμης διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἀντιζήλου του ἀνέλαβεν αὐτὸς τὸν ἀγῶνα, διέταξε καὶ ἐπέβησαν ἀμέσως εἰς πλοιάρια τρισχίλιοι Ἀραβες, καὶ καλέσας τὸν Χουσεήμπεην, τὸν ἀλωτὴν τοῦ Βασιλαδίου, “ἰδοῦ,” τῷ εἶπεν, “ἡ ὥρα νὰ δείξωμεν πόσον ἡμεῖς ὑπερέχομεν τῶν ἄλλων,” καὶ ταῦτα εἰπὼν, τὸν ἐνηγκαλίσθη καὶ τὸν ἐπροβόδησεν. Ὁ Χουσεήμπεης ἐκύκλωσε μετὰ τῶν ὑπ’ αὐτὸν ὅλον τὸ νησίδιον, οἱ δὲ ὑπερασπισταὶ αὐτοῦ ἠναγκάσθησαν ν’ ἀφήσωσι πάλιν τὸ πρόχωμα καὶ νὰ συνασπισθῶσιν ὅλοι ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐπὶ τῆς ὀροφῆς της. Ἐκινδύνευαν δὲ νὰ γένωσιν ὅλοι ἀνάρπαστοι διὰ τὴν ὀλιγότητά των· ἀλλὰ εὐστοχος τουφεκοβολὴ τοῦ Σωτηροπούλου τοὺς ἔσωσεν. Οὗτος παρατηρήσας ὅτι οἱ ἐχθροὶ ὑπήκουαν καὶ ἐφοβοῦντο κατ’ ἐξοχὴν ἓνα τῶν ἀξιωματικῶν ἐτουφέκισεν αὐτὸν δις καὶ τὸν ἐφόνευσεν· ὁ δὲ φονευθεὶς ἦτον ὁ Χουσεήμπεης, καὶ τούτου πεσόντος οἱ ἐχθροὶ κατεταράχθησαν, καὶ οἱ μὲν κατέφευγαν εἰς τὰ πλοιάρια, οἱ δὲ τὰ ὠθουν εἰς τὰ ἔξω καὶ τὰ ἐξεκάθιζαν στρέφοντες τὰ νῶτά των πρὸς τὴν Κλείσοβαν. Ἀφ’ οὗ δὲ ἐκενώθη τὸ νησίδιον ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, κατέλαβαν οἱ καταφυγόντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ κανονοστάσιόν των· καὶ οὗτοι μὲν κανονοβολοῦντες, οἱ δὲ ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τουφεκίζοντες ἐπὶ τοῦ σωροῦ τῶν ἐχθρῶν αἵματοχρωμάτισαν τὰ νερὰ τῆς λίμνης. Χίλια περίπου πτώματα ἐφέροντο ἐπὶ τῶν κυμάτων· βολὴ δέ τις ἐχθρικὴ ἔκοψεν εἰς δύο τὴν σπάθην τοῦ Τσαβέλλα ἐν ᾧ γυμνὴν τὴν ἐχειροκράτει παρορμῶν τοὺς συναθλητάς του (ε).

Ἦρως αὐτόχρομα ἀπεδείχθη πᾶς πολεμιστῆς τῆς Κλείσοβας. Ἡ δὲ πάσα τοῦ Κ. Τρικούπη φέρουσα ἐν καὶ μόνον κανόνι τριῶν λιτρῶν καὶ πολεμοῦσα ἐν μέσῳ τόσων ἐχθρικῶν κανονοφόρων ἐβυθίσθη κανο-

νοβολοιμένη, ἀλλ' οἱ ἐν αὐτῇ πεσόντες. εἰς τὴν θάλασσαν ὑπὸ τὴν χάλαζαν τῶν ἐχθρικῶν βολίων διεκολύμβησαν εἰς τὸ νησιδίον· διαρκούσης δὲ τῆς δεινῆς ταύτης πάλης πολλοὶ τῶν ἐν Μεσολογγίῳ ἐφιλοτιμήθησαν νὰ δράμωσιν εἰς ἀντίληψιν τῆς ὀλίγης φρουρᾶς τῆς Κλείσοβας, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ διαπλεύσωσιν ἐξ αἰτίας τοῦ κυκλοῦντος τὸ νησιδίον ἐχθρικοῦ στόλου. Δύο μόνον μονόξυλα, τὸ τοῦ Ζαφείρη Ῥάπεση καὶ τὸ τοῦ Γκόϊα, ἐρρίψοκινδύνευσαν φέροντα τροφὰς καὶ πολεμεφόδια· καὶ τὸ μὲν τοῦ Ῥάπεση κατευωδώθη, τὸ δὲ τοῦ Γκόϊα ἐκόπη εἰς δύο πλησίον τοῦ νησιδίου ὑπὸ κανονοβολῆς, ἀλλ' οἱ ἐν αὐτῷ πεσόντες εἰς τὴν θάλασσαν διεσώθησαν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς.

Καὶ ἐπὶ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος μάχης καὶ ἐπὶ πολλῶν, ὥς εἶδαμεν, ἄλλων ἀκαταδάμαστος ἐδείχθη ἡ ἀνδρία καὶ ἡ καρτερία τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλ' ἡ πείνα, ἡ δαμάζουσα τὴν ἀνδρίαν καὶ τὴν καρτερίαν, ἤρχισε νὰ δεικνύῃ ὅλα τὰ φόβητρά της ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἐνατενίζοντες οἱ ἐγκλειστοὶ εἰς τὴν θάλασσαν, δι' ἧς ἀπεξεδέχοντο ὡς καὶ ἄλλοτε τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ, δὲν ἐβλεπαν εἰμὴ ἐχθρικὰς σημαίας καὶ διὰ μόνης τῆς προσδοκίας τῆς ταχείας ἐλεύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐζωγοноοῦντο· ἀλλὰ τὰ εἰς κίνησιν τοῦ στόλου καὶ εἰς ἀγορὰν καὶ ἀποστολὴν τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων χρήματα ἔλειπαν· διὰ τὴν κατεπείγουσαν δὲ ταύτην ἀνάγκην καὶ ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν παρὰ τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου ἀποσταλέντων ὀπλαρχηγῶν ἐξεδόθη νόμος τὴν 16 φεβρουαρίου εἰς ἐκποίησιν ἐθνικῶν κτημάτων, δηλαδὴ γῆς καλλιεργησίμου καὶ μή, σταφιδῶνων, ἀμπελώνων, ἐλαιῶνων, κήπων καὶ παντὸς εἶδους δένδρων, ἀξίας 800,000 ἰσπανικῶν ταλλήρων· ἀλλ' ἐχρειάζετο καιρὸς εἰς χρησιμοποίησιν τοῦ νόμου τούτου, ἐν ᾧ ὁ κίνδυνος ἐπέκειτο· δὲν εὐρίσκοντο δὲ

πρόθυμοι ἀγορασταὶ διὰ τὸν γενικὸν κίνδυνον τῆς πατρίδος καὶ τὴν μὴ νομιμότητα τῆς πωλήσεως· δι' ὅλα ταῦτα ὀλίγα ἐντεῦθεν ἐπορίσθησαν, καὶ εἰς προαιρετικὴν συνεισφορὰν κυβερνῶντες καὶ κυβερνώμενοι ἐκλήθησαν· εἰσηκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ κινδύνου, ἔδωκε καὶ τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον ὅσα εἶχε, καὶ οὕτως ἐξέπλευσαν τὴν 19 μαρτίου ὑδραϊκὰ τινὰ πλοῖα ὑπὸ τὸν Μιαούλην καὶ κατόπιν αὐτῶν καὶ τινὰ σπετσιωτικὰ καὶ ψαριανά. Ἡ μοῖρα αὕτη ἐκ 30 πλοίων ἔφερε καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς φρουρᾶς, πρὸς οὓς ἐδόθησαν διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς γρόσια 230,000. Ἀλλ' οὐδέποτε μοῖρα ἐλληνικὴ ἐξέπλευσε τόσον ἀπαρασκευάστος· πολλὰ πλοῖα αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης δὲν εἶχαν πλειότερους τῶν εἴκοσι ναυτῶν. Ἐν τούτοις ὁ ἐχθρικὸς στόλος εἰδοποιηθεὶς παρὰ τῶν κατὰ τὴν Ζάκυνθον προφυλακίδων τοῦ ὅτι ἡ ἐλληνικὴ μοῖρα ἐφάνη τὴν 31 μαρτίου πρὸς ἐκείνα τὰ μέρη, ἐξέπλευσε τοῦ κόλπου καὶ ἔπλεε μεταξὺ τῶν Ἐχινάδων καὶ τοῦ Πάπα· ἡ δ' ἐλληνικὴ ἔπλευσε τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν πρὸς τὸν Πεταλᾶν.

Ἄν καὶ οἱ ἐχθροὶ κατεῖχαν ὅλους τοὺς γνωστούς διάπλους τῆς λίμνης ἐπαγρυπνοῦντες ἡμέραν καὶ νύκτα, ὑπῆρχε καὶ τις ἀφύλακτος, στενὸς καὶ ἀφανὴς, δι' οὗ εἰσέπλεαν ἐνίστε ἐκ τοῦ Πεταλᾶ μικρὰ πλοῖα· δι' αὐτοῦ διεβιβάσθη τὴν 1^{ην} ἀπριλίου ἐκ τῆς πόλεως εἰς τὴν ναυαρχίδα ὁ πρῶν φρούραρχος τοῦ Βασιλαδίου Ἀναστάσης Παππαλουκάς, ἔφερε πρὸς τὸν Μιαούλην γράμματα δι' ὧν ἐξιστόρει ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ τὴν δεινὴν θέσιν τῶν πολιορκουμένων διὰ τὴν ἄλλειψιν τῶν τροφῶν, καὶ τῷ ἐπρόβαλε νὰ στείλῃ τὰς ὁποίας ἔφερε δι' αὐτοῦ τοῦ διάπλου ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Παππαλουκά. Ἐφορτώθησαν εὐθὺς τροφῶν αἱ λέμβοι τῶν ὑδραϊκῶν πλοίων καὶ ἐκίνησαν τὴν ἐξῆς νύκτα, ἐκίνησαν καὶ τὰ ἐν Πεταλᾷ πλοῖα, τὰ μὲν πρὸς τὸν Πάπαν τὰ δὲ πρὸς τὸ Μεσολόγγι·

ἀλλὰ κακῇ τύχῃ αἱ λέμβοι ἤσαν ἐπὶ τοῦ διάπλου ἀπροσδοκῆτως ἐχθρικὴν φυλακὴν, ἐπολέμησαν, ἀπέτυχαν, καὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὰ πλοῖά των ἐπαναφέρουσαι τὰς τροφάς. Τὴν δὲ 3 ἀπριλίου εἴκοσι τῶν ἐλληνικῶν πλοίων ὑπὸ τὸν Μιαούλην, καὶ ἐξηνταπέντε ἐχθρικά ἐξ ὧν δεκαπέντε φρεγάδαι καὶ κορβέται ἐναυμάχησαν· ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληρώθησαν ἐπὶ τῆς ναυμαχίας ταύτης περίπου τριάντα Ἑλληνες, καὶ ἐκάη καὶ ἐν πυρπολικόν· ἀλλὰ καὶ ἡ ναυμαχία καὶ οἱ φονευθέντες Ἑλληνες καὶ τὸ πυρπολικόν ὅλα εἰς μάτην. Ὁ Μιαούλης ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν κρίσιμον περίστασιν τῆς φρουρᾶς οὗτ' ἐδειλίασε διὰ τὴν ὀλιγότητα, τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ στολίσκου του, οὗτ' ἐμακρύνθη ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· ἀλλ' αἱ προσπάθειαι τοῦ δὲν ἐτελεσφόρησαν· ἂν δὲ ἤνοιγε καὶ τὸν λιμένα, χρεῖαν εἶχε πολλῶν πλοιαρίων κανονοφόρων πρὸς διασκορπισμὸν τῶν ἐντὸς τῆς λίμνης περιφερομένων καὶ παραφυλαττόντων ἐβδομήντα περίπου ἐχθρικῶν, ἐν ᾧ δὲν εἶχεν εἰμὴ τὰς λέμβους τοῦ στολίσκου του· ὥστε στενὰ πανταχόθεν. Ἀλλὰ πῶς νὰ μὴ ἐλεεινολογήσῃ ὁ ἱστορικὸς τὴν ἀξιοκατάκριτον ἀπρονοησίαν τῶν κυβερνώντων τὴν Ἑλλάδα τὸν καιρὸν ἐκείνον; δὲν ἦτον ἔλλειψις πόρων ἥτις ἔφερε τὴν φρουρὰν τοῦ Μεσολογγίου εἰς τὴν ἐσχάτην ταύτην ἀπελπισίαν, ἀλλ' ἔλλειψις κυβερνητικῆς προνοίας· διαρκούσης τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου τρεῖς θαλάσσιοι ἐκστρατεῖαι ἐγένοντο εἰς βοήθειαν αὐτοῦ, ἐν ᾧ μία ἦρκει, καὶ αὕτη μόνον πρὸς εἰσκομιδὴν τῶν ἀναγκαίων. Εἶδαμεν ὅτι καὶ ἠνοιχθὴ καὶ ἀνοικτὸς ἔμεινε μέχρι πολλοῦ ὁ λιμὴν τοῦ Μεσολογγίου, ὥστε ὅσα ἐπὶ ματαίῳ ἐξωδεδύθησαν ἐπὶ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης ναυτικῆς ἐκστρατείας θὰ ἐξήρκουν αὐτὰ μόνα εἰς πολυχρόνιον προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων ἂν ἐστέλλοντο ἐπὶ τῆς πρώτης, καὶ ὅλη ἡ κατὰ τῆς Ἑλλάδος δύναμις θὰ ἐσυντρίβετο

πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, διότι ἡ φρουρά της, χάρις εἰς τὴν ἀκαταμάχητον καρτερίαν της, μόνην τὴν πείναν ἐφοβεῖτο, καὶ θὰ ἐγίνετο ἐπὶ μόνου τοῦ ἀγῶνος τῆς πόλεως ἐκείνης ἡ κρίσις ὅλου τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος καὶ θὰ κατεστρέφετο καὶ αὐτὸς ὁ καταστρέψας τὴν Πελοπόννησον Ἰβραήμης. Ἐξεύρομεν ὅτι ὁ μεγαλότολμος οὗτος σατράπης εἶπεν ἐπὶ τῆς μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ἐπανόδου του εἰς Νεόκαστρον τῷ ναυάρχῳ Δεριγνῇ ἐλθόντι εἰς ἐπίσκεψίν του καὶ ἐρωτήσαντι αὐτὸν περὶ τῆς ἐκστρατείας του· “ βλέπεις πῶς ἀναλύεται ἡ χιὼν ἐκείνη ; δακτυλοδεικτῶν χιονοσκεπῇ τινὰ ἀκρώρειαν, “ κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον θ’ ἀνελυόμεθα καὶ ἡμεῖς ὅλοι, ἂν εἶχεν ἡ φρουρά τοῦ Μεσολογγίου τροφὰς τρεῖς ἔτι ἐβδομάδας.” Τόσον κακὸν ἔπαθαν οἱ ἐχθροὶ ἐν τῇ μάχῃ τῆς Κλείσσοβας, καὶ τόσον ἀπηλπίσθησαν τοῦ νὰ κυριεύσωσιν ἄλλως εἰμὴ διὰ τῆς πείνας τὴν πόλιν.

Ἄς εἰδῶμεν τώρα καὶ τὴν τελευταίαν σκηνὴν τοῦ μεγάλου τούτου δράματος.

Ἡ συνήθης ἀνθρώπινος τροφή πρὸ ἡμερῶν ἐξέλειψε καὶ εὐτυχεῖς ἐλογίζοντο ὅσοι τῶν ἐν τῇ πόλει εὗρισκαν κρέατα ἀκαθάρτων ζώων εἰς τροφήν των. Οἱ καρκῖνοι καὶ αἱ φνύμεναι ἐν τῇ λίμνῃ ἀλμύραι ἠγοράζοντο πολλάκις δι’ αἵματος ἐξ αἰτίας τῶν περιφερομένων πλησίον τῆς πόλεως ἐχθρικῶν πλοιαρίων. Οἱ πολιορκούμενοι ῥακοφοροῦντες τετραχελισμένοι ἀνχημηροὶ καὶ ὑπὸ τῆς πείνας καὶ κακουχίας κατεσκελετευμένοι ἦσαν δυσδιάγνωστοι καὶ πολλοὶ φασματώδεις· συχνάκις διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς τροφῆς ἢ τὴν παντελῇ στέρησιν αὐτῆς ἐπιπτάν τινες λειποθυμοῦντες κατὰ γῆς· ἀσθενεῖς καὶ τραυματαῖαι ἐστερουῦντο πάσης ἱατρικῆς θεραπείας· πτώματα ἔκειντο ἐν ταῖς ὁδοῖς, καὶ οἱ ζῶντες ἀνέπνεαν τὴν ἀποφοράν των. Ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα πάσχοντες ἐνεκαρτέρουν ἐλπίζοντες εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐλληνικοῦ

στόλου ἀνοίξαντος καὶ ἄλλοτε τὸν καὶ ἤδη κεκλεισμένον τῆς πόλεως λιμένα. Ἄλλ' ἀφ' οὗ ἐβεβαιώθησαν ὅτι ὅλοι οἱ ἀγῶνές του ἐματαιώθησαν, καὶ ὅτι καὶ ὁ ἀφανὴς διάπλους τῆς λίμνης καταληφθεὶς καὶ αὐτὸς παρὰ τῶν ἐχθρῶν δὲν ἠνείχθη ἀπηλπίσθησαν, καὶ ἀποφασίσαντες νὰ διεξέλθωσι ξιφήρεις ἔστειλαν δύο στρατιώτας ἀλβανοφοροῦντας καὶ ἀλβανολαλοῦντας διὰ νυκτὸς πρὸς τοὺς ἔξω ὀπλαρχηγοὺς τοὺς διατρίβοντας τότε ἐν Πλατάνῳ τῶν Κραββάρων εἰδοποιοῦντες αὐτοὺς ὅτι ἐμελέτων νὰ διεξέλθωσι τὴν νύκτα τῆς 10 ἀπριλίου, καὶ τοὺς ἐκάλουν εἰς ἀντίληψίν των ἐπὶ τῆς διεξόδου των. Πρόθυμοι οἱ ἐν Πλατάνῳ ὀπλαρχηγοὶ εἰς τὴν αἴτησιν τῶν συναδέλφων των ἀπεκρίθησαν ὅτι εἰς εὐόδωσιν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν πεντακόσιοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ πέσωσι τὴν ὀρισθεῖσαν νύκτα εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κιουταγῆ τὸ πρὸς τοὺς Μύλους, πεντακόσιοι εἰς τὸ τοῦ Ἰβραήμη τὸ πρὸς τὰ Τριλάγκαδα, καὶ πεντακόσιοι νὰ εὔρεθῶσι κατὰ τὰ Χίλια σπήτια φέροντες πολλὰ ζῶα εἰς χρήσιν τῶν ἀσθενῶν, τῶν τραυματιῶν, καὶ τῶν ἀδυνάτων· παρήγγειλαν δὲ νὰ μὴ ἐξέλθῃ ἡ φρουρὰ εἰμὴ ἀφ' οὗ προσβάλῃσι ἐκεῖνοι πρῶτοι τὰ δύο ἐχθρικά στρατόπεδα. Λαβοῦσα ἡ φρουρὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην προετοιμάζετο εἰς τὴν διεξόδον, καὶ κατασκευάσασα τρεῖς ξυλίνους καὶ πλατείας γεφύρας, ἐτρύπησε τὸ τεῖχος καὶ τὰς ἔθεσεν ἐπὶ τῆς τάφρου ἔμπροσθεν τοῦ καρκινσοειδοῦς προφράγματος καὶ τῶν προτειχισμάτων τοῦ Μπότσαρη καὶ τοῦ Μακρῆ· δὲν τὰς ἔβλεπε δὲ ὁ ἐχθρὸς διότι τὰς ἐκάλυπτεν ἡ πρόταφρος. Ὑπερεννεακισχίλια ψυχαὶ ἦσαν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οἱ ἐν τῇ πόλει, διότι μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Κιουταγῆ ἐθεωρήθη ἡ πολιορκία ὡς διαλελυμένη, καὶ πολλαὶ καταφυγοῦσαι ἀρξαμένης τῆς πολιορκίας εἰς τὸν Κάλαμον οἰκογένειαι ἐπανήλθαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας ἐφθά-

ρησαν ταχύτερον αἱ ἐν αὐτῇ τροφαί. Ἐξ ὧσων δὲ εὐρίσκοντο ἐν τῇ πόλει δισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι ἦσαν οἱ ὀπλοφόροι ἐν οἷς καὶ πολλοὶ πᾶσχοντες· οἱ δὲ λοιποὶ ἦσαν ἐργάται, γυναῖκες, παιδία, γέροντες καὶ ἀσθενεῖς· ὅλοι δέ, ὀπλοφόροι καὶ μὴ, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν θάνατον ἐξεπλήρωσαν ὅσα ἡ θρησκεία πρὸ τῆς τελευτῆς κελεύει, καὶ ἔκαυσαν καὶ ὅσα πράγματα δὲν ἐδύναντο νὰ μεταφέρωσιν. Ἐν τούτοις ἦλθεν ἡ δεκάτη ἀπριλίου· πάμπολλοι ἦσαν οἱ κατάκειτοι· ἐξ αὐτῶν οἱ μὲν μὴ δυνάμενοι νὰ κινηθῶσιν ἠναγκάζοντο νὰ περιμένωσι τὸν διὰ σφαγῆς θάνατον ἐπὶ κλίνης, οἱ δὲ ὅπως οὖν εὐρωστότεροι μετετέθησαν ἐντὸς τινων τῶν δυνατωτέρων οἰκῶν ὅπου ἦσαν πολεμεφύδια, ἐπὶ σκοπῶ νὰ πολεμήσωσι μέχρι τελευταίας πνοῆς των καὶ ἔπειτα νὰ καῶσιν· ἔμειναν δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ πολλοὶ στενοὶ συγγενεῖς των μὴ ὑποφέροντες ν' ἀποχωρισθῶσι καὶ προτιμήσαντες νὰ συναποθάνωσι πολεμοῦντες· ἦσαν δὲ καὶ τινες τῶν ἐναπομεινάντων οἵτινες ἐνθαρρύνόμενοι ὑπὸ τῶν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ τῆς πολιορκίας συνήθων νικῶν ἠλπιζαν ὅτι ἐξορμῶσα ὅλη διὰ μιᾶς ἡ ἀτρόμητος ἐκείνη φρουρὰ θὰ διεσκόρπιζε τοὺς πολιορκοῦντας καὶ θ' ἀπήλλαττε τὴν πόλιν τῶν ἐπικειμένων δεινῶν.

Δύοντος τοῦ ἡλίου ἠκούσθη τουφεκισμὸς πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ Ζυγοῦ κατὰ τὸ μέρος τοῦ ἀγίου Συμεῶνος. Ὁ τουφεκισμὸς οὗτος, ὅστις ἐσήμαινεν ὅτι ἦλθεν ἐκεῖ ἡ ἑξωθεν βοήθεια, ἔβαλε μὲν εἰς κίνησιν τὴν φρουρὰν ὡς πρὸς τὴν ἔξοδον, ἀλλ' ἔβαλεν ἐν ταύτῃ εἰς ὑποψίαν καὶ τὸν ἐχθρὸν μαθόντα συγχρόνως διὰ τινος λειποτάκτου ἀλλοδαποῦ ὅσα ἐμελετῶντο. Περὶ δὲ τὴν δευτέραν ὥραν τῆς νυκτὸς συνήχθησαν ἡ φρουρὰ καὶ τὸ πλῆθος ὅσον ἦτον δυνατὸν ἀταράχως δοθέντος τοῦ σημείου ὅπου ἐτέθησαν αἱ γέφυραι πρὸ ὀλίγου· αἱ πλείσται τῶν γυναι-

κῶν ἐνεδύθησαν καὶ ὠπλίσθησαν ὡς ἄνδρες· ὠπλί-
 σθησαν καὶ ὅσα παῖδιά ἐδύναντο νὰ ὅπλοφορῶσι·
 λαμπρῶς δ' ἐφώτιζε τὴν νύκτα ἐκείνην ἡ σελήνη τὸν
 ὀρίζοντα. Οἱ δὲ συναχθέντες διηρέθησαν εἰς τρία
 σώματα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τὸ μὲν τοῦ Νότη Μπό-
 τσαρη, τὸ δὲ τοῦ Κίτσου Τσαβέλλα, τὸ δὲ τοῦ Μακρῆ·
 ἐν τοσοῦτῳ ἐγίνετο καὶ ἡ ὑπηρεσία τοῦ φρουρίου ὡς
 σύνηθες πρὸς ἀπάτην τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ ἐν πρώτοις μὲν
 ἐξῆλθαν χίλιοι τῆς φρουρᾶς καὶ ἐκάθησαν σιωπηλοὶ
 ὑπὸ τὴν προτάφρον· κατόπιν δὲ αὐτῶν ἐξῆλθαν τὰ
 ἀδύνατα μέλη, ἀλλὰ τόσον ἀτάκτως ὠθοῦντα καὶ ὠθού-
 μενα ἐπὶ τῶν γεφυρῶν, ὥστε πολλὰ ἔπесαν ἐντὸς τῆς
 τάφρου· ἐξῆλθαν ἐπὶ τέλους καὶ οἱ λοιποὶ ὅπλοφόροι·
 ἀλλ' οἱ Μεσολογγῖται ἐξ αἰτίας τῶν διὰ τὰς βαρείας
 ἀσθενείας ἐναπομεινάντων συγγενῶν τῶν ἐβράδυναν
 νὰ ἐξέλθωσιν ἀποχαιρετοῦντες οἱ πολυπαθεῖς τοῦ
 θανάτου τὸν ἀποχαιρετισμὸν καὶ ἀποχαιρετούμενοι·
 πολλοὶ δὲ αὐτῶν οὐδ' ἐπρόφθασαν νὰ ἐξέλθωσιν·
 ἡσύχαζαν δὲ οἱ ἐκτὸς τοῦ τείχους συνενωθέντες καὶ
 ἀνέμεναν τὴν ἔναρξιν τῆς ἐξωθεν προσβολῆς ὡς
 προεσχεδιάσθη. Μετὰ τὸν ἐπὶ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου
 τουφεκισμόν οὐδεμία ἄλλη τουφεκία ἔπесεν ἐξωθεν,
 καὶ οἱ Τοῦρκοι ὑποπτεύοντες ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξῆλ-
 θαν ἤδη καὶ ἡσύχαζαν ὅπισθεν τῆς προτάφρου, ἤρ-
 χισαν νὰ κανονοβολῶσι καὶ νὰ τουφεκίζωσι. Πρη-
 νεῖς ἔκειντο οἱ πυροβολούμενοι εἰς ἀποφυγὴν τοῦ
 ῥίπτομένου κατ' αὐτῶν πυρός· ἀλλὰ ἀφ' οὗ ἀνα-
 μείναντες ἱκανὴν ὥραν εἶδαν ὅτι δὲν ἐπραγματο-
 ποιοῦντο ὅσα ἐπροσδόκουν ἐξωθεν, καὶ ὅτι ἐπυροβο-
 λοῦντο θανατηφόρως, ἀνεγερθέντες ὅλοι, ἐμπρὸς,
 ἀνέκραξαν, ἐμπρὸς, καὶ ἀλαλάζοντες, καὶ ἐνθαρρύν-
 οντες ἀλλήλους ἐπροχώρουν· καὶ τὸ μὲν ὑπὸ τὸν
 Νότην σῶμα κατέλαβε τὴν ὁδὸν τοῦ Μποχωρίου, τὸ
 δὲ ὑπὸ τὸν Μακρῆν τὴν τοῦ Ἀνατολικοῦ, τὸ δὲ ὑπὸ
 τὸν Τσαβέλλαν τὴν μέσην· σκοπὸν δὲ εἶχαν νὰ ἐνω-

θῶσι τὰ τρία ταῦτα σώματα πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ κατὰ τὸν ἀμπελῶνα τοῦ Ῥαζοκότσικα τὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους μονῆς τοῦ ἁγίου Συμεῶνος μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου. Ἀλλὰ μόλις ἐπροχώρησαν, καὶ αἰφνης ἠκούσθη φωνὴ λέγουσα “ὀπίσω, ὀπίσω,” καὶ ἐπ’ αὐτῇ τῇ φωνῇ οἱ ὀπισθεν ἐρχόμενοι Μεσολογγίται ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιὰ καὶ τινες μὴ ἐντόπιοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Γεώργης Τσαβέλλας, ἀνεστράφησαν· ἀλλ’ οἱ λοιποὶ ἐπροχώρουν ὥς καὶ πρότερον, καὶ οὔτε τὰ διπλὰ καὶ τριπλὰ χαρακώματα καὶ ταφρεύματα τῶν ἐχθρῶν, οὔτε τὸ ἀκοίμητον κατ’ αὐτῶν πῦρ ἴσχυσαν ν’ ἀναστείλωσι τὴν ὁρμὴν των. Ἦναγκάζοντο δὲ οἱ Τοῦρκοι νὰ ὑποχωρῶσιν ἐπὶ τῇ ὁρμῇ καὶ ὠρυγῇ των. Ἡμίσειαν δὲ ὥραν περίπου ἀπομακρυνθέντες τοῦ φρουρίου ἔπесαν ἐν μέσῳ τοῦ ἵππικοῦ τοῦ ἐχθροῦ, οἱ μὲν ὑπὸ τὸν Μακρῆν καὶ τὸν Τσαβέλλαν τοῦ ὑπὸ τὸν Κιουταγῆν τοῦ ὀπισθεν ἱσταμένου τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Νότην τοῦ ὑπὸ τὸν Ἰβραήμην ἐλθόντος ἐπίτηδες ἀπὸ τοῦ Μποχωρίου· καὶ τὰ μὲν ὑπὸ τὸν Νότην καὶ τὸν Τσαβέλλαν σώματα ὀλίγην βλάβην ἔπαθαν, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Μακρῆν μεγίστην. Ἀφ’ οὗ δὲ διεπορεύθησαν, ἔφθασαν, οἱ μὲν ἐντεῦθεν οἱ δὲ ἐκείθεν, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ, ὃ ἐστὶν εἰς ἣν ἐθεώρουν ὥς τὸ τέρμα τῶν κινδύνων των θέσιν καὶ ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ἔξωθεν εἰς ἀντίληψίν των ἀναμενομένων Ἑλλήνων· ἀλλ’ ἀντὶ φίλων ἤνυραν πολυαρίθμους Ἀλβανοὺς ὑπὸ τὸν Μουστάμπεην καὶ ἔπαθαν τὰ πάνδεινα καταδιωχθέντες καὶ ἐπ’ αὐτοῦ τοῦ ὄρους. Πεντακόσιοι ἀπωλέσθησαν ἐκ τῆς φρουρᾶς ἐπὶ τῆς διεξόδου· ὅλοι δὲ αἱ συνακολουθοῦσαι γυναῖκες, ἐκτὸς ἑπτὰ, καὶ ὅλοι οἱ παῖδες, ἐκτὸς τριῶν ἢ τεσσάρων, ἐφονεύθησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν, τινὲς μὲν ἐπὶ τῆς διὰ τῶν ἐχθρικῶν χαρακωμάτων καὶ τῆς ἀναμέσον τοῦ ἵππικοῦ διαπορείας των, οἱ δὲ πλείότεροι ἐν ταῖς ὑπωρείαις· διαρ-

κοῦντος δὲ τοῦ κινδύνου οὐδεμίαν ἡῦραν ἔξωθεν βοήθειαν· πενήντα μόνον στρατιῶται ὑπὸ τὸν Γεωργάκην Δράκον καὶ τὸν Γιαννούσην Πανομάραν τοῖς ἔφεραν τὸ μεσονύκτιον ὀλίγην τροφήν. Νυκτοποροῦντες οἱ περὶ τὸν Νότην, τὸν Τσαβέλλαν καὶ τὸν Μακρῆν ἐξημερώθησαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους κακὴν κακῶς ἐξ αἰτίας τῆς ταλαιπωρίας, τῆς πείνας καὶ τοῦ κόπου. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἔφθασαν οἱ πλεῖστοι εἰς Δερβέκισταν, χωρίον τοῦ Ἀποκούρου, ὅπου οὐδένα ἡῦραν τῶν κατοίκων πρὸς μικρὰν περίθαλψίν των, ἀλλὰ μόνον ὀλιγάριθμά τινα σώματα τοῦ Κώστα Μπότσαρη καὶ τινων ἄλλων ὀπλαρχηγῶν δικαιολογούμενων ὅτι διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν στρατιωτῶν αὐτῶν καὶ τὴν μὴ ἐμφάνισιν τῶν πολλῶν δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τρέξωσιν εἰς βοήθειάν των. Ἐμειναν δὲ οἱ διασωθέντες ἐν τῷ χωρίῳ ὅλην τὴν ἡμέραν· τὴν δὲ ἐπαύριον μετέβησαν εἰς Πλάτανον τῶν Κραββάρων, ὅπου διέμειναν ὀκτὼ ἡμέρας ἀναμένοντες τοὺς τῇδε κάκεισε διασπαρέντας· ἐκεῖθεν ὑπῆγαν εἰς Σάλωνα. Κακῶς ἔχοντες πρὸ τῆς ἐξόδου τόσον ἐταλαιπωρήθησαν μετὰ τὴν ἐξοδον, καὶ τόσοι ἀπέθαναν καθ' ὁδὸν πεινῶντες καὶ κακουχούμενοι, ὥστε ἀπαραριθμηθέντες ἀφ' οὗ ἔφθασαν εἰς τὰ Σάλωνα εὐρέθησαν ὅλοι οἱ διασωθέντες 1300, ἐν ᾧ οἱ τῆς φρουρᾶς μόνοι ἦσαν ἐπὶ τῆς ἐξόδου των 2500.

Δεινότερα δὲ καὶ καταστρεπτικώτερα ἦσαν τὰ παθήματα τῶν ἐν τῇ πόλει ἀπομεινάντων καὶ ἐπανελθόντων. Ἐν ᾧ ἡ φρουρὰ καὶ οἱ παρακολουθοῦντες αὐτὴν ἐξήρχοντο τῆς πόλεως, οἱ ἐχθροὶ εἰσῆρχοντο· εἰσερχόμενοι δὲ ἀπήντησαν τοὺς συγχρόνως ἐπανερχομένους ἐπὶ τῇ ἀκουσθείσῃ φωνῇ “ὀπίσω, ὀπίσω,” καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας ὅλους ἐθανάτωσαν, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά ἠχμαλώτισαν. μόνοι οἱ ὑπὸ τὸν Γεώργην Τσαβέλλαν ἐπρόλαβαν καὶ ἐξῆλθαν ἐκ δευτέρου διὰ τῆς παραλίας ὁδοῦ, καὶ πεσόντες ἐν

μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ ἐπιστρέφοντος εἰς Μποχωρί, οἱ μὲν αὐτῶν ἀπωλέσθησαν, οἱ δὲ διεσώθησαν. Ἀλλ' ἡ θανατηφόρος ἐκείνη πρὸς τοὺς στραφέντας εἰς τὰ ὀπίσω φωνὴ δὲν ἦτο φωνὴ ἐπιβούλων χειλέων. Τινὲς τῶν προπορευομένων ἐπὶ τῆς διεξόδου ἐθεώρησαν ὡς ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια τῆς προόδου τῶν τὰ ἐλικοειδῇ χαρακώματα καὶ ταφρεύματα τῶν ἐχθρῶν καὶ ὡς τόσους τάφους ἀνεωγμένους· διὰ τοῦτο προτιμώντες τὸν ἐπὶ τῶν πυροβολοστασιῶν τοῦ τείχους θάνατον ὡς ἐνδοξότερον ἔκραξαν “ὀπίσω, ὀπίσω,” καὶ ἐστράφησαν καὶ αὐτοὶ ὀπίσω.

Πατήσαντες δὲ οἱ ἐχθροὶ τὴν πόλιν ἔστρεψαν ἐν πρώτοις τὸ πῦρ τοῦ τείχους κατὰ τῶν οἰκιῶν, καὶ ἔπειτα διεσπάρησαν ἐντὸς αὐτῆς εἰς λεηλασίαν, εἰς σφαγὴν, καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν. Πυροβολισμοί, κραυγαί, ὀλολυγμοί, μαχαιροκτυπήματα καὶ ἐκπυρσοκροτήσεις ἠκούοντο δι' ὅλης τῆς νυκτός. Ἡ ὑπὸ τὸ προτείχισμα τοῦ Μποότσαρη μεγάλη πυροκονοθήκη ἐξαφθεῖσα πρώτη διὰ χειρὸς Ἑλλήνων διέρρηξέ τὸ προτείχισμα καὶ κατέστρεψε πολλοὺς ἐχθρούς· διερράγησαν ἐπίσης ὑπὸ πυρὸς Ἑλλήνων καὶ αἱ οἰκίαι, ἐν αἷς συνεσωρεύθησαν οἱ πάσχοντες· ἐπὶ δὲ τῇ διαρράγῃ ἐξετινάζοντο συμμίγδην εἰς τὸν αέρα οἱ ἐν αὐταῖς Ἕλληνες καὶ οἱ πατοῦντες αὐτὰς ἐχθροί. Ὅλη ἡ πόλις ἐκυριεύθη τὴν νύκτα ἐκείνην πλὴν τοῦ ἐν τῷ παρακειμένῳ νησιδίῳ ἀνεμομύλου, ὅπου ἐφυλάττετο πολλὴ πυρόκονις· διέμεινε δὲ καὶ σῶος ὁ ἀνεμόμυλος μέχρι τῆς 12, καθ' ἣν διερράγη καὶ αὐτὸς ὑπὸ πυρὸς Ἑλλήνων. Παθόντες οἱ περὶ τὸν Κιουταγὴν καὶ τὸν Ἰβραήμπασαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀν καὶ ψυχορράγουντων ἔπαθαν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἀλληλοφονευόμενοι χάριν τῶν λαφύρων ἕως οὗ ὑπερισχύσαντες οἱ περὶ τὸν Ἰβραήμπασαν ἐκράτησαν αὐτοὶ μόνοι τὴν πόλιν καὶ ἀπεδίωξαν τοὺς ὑπὸ τὸν Κιουταγὴν. Οἱ γνωστότεροι δὲ τῶν θανα-

τωθέντων ἐπὶ τῆς ἐξόδου ἦσαν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Στουρ-
 νάρης καὶ Σαδήμας, ὁ Θανάσης Ῥαζοκότσικας προε-
 στὼς τῆς πόλεως, ὁ ὀχυροποιὸς Κοκκίνης, ὁ συν-
 τάκτης τῶν ἑλληνικῶν χρονικῶν Ἑλβετὸς Μέγερσ, ὁ
 Κωνσταντῖνος Τρικούπης καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ῥογῶν Ἰω-
 σήφ. Ὁ ἀρχιερεὺς οὗτος, ὁ καθ' ὅλην τὴν πολιορ-
 κίαν διακριθεὶς διὰ τὸν ἔνθερμον πατριωτισμὸν του,
 δὲν ἐπρόφθασε νὰ συνεχέξηλθῃ· καὶ φθάσας ἐπὶ τοῦ
 τείχους καθ' ἣν ὥραν εἰσήρχοντο οἱ ἐχθροὶ ἔρριψε
 δαυλὸν εἰς τινα παρακείμενον φυσεκοφόρον πίθον,
 ἐρρίφθη εἰς αὐτὸν καίόμενον, ἡμιέκῃ, καὶ ἡμίκαυστος
 ἀπεκεφαλίσθη. Ἐφονεύθη ἐπὶ τῆς ἐξόδου καὶ ὁ Παπα-
 διαμαντόπουλος(στ). Καθ' ὃν καιρὸν ἐκινδύνευεν ἡ πό-
 λιν διεβιβάσθη οὗτος εἰς Ζάκυνθον ἐπὶ προμηθείᾳ τρο-
 φῶν· ὁ κίνδυνος ἐκορυφώθη μετ' ὀλίγον καὶ οἱ φίλοι
 του τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ μὴν ἐπανεέλθῃ· ἀλλ' οὗτος
 ἐπανῆλθεν ἐν μέσῳ τῶν συναγωνιστῶν του εἰπὼν
 πρὸς τοὺς ἀποτρέποντας αὐτὸν “ ἢ θὰ σωθῶ ἢ θ' ἀ-
 ποθάνω μετ' αὐτῶν.” Ἀξιοθαύμαστος εἶναι καὶ
 ἡ ἐπὶ τῆς ἐξόδου διαγωγὴ καὶ τελευτὴ τοῦ Χρήστου
 Καψάλη ἐνὸς τῶν προκρίτων τῆς πόλεως. Εἶδεν ὁ
 ἀνὴρ οὗτος τὸ πρῶτὴν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὴν πρὸ πολ-
 λοῦ πάσχουσιν σύμβιον του ἐκπνεύσασαν, τὴν ἡσπά-
 σθη ἀκλαυστεῖ, καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν υἱὸν του πα-
 ρόντα καὶ κλαίοντα “ Μὴ κλαίε υἱέ μου,” εἶπε· “ μάλ-
 λον χαῖρε, διότι ἀπέθανεν ἡ μήτηρ σου καὶ δὲν
 “ ἔπαθε τὰ δεινὰ τῆς τουρκικῆς αἰχμαλωσίας· ἄκουσε
 “ τῶρα τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ πατρός σου·
 “ διέξελθε μετὰ τῶν λοιπῶν τὴν ἐσπέραν ταύτην,
 “ προσπάθησε νὰ σωθῇς, καὶ μὴ φροντίσης περὶ
 “ ἐμοῦ· ἐγὼ εἶμαι ἀσθενὴς καὶ προβεβηκώς, οὐδε-
 “ μίαν ἐλπίδα ἔχω συνδιεξερχόμενος νὰ σωθῶ, καὶ
 “ προτιμῶ ν' ἀποθάνω ἐντὸς τῆς πόλεως ἢ νὰ
 “ αἰχμαλωτισθῶ ἐπὶ τῆς διεξόδου.” Ταῦτα εἶπε, τὸν
 ἐνηγκαλίσθη καὶ τὸν ἀπεχαιρέτησέ. Καὶ ὁ μὲν υἱὸς

ἀπεχωρίσθη τοῦ πατρὸς κλαίων, καὶ διεξελθὼν ἐσώθη· ὁ δὲ πατὴρ στηριζόμενος ἐπὶ τῆς βακτηρίας του περιῆλθε τὰς ὁδοὺς καλῶν ἀσθενεῖς καὶ γέροντας νὰ τὸν συνακολουθήσωσι· πολλοὶ ὑπήκουσαν, καὶ συνελθόντες εἰς τὸ φυσεκοδετεῖον ἐκλείσθησαν, καὶ ψάλλοντες οἱ μὲν ἐξοδίους, οἱ δὲ πατριωτικοὺς ὕμνους, προσήνεγκαν ἑαυτοὺς ὀλοκαυτώματα ἐπὶ τῇ εἰσβολῇ τῶν ἐχθρῶν.

Ἄλλ' ἡ πόλις του Μεσολογγίου ἡ δοξάσασα τὴν Ἑλλάδα ζῶσα ἔμελλε νὰ τὴν ἀναστήσῃ καὶ πεσοῦσα· διότι ἀποδείξασα πασιφανῶς ὅτι Ἕλληνες καὶ Τούρκοι ἦσαν εἰς τὸ ἐξῆς ἀδιάλλακτοι καὶ ἀσυμβίωτοι ἐπετάχυνε διὰ τῆς σωτηριώδους παρεμβάσεως τῶν τριῶν Δυνάμεων τὸ εὐτυχὲς τέρμα τῆς ἐπαναστάσεως.

Χίλιοι ἐννεακόσιοι ἠριθμήθησαν οἱ διαφοροτρόπως ἀποθανόντες ἐπὶ τῆς πολιορκίας Ἑλλήνες· ἄδηλον πόσοι οἱ ἀποθανόντες ἐκ τῶν ὑπὸ τὸν Κιουταγῆν, διότι δὲν διατηροῦνται παρὰ τοῖς ἀτάκτοις στρατολόγια, καὶ ἄλλοι μὲν αὐτογνωμόνως ἔρχονται, ἄλλοι δὲ ἄνευ ἀδείας ἀπέρχονται· ἀλλ' οἱ ὑπὸ τὸν Ἰβραήμ-πασαν ὀπλοφοροῦντες τακτικοὶ ἀπαριθμηθέντες μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως εὐρέθησαν 3500, ἐν ᾧ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἐλθόντες εἰς πολιορκίαν τῆς ἦσαν κατὰ μὲν τινας 8000, κατ' ἄλλους δὲ 10,000. Ἐντεῦθεν καταφαίνεται ἐπὶ ποίᾳ τιμῇ ἡγοράσθησαν τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως καὶ ὅποιοι ἐφάνησαν οἱ ὑπέρμαχοί της.

Εἰσβαλόντος τοῦ Κιουταγῆ εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα τὸ πᾶν ἔκλινε γόνυ ἐνώπιόν του· μόνοι οἱ ἄνδρες οὗτοι ἦσαν ἀκλινῇ τὴν κεφαλὴν των ὑπεράνω ἀσθενοῦς τείχους προκαλοῦντες μᾶλλον ἢ φοβούμενοι τὸν ἐχθρόν. Παμπληθῇ καὶ ἐμπειροπόλεμα στρατεύματα συνέρρευσαν πανταχόθεν ἔξω τῆς πόλεως· πολυειδεῖς καὶ πολυμόχθους ἐπιχειρήσεις εἰς ἄλωσιν τῆς ἐπεχείρησαν· ὅρος ὑψηλὸν πρὸς τὸν

σκοπὸν τοῦτον ἐχειροποίησαν· ἀπτόητοι τὸ τεῖχος πολλάκις πανορμὲι προσέβαλαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν του ξιφοφοροῦντες ἀνέβησαν, ἀλλ' εὕρισκοντες πάντοτε ἀκαταμάχhton τὴν φρουρὰν οὐδὲν κατῴρθωσαν, καὶ μετὰ ὀκταμήνους δεινούς ἀγῶνας καὶ ἀφειδεῖς αἱματοχυσίας κατησχυμένοι ἀνεστρατοπέδευσαν. Ἀπελπισθεῖς ὁ Κιουταγῆς νὰ ἐκτελέσῃ διὰ μόνων τῶν δυνάμεών του τὸ σκοπούμενον ἐπεκαλέσθη τὸν ἰσχυρότερόν του στρατάρχην Ἰβραήμ-πασαν εἰς ἀντίληψίν του. Ἐπαιρόμενος οὗτος ἐφ' οἷς ἐν Πελοποννήσῳ διὰ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ του διεπράξατο, καὶ ἐπὶ τῇ ὀχυρωτικῇ ἐπιστήμῃ τῶν περὶ αὐτὸν ἐρειδόμενος ἔτρεξε πρόθυμος μετὰ πολλῆς δυνάμεως ὅπου ἐκλήθη, καὶ ὀλιγωρῶν ἐν τῇ ὑπεροψίᾳ του καὶ πολιορκοῦντας καὶ πολιορκουμένους, καὶ φράκτην χλευαστικῶς ἐπονομάζων τὸ τεῖχος, τὸ ὁποῖον τόσον ἀντεῖχεν εἰς τὰς ἐπανηλειμμένας προσβολὰς τοῦ ἀντιζήλου του Κιουταγῆ, ἀνεδέχθη νὰ τὸ κυριεύσῃ μόνος δεκαπενθήμερος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πολλὰ πειραθεῖς, πολλὰ τολμήσας καὶ πολλὰ παθὼν ἤυρε τὴν ὑπὸ τοιούτους φρουροὺς φράκτην ἀπόρθητον. Συνηνώθησαν τότε οἱ δύο στρατάρχαι, καὶ συνήνωσαν καὶ τοὺς στρατοὺς των ἀφέντες ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τὰς ἀντιζηλίας των· ἀπελπισθέντες δὲ τοῦ νὰ κατισχύσωσι τῶν φρουρούντων τὸ τεῖχος καὶ συνηνωμένοι ἔστρεψαν ὅλην τὴν προσοχὴν των εἰς κυρίευσιν τῆς λίμνης καὶ ἐν πολλοῖς εὐδοκίμησαν στόλον πολυάρμενον ἔχοντες καὶ στολίσκον αὐτάρκη ἐξ ἑλαφρῶν πλοιαρίων κατασκευάσαντες. Ἀλλὰ 140 ἄνδρες κατέχοντες νησιδίον τι ἐν τῇ λίμνῃ ἀτείχιστον, ἀνώχυρον καὶ ἀνεφοδιάστον κατήσχυναν ὅλας τὰς ἐπιπεσούσας δυνάμεις των, καὶ τὰ παράλιά του πτωμάτων ἐσκέπασαν. Ὑπεραίρεται ὁ Ἕλλην διανοούμενος ὅτι ὅσakis ἡ δεινοπαθοῦσα φρουρὰ τῆς πόλεως ἐκλήθη νὰ παραδώσῃ τὰ ὅπλα

ἀπήντησεν “ ἀποθνήσκω ἀλλὰ δὲν παραδίδω τὰ αἵμα-
τωμένα ὄπλα μου.” καὶ ἀπέδειξε, δι’ ὧν ἐπὶ τέλους
ἔπραξεν, ὅτι ἠσθάνετο ὅ,τι ἔλεγεν. Ἐπῆλθεν ἐν τού-
τοις ἄλλος δεινότατος ἐχθρός, ἡ πείνα· ἀλλ’ οὐδ’ αὐτὴ
ἡ πανολεθρία ἴσχυσε νὰ ταπεινώσῃ τὸ φρόνημά των
καὶ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς ὑποταγὴν. Εἰς ἀποφυγὴν δὲ τοῦ
προφανοῦς ἐντεῦθεν ὀλέθρου καὶ εἰς ἀμόλυντον δια-
τήρησιν τῆς τιμῆς των ἐπεχείρησαν ἐπιχείρημα κιν-
δυνωδέστατον καὶ ἐνδοξότατον· ἄνδρες, γυναῖκες
παιδιά διῆλθαν ξιφῆρεις ὑπὸ τὸ πανσέληνον φῶς καὶ
ἐν μέσῳ ἀκοιμήτου πυρὸς ταφρεύματα, χαρακώματα,
πυροβολοστάσια, τακτικὰ καὶ ἄτακτα στρατεύματα
εἰδότα τὴν ἔξοδόν των καὶ ἐγρηγοροῦντα εἰς κατα-
στροφὴν των.

Ἡ καθ’ ὅλην τὴν δωδεκάμηνον πολιορκίαν ἀκλό-
νητος ἐν τοῖς δεινοῖς καρτερία τῶν ἀνδρῶν τούτων, ἡ
ἀκάθεκτος ἐν ταῖς ἐκδρομαῖς ὁρμή, ἡ ἐν ταῖς μάχαῖς
ἀνυπέρβλητος ἀνδρία, καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ ν’ ἀποθά-
νωσι μᾶλλον ἢ νὰ παραδοθῶσιν ἐξεθάμβησαν καὶ
ἐφόβησαν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς των ὁμολογήσαν-
τας, ὅτι θὰ διελύοντο κακῶς ἔχοντες οἱ στρατοὶ των
ἂν παρετείνετο τρεῖς ἔτι ἑβδομάδας ἡ πολιορκία. Τoi-
οῦτοι ἦσαν οἱ ἄνδρες τοὺς ἄθλους τῶν ὁποίων, τοὺς
καθ’ ὅλον τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα παντὸς ἄθλου λαμ-
προτέρους καὶ οὐδενὸς τῶν ἐν ταῖς ἀρχαίαις καὶ μετα-
γενεστέραις πολιορκίαις φημιζομένων ὑποδεεστέρους,
ἐτίμησαν ἐπαξίως ἡ ᾧδὴ τῶν ποιητῶν, ἡ εὐγλωττία
τῶν ῥητόρων, καὶ ἡ εὐφημία τῶν λαῶν.

1825-26.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΘ.

Ἀποτυχία τῶν εἰς ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ τῆς Καρύστου καὶ εἰς Ληλασίαν τῆς Βυρητοῦ κινήματων τῶν Ἑλλήνων. — Ἐκστρατεία τῶν ὑπὸ τὸν Φαβιέρον τακτικῶν εἰς Εὐβοίαν καὶ ἀποτυχία αὐτῆς. — Καταστροφή τῶν γενιτσάρων καὶ εἰσαξίς τῆς εὐρωπαϊκῆς τακτικῆς εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

ἘΝ ᾧ δὲ ὁ Ἰβραήμης ἠγωνίζετο εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου, ἠγωνίζετο καὶ ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὴν τῆς Τριπολιτσᾶς ὅπου ἀπέμεινεν ὀλίγη φρουρά. Εἰς κατασκοπὴν δὲ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῆς πόλεως ταύτης εἰσῆλθε ρίψοκινδύνως λήγοντος τοῦ νοεμβρίου τοῦ 1825 ὁ Ἰωάννης Φιλήμων ὑπὸ πρόσχημα ὑποταγῆς, ἐφιλοφρονήθη, διέμεινε δύο ἡμέρας, καὶ ἐπὶ λόγῳ προτροπῆς καὶ ἄλλων εἰς ὑποταγὴν ἐξῆλθεν ἀβλαβὴς καὶ ἀνέφερεν ὅ,τι παρετήρησε. Μεγάλῃ δὲ στρατιωτικῇ κίνησις κατέλαβεν ὅλην τὴν Πελοπόννησον πρὸς εὐόδωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου, καὶ λήγοντος τοῦ ἔτους συνήχθησαν ἑξῶθεν τῆς ἐπαπειλουμένης πόλεως πεντακισχίλιοι Πελοποννήσιοι, οἵτινες διαιρεθέντες εἰς τρία σώματα ὤδενσαν περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 27 δεκεμβρίου πρὸς τὴν πόλιν φέροντες κλίμακας εἰς ἀνάβασιν τοῦ τείχους· ἤλπιζαν δὲ ἰὰ ἐπιπέσωσιν ἀπροσδόκητοι, ἀλλ' ἠπατήθησαν, διότι

οἱ Τοῦρκοι προειδοποιηθέντες εὐρέθησαν περίξ τῶν ἐπάλξεων ἄγρυπνοι ἐν ᾧ πρῶσῃγγιζε τὸ ὑπὸ τὸν Πλαπούταν καὶ τὸν Νικήταν πρῶτον σῶμα, καὶ κραυγάζαντες “σὰς εἶδαμεν Ῥωμαῖοι,” τοὺς ἀπεμάκρυναν ἀπράκτους αὐτοβοεῖ. Μόνοι οἱ Τριπολιτσιῶται περίπου 250 ἀπέμειναν καὶ ἐξημερώθησαν πλησίον τῆς πόλεως· ἀλλ’ ἐξῆλθαν κατ’ αὐτῶν ἕως 300 ἵπποις καὶ πεζοῖ καὶ τοὺς ἔτρεψαν φονεύσαντες 28 καὶ ζωγρήσαντες 3. Οἱ εὐτυχεῖς καταδιώκται ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ χωρίου Μαντσαρά, ὅπου ἦσαν τινες τοῦ δευτέρου σώματος ὑπὸ τὸν Γενναῖον καὶ τὸν Τσόκρην, καὶ ἔτρεψαν καὶ αὐτούς· παρ’ ὀλίγον δὲ νὰ συλλάβωσι ζῶντα καὶ τὸν σὺν αὐτοῖς Ἀγαλόπουλον ἐκπεσόντα τοῦ ἵππου του. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην δισχίλιοι Πελοποννήσιοι ὑπὸ τὸν Νικήταν καὶ ἄλλους κατέλαβαν τὸ Μακρυπλάγι εἰς παρεμπόδισιν τῶν μετακομιζομένων ἐκ τῶν μεσσηνιακῶν φρουρίων εἰς Τριπολιτσάν τροφῶν.

Πρό τινος δὲ καιροῦ ἦλθέ τις ἀπεσταλμένος εἰς τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν παρὰ τοῦ Ἐμῆρ-Μπεσίρη ἡγεμόνος τοῦ Λιβανίου ὅρους εἰς σύνδεσιν σχέσεων μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ δὲν εἶχε πῶς ν’ ἀποδείξη τὴν ἀποστολὴν του, διότι πολλὰ παθὼν καθ’ ὁδὸν ἀπώλεσεν, ὡς ἔλεγε, τὰ ἐφοδιαστικά του. Λαβοῦσα ἐντεῦθεν ἀφορμὴν ἡ κυβέρνησις ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ἐμίρην τὸν ἀρχιερέα Εὐδοκιάδος Γρηγόριον ἵνα πληροφορηθῇ περὶ τῆς ἀποστολῆς ταύτης, καὶ τὸν ἐνθαρρύνῃ εἰς ἀποστασίαν κατὰ τοῦ κυριάρχου του. Ὁ Ἐμίρης ἐδέχθη φιλικῶς τὸν πρέσβυν καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐκστρατεύσῃ, ἂν ἔστελλεν ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ναυτικὴν δύναμιν πρὸς τὰ παράλια τῆς Συρίας· ἀλλ’ ἐξ αἰτίας τῶν δεινῶν περιστάσεων τῆς Ἑλλάδος ἡ ναυτικὴ δύναμις δὲν ἐστάλη, καὶ τὸ σχέδιον δὲν ἐνηργήθη.

Ἀρχομένου δὲ τοῦ μαρτίου τοῦ 1826 ἐναύλωσεν

ὁ Χατση-Μιχάλης πλοιά τινα ἐξ ιδίων του, συμπαρέλαβεν ὡς συναγωνιστάς του τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Βάσον καὶ Κριεζώτην, καὶ συναποπλεύσαντες οἱ τρεῖς μετὰ 800 ὀπλοφόρων πρὸς τὰ παράλια τῆς Συρίας ὅχι ἐπὶ συμμαχίᾳ ἀλλ' ἐπὶ λεηλασίᾳ, ἐπάτησαν ἀπροσδοκῆτως τὴν Βυρητόν· ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξέλθωσιν ἄπρακτοι καὶ κακῶς ἔχοντες. Ἐν ᾧ δὲ ἦσαν ἐκτὸς τῆς πόλεως ἐστρατοπεδευμένοι, καὶ ἐσχεδιάζαν νὰ δοκιμάσωσιν ἀλλοῦ τὴν τύχην των, κατέβη αἴφνης πολλὴ δύναμις τοῦ Ἑμίρη ἐπὶ σκοπῇ ἢ νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἂν ἦλθαν ὡς ἄρπαγες, ἢ νὰ τοὺς δεξιωθῇ ἂν ἦλθαν ὡς σύμμαχοι κατὰ τὸ ἄλλοτε σχέδιον. Οἱ περὶ τὸν Χατση-Μιχάλην ὑπεκρίθησαν ὅτι ἦλθαν ὡς σύμμαχοι, ἀλλ' ἐξ ὧσων ἔπραξαν δὲν ἐπιστεύθησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποπλεύσωσιν ὡς κακὰ μελετῶντες· κατῆραν δὲ εἰς Κύπρον, καὶ βλάψαντες τὸν τόπον ἐκείνον ἐπανήλθαν εἰς Σύραν.

Ἐν τούτοις τὸ τακτικὸν τῆς Ἑλλάδος ἠϋξανε καὶ ἐβελτιοῦτο χάρις εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς κυβερνήσεως καὶ εἰς τὸν ἀκάματον ζῆλον τοῦ νέου ἀρχηγοῦ αὐτοῦ Φαβιέρου. Ὁ φιλέλλην οὗτος καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν Ναυπλίῳ ἀσθένειαν μετέφερε τὸ σῶμα τοῦτο εἰς Ἀθήνας τὴν 5 ὀκτωβρίου τοῦ 1825 πρὸς ἐξάσκησίν του ἀφήσας ἐν τάγμα ἐν Ναυπλίῳ ὡς φρουρὰν τῆς κυβερνήσεως.

Καλλίστην ὑποδοχὴν ἤϋρεν ὁ Φαβιέρος καὶ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις καὶ παρὰ τῷ ἀρχηγῷ Γούρᾳ, καὶ πολλοὶ τῶν ἐντοπίων κατετάχθησαν ὡς νεοσύλλεκτοι· καὶ αὐτὸς ὁ Γούρας ἔλαβε προγυμναστήν, καὶ ἐνεδύθη ἔνδυμα ἀπλοῦ τακτικοῦ. Τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι εὕρισκόμενοι ἐκεῖ ὀπλαρχηγοί, ὡς ὁ Μακρυγιάννης, ὁ Μαμούρης καὶ ὁ Ρούκης· καθ' ἡμέραν δὲ συνέρρεαν καὶ ἄλλοθεν νεοσύλλεκτοι καὶ κυρίως ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τοὺς

οποίους ἐπρωτίμα ὁ Φαβιέρος τῶν φερόντων ἤδη ὄπλα λέγων ὅτι ἐπιθυμητότερον νὰ γράφῃ τις ἐπὶ καθαροῦ ἢ μελανωμένου χαρτίου· ἀλλὰ δὲν παρῆλθαν τρεῖς ἐβδομάδες μετὰ τὴν μετάβασίν του εἰς Ἀθήνας, καὶ κατ' ἐντονον διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως μετέβη εἰς Σπέτσας ὅπου ἐλέγετο ὅτι ὁ Ἰβραήμης ἐμελέτα ἀποβάσιν. Σαράντα ἡμέρας διέτριψεν ἐκεῖ, καὶ ἀφ' οὗ ἐξέλειψε πᾶσα ὑποψία ἀποβάσεως ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας. Τόσον δὲ προώδευσεν ὁ στρατὸς του ὥστε λήγοντος τοῦ 1825 συνίστατο εἰς 3700. Ἐκτὸς τοῦ τακτικοῦ σώματος ὠργάνισεν ὁ Φαβιέρος ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Μαμούρη, τοῦ Λέκα καὶ τοῦ Στέφου Σέρβου ἐλαφρά τινα σώματα λεγόμενα σταυροφορικά, διότι ἔφεραν οἱ στρατιῶται ἐπὶ τοῦ στήθους πάνινον σταυρόν· ὥφειλαν δὲ νὰ παρευρίσκωνται μόνον εἰς τὴν γενικὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ τακτικοῦ. Ἐν ὅσῳ ἐσώζοντο λείψανα τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου ἢ κυβερνήσεις ἐχορήγει προθύμως τὰ εἰς ὑπαρξιν καὶ διατήρησίν του· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐξηντλήθησαν, ὁ στρατὸς ἐκινδύνευε νὰ διαλυθῇ, ἢ ν' ἀτακτῇ. Εἰς ἀποφυγὴν τοῦ κακοῦ τούτου καὶ εἰς ὠφέλειαν τῆς πατρίδος ἀπεφάσισεν ὁ ἀρχηγὸς του νὰ ἐκστρατεύσῃ ποριζόμενος ἄλλοθεν τὰ πρὸς τὸ ζῆν· καὶ μετὰ μακρὰν σκέψιν περὶ τοῦ καταλληλοτέρου μέρους ἐξεστράτευσεν τὴν 12 φεβρουαρίου εἰς Εὐβοίαν διατεινομένων πολλῶν ὅτι καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἦσαν ἐκεῖ εὐπόριστα καὶ ἡ νῆσος εὐάλωτος· συνεκροτεῖτο δὲ ἡ ἀκολουθοῦσα αὐτὸν δύναμις ἐκ τοῦ πρώτου τάγματος, δύο ἱλῶν τοῦ ἱππικοῦ, ὀγδοῆντα ἱππέων ἀνίππων, μιᾶς κανονοστιχίας ἐχούσης τέσσαρα ὀρεινὰ κανόνια καὶ ἑκατὸν εἴκοσι κανονοβολιστάς, καὶ ἐξ 700 σταυροφόρων, ὥστε ὅλοι οἱ συνεκστρατεύοντες ἦσαν περίπου 2750. Τὸ στράτευμα τοῦτο ἠϋλίσθη τὴν 14 εἰς Ἀνηφορίτην· ὁ δὲ ἀρχηγὸς του ὑπῆγε τὸ ἑσπέρας εἰς κατασκοπὴν τοῦ φρουρίου τοῦ Καραμπαμπᾶ ἐπ' ἐλπίδι νὰ τὸ κυ-

ριεύσῃ ἐξ ἀπροόπτου· ἀλλὰ πεισθεὶς ὅτι δὲν ἐπραγματοποιεῖτο ὅ,τι ἤλπιζε παρητήθη τοῦ σχεδίου του, μετέφερε τὴν ἐπαύριον τὸ στράτευμά του εἰς Ὠρωπόν, τὴν μεθαύριον εἰς Καπανδρίτι, καὶ τὴν ἐφεξῆς εἰς Μαραθῶνα καὶ Βρανᾶν, ὅπου καὶ διέμεινε δεκαπέντε ἡμέρας ἀνεμένων τὰ εἰς μετάβασιν τοῦ στρατεύματός του πλοῖα. Ἐκεῖ διατρίβων ἐξέδωκε τὴν 20 κήρυγμα εἰς ἀποκλεισμόν τῶν παραλίῶν Εὐβοίας καὶ Βώλου, καὶ ἔστειλε πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτοῦ τὴν ἐν ὑπηρεσίᾳ τοῦ τακτικοῦ γολέτταν, ἣτις ἔφερε μετ' ὀλίγον πλουσίαν λείαν. Διαρκούσης δὲ τῆς δεκαπενθημέρου ταύτης διατριβῆς του τὸ στράτευμα ἔπαθε καὶ φυσικῶς καὶ ἠθικῶς δι' ἔλλειψιν καταλυμάτων καὶ ἄλλων ἀναγκαίων ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ διὰ τὸ νοσῶδες τοῦ μέρους ἐκείνου· πολλοὶ ἠρρώστησαν, τινὲς ἀπέθαναν, καὶ ἱκανοὶ ἐλειποτάκτησαν. Ὁ δὲ Φαβιέρος μετέφερεν ἄλλους πρὸς ἀναπλήρωσιν ἐξ Ἀθηνῶν· καὶ ἐπειδὴ τὰ ἀναμενόμενα πλοῖα δὲν ἐφαίνοντο, καὶ πᾶσα περαιτέρω χρονοτριβὴ ἔβλαπτεν, ἐπεβίβασε τὸ στράτευμά του εἰς ὅσα ἡῦρε παραπλέοντα τὰ παράλια τῆς Ἀττικῆς πλοιάρια, καὶ τὸ ἀπεβίβασε τὴν 2 μαρτίου εἰς Στοῦρα ὅπου καὶ ἐξενύκτισεν, ἀλλὰ δὲν ἡῦρε τὴν ὁποίαν ἤλπιζεν ὑποδοχὴν· πολλὰ παθόντες οἱ χωρικοὶ ἐκείνων τῶν μερῶν ἐπὶ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκστρατειῶν, καὶ φοβούμενοι μὴ πάθωσι τὰ αὐτὰ διεσκορπίσθησαν· τὴν δὲ ἐπαύριον ἀφήσας ἐκεῖ δύο λόχους ἐξεστράτευσεν εἰς Κάρυστον φρουρουμένην ὑπὸ 600 Τούρκων, καὶ κατέλαβε τὰ περιβόλια ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπέχοντα τοῦ φρουρίου· καὶ τὸ μὲν πρῶτον τάγμα ἐτοποθετήθη πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τοῦ φρουρίου, τὸ δὲ ὑπόλοιπον στράτευμα πρὸς τὸ δυτικὸν τοῦ προαστείου. Τὴν 5 μαρτίου τέσσαρες λόχοι τοῦ πεζικοῦ καὶ τὰ ἐλαφρὰ σώματα ἐπλησίασαν τὴν πύλην τοῦ φρουρίου καὶ τὴν ἐκανοβοόλουν· ἀλλ' ἔσπασαν μετ' ὀλίγον οἱ ἄξονες τῶν

ὑποστατῶν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς διέταξε τὴν ὑποχώρησιν. Ἐκ τούτου ἐνθαρρυνθέντες οἱ ἐχθροὶ ὤρμησαν εἰς κυρίευσιν τῶν κανονίων καὶ ἔβαλαν εἰς ἀταξίαν τοὺς στρατιώτας· ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν ἐτοιμότητα τοῦ λοχαγοῦ Βερεντιέρου ἀπέτυχαν καὶ ἐκακόπαθαν. Ἐν τοσούτῳ ὁ Φαβιέρος παρατηρήσας ὅτι τὸ φρούριον δὲν ἦτον, ὡς ἠλπίζεν, εὐάλωτον, καὶ ὅτι χρεία ἦτο τακτικῆς πολιορκίας, ἀνήγειρεν ἀντικρὺ τοῦ φρουρίου ἐπὶ τινος ἀκρολοφίας πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος κανονοστάσιον, καὶ μὴ ἔχων κανόνια πολιορκίας ἔστησε δύο ἐνὸς πλοίου ἀνεπιτήδεια πρὸς τὸν σκοπὸν του· καὶ τὸ μὲν πρῶτον τάγμα ἔμεινεν ὅπου ἦτο, τὸ δὲ λοιπὸν του στράτευμα ὠχυρώθη πλησιέστερον τοῦ προαστείου, δύο δὲ λόχοι ἐτυποθετήθησαν ὀπισθεν τοῦ φρουρίου πρὸς τὸ ἀρκτικὸν μέρος, ὥστε τὸ φρούριον ἐπολιορκεῖτο πανταχόθεν· ἐκόπη δὲ καὶ τὸ εἰσρέον νερόν· εἰς στενοτέραν δὲ πολιορκίαν τοῦ φρουρίου ὁ Φαβιέρος διέταξε τὴν ἐξ ἐφόδου κυρίευσιν τοῦ προαστείου, καὶ τὴν 12 ὄρθρου βαθέως ὁ τέταρτος λόχος ὁ ὑπὸ τὸν Ἀνδριέτην, ὁ ἔκτος ὁ ὑπὸ τὸν Βεραντιέρον, καὶ ὁ τῶν εὐζώνων ὁ ὑπὸ τὸν Κάρπον προσβαλόντες τὸ προάστειον ἐκυρίευσαν τὰς ἐν αὐτῷ οἰκίας ἐκτὸς τῶν πλησίον τοῦ φρουρίου· ἡμέρας δὲ γενομένης ἔστειλεν ὁ Φαβιέρος καὶ τὰ λοιπὰ σώματα εἰς κυρίευσιν ὅλου τοῦ προαστείου· ἀλλὰ δῖωροι ἀλλεπάλληλοι προσβολαὶ κατὰ τῶν οἰκιῶν τῶν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν κρατουμένων καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πυρὸς τοῦ φρουρίου κειμένων ὅχι μόνον ἀπέβησαν εἰς μάτην, ἀλλ' ἐπέφεραν καὶ βαρεῖαν βλάβην. Οἱ δύο πρῶτοι λόχοι ἀπώλεσαν τὸ ἥμισυ τῆς δυνάμεώς των καὶ σχεδὸν ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ὑπαξιωματικούς των· ἐπληρώθησαν οἱ λοχαγοὶ Ἀνδριέτης, Βεραντιέρος καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Καρατσᾶς, καὶ ἐσκοτώθη ὁ λοχαγὸς Πίσσας· βαρεῖαν βλάβην ὑπέφεραν καὶ τὰ σώματα τῶν σταυ-

ροφόρων καὶ ἐπληρώθη ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Στέφος· πολλὰ ὑπέφεραν καὶ οἱ ὡς ἐπικούροι ἐλθόντες· λόχοι μετ' αὐτὰ τὰ παθήματα οἱ μὲν ἀσθενεῖς καὶ τραυματίαι ἐστάλησαν εἰς τὰς νήσους πρὸς ἰασίν των, οἱ δὲ λοιποὶ μετέβησαν εἰς Λυκόρρεμα, παραλίαν θέσιν ἀντικρὺ τοῦ νησιδίου τῶν Πεταλιῶν, ὅπου ἦσαν παλαιὰ χαρακώματα, κοινῶς λεγόμενα ταμπούρια τοῦ Κριεζώτη, τὰ ὅποια ἐχρησίμευσαν πολλάκις ὡς καταφύγιον. Ἀλλ' ἡ ἐπίπονος πορεία ἐν μέσῳ δυσβάτων τόπων καὶ ἡ στέρησις τῶν ἀναγκαίων ἠϋξήσαν τὰ κατὰ τὴν 12 παραλύσαντα τὸν στρατὸν δεινὰ ἀσυνείθιστον εἰς τὰ τοιαῦτα διὰ τὴν νεοσυλλεξίαν του. Φθάσαν δὲ περὶ τὸ μεσονύκτιον τὸ στράτευμα εἰς Λυκόρρεμα ἤρχισε νὰ ἐπισκευάζῃ τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα χαρακώματα· ὁ δὲ ἀκάματος ἀρχηγὸς του τοποθετήσας διαφόρους φυλακὰς περιήρχετο φαιδρὸς ἐν μέσῳ τῶν σκυθροπαζόντων στρατιωτῶν ἐνθαρρύνων αὐτοὺς καὶ συνεργαζόμενος· ἀλλὰ μόλις ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς 13 ἐφάνη αἴφνης τὸ ἐχθρικὸν ἰππικόν, καὶ προσβαλὼν τὴν προφυλακὴν κοιμωμένην κατέκοψε ἐπτὰ λογχιστάς καὶ τὸν ὑπαξιωματικόν, καὶ ἐπροχώρησε βοηθὸν ἔχον καὶ μικρὸν μέρος πεζικοῦ πρὸς τὸ ἐλληνικὸν στρατόπεδον. Ὁ Φαβιέρος παρατηρήσας τὴν ὀλιγότητα τοῦ ἐχθρικοῦ τούτου σώματος διέταξε τρεῖς λόχους καὶ τὰ ἐλαφρὰ σώματα νὰ βαδίσωσι κατ' αὐτοῦ, καὶ νὰ προσπονηθῶσι μετὰ μικρὸν πυροβολισμὸν ὅτι ὑπεχώρουν· διέταξε δὲ καὶ τὸ ἰππικόν του νὰ ἐνεδρεύῃ ὅπισθεν λοφίσκου τινὸς καὶ νὰ μὴν ἐπιπέσῃ προτοῦ νὰ φθάσωσιν οἱ ἐχθροὶ εἰς τινα μικρὰν κοιλάδα διώκοντες τοὺς ὑποχωροῦντας· καὶ τὸ μὲν πεζικὸν ἐνήργησεν ἀκριβῶς τὰ διαταχθέντα, ἀλλὰ τινὲς τοῦ ἰππικοῦ ἐπέπεσαν προτοῦ νὰ καταβῶσιν οἱ ἐχθροὶ εἰς τὴν κοιλάδα. Τὸ παράκαιρον τοῦτο κίνημα ἀνεκάλυψε τὸ στρατήγημα, καὶ οἱ ἐχθροὶ δὲν ἐπροχώρησαν, ἀλλὰ μέιναντες ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τινος

λόφου ἐγκαταλειφθέντος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὠχυρώθησαν· μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ Ὁμέρπασας πανστρατιῇ· δισχίλιοι ἦσαν οἱ πεζοὶ καὶ τετρακόσιοι οἱ ἵππεῖς. Οἱ πεζοὶ ἐστρατοπέδευσαν ἀντικρὺ τῶν ἑλληνικῶν χαρακωμάτων καὶ μετ' ὀλίγον ἐφώρμησαν, ἀλλ' ἐβλάβησαν καὶ ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν πεζικῶν σωμάτων, τὰ ὅποια ἐξελθόντα τῶν χαρακωμάτων κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ των προσέβαλαν γενναίως καὶ εὐτυχῶς τὸν ἐχθρόν· τὸ δὲ ἱππικὸν ὥς μὴ ἀξιόμαχον διὰ τὴν ὀλιγότητά του διετάχθη νὰ μὴ κινηθῇ· ἀλλ' αὐτὸ ἰδὼν ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἀπεκρούσθησαν καὶ ὑπεχώρουν ἔπescen ἀτάκτως κατ' αὐτῶν, καὶ ὀδηγούμενον ἱπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ Ἱμπροχώρη, ἀπόντος τὴν ὥραν ἐκείνην τοῦ ἱππάρχου, δὲν ἔπαυε καταδιώκον αὐτούς. Οἱ Τοῦρκοι παρατηρήσαντες ὅτι οἱ καταδιώκοντες αὐτούς ἵππεῖς ἦσαν μόλις ἑκατόν, ἐστράφησαν καὶ τοὺς ἐκύκλωσαν. Τότε συνήφθη κρατερὰ μάχη ἱππέων πρὸς ἵππεῖς· ἐπανελθὼν δ' ἐν τούτοις ὁ ἱππαρχος καὶ ἰδὼν ὅτι τὸ σῶμα του ἐκινδύνευε, διέσχισεν ὁρμήσας τὸ ἐχθρικὸν ἱππικὸν καὶ ἦλθεν ὅπου ἡ μάχη πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν ὀλίγων ἱππέων του· καὶ ἐπειδὴ τὸ ἐχθρικὸν ἱππικὸν ἦτο κατὰ πάντα ἀνώτερον, διέταξε τὴν ὑποχώρησίν των καὶ διὰ τῆς στρατηγικῆς ἐπιδεξιότητος καὶ ἀφοβίας του τὴν ἔφερεν εἰς εὐτυχὲς πέρας ἐν μέσῳ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου. Εἴκοσι ἵππεῖς Ἕλληνες ἔπescen, καὶ ἔπescen εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν καὶ λαμπρά τις σημαία, τὴν ὁποίαν κεντήσασαι Παρίσιαι νεάνιδες τὴν ἐπρόσφεραν εἰς χρῆσιν τοῦ ἱππικοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τούτοις τὸ ἐχθρικὸν πεζικόν, τὸ μὴ συμμεθέξαν τῆς ἱππομαχίας ταύτης εἰμὴ δι' ἀκροβολισμῶν, κατεγίνετο νὰ κυκλώσῃ διὰ χαρακωμάτων τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον· τοῦτο ἰδὼν ὁ Φαβιέρος διέταξε νὰ ἐπανεέλθωσιν ὅλα τὰ σώματα εἰς τὰ ὀχυρώματά των καὶ νὰ τὰ ἐνδυναμώσωσιν.

Ἐν ὅσῳ ἡ διὰ θαλάσσης κοινωνία ἦτον ἐλευθέρα, ὁ στρατὸς ἂν καὶ πολιορκούμενος διὰ ξηρᾶς δὲν ἐστέρειτο τροφῶν· ἀλλὰ τὴν 20 ἐφάνησαν ἔμπροσθεν τοῦ Λυκορρέματος ἑνδεκα ἑνοπλά πλοῖα τουρκικὰ ἐκ Χαλκίδος καὶ ἠνάγκασαν ἑλληνικά τινα πλοῖα ἐλλιμενίζοντα ἐκεῖ καὶ ἔχοντα τροφὰς ν' ἀναχωρήσωσι προτοῦ ν' ἀποβιβάσωσιν αὐτάς· προσορμήσαντα δὲ τὰ ἐχθρικὰ ἀπεβίβασαν κανόνια ἅτινα ἐτέθησαν ἐπὶ διαφόρων ὑψηλῶν καὶ καταλλήλων θέσεων. Τοιοῦτοτρόπως τὸ τακτικὸν στερούμενον τροφῶν, πολιορκούμενον καὶ κανονοβολούμενον διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἔπεισεν εἰς ἄκραν ἀθυμίαν καὶ ἀπελπισίαν· οἱ στρατιῶται δὲν ὑπήκουαν τοὺς ἀξιωματικούς των, καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ των ἐξετέλουν τὰ κοινὰ ἔργα τῶν στρατιωτῶν· μόνη ἡ παρουσία τοῦ ἀρχηγοῦ των τοὺς ἐνεθάρρυνεν ὁπωσοῦν ἐν μέσῳ τῶν περιστοιχιζόντων αὐτοὺς δεινῶν· ἀλλ' ἡ ἑλλειψις τῆς τροφῆς ἐγένετο ἡμέρα τῇ ἡμέρα μᾶλλον ἐπαισθητή· τὰ κρέατα τῶν ἵππων καὶ τὰ λάχανα ἦσαν ἡ τροφή των, καὶ ἐλάμβαναν καὶ αὐτὸ τὸ νερὸν πολλάκις ἐπὶ τιμῇ αἵματος. Καλῇ τύχῃ γενομένου γνωστοῦ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου ἔσπευσεν ἡ ἐν Αἰγίνῃ ἐπιτροπὴ τῶν Ψαριανῶν νὰ στείλῃ τέσσαρα πολεμικὰ πλοῖα εἰς σωτηρίαν τῶν κινδυνευόντων· ἦλθαν κατόπιν καὶ δύο ὕδραϊκά, ἐπροθυμήθησαν καὶ ἔστειλαν οἱ ἐν Σύρᾳ ἔμποροι τροφάς, καὶ οὕτως ἀπεμακρύνθησαν τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα, καὶ ἐδόθησαν αἱ τροφαί· ἔφθασαν μετ' ὀλίγον καὶ ἄλλα τρία πλοῖα φέροντα πεντακοσίους στρατιώτας ὑπὸ τὸν Κριεζώτην καὶ τὸν Βάσον τοὺς ἐπανελθόντας ἀπὸ Βυρρητοῦ καὶ μαθόντας ἐν Σύρᾳ τὴν δεινὴν θέσιν τῶν τακτικῶν, καὶ τότε ἀπεμακρύνθησαν ὁλοτελῶς τοῦ παράθαλασσίου οἱ ἐχθροὶ, ἤνοιξεν ἡ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν πλοίων κοινωνία, καὶ τὴν νύκτα τῆς 21 ἐμβῆκαν οἱ περὶ τὸν Φαβιέρον εἰς τὰ πλοῖα, καὶ τὰ μὲν ἐλαφρὰ σώματα ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Ἀτ-

τικήν, τὰ δὲ τακτικὰ εἰς Κέα καὶ Τήνον δεινῶς πάσχοντα. Οἱ δὲ ἐν Ναυπλίῳ ἐναπομείναντες τακτικοί, πληροφορηθέντες τὰ δεινὰ τῶν συστρατιωτῶν τῶν καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἔτρεξαν αὐθόρμητοι εἰς τὸν στρατῶνά των, καὶ δράξαντες τὰ ὄπλα παρετάχθησαν ἐν τῇ ἔξωθεν αὐτοῦ πλατεία ἀξιούντες μεγάλη τῇ φωνῇ νὰ τοὺς ὀδηγήσωσιν οἱ ἀξιωματικοὶ των εἰς Πεταλιούς πρὸς λύτρωσιν τῶν συναδέλφων των· καὶ ἐπειδὴ δὲν εἰσηκούσθησαν, ἐξῆλθαν τοῦ Ναυπλίου ὑπὸ τὴν διοίκησιν δεκανέως· ἀλλὰ μαθόντες αὐθήμερον τὴν ἀναχώρησιν τῶν κινδυνεύόντων συστρατιωτῶν ἐπανῆλθαν εἰς τὸν ἐν Ναυπλίῳ στρατῶνά των.

Τὸ ἔτος τοῦτο ἡλλοιώθη ἡ στρατιωτικὴ κατάστασις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Πρὸ πολλοῦ ὑπερεπεθύμει ὁ σουλτὰν Μαχμούτης, ὥς ἄλλοτε διελάβαμεν, νὰ μεταρρυθμίσῃ τὰ τῆς ἐπικρατείας του ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον, καὶ πρὸ πάντων νὰ εἰσάξῃ τὴν τακτικὴν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν του, θεήλατον μάλιστα θεωρῶν ἐκ νεότητός του τὸν γενιτσαρισμὸν καὶ ἔχων ἔκτοτε κατὰ νοῦν τὴν καταστροφὴν του· ἀλλὰ τὰ παθήματα τοῦ προκατόχου του Σελήμη, καὶ αἱ προλήψεις τοῦ ἔθνους του τὸν ἠνάγκαζαν νὰ κρύπτῃ μέχρι πολλοῦ τὰ φρονήματά του καὶ νὰ προσποιῇται τὸν φιλογενίτσαρην· ἀποφασίσας δὲ νὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν τὸ κινδυνῶδες σχέδιόν του τὸ ἔτος τοῦτο ἐκέρδισεν ἐν πρώτοις τὸ τάγμα τῶν πυροβολιστῶν του, καὶ μετὰ ταῦτα ἔφερεν ἔξωθεν καὶ ἐτοποθέτησεν ἐπὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης ὀχθῆς τοῦ Βοσπόρου πάμπολλα ἐπαρχιακὰ στρατεύματα, τὰ μὲν ὑπὸ τὸν Χουσεήμπασαν τὰ δὲ ὑπὸ τὸν Μεχμέτπασαν, πρὸς ἀσφάλειαν δῆθεν τῆς βασιλευούσης καὶ ἀποστολὴν αὐτῶν κατὰ τῶν ἀποστατῶν· καὶ ταῦτα πράξας ἐκάλεσε παρὰ τῷ Σεχουλησλάμῃ τοὺς μεγιστάνας εἰς συμβούλιον (α), ὅπου

ἐθεωρήθη ἀναγκαία ἡ εἰσαγωγή τῆς ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις στρατιωτικῆς τάξεως ὡς τῆς μόνης ἱκανῆς εἰς ὑπεράσπισιν τῆς κινδυνευούσης αὐτοκρατορίας. Τούτου δὲ γενομένου ἀνεγνώσθη βασιλικὸν διάταγμα νομοποιοῦν τὴν στρατιωτικὴν μεταρρύθμισιν, καὶ μακρὰ διάταξις ἐξηγοῦσα τὰς ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς τάξεως ὠφελείας, κανονίζουσα τὰ περαιτέρω, οἰκονομοῦσα εὐμενῶς τὰ συμφέροντα τῶν γενιτσάρων καὶ διατάττουσα νὰ ἐγγραφῶσιν ὡς τακτικοὶ 7500 γενίτσαροι πρὸς 150 ἐξ ἐκάστου τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαφόρων λόχων· εἰς δικαιολογίαν δὲ καὶ ἐνίχυσιν τῆς εἰσαγωγῆς τῆς τακτικῆς καὶ θρησκευτικῶς ἀνέγνωσεν ὁ μουφτῆς φετῶν λέγοντα ὅτι ἡ μελέτη τῆς στρατιωτικῆς ἐπιστήμης ἦτο χρέος ἱερὸν παρὰ τοῖς πιστοῖς· ἐπευφημισάντων δὲ τῶν παρεστώτων καθυπεβλήθησαν εἰς βαρείας ποινὰς οἱ ἀπειθεῖς καὶ φιλοτάραχοι καὶ ἐδημοσιεύθησαν τὰ ὀρισθέντα. Ἀγογγύστως ἐνηργήθη ἡ ἐγγραφή· ἀλλὰ μέγας γογγυσμὸς ἠγέρθη καθ' ἣν στιγμὴν ἤρχισεν ἡ ἀσκήσις τοῦ τακτικοῦ βήματος καὶ ἡ χρῆσις τοῦ λογχοφόρου ὅπλου. Τὴν ἐσπέραν τῆς 2 ἰουνίου συνήλθαν πολλοὶ γενίτσαροι εἰς τοὺς στρατῶνάς των καταβοῶντες παρρησίᾳ καὶ καλοῦντες τὴν στρατιωτικὴν μεταρρύθμισιν παράβασιν τῶν θείων ἐντολῶν τοῦ κορανίου· κατηγοροῦν δὲ ὡς πρωταιτίους αὐτῆς τὸν ἀρχιβεζίρην, τὸν γενιτσάραγάν των, τὸν Νεσδοσίπ-Ἐφένδην ἐπίτροπον τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ καὶ τινὰς ἄλλους· περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον ὥρμησαν εἰς τὰς κατοικίας των, καὶ μηδένα εὐρόντες τὰς διήρπασαν· καὶ ὁ μὲν ἀχριβεζίρης, ὁ γενιτσάραγας καὶ ὁ Νεσδοσίπης κατέφυγαν εἰς τὸ Γιαλί-κίόσκι, ὅπου συνήλθαν πρῶτας γενομένης καὶ ἄλλοι μεγιστᾶνες τοῦ κράτους· κ' ἐκεῖθεν μετέβησαν ὅλοι εἰς Ἀρολὰν-Χανέν. Οἱ δὲ γενίτσαροι ἀφέντες τοὺς στρατῶνάς των συνέρρευσαν περίπου εἰκοσι χιλιάδες εἰς τὸ ἵπποδρόμιον, μετέφεραν ἐκεῖ κατὰ

τὴν ἐπὶ τῶν στάσεων συνήθειαν τὰ κακκάβιά των, καὶ ἐξηρεύοντο στασιώδεις λόγους καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ σουλτάνου, ὅστις μαθὼν τὰ συμβάντα ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐκ τοῦ Μπεσίκ-τασίον ὅπου διέτριβεν. Ἐν ᾧ δὲ οἱ γενίτσαροι κατεβόων, ἡ Πύλη ἔφερεν ἐκ τοῦ κανονοστάθμου τοὺς πιστοὺς καμονοβολιστάς της, ἀπεβίβασε καὶ τοὺς ναυμάχους της, ἔφερεν εἰς τὴν πόλιν καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου στρατεύματα, μετεκόμισε καὶ τὴν ἱερὰν σημαίαν εἰς τὸ ζαμίον τοῦ σουλτάν-Ἀχμέτη, καὶ ἐκάλεσε περὶ αὐτὴν ὅλους τοὺς πιστούς, ὡς ἂν ἐκινδύνευεν ἡ αὐτοκρατορία· παρηκολούθησαν δὲ τὴν ἱερὰν σημαίαν εἰς τὸ ῥηθὲν ζαμίον ὁ ἀρχιβεζίρης καὶ οἱ λοιποὶ μεγιστᾶνες ὅπου καὶ διέμειναν. Τρεῖς ἐκλήθησαν οἱ στασιασταὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου νὰ ἔλθωσιν ὑπὸ τὴν ἱερὰν σημαίαν καὶ νὰ ὑπακούσωσι τὸν ἀρχηγόν των, καὶ τρεῖς παρήκουσαν ἀπαιτοῦντες μεγάλη φωνὴ τὴν κατάργησιν τοῦ τακτικοῦ συστήματος καὶ τὰς κεφαλὰς τοῦ γενιτσάραγα, τοῦ ἀρχιβεζίρη, τοῦ καπητάν-πασᾶ, τοῦ Νεσδτσίπη καὶ ἄλλων. Πλήρης τότε ἀγανακτῆσεως ὁ σουλτάνος ὡς περιφρονούμενος ἀνέκραξεν “ἐξολοθρεύσατε τοὺς ἀσεβεῖς,” καὶ εὐθὺς ὥρμησαν κατὰ τῶν ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ ἀσεβῶν οἱ μὲν κανονοβολισταὶ καὶ ναυμάχοι ὑπὸ τὸν καπητάν-πασᾶν, τὰ δὲ λοιπὰ στρατεύματα ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς των Χουσεήμπασαν καὶ Μεχμέτπασαν· συνέρρευσεν ἐπὶ τῇ θεᾷ τῆς ἱερᾶς σημαίας καὶ μέγα πλῆθος κατὰ τῶν γενιτσάρων, καὶ τὸ αἷμα ἐπλημμύρησε, καὶ οἱ γενίτσαροι ἡττηθέντες ἐγκατέλειψαν τὸ ἵπποδρόμιον, καὶ κατέφυγαν εἰς τοὺς στρατώνάς των· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ κατεδιώχθησαν, πάμπᾶλλοι ἐφονεύθησαν καὶ οἱ στρατῶνές των ἐκάησαν. Τὴν δὲ ἐπαύριον, ἡμέραν παρασκευὴν, ὁ ἀρχιβεζίρης, ὁ μουφτῆς καὶ ἄλλοι μεγιστᾶνες καθήμενοι ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ ῥηθέντος ζαμίου ἐξέδιδαν ἐντάλ-

ματα συλλήψεως δικάζοντες καὶ καταδικάζοντες. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὑπῆγεν ὁ σουλτάνος εἰς τὸ ζαμίον συνοδευόμενος ὅχι ὡς πάντοτε ὑπὸ γενιτσάρων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν πιστῶν του κανονοβολιστῶν, καὶ φορῶν κατὰ πρώτην φορὰν τὸν εὐρωπαϊζόντα ἱματισμόν. Ἐξέδωκε δὲ τὴν ἐπιούσαν διάταγμα καταργοῦν τὸ σῶμα, τὸ ὄνομα καὶ τὴν στολὴν τῶν γενιτσάρων, ἀσφαλίζον ὅμως τὸν μισθὸν ὅσων ἐξ αὐτῶν ἡ διαγωγὴ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς βασιλευούσης δὲν ἦτον ἐπιλήψιμος· διέταξε δὲ συγχρόνως καὶ τὴν ἐκ βάθρων ἀνατροπὴν τῶν στρατώνων καὶ τὴν συντριβὴν τῶν κακκαβίων. Τούτων γενομένων μετέβησαν ὁ ἀρχιβεζίρης καὶ οἱ λοιποὶ τὸ δειλινὸν τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἰς τ' ἀνάκτορα καὶ ἐσκήνωσαν ἐν τῇ αὐλῇ τῇ μεταξὺ τοῦ Μπάμπι-χουμαγιούν καὶ τοῦ Ὁρτά-καπὸν ἀμείλικτοι πάντοτε πρὸς τοὺς καταδιωκομένους γενιτσάρους· ἀνεστήλωσαν δ' ἐκεῖ τὴν ἱερὰν σημαίαν καὶ διέταξαν τὸν ἔντρομον καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀφανῆ τῆς Κωνσταντινουπόλεως λαὸν νὰ ἐπαναλάβῃ ἄφοβος τὰ ἔργα του. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐφαίνετο ὅτι ἐπανῆλθεν ἡ ἡσυχία, αἰφνης ἀνεφάνη τὴν 19 αὐγούστου πυρκαϊὰ κατὰ τὸ Μπαγτσέ-καπουσού, διήρκεσε τριανταεξ ὥρας, καὶ τόσον διεδόθη ἐξ αἰτίας τοῦ πνέοντος σφοδροῦ βορέου, ὥστε κατεφλέχθησαν, ὡς ἐλέγετο, ἑξακισχίλιαι οἰκίαι. Ἡ πυρκαϊὰ αὕτη, ἥτις κατὰ πρῶτον ἀνεφάνη ἐν τινι ἀρτοποιεῖᾳ, ἀποδοθεῖσα εἰς τοὺς γενιτσάρους καὶ ἐκληφθεῖσα ὡς σημεῖον ταραχῶν ἐκίνησεν ἐκ νέου τὴν φονικὴν ὀργὴν τοῦ σουλτάνου, καὶ αἱ καταδιώξεις καὶ αἱ ἐξορίαι καὶ οἱ πνιγμοὶ καὶ αἱ σφαγαὶ αὐτῶν διήρκεσαν μέχρι τῆς 20 αὐγούστου, καθ' ἣν ἡμέραν, μὴ ὑπάρχοντος κινδύνου, ἀπετέθη ἡ ἱερὰ σημαία ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ, καὶ τὸ ἐντὸς τῆς αὐλῆς τῶν ἀνακτόρων στρατοπεδαρχεῖον διελύθη. Ὁ σουλτάνος ὑπώπτευσεν καὶ τὸν ὀκτώβριον ὅτι ἐμχανουργεῖτο ἀποστασία εἰς

κατάργησιν τοῦ νέου συστήματός του, καὶ ὅτι πάν-
πολλοὶ γενίτσαροι εἰσέφρυσαν ἄγνωστοι εἰς τὰ σώ-
ματα τῶν συντεχνιῶν ὑποκινούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν
οὐλεμάδων καὶ τῶν σοφτάδων μετανοησάντων διὰ τὴν
εἰς κατάργησιν τοῦ γενιτσαρισμοῦ συνέργειάν των.
Ἡ ὑποψία αὕτη, ἀληθὴς ἢ ψευδής, ἔγεινεν ἀφορμὴν
νέας καὶ ἀφειδοῦς αἱματοχυσίας· συνεμίγη δὲ τὴν
φορὰν ταύτην καὶ τὸ αἷμα τῶν ὑπηρετῶν τοῦ νόμου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ.

(α.)

Στυγερόν κακούργημα ἐπράχθη τὸν αὐτὸν μῆνα ἐν Πελοποννήσῳ. Ὁ Κραββατᾶς προεστὼς τοῦ Μιστρᾶ ἀπερχόμενος εἰς Καστρι ἐδολοφονήθη καθ' ὁδόν. Δύο κοινοὶ ἄνθρωποι, ἐξ ὧν ὁ εἰς ὑπηρέτης του, ἐφωράθησαν φονεῖς καὶ ὑπελήφθησαν ὡς ἄλλοθεν ὑποκινηθέντες. Ἄλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ἀνακριθέντες ὁμολόγησαν· εἰς δὲ αὐτῶν κατεδικάσθη εἰς θάνατον.

(β.)

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦλθεν εἰς λόγους ἰδιαιτέρως μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἀδεία τῶν συνοδιτῶν του, καὶ κατηγορήθη ὡς ὑπενεργήσας ἐπὶ τῆς συνεντεύξεώς του διὰ ζηλοτυπίαν πρὸς τοὺς Πελοποννησίους τὴν μὴ παράδοσιν αὐτῶν. Παρέλαβε δὲ διὰ νυκτὸς δύο ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς μετέφερεν αὐτεξουσίως εἰς Λεβαδίαν καὶ τὸν μὲν ἀπέλυσεν ἐπὶ ἐξαγορᾷ, τὸν δὲ ἐφόνευσεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΔ.

(α.)

Κατ' ἐκείνην τὴν κρίσιμον περίστασιν ἐχαρίσθη τῷ Μάρκῳ τὸ λεγόμενον σαραῖ τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου κατέλυναν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως οἱ κατὰ καιροὺς διοικηταί.

(β.)

Ὁ ἐστὶν ἔβαλαν κατὰ τὴν συνήθη φράσιν καπάκι· τοῦτο ἐγίνετο συχνάκις ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως.

(γ.)

“Ορα τὰ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος λίμνης ἐν τῷ Μ' κεφαλαίῳ τῆς παρούσης ἱστορίας ὅπου διηγῆθημεν τὰ τῆς πρώτης πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου.

(δ.)

Ἴδου ἡ συνθήκη ταυτολεξεί.

“Οἱ Τούρκοι, ὅσοι εὐρέθησαν εἰς τὸ κάστρον τῆς Κόρθος, βιασμένοι ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τῆς ζωοτροφίας καὶ ἀπὸ τὴν πείνα, καὶ ἀπελπισμένοι ἀπὸ ἱμιντάτι καταναγκάζονται νὰ παραδώσουν τὸ ἄνωθεν κάστρο εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως. διὰ τοῦτο οἱ ἄνωθεν καὶ οἱ πληρεξούσιοι τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως ὁμοῦ ἐσυμφώνησαν ὡς ἀκολουθῶς.

“Αον. Ἡ ἑλληνικὴ διοίκησις ὑπόσχεται εἰς αὐτοὺς νὰ φυλάξῃ τὴν ζωὴν καὶ τιμὴν ὅλων τῶν Τουρκῶν, καὶ νὰ τοὺς στείλῃ σίγουρα μὲ καράβι εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

“Βον. Οἱ Τούρκοι ὑπόσχονται νὰ ἀφήσουν τὸ κάστρο μὲ ὅλα τὰ ἄρματα καὶ μὲ ὅλους τοὺς τζιπχανέδες του, νὰ ἀφήσουν καὶ ὅλα τοὺς τὰ πράγματα καὶ τοὺς παράδες τους, ἔξω ἀπὸ τὰ φορέματά τους, καὶ νὰ εἷγουν μὲ τὰ ἄρματά τους νὰ δώσουν ρέεμια καὶ νὰ πάρουν ρέεμια διὰ τὴν σιγουρτά τους, καὶ εὐγαίνοντες νὰ ψαχθοῦν, καὶ ὅποιος πιασθῇ ὅτι ἔκρυψε τίποτε νὰ παιδεύεται χωρὶς νὰ διαυθεντεύεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

“Γον. Τὰ ρέεμια νὰ ἀλλαχθοῦν, ὅταν οἱ Τούρκοι ἐμβαρκαρισθοῦν εἰς τὸ καράβι.

“Δον. Ὁ ναῦλος τοῦ καραβιοῦ καὶ ὁ ζαερεὺς τοῦ δρόμου νὰ εἶναι εἰς βάρος τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως.

“Εον. Ὅσοι χριστιανοὶ εὐρεθοῦν εἰς τὸ κάστρον, εἴτε ἄνδρες, εἴτε γυναῖκες, νὰ εἶναι ἐλεύθεροι καὶ νὰ ἐμποδισθοῦν.

“ΣΤον. Ὑπόσχονται οἱ Τούρκοι νὰ δώσουν εἰς τὸν καπιτάνον τοῦ καραβίου ἓνα ἀποδεικτικὸν (ἰλᾶμι) ἀπὸ τὴν τοπικὴν ἐξουσίαν καὶ κρίσιν τῆς Θεσσαλονίκης διὰ τὸ κατευοδίον τους διὰ νὰ τὸ φέρῃ εἰς ἀπόδειξιν.

“Καὶ διὰ βέβαιον τῆς συμφωνίας αὐτῆς ἔγειναν δύο ὅμοια, καὶ ὑπογράφονται καὶ ἀπὸ τὰ δύο συμφωνοῦντα μέρη διὰ νὰ λάβῃ κάθε μέρος ἀπὸ ἓν, καὶ διὰ νὰ ἔχουν τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν παντὶ κριτηρίῳ δικαιοσύνης.”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕ.

(α.)

Μόνος ὁ Λόντος ἔστειλε τριακοσίους ὑπὸ τὸν Ῥοδόπουλον, ὥς εἶπαμεν, οἱ ὅποιοι καὶ εὐρέθησαν ἐν τῇ μάχῃ τῆς Καλιακούδας· μετεβιβάσθη δὲ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῶν ἀντικρὺ τῆς Βοστίτισης παραλίων τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος μετὰ τινων τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του ἀλλ' ἐπανήλθε μετ' ὀλίγον ἄπρακτος εἰς τὴν Πελοπόννησον.

(β.)

Ὁ Θεόδωρος Ζαχαρόπουλος, πολιάρχης τοῦ Ἄργους καὶ γυναικάδελφος τοῦ Νικήτα, ἀφήρπασεν ἐπιτηδείως τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὰ ἀρχεῖα καὶ τὰ ἀπέδωκεν εἰς τὴν βουλὴν, ἥτις εὐγνωμονοῦσα τῷ προσήνεγκε σπάθην.

(γ.)

“ Συνεργοὺς θέλετε ἔχει (ἔγραφαν πρὸς τοὺς βουλευτὰς οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας) εἰς τὸ ἐπιχείρημά σας τοῦτο πρῶτον τὸν Θεόν, δεύτερον τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τρίτον ἡμᾶς αὐτοὺς, οἵτινες θυσιάσαντες τὴν κατάστασίν μας ὑπὲρ τῆς φιλῆς πατρίδος κατὰ τοῦ ἐχθροῦ θέλομεν ὑπερασπίσει διὰ τῆς χύσεως καὶ αὐτῆς τῆς τελευταίας ῥανίδος τοῦ αἵματός μας τὸ ἀπαραβίαστον τῆς βουλῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνεπιστεύθη ἡ πατρίς τὰ ἱερὰ δικαιώματά της. Ἄλλ' ἀνάγκη νὰ κινήσωμεν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ δυνάμεις δὲν κινοῦνται ἐν ὅσῳ αἱ πρόσοδοι τῆς πατρίδος εἶναι εἰς χεῖρας ἀχορτάστων πλεονεκτῶν, ἐν ὅσῳ οἱ ἄρπαγες οὗτοι κατέχουσι τὰ ἔθνικα φρούρια, καὶ ἐν ὅσῳ δὲν ἔχομεν νόμιμον ἐκτελεστικόν.

“ Ἀνδρῖζου ᾧ μήτερ, (ἔγραφαν πρὸς τὴν βουλὴν οἱ πρόκριτοι τῶν Σπετσῶν) μὴ προκαταλαβέτω σε δισταγμὸς καὶ δειλία διότι θέλεις ἶδει περὶ σὲ συνηγμένα τ' ἀγαπητά σου τέκνα ἐν ἀποφάσει ἀμεταθέτῳ νὰ ζήσωσιν ἢ ν' ἀποθάνωσιν. Ἐν τῇ ὀλιγομέλειά σου εἶσαι τὸ καθ' αὐτὸ ἔθνος· αἱ χεῖρες ἡμῶν εἶναι χεῖρές σου.

(δ.)

Καὶ πρὸ τῆς καταπατήσεως τοῦ βουλευτηρίου ἐγένετο ἀπόπειρα συμβιβασμοῦ συνελθόντων τῶν ἀντιφερομένων εἰς Μέρμπακα, ἀλλ' ἀνωφελής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΣΤ.

(α.)

Περὶ τοῦ διοργανισμοῦ τῆς Κρήτης ὅρα φυλλάδιον γον συλλογῆς ἑλληνικῶν πολιτευμάτων καὶ νόμων ὑπὸ Μάμουκα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΖ.

(α.)

Μέγιστος καὶ τρισμέγιστος φιλέλλην ἀνεδείχθη καὶ ὁ συμπολίτης τοῦ ἐνδόξου τούτου ποιητοῦ Φρεδερίκος Νόρθ, κόμης Γ'νιλφόρδος· πολλὰ τῶν ἐτησίων εἰσοδημάτων του ἔδαπάνη πρὸς ἐκπαίδευσιν Ἑλλήνων, οἱ πλείστοι τῶν ὁποίων καθηγηταὶ γενόμενοι ἐν τῷ Ἰονίῳ πανεπιστημίῳ, τῷ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς ἀόκνου αὐτοῦ ἐπιμελείας συστηθέντι καὶ διατηρηθέντι, διέδωκαν ἐπὶ τῶν παραμονῶν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγώνος τὰς ὠφελίμους γνώσεις των.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος, τὸν ὁποῖον ἡ Ἑλλὰς εὐγνωμονοῦσα τάττει προσηκόντως ἐν τῷ χορῷ τῶν εὐεργετῶν της, διέπρεπε καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς ξένους φιλοφροσύνην του, καὶ ἐτιμᾶτο παρὰ πάντων καὶ διὰ τὰς κοινωνικὰς ἀρετάς του.

(β.)

Ἰδοὺ ἡ πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἐπιστολὴ τοῦ Βύρωνος.

“Εφθασαν ἐδῶ διάφοροι ἐναντίαί φῆμαι νέων ταραχῶν καὶ διχονοιῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν μάλιστα ἀρχῆς τινος ἐμφυλίου πολέμου. Ἐπιθυμῶ ἐξ ὅλης καρδίας νὰ ᾔῃαι ψευδεῖς ἢ τοῦλάχιστον ὀλίγον ἀληθεῖς, ἐπειδὴ δὲν ἤμπορῶ νὰ φαντασθῶ ἄλλην δυστυχίαν φοβερωτέραν διὰ τὴν Ἑλλ' ὅσα

“ παρ’ αὐτήν. Πρέπει νὰ σᾶς εἶπω εἰλικρινῶς τὴν γνώμην
 “ μου, ὅτι ἐὰν μία ὅποιαδήποτε εὐταξία καὶ ἔνωσις δὲν στε-
 “ ρεωθῇ, ὅλαι αἱ περὶ δανείου ἐλπίδες θέλουν ματαιωθῇ, καὶ
 “ ὅλαι αἱ βοήθειαι, τὰς ὁποίας ἤμποροῦσεν ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐλπίσῃ
 “ ἀπὸ τοὺς ἄλλογενεῖς, καὶ αἱ ὁποῖαι τῶνόντι δὲν ἤθελον εἶσθαι
 “ οὔτε ὀλίγαι οὔτε εὐκαταφρόνητοι, θέλουν ἀναβληθῇ καὶ ἴσως
 “ θέλουν ἐμποδισθῇ διόλου· τὸ δὲ χειρότερον εἶναι, ὅτι αἱ με-
 “ γάλαι Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τὰς ὁποίας κάμμία δὲν
 “ εἶναι ἐχθρὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν στερέωσιν μιᾶς ἀνεξαρτή-
 “ του ἀποκαταστάσεως αὐτῆς, θέλουν πληροφορηθῇ ὅτι οἱ Ἑλ-
 “ ληνες δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ διοικηθῶσιν ἀφ’ ἑαυτῶν, καὶ θέλουν
 “ εὐρεῖ συμφώνως κανὲν μέσον διὰ νὰ δώσουν τέλος εἰς τὰς
 “ ἀταξίας σας, τὸ ὁποῖον θέλει κόψῃ ὅλας τὰς πλέον χρηστὰς
 “ ἐλπίδας τὰς ὁποίας ἔχετε σεῖς καὶ οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος.

“ Συγχωρήσατέ με νὰ σᾶς προσθέσω μίαν φορὰν διὰ πάντα,
 “ ὅτι ἐγὼ δὲν ἐπιθυμῶ ἄλλο εἰμὴ τὸ καλὸν τῆς Ἑλλάδος, καὶ
 “ θέλω προσπαθῇ με κάθε δυνατὸν μέσον νὰ τὸ βεβαιώσω.
 “ Ἀλλὰ δὲν στέργω οὔτε θέλω στέρξει ποτέ, ὥστε τὸ δημόσιον
 “ καὶ τὸ μερικὸν τῶν Ἀγγλων νὰ ᾔηται εἰς ἄγνοιαν τῆς ἀληθοῦς
 “ καταστάσεως τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων. Τὸ ἐπιλοιπον,
 “ κύριοι, ἐξαρτᾶται ἀπὸ ὑμᾶς. Σεῖς ἐπολεμήσατε ἐνδόξως,
 “ φερθῆτε καὶ με τιμὴν πρὸς τοὺς συμπατριώτας σας καὶ πρὸς
 “ τὸν κόσμον, καὶ τότε δὲν θέλει πλέον ἡμπορεῖ τις νὰ λέγῃ,
 “ καθὼς εἰς δύο χιλιάδων χρόνων διάστημα πολλάκις ἐβρέθη
 “ μὲ τοὺς Ῥωμαίους ἱστορικούς, ὅτι ‘Ὁ Φιλοποίμην ἐστάθη
 “ ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων.’

“ Μὴ θελήσετε νὰ συγχωρήσετε μηδὲ αὐτὴν τὴν συκοφαν-
 “ τίαν (καὶ ποῖος ἡμπορεῖ νὰ τὴν ἀποφύγῃ μάλιστα εἰς τοιοῦ-
 “ τον δεινὸν ἀγῶνα) νὰ ἡμπορέσῃ τις νὰ συγκρίνῃ τὸν Ὁθω-
 “ μανὸν σατράπην μὲ τὸν Ἑλληνα πατριώτην ἐν εἰρήνῃ, ἀφ’ οὗ
 “ αὐτὸς τὸν κατέστρεψεν ἐν πολέμῳ.

“ Παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὴν εἰλικρινὴ μου ταύτην γνώμην
 “ ὡς σημεῖον τῆς προσηλώσεώς μου εἰς τὰ ἀληθῆ σας συμφέ-
 “ ροντα.”

(γ.)

Δύο ἢ τρία φύλλα μόνον ἐφημερίδος ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐλλήνι-
 κῆς σάλπιγγος ἐξεδόθησαν ἐν Καλαμάτᾳ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ
 ἀγῶνος.

(δ.)

Ἐν τῶν πολιορκούντων πλοίων ἦτο καὶ τὸ τοῦ Μαργαρίτου Κουτάβου, τὸ ὁποῖον μὴ δυνηθὲν νὰ φύγῃ ἐβυθίσθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΗ.

(α.)

Ἐπὶ μίλια μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου ἔπεσε τὴν 5 φεβρουαρίου εἰς τὰ ῥηχὰ δικάταρτον τουρκικὸν πολεμικόν· ἀλλὰ προτοῦ νὰ κινηθῶσιν εἰς κυρίευσιν αὐτοῦ οἱ Ἕλληνες, ἦλθαν δύο ἐχθρικά πλοῖα ἐκ Πατρῶν, τὸ ἀφώπλισαν καὶ τὸ ἔκαυσαν.

(β.)

Ἴδου ἡ ἀπόφασις τῆς ἐπιτροπῆς.

“Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης ἐπειδὴ ἀπ’ ἀρχῆς εὐρέθη σύντροφος τῶν ἀρμάτων εἰς τὸν ἱερὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα, ἡ πατρίς τὸν ἐτίμησε μὲ ἀξιώματα· πῶς ἐφέρθη ἕως τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σκόνδρα εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους. Μ’ ὅλον τοῦτο ἡ πατρίς παρέβλεψε τὰ σφάλματά του διὰ νὰ τὸν τραβήξῃ εἰς μεταμέλειαν. Ἦλθεν εἰς τὰς δύο χάρας ἐπὶ προφάσει τῆς ἀσθενείας του καὶ τὸν ὑπεδέχθησαν φιλοφρόνως· ἀλλ’ αὐτὸς δὲν ἐφέρθη ὡς πατριώτης καὶ ὡς χριστιανός· αὐθαδίασε νὰ πιάσῃ ἄρματα ἐναντίον τῆς πατρίδος· ἔκαμεν ἐκστρατείαν ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου· ἔπιασε τὸ φρούριον τοῦ Βασιλαδίου διώξας ἐκεῖθεν τὴν φρουράν· οἱ στρατιῶταί του ἔλαβαν δύο ἐκ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως ὡς αἰχμαλώτους ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διοικήσεως, καὶ ἔφεραν τούτους πρὸς αὐτὸν τὴν νύκτα εὐρισκόμενον εἰς τὸ Ἀνατολικόν· ἐξηγήθη δὲ καὶ εἰς πολλοὺς ὅτι θέλει ἐμβάσει Τούρκους εἰς τὴν πατρίδα.

“Διὰ ταῦτα ὑποπτευθεῖσα ἡ διοίκησις ἔλαβε τὰ ἀνήκοντα μέτρα καὶ διώρισε ἐπιτροπὴν τόπον ἐπέχουσαν στρατιωτικὸν δικαστηρίον, σύνθεμένην ἀπὸ στρατηγούς καὶ χηλιάρχους, οἵτινες ἐξετάσαντες αὐτὸν τε καὶ ὅλα τὰ αἷτια, τὰ

“ ὅποῖα καθ’ ἡμέραν ἠύξαναν τὰς ὑποψίας ἐναντίον τοῦ εὐρή-
 “ καν, ὅτι ὁ Καραϊσκάκης εἶχε κρυφὴν ἀνταπόκρισιν μὲ τοὺς
 “ ἐχθροὺς τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος· ὅτι ἀπὸ τὸν Ὁμέρ-
 “ πασαν ἐζήτησε μπουγιουρτί διὰ νὰ γίνῃ καπιτάνος τῶν
 “ Ἀγράφων· ὅτι ὑπέσχετο εἰς τὸν ἐχθρὸν νὰ πιάσῃ τὴν Τατά-
 “ ραιναν μὲ χιλίους στρατιώτας, καὶ ἐσυμβούλευε νὰ εὐγῇ ὁ
 “ ἀποστάτης Βαρνακιώτης μὲ χιλίους εἰς τὸ Ξηρόμερον· ὅτι
 “ ὑπέσχετο εἰς τὸν ἐχθρὸν νὰ τραβήξῃ πρὸς ἑαυτὸν στρατηγούς
 “ καὶ χιλιάρχους Ἑλλήνας ἐναντίον τῆς πατρίδος· ὅτι, ἐν ᾧ
 “ ἐγίνοντο αὐτὰ εἰς Μεσολόγγιον, συγχρόνως εὐγῆκεν ὁ ἐχθρικός
 “ στόλος ἀπὸ Π. Πάτρας καὶ ἄραξεν εἰς τὸ Βασιλάδι, καὶ
 “ ἔγινε μυστικὴ ἐκστρατεία Τούρκων ἀπὸ Καστέλια καὶ Ναύ-
 “ πακτον ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου, ἡ ὁποία δὲν εὐδοκίμησε,
 “ διότι ὀλίγοι σταθεροὶ Ἑλλήνες τοὺς ἐκτύπησαν εἰς τὴν κακὴν
 “ Σκάλαν καὶ τοὺς ἐγύρισαν ὀπίσω. Ἡ ἐπιτροπὴ ἔλαβε
 “ τέλος πάντων πολλὰ διδόμενα διὰ νὰ γνωρίσῃ αὐτὸν ἐπίβου-
 “ λον τῆς πατρίδος καὶ προδότην.

“ Ἐπειδὴ ὁμως ἡ πατρίς ἀγαπᾷ τὰ τέκνα τῆς καὶ μακροθυ-
 “ μεῖ διὰ νὰ τὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν ἀπάτην καὶ νὰ τὰ φέρῃ
 “ εἰς μετάνοιαν νὰ γνωρίσουν τὰ χριστιανικὰ χρέη των, ἀπε-
 “ φασίσθη παρὰ τῆς διορισθείσης ἐπιτροπῆς τῇ συναινέσει
 “ ὅλων τῶν παρευρεθέντων ἀρχηγῶν τῶν ἀρμάτων καὶ πολιτι-
 “ κῶν, καὶ ἐδόθη προσταγὴ πρὸς τὸν αὐτὸν Καραϊσκάκην νὰ
 “ ἀναχωρήσῃ ἀμέσως ἀπ’ ἐδῶ, μ’ ὅλον ὅπου εἶναι καὶ ἀσθενής,
 “ ὅστις καὶ ἀνεχώρησε σήμερον.

“ Ἄν μετανόησῃ ἀληθῶς καὶ ἂν ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ χριστια-
 “ νικά καὶ ἑλληνικά χρέη του, ἡ πατρίς θέλει λάβει τὴν εὐχα-
 “ ρίστησιν ὅτι τὸν ἐκέρδισεν· εἰδὲ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν κακίαν του,
 “ ἂς ὀψεται.

“ Σεῖς δέ, ἀδελφοί, εἰδοποιεῖσθε διὰ τοῦ παρόντος ὅτι ὁ
 “ Καραϊσκάκης εἶναι διωγμένος ἀπὸ τὴν πατρίδα, καὶ δὲν ἔχει
 “ καμμίαν ἐξουσίαν παρὰ τῆς διοικήσεως, μάλιστα ἐστερήθη
 “ ὅλων τῶν βαθμῶν καὶ ἀξιομάτων ὡς ἀμαρτήσας, Ὅσοι δέ
 “ ἀπατηθέντες ἠκολούθησαν αὐτὸν προσκαλοῦνται νὰ γυρίσουν
 “ εἰς τὰ ὀπίσω καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς ἀρχηγούς τοὺς ὑπερ-
 “ ασπιστὰς τῆς πατρίδος· πάντες δέ οἱ λοιποὶ Ἑλλήνες νὰ
 “ ἀπομακρυνθοῦν τῆς συναναστροφῆς του καὶ νὰ τὸν στοχασ-
 “ θοῦν ὡς ἐχθρὸν ἐνόσφ νὰ μετανόησῃ καὶ νὰ προσπέσῃ εἰς τὸ
 “ ἔλεος τοῦ ἔθνους καὶ νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν.

Στρατηγοί.
 Ν. Μπότσαρης.
 Μ. Στουρνάρης.
 Γ. Τσόγκας.
 Α. Σκαλτσᾶς.
 Α. Βλαχόπουλος.
 Δ. Μακρῆς.
 Γ. Γιολδάσης.

Χιλιάρχοι.
 Γ. Λιακατᾶς.
 Α. Καραγιάννης.
 Σ. Κατσαρός.
 Καπητάνοι.
 Κ. Βλαχόπουλος.
 Γ. Σουλτάνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΘ.

(α.)

Ὁ νῦν κόμης Hardwicke παρ' οὗ ἤκουσα τὸ φρικτὸν τοῦτο διήγημα.

(β.)

Ἡ μοῖρα αὕτη καὶ δύο ἄλλα ὑδραϊκὰ πλοῖα καὶ ἐν σπετσιωτικὸν συνέλαβαν τὴν 30 ἰουνίου ἐκτὸς τῶν Ψαρῶν μίαν γολέτταν καὶ ἐν κότερον, ἐφόνευσαν ὅλους τοὺς ἐν αὐτοῖς, καὶ ἠνάγκασαν ἐν δικάταρτον νὰ ῥιφθῇ εἰς τὰ ῥήχᾶ ἔξω τῆς Βολισσοῦ.

(γ.)

Λέγεται Καβο-Κολόνναις διὰ τὰς σωζομένας ἐκεῖ στήλας τοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας.

(δ.)

Μεσουήντος τούτου τοῦ μηνὸς οἱ Ὑδραῖοι ἐβύθισαν περὰ ματὰ τινα ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Εὐβοίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν.

(α.)

Τὸν μοίραρχον τοῦτον κατ' ἀρχὰς οἱ Ἕλληνες ἐπεριποιήθησαν· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα τὸν ἐσκότωσαν ὑποπτεύσαντες ὅτι ὑπενήργει τὴν δραπετεύσιν του.

(β.)

Δικαίως δυσφορῶν ὁ Γουβερνάτης ἀπῆλθεν εἰς Αἴγυπτον ὅπου ἀνεδέχθη ὑπηρεσίαν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ πολεμήσῃ τοὺς Ἕλληνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ.

(α.)

Ἡ βουλὴ ἐτίμα ὑπὲρ τινὰ ἄλλον τὸν Ζαήμην καὶ ἀποθανόντος τοῦ Νικολάου Λόντου μέλους τοῦ νομοτελεστικοῦ ἔδωκε νέον δεῦγμα τῆς πρὸς αὐτὸν ὑπολήψεώς της, διορίσασα αὐτὸν διαδοχόν του· ἀλλ' ὁ Ζαήμης παρητήθη ὡς καὶ ἄλλοτε, καὶ ἡ βουλὴ ἀντικατέστησε τὴν 14 ἰουλίου τὸν Πανοῦτσον Νοταρᾶν παραιτηθέντα ἐπὶ τούτῳ τῆς προεδρίας τῆς βουλῆς.

(β.)

Ἰδὸν ἡ ἀπρεπὴς αὕτη ἐπιστολὴ ταῦτολεξεί.

Γενναϊότατοι Καπηταναῖοι Ῥουμελιῶται.

“ Ἡμεῖς μὲ τὸ νὰ ἔχωμεν δικαίωμα καὶ ἰντερέσα τῆς πατρίδος μας Πελοποννήσου ἐκινήθημεν ἐναντίον τῆς τυραννίας μερικῶν ἀτόμων· καὶ ἐπειδὴ εἴμεθα πατριῶται δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ κινήθωμεν μεταξὺ μας εἰς ἐμφύλιον πόλεμον. ” Ὅθεν
 “ ἂν ἦσθε Ἕλληνες καὶ πατριῶται δὲν πρέπει ν' ἀνακατωθῆτε εἰς τὰ τῆς Πελοποννήσου πράγματα, ἀλλὰ νὰ σταθῆτε ἀδιάφοροι καὶ ἂν ἔχετε κἀνένα δίκαιον θέλει τὸ λάβετε ἐν καιρῷ τῷ δέοντι· εἰδὲ καὶ θελήσετε νὰ ἀνακατωθῆτε εἰς τὰ τῆς Πελοποννήσου πράγματά μας, ὅ,τι σᾶς ἀκολουθήσει ὄψεσθε, καὶ ἡμεῖς μένομεν ἀνεύθυνοι.”

Ἀναγνώστης Δηληγιάννης· Θ. Κολοκοτρώνης.

(γ.)

Ὁ Φωτίλας κατέφυγεν εἰς τὰ ὄρη τῆς Λίβρης ἐπὶ τῆς εἰς τὰ Καλάβρυτα εἰσβολῆς τῶν Σουλιωτῶν, ἐπρόσπεσεν ἔπειτα εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ μείνῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀνενόχλητος· συνελήφθησαν καὶ γράμματα ἐνοχοποιοῦντα εἰς

τὰ τῆς ἀνταρσίας τὸν βουλευτὴν Ἀναστάσιον Λόντον, ὅστις καὶ ἀπεκλείσθη τῆς βουλῆς· συνελήφθη καὶ ὁ Π. Πατρῶν Γερμανὸς ὁμόφρων τῶν Ἀνδρεῶν, κατεδιώχθη, ἐγυμνώθη, ἐξευτελίσθη, ἔπαθε τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Γούραν, καὶ ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ διαμείνῃ μετὰ τὰ παθήματά του ἐν Γαστούνη ἀφυλάκιστος.

(δ.)

Ἴδου ἡ ἐπιστολή.

“ Ἀδελφοί·

“ Κατατρέχομαι μέχρι ζωῆς δι’ αἰτίας τὰς ὁποίας θέλει δι-
 “ κάσει ἡ ἀδέκαστος ἱστορία, καὶ ἐγὼ θέλω σᾶς ἐκθέσει διὰ
 “ λόγου ὅταν σᾶς ἐνταμώσω· καταφεύγω λοιπὸν πρὸς ὑμᾶς
 “ ζητῶν ἄσυλον, καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ὠρκίσθημι νὰ ἀποθάνω ἐπάνω
 “ εἰς τὴν φίλην μου πατρίδα μαχόμενος ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ἐπειδὴ
 “ ἔχω φίλους τοὺς περισσοτέρους τῶν σημαντικωτέρων πολιτι-
 “ κῶν καὶ πολεμικῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος γνωρίζοντας κάλ-
 “ λιστα τὸν χαρακτήρά μου. Δὲν ἔρχομαι μὲ σκοπὸν ἄλλον
 “ παρὰ νὰ μείνω παρ’ ὑμῖν ὡς ἐνέχειρον διὰ νὰ δώσω λόγον τῶν
 “ πράξεών μου εἰς τὸ ἀδέκαστον κριτήριον, τὴν ἐθνικὴν συνέ-
 “ λευσιν, ἃν τὸ ἔθνος θελήσῃ νὰ τὴν κάμῃ, εἰς τὴν ἀπόφασιν
 “ τοῦ ὁποίου θέλω κλίνω ἄφωνος τὸν αὐχένα. Εὐαρεστηθῆτε
 “ λοιπὸν νὰ μὲ ἀποκριθῆτε διὰ νὰ εὐγῶ πρὸς ἐντάμωσίν σας.
 “ Ἡθελα ἔλθῃ μόνος μου, ἀλλ’ οἱ σύντροφοί μου δὲν μ’ ἀποχω-
 “ ρίζονται. Τοὺς ἐπῆρα μαζί μου. Εἶναι δὲ περίπου τῶν ἑκατὸν.

“ Ἀπὸ τοῦ πλοίου τὴν 21 δεκεμβρίου 1824,

“ Μένω, ὁ Ἀδελφός σας,

“ Ἀνδρέας Ζαήμης.

“ Καὶ ἐγὼ σᾶς ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς καὶ ἔρχομαι καὶ ἐγὼ
 “ ὁμοίως πρὸς ἐντάμωσίν σας,

“ Νικήτας Σταματελόπουλος.”

(ε.)

Ἴδου ἡ ἀπάντησις.

“ Κύριε!

“ Ἐλάβαμεν τὸ ἀπὸ 21 τρέχοντος γράμμα σας σημειωμένον
 “ ἐκ τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον, ἐπειδὴ εὐρέθημεν εἰς τοπικὴν συνέ-
 “ λευσιν, ἐπαρουσιάσθη εἰς αὐτήν. Λυπούμεθα διὰ τὰς δυστυ-
 “ χίας σας, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐλησμονήσαμεν τὰς προτητερινάς σας

“ ἐκδουλεύσεις ἰδιαίτερος πρὸς τὴν πατρίδα μας, πιστεύετε
 “ βέβαια πόσον ἐπιθυμοῦμεν νὰ μετριάσωμεν τὰς θλίψεις σας
 “ κατὰ τὸ δυνατόν· ἀλλὰ τὸ δυνατόν τοῦτο περιορίζεται με-
 “ γάλως ἀπὸ τὸ ἀπαραίτητον χρέος κάθε πολίτου νὰ πείθεται
 “ εἰς τὸν νόμον καὶ νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν διοίκησιν, τὴν
 “ ὁποῖαν ἐνέκρινεν ἡ θέλησις τοῦ ἔθνους· καὶ ἐπειδὴ ἐκ πρώτης
 “ ἀρχῆς τῆς συνελεύσεώς μας κατέκρίναμεν καὶ κατηράσθημεν
 “ κάθε ἔνσπλον κίνημα κατὰ τῆς διοικήσεως, δὲν ἤμποροῦμεν
 “ νὰ διαυθεντεύσωμεν ἀμμίαν ἀπὸ τὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας δη-
 “ μοσία κατεδικάσαμεν. Ἐκ τούτων λοιπὸν συμπεραίνετε ὅτι
 “ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ σᾶς δώσωμεν ὑπόσχεσιν ἄλλην παρὰ νὰ
 “ μεσιτεύσωμεν ὑπὲρ ὑμῶν εἰς τὴν σεβαστὴν διοίκησιν. Ἡ
 “ ἔθνικὴ συνέλευσις δὲν ἠξέυρομεν πότε γίνεται, καὶ διὰ τοῦτο
 “ ἐὰν ἀποφασίσητε ἀφ’ ὅπου εὐρίσκεσθε νὰ ἔλθητε ἐδῶ, ἤμπο-
 “ ρεῖτε μὲν νὰ ἔλθητε, ἀλλὰ πάντοτε γνωρίζοντες ὅτι ἐὰν ζητη-
 “ θῇτε ἀπὸ τὴν διοίκησιν, πρέπει νὰ ὑπακούσετε καὶ νὰ ὑπά-
 “ γετε. Ἐὰν δὲν ἀμφιβάλλετε εἰς τὴν εὐγνώμονα διάθεσιν
 “ τῶν δυτικοελλαδικῶν, καὶ εἰς τὴν προθυμίαν των τοῦ νὰ
 “ πράξουν ὅ,τι εἶναι δυνατόν εἰς αὐτοὺς, συγχωρητέον ὅμως
 “ ἀπὸ τοὺς νόμους, διὰ νὰ παρηγορήσουν τὰς θλίψεις σας, δὲν
 “ θέλετε δυσारेσθηθῇ ἀπὸ τὴν εὐλικρινὴ ἐξήγησίν των, ἡ ὁποία
 “ μόνη τοὺς συγχωρεῖται ἀπὸ τὰ ἱερὰ χρέη, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ
 “ νόμος ὑποβάλλει κάθε καλὸν πολίτην.

“ Ἐὰν ἀποφασίσετε νὰ ἔλθετε κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον,
 “ πρέπει νὰ μᾶς ἀποκριθῇτε πρότερον ἐγγράφως.

“ Τὴν 21 δεκεμβρίου 1824, ἐν Ἀνατολικῷ.”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ NB.

(α.)

Ἴδου τὸ ὑπόμνημα.

“ Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν κατὰ τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην
 “ ταραχῶν, αἱ ὁποῖαι τόσον ἐπικινδύνως προώδευσαν, ὁ αὐτο-
 “ κράτωρ φρονεῖ ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα καὶ τῆς εἰρηνοποιήσεως τῆς
 “ Ἑλλάδος· ἡ παῦσις τῶν ταραχῶν αὐτῆς εἶναι ἀναγκαιοτάτη,
 “ διότι ἐξ αἰτίας αὐτῶν βλάπτεται καιρίως τὸ κατ’ ἐκείνο τὸ
 “ μέρος ἐμπόριον τῆς Ῥωσσίας καὶ παραλύεται ἡ βιομηχανία
 “ μεγάλου μέρους τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ῥωστικοῦ κράτους.

“ Χάρις εἰς τὴν ἰκανότητα τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου ἢ Πύλη
 “ παρεδέχθη τὰ αἰτήματα τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐπὶ τῇ παροδοχῇ
 “ αὐτῶν ἔστειλεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν
 “ σύμβουλον τῆς ἐπικρατείας Μιντσιάκην· ἂν δὲν ἔστειλε πρέ-
 “ σβυν εἶχε λόγους ἰσχυροὺς τὴν παρουσίαν τοῦ πρέσβεως θὰ
 “ ἐξελάμβαναν οἱ Τοῦρκοι θρίαμβον κατὰ τῶν Ἑλλήνων· ἂν
 “ ἐνίκων οἱ Ἕλληνες, ἢ Πύλη θὰ ὑπώπτευε τὸν πρέσβυν, θὰ
 “ ὑπέθετε σχέσεις αὐτοῦ καὶ τῶν ἀποστατῶν, καὶ ἡ θέσις του θὰ
 “ ὁμοίαζε τὴν ἐπὶ τοῦ ἀξιοκατακρίτου κινήματος τοῦ πρίγκιπος
 “ Ὑψηλάντου θέσιν του Βαρώνου Σρογονόφου ἀναγκασθέντος
 “ ν’ ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διότι δὲν εἰσηκού-
 “ σθησαν οἱ λόγοι του· ἂν δὲ ἐξ ἐναντίας ἐνίκων οἱ Τοῦρκοι, πῶς
 “ ἐδύνατο ὁ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας νὰ μένῃ θεατὴς τῶν ἀναπο-
 “ φεύκτων κακουργημάτων βαρβάρου λαοῦ; θὰ ἔδιδεν ἡ παρου-
 “ σία του ἀφορμὴν εἰς συκοφαντίας κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ὡς
 “ σκοπεύοντος νὰ θέσῃ τοὺς Ἕλληνας ὑπὸ ἐξουσίαν ἀναρχικὴν
 “ καὶ βάρβαρον, καὶ ὡς θεωροῦντος ἐξίσου τοὺς Μωαμεθανοὺς
 “ καὶ τοὺς χριστιανούς. Ἀναγκαῖον εἶναι πρὸς τούτοις νὰ φρον-
 “ τίσωσιν αἱ καταπαύσασαι τὰς ταραχὰς τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς
 “ Ἰσπανίας δυνάμεις ἵνα μὴ ὑποστηρίζεται ὁ ἐλληνικὸς ἀγὼν
 “ ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς τῶν ταραχοποιῶν τῶν τόπων ἐκείνων ὅπου
 “ ἐπανῆλθεν ἡ εὐταξία· διὰ μόνης δὲ τῆς ἐτοίμου συμπράξεως
 “ τῶν συμμάχων εἶναι δυνατόν νὰ προληφθῶσι νέα δυστυχήματα
 “ καὶ νὰ παύσῃ ἡ δι’ ὅλης τριετίας ἐπικρατήσασα αἱματοχυσία.
 “ Καθ’ ὅλας τὰς εἰκασίας καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ τετάρτου τούτου ἔτους
 “ ἐκστρατεία δὲν θὰ παύσῃ τὸν ἀγῶνα. Ἡ Πύλη ἀλαζονευο-
 “ μένη διὰ τὰς ἄλλοτε νίκας τῆς θέλει νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν
 “ πεσοῦσαν ἀπόλυτον ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἐξουσίαν τῆς. Ἐν τῷ
 “ μέσῳ τῶν δύο ἄκρων εὐρίσκεται ἡ λύσις τοῦ προβλήματος.
 “ Ἡ αὐτὴ τῆς Ῥωσσίας προβάλλει ὡς μέσον ὅρον τὸν ἀκό-
 “ λουθον τρόπον τῆς εἰρηνοποιήσεως παρέχοντα τοῖς μὲν τὰς
 “ ἀναγκαίας ἐγγυήσεις, τοῖς δὲ ὠφελείας πραγματικὰς ἀντὶ
 “ κυριαρχίας σαλευούσης. Φρονεῖ λοιπὸν ἡ Ῥωσσία, ὅτι κατὰ
 “ τὰ παραδείγματα αὐτοῦ τοῦ τουρκικοῦ κράτους συμφέρει νὰ
 “ συστηθῶσι τρεῖς ὑποτελεῖς τῇ Πύλῃ ἡγεμονεῖαι ἐπὶ τῆς στε-
 “ ρεᾶς Ἑλλάδος, ἢ μὲν ἐκ τῆς Θεσσαλίας τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς
 “ Ἀττικῆς, ὃ ἐστὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἢ δὲ ἐκ τῆς Ἠπεί-
 “ ρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, ὃ ἐστὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος τῆς
 “ ἄλλοτε Ἑνετικῆς παραλίας ἐξαιρουμένου τοῦ ὑπὸ τὸ σκῆπ-

“τρον τῆς Αὐστρίας μέρους· ἡ δὲ ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ
 “Κρήτης, ὃ ἐστὶν ἐκ τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος· αἱ δὲ νῆσοι
 “νὰ διοικῶνται δημογεροντικῶς καθὼς καὶ μέχρι τοῦδε. Ἐν
 “ἔτει 1465 οἱ Τούρκοι κυριεύσαντες τὴν Βλαχίαν τὴν κατέ-
 “στησαν ἡγεμονεῖαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των, καὶ ἀπηγόρευ-
 “σαν τὴν εἰσόδον τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἐν ἔτει 1536
 “Σουλχημάνης ὁ α΄, νικήσας τοὺς Μολδανοὺς τοῖς ἐχάρισε τὰ
 “αὐτὰ προνόμια. Τὰ προνόμια ταῦτα ἐτροποποιήθησαν τοῦ
 “καιροῦ προϊόντος, ηὐξήθησαν, καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν
 “τῆς Ῥωσσίας. Ἐν ἔτει 1774 Μουσταφᾶς ὁ γ΄ ἠθέλησε νὰ κα-
 “ταστήσῃ τὴν Πελοπόννησον ἡγεμονεῖαν· ἀπέθανε κατὰ δυστυ-
 “χίαν τὸ αὐτὸ ἔτος, καὶ τὸ σχέδιόν του δὲν ἐπραγματοποιήθη.
 “Ἴσως ἀντεῖπουν αἱ Δυνάμεις ὅτι ἡ Πύλη ἐδείχθη πάντοτε
 “ἐναντία πρὸς πᾶσαν ξένην μεσολάβησιν ἐπὶ τῶν τελευταίων
 “διαπραγματεύσεων, ἀλλὰ κατὰ τὰ χρονικὰ τῶν παρελθουσῶν
 “ἐποχῶν ἐδέχθη ἄλλοτε τὴν ξένην μεσολάβησιν καὶ ἐν ἔτει
 “1774 ἐπὶ τῆς εἰρήνης τοῦ Καϊναρτσίου, καὶ ἐν ἔτει 1779 καὶ
 “1802. Φρονεῖ δὲ ἡ Ῥωσσία ὅτι καὶ αἱ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων
 “περιορίζονται εὐλόγως ἐντὸς τούτων τῶν ὅρων, διότι ὑπ’ αὐ-
 “τοὺς τοὺς ὅρους ἐλεύθεροι θὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ καὶ ἐλεύθερον
 “διόλου καὶ τὸ ἐμπόριόν των ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν σημαίαν των·
 “ὁ δὲ πατριάρχης τῶν Ἑλλήνων, ὅστις θὰ ἐδρεύει καὶ εἰς τὸ
 “ἔξῃς ἐν Κωνσταντινουπόλει, θ’ ἀντιπροσωπεύει κατὰ τινα
 “τρόπον τὸ ἔθνος. Φρουραὶ τουρκικαὶ θὰ κάθωνται μόνον ἐντὸς
 “τινων φρουρίων ἐν ὀρισμένῃ περιφερείᾳ, ἀλλ’ οὔτε πασᾶς
 “οὔτε διοικητῆς Τοῦρκος θὰ στέλλεται· πᾶσα δὲ ἡγεμονεῖα θὰ
 “δίδει φόρον ἀνάλογον ὡς πρὸς τὴν ἑκτασίν της καὶ τοὺς πόρους
 “της· δευτέρα δὲ σύσκεψις τῶν Δυνάμεων θὰ κανονίσει τὰ τοῦ
 “ἐσωτερικοῦ διοργανισμοῦ τῶν ἡγεμονειῶν. Ἀληθῆ ὠφέλειαν
 “παρέχει ὁ συμβιβασμὸς οὗτος· ἡ ἐπὶ τοῦ τετάρτου τούτου
 “ἔτους ἐκστρατεία δὲν θὰ εἶναι πιθανῶς εὐτυχεστέρα τῶν πα-
 “ρελθουσῶν, ἐν ᾧ ὁ προβαλλόμενος συμβιβασμὸς ἀσφαλίζει
 “τὴν εἰρήνην, τὴν ἡσυχίαν καὶ τὰ τακτικὰ εἰσοδήματα τῆς Πύ-
 “λης διὰ τῆς πληρωμῆς τῶν φόρων τῶν διαφόρων ἡγεμονειῶν.
 “Μέχρι τῆς σήμερον οἱ ἀπειθεῖς πασάδες ἐτάρατταν ἀδιακόπως
 “τὴν ἡσυχίαν τῆς Πύλης, καὶ ἰδιοποιοῦντο τὰ πλούτη τὰ ὅποια
 “ἐσύναζαν· αἱ ἀνταρσῖαι αὐταὶ καὶ αἱ παρεισπράξεις τῶν
 “ἀπλήστων καὶ φιλάρχων πασάδων θὰ παύσουν.

“Μωάμεθ ὁ Β΄ ἀνέδειξε τὰς νήσους ἀπλῶς ὑποφόρους· τὸ

“σχέδιον τούτο εἶναι τόσῳ μᾶλλον ἄξιον τῆς παραδοχῆς τῶν
 “συμμάχων, καθ’ ὅσον ἐγγυούμενον τὴν λύτρωσιν τῶν Ἑλλή-
 “νων ἐμμένει ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς πολιτικῆς τῶν συμμάχων,
 “καὶ δὲν φαίνεται ἐνισχύον τὰς περὶ πλήρους ἀνεξαρτησίας
 “ἀξιώσεις τῶν Ἑλλήνων.

“Προβάλλει λοιπὸν ἡ Ῥωσσία, α΄, νὰ παραδεχθῶσιν αἱ Δυ-
 “νάμεις τὰ ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ ἐνδιαλαμβανόμενα· β΄, νὰ
 “δοθῶσιν ἀνάλογοι ὁδηγίαι τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντι-
 “προσώποις των· γ΄, νὰ δοθῇ αὐτοῖς ἡ περὶ τῆς πραγματο-
 “ποιήσεως τῶν ἐν αὐτῷ ὅρων ἀπαιτουμένη ἐξουσία· δ΄, νὰ
 “κοινοποιήσωσι ἐκ συμφώνου τῷ σουλτάνῳ ἀλληλοδιαδόχως
 “ὅλους τοὺς ὅρους τοῦ περὶ εἰρηνοποιήσεως τούτου σχεδίου·
 “ε΄, νὰ εἰδοποιήσωσιν αἱ αὐλαὶ τοὺς ἀντιπροσώπους των ὅτι
 “περὶ πολλοῦ ποιοῦνται τὴν παρὰ τοῦ σουλτάνου παραδοχὴν
 “τῆς μεσολαβήσεως τῶν αὐλῶν· στ΄, νὰ παραστήσωσι τῷ
 “σουλτάνῳ ὅτι ἡ σύστασις τριῶν ἡγεμονειῶν διαιρεῖ τὰς δυνά-
 “μεις τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπειδὴ θ’ ἀνατεθῇ εἰς αὐτὸν ὁ διορισ-
 “μὸς τῶν ἡγεμόνων, θ’ ἀποβλέπουν δι’ αὐτοῦ τοῦ τρόπου εἰς
 “αὐτὸν αἱ ἐπισημότεραι οἰκογένειαι τῶν Ἑλλήνων.

(β.)

Ἡ Ῥωσσία ἐπίστευεν ὅτι ἡ Μολδοβλαχία θ’ ἀπηλλάττετο
 εὐθὺς τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καθ’ ἧς ἔδωκεν ἐπανειλημ-
 μένας ὑποσχέσεις ὁ σουλτάνος· τὰ πλεῖστα τῶν στρατευμάτων
 ἀνεχώρησαν ἔκτοτε· ἀλλ’ ἡ κένωσις δὲν ἐπραγματοποιήθη εἰμὴ
 τῆς μὲν Βλαχίας τὸν Ἰούλιον, τῆς δὲ Μολδαβίας τὸ τέλος τοῦ
 ἔτους τούτου, ἀλλ’ οὐδὲ καὶ τότε ὀλοτελής.

(γ.)

“Ὁ πρέσβυς ὁ ἡμέτερος φίλος, ἔγραψεν ἡ Πύλη πρὸς τὸν
 “πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας τὴν 28 μαρτίου, δὲν παύει ἐπαναλαμ-
 “βάνων πρὸς τὴν ὑψηλὴν Πύλην ὅτι οἱ νόμοι τοῦ τόπου του
 “ἀπαγορεύουν νὰ ἐμποδίσῃ ἡ αὐλή του τοὺς Ἀγγλοὺς τοῦ πὰ
 “βοηθήσωσι τοὺς ἀποστάτας Ἕλληνας καὶ πολεμήσωσι τοὺς
 “Μουσουλμάνους, καὶ ὅτι δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ παιδεύῃ
 “τόσον ἀδίκους πράξεις. Ἄν ἄλλος τις, ὅχι τόσον συνετὶς
 “ὅσον ὁ πρέσβυς ὁ ἡμέτερος φίλος, ἔλεγε τοιαῦτα, θὰ ἐνομί-
 “ζαμεν ὅτι ἤθελε νὰ μάθῃ πόσον εἴμεθα εὐπειστοι. Ἀποπό-

“τατον εἶναι νὰ λέγῃ τις ὅτι μία κυβέρνησις, ὅποιοι καὶ ἂν
 “εἶναι οἱ περὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως νόμοι τῆς, δὲν ἔχει
 “ἀδειαν νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ὑπηκόους τῆς τοῦ νὰ πράττωσιν
 “ἔργα πολέμου κατὰ τὴν ἀρέσκειάν των, καὶ νὰ παραβαίνωσι
 “τὰς μεταξὺ τῆς κυβερνήσεώς των καὶ ἄλλης Δυνάμεως συν-
 “θήκας. Οἱ ἐσωτερικοὶ νόμοι τῆς Ἀγγλίας ἀφοροῦν μόνους
 “τοὺς Ἀγγλους, καὶ δὲν δύναται τις, ἐπὶ λόγῳ τῶν ἰδιαιτέρων
 “διατάξεων τινὸς κράτους, νὰ δικαιώσῃ τὴν διαγωγὴν τῶν ὑπη-
 “κόων μιᾶς Δυνάμεως πρὸς ἄλλην. Ἡ διαγωγὴ αὕτη πρέπει
 “νὰ κανονισθῇ κατὰ τὸ δημόσιον δίκαιον, τὸ ὅποιον εἶναι ἡ
 “βάσις ὅλων τῶν σχέσεων κυβερνήσεως πρὸς κυβέρνησιν καὶ
 “ἔθνους πρὸς ἔθνος, καὶ ὅχι κατὰ τοὺς ἰδιαίτεροὺς νόμους καὶ
 “τὰ ἔθιμα ἑνὸς τόπου. Ἄς ὑποθέσωμεν, ὃ μὴ γένοιτο, ὅτι
 “ὑπήκοοί τινες τῆς μεγάλης Βρεττανίας ἐπανίστανται κατὰ τοῦ
 “βασιλέως των, καὶ ὅτι ὑπήκοοι ἄλλου βασιλέως ἔχοντος
 “εἰρηνικὰς καὶ φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ὡς οἱ τῆς
 “ὑψηλῆς, φέρ' εἰπεῖν, Πύλης, ἔστελλαν ἀναφανδὸν πρὸς ἐκεί-
 “νους παντὸς εἶδους βοηθήματα, ἡγουν πολεμεφύδια, τροφάς,
 “χρήματα, προσέτι καὶ ἀξιωματικούς ἐν ὑπηρεσίᾳ τῆς Πύλης·
 “ἱκανοποιεῖτο ἄρα ἡ Ἀγγλία, ἂν ἡ Πύλη τῇ ἔλεγεν ὅτι δὲν
 “εἶχεν ἐξουσίαν νὰ ἐπαγρυπνῇ τὰς ἀξιοκατακρίτους ταύτας
 “πράξεις τῶν ὑπηκόων τῆς, διότι κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου
 “πᾶς Μουσουλμ' ἄνθρωπος ἐδύνατο δικαιωματικῶς νὰ κινήσῃ πόλε-
 “μον καθ' οὗτινος ἡ θρησκεία δὲν ἦτον ἡ αὐτή;

“* Ἀν ἐνεκρίνοντο τὰ τοιαῦτα, ποία θὰ ἦτον ἡ θέσις τῶν ἐθνῶν
 “πρὸς ἄλληλα; Ἡ γενικὴ εἰρήνη περὶ τῆς ὁποίας ἡ Ἀγγλία,
 “κατὰ τὸ λέγειν τῆς, τόσον φροντίζει, δὲν θὰ ἐκρέματο πλέον
 “ἀπὸ τῶν συνθηκῶν καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ δημοσίου δικαίου,
 “ἀλλὰ θ' ἀφίνετο ὅλως διόλου εἰς τὰς ὁρέξεις καὶ τὰ πάθη τῶν
 “λαῶν. Πᾶσα κυβέρνησις θὰ ἐνόμιζε τότε ὅτι ἔπραξε πᾶν
 “ὅ,τι ἐκρέματο ἀπ' αὐτῆς ἂν διετήρει τὴν φιλίαν κατὰ τὸ φαι-
 “νόμενον, καὶ ὅτι ἔπραξε πᾶν ὅ,τι ἐκ τῶν καθηκόντων τῆς ἂν
 “ἔλεγε πρὸς τὴν γείτονά της ‘εἶμαι ἀφιλοκερδὴς φίλος σου,
 “‘εἶμαι ὅλη εἰς σὲ ἀφοσιωμένη, εὐαρεστήσου εἰς ταύτην μου
 “‘τὴν ὁμολογίαν καὶ μὴ μὲ μεμφθῆς ἂν ἀφίνω τοὺς ὑπηκόους
 “‘μου νὰ κόπτωσι τὸν λάρυγμα τῶν ὑπηκόων σου.’ Μᾶς νο-
 “μίζει τάχα ὁ πρέσβυς ὁ ἡμέτερος φίλος τόσον μωροὺς ὥστε
 “νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἡ κυβέρνησις του δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ
 “ἐπαγρυπνῇ τὴν διαγωγὴν τῶν ὑπηκόων τῆς; Εἶχε βεβαίως ἡ

“ ἀγγλικὴ κυβέρνησις τὴν δύναμιν καὶ ἐπροθυμήθη εἰς χρήσιν
 “ αὐτῆς, ὅτ’ ἐπρόκειτο νὰ ἐμποδίσῃ τὰ ἀγγλικά πλοῖα τοῦ νὰ
 “ φέρωσιν ὀλίγα ἄλευρα εἰς τροφήν τῶν ὀθωμανικῶν φρουρῶν,
 “ αἱ ὁποῖαι ἀπέθνησκαν τῆς πείνας καὶ εἶχαν τοῦλάχιστον τὴν
 “ πεποίθησίν των εἰς τὴν φιланθρωπίαν παλαιοῦ φίλου. Τοι-
 “ αὐτὴν δύναμιν εἶχε τότε ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, καὶ ὁ ὀδυνη-
 “ ρὸς θάνατος τῶν Μουσουλμάνων εἶναι τραγὴ ἀπόδειξις τῆς
 “ ἀδιαφορίας της. Ἄν ἔχωμεν εἰρήνην μετὰ τῆς Ἀγγλίας,
 “ ἔχομεν ἀναμφιβόλως καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσωμεν παρὰ
 “ τῆς αὐτῆς τὴς νὰ μὴν ἀφίνη τοὺς ὑπηκόους της νὰ μᾶς πολε-
 “ μῶσιν. Ἄν ἀποδοκιμάξῃ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐχθρὰν διαγωγὴν
 “ τῶν ὑπηκόων της, διατὶ δὲν τοῖς λέγει μίαν φοράν διὰ πάντα·
 “ ‘ Ἡ Πύλη εἶναι φίλη μας πρὸ αἰώνων, δὲν ἔχομεν παράπονα
 “ ‘ κατ’ αὐτῆς, εἶναι λοιπὸν δίκαιον νὰ μὴ τῇ δώσωμεν αἰτίαν νὰ
 “ ‘ ἔχῃ καὶ αὕτη παράπονα καθ’ ἡμῶν. Ἐκτελεῖ τὰς μεθ’ ἡμῶν
 “ ‘ συνθήκας, δίκαιον εἶναι νὰ τὰς ἐκτελῶμεν καὶ ἡμεῖς.’ Διατὶ
 “ νὰ μὴ λαλήσῃ τοῖς ὑπηκόοις της αὐτὴν τὴν γλῶσσαν; διατὶ
 “ δὲν τοῖς εἶπε ποτὲ λόγον φιλικὸν ὅπως οὖν ὑπὲρ ἡμῶν; ὁ
 “ πρέσβυς, ὁ ἡμέτερος φίλος, ἀπορεῖ διότι δὲν ἀκούομεν τὰς
 “ συμβουλὰς του; διατὶ ν’ ἀπορῇ; πάντοτε μᾶς λαλεῖ φιλικώ-
 “ τατα, ἀλλὰ νομίζει τάχα ὅτι δὲν ἠξεύρομεν πόσον οἱ συμπα-
 “ τριῶταί του ἀγωνίζονται νὰ μᾶς βλάψωσι; πῶς συμβιβά-
 “ ζονται οἱ λόγοι αὐτοῦ πρὸς τὴν διαγωγὴν αὐτῶν; θεωροῦντες
 “ τὰς τοιαύτας ἀντιφάσεις δὲν καταλαμβάνομεν τῇ ἀληθείᾳ τί
 “ τρέχει. Ἡ ὑψηλὴ Πύλη ἀπαιτεῖ ὅ,τι ἔχει δίκαιον ν’ ἀπαιτῇ,
 “ καὶ ὅ,τι ἡ Ἀγγλία δὲν ἔχει δίκαιον νὰ ἀρνήται· ἤγουν ν’ ἀπα-
 “ γορευθῇ νὰ πράττωσιν οἱ Ἀγγλοι κατὰ τῶν Μουσουλμάνων
 “ ἔργα πολέμια εἴτε διὰ τῆς προσωπικῆς συνδρομῆς των, εἴτε
 “ δι’ ἀποστολῆς χρημάτων καὶ πολεμεφοδίων ὡς ἐπὶ τοῦ πα-
 “ ρόντος, καὶ νὰ ἐπιβουλεύωνται τὰ συμφέροντα αὐτῶν ὑπὸ
 “ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Ἰονικῆς κυβερνήσεως. Φανερόν εἶναι
 “ ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δύναται νὰ ἐμποδίσῃ ὅλα ταῦτα
 “ ἂν θελήσῃ, καὶ εἶναι καιρὸς νὰ θελήσῃ.”

(δ.)

Ἐπιστολὴ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν ἀγγλικήν.

“ Οἱ Ἕλληνες πρὸ τεσσάρων ἐτῶν θαρρόντες ἀδιασεύτως εἰς
 “ τὴν θείαν πρόνοιαν ὑπερασπίζονται μὲ καλὴν ἔκβασιν τὸ ἔδα-

“ φος τῶν προπατόρων των, λέγω ὅτι ὑπερασπίζονται τὸ ἔδα-
 “ φος, ἐπειδὴ ὀλίγον φροντίζουν διὰ τὰς πόλεις καὶ χωρία, διὰ
 “ τὰς οἰκίας καὶ ἰδιοκτησίας των· τοῦτο ἱκανῶς ἀπεδείχθη εἰς
 “ τὰς διαφόρους λεηλασίας τῶν ἐχθρῶν των, καθ’ ἃς οἱ Ἕλ-
 “ ληνες ἐθυσίασαν μὲ μεγάλην γενναιότητα καὶ μεγαλοψυχίαν
 “ ὅσα εἶχαν ἀκριβώτερα καὶ πολυτιμώτερα, ἐπροτίμησαν τὴν
 “ ἐλευθερίαν ὑπὸ τὰς σκηνάς των, εἰς τὰς κοιλάδας των, καὶ
 “ ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων των παρὰ τὰς λαμπρὰς κατοικίας
 “ τῆς δουλείας· αὕτη ἡ ἀξιοσημείωτος περίστασις τῆς ἱστορίας
 “ τοῦ ἐπιμαχικοῦ πολέμου τῶν Ἑλλήνων δὲν πρέπει νὰ γεν-
 “ νήσῃ εἰς ὅλας τὰς χριστιανικὰς ψυχὰς τὴν πεποιθήσιν ὅτι οἱ
 “ Ἕλληνες ἀρχίζοντες τὴν πάλην διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὰ δικαιώ-
 “ ματά των, ἀποσειόντες τὸν ἀφόρητον ζυγὸν αὐτῶν εἶχαν πρὸ
 “ ὀφθαλμῶν τὸν ἱερὸν σκοπὸν τοῦ νὰ σώσουν τὴν πίστιν των,
 “ τὴν πατρίδα των, τοὺς ἱεροὺς ναοὺς των, τὰ μνημεῖα τῶν
 “ προγόνων των, τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παῖδιά των, καὶ ὅχι
 “ ἐκεῖνα τὰ πολιτικὰ τέλη, τὰ ὅποια ἐτάραττον τότε τὴν Εὐρώ-
 “ πην, ἀπέχοντες πολλὰ ἀπ’ αὐτά. Ὁδηγούμενοι λοιπὸν ἀπὸ
 “ τοιαύτας ἀρχὰς εἰς τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθησαν πάλην δὲν
 “ ἔλλειψαν ἐπικαλούμενοι τὴν συμπάθειαν τῶν χριστιανῶν
 “ ἀδελφῶν των. Ἄλλ’ ἡ πολιτικὴ τῆς Εὐρώπης συλλαβοῦσα
 “ ἄλλας ἰδέας περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς συμφορᾶς μας ἀπεφάσισε
 “ νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν οὐδετερότητα. Οἱ Ἕλληνες δὲ μὴ
 “ βλέποντες τελειωμένην τὴν ἐπιθυμίαν των ἐβιάσθησαν νὰ
 “ ἀφοσιωθῶσι μόνοι των μὲ ἀμοιβαίαν πίστιν εἰς τὴν ὑπερά-
 “ σπισιν τῶν ἱερῶν δικαιωμάτων των, ἀφίνοντες εἰς τὸν καιρὸν
 “ νὰ φανερῶσιν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς αἰτίας των.

“ Μολοντοῦτο τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ὡς καὶ ἡ διοίκησίς του τῆς
 “ ὁποίας λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ γένω τὸ ὄργανον, παρρησίαζον
 “ τὴν ὑπόκλινσιν τοῦ πρὸς τὴν Βρεττανικὴν μεγαλειότητά του
 “ σέβας των μέσον τῆς ἐξοχότητός σας διακηρύττει πανδημῶς
 “ ὅτι προτιμᾷ θάνατον ἑνδοξον παρὰ τὸν αἰσχιστον ζυγὸν εἰς τὸν
 “ ὁποῖον θέλουν νὰ τὸ κάμουν νὰ ὑποκύψῃ. Εἶναι ἀπίθανον ὅτι
 “ ἡ Βρεττανικὴ μεγαλειότης του, ἡ ὁποία ἔδειξε φιланθρωποτά-
 “ τὴν διάθεσιν πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, θέλει ἐπι-
 “ τρέψῃ ὥστε οἱ Ἕλληνες νὰ ἐξαλειφθοῦν ἀπὸ τὸν κατάλογον
 “ τῶν πεπολισμένων ἐθνῶν, ὡς ἦτον ἀνάξιοι διὰ νὰ ἐγκαταριθμη-
 “ θοῦν προτοῦ νὰ συστηθοῦν ὡς ἔθνος. Οἱ Ἕλληνες ὁμως ὑπὸ
 “ τὴν ἀναφορὰν τῶν δικαιωμάτων των εὐρίσκονται εἰς θέσιν εὐ-

“ νοϊκωτέραν παρ’ ἐκείνην τῶν λαῶν τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς.
 “ Αὐτοὶ ἠτίμασαν καὶ ἐταπείνωσαν τὴν ἀδυναμίαν τῆς τουρ-
 “ κικῆς διοικήσεως, ἀπέδειξαν ὅτι ἦσαν ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας· δὲν
 “ πολεμοῦν τὴν μητέρα πατρίδα των, ἀλλ’ ἓν ἔθνος τὸ ὁποῶν
 “ ἤρπασε καὶ κατεξουσίασε τοὺς τόπους των μεταχειριζόμενον
 “ τὰ τέκνα των ὡς δούλους. Οἱ Ἕλληνες ἀπετείναν τὸν
 “ βαρβαρικὸν ζυγὸν μὲ μεγάλην ἐκπληξιν τῆς Εὐρώπης καὶ
 “ ὅλων τῶν ἐθνῶν· ἐπεχειρίσθησαν τὸν πόλεμον χωρὶς νὰ
 “ ἔχουν τοὺς τρόπους διὰ νὰ τὸν κάμουν, ὄντες πεπεισμένοι ὅτι
 “ ἄλλως δὲν ἐδύναντο νὰ ἀπολαύσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των
 “ παρὰ μὲ πολυαριθμοὺς θυσίας· ἀπέκτησαν φρούρια, πόλεις
 “ καὶ μέγαν ἀριθμὸν θέσεων, αἵτινες εὗρισκοντο εἰς χεῖρας βαρ-
 “ βάρων δεσποτῶν αὐτῶν· εἰς διαφόρους μάχας κατέστρεψαν
 “ μὲ μερικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τὸν πολυαριθμὸν καὶ φοβερὸν
 “ στόλον τῶν Τούρκων· ἐσύστησαν νόμους ὁμοίους μὲ τοὺς τῶν
 “ πολιτισμένων ἐθνῶν, ἐσχημάτισαν διοικήσιν ὑπὸ τὰς διατα-
 “ γὰς τῆς ὁποίας ἐτάχθησαν. Ἐμπορεῖ τις πλέον νὰ ἀμφι-
 “ βάλλῃ τὴν σήμερον ἐὰν οἱ Ἕλληνες εἶναι ἄξιοι τῆς ἐλευθε-
 “ ρίας; Ἴσως ἡ Βρεττανικὴ μεγαλειότης τοῦ παρετήρησεν ὅτι
 “ ἡ Ἑλλὰς ἐλευθερωθεῖσα, διὰ τὸ τὸν λαὸν αὐτῆς ἐμψυχοῦν
 “ πνεῦμα καὶ διὰ τὴν γεωγραφικὴν τῆς θέσιν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ
 “ ὠφέλιμος εἰς τὰ συμφέροντα τῆς μεγάλης Βρεττανίας. Τὸ
 “ ἐμπόριον εἶναι ἡ ζωοδοτικὴ ἀρχὴ τῶν πεπολισμένων ἐθνῶν
 “ καὶ ποῦ ἄλλοῦ ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ μεγαλητέραν ἀσφάλειαν,
 “ παρὰ εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα τῆς Εὐρώπης, ἥτις κατὰ τινα τρό-
 “ πον σχηματίζεται ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος; Ποῖον ἄλλο σημεῖον
 “ ὠφελιμωτέρας ὑποστηρίξεως διὰ τὴν διατήρησιν τῆς εὐρω-
 “ παϊκῆς ἰσοσταθμίας ἠμπορεῖ ἡ Ἀγγλία νὰ εὔρῃ παρὰ τὰ
 “ φυσικὰ ὀχυρώματα μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλὰς εἶναι θεμένη;
 “ αὗται εἶναι ἀλήθειαι ἀναντίρρητοι, τὰς ὁποίας ὁ καιρὸς θέλει
 “ ἀνακάλυψαι.

“ Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν δι’ αὐτὰς τὰς αἰτίας ἔχει, νομίζω, ἠθικῶς
 “ καὶ πολιτικῶς τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐλπίσῃ πᾶν εἶδος βοηθείας
 “ καὶ ὑποστηρίξεως ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος τὸ τόσον φιλοῦν τὴν
 “ ἀνθρωπότητα, καὶ ἐξαιρέτως ἀπὸ τὴν Βρεττανικὴν μεγαλειό-
 “ τητά του, τῆς ὁποίας ὁ κόσμος ὅλος γνωρίζει τὰ ἀξιοσέβαστα
 “ φρονήματα. Ἐκ τούτου δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ἐὰν ἡ ἀνεξαρ-
 “ τησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι σύμφωνος μὲ τὰ συμφέροντα τῶν
 “ εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, αὕτη ἡ περίστασις εἶναι μία ἰσχυρὰ

“ ἀφορμὴ διὰ νὰ μὴ στερηθῇ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τὰ ἱερά του
 “ δικαιώματα· τὸ δὲ ἀγγλικόν, οὔτινος ἢ πρὸς τὴν τῆς Εὐρώπης
 “ πολιτικὴν ἰσοσταθμίαν ἐπιρροὴ εἶναι τόσον γενικῶς ἐγνωσμένη
 “ νὰ μὴ σταθῇ ἀδιάφορον εἰς τὸ οἰκτρὸν θέαμα τῆς τόσον ἀναξίως
 “ καὶ ἀδίκως ὑπὸ τῶν ποδῶν καταπατουμένης ἀνθρωπότητος.

(ε.)

Ἀπάντησις τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν ἑλληνικὴν.

“ Ἡ πρὸς ἐμὲ ὑμετέρα ἐπιστολὴ τῆς 24 αὐγούστου δὲν ἔφθα-
 “ σεν εἰς χεῖράς μου εἰμὴ τὴν 23 ὁκτωβρίου· περιέχει αὕτη πα-
 “ ρατηρήσεις τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος περὶ
 “ τινος ἐγγράφου δημοσιευθέντος διὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερί-
 “ δων ὡς σχεδίου τῆς αὐλῆς τῆς Ῥωσσίας περὶ τῆς εἰρηνοποιή-
 “ σεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι ἡ δημοσίευσις
 “ αὕτη ἔγεινεν ἄνευ ἀδείας, καὶ ἀγνοῶ ἂν ἔχῃ τινὰ ἐπισημότητα.
 “ Ἄλλ’ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις φρονεῖ ὅτι πᾶν σχέδιον τῆς Ῥωσ-
 “ σικῆς κυβερνήσεως τείνον εἰς τὴν εἰρηνοποίησιν τῆς ἀνατολῆς
 “ δὲν ἡμπόρει νὰ μὴν ἦναι εὐνοϊκὸν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οὐδ’
 “ ἐπρωτίθετο ἡ κυβέρνησις ἐκείνη νὰ δώσῃ τὸν νόμον αὐτοῖς ἢ τῇ
 “ ὀθωμανικῇ κυβερνήσει, ὃ δὲ μεγαλειότατος αὐτοκράτωρ πασῶν
 “ τῶν Ῥωσσιῶν, ὅπως καὶ ἂν ἐθεώρει τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σχέ-
 “ διον, θὰ ἔκρινε πρέπον νὰ τὸ κοινοποιήσῃ τοῖς συμμάχοις του
 “ προτοῦ νὰ πὸ προβάλλῃ τοῖς διαμαχομένοις. Ὁ αὐτοκράτωρ
 “ ἐκοινοποίησε τῶντι τοῖς συμμάχοις του σχεδίον τι, δι’ οὗ
 “ ἐπρόκειτο νὰ προταθῇ συγχρόνως ἀνακωχὴ καὶ τῇ ὀθωμανικῇ
 “ πύλῃ καὶ τῇ προσωρινῇ κυβερνήσει τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ σκοπῷ
 “ νὰ δοθῇ καιρὸς εἰς μεσολάβησίν τινα φιλικήν, ἢ δὲ ἀγγλικὴ
 “ κυβέρνησις δὲν θὰ ἐναντιοῦτο, ἂν τὸ τοιοῦτον σχέδιον ἐπρο-
 “ τείνετο ἐν καιρῷ δέοντι· δὲν πρέπει δὲ νὰ σᾶς κρίνῃω ὅτι τὸ
 “ ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον ἐκίνησεν εἰς τόσῃν ἀγανάκτησιν τὴν ἑλ-
 “ ληνικὴν κυβερνήσιν, ἐκίνησεν εἰς ἄλλην τόσῃν καὶ τὴν ὀθω-
 “ μανικὴν. Ἐν ᾧ οἱ Ἕλληνες φαίνονται ἀνένδοτοι πρὸς πάντα
 “ συμβιβασμὸν μὴ στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς τῶν ἀνεξαρτη-
 “ σίας, τὸ διβάνιον ἀπορρίπτει ἐπίσης πάντα τρόπον συνδιαλ-
 “ λαγῆς μὴ χαρακτηρίζοντα τὸν Ἕλληνα ὡς ῥαγιᾶν. Οὕτω
 “ διατεθειμένων τῶν πνευμάτων ὁλόγῃ ἐλπίς ἀναμφιβόλως
 “ ὑπάρχει μεσολαβήσεως δεκτῆς καὶ εὐτυχούς. Ἄν ἡ Ῥωσ-
 “ σία ἐπρότεινε τοιοῦτον συμβιβασμὸν προτοῦ νὰ καταντήσω-

“ σιν αἱ ἀπαιτήσεις καὶ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου ὅπου κατήντησαν
 “ τὴν σήμερον, ἂν τὸν ἐπρότεινε καθ’ ὃν καιρὸν αἱ περιπέτεται
 “ τοῦ πολέμου ἐφαίνοντο παρέχουσαι ἰσχυρὰς ἀφορμὰς συμβι-
 “ βασμοῦ φιλικῶ τῷ τρόπῳ, οὔτε ἡ Ῥωσσία οὔτε ἄλλη τις
 “ δύναμις θεωροῦσα τὸ σχέδιον τοῦτο ἄξιον τῆς σκέψεώς της
 “ θὰ ἐφαίνοντο μεμπτή. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο θεωρούμενον ὡς
 “ ὑπόμνημα ῥωστικὸν περιέχει στοιχεῖα εἰρηνοποιήσεως ἂν καὶ
 “ τὰ στοιχεῖα ταῦτα δὲν φέρουν τοὺς ἀρμοδίους εἰς τὸ νὰ τε-
 “ θῶσιν ὑπὸ τὰς ὄψεις τῶν διαμαχομένων τύπους. Ἄν ἡ κυ-
 “ ριαρχία τῆς Πύλης ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν πρέπη ἀφεύκτως
 “ νὰ ἐπανέλθῃ, ἂν ἡ ἀνεξαρτησία τῶν Ἑλλήνων δὲν πρέπη
 “ ἀφεύκτως νὰ ἀναγνωρισθῇ (καὶ τὰ δύο ταῦτα ἀντίκεινται πρὸς
 “ τὸν συμβιβασμόν) ἂν οἱ μεσῖται δὲν δύνανται ν’ ἀποφασίσω-
 “ σιν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν ἀντιφερομένων, δὲν μένει
 “ παρὰ νὰ τροπολογηθῇ καὶ ἡ κυριαρχία τῆς Πύλης καὶ ἡ ἀνε-
 “ ξαρτησία τῆς Ἑλλάδος, καὶ τότε νὰ συζητηθῶσιν ὁ τύπος καὶ
 “ ὁ βαθμὸς τῶν τροπολογιῶν οἱ διαμαχόμενοι διαμαρτυρού-
 “ μενοι ἐδύναντο ἀναντιρρήτως νὰ ματαιώσωσι πᾶν σχέδιον
 “ συμβιβασμοῦ ὅσον εὐλογον καὶ ἂν ἦτον ὡς πρὸς τὰς ἀρχάς
 “ του, ὅσον ἀμερόληπτον καὶ ἂν ἦτον ὡς πρὸς τοὺς ὅρους του.
 “ Ἄλλ’ ἡμεῖς ἠξέυρομεν ὅτι οἱ διαμαχόμενοι εἶναι ἐπίσης τῆς
 “ γνώμης νὰ ἀπορρίψωσιν ὅποιονδήποτε συμβιβασμόν, καὶ
 “ ματαία φαίνεται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ ἐλπίς πάσης εὐτυχοῦς
 “ μεσολαβήσεως.

“ Περὶ δὲ τῆς ἀγγλικῆς ἀντιλήψεως τὴν ὁποίαν ἐπικαλεῖσθε
 “ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων εἰς ἀνάκτησιν τῆς ἀνεξαρτησίας των πα-
 “ ραλληλίζοντες τὰ δικαιώματά των πρὸς τὰ τῶν πολιτειῶν τῆς
 “ νοτείου Ἀμερικῆς αἱ ὁποῖαι ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τῆς μητροπό-
 “ λεώς των, ὀφείλω νὰ σᾶς παρατηρήσω ὅτι ἐν τῇ μεταξὺ τῶν
 “ πολιτειῶν τούτων καὶ τῆς Ἰσπανίας πάλῃ ἡ Ἀγγλία ἐκήρυξε
 “ καὶ διετήρησεν αὐστηρὰν οὐδετερότητα. Τὰ αὐτὰ ἔπραξε καὶ
 “ ὡς πρὸς τὸν καταστρεπτικὸν πόλεμον τῆς Ἑλλάδος καὶ πάν-
 “ τοτε ἐσεβάσθη τὰ πολεμικὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων. Ἄν
 “ δὲ ἡναγκάσθη πρὸ ὀλίγου νὰ ἐμποδίσῃ τὰς καταχρήσεις τοῦ
 “ δικαιώματος τούτου, ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ εὐρεθῇ πλέον εἰς τὴν
 “ αὐτὴν ἀνάγκην. Ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος ἂς
 “ εἶναι βεβαία ὅτι ἡ ἀγγλικὴ θὰ διατηρήσῃ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὴν
 “ αὐτὴν οὐδετερότητα καὶ δὲν θ’ ἀποπειραθῇ νὰ βιάσῃ τοὺς Ἑλ-
 “ ληνas ἐπὶ λόγῳ εἰρηνοποιήσεως εἰς παραδοχὴν σχεδίου συμ-

“ βιβασμοῦ ἐναντίον τῶν εὐχῶν των ἂν ποτε γενῇ λόγος περὶ
 “ τοιούτου. Ἄλλ’ ἂν οἱ Ἕλληνες, ἢ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἢ μετὰ
 “ ταῦτα νομίσωσι πρέπον νὰ ζητήσωσι τὴν μεσιτείαν ἡμῶν,
 “ τὴν προσφέρομεν τῷ Σουλτάνῳ, καὶ ἂν τὴν δεχθῇ, οὐδὲν θὰ
 “ παραμελήσωμεν εἰς καρποφορίαν τῆς διὰ τῆς συνεργείας καὶ
 “ τῶν ἄλλων Δυνάμεων, ἢ συνδρομῇ τῶν ὁποίων καὶ τὸν συμ-
 “ βιβασμὸν θὰ εὐκολύνει καὶ τὴν διατήρησιν αὐτοῦ θὰ ἀσφα-
 “ λίσει. Ἴδου ὅ,τι δύναται ἡ Ἑλλὰς, καθὼς ἡμεῖς κρίνομεν, νὰ
 “ ζητήσῃ παρὰ τῶν Ἀγγλων ὑπουργῶν. Οὔτε ἐμμέσως οὔτε
 “ ἀμέσως ἐρέθισαν οὗτοι τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἔναρξιν τοῦ
 “ ἀγῶνος των, ἀλλ’ οὔτε διὰ τινος τρόπου παρενέβαλαν ἐμπόδια
 “ εἰς τὴν πρόοδόν του· οὐδεὶς ἔχει δίκαιον νὰ ὑπολάβῃ ὅτι ἡ
 “ Ἀγγλία ἔχουσα ὑπ’ ὄψιν τὰς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Πύλης
 “ ἐνυπαρχούσας φιλικὰς σχέσεις καὶ τὰς παλαιὰς συνθήκας,
 “ τὰς ὁποίας ἡ Πύλη δὲν παρέβη, ἡμπορεῖ ν’ ἀναδεχθῇ πάλιν
 “ μηδόλως παρ’ αὐτῆς προκαλεσθεῖσαν, καὶ νὰ οἰκειοποιηθῇ
 “ διαφορὰν ἄλλοτριάν. Ἐλπίζω ὅτι οἱ λόγοι μου θὰ διασκε-
 “ δάσουν πᾶσαν ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐκ πνεύματος ῥαδιουργίας ὑπό-
 “ νοιαν, καὶ πᾶσαν κατηγορίαν ὅτι δυσμενῶς διέκειτο ἡ ἀγγλικὴ
 “ κυβέρνησις πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες θὰ εἰδῶσιν ἐν αὐτοῖς
 “ τοῖς λόγοις μου τὴν καθαρότητα τῶν φρονημάτων ἡμῶν, τὰ
 “ ὁποῖα δὲν διστάζομεν νὰ ἐκφράσωμεν καὶ παρῤῥησία.”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΓ.

(α.)

Ὁ ἐπίσκοπος Μεθώνης καταμνηνθεὶς ὡς ὑποκινήσας τὰς
 ἀδίκους σφαγὰς τῶν ἐν Νεοκάστῳ ἐπὶ τῆς πτώσεώς του ἐβα-
 σανίσθη καὶ ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας του ἐν σκοτεινῇ φυλακῇ
 πανωλόβλητος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΔ.

(α.)

“ Τὸ στρατιωτικὸν μας (ἔγραφε τὸ νομοτελεστικὸν τῇ ἐν
 “ Λονδίνῳ ἐπιτροπῇ τὴν 11 ἰουνίου) κατήντησεν ὅχι πλέον
 “ ἀνοικονόμητον, ἀλλὰ καὶ ὁ λιμεὼν τῆς πατρίδος αἱ κατα-
 “ χρήσεις του εἶναι ἀπερίγραπτοι· διὰ νὰ λάβετε μίαν ἰδέαν

“ αὐτῶν ἀρκεῖ νὰ σᾶς εἴπωμεν ὅτι πολλάκις χάνομεν τὴν νίκην
 “ καὶ κινδυνεύει ἡ πατρίς, διότι ἐν ᾧ ἡ διοίκησις νομίζει ὅτι
 “ ἔχει εἰς μίαν θέσιν πέντε χιλιάδας στρατιωτῶν, ὅταν πρέπη
 “ ν’ ἀντιπαραταχθῶσι δὲν εὐρίσκονται οὔτε χίλιοι, καὶ αὐτοὶ
 “ σπανιώτατα εὐρίσκονται σύμφωνοι καὶ πολλάκις χαρίζουν
 “ διὰ τῆς διερέσεώς των τὴν νίκην εἰς τὸν ἐχθρόν. Ἀλλὰ τὰς
 “ καταχρήσεις αὐτὰς ποῖος νὰ τὰς ἐμποδίσῃ; ὁποίους καὶ ἂν
 “ μεταχειρισθῇ ἡ κυβέρνησις εἶναι τῆς αὐτῆς ζύμης, καὶ ἂν
 “ κάμουν καμμίαν δούλευσιν εἰς αὐτήν, ἀφ’ οὗ διὰ μέσου των
 “ ταπεινώσῃ ἡ διοίκησις τοὺς ἐναντίους της, αὐτοὶ γίνονται
 “ χειρότεροι καὶ θέλουν νὰ δώσουν νόμους, ἡ δὲ διοίκησις
 “ ἀναγκάζεται νὰ τοὺς οἰκονομῇ. Αὐτοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ ἡ
 “ κακοήθεια ἐξήντλησε τὸ μεγαλῆτερον μέρος τοῦ δανείου χω-
 “ ρὶς νὰ ὠφελῇ παντελῶς ἡ πατρίς, καὶ εἰς τὸν παρόντα κίν-
 “ δυνον δὲν ἔχει οὔτε μέσα οὔτε στρατιώτας νὰ ἀντιτάξῃ.”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΕ.

(α.)

“ Τὸ δὲ ἄντρον τὸ Κωρύκιον μεγέθει τε ὑπερβάλλει τὰ εἰρη-
 “ μένα, καὶ ἔστιν ἐπὶ πλεῖστον ὁδεῦσαι δι’ αὐτοῦ καὶ ἄνευ λαμ-
 “ πτήρων· ὃ τε ὁροφος ἐς αὐταρκες ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀνέστηκε
 “ καὶ ὕδωρ τὸ μὲν ἀνερχόμενον ἐκ πηγῶν, πλεόν δὲ ἔτι ἀπὸ τοῦ
 “ ὁροφοῦ στάζει, ὥστε καὶ δῆλα ἐν τῷ ἐδάφει σταλαγμῶν τὰ
 “ ἴχνη διὰ παντός ἐστι τοῦ ἄντρον ἀπὸ δὲ τοῦ Κωρυκίου
 “ χαλεπὸν ἤδη καὶ ἀνδρὶ εὐζώνῳ πρὸς τὰ ἄκρα ἀφικέσθαι τοῦ
 “ Παρνασσοῦ.... Σπηλαίων δὲ ὧν εἶδον θέας ἄξιον μάλιστα
 “ ἐφαίνετο εἶναί μοι.

“ Ἐκ τῶν τοῦ Πausανίου.”

(β.)

Θέλων ὁ ἀντιναύαρχος Δεριγνῆς νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς
 σκανδαλώδους διαγωγῆς τοῦ πλοιάρχου τούτου, ἔστειλε τὴν
 κορβέταν Victorieuse εἰς Ἱδραν, καὶ τὴν γολέταν Estafette εἰς
 Λίγιναν, καὶ ἔμαθε παρὰ τοῦ Τομπάζη, τοῦ Κριεζῆ καὶ τοῦ
 Κανάρη, ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος γαλλικὸν βρῖκι ἔρριψε τῷ
 κατὰ τῆς λέμβου τοῦ Κανάρη τέσσαρας κανονίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΣΤ.

(α.)

Ἴδον το ἔγγραφον ὁλόκληρον.

“ Ὁ κλῆρος, οἱ παραστάται, οἱ ἀρχηγοὶ πολιτικοὶ καὶ
 “ στρατιωτικοὶ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους Α'ον
 “ παρατηροῦντες ὅτι, διὰ τὰ ἀνεξάλειπτα δικαιώματα τῆς ἰδιο-
 “ κτησίας καὶ κυριότητος, διὰ τὰς ἐπικρατούσας ἀρχὰς τῆς
 “ θρησκείας καὶ ἐλευθερίας καὶ διὰ τὸ ἐκ φύσεως ἔμφυτον τοῦ
 “ νὰ διατηρῇ καὶ διασφαλίσῃ ἕκαστος τὴν ἰδίαν ὑπαρξιν, οἱ
 “ Ἕλληνες ἐνωπλίσθησαν μὲ τὰ ὄπλα τῆς δικαιοσύνης, καὶ
 “ εἰς διάστημα πλέον τεσσάρων ἐτῶν ὑπέστησαν ἀποφασιστι-
 “ κῶς καὶ σταθερῶς κατὰ τῶν δυνάμεων τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρι-
 “ κῆς καὶ τῆς Αἰγύπτου πεζῶν τε καὶ ναυτικῶν, καὶ εἰς ὅλους
 “ τούτους τοὺς κινδύνους, τώρα ἠφάνισαν καὶ τώρα ἄμπωσαν
 “ τὰς κολοσσαίας δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τελευταῖοι στερη-
 “ μένοι παντὸς μέσου ἀνήκοντος εἰς τοιοῦτον ὑψηλὸν ἐγγχεί-
 “ ρημα καθιέρωσαν οὗτοι διὰ τοῦ αἵματός των τὰ πολύτιμα
 “ αὐτῶν δικαιώματα, καὶ ἔδωκαν εἰς τὸν ἐκπεπληγμένον κόσμον
 “ ὅχι τόσον κοινὰς ἀποδείξεις δι' ὅσον εἶναι ἰκανὸς ἓνας λαὸς ἐκ
 “ φύσεως γεννημένος διὰ νὰ ζῇ ἐλεύθερος, καὶ ὅστις ἦδη ἐδυνήθη
 “ νὰ διασπάσῃ τοὺς βρόχους μιᾶς ἰκανῶς πολυχρονίου καταθλι-
 “ πτικῆς δουλείας· Β'ον· παρατηροῦντες ὅτι ἐκ τῶν ἀποτελεσ-
 “ μάτων μιᾶς πάλης οὕτως ἀνομοίου ἀπέκτησαν οἱ Ἕλληνες
 “ τὴν ἀπαράμιλλον ἀπόφασιν τῆς πολιτικῆς αὐτῶν καταστά-
 “ σεως· Γ'ον· σκεπτόμενοι ὅτι πράκτορές τινων ἡπειρωτικῶν Δυ-
 “ νάμεων, ἂν καὶ χριστιανῶν, δὲν διεφύλαξαν ὁδηγίαν συνεχο-
 “ μένην μὲ τὰς ἀρχὰς τὰς ὁποίας αὐτοὶ ἐστερέωσαν, ἀλλ' ἀπὸ
 “ μέρους τῶν αὐτῶν δὲν ἔλειψαν νὰ ἐκβῶσι συνεχῶς ἀντιρρήσεις
 “ πολιτικαὶ πολυμόρφου οὐσίας καὶ χαρακτῆρος· Δ'ον· παρατη-
 “ ροῦντες ὅτι τινὲς τῶν πρακτόρων τούτων παίζουσιν διὰ τῶν
 “ ἀπεσταλμένων των ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, ὥστε νὰ εἰσχωρήσῃ
 “ εἰς τινὰς Ἕλληνας ἢ κλίσεις τοῦ νὰ συστήσουν νέους σχημα-
 “ τισμοὺς πολιτικούς ἀρμοδίους πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὰ τέλη τῶν
 “ τοιούτων παρακινήτων· Ε'ον· παρατηροῦντες ὅτι ὅχι ὀλίγους
 “ κατατρεγμοὺς καὶ παραβάσεις ὑποφέρει ἡ νόμιμος καὶ τακτικὴ
 “ κίνησις τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν θα-
 “ λασσίων δυνάμεων τινων Βασιλειῶν, οἵτινες κατὰ πάντα τρό-

“ πον πειράζουν τὰ καθήκοντα τῆς διακηρυχθείσης οὐδετερότη-
 “ τος ἀπὸ τὰς αὐλὰς των εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ Λαῦβὰχ καὶ τῆς
 “ Βερώνης· ΣΤον· παρατηροῦντες μὲ μεγάλην θλίψιν αὐτοὺς τοὺς
 “ χριστιανοὺς ὀπλιζομένους ἐναντίον τῶν ὁπαδῶν τοῦ Εὐαγγελ-
 “ λίου καὶ εἰς βοήθειαν ἐκείνων τοῦ Κορανίου, εἰς τρόπον ὥστε
 “ στρατιῶται Εὐρωπαῖοι, ἐναντίον πάσης ἀρχῆς ἀληθοῦς πολι-
 “ τικῆς καὶ ἠθικῆς, σπεύδουν νὰ διδάξουν διορίσουν καὶ ὁδηγή-
 “ σουν τὰ στίφη τῶν βαρβάρων διευθυνόμενα νὰ λεηλατήσουν
 “ τὴν ἱερὰν ἐκείνην γῆν, ἣτις σκεπάζει ἀνάμικτα καὶ συγκεχυμένα
 “ τὰ ἀθάνατα κόκκαλα τῶν Κιμώνων, τῶν Τσαμαδῶν, τῶν Λεω-
 “ νιδῶν, τῶν Μποτσάρων, τῶν Φιλοποιμένων, τῶν Νικητάραιων
 “ καὶ Κολιαίων, ὅπερ ἐμποδίζει τὰς προόδους τῆς ἱερᾶς ὑποθέ-
 “ σεως τῆς Ἑλλάδος· Ζον· παρατηροῦντες ὅτι ἡ διοίκησις τῆς
 “ μεγάλης Βρεττανίας, εὐτυχῆς εἰς τὸ νὰ διευθύνῃ λαὸν ἐλεύ-
 “ θερον, εἶναι ἡ μόνη ἣτις διετήρησε μέχρι λεπτοῦ καθαράν
 “ τὴν οὐδετερότητα περιφρονούσα νὰ μιμηθῇ τὰς ἀναφανδὸν
 “ βίας ἢ τὰς νεφώδεις διαχειρήσεις αἱ ὁποῖαι ἀπὸ ἄλλους ἀδια-
 “ κόπως ἐπράχθησαν καὶ πράττονται εἰς τὴν Ἑλλάδα Κων-
 “ σταντινούπολιν καὶ Αἴγυπτον· Ηον· σκεπτόμενοι ὅτι ἡ Βρετ-
 “ τανικὴ ἀδιαφορία δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀντιρρόπήσῃ τὸν ἤδη ἐπηυξη-
 “ μένον ἐξωτερικὸν κατατρεγμὸν πρὸς βλάβην τῆς Ἑλλάδος·
 “ Θον· παρατηροῦντες ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὄχι ἀπὸ χαύνωσιν δυνά-
 “ μεων οὔτε ἀπὸ ἀδυνατισμένην ἀπόφασιν δὲν ἐδυνήθη μέχρι
 “ τοῦδε νὰ προεπιχειρῇ, ἀλλὰ διὰ τὰ προρρήθέντα αἷτια καὶ
 “ μάλιστα τὴν πηγάζουσαν ἀπὸ τοῦ νὰ μὴν ἔλαβε ποτὲ διοί-
 “ κησιν ὑπερτέραν τῶν παθῶν καὶ σχέσεων· Ιον· παρατηροῦντες
 “ ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰς τοιαύτην γενναίαν μάχην ἢ πρέπει νὰ
 “ ἐκβῶσιν ἀπὸ ταύτην νικηταί, ἢ θέλουν εἶσθαι τελείως ἀφα-
 “ νισμένοι, ἐπεὶδὴ οὐδὲν μέσον εἶναι τὸ ὁποῖον νὰ δύναται νὰ
 “ τοὺς ἀποσπάσῃ ἀπὸ ταύτην τὴν ἀπόφασιν ἣτις ἤδη κατήν-
 “ τησαν ἀπὸ τὴν φορὰν τοῦ πολέμου καὶ τοῦ χρόνου ἄφευκτος·
 “ ΙΑον· παρατηροῦντες τέλος πάντων ὅτι, ἂν ἀπὸ ὑπερτάτην
 “ χάριν τῆς Προνοίας εὐρίσκωνται στερεωμένοι πλησίον μας αἱ
 “ Βρεττανικαὶ δυνάμεις, χρεωστέῃ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν παρούσαν
 “ αὐτῆς κατάστασιν νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τοῦτο ἐγκαίρως ὥς καὶ νὰ
 “ ἐλπίσῃ ἀπὸ τὴν εὐθύτητα καὶ φιλανθρωπίαν τῆς ἰσχυρᾶς
 “ αὐτῆς διοικήσεως· ὅθεν πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἱερῶν δικαιο-
 “ μάτων τῆς τοῦ κράτους ἐλευθερίας καὶ ἱκανῶς στερεᾶς πολι-
 “ τικῆς ὑπάρξεως ἡ Ἑλλὰς διὰ τῆς παρούσης δημοσίου πρά-

“ ξεως προσδιορίζει, ἀποφασίζει, θεσπίζει καὶ βούλεται τὸν
 “ ἐπόμενον Νόμον.

“ Αον. Τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος δυνάμει τῆς παρούσης πράξεως
 “ θέτει ἐκουσίως τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς αὐτοῦ ἐλευθε-
 “ ρίας, ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ὑπάρ-
 “ ξεως ὑπὸ τὴν μοναδικὴν ὑπεράσπισιν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας.
 “ Βον. Ἡ παρούσα αὐτῇ ὀργανικὴ πράξις τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους
 “ συνοδεύεται μὲ ἐπὶ τούτου διπλοῦν ὑπόμνημα πρὸς τὴν σε-
 “ βασμίαν διοίκησιν τῆς αὐτοῦ Βρεττανικῆς μεγαλειότητος
 “ κατ’ εὐθείαν εἰς Λονδίνον, καὶ συγχρόνως ἀποστέλλεται ἐμ-
 “ μέσως διὰ τῆς αὐτοῦ ἐξοχότητος τοῦ λόρδου μεγάλου Ἀρμο-
 “ στοῦ τῆς Α. Μ. εἰς τὰς ἐνωμένας ἡπαρχίας τῶν Ἰονικῶν νήσων
 “ Γον. Οἱ προέδροι τῶν ἐκτάκτων βουλευτηρίων τοῦ κράτους
 “ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης θέλουν ἐτοίμως ἐκπληρώσει τὸν παρόντα
 “ νόμον. Ἐν τὴν λ’ αὐκέ.”

(β.)

Ὁ Κωλέττης λέγει τὰ αἷτια δι’ ἃ δὲν συννυπέγραψε τὸ ἔγγρα-
 φον ἐν μιᾷ τῶν πρὸς τὸν θεῖον τοῦ Τουρτούρη ἐπιστολῶν του
 καταχωρισθείσῃ ἐν τῷ περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως συγ-
 γράμματι τοῦ πρωτοσυγγέλου Φραντσῆ. Ὁ δὲ Κουντουριώτης
 δὲν συννυπέγραψε διότι ὑπεγράφη τὸ ἔγγραφον ὑπὸ τὴν προε-
 δρίαν τοῦ Μιαούλη καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ὄχι αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΖ.

(α.)

Περιγράφων τὴν πόλιν τοῦ Μεσολογγίου ἐν τῷ Μ. κεφαλαίῳ
 τῆς ἱστορίας ταύτης εἶπα, ὅτι “ κεῖται μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν,
 “ τοῦ Ἀχελώου (Ἄσπρου), καὶ τοῦ Εὐήνου (Φίδαρη), ἀπέχει
 “ δὲ τοῦ μὲν πρώτου ἕξ, τοῦ δὲ δευτέρου δώδεκα μίλια.”

Μετάθεσε τὰ ὀνόματα τῶν ποταμῶν πρωθυστερώς οὕτως·
 “ Ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου κεῖται μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν,
 “ τοῦ Εὐήνου (Φίδαρη) καὶ τοῦ Ἀχελώου (Ἄσπρου).”

(β.)

Τὸ μνηοειδὲς τοῦτο πρόφραγμα κατεσκευάσθη δαπάνῃ τοῦ

λόρδου Καρόλου Μουράη, υιού του δουκὸς τοῦ Ἀθόλλου, ἀξιότιμου νέου ἐλθόντος εἰς Ἑλλάδα ἔν' ἀγωνισθῇ, καὶ ἀποθανόντος ἐν Γαστούνη τὴν 30 ἰουλίου 1824.

Ὁ μηχανοποιὸς Κοκκίνης ὠνόμασε κατ' ἀρέσκειαν τὰ διάφορα ὀχυρὰ μέρη τοῦ τείχους· καὶ εἰς ἀκριβῇ κατάληψιν τῶν ὀνομασιῶν, τὰς ὁποίας παρεδέχθημεν ἐκ τῆς ἐφημερίδος τῶν ἑλληνικῶν χρονικῶν τοῦ Μεσολογγίου, σημειοῦμεν ἐνταῦθα τὰς ἀντιστοιχίας Γαλλικάς.

Τετραγωνικὴ τάφρος	Redoute.
Κανονοθυρὶς	Embrasure.
Προμαχῶν	Rempart.
Εὐθύβολος φωτιά	Feu rasant.
Καρκινοειδὲς πρόφραγμα	Tenaille.
Πρόχωμα	Cavalier.
Κανονοστάσιον	Batterie.
Προτείχισμα	Bastion.
Ἀντιχαράκωμα	Contrevallation.
Μηνοειδὲς πρόφραγμα	Lunette.
Μεσότειχον	Traverse.
Πρόταφρος	Avant fossé.

(γ.)

Ὅρα ἐφημερίδος τοῦ φίλου τοῦ Νόμου Αριθ. 121. 122. 125. 126.

(δ.)

Ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐφονεύθη ὁ ἀγαθὸς νέος Πανταλέων Πλατύκας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΗ.

(α.)

Παρόμοιον ἀνδραγάθημα διηγείται ἡ ἐφημερίς τοῦ Μεσολογγίου ὑπ' ἀριθ. 88.

“Τὰ ἀπὸ τὸν κόλπον τῶν Π. Πατρῶν χθὲς (31 ὀκτωβρίου) ἐκπλεύσαντα ἑπτὰ ἐχθρικά καράβια ἀπηντήθησαν σήμερον ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Πάπα μὲ τρία μικρὰ ἔνοπλα

“ ἔδικά μας πλοῖα, διοικούμενα παρὰ τῶν κυβερνητῶν Κων-
 “ σταντῇ Τρικούπη, Χρυσάνθου Μωραϊτάκη καὶ Δημητρίου
 “ Παναγιώτη. Ἦλθον λοιπὸν εἰς ναυμαχίαν, ἣτις ἐπεκράτησε
 “ δύο περίπου ὥρας. Ἀπίθανον ἤθελε φανῇ ἴσως νὰ διακηρύ-
 “ ξωμεν ὅτι ἡ νίκη τῆς ἀνίσου ταυτης ναυμαχίας ἔκλινεν εἰς
 “ τὸν ὀλιγάριθμον στολίσκον μας, καὶ ὅτι τὰ ἐχθρικὰ καράβια
 “ συνιστάμενα ἀπὸ μίαν κορβέταν, δύο βρίκια καὶ τέσσαρας
 “ γολέττας διέλυσαν τὴν γραμμὴν των καὶ ἠναγκάσθησαν μὲ
 “ κατασχύνην των νὰ εἰσέλθωσι πάλιν ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν
 “ φρουριῶν τῶν Π. Πατρῶν πυροβολοῦντα ἀπὸ τὴν πρύμνην.”

(β.)

Ἴδου πῶς προπαρασκευάζεται ἡ ἐξορμή. Ὁ προθέμενος νὰ
 ἐξορμήσῃ ὀπλαρχηγὸς ἐκάλει δι’ ἐκάστου τῶν ἄλλων ὀπλαρ-
 χηγῶν τοὺς θέλοντας νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν οἱ σύμμικτοι τότε
 ἐθελονταὶ ἐνεγράφοντο, καὶ λαμβάνοντες τὸ σύνθημα συνεξώρ-
 μουν.

(γ.)

Ἴδου ἡ τελευταία αὕτη ἀνταπόκρισις ἀπαράλλακτος.

“ Ἰμπραήμ Πασᾶς Βαλῆς	Μεχμέτ Ῥεσῆτ-Πασᾶς Βα-
“ Τσηδὲ καὶ Μωρέως καὶ Σε-	λῆς τῆς Ῥούμελης καὶ Σερα-
“ ρασκέρης (Τ. Σ.).”	σκέρης (Τ. Σ.).

“ Σὲ σᾶς ὁποῦ βρισκόσασθε στὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογ-
 “ γίου μικροὶ μεγάλοι σᾶς φανερόνομεν διὰ ὀμιλίας τοῦ ῥάγι
 “ ὁποῦ ἐξητήσατε ἄνθρωπον ἀπὸ μέρους μας ἐστάλθη, καὶ μὲ
 “ αὐτὸν τὸν τρόπον ὀμιλήθησαν μερικὰ καὶ σὲ αὐτὸ ἀπάνω ἀπέ-
 “ ρασαν μερικαῖς ἡμέραις. Ὅμως τὸ ῥάγι ὁποῦ ζητεῖτε θέλει
 “ ἄλλον, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁποῦ σᾶς φανερόνομεν ἄνωθεν
 “ πρῶτον νὰ δώσῃ τὰ ἄρματα μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁποῦ νὰ μὴν
 “ ἔχῃ κανένας μικρὸ μαχαίρι· δεῦτερον ἀπὸ μέρος τῆς Τουρκίᾳς
 “ σὲ ὅ,τι τόπον θέλετε νὰ κατοικήσετε· καὶ οἱ καθαντοὶ Μεσο-
 “ λογίταις ἂν θέλουν νὰ μισεύσουν σὲ ἄλλο μέρος σὰν καὶ σᾶς
 “ τοὺς δίνομεν τὴν ἄδειαν· ὅχι καὶ ἂν θέλουν νὰ καθίσουν στὸν
 “ τόπον τους, γενῆτε μοσάδες νὰ καθίσουν στὰ σπήτια τους
 “ καὶ στὰ ὑποστατικά τους, καὶ ὅλον σας τὸ ἔχει καὶ ἱρῆ καὶ
 “ ζωὴν σας ὡς τὸν παραμικρὸν δὲν θέλει πειραχθῇ· σὲ αὐτὸ

“σᾶς βεβαιόνομεν· καὶ ἂν κλίνετε σὲ αὐτά, σᾶς δίνομεν τὸ
 “ῥάγι, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ τελεῖα ἀπόκρισίς μας καὶ τόσον· τῇ
 “21 μαρτίου 1826 ἀπὸ τὸ στρατόπεδον.”

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ὑποθέτει ὅτι οἱ ἔγκλειστοι ἐζήτησαν πρῶ-
 τοι συμβιβασμόν, ἀλλ’ ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἀποδεικνύεται ψευδὴς
 ἐκ τῆς ἐξῆς ἀπαντήσεως.

“Πρὸς τοὺς ὑψηλοτάτους Βεξηράδες Μώρα Βαλεσὴν καὶ
 “Ρούμελη Βαλεσὴν.

“Ἐχετε λάθος· ἡμεῖς δὲν σᾶς ἐζητήσαμεν προτῆτερα κιν-
 “βέντα, τοῦ λόγου σας μᾶς ἐζητήσατε.

“Εἶδαμεν τὸ ἔγγραφον τσεβᾶπι σας καὶ εὐχαριστοῦμεν
 “ὅπου μᾶς γράφετε τὴν ἀλήθειαν γυμνῇ, διότι ἀπὸ τοὺς ἀν-
 “θρώπους σας δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ πληροφορηθοῦμεν ἔως
 “τώρα, διότι μᾶς τὰ ἔλεγαν μπερδευμένα. Δὲν ἠλπίζαμεν
 “ποτὲ νὰ σᾶς ἀπεράσῃ μιὰ τέτοια φαντασία ὅπου ὁκτῶ χι-
 “λιάδες ἄρματα αἱματωμένα νὰ τὰ ζητήσητε καὶ νὰ σᾶς τὰ
 “δώσωμεν μὲ τὰ χέρια μας, τὰ ὅποια ἄρματα συμφωνοῦν μὲ
 “τὴν ζωὴν. Ὅθεν, καθὼς βλέπομεν τὸν σκοπὸν σας καὶ τὴν
 “ἀπόφασιν ὅπου ἔχομεν ἡμεῖς, θὰ γίνει ἐκεῖνο ὅ,τι ἀπεφάσισεν
 “ὁ Θεός, τὸ ὅποῖον δὲν τὸ ἠξεύρετε οὔτε ἡ ὑψηλότης σας, οὔτε
 “ἡμεῖς, καὶ ἅς γίνῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

“1826, μαρτίου 21, Μεσο- | Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Μεσολογ-
 “λόγχι.” | γίου.

(δ.)

Φρουραρχος τῆς Κλείσοβας ἦτον ὁ Χριστόδουλος Χατση-
 Πέτρος, ἀλλ’ εὐρέθη ἐν τῇ πόλει ἐπὶ τῆς μάχης.

(ε.)

Ἡ κοπεῖσα εἰς δύο αὕτη σπάθη ἀνετέθη εἰς τὸν κατὰ τὴν
 Κλείσοβαν ναόν.

(στ.)

Ἐκ τῶν δύο ἄλλων μελῶν τῆς διευθυνούσης τὰ τῆς δυτικῆς
 Ἑλλάδος ἐπιτροπῆς, ὁ μὲν Θέμελης ἀπέθανεν ἐντὸς τοῦ Μεσο-
 λογγίου ἐπὶ τῆς πολιορκίας, ὁ δὲ Καναβὸς δὲν συνεπολιορκήθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΘ.

(α.)

Ἴδου ἐν περιλήψει ὁ λόγος τὸν ὁποῖον ὁ ἀρχιβεζίρης ἀπήγγειλεν ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ τῶν μεγιστάνων. Ἐκδίδομεν δὲ αὐτὸν ὡς δεικνύοντα πόσον κατετάραττε καὶ ἐταπείνονε τὴν ἀλαζόνα Πύλην ὁ ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων.

“ Χάρις εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Ὑψίστου καὶ εἰς τὴν ἀνδρίαν τῶν ἡμετέρων στρατιωτῶν ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἀνεδείχθη ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις παντοῦ νικητρία καὶ κατέπληξε τοὺς ἐχθροὺς τῆς· ἀλλ’ οἱ καιροὶ δὲν εἶναι πλέον οἱ αὐτοί· οἱ στρατιῶται ἐξετράπησαν τοῦ καθήκοντός των, ἐξεφauλήσθησαν, καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ ἀναξίων ἢ ἀνάνδρων διασκορπίζονται ἐνώπιον τῶν ἐχθρῶν· ὁποῖων λυπηρῶν σκέψεων παραίτιον εἶναι τὸ θέαμα τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων! Οἱ ἀνταρταὶ οὗτοι, οἱ ὡς κάλαμοι ἀσθενεῖς, ἐματαίωσαν τοὺς μέχρι τοῦδε ἀγῶνάς μας· ἐν ἀκαρεὶ ἔπρεπεν ἡ ἀκάθεκτος ὁρμὴ τῶν ἀνδρείων Μουσουλμάνων νὰ τοὺς καταστρέψῃ, καὶ ὅμως δὲν ἐδυνήθημεν εἰσέτι νὰ σβύσωμεν τὴν φλόγα τῆς ἀνταρσίας των! Ἡ ἱστορία διηγεῖται τίνι τρόπῳ κατεφρόνουν ἄλλοτε οἱ Μουσουλμάνοι καὶ ζωὴν καὶ περιουσίαν διὰ τὴν πίστιν, καὶ πόσον διέπρεπαν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης κατ’ ἐξοχὴν δὲ οἱ γενίτσαροι· ἀλλὰ τὰ τάγματα τούτων δὲν εἶναι πλέον ὅ,τι ἦσαν· παρεισέδυσαν ἀνεπαισθήτως τυχοδιῶται καὶ κατέστρεψαν τὸ οἰκοδόμημά των· πλήθουν τὰ στρατολόγια ὀνομάτων ὑπομισθίων γενιτσάρων, ἀλλὰ ζητεῖ τις ἐν αὐτοῖς μαχητὰς καὶ σχεδὸν δὲν εὐρίσκει· ἂν διαταχθῇ τάγμα· τί νὰ ἐκστρατεύσῃ, καθάρματα στρατολογοῦνται καὶ κατὰ σκοποὶ τῶν ἐχθρῶν παρεισδύουν καὶ μάλιστα Ἕλληνες μῖσος ἄσπονδον τρέφοντες κατὰ τοῦ ἰσλαμισμοῦ· διαφόρως μετασχηματιζόμενοι ἀναμιγνύονται οὗτοι ἐξάπτοντες τὰ πάθη εἰς παράλυσιν τοῦ στρατοῦ· ἀνεπιτήδευοι δὲ οἱ γενίτσαροι νὰ διεκρίνωσι τὸ ψεῦδος τῆς ἀληθείας, καὶ ἐκτρεπόμενοι τοῦ ὀρθοῦ λόγου διατείνονται ὅτι ὁ κατὰ τῶν Ἑλλήνων πόλεμος δὲν ἦτον ἀναγκαῖος, ὅτι σκοπὸν εἶχε τὴν καταστροφὴν τῶν γενιτσάρων, καὶ ὅτι δωροδοκούμενοι οἱ ὑπουργοὶ τοῦ σουλτάνου παρέδιδαν τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους εἰς τοὺς ἐχθροὺς.

“ Πόσον ἄτοπον νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι κυβέρνησις ἀναδέχεται
 “ πόλεμον ἐπὶ σκοπῷ καταστροφῆς τοῦ ἰδίου στρατοῦ της ἥτοι
 “ τῶν μελῶν τοῦ ἰδίου σώματός της, καὶ ὅτι διασκορπίζει τοὺς
 “ θησαυροὺς της ἐπὶ σκοπῷ νὰ παραδώσῃ τὰς ἐπαρχίας της
 “ εἰς τοὺς ἐχθροὺς της! Ἡ παραδοχὴ τοιαύτης συκοφαντίας
 “ εἶναι ἀληθῆς παραφροσύνη· Ὁλιγόστευσις τοῦ θρησκευτικοῦ
 “ ζήλου καὶ ἡ παράβασις τῶν στρατιωτικῶν κανονισμῶν εἶναι
 “ τὰ κύρια αἷτια τῆς παρακμῆς τοῦ στρατοῦ· δὲν αἰσθάνεται
 “ σήμερον ὁ στρατιώτης τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντά του, ἀγνοεῖ
 “ ὅτι εἶναι ἀθλητὴς τῆς πίστεως, καὶ ὅτι ὀφείλει κατὰ τὸν θεῖον
 “ νόμον τελείαν ὑπακοὴν εἰς τὴν φωνὴν τῶν ἀρχηγῶν του. Ἄς
 “ παρατηρήσῃ ὅστις θέλει τοὺς ὀργανισμοὺς τοῦ στρατοῦ τῶν
 “ γενιτσάρων ὑπὸ τοὺς πρώτους σουλτάνους καὶ θὰ εἰδῇ ὅτι τὴν
 “ σήμερον δὲν τηροῦνται. Ἐξησκούντο οἱ γενίτσαροι ἐπὶ τοῦ
 “ σουλτάνου Σουλεϊμάνη τοῦ α' εἰς πᾶν εἶδος ὅπλου ἐν χρήσει
 “ τότε, καὶ τὰ τάγματά των δὲν συνεπληροῦτο ὑπὸ τυχόντων. Πό-
 “ θεν ἡ τοιαύτη μεταβολή; ἂν ὁ μισθὸς καὶ τὸ σιτηρέσιόν των δὲν
 “ ἐπαρκῶσιν, ἡ Πύλη ἀφθόνους ἔχουσα πόρους ἐτοίμη εἶναι νὰ
 “ ἐπιχορηγήσῃ. Ἡξεύρετε πόση ἡ δύναμις καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς
 “ τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἰσλαμισμοῦ· ἡξεύρετε τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν
 “ τῷ στρατῷ τῶν γενιτσάρων ἀταξίαν τὴν ὁποίαν ἱλιγγιᾷ τις
 “ πιστῶς νὰ περιγράψῃ· εἰς ὑμᾶς λοιπὸν ἀπόκειται ν' ἀποφα-
 “ σίσετε σήμερον τι ποιητέον εἰς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ. Πρό-
 “ κειται νὰ ταπεινώσωμεν τὴν ὀφρὺν τῶν ἐχθρῶν, ν' ἀποϊεί-
 “ ψωμεν τὸ ὄνειδος τῶν ἐν πολέμῳ συμφορῶν μας· λαλήσατε
 “ παρρησίᾳ, δείξατε τὴν ὁδόν, καὶ ἔτοιμοι εἵμεθα νὰ τὴν ὁδεύ-
 “ σωμεν· στενῶς συνδεδεμένοι διὰ τοῦ δεσμοῦ τοῦ ἱεροῦ νόμου
 “ ὅλοι ἅς συνεργασθῶμεν ἐκ συμφώνου διὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν
 “ εὐημερίαν τῆς αὐτοκρατορίας.”

Ἐκ τῶν τοῦ ἱστοριογράφου τῆς
 ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας
 Ἀσαὰδ Ἐφένδη.

Τέλος
 τοῦ τρίτου τόμου.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελίς. Στίχος.	ἀντι.	ἀνάγνωθι.
1 8	(ἐν τῇ περιλήψει τοῦ κεφαλαίου) πρὸς αὐτοὺς ἑλληνικῆς	πρὸς αὐτοὺς καὶ τὸν Πάπαν ἑλληνικῆς
11 8	ἀρχεκουρεὺς	ἀρχικουρεὺς
11 28	τοῦ θρόνου,	τοῦ θρόνου
12 26	ἀντιπροσώπευεν	ἀντεπροσώπευεν
14 26	συγκατάθεσίν της. Ἄλλα	συγκατάθεσίν της ἄλλα
16 13	Καστλεριῆχος	Κασλερῆχος,
21 23	τῶν Ἑλλήνων	τῶν Ἑλλήνων,
28 22	ἐμοιρολόγησε	ἐμυρολόγησε
41 7	τὰ τῆς ἐκστρατείας της	τὰ τῆς ἐκστρατείας της,
45 32	διέμεινεν	διέμεινεν,
50 6	προσοδόνων	προσοδώνων
55 21	ἐβιαιοπράγει	ἐβιαιοπράγει,
58 10	τὰ στρατεύματά του	οἱ στρατολογηθέντες
70 12	εἰς κυρίευσίν του. Ἄλλα	εἰς κυρίευσίν του ἄλλε
76 1	ὑπεστήριζε. Τοὺς δὲ	ὑπεστήριζε τοὺς δὲ
78 2	ἦλθε εἰς	ἦλθεν εἰς
82 10	ἑλληνικὴν	ἑλληνικὴν,
83 10	ἀφῆκε ἐκκρεμῇ	ἀφῆκεν ἐκκρεμῇ
84 5	Περσίαν	Περσίαν,
85 11	πασσᾶν	πασᾶν
86 6	καὶ Ἀντιβόριον	καὶ τοῦ Ἀντιβόριου
87 9	Δρυὸν	Δρυόν,
87 13-32	Ψαρᾶ	Ψαρὰ
89 13	γολέτα (τὸ αὐτὸ παρόραμα καὶ ἄλλου)	γολέττα

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελίς. Στίχος.	ἀντί.	ἀνάγνωθι.
90 3	τὰ κοῖλα	τὴν κοίλην
90 15	Σούδαν	Σούδαν
93 5	... ἀνιλεῶς	... ἀνηλεῶς
95 13	Κρητῶν	Κρητῶν,
97 1	ἱππικῶν	ἱππικῶν,
125 4	Τσαβέλας (τὸ αὐτὸ παρόραμα καὶ ἄλλου)	Τσαβέλλας
130 16	τῶν νόμων	τοῦ νόμον
145 31	ἀνικρὺν	ἀντικρὺν
150 19	ἀντιρρόιον	Ἀντιρρόιον
152 27	ἐν αὐτῇ	ἐν Εὐβοίᾳ
160 15	πυροβολοῖται	πυροβολοῖσται
165 26	φρεγάδα	φρεγάτᾱ
167 34	ἐσκόρπισεν	ἐσκορπίσθη
230	Κεφάλαιον ΝΕ	Κεφάλαιον ΝΔ
231		
232		
233		
234		
235		
235 27	ἄλλοι	ἄλλοι,
272 16	αὐτοῦ ὑπάρξεως εἰς	αὐτοῦ ὑπάρξεως ὑπὸ
272 17	Βρεταννίας	Βρεττανίας
305 18	ἔργον	ὄρος
309 26	τῆς ἐποχῆς ἐκείνης	τοῦ καιροῦ ἐκείνου
358	Κεφάλαιον ΝΘ	Κεφάλαιον ΝΗ
359	Κεφάλαιον ΝΘ	Κεφάλαιον ΝΗ
370 5	μεταρρύθμισιν	μεταρρύθμισιν
370 33	Ἀρολάν-Χανέν	Ἀρσλέν-Χανέν.

